PRAVILNIK

O NASTAVNOM PROGRAMU ZA OSMI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 2/2010, 3/2011 - dr. pravilnik, 8/2013, 5/2014 i 11/2016)

Član 1

Ovim pravilnikom utvrđuje se nastavni program za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

Član 2

Nastavni program za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja odštampan je uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 3

Nastavni program za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja primenjuje se počev od školske 2010/2011. godine.

Član 4

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Prosvetnom glasniku".

Samostalni član Pravilnika o dopuni
Pravilnika o nastavnom programu za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 8/2013)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Prosvetnom glasniku", a primenjivaće se od školske 2013/2014. godine.

Samostalni član Pravilnika o dopuni

Pravilnika o nastavnom programu za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 5/2014)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku".

Samostalni član Pravilnika o izmenama
Pravilnika o nastavnom programu za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 11/2016)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku" i primenjuje se od školske 2016/17. godine.

Samostalni članovi Pravilnika o izmeni
Pravilnika o nastavnom programu za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 11/2016)

Član 2

Učenici koji u školskoj 2016/2017. godini pohađaju osmi razred, stiču obrazovanje po nastavnom programu predmeta "Informatika i računarstvo" koji je bio na snazi do stupanja na snagu ovog pravilnika.

Član 3

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije" i primenjuje se od školske 2019/2020. godine.

NASTAVNI PROGRAM
ZA OSMI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

1. SVRHA, CILJEVI I ZADACI PROGRAMA OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Svrha programa obrazovanja

- Kvalitetno obrazovanje i vaspitanje, koje omogućava sticanje jezičke, matematičke, naučne, umetničke, kulturne, zdravstvene, ekološke i informatičke pismenosti, neophodne za život u savremenom i složenom društvu.

- Razvijanje znanja, veština, stavova i vrednosti koje osposobljavaju učenika da uspešno zadovoljava sopstvene potrebe i interese, razvija sopstvenu ličnost i potencijale, poštuje druge osobe i njihov identitet, potrebe i interese, uz aktivno i odgovorno učešće u ekonomskom, društvenom i kulturnom životu i doprinosi demokratskom, ekonomskom i kulturnom razvoju društva.

Ciljevi i zadaci programa obrazovanja su:

- sticanje znanja o jeziku, književnosti i medijima relevantnim za buduće obrazovanje i profesionalni razvoj;

- osposobljavanje učenika da koristi standardni maternji jezik, efikasno komunicira u usmenom i pisanom obliku u različite svrhe;

- osposobljavanje učenika da komuniciraju u usmenom i pisanom obliku na teme iz svakodnevnog života na stranom jeziku;

- razvijanje svesti o značaju višejezičnosti u savremenoj višekulturnoj zajednici;

- razumevanje povezanosti različitih naučnih disciplina;

- razumevanje i snalaženje u sadašnjosti i povezanosti društvenih pojava i procesa u prostoru i vremenu (Srbija, Evropa, svet);

- prihvatanje i uvažavanje drugog/druge bez obzira na nacionalnu, versku, rodnu i druge razlike;

- razumevanje pojava, procesa i odnosa u prirodi na osnovu znanja fizičkih, hemijskih i bioloških zakona, modela i teorija;

- pravilno formiranje matematičkih pojmova i sticanje osnovnih matematičkih znanja i veština;

- sticanje sposobnosti za uočavanje, formulisanje, analiziranje i rešavanje problema;

- ovladavanje informaciono-komunikacionim tehnologijama;

- razvijanje veština i tehnika umetničkog izražavanja;

- poznavanje različitih tehnika, stilova i medija umetničkog izražavanja;

- poznavanje vrednosti sopstvenog kulturnog nasleđa i povezanosti sa drugim kulturama i tradicijama;

- razvijanje odgovornog odnosa prema sopstvenom zdravlju i zdravlju drugih.

2. OBAVEZNI I PREPORUČENI SADRŽAJI OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA

A. OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI

SRPSKI JEZIK

(4 časa nedeljno, 136 časova godišnje) **Cilj**

i zadaci

Cilj nastave srpskog jezika jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika na kojem će se usmeno i pismeno pravilno izražavati, da upoznaju, dožive i osposobe se da tumače književna dela, pozorišna, filmska i druga umetnička ostvarenja iz srpske i svetske baštine i savremene umetnosti.

Zadaci nastave srpskog jezika:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave srpskog jezika svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave srpskog jezika budu u punoj meri realizovani;

- razvijanje ljubavi prema maternjem jeziku i potrebe da se on neguje i unapređuje;

- opismenjavanje učenika na temeljima ortoepskih i ortografskih standarda srpskog književnog jezika;

- postupno i sistematično upoznavanje gramatike i pravopisa srpskog jezika;

- upoznavanje jezičkih pojava i pojmova, ovladavanje normativnom gramatikom i stilskim mogućnostima srpskog jezika;

- osposobljavanje za uspešno služenje književnim jezikom u različitim vidovima njegove usmene i pismene upotrebe i u različitim komunikacionim situacijama (uloga govornika, slušaoca, sagovornika i čitaoca);

- razvijanje osećanja za autentične estetske vrednosti u književnoj umetnosti;

- razvijanje smisla i sposobnosti za pravilno, tečno, ekonomično i uverljivo usmeno i pismeno izražavanje, bogaćenje rečnika, jezičkog i stilskog izraza;

- uvežbavanje i usavršavanje glasnog čitanja (pravilnog, logičkog i izražajnog) i čitanja u sebi (doživljajnog, usmerenog, istraživačkog);

- osposobljavanje za samostalno čitanje, doživljavanje, razumevanje, svestrano tumačenje i vrednovanje književnoumetničkih dela raznih žanrova;

- upoznavanje, čitanje i tumačenje popularnih i informativnih tekstova iz ilustrovanih enciklopedija i časopisa za decu;

- postupno, sistematično i dosledno osposobljavanje učenika za logičko shvatanje i kritičko procenjivanje pročitanog teksta;

- razvijanje potrebe za knjigom, sposobnosti da se učenici njome samostalno služe kao izvorom saznanja; navikavanje na samostalno korišćenje biblioteke (odeljenjske, školske, mesne); postupno ovladavanje načinom vođenja dnevnika o pročitanim knjigama;

- postupno i sistematično osposobljavanje učenika za doživljavanje i vrednovanje scenskih ostvarenja (pozorište, film);

- usvajanje osnovnih teorijskih i funkcionalnih pojmova iz pozorišne i filmske umetnosti;

- upoznavanje, razvijanje, čuvanje i poštovanje vlastitog nacionalnog i kulturnog identiteta na delima srpske književnosti, pozorišne i filmske umetnosti, kao i drugih umetničkih ostvarenja;

- razvijanje poštovanja prema kulturnoj baštini i potrebe da se ona neguje i unapređuje;

- navikavanje na redovno praćenje i kritičko procenjivanje emisija za decu na radiju i televiziji;

- podsticanje učenika na samostalno jezičko, literarno i scensko stvaralaštvo;

- podsticanje, negovanje i vrednovanje učeničkih vannastavnih aktivnosti (literarna, jezička, recitatorska, dramska, novinarska sekcija i dr.);

- vaspitavanje učenika za život i rad u duhu humanizma, istinoljubivosti, solidarnosti i drugih moralnih vrednosti;

- razvijanje patriotizma i vaspitavanje u duhu mira, kulturnih odnosa i saradnje među ljudima.

Operativni zadaci:

- dalje ovladavanje znanjima iz gramatike, stilistike, leksikologije, istorije književnog jezika, dijalektologije;

- razvijanje pozitivnog odnosa prema dijalektima (svom i drugima), kao i potrebe da se usvaja, neguje i razvija književni jezik;

- dalje usvajanje ortoepske, ortografske, gramatičke, leksičke i stilske norme srpskog jezika;

- razvijanje kritičkog odnosa prema jeziku i sadržini tekstova iz svakodnevnog života;

razvijanje osetljivosti na manipulaciju jezikom (naročito u vidu birokratskog jezika i jezika reklama);

- formiranje kriterijuma za samostalan izbor, analizu i procenu umetničkih dela pristupačnih ovom uzrastu;

- sistematizacija znanja o književnoteorijskim pojmovima;

- ovladavanje raspravom kao oblikom usmenog i pisanog izražavanja;

- obnavljanje i sistematizovanje znanja iz svih područja.

SADRŽAJI PROGRAMA

JEZIK

Gramatika

Srpski jezik među drugim slovenskim jezicima. Dijalekti srpskog jezika (osnovni podaci). Narodni jezik (jezik kao skup dijalekata) i književni jezik. Pojam normiranja.

Razvoj srpskog književnog jezika: srpskoslovenski, ruskoslovenski, slavenosrpski, Vukova reforma jezika, pisma i pravopisa, književni jezik Srba od Vuka do danas (osnovni podaci). Razvoj leksike srpskog jezika (osnovni podaci).

Jezici nacionalnih manjina (osnovni podaci).

Jezik svakodnevne komunikacije - govoreni i pisani. Glavne osobine tipičnog govorenog jezika: oslanjanje na kontekst i govornu situaciju; funkcija gestova i mimike; kratke, eliptične i nedovršene rečenice, emocionalnost, neformalnost. Glavne osobine tipičnog pisanog jezika u javnoj komunikaciji: eksplicitnost, potpunost rečenica, intelektualnost, formalnost. Fokusiranje rečeničnih članova pomoću rečeničnog akcenta (u govorenom jeziku) i pomoću reda reči (u pisanom jeziku). Glavne osobine pisanih stilova javne komunikacije -

publicističkog, naučnog, administrativnog. Sintagme - pridevske, priloške,

glagolske.

Zavisne predikatske rečenice: obeležja (zavisni veznici, veznički spojevi i dr.); vrste: izrične (izrične u užem smislu i zavisnoupitne), odnosne, mesne, vremenske, uzročne, uslovne, dopusne, namerne, posledične i poredbene; konstituentska funkcija u okviru više rečenice (nezavisne ili zavisne) ili sintagme. Interpunkcija u vezi sa zavisnim rečenicama. Naporedni

odnosi među zavisnim rečenicama (sastavni, rastavni, suprotni). Iskazivanje rečeničnih članova zavisnom rečenicom i predloško-padežnom konstrukcijom. Izražavanje pomoću glagola (*Očekivali su da avion poleti; Avion je poleteo iako je bila magla*) i glagolskih imenica (*Očekivali su poletanje aviona; Avion je poleteo uprkos magli*). Preimućstva imeničkog načina izražavanja (u nekim slučajevima ono je preciznije i ekonomičnije) i njene mane (slikovitost se gubi, a rečenica teže prati).

Osnovne funkcije i značenja glagolskih oblika (obnavljanje i proširivanje znanje). Upotreba glagolskih oblika u pripovedanju.

Građenje reči - obnavljanje; kombinovano građenje, građenje pretvaranjem. Glasovne promene u vezi sa građenjem reči (samo skretanje pažnje na normativna rešenja). Jednoznačne i višeznačne reči; homonimija. Prikazivanje polisemije i homonimije u velikim jednojezičnim rečnicima. Metafora i metonimija kao načini da reč stekne nova značenja (*krilo (ptice) → krilo zgrade* - metafora; *Moja škola je blizu → Cela škola ide na izlet* - metonimija).

Glavna pravila standardne akcenatske norme i sistematizovanje znanja o akcentima iz prethodnih razreda.

Obnavljanje i sistematizovanje gradiva iz prethodnih razreda radi pripreme za završni ispit.

Ortoepija

Proveravanje pravilnog izgovora samoglasnika i suglasnika. Intonacija proste i složene rečenice. Variranje intenziteta, tempa i pauza u govoru i u tekstovima različitog sadržaja.

Pravopis

Prilagođeno pisanje imena iz stranih jezika. Pisanje polusloženica.

Genitivni znak.

Sistematizovanje sadržaja iz pravopisa: upotreba velikog slova, interpunkcija, spojeno i rastavljeno pisanje reči; pisanje skraćenica; rastavljanje reči na kraju reda.

KNJIŽEVNOST

LEKTIRA

Lirika

Narodna pesma: *Srpska djevojka*

Ljubavne narodne lirske pesme (izbor)

Đura Jakšić: *Otadžbina*

Jovan Jovanović Zmaj: *Đulići* (izbor), *Svetli grobovi* Frančesko

Petrarka: *Kanconijer* (LXI sonet)

Desanka Maksimović: *Proletnja pesma* ili *Opomena*

Miloš Crnjanski: *Lament nad Beogradom* (odlomak)

Vasko Popa: *Očiju tvojih da nije*

Oskar Davičo: *Srbija*

Sergej Jesenjin: *Pismo majci*

Rajner Marija Rilke: *Ljubavna pesma*

Izbor iz savremene srpske poezije

Epika

Narodna epsko-lirska pesma: *Ženidba Milića barjaktara*

Narodne epsko-lirske pesme (izbor)

Narodna pesma: *Početak bune protiv dahija*

Narodne epske pesme novijih vremena (tematski krug o oslobođenju Srbije i Crne Gore) Vuk Stefanović Karadžić: *Srpski rječnik* (izbor); *O narodnim pevačima*

Narodna pripovetka: *Nemušti jezik* ili *Usud*

Teodosije: *Žitije svetog Save* (odlomak)

Prota Mateja Nenadović: *Memoari* (odlomak)

Petar Petrović Njegoš: *Gorski vijenac* (izbor kratkih odlomaka)

Ljubomir Nenadović: *Pisma iz Italije* (odlomci)

Simo Matavulj: *Pilipenda*

Laza Lazarević: *Sve će to narod pozlatiti*

Petar Kočić: *Kroz mećavu*

Miloš Crnjanski: *Seobe I* (odlomak)

Ivo Andrić: *Most na Žepi*, izbor pripovedaka o deci

Dobrica Ćosić: *Deobe* (odlomak)

Isidora Sekulić: *Carsko dostojanstvo jezika* (odlomak) ili esej po izboru

Izbor iz savremene srpske proze *Drama*

Branislav Nušić: *Sumnjivo lice*

Danilo Kiš: *Noć i magla*

Viljem Šekspir: *Romeo i Julija*

Molijer: *Građanin plemić* (odlomak)

Dopunski izbor

Borisav Stanković: *Uvela ruža*

Rastko Petrović: *Afrika* (odlomci)

Grozdana Olujić: *Glasam za ljubav*

Milorad Pavić: *Predeo slikan čajem* (odlomak o putovanju Atanasija Svilara na Svetu goru)

Matija Bećković: *Priča o Svetom Savi* Dušan

Kovačević: *Ko to tamo peva* Borislav

Mihajlović: *Banović Strahinja*

Izbor iz antologija srpske ljubavne lirike

Robert Grevs: *Zlatno runo* (odlomci)

Džon Selindžer: *Lovac u žitu*

Dejvid Gibins: *Atlantida*

Ernest Hemingvej: *Starac i more*

Sa predloženog spiska, ili slobodno, nastavnik bira najmanje tri, a najviše pet dela za obradu.

Naučnopopularni i informativni tekstovi

Petar Vlahović: *Srbija - zemlja, ljudi, život, običaji* (izbor)

Miodrag Popović: *Vuk Stefanović Karadžić* (odlomci)

Eva Kiri: *Marija Kiri* (odlomak)

Š. Kulišić, Ž. Petrović, N. Pantelić: *Srpski mitološki rečnik* (izbor)

D. Srejović, A. Cermanović: *Rečnik grčke i rimske mitologije* (izbor)

Mile Nedeljković: *Godišnji običaji u Srba* (izbor)

Dragomir Antonić: *Običajni bonton* (izbor)

Jasminka Petrović: *Bonton* (ili odlomci iz ovakve knjige nekog drugog autora)

Izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za decu i omladinu.

Sa navedenog spiska, obavezan je izbor najmanje tri dela za obradu.

Tumačenje teksta

Osposobljavanje učenika za samostalnu analizu književnoumetničkog dela (lirska i epska pesma, lirsko-epska pesma, pripovetka, roman, drama i književnonaučne vrste) uz pomoć razvijenog plana i teza. Procenjivanje idejno-estetskih, jezičko-stilskih i drugih vrednosti umetničkog dela.

Sticanje pouzdanog kriterijuma za izbor, analizu i procenu književnog teksta. Upućivanje učenika u korišćenje odabrane i pristupačne literature o delima i piscima. Podsticanje i razvijanje kritičkog odnosa u problemskom pristupu delu i piscu.

Sistematizovanje znanja o narodnoj i autorskoj književnosti (na primerima iz lektire).

Književnoteorijski pojmovi

Lirika

Stilska sredstva: metonimija, refren, antiteza, asonanca i aliteracija.

Lirske vrste: ljubavna narodna lirika; ljubavna narodna i autorska pesma.

Sonet.

Epika

Epsko-lirske vrste: poema, balada, romansa.

Spev.

Putopis. Memoari.

Esej.

Drama

Tragedija. Tragično (pojam).

Protagonist i antagonist.

Razrešenje sukoba. Katarza.

Scenski znakovi. Režija.

Televizijska drama.

Sistematizacije književnoteorijskih pojmova

- Sistematizacija književnih rodova i vrsta u narodnoj i autorskoj književnosti.

- Sistematizacija oblika kazivanja (formi pripovedanja) u književnoumetničkim tekstovima: naracija (pripovedanje u

1. i 3. licu); hronološko i retrospektivno pripovedanje; deskripcija (portret, pejzaž, pojam enterijera i eksterijera), narativna deskripcija; dijalog; monolog, unutrašnji monolog.

- Jezičkostilska izražajna sredstva (sistematizacija).

- Struktura umetničkog teksta (kompozicija, odnos fabule i sižea, dramski elementi: ekspozicija, zaplet, kulminacija, peripetija, rasplet).

- Vrste karakterizacije (sociološka, psihološka, jezička ...).

- Motivi: dinamički, statički, narativni, opisni, internacionalni...).

Funkcionalni pojmovi

Podsticanje učenika na shvatanje i usvajanje *funkcionalnih pojmova:*

- romantičarsko, romantično, realistično, realno;

- dokumentovano, racionalno, teza, činjenica;

- etičko, estetsko;

- refleksija, memorija;

- kreativno, doživljajno, sugestivno, plastično;

- apsurd, provokacija, protivurečnost, doslednost;

- samokritičnost, samoinicijativa;

- agresivnost, sebičnost (egoizam), licemerje, oportunizam; - nezavisno, samostalno,

zavisno, zavidno.

Čitanje

Usavršavanje izražajnog čitanja (sa zahtevima kao u prethodnim razredima). Razvijanje ličnog tona pri čitanju i kazivanju napamet naučenih proznih i poetskih celina.

Vežbanje u "letimičnom" čitanju poznatog teksta, radi nalaženja određenih informacija i uvođenja učenika u "letimično" čitanje nepoznatog teksta, da bi utvrdili da li ih tekst interesuje i da li će ga čitati u celini (novinski članak, nepoznata knjiga i sl.).

JEZIČKA KULTURA **Osnovni**

oblici usmenog i pismenog izražavanja

Pričanje o doživljaju sa efektnim početkom i završetkom.

Interpretativno prepričavanje književnoumetničkog teksta.

Rasprava (argumentativni tekst) i propagandni tekst. Objektivno i pristrasno prikazivanje činjenica.

Reklame kao vrsta propagandnih tekstova. Jezičke osobine reklama. Manipulativnost reklama.

Popunjavanje različitih obrazaca.

Reportaža kao novinarski žanr. **Usmena**

i pismena vežbanja

Vežbanja u pričanju o doživljajima (sa efektnim početkom i završetkom).

*Vežbanja u interpretativnom prepričavanju*književnoumetničkih tekstova.

Vežbe na argumentativnom tekstu: sažimanje teksta, pisanje rezimea, pronalaženje ključnih reči u tekstu. Razlikovanje stava autora od drugih stavova iznesenih u tekstu. Izdvajanje iz teksta argumenata u prilog nekoj tezi (stavu) i argumenata protiv nje; izvođenje zaključaka zasnovanih na tekstu. Davanje naslova tekstu i podnaslova delovima teksta.

Usmene i pisane *rasprave* na zadate aktuelne teme iz savremenog života.

Kritički prikaz nove knjige, filma, radijske, televizijske emisije i koncerta.

Sintaksičke vežbe: izražavanje pomoću zavisnih rečenica i pomoću sredstava rečenične kondenzacije (glagolski prilozi, glagolske imenice: *Dok se vraćao kući, razmišljao je o svemu - Vraćajući se kući...; Obradovao ih je time što je pristao - Obradovao ih je svojim pristankom*). Zamena glagolima neumesno upotrebljenih glagolskih imenica.

Prepoznavanje birokratskog jezika kao oblika manipulacije ljudima pomoću jezika (da bi se prikrila informacija, istakla sopstvena učenost, ublažile neprijatne činjenice). "Prevođenje" sa birokratskog na običan jezik.

Leksičke vežbe: prikladna upotreba apstraktnih reči i reči iz intelektualnog rečnika radi preciznog i efikasnog izražavanja tokom rasprave. Upotreba slikovitih reči radi efektnog izražavanja u reportaži. Korišćenje rečnika srpskog jezika.

Korišćenje indeksom, pojmovnikom i bibliografijom.

Čitanje i razumevanje nelinearnih elemenata teksta: dijagrami, grafikoni.

Letimično čitanje (radi brzog pronalaženja važnih informacija).

Ortoepske vežbe: uvežbavanje pravilnog izgovora samoglasnika i suglasnika, rečeničnog (logičkog) akcenta. Proveravanje stepena usvojenosti srpskog književnog akcenta i organizovanje akcenatskih vežbi. Korišćenje rečnika s akcentovanim rečima. Pravilan izgovor ijekavskog refleksa dugog jata *(ije)* i prenošenje akcenta na proklitiku u izražajnom čitanju književnih tekstova (posebno u vezi s dijalekatskom osnovom).

Osam domaćih pisanih zadataka i njihova analiza na času.

Četiri školska pismena zadatka (jedan čas je za izradu i dva za analizu zadataka i pisanje poboljšane verzije sastava).

DODATNI RAD

Jezik i jezička kultura

Sintaksička analiza komplikovanijih rečenica.

Usmeno raspravljanje na teme iz svakodnevnog života. Pisanje argumentativnih tekstova s korišćenjem literature.

Vežbe u govorništvu. Kratko, sadržajno i jezgrovito izlaganje o određenoj temi za određeno vreme, pred auditorijumom.

Analiza reklama s televizije, iz novina i časopisa, s reklamnih panoa.

Samostalno pronalaženje primera birokratskog jezika i njegovo "prevođenje" na običan jezik.

Samostalno sastavljanje dijagrama i grafikona.

Proučavanje lokalnog govora. Samostalni radovi učenika o lokalnom govoru (čitanje odgovarajuće literature; sakupljanje građe; pisanje rada i njegovo objavljivanje u školskim glasilima).

Književnost

Karakterizacija likova uvidom u forme pripovedanja.

Jezičkostilska analiza kao integracioni činilac interpretacije književnoumetničkog teksta.

Istraživački rad na rečnicima (*Srpski rječnik* Vuka Stefanovića Karadžića, Rečnik MS, (višetomni ili jednotomni), Rečnik književnih termina, Rečnik simbola...).

Objedinjujući i poredbeni činioci u obradi odabranih književnih tekstova (komparativni pristup).

Dramatizacija proznog teksta.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

JEZIK (gramatika, pravopis i ortoepija)

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim srpskim jezikom. Otuda zahtevi u ovom programu nisu usmereni samo na jezička pravila i gramatičke norme već i na njihovu funkciju. Na primer, rečenica se ne upoznaje samo kao gramatička jedinica (sa stanovišta njene strukture), već i kao komunikativna jedinica (sa stanovišta njene funkcije u komunikaciji).

Osnovni programski zahtev u nastavi gramatike jeste *da se učenicima jezik predstavi i tumači kao sistem. Nijedna jezička pojava ne bi trebalo da se izučava izolovano, van konteksta u kojem se ostvaruje njena funkcija.* U I i II razredu u okviru vežbi slušanja, govorenja, čitanja i pisanja učenici zapažaju jezičke pojave bez njihovog imenovanja, da bi se od III do VIII razreda u koncentričnim krugovima i kontinuiranim nizovima gramatički sadržaji izučavali postupno i selektivno u skladu sa uzrastom učenika.

Postupnost se obezbeđuje samim izborom i rasporedom nastavnih sadržaja, a konkretizacija nivoa obrade, kao vrsta uputstva za nastavnu praksu u pojedinim razredima, naznačena je opisno formulisanim zahtevima: zapažanje, uočavanje, usvajanje, pojam, prepoznavanje, razlikovanje, informativno, upotreba, obnavljanje, sistematizacija i drugima. Ukazivanjem na *nivo programskih zahteva* nastavnicima se pomaže u njihovim nastojanjima da učenike ne opterete obimom i dubinom obrade jezičke građe.

Selektivnost se ostvaruje izborom najosnovnijih jezičkih zakonitosti i informacija o njima. Takvim pristupom jezičkoj građi u programu nastavnici se usmeravaju da tumačenje gramatičkih kategorija zasnivaju na njihovoj funkciji koju su učenici u prethodnim razredima uočili i njome, u manjoj ili većoj meri, ovladali u jezičkoj praksi. Postupnost i selektivnost u programu gramatike najbolje se uočavaju na sadržajima iz sintakse i morfologije od I do VIII razreda. Isti principi su, međutim, dosledno sprovedeni i u ostalim oblastima jezika. Na primer, alternaciju suglasnik **k, g, h** učenici će prvo zapažati u građenju reči i deklinaciji u V razredu, a vežbama i jezičkim igrama u tom i prethodnim razredima navikavati se na pravilnu upotrebu tih konsonanata u govoru i pisanju; elementarne informacije o palatalizaciji dobiće u VI razredu, a usvojena znanja o bitnim glasovnim osobinama srpskog jezika obnoviti i sistematizovati u VIII razredu. Tim načinom će učenici steći osnovne informacije o glasovnim promenama i alternacijama, osposobiće se za jezičku praksu, a neće biti opterećeni učenjem opisa i istorije tih jezičkih pojava.

Elementarne informacije iz *morfologije* počinju se učenicima davati od II razreda i postupno se iz razreda u razred proširuju i produbljuju. Od samog početka učenike treba navikavati da uočavaju osnovne morfološke kategorije, na primer: u II razredu pored uočavanja reči koje imenuju predmete i bića, uvodi se i razlikovanje roda i broja kod tih reči a u III razredu razlikovanje lica kod glagola. Tim putem će se učenici postupno i logički uvoditi ne samo u morfološke već i u sintaksičke zakonitosti (razlikovanje lica kod glagola - lični glagolski oblici - predikat - rečenica). Reči uvek treba uočavati i obrađivati u okviru rečenice, u kojoj se zapažaju njihove funkcije, značenja i oblici.

Programske sadržaje iz *akcentologije* ne treba obrađivati kao posebne nastavne jedinice. Ne samo u nastavi jezika, već i u nastavi čitanja i jezičke kulture, učenike treba u svakom razredu uvoditi u programom predviđene standardne akcenatske norme a stalnim vežbanjem, po mogućstvu uz korišćenje audio snimaka, učenike treba navikavati da čuju pravilno akcentovanu reč, a u mestima gde se odstupa od akcenatske norme, da razlikuju standardni akcenat od svoga akcenta.

Pravopisse savlađuje putem sistematskih vežbanja, elementarnih i složenih, koja se organizuju često, raznovrsno i različitim oblicima pismenih vežbi. Pored toga, učenike vrlo rano treba upućivati na služenje pravopisom i pravopisnim rečnikom (školsko izdanje).

Nastava **ortoepije** obuhvata sledeće elemente govora: artikulaciju glasova, jačinu, visinu i dužinu, akcenat reči, tempo, ritam, rečeničnu intonaciju i pauze.

Artikulacione vežbe odnose se na pravilan izgovor glasova: **-č, -ć, -dž, -đ, -h,** kao i **-e** (često otvoreno). Učenici s nepravilnim izgovorom **-r, -s, -z** upućuju se logopedu. Glasovi se najpre vežbaju pojedinačno, a onda u govornom lancu, u tekstu.

Ortoepske vežbe, obično kraće i češće, izvode se ne samo u okviru nastave jezika nego i nastave čitanja i jezičke kulture. Treba ukazivati na pravilnost u govoru, ali i na logičnost i jasnost.

Vežbe za usvajanje i utvrđivanje znanja iz gramatike do nivoa njegove praktične primene u novim govornim situacijama proističe iz programskih zahteva, ali su u velikoj meri uslovljene konkretnom situacijom u odeljenju - govornim odstupanjima od književnog jezika, kolebanjima, greškama koje se javljaju u pismenom izražavanju učenika. Stoga se sadržaj vežbanja u nastavi jezika mora određivati na osnovu sistematskog praćenja govora i pisanja učenika. Tako će nastava jezika biti u funkciji osposobljavanja učenika za pravilno komuniciranje savremenim književnim srpskim jezikom.

U *nastavi gramatike* treba primenjivati sledeće postupke koji su se u praksi potvrdili svojom funkcionalnošću:

- podsticanje svesne aktivnosti i misaonog osamostaljivanja učenika;

- suzbijanje misaone inercije i učenikovih imitatorskih sklonosti;

- zasnivanje težišta nastave na suštinskim vrednostima, odnosno na bitnim svojstvima i stilskim funkcijama jezičkih pojava;

- uvažavanje situacione uslovljenosti jezičkih pojava;

- povezivanje nastave jezika sa doživljavanjem umetničkog teksta;

- otkrivanje stilske funkcije, odnosno izražajnosti jezičkih pojava;

- korišćenje umetničkih doživljaja kao podsticaja za učenje maternjeg jezika;

- sistematska i osmišljena vežbanja u govoru i pisanju;

- što efikasnije prevazilaženje nivoa prepoznavanja jezičkih pojava;

- negovanje primenjenog znanja i umenja;

- kontinuirano povezivanje znanja o jeziku sa neposrednom govornom praksom;

- ostvarivanje kontinuiteta u sistemu pravopisnih i stilskih vežbanja;

- pobuđivanje učenikovog jezičkog izraza životnim situacijama; - ukazivanje na gramatičku sačinjenost stilskih izražajnih sredstava; - korišćenje prikladnih ilustracija određenih jezičkih pojava.

U nastavi gramatike izrazito su funkcionalni oni postupci koji uspešno suzbijaju učenikovu misaonu inertnost, a razvijaju radoznalost i samostalnost učenika, što pojačava njihov istraživački i stvaralački odnos prema jeziku. Navedena usmerenja nastavnog rada podrazumevaju njegovu čvrstu vezanost za životnu, jezičku i umetničku praksu, odnosno za odgovarajuće tekstove i govorne situacije. Zbog toga je ukazivanje na određenu jezičku pojavu na izolovanim rečenicama, istrgnutim iz konteksta, označeno kao izrazito nepoželjan i nefunkcionalan postupak u nastavi gramatike. Usamljene rečenice, lišene konteksta, postaju mrtvi modeli, podobni da se formalno kopiraju, uče napamet i reprodukuju, a sve to sprečava svesnu aktivnost učenika.

Savremena metodika nastave gramatike zalaže se da težište obrade određenih jezičkih pojava bude zasnovano na suštinskim osobenostima, a to znači na njihovim bitnim svojstvima i stilskim funkcijama, što podrazumeva zanemarivanje formalnih i sporednih obeležja proučavanih jezičkih pojava.

U nastavi jezika nužno je posmatrati jezičke pojave u životnim i jezičkim okolnostima koje su uslovile njihovo značenje. Učenike valja uputiti na pogodne tekstove i govorne situacije u kojima se određena jezička pojava prirodno javlja i ispoljava. Tekstovi bi trebalo da budu poznati učenicima, a ako pak nisu, treba ih pročitati i o njima razgovarati sa učenicima. Nastavnik valja da ima na umu i to da upoznavanje suštine jezičke pojave često vodi preko doživljavanja i shvatanja umetničkog teksta, što će biti dovoljno jak podsticaj za nastavnika da što češće upućuje učenike da otkrivaju stilsku funkciju (izražajnost) jezičkih pojava. To će doprineti razvijanju učenikove radoznalosti za jezik, jer umetnička doživljavanja čine gramatičko gradivo konkretnijim, lakšim i primenljivijim. Kad učenicima postane pristupačna stilska (izražajna, ekspresivna) funkcija jezičke pojave, prihvataju je kao *stvaralački postupak*, što je vrlo pogodan i podsticajan put da znanja o jeziku brže prelaze u *umenja*, da

se na taj način doprinosi boljem pismenom i usmenom izražavanju, ali i uspešnijoj analizi književnih tekstova.

Nužno je da nastavnik uvek ima na umu presudnu ulogu umesnih i sistematskih *vežbanja*, odnosno da nastavno gradivo nije usvojeno dok se dobro ne uvežba. To znači da vežbanja moraju biti sastavni činilac obrade nastavnog gradiva, primene, obnavljanja i utvrđivanja znanja.

Metodika nastave jezika, teorijski i praktično, upućuje da u nastavi maternjeg jezika treba što pre prevazići nivoe prepoznavanja i reprodukcije, a strpljivo i uporno negovati više oblike znanja i umenja - *primenljivost i stvaralaštvo*. U nastojanjima da se u nastavnoj praksi udovolji takvim zahtevima, funkcionalno je u svakoj pogodnoj prilici znanja iz gramatike staviti u funkciju tumačenja teksta (umetničkog i popularnog), čime se ono uzdiže od prepoznavanja i reprodukcije na nivoe umenja i praktične primene.

Praktičnost i primenljivost znanja o jeziku i njegovo prelaženje u umenje i navike posebno se postiže negovanjem *pravopisnih* i *stilskih vežbi.*

Učenike, takođe, kontinuirano treba podsticati da svoja znanja o jeziku povezuju sa komunikativnim govorom. Jedan od izrazito funkcionalnih postupaka u nastavi gramatike jesu vežbanja zasnovana na korišćenju primera iz neposredne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama u kojima se primenjeni jezik pojavljuje kao svestrano motivisana ljudska aktivnost. Nastava na taj način postaje praktičnija i zanimljivija, čime učeniku otvara raznovrsne mogućnosti za njegova stvaralačka ispoljavanja.

Situacije u kojima se ispoljavaju određene jezičke pojave može i sam nastavnik da postavlja učenicima, da ih spretno podseća na njihova iskustva, a oni će kazivati ili pisati kako u izazovnim prilikama govorno reaguju.

Celoviti saznajni krugovi u nastavi gramatike, koji započinju motivacijom, a završavaju saznavanjem, rezimiranjem i primenom određenog gradiva, u savremenom metodičkom pristupu, pogotovu u problemski usmerenoj nastavi, otvaraju se i zatvaraju više puta tokom nastavnog časa. Takav saznajni proces podrazumeva učestalo spajanje indukcije i dedukcije, analize i sinteze, konkretizacije i apstrakcije, teorijskih obaveštenja i praktične obuke.

Savremena metodika nastave ističe niz saodnosnih metodičkih radnji koje valja primeniti u nastavnoj obradi programskih jedinica iz jezika i koje omogućuju da svaki celovit saznajni put, počev od onog koji je uokviren školskim časom, dobije svoju posebnu strukturu.

Obrada novih nastavnih (programskih) jedinica podrazumeva primenu sledećih metodičkih radnji:

- Korišćenje pogodnog *polaznog teksta* (jezičkog predloška) na kome se uviđa i objašnjava odgovarajuća jezička pojava. Najčešće se koriste kraći umetnički, naučnopopularni i publicistički tekstovi, a i primeri iz pismenih radova učenika.

- Korišćenje iskaza (primera iz prigodnih, tekućih ili zapamćenih) *govornih situacija.*

- Podsticanje učenika da polazni tekst *dožive* i *shvate* u celini i pojedinostima.

- Utvrđivanje i obnavljanje znanja o poznatim jezičkim pojavama i pojmovima koji *neposredno doprinose* boljem i lakšem shvatanju novog gradiva. (Obično se koriste primeri iz poznatog teksta.)

- Upućivanje učenika da u tekstu, odnosno u zapisanim iskazima iz govorne prakse, *uočavaju primere* jezičke pojave koja je predmet saznavanja.

- Najavljivanje i beleženje *nove nastavne jedinice* i podsticanje učenika da zapaženu jezičku pojavu *istraživački sagledaju.*

- Saznavanje *bitnih svojstava* jezičke pojave (oblika, značenja, funkcije, promene, izražajnih mogućnosti...).

- Sagledavanje jezičkih činjenica (primera) sa *raznih stanovišta*, njihovo upoređivanje, opisivanje i klasifikovanje.

- Ilustrovanje i *grafičko predstavljanje* jezičkih pojmova i njihovih odnosa.

- *Definisanje jezičkog pojma*; isticanje svojstva jezičke pojave i uočenih zakonitosti i pravilnosti.

- Prepoznavanje, objašnjavanje i primena saznatog gradiva u novim okolnostima i u primerima koje navode sami učenici (neposredna dedukcija i prvo vežbanje).

- Utvrđivanje, obnavljanje i primena stečenog znanja i umenja (dalja vežbanja, u školi i kod kuće).

Navedene metodičke radnje međusobno se dopunjuju i prožimaju, a ostvaruju se u sukcesivnoj i sinhronoj postavci. Neke od njih mogu biti ostvarene pre nastavnog časa na kome se razmatra određena jezička pojava, a neke i posle časa. Tako, na primer, dobro je da tekst na kome se usvaja gradivo iz gramatike bude ranije upoznat, a da pojedine jezičke vežbe budu predmet učeničkih domaćih zadataka. Ilustrovanje, na primer, ne mora biti obavezna etapa nastavnog rada, već se primenjuje kad mu je funkcionalnost nesporna.

Paralelno i združeno, u navedenom saznajnom putu teku sve važne logičke operacije: zapažanje, upoređivanje, zaključivanje, dokazivanje, definisanje i navođenje novih primera. To znači da časovi na kojima se izučava gramatičko gradivo nemaju odeljene etape, odnosno jasno uočljive prelaze između njih. Nešto je vidljiviji prelaz između induktivnog i deduktivnog načina rada, kao i između saznavanja jezičke pojave i uvežbavanja.
KNJIŽEVNOST

Uvođenje učenika u svet književnosti, ali i ostalih, tzv. neknjiževnih tekstova (popularnih, informativnih), predstavlja izuzetno odgovoran nastavni zadatak. Upravo na ovom stupnju školovanja stiču se osnovna i vrlo značajna znanja, umenja i navike od kojih će u dobroj meri zavisiti ne samo učenička književna kultura, već i njegova opšta kultura na kojoj se temelji ukupno obrazovanje svakog školovanog čoveka. **Lektira**

Ukinuta je nepotrebna podela na domaću i školsku *lektiru*, pa tako izvori za obradu tekstova iz lektire, pored čitanki, postaju knjige lektire za određeni uzrast i sva ostala pristupačna literatura.

Data je lektira za određen razred, razvrstana po književnim rodovima - *lirika, epika, drama*, da bi se kroz sve programe mogla pratiti odgovarajuća i razložna proporcija i imati uvid u to. Podela je izvršena prema osnovnoj razlici vezanoj za stih i prozu. Lektira je obogaćena izborom naučnopopularnih i informativnih tekstova.

Tekstovi iz *lektire* predstavljaju programsku okosnicu. Nastavnik ima načelnu mogućnost da ponuđene tekstove prilagođava konkretnim nastavnim potrebama, ali je obavezan i na slobodan izbor iz naše narodne usmene književnosti i tzv. neknjiževnih tekstova - prema programskim zahtevima.

Razlike u ukupnoj umetničkoj i informativnoj vrednosti pojedinih tekstova utiču na odgovarajuća metodička rešenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta u zavisnosti od složenosti njegove strukture, povezivanje i grupisanje sa odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja - gramatike, pravopisa i jezičke kulture i sl.).

Nastavniku je data mogućnost i *dopunskog izbora* dela u skladu sa nastavnim potrebama i interesovanjima konkretnog đačkog kolektiva sa kojim ostvaruje program.

Čitanje od III do VIII razreda

Tumačenje teksta zasniva se na njegovom čitanju, doživljavanju i razumevanju. Pri tome je kvalitet doživljavanja i razumevanja teksta i neposredno uslovljen kvalitetom čitanja. Zato su razni oblici usmerenog čitanja osnovni preduslov da učenici u nastavi stiču saznanja i da se uspešno uvode u svet književnog dela.

Izražajno čitanje neguje se sistematski, uz stalno povećavanje zahteva i nastojanje da se što potpunije iskoriste sposobnosti učenika za postizanje visokog kvaliteta u veštini čitanja. Vežbanja u izražajnom čitanju izvode se planski i uz solidno nastavnikovo i učenikovo pripremanje. U okviru svoje pripreme nastavnik blagovremeno odabira pogodan tekst i studiozno proučava one njegove osobenosti koje utiču na prirodu izražajnog čitanja. U skladu sa misaono-emotivnim sadržajem teksta, nastavnik zauzima odgovarajući stav i određuje situacionu uslovljenost jačine glasa, ritma, tempa, intonacije, pauza, rečeničnog akcenta i glasovnih transformacija. Pri tome se povremeno služi audio snimcima uzornih interpretativnih čitanja.

Pošto se izražajno čitanje, po pravilu, uvežbava na prethodno obrađenom i dobro shvaćenom tekstu, to je konkretno i uspešno tumačenje štiva neophodan postupak u pripremanju učenika za izražajno čitanje. U okviru neposredne pripreme u VI, VII i VIII razredu povremeno se i posebno analiziraju psihički i jezičkostilski činioci koji zahtevaju odgovarajuću govornu realizaciju. U pojedinim slučajevima nastavnik (zajedno sa učenicima) posebno priređuje tekst za izražajno čitanje na taj način što u njemu obeležava vrste pauza, rečenične akcente, tempo i glasovne modulacije.

Izražajno čitanje uvežbava se na tekstovima različite sadržine i oblika; koriste se lirski, epski i dramski tekstovi u prozi i stihu, u narativnom, deskriptivnom, dijaloškom i monološkom obliku. Posebna pažnja posvećuje se emocionalnoj dinamici teksta, njegovoj dramatičnosti i govorenju iz perspektive pisca i pojedinih likova.

U odeljenju treba obezbediti odgovarajuće uslove za izražajno čitanje i kazivanje - učenicima u ulozi čitača i govornika valja obezbediti mesto ispred odeljenjskog kolektiva, u odeljenju stvoriti dobru slušalačku publiku, zainteresovanu i sposobnu da kritički i objektivno procenjuje kvalitet čitanja i kazivanja. Posredstvom audio snimka, učenicima povremeno treba omogućiti da čuju svoje čitanje i da se kritički osvrću na svoje umenje. Na časovima obrade književnih dela primenjivaće se učenička iskustva u izražajnom čitanju, uz stalno nastojanje da svi oblici govornih aktivnosti budu korektni i uverljivi.

Čitanje u sebi je najproduktivniji oblik sticanja znanja pa mu se u nastavi poklanja posebna pažnja. Ono je uvek usmereno i istraživačko; pomoću njega se učenici osposobljavaju za svakodnevno sticanje informacija i za učenje.

Vežbe čitanja u sebi neposredno se uklapaju u ostale oblike rada i uvek su u funkciji svestranijeg sticanja znanja i razumevanja ne samo književnog dela, već i svih osmišljenih tekstova.

Primena tekst metode u nastavi podrazumeva vrlo efikasne vežbe za savladavanje brzog čitanja u sebi s razumevanjem i doprinosi razvijanju sposobnosti učenika da čitaju fleksibilno, da usklađuju brzinu čitanja sa ciljem čitanja i karakteristikama teksta koji čitaju.

Kvalitet čitanja u sebi podstiče se prethodnim usmeravanjem učenika na tekst i davanjem odgovarajućih zadataka, a potom i obaveznim proveravanjem razumevanja pročitanog teksta, odnosno ostvarenja dobijenih zadataka, Informativno, produktivno i analitičko čitanje najuspešnije se podstiču samostalnim istraživačkim zadacima koji se učenicima daju u pripremnom postupku za obradu teksta ili obradu sadržaja iz gramatike i pravopisa. Tim putem se unapređuju logika i brzina čitanja, a naročito brzina shvatanja pročitanog teksta, čime se učenici osposobljavaju za samostalno učenje.

Učenici starijih razreda uvode se u informativno čitanje koje je uslovljeno brzinom i stvarno pročitanim tekstom. Ono se sastoji od brzog traženja informacije i značenja u tekstu, pri čemu se ne pročita svaka reč, već se pogledom "prolazi" kroz tekst i čita se na preskok (međunaslovi, podnaslovi, prvi redovi u odeljcima, uvod, zaključak). Pri vežbanju učenika u "letimičnom" čitanju, prethodno se zadaju odgovarajući zadaci (traženje određenih informacija, podataka i sl.), a potom proverava kvalitet njihovog ostvarenja i meri vreme za koje su zadaci izvršeni. Informativnim čitanjem učenici se takođe osposobljavaju da radi podsećanja, obnavljanja, memorisanja, čitaju podvučene i na drugi način označene delove teksta prilikom ranijeg čitanja "s olovkom u ruci", koje treba sistematski sprovoditi kao vid pripremanja učenika za samostalan rad i učenje.

Izražajno kazivanje napamet naučenih tekstova i odlomaka u prozi i stihu značajan je oblik rada u razvijanju govorne kulture učenika. Valja imati u vidu da je ubedljivo govorenje proznog teksta polazna osnova i neophodan uslov za prirodno i izražajno kazivanje stihova. Zato je poželjno da se povremeno, na istom času, naizmenično uvežbava i upoređuje govorenje tekstova u prozi i stihu.

Napamet će se učiti razni kraći prozni tekstovi (naracija, deskripcija, dijalog, monolog), lirske pesme raznih vrsta i odlomci iz epskih pesama. Uspeh izražajnog kazivanja znatno zavisi od *načina učenja i logičkog usvajanja teksta*. Ako se mehanički uči, kao što ponekad biva, usvojeni automatizam se prenosi i na način kazivanja. Zato je poseban zadatak nastavnika da učenike navikne na osmišljeno i interpretativno učenje teksta napamet. Tokom vežbanja

treba stvoriti uslove da kazivanje teče "oči u oči", da govornik posmatra lice slušalaca i da s publikom uspostavlja emocionalni kontakt. Maksimalna pažnja se posvećuje svim vrednostima i izražajnim mogućnostima govornog jezika, posebno - prirodnom govornikovom stavu, pouzdanom prenošenju informacija i sugestivnom kazivanju.

Tumačenje teksta od III do VIII razreda Sa obradom teksta počinje se posle uspešnog

interpretativnog čitanja naglas i čitanja u sebi.

Književnoumetničko delo se čita, prema potrebi i *više puta*, sve dok ne izazove

odgovarajuće doživljaje i utiske koji su neophodni za dalje upoznavanje i proučavanje teksta. Razni oblici ponovljenog i usmerenog čitanja dela u celini, ili njegovih odlomaka, obavezno će se primenjivati u obradi lirske pesme i kraće proze.

Pri obradi teksta primenjivaće se u većoj meri jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta. Značajne pojedinosti, elementarne slike, ekspresivna mesta i stilsko-jezički postupci neće se posmatrati kao usamljene vrednosti, već ih treba sagledavati kao funkcionalne delove viših celina i tumačiti u prirodnom sadejstvu s drugim umetničkim činiocima. Književnom delu pristupa se kao složenom i neponovljivom organizmu u kome je sve uslovljeno uzročno-posledičnim vezama, podstaknuto životnim iskustvom i uobličeno stvaralačkom maštom.

Učenike treba revnosno navikavati na to da svoje utiske, stavove i sudove o književnom delu podrobnije dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku delatnost i zauzimanje kritičkih stavova prema proizvoljnim ocenama i zaključcima.

Nastavnik će imati u vidu da je tumačenje književnih dela u osnovnoj školi, pogotovu u mlađim razredima, *u načelu predteorijsko* i da nije uslovljeno poznavanjem stručne terminologije. To, međutim, nimalo ne smeta da i običan "razgovor o štivu" u mlađim razredima bude stručno zasnovan i izveden sa puno inventivnosti i istraživačke radoznalosti. Vrednije je projektovanje učenika povodom neke umetničke slike i njeno intenzivno doživljavanje i konkretizovanje u učenikovoj mašti nego samo saznanje da ta slika formalno spada u red metafora, personifikacija ili poređenja. Zato se još od prvog razreda učenici navikavaju da slobodno ispoljavaju svoje utiske, osećanja, asocijacije i misli izazvane slikovitom i figurativnom primenom pesničkog jezika.

U svim razredima obrada književnog dela treba da bude protkana rešavanjem *problemskih pitanja* koja su podstaknuta tekstom i umetničkim doživljavanjem. Na taj način stimulisaće se učenička radoznalost, svesna aktivnost i istraživačka delatnost, svestranije će se upoznati delo i pružati mogućnost za afirmaciju učenika u radnom procesu.

Mnogi tekstovi, a pogotovu odlomci iz dela, u nastavnom postupku zahtevaju umesnu *lokalizaciju*, često i višestruku. Situiranje teksta u vremenske, prostorne i društveno-istorijske okvire, davanje neophodnih podataka o piscu i nastanku dela, kao i obaveštenja o bitnim sadržajima koji prethode odlomku - sve su to uslovi bez kojih se u brojnim slučajevima tekst ne može intenzivno doživeti i pravilno shvatiti. Zato prototipsku i psihološku realnost, iz koje potiču tematska građa, motivi, likovi i dublji podsticaji za stvaranje, treba dati u prigodnom vidu i u onom obimu koji je neophodan za potpunije doživljavanje i pouzdanije tumačenje.

Metodika nastave književnosti već nekoliko decenija, teorijski i praktično, razvija i stalno usavršava nastavnikov i učenikov *istraživački, pronalazački, stvaralački* i *satvorački* odnos prema književnoumetničkom delu. Književnost se u školi *ne predaje* i *ne uči*, već *čita, usvaja*, u njoj se*uživa* i o njoj *raspravlja.* To su putevi da nastava književnosti širi učenikove duhovne vidike, razvija istraživačke i stvaralačke sposobnosti učenika, kritičko mišljenje i umetnički ukus, pojačava i kultiviše literarni, jezički i životni senzibilitet.

Moderna i savremena organizacija nastave maternjeg jezika i književnosti podrazumeva *aktivnu ulogu učenika* u nastavnom procesu. U savremenoj nastavi književnosti učenik ne sme biti pasivni slušalac koji će u određenom trenutku reprodukovati "naučeno gradivo", odnosno nastavnikova predavanja, već aktivni subjekat koji *istraživački, stvaralački* i *satvorački* učestvuje u proučavanju književnoumetničkih ostvarenja.

Učenikova aktivnost treba da svakodnevno prolazi kroz sve tri radne etape; pre časa, u toku časa i posle časa. U svim etapama učenik se mora sistematski navikavati da u toku čitanja i proučavanja dela *samostalno* rešava brojna pitanja i zadatke, koji će ga u punoj meri emocionalno i misaono angažovati, pružiti mu zadovoljstvo i pobuditi istraživačku radoznalost. Takvi zadaci biće najmoćnija motivacija za rad što je osnovni uslov da se ostvare predviđeni interpretativni dometi. Nastavnik valja da postavi zadatke koji će učenika podsticati da *uočava, otkriva, istražuje, procenjuje* i *zaključuje*. Nastavnikova uloga jeste u tome da osmišljeno pomogne učeniku tako što će ga podsticati i usmeravati, nastojeći da razvija njegove individualne sklonosti i sposobnosti, kao i da adekvatno vrednuje učeničke napore i rezultate u svim oblicima tih aktivnosti.

Proučavanje književnoumetničkog dela u nastavi je *složen proces* koji započinje nastavnikovim i učenikovim *pripremanjem* (motivisanje učenika za čitanje, doživljavanje i proučavanje umetničkog teksta, čitanje, lokalizovanje umetničkog teksta, istraživački pripremni zadaci) za tumačenje dela, svoje naproduktivnije vidove dobija u *interpretaciji* književnog dela na nastavnom času, a u oblicima *funkcionalne primene stečenih znanja i umenja* nastavlja se i posle časa: u produktivnim *obnavljanjima znanja* o obrađenom nastavnom gradivu, u *poredbenim izučavanjima* književnoumetničkih dela i *istraživačkointerpretativnim pristupima* novim književnoumetničkim ostvarenjima. Središnje etape *procesa proučavanja* književnoumetničkog dela u nastavi jesu *metodološko* i *metodičko* zasnivanje interpretacije i njeno razvijanje na nastavnom času.

U zasnivanju i razvijanju nastavne interpretacije književnoumetničkog dela osnovno *metodološko* opredeljenje treba da bude prevashodna *usmerenost interpretacije prema umetničkom tekstu.* Savremena metodika nastave književnosti opredelila se, dakle, za *unutrašnje (imanentno) izučavanje umetničkog teksta*, ali ona nikako ne previđa nužnost primene i vantekstovnih gledišta da bi književnoumetničko delo bilo valjano i pouzdano protumačeno.

Uz navedena *metodološka* opredeljenja, nastavna interpretacija književnoumetničkog dela valja da udovolji i zahtevima koje joj postavlja *metodika nastave književnosti*: da bude *originalna, estetski motivisana, svestrano usklađena sa nastavnim ciljevima i značajnim didaktičkim načelima*, da ima sopstvenu koherentnost i postupnost, a da metodološka i metodička postupanja na svakoj deonici interpretacije ostvaruju *jedinstvo analize* i *sinteze.*

O okviru *osnovne metodološke orijentacije*da nastavna interpretacija književnoumetničkog dela u najvećoj meri bude usmerena *prema umetničkom tekstu*, primat pripada opredeljenju da se *dinamika interpretacije* usklađuje sa *vodećim umetničkim vrednostima* književnog ostvarenja, tako što će one biti *činioci objedinjavanja* interpretativnih tokova kroz svet dela. Jedno od najvažnijih načela koje poštuje tako zasnovana i opredeljena nastavna interpretacija jeste udovoljavanje zahtevu da se *tumačenjem vodećih vrednosti* obuhvati, odnosno prouči, *delo u celini*. Pošto su *objedinjena postavka* i odnosi *svestranih međusobnih prožimanja prirodne datosti* umetničkih činilaca u delu, tumačenjem vodećih umetničkih vrednosti obuhvataju se i upoznaju i *svi drugi bitni činioci* umetničke strukture, među kojima svaki u interpretaciji dobija onoliko mesta koliko mu pripada u skladu sa udelom koji ima u opštoj umetničkoj vrednosti dela. U nastavnoj interpretaciji književnoumetničkog dela *objedinjavajući* i *sintetički* činioci mogu biti: umetnički *doživljaji, tekstovne celine, bitni strukturni elementi* (tema, motivi, umetničke slike, fabula, siže, književni likovi, poruke, motivacioni postupci, kompozicija), *forme pripovedanja (oblici izlaganja), jezičko stilski postupci* i *literarni (književnoumetnički) problemi.*

U svakom konkretnom slučaju, dakle, na valjanim *estetskim, metodološkim i metodičkim* razlozima valja utemeljiti izbor onih vrednosnih činilaca prema kojima će biti usmeravana dinamika nastavne interpretacije književnoumetničkog dela. Zato *metodološki* i *metodički prilazi* književnoumetničkom delu, koje teorijski i praktično zasniva i razvija savremena metodika nastave književnosti, *ne poznaju* i *ne priznaju* utvrđene *metodološke* i *metodičke sisteme* koje bi trebalo primeniti u interpretaciji svakog pojedinog dela. To znači da nema jednom datih i uhodanih puteva kojima se ulazi u svet svakog pojedinog književnoumetničkog ostvarenja, već su ti putevi unekoliko uvek drugačiji u pristupu *svakom pojedinom književnoumetničkom delu - onoliko koliko je ono autonomno, samosvojno* i *neponovljivo* umetničko ostvarenje. **Književnoteorijski pojmovi**

Književnoteorijske pojmove učenici će upoznavati uz obradu odgovarajućih tekstova i pomoću osvrta na prethodno čitalačko iskustvo. Tako će se, na primer, tokom obrade neke rodoljubive pesme, a uz poredbeni osvrt na dve-tri ranije pročitane pesme iste vrste, razvijati pojam rodoljubive pesme i sticati saznanje o toj lirskoj vrsti. Upoznavanje metafore biće pogodno tek kada su učenici u prethodnom i predteorijskom postupku otkrivali izražajnost izvesnog broja metaforičkih slika, kad neke od njih već znaju napamet i nose ih kao umetničke doživljaje. Jezičko-stilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnog stanovišta; polaziće se od izazvanih umetničkih utisaka i estetičke sugestije, pa će se potom istraživati njihova jezičko-stilska uslovljenost. **Funkcionalni pojmovi**

Funkcionalni pojmovi se ne obrađuju posebno, već se u toku nastave ukazuje na njihova primenjena značenja. Učenici ih spontano usvajaju u procesu rada, u tekućim informacijama na časovima, a uz paralelno prisustvo reči i njome označenog pojma. Potrebno je samo *podsticati* učenike da navedene reči (a i druge slične njima) *razumeju i shvate i da ih primenjuju* u odgovarajućim situacijama. Ako, na primer, na zahtev da se uoče i objasne *okolnosti* koje utiču na ponašanje nekog lika, učenik navede te okolnosti, onda je to znak (i provera) da je taj pojam i odgovarajuću reč shvatio u punom značenju.

U usmenom i pismenom izražavanju uzgredno će se proveravati da li učenici pravilno shvataju i upotrebljavaju reči: *uzrok, uslov, situacija, poruka, odnos* i sl. Tokom obrade književnih dela, kao i u okviru govornih i pismenih vežbi, nastojaće se da učenici otkrivaju što više *osobina, osećanja i duševnih stanja* pojedinih likova, pri čemu se te reči beleže i tako spontano bogati rečnik funkcionalnim pojmovima.

Funkcionalne pojmove *ne treba ograničiti na pojedine razrede*. Svi učenici jednog razreda neće moći da usvoje sve programom navedene pojmove za taj razred, ali će zato spontano usvojiti znatan broj pojmova koji su u programima starijih razreda. Usvajanje funkcionalnih pojmova je neprekidan proces u toku vaspitanja i obrazovanja, a ostvaruje se i proverava u toku ostvarivanja sadržaja svih programsko-tematskih područja.

JEZIČKA KULTURA

Razvijanje jezičke kulture jedan je od najvažnijih zadataka nastave maternjeg jezika. Ovaj nastavni proces, iako je programski konstituisan kao posebno područje, s posebnim sadržajima i oblicima rada, mora se prenositi kako na obradu književnog teksta koji je najbolji obrazac izražavanja, tako i na neknjiževne tekstove i na gramatiku s pravopisom, koja normira pravila i definiše jezičke zakone. Isto tako, u povratnom smeru, obrada književnog teksta i rad na gramatici i pravopisu književnog jezika, mora uključivati i sadržaje za negovanje kulture usmenog i pismenog izražavanja, jer su svojim većim delom tom cilju i podređeni. Rad na bogaćenju jezičke kulture treba da se integriše sa svim vidovima usmenih i pismenih oblika izražavanja.

U nastavi jezika i kulture izražavanja valja neprestano imati u vidu **zajednički osnovni cilj**: razvijanje jezičkog mišljenja i jezičke svesti uočavanjem jezičkih zakonitosti, pa tek na osnovu takve svesti prelaziti na normiranje i definisanje. Otuda jezik kao sredstvo izražavanja treba da bude predmet nastavne pažnje u svim njegovim strukturama.

Neophodno je da učenici uoče razliku između govornog i pisanog jezika. U govornom jeziku rečenice su obično kraće. Česti nedostaci su nezavršene i stilski neuređene rečenice i upotreba poštapalica.

Nastava će biti očiglednija i efikasnija ako se koriste audiosnimci (npr. Zvučna čitanka) i ako se sluša i analizira snimljen govor učenika.

Leksičke i morfološke vežbe treba da bogate učeničko saznanje o reči kao obliku, čemu služe ne samo konjugacija i deklinacija, nego i sistem građenja reči (izvedene, složene i složeno-izvedene). Vežbe u građenju izvedenih reči i složenica, po ugledu na slične reči u obrađenom tekstu, treba da utiču na bogaćenje učeničkog rečnika.

U starijim razredima leksičko-semantičke vežbe se odnose na složenije sadržaje: pravo i preneseno značenje reči, sinonimiju, homonimiju, antonimiju, polisemiju, arhaizme, dijalektizme, žargonizme, pozajmljenice, frazeologizme. Treba upućivati učenike na služenje rečenicama: jednojezičnim i dvojezičnim, lingvističkim i enciklopedijskim.

Semantičke vežbe se povezuju s morfološkim i sintaksičkim vežbama i one treba da razviju učenikovu svest o određenoj moći značenja reči, na osnovu čega se jedino i može razvijati sposobnost i veština izražavanja. U mlađim razredima te vežbe obuhvataju otkrivanje semantičke vrednosti akcenta, i to isključivo na ilustrovanim primerima (Sunce je selo za selo hajdmo, sele, na selo, itd.).

Sintaksičke vežbe su, kao i morfološke i semantičke, bitniji sadržaji jezičke kulture u svim razredima. Težina zahteva, prirodno, određuje se prema uzrastu učenika. Te se vežbe mogu izvoditi i pre nego što učenik počne da stiče sintaksičke pojmove, s tim što se na tom nivou u nastavnom razgovoru ne upotrebljavaju stručni nazivi. Do upoznavanja prvih sintaksičkih pojmova, vežbe u oblikovanju rečenice treba da formiraju svest učenika o mestu i položaju

pojedinih rečeničnih delova u sklopu proste rečenice. Kad se steknu prvi pojmovi o prostoj rečenici, i vežbe će biti konkretnije i bogatije. Rad na stilistici rečenice konkretno se nastavlja do kraja osnovnog školovanja. On se sastoji kako u analizi i oceni učeničkih rečenica iz usmenog izlaganja, tako i u analizi i proceni rečenica u njihovim pismenim sastavima, a naročito i posebno - u analizi rečenica iz dela obeju lektira i govornog jezika.

Sve vrste tih vežbanja, čiji je cilj razvijanje jezičkog mišljenja, izvode se na tekstu ili u toku razgovora.

Znatan deo govornih vežbanja ima za cilj izgrađivanje kulture usmenog izražavanja. U nizu svojih zadataka (pravilnost, lakoća, jasnost, jednostavnost, prirodnost, preciznost, dikcija) te vežbe treba u najvećoj meri da približe učenikov govor književnom izgovoru. S obzirom na veliko šarenilo i veoma primetnu dijalekatsku raznolikost govora učenika, a često i nastavnika, govorenje napamet naučenih odlomaka u stihu i prozi (uz pomoć auditivnih nastavnih sredstava) treba da omogući učeniku ne samo negovanje pravilne dikcije nego i da ubrza proces približavanja književnom izgovoru.

U svim oblicima negovanja jezike kulture **obrazac ili uzor** treba da dobije odgovarajuće mesto i njegov značaj se ne sme nikako potceniti. Smišljeno odabran uzor, primeren uzrastu i vrsti, treba da bude cilj do kojeg se stiže uz odgovarajuće napore. I oblici usmenog, kao i oblici pismenog izražavanja, u svim vrstama i tipovima treba da se prikažu učenicima u pažljivo odabranim uzorcima izražavanja. Ukoliko se jedna vrsta usmenog ili pismenog izražavanja kontinuirano ponavlja iz razreda u razred, onda treba u svakom ponovljenom slučaju, u istom ili sledećem razredu, analizom uzorka konkretno pokazati i obim povećanih zahteva (u sadržajnom, kompoziciono-formalnom i jezičko-stilskom pogledu).

Da se uzorci ne bi pretvorili u klišea koja sputavaju učeničku individualnost i samostalnost, vreme između prikazivanja uzorka i izrade odgovarajućeg pismenog zadatka treba ispuniti radom na analizi sličnih sastava. Ovi sastavi mogu biti u formi odabranih tekstova koje učenici sami pronalaze u svojim čitankama ili lektiri, a obavezno i u formi samostalnih domaćih pismenih ili usmenih zadataka - sastava kojima se ostvaruje proces ovladavanja određenim oblikom pismenog ili usmenog izražavanja. U analizi uzoraka treba obratiti pažnju na sve elemente konkretne jezičke strukture: sadržaj i kompozicija sastava, raspored detalja i izražajnost upotrebljene leksike i stilskih postupaka. Nijedan školski pismeni zadatak ne bi trebalo da se izvede, a da se prethodno, na čitavom nizu smišljeno programiranih časova, nije govorilo kako o predmetu koji će biti tema pismenog sastava, tako i o obliku u kojem će ta tema biti obrađena.

Bogaćenju kulture usmenog i pismenog izražavanja posebno će doprineti samostalni rad učenika na prikupljanju odabranih primera jezika i stila. Zbog toga učenici treba da beleže vredne primere: uspele opise, reljefne portrete, pravilne rečenice, kako u pogledu formalne strukture (raspored njenih delova) tako i u pogledu leksike i semantike. Ovaj rad treba da ostvari dva zadatka vezana neposredno za kulturu izražavanja. Prvo, time učenik organizovano individualno radi na razvijanju svoje govorne kulture i pismenosti, a drugo - u obimu svoje čitalačke pažnje razvija onaj njen značajan kvalitet koji mu omogućuje neprestano posmatranje jezika i stila u štivu koje čita.

Podsticanje učenika na literarno stvaralaštvo, shvaćeno svakako u užem i pretežno obrazovno-vaspitnom pogledu, treba primeniti kao frontalan rad s celim odeljenjem, a nikako kao obavezu literarne sekcije. Rad u literarnoj sekciji je slobodno opredeljenje. Učenik osnovne škole, naročito u mlađim razredima, po svojoj prirodi uvek je spreman na kreativnost, pa to treba i podsticati. Usmenim i pismenim vežbama, kad to potreba dopušta,

nastavnik će učenicima pokazati kako nastaje stih, kako se reči biraju i raspoređuju da deluju ritmično, kako se konstituiše strofa, kako se gradi portret, kako se opisuje pejzaž ili scena. Uostalom, program nastave usmenog i pismenog izražavanja koncipiran je tako da u sebi sadrži skoro sve elemente i umetničkog jezičkog izražavanja, pa bi ih trebalo povremeno samo objedinjavati i osmišljavati. Podsticanje učenika na literarno stvaralaštvo u dodatnom radu i literarnoj sekciji ima bogatije sadržaje i oblike, kao i obimnije posebne ciljeve. Taj rad ne treba poistovećivati s podsticanjem na literarno stvaralaštvo u okviru celog odeljenja.

Jedan od oblika rada na razvijanju i negovanju jezičke čistote jeste i razvijanje svesti o poplavi pozajmljenica u našem jeziku. Nastavnik će, razumljivo, morati da nađe meru u objašnjavanju da svaki jezik nužno prihvata i reči poreklom iz grčkog i latinskog jezika u stručnoj terminologiji. Treba pomoći učenicima u razlikovanju pozajmljenica koje su dobile "pravo građanstva" u našem jeziku od onih reči koje treba energično goniti iz govora. Razgovori o tome treba da se vode u svakoj konkretnoj prilici, kad se naiđe na pozajmljenicu u tekstu ili kad se ona pojavi u govoru učenika; isto tako, sa učenicima valja smišljeno tragati za pozajmljenicama u svakodnevnom govoru i raznim medijima (štampa, radio, televizija i dr.). Zapisivanje domaćih reči, takođe, može da bude podesan oblik negovanja jezičke čistote.

DOPUNSKA NASTAVA

Dopunski rad se organizuje za učenike koji - iz objektivnih razloga - u redovnoj nastavi maternjeg jezika ne postižu zadovoljavajuće rezultate u nekom od programsko-tematskih područja.

Zavisno od utvrđenih nedostataka u znanjima i umenjima učenika, kao i uzroka zaostajanja, nastavnik formira odgovarajuće grupe s kojima organizuje dopunski rad (na primer: grupa učenika s nedovoljnim znanjem određenih sadržaja i gramatike ili pravopisa; grupa učenika koji nisu savladali neki od predviđenih elemenata književne analize ili oblika usmenog i pismenog izražavanja; grupa učenika sa artikulacionim problemima, itd.). Na osnovu prethodnog ispitivanja teškoća i uzroka, za svaku grupu se stvara poseban, odgovarajući plan rada, čijim će se savladavanjem otkloniti ispoljeni nedostaci u znanju, umenju i veštini učenika. Dopunski rad pretpostavlja i specifične oblike u savladavanju određenih programskih sadržaja (individualizacija nastave - poluprogramiranim i programiranim sekvencama, nastavnim listićima; predavanjima s drukčjim - očiglednijim primerima; posebni grupni i individualni zadaci i dr.). Naročito treba voditi računa o odmerenosti zahteva, kao i o stimulisanju učenika za pokazane rezultate (pohvale, nagrade, pozitivna ocena). Dopunski rad organizuje se tokom cele nastavne godine, odnosno odmah čim se uoče teškoće pojedinih učenika u usvajanju programskih sadržaja. Čim savlada određenu teškoću ili otkloni nedostatak, učenik prestaje s dopunskim radom van redovne nastave. Tokom dalje redovne nastave takve učenike ne treba ispuštati iz vida, odnosno - diferenciranjem redovne nastave - omogućiti učenicima da gradivo savladaju na redovnim časovima.

DODATNI RAD

1. **Za dodatni rad opredeljuju se učenici od IV do VIII razreda** iznadprosečnih sposobnosti i posebnih interesovanja za nastavu srpskog jezika, odnosno za produbljivanje i proširivanje znanja iz svih ili samo pojedinih programsko-tematskih područja redovne nastave (književnost, jezik, kultura izražavanja, filmska i scenska umetnost). To su oni

učenici čija se znanja, interesovanja i darovitost izrazitije ispoljavaju već u I, II i III razredu. Takve učenike uočavaju, prate i podstiču nastavnici razredne nastave i pedagoškopsihološka služba škole sve do IV razreda kada se prvi put organizuje dodatni rad (izvodi se sve do završnog razreda).

2. **Dodatni rad se organizuje i izvodi** za učenike od IV do VIII razreda, jedan čas nedeljno tokom cele nastavne godine. Izuzetno je važno da se započeta dinamika dodatnog rada održi dok se ne realizuje utvrđeni program. Ukoliko se, izuzetno, dodatni rad organizuje samo u jednom delu nastavne godine, poželjno je da se interesovanje darovitih učenika za ovaj rad docnije ne gasi, odnosno da se oni podstiču na samostalni rad drugim formama rada (npr. pojačanom individualizacijom rada u redovnoj nastavi, davanjem posebnih zadataka, angažovanjem u odgovarajućim slobodnim aktivnostima i dr.).

3. **Dodatni rad** - zasnovan na interesovanju učenika za proširivanje i produbljivanje znanja, umenja i veština - neposrednije aktivira učenike i osposobljava ih za samoobrazovanje, razvija njihovu maštu, podstiče ih na stvaralački rad i upućuje na samostalno korišćenje različitih izvora saznanja. Pod rukovodstvom nastavnika učenici se u dodatnom radu samostalno služe književnom i neknjiževnom građom (u učenju i istraživanju), te pripremaju i izlažu svoje radove (usmene, pismene, praktične) pred svojom grupom, razredom ili celom školom. Znanja, umenja i veštine, koje su stekli istraživačkim, individualnim i grupnim radom, učenici koriste u redovnoj nastavi, slobodnim aktivnostima i u drugim prilikama (konkursi, takmičenja, školske i druge priredbe). Učenike koji se posebno ističu u dodatnom radu treba i posebno stimulisati (pohvale, nagrade, stipendije za dalje školovanje, upis u odgovarajuću srednju školu i dr.).

4. Uočavanje potencijalno darovitih učenika u ovoj oblasti ostvaruje se neposrednim praćenjem od strane nastavnika razredne i predmetne nastave, analizom radova učenika i ostvarenih rezultata na smotrama, takmičenjima, intervjuisanjem učenika i roditelja i primenom određenih instrumenata od strane školskog psihologa ili pedagoga. Na osnovu dobijenih rezultata praćenja i ispitivanja, interesovanja i želja darovitih učenika i napred navedenih orijentacionih sadržaja, nastavnik zajedno sa učenicima utvrđuje (konkretizuje) program dodatnog rada s grupama ili pojedinim darovitim učenicima. **Programom rada** obuhvataju se segmenti orijentacionih sadržaja programa (zavisno od interesovanja i želja učenika: sva područja ili samo književnost, odnosno jezik, odnosno jezička kultura, filmska i scenska umetnost). To znači da nastavnik nije obavezan da s pojedincem ili grupom učenika ostvari u celini orijentacione sadržaje programa. Bitno je da planirani sadržaji programa budu u skladu sa interesovanjima i željama učenika, kao i sa raspoloživim godišnjim fondom časova.

5. Dodatni rad iz srpskog jezika **može se realizovati kao individualizovani** (primeren pojedinim učenicima) i **grupni** (za grupe učenika jednog ili više razreda koji se posebno interesuju za iste sadržaje programa dodatnog rada). Zavisno od interesovanja učenika i programskih tema, grupe se mogu menjati (fleksibilnost sastava grupe).

6. **Uloga nastavnika u dodatnom radu je specifična.** U saradnji sa učenikom (eventualno - roditeljima i školskim pedagogom ili psihologom) nastavnik utvrđuje konkretan program dodatnog rada (u razvijenim školama program može da utvrdi i stručni aktiv nastavnika srpskog jezika u razrednoj i predmetnoj nastavi). Realizujući program dodatnog rada, nastavnik za svaku od odabranih tema pronalazi i primenjuje najpogodnije oblike i metode rada, pre svega one koje u najvećoj mogućoj meri aktiviraju sve potencijale učenika, a naročito one koji omogućavaju razvoj kreativnosti učenika. Tokom dodatnog rada nastavnik se postavlja kao saradnik koji stručno pomaže rad pojedinca ili grupe: upućuje i

usmerava, pomaže da se dođe do pravih rešenja, zaključaka i generalizacija. Odnos učenika i nastavnika u dodatnom radu je saradnički, u izvesnoj meri neposredniji i bliži nego u redovnoj nastavi.

7. U dodatnom radu sa učenicima nastavnik **prati i evidentira** njihov razvoj i napredovanje, usavršava utvrđene programe, otkriva nove mogućnosti individualizacije rada (problemski zadaci, istraživački radovi, programirane i poluprogramirane sekvence, korišćenje književne i neknjiževne građe i raznih aparata i tehničkih pomagala i dr.), te vrši uopštavanje i primenu stečenih znanja, umenja i veština u različitim situacijama. Obezbeđuje uključivanje učenika u organizovane oblike rada van škole (konkursi, smotre, takmičenja). Za svakog učenika vodi dosije u koji unosi bitne podatke o njegovom napredovanju u razvoju, te se stara da taj dosije prati učenike pre upisa u srednju školu.

8. **Učenici se samostalno opredeljuju za dodatni rad** iz srpskog jezika (mogu biti motivisani, ali nikako prisiljavani na to). Prilikom opredeljivanja učenika za dodatni rad, objektivno treba proceniti motive koji su uticali na njihovu odluku (u obzir dolaze samo stvarno nadareni učenici, ocene iz srpskog jezika, a želje učenika i roditelja ne predstavljaju presudan faktor, jer ne mora u svakom odeljenju da bude darovitih učenika za ovaj predmet, talentovanih za sve predmete i oblasti). Učenik ostaje uključen u dodatni rad onoliko vremena (godina) koliko želi. Posebno treba voditi računa o tome da se daroviti učenici ne opterećuju iznad njihovih stvarnih mogućnosti i želja (dovoljno je da učenik - uz redovnu nastavu - bude angažovan još samo u jednom vidu vaspitno-obrazovnog rada - dodatnom radu, na primer, iz ovog predmeta).

MATERNJI JEZICI PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

(4 časa nedeljno, 136 časova godišnje)

ALBANSKI JEZIK
GJUHA SHQIPE

HYRJE

Nëpërmes të lëndës së gjuhës amtare nxënësit pasurojnë fjalorin, fitojnë shprehi për përdorimin e drejtë të gjuhës, mësojnë si të hartojnë tregime, përshkrime, shpjegime, argumente, zhvillojnë imagjinatën dhe kreativitetin si dhe kultivojnë aftësitë e tyre për të gjykuar e vlerësuar. Gjithashu nxënësit do të aftësohen të shprehin mendimet, qëndrimet, kërkesat dhe përvojat e tyre.

Programi i klasës së tetë është pjesë e programit të shkollës fillore. Kërkesë themelore e gjuhës në këtë nivel është aftësimi i nxënësëve për zhvillimin e dijeve dhe shkathtësive të komunikimit si dhe përdorimi i drejtë i gjuhës në situata përkatëse. Gjithashtu në këtë klasë synohet formimi i personalitetit, duke përfshirë këtu edhe kulturën e sjelljes dhe të komunikimit. Vëmendje e veçantë i është kushtuar rritjes së shkathtësive të përdorimit të gjuhës amtare si dhe nivelit të përgjithshëm të formimit kulturor të nxënësit. Në këtë klasë nxënësi do të zhvillojë kulturën e të dëgjuarit dhe të folurit, kulturën e të lexarit dhe kulturën e të shkruarit, do të bëjë analiza dhe përgjithësime të teksteve të ndryshme letrare dhe jo letrare dhe do të fitojnë njohuri gjuhësore të mjatueshme për moshën e tyre. ***KLASA E VIII -të***

DETYRAT OPERATIVE

Përforcimi dhe zhvillimi i njohurive të përvetësuara më parë është qëllimi kryesor i mësimit të gjuhës shqipe në klasën e gjashtë e ato janë:

Zhvillimi i shkathtësive të dëgjimit informativ dhe të dëgjuarit aktiv në grup në kuptimin e marrjes së informatave dhe të mesazheve;

Zhvillimi i kulturës dhe shkathtësive të komunikimit, komunikimin verbal e joverbal;

Zhvillimi i shkathtësive të të folurit aktiv individual e në grup në funksion të përvetësimit të gjuhës standarde dhe të thellojë njohuritë themelore gjuhësore;

Zhvillimi i shkathtësive të të shkruarit funksional dhe të shkruarit subjektiv (vetjak);

Të kuptoj dhe të dallojë të lexuarit e teksteve letrare dhe joletrare e të përvetësoj teknikat e leximit;

Të përvetësoj të shkruarit në funksion të përvetësimit të gjuhës, të leksikut; Të

përvetësoj të shkruarit në funksion të drejtshkrimit dhe të pikësimit.

OBJEKTIVAT PROGRAMORE

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

Të identifikojë: tekste të ndryshme; elemente gjuhësore.

Të kuptojë: tekste të ndryshme letrare dhe joletrare; fjalët e ndryshueshme dhe të pandryshueshme.

Të zbatojë: njohuritë e fituara gjuhësore: fonetikore, gramatikore dhe leksikore; njohuritë e fituara mbi modelet e teksteve letrare dhe joletrare.

Të analizojë: fjali të thjeshta dhe të përbëra; tekste të ndryshme.

Të vlerësojë: tekste letrare dhe joletrare; situata parktike nga jeta e përditshme.

Të zhvillojë qëndrimet dhe vlerat: të mendojë në mënyrë kritike dhe të pavrur për atë që flet, lexon apo shkruan; të rrisë shkallën e zhvillimit emocional, krijues, estetik, moral dhe shoqëror; të fitojë shprehi për sjellje njerëzre në shoqëri.

PËRMBAJTJA PROGRAMORE

Shkathtësitë e komunikimit

TË DËGJUARIT DHE TË FOLURIT

TËRËSITË TEMATIKE

I. 1. *Kulturë e të dëgjuarit dhe të folurit;*

I. 2. *Tekstet letrare dhe joletrare;*

I. 3. *Njohuritë gjuhësore.*

TËRËSITË TEMATIKE

TË LEXUARIT

TËRËSITË TEMATIKE

II. 1. *Kulturë e të lexuarit;*

II. 2. *Tekstet letrare dhe joletrare;* II.

3. *Njohuritë gjuhësore.*

TË SHKRUARIT

TËRËSITË TEMATIKE

III. 1. *Kulturë e të shkruarit;*

III. 2. *Tekstet letrare dhe joletrare;* III.

3. *Njohuritë gjuhësore.*

QASJET NDËRLËNDORE DHE NDËRPROGRAMORE

Gjuha shqipe është mjet komunikimi për të gjitha lëndët, mirëpo lidhje të drejtëpërdrejta vihen me historiografinë, veçanërisht me historinë e kulturës, edukatën qytetare, me artet etj. Disa tema nga kto lëndë do të ndikonin në zhvillimin e skathtësive të komunikimit, në formimin kulturor dhe krijimin e individualitetit të pavarur. Përveç çështjeve ndërlëndore, përmes gjuhës shqipe do të mund të zhvilohen edhe disa çështje ndërprogramore si: tema për shëndetësi, të drejtat e njeriut, çështjet gjinore, varësisht prej rëndësisë dhe aktualitetit që kanë (nga televizioni, revistat, gazetat apo nga rrethi dhe ambienti i tyre).

VLERËSIMI

Vlerësimi ka për qëllim verifikimin se në ç`shkallë kanë zotëruar nxënësit objektivat e përcaktuara, të identifikojë vështirësitë me të cilat ballafaqohen nxënësit, t`u mundësohet atyre që t`i identifikojnë përparësitë dhe pengesat, si dhe t`u ndihmohet nxënësëve në përmirësimin e pikave të dobëta.

Mësimëdhënësi në vazhdimësi duhet të vlerësojë:

Njohuritë që kanë fituar nxënësit: në ç`shkallë kanë zotëruar nxënësit fjalorin dhe sa është i aftë nxënësi t`i përdorë shkathtësitë gjuhësore;

Pengesat e nxënësëve: vlerësohet shkalla e zotrimit të njohurive me qëllim të eliminimit të pengesave dhe të ndihmës së nxënësëve për eliminimin e vështirësive;

Integrimin e njohurive të fituara: vlerësohen aktivitete apo projektet e ndryshme që nxënësit realizojnë jashtë programit shkollor dhe inetgrimin e këtyre njohurive në situata brenda shkollës.

Gjatë procesit mësimor rëndësi të veçantë do të kenë mënyrat e ndryshme të vlerësimit si:

Vlerësimi nga mësimdhënësi; vlerësimi i drejtëpërdrejtë dhe i pandërprerë, përcjellja e vazhdueshme e rezultateve të nxënësëve si dhe vlerësimi indirekt me anë të testeve;

Vlerësimi nga nxënësi; gjatë punës në grupe ose gjatë përgjigjeve që japin, nxënësit mund të plotësojnë njëri-tjetrin dhe njëkohësisht vlerësojnë mbi bazën e argumenteve;

Vetëvlerësimi; vlerësimi i vetë nxënësit.

Rëndësi të veçantë gjatë vlerësimit duhet t`i kushtojmë të shprehurit me gojë në vazhdimësi, të shprehurit gojor përmes ndërveprimit si dhe të shprehurit me shkrim:

Përdorimit të fjalorit;

Pyetjeve dhe përgjigjeve;

Iniciativave dhe mendimeve të pavarura;

Përshkrimeve dhe shpjegimeve;

Radhitjes së fjalëve në fjali;

Aktivitete brenda punës në grup;

Aktiviteteve individuale dhe grupore;

Fjalorit (leksikut).

LITERATURA

- Tekstet që do të hartohen mbi bazë të programit të ri;

- Tekstet ekzistuese që i plotësojnë kërkesat e këtij programi;

- Tekste të tjera alternative për realizimin e këtij programi;

- Gjuha shqipe 8, Bahri Beci; - Leximi 8, Kujtim Rrahmani.

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

I. TË DËGJUARIT DHE TË FOLURIT

I. Kulturë e të dëgjuarit dhe e të folurit.

Rrëfimi personal (autobiografik), i një ngjarjeje të veçantë etj.);

Teksti- tipare të ndryshme të teksteve letrare dhe joletrare;

Eseja dhe lloje të saj (narrative, përshkruese, bindëse - argumentuese);

Shkrimi hulumtues (historik, biografik);

Shkrimi kreativ - tregime;

Elemntet e teatrit dhe të filmit;

Individi dhe bota;

Konflikti - ndikimi i traditës dhe i shoqërisë;

Idiomat, analogjitë, metaforat, krahasimet, në kuptimin e parë figurativ;

Kuptimi i fjalëve në kontekst, ridefinimi, rishikimi dhe argumentimi i tyre;

Struktura, organizimi dhe qëllimi i tekstit;

Ideja kryesore, hollësi të rëndësishme dhe efekte të tjera kuptimore të tekstit.

II. Tekstet letrare dhe joletrare

Ndërrimet historike (metafora, apofonia, metateza, elizioni, përngjitja, shkrirja, kontraksioni);

Ndërrimet e gjalla në gjuhën shqipe (pozicionale dhe kombinatorike);

Struktura morfologjike;

Figurat mitologjike;

Tekstet e vjetra shqipe - analizë në aspektin gjuhësor (Bogdani);

Tiparet e lirikës;

Motive letrare: pavdekësia, fantastika, vdekja, dashuria, aventura, patriotizmi, lufta, humori;

Revista letrare (shkollore).

III. Zhvillimi i gjuhës

Ndërrimet historike (metafonia, apofonia, metateza, elizioni, përngjitja, shkrirja, kontraksioni);

Ndërrimet e gjalla në gjuhën shqipe;

Formimi i emrave dhe mbiemrave;

Ndërrimet e gjalla në gjuhën shqipe;

Formimi i emrave dhe mbiemrave;

Fjala, grupi emëror dhe grupi foljor;

Fjalia dhe formimi i saj;

Lakimi i përemrave vetëvetor, pronorë, pyetës dhe të pacaktuar;

Mënyra kushtore, dëshirore, habitore dhe urdhërore e foljes dhe kohët e tyre, zgjedhimi, diatezat;

Pjesëzat, pasthirrmat;

Fjalitë e përbëra me bashkërenditje;

Fjalitë e përbëra me nënrenditje;

Fjalët me shumë uptime;

Dialektet në territoret ku flitet shqipja, dallimet mes tyre dhe shqipes standarde; Zhvillimi

historik i gjuhës shqipe dhe ndër ndikimet me gjuhët tjera.

IV. Kulturë e të lexuarit

Leximi me zë- artistik (pjesëmarrja në role, recitim, komedi);

Ideja kryesore dhe detajet(lidhjet asociative, krahasimet, kontrastet), zhanret dhe kategoritë letrare: subjekti, kompozicioni, tema, komedia, tragjedia, komentim i teksteve;

II. KULTURË E TË SHKRUARIT

II. Kulturë e të shkruarit/të shkruarit individual

Ese, raporte, kërkesa, komente, shkrimi deskriptiv (përshkrues), shprehjet e figurshme dhe frazeologjike (kuptimi I parë dhe I figurshëm);

Rregullat morfologjike, sintaksore dhe leksikore;

Fjalia foljore dhe jofoljore;

Tipet kryesore të fjalive (dëftore, pyetëse, nxitëse, dëshirore, thirrmore) dhe format e tyre (pohore, mohore); fjalitë e pavarura kryesore dhe të varura;

Kryefjala, kallëzuesori i kryefjalës, kundrinori (i drejtë, i zhdrejtë, i zhdrejtë me ose pa parafjalë);

Rrethanori (i vendit, i kohës, i shkakut) si dhe përcaktori dhe ndajshtimi;

Emri, mbiemri, përemrat vetorë, pyetës, lidhorë, të pacaktuar;

Format veprore dhe joveprore të foljeve; foljet e zgjedhimit të parë e të dytë në mënyrën dëftore, lidhore, habitore, kushtore e urdhërore;

Formimi i fjalëve të prejardhura (me parashtesë, prapashtesë, rrënjë) dhe të përbëra; sinonimet, antonimet.

GJUHA SHQIPE

PËRMBAJTJA PROGRAMORE

KL.VIII

GJUHË SHQIPE DHE LETËRSI

(34 javë x 4 orë =136 orë në vit)

Gjuhë shqipe = 64 orë në vit

1. Njohuri të përgjithshme = 4 orë

2. Gramatikë = 36 orë

3. Drejtëshkrim = 8 orë

4. Të flasim = 8 orë

5. Të hartojmë = 8 orë **II. Letërsi = 60 orë në vit**

1. Letërsi = 28 orë

2. Letërsi botërore = 8 orë

3. Letërsi popullore = 8 orë

4. Teknikë e recitimit = 4 orë

5. Lektyrë = 12 orë

III. Hartime e korrigjime = 12 orë në vit

1. Katër hartime (Dy në gjysmëvjetorin e parë e dy në të dytin)

2. Një orë për hartim e dy për korrigjim **Gjuhë shqipe**

Permbajtjet programore

Kapitulli i I

1. Gjuha shqpe dhe historia e saj

2. Të përshtatim tekste të vjetra në gjuhën standarde

3. Gjuha letrare dhe dialektet

4. Të përshtatim tekste dialektore në gjuhën standarde

5. Ndrrimet fonetike

6. Të jemi miq me njëri tjetrin

7. Të japim e të kërkojmë ndihmë
8. Shprehim dëshirat tona
9. Tekstet treguese

Kapitulli i II

10. Analizë gramatikore e fjalsië, grupi emëror dhe grupi foljor
11. Pikësimi
12. Zgjedhimi foljeve
13. Format veprore dhe joveprore
14. Mënyra kushtore dhe kohët e saj
15. Mënyra dëshirore dhe kohët e saj
16. Mënyra habitore dhe kohët e saj
17. Mënyra urdhërore
18. Ftojmë, falenderojmë, urojmë
19. Të bëjmë përmbledhjen e një teksti
20. Skeçi dhe gazmoret
21. Tekste përshkruese

Kapitulli i III

22. Lakimi i përemrave pronorë
23. Lakimi i përemrave pyetës
24. Lakimi i përemrave të pacaktuar
25. Pjesëzat
26. Pasthirrmat
27. Formimi i emrave dhe mbiemrave
28. Fusha kuptimore e fjalës
29. Diskutojmë për emisionet e radios dhe të televizionit
30. Flasim për gazetat

31. Flasim për revistat

32. Tekstet shpjeguese

Kapitulli i IV

33. Fjalia e përbërë me bashkërenditje

34. Fjalia e përbërë me pjesë nënrenditur kohore

35. Fjalia e përbërë me pjesë të nënrenditura shkakore, rrjedhimore

36. Fjalia e përbërë me pjesë të nënrenditura mënyrore e krahasore

37. Fjalia e përbërë me pjesë të nënrendirura kushtore dhe lejore

38. Biografia dhe autobiografia

39. Intervista

40. Hartojmë një raport

41. Tekste argumentuese

LETËRSI

Përmbajtjet programore

Letërsi shqiptare

1. "Liria" Din Mehmeti
2. "Krijimi i rruzullimit" Pjetër Bogdani
3. "Më fol Shqip" Kiço Blushi
4. "Trofeu i gjallë" Musa Ramadani
5. "Skënderbeu" Beqir Musliu
6. "Shqiptarët" Bajroni
7. "Vdekja në udhët e Çamërisë" Bilal Xhaferi
8. "Besa e Konstandinit" Popullore
9. "Fuqia e Mujit" Popullore
10. "Balëadë nizamësh" Ismail Kadare
11. "Unë luftoj veç për liri" Gjergj Fishta

12. "Shpallja e pavarësisë" Ismail Qemali

13. "Lulja e vetëm" Asdreni

14. "Bajram Curri" Faik Konica

15. "Adili dhe Vita" Jakov Xoxa

16. "Gjumi i diellit" Sabri Hamiti

17. "Emri më i përgjakur në hartën e Evropës" Lamije Haxhiaj

18. "Kthimi i ushtarit në shtëpi" Qerim Ujkani

19. "Këtu" Agim Spahiu

20. "Anës lumit..." Naim Frashëri

21. "Shkodra në mbramje" Ernest Koliqi

22. "Poradeci" Lasgush Poradeci

23. "Moisiu në mal" Fan Noli

24. "Baladë për njeriun që zgjihej me shpresë" Eqrem Basha

25. "Plaku dhe deti" Ernest Heminguej

26. "Arkitekti dhe Perandori" Johan Manuel Gisbert

27. "Don Kishoti kundër mullinjve të erës" Migel De Servantes

28. "Trokitje në derën e çifligut" Franc Kafka

30. "Të jetosh, të dashurohesh, të kuptohesh" Leo Buscaglia

30. "Miqtë e mi lamtumirë" Gabriel Garsia Marquez

31. "Kujtimet e Adrianos" Margerit Jursenar

32. "Djali Blu" Martin Auer

33. "Beselam pse më flijojnë" Rexhep Qosja

34. "Kopraci" Molieri

35. "Romeo dhe Zhulieta" Uilliam Shekspir

36. Teatri

37. Arti i fotografisë

38. Filmi

39. "Një film shkurtër për Shqipërinë" Faik Konica

40. Radio dhe televizioni

Lektyrë

1. Pjeter Bogdani "Kenget e Sibilave"

2. Naim Frasheri "Lulet e veres"

3. Ferid Selimi "Kujtime të thinjura"

4. Ismail Kadare "Keshtjella"

5. Dritero Agolli "Shkelqimi dhe renia e shokut Zylo"

6. Mexhid Mehmeti "Monstrumiada"

UDHËZIME PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Vendin kryesor në realizimin e përmbajtjes programore e zë metodologjia e mësimdhënies. Mësimdhënësi, gjatë realizimit të procesit mësimor duhet të ketë parasysh strategjinë më efektive, të cilat e mundësojnë mësimin efektiv. Për nxënësit, mësimdhënësi duhet të jetë model në mënyrën e përdorimit të shkathtësive gjuhësore dhe njherit vëmendja e tij duhet të përqëndrohet në disa parime bazë:

I. Përqëndrimi në komunikimin (shkathtësitë e komunikimit) dhe përqëndrimi në gjuhën e gramatizuar;

II. Përqëndrimi në nxënësin dhe të nxënit e tij. Në qendër të vëmendje duhet të jetë nxënësi. Karakterin, përparsitë dhe dobësitë e nxënësit mësuesi duhet të bëjë përpjekje që t`i njohë mirë, ta verifikojë a është tip i mbyllur a i hapur, frikacak apo guximtarë, a merr vetë iniciativa apo duhet të nxitet nga mësuesi etj.

Roli i mësimdhënësit është rol vendimtarë që do të ndihmonte në procesin e mësimdhënies dhe mësimnxënies. Kjo do të varet nga planifikimi i orës mësimore: përdorimi i hapësirës në klasë, d.m.th. mënyra e vendosjes së bankave si dhe aktivitetet që zhvillohen në klasë: mënyra e komunikimit, luajtja e roleve, puna në grupe etj.

BUGARSKI JEZIK БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Цел на обучението по български език са:

- Овладяване нормата на книжовния българския език чрез усвоявяне на граматичната, лексикалната, синтактичната, правоговорната и правописната норма.

- Подтикване на заинтересоваността на учениците към художествени произведения на български език.

- Усавършенстване техниката на бързото четене наум с разбиране на прочетеното.

- Запознаване на учениците със статута и характерните особености на езиците на народите и малцинствата в Сърбия.

- Формиране у учениците на точен критерий за самостоятелен избор, анализ и преценка на художествените произведения.

- Систематизиране на учебния материал по всички тематични области от учебната програма.

Образователните задачи на обучението по български език са:

- Учениците да обогатят речниковия фонд с нови думи и изрази;

- Да тълкуват и изясняват текстове от различни стилове;

- Да отстранят диалектните прояви в езика при служене с книжовната си норма;

- Да усвоят стилистичните стойности на българския език;

- Да си служат с българския книжовен език в различни речеви ситуации;

- Да систематизират учебното съдържание по всички учебни области.

ЕЗИК

Граматика

Езикът като средство за общуване /понятие, социална обусловност на развитието му/; езикът и другите средства за комуникация; езикът - най съвършено средство за комуникация.

Език - общуване - текст

Речево общуване и текст. Правила за успешно общуване. Текстът във сферата на масовата комуникация.

Диалекти и наречия в българския език. Книжовна норма.

Лексикология. Словесно богатство на българския език. Речник. Видове речници. Фразеология. Стилистично значение на думите. Основни разлики между българския и сърбския книжовен език. Преговор, разширяване и систематизация на материала от предишните класове. Словообразуване - начин на образуване на нови думи в българския език: афискален, композиционен, флексивен и чрез сливане на думи.

Падежни остатъци в българския език - при личните местоимения и съществителните имена.

Преговор и систематизация на знанията за глагола - вид, лице, наклонение, спрежение, време, начин. Лични и нелични глаголни форми, основна функция и значение.

Повторение на всички звукови промени.

Систематизация на знанията за ударението - книжовна норма. **Правопис**

Думи с две ударения в българския език.

Писане на сложни думи.

Транскрипция на чуждите думи в българския език.

Ситематизация на материала от предишните класове: употреба на главна буква, Подвижен "Ъ". Пунктуация. Слято и полуслято писане на думи, писане на неударените гласни, писане на звучните съгласни / морфологичен правопис/. Ятово правило. Писане на съкращения.

ЛИТЕРАТУРА

Класно четене

Черноризец Храбър: О писменех /За буквите/

Григорий Цамблак: Похвално слово за Патриарх Евтимий

Емилиян Станев: Крадецът на праскови

Ивайло Петров: Хайка на вълци

Стойне Янков: Завръщане

Паисий Хилендарски: Из "История славянобългарска" Добри

Чинтулов: Стани, стани юнак балкански!

Притча за разблудналия син (Евангелие по Лука - 15: 11-32)

Веселин Ханчев: Посвещение

Детко Петров: Чудо в нашия двор

Светослав Минков: Водородният господин и кислородното момиче

Елисавета Багряна: Стихии

Банчо Банов: Приятелство

Христо Ботев: Борба

Емануил Попдимитров: Груинската река

Добри Жотев: Язък за васульо

Десанка Максимович: Стихотворения за България

Иво Андрич: Разказ - по избор

Добрица Чосич: Откъс от подбран роман

Бора Станкович: Ташана

Извънкласно четене

Иван Вазов: Под игото

Елин Пелин: Гераците

Георги Караславаов: Снаха

Николай Хайтов: Диви разкази / или друг сборник разкази/

Произведения от автори на българите в Сърбия / по избор/ - книга Произведения от автори на балканските народи / по избор/

Научно-популярни текстове / по избор/

Работа върху текста

Подробен анализ на темата, идеята, социалния контекст на произведението, психологическа характеристика на образите, композиция.

Модерен и класически / традиционен / прозаичен израз - разлика въз основа на сравнението на анализирани текстове.

Стилистичен анализ на произведението на синтактично и лексикално равнище.

Обобщаване на основните понятия в прозата: разказ, роман, бележка, пътепис, дневник.

Цялостен анализ на лирическо произведение.

Обобщаване на основните понятия в поезията: видове лирика. Стихосложение, видове.

При анализа на произведенията се усвояват следните понятия: мемоари, пътепис, балада, поема. Систематизация на литературните термини от предишните класове.

Четене

Усавършенстване на литературното четене / с изисквания като в предишните класове/. Личен тон при четене и казване наизуст на научени прозаични и поетични текстове.

Усавършенстване техниката на бързо четене наум с предварително поставени специални изисквания / както в VII клас /.

Упражнения за "бегло" четене на познат текст с цел придобиване на определена информация. Вживяване на ученика в " беглото" четене на непознат текст, за да се установи дали той ги интересува и дали го четат целия /статя във вестник, непозната книга и др./.

ГОВОРНА И ПИСМЕНА КУЛТУРА

Говорна култура

Разказване на собствени и чужди случки с ефектно начало и край.

Описание на:

- Сложни трудови действия с увеличаванена изискванията за точност на описанието / химически опит, дисекция в час по биология/.

- Портрет - герой от филмово или телевизионно произведение - въз основа на фабула и диалог.

- Хумористично описание. Научно описание.

Дискусия с предварително въвеждане на ученика в писане на теза; събиране на данни от различни източници /енциклопедии, лексикони, наръчници и др./.

Критически отзив за нова книга, филм, радио и телевизионно предаване.

Писмена култура

Описание на сложен предмет и сложно трудово действие.

Портретна характеристика / герой от филм / въз основа на фабула и диалог.

Критически очерк за нова книга или филм.

Подтикване на ученика към самостоятелно творчество / четене на работите на ученика, разговор за тях /.

Отзив. Анотация.

Съчинение. Видове съчинения: съчинение - разсъждение, отговор на литературен въпрос, съчинение на свободна тема.

Молба. Протокол. Попълване на различни формуляри.

Шест домашни писмени упражнения и техен анализ по време на час. Четири училищни писмени упражнения / един час за провеждане и два часа за поправка /.

ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ПРОГРАМАТА

ЕЗИК: Граматика / фонетика, морфология и правопис/

В процеса на езиково обучение учениците се подготвят за правилно устно и писмено общуване на книжовен български език. Затова изискванията в нея не са насочени само към езикови правила и граматични норми, но и към разкриване на тяхната функция. Например, изречението не се възприема само като граматична част (от гледната точка на структурата му), но и като комуникативна част (от гледна точка на функцията му в комуникацията).

Основни програмни изисквания в обучението по граматика е учениците да се запознаят с езика и да го тълкуват като система. Нито едно езиково явление не би трябвало да се изучава изолирано, вън контекста в който се реализира неговата функция. В 1. и 2. клас в рамките на упражненията за слушане, говор, четене и писане учениците ще изучават езиковите явления без техните наименования, а *от 3. до 8. клас концентрично и последователно ще се изучават граматика, съобразена с възрастта на учениците.*

Последователността се осигурява със самия избор и разпределението на учебното съдържание, а конкретизирането в зависимост от възрастта се постига чрез формулирането на изисквания за обучението в отделните класове: отбелязване, виждане, усвояване, понятие, разпознаване, различаване, информация, употреба, повторение и систематизиране. С посочването на степента на програмните изискванията на учителите се помага в техния стремеж да не обременяват учениците с обем и задълбочена обработка на езиковия материал.

Осъществява се селекция на основните езикови закономерности и информацията, която се отнасят към тях.

Езиковият материал в програмата насочва учителите при тълкуването на граматичните категории да обосновават на тяхната функция, която учениците са запомнили и научили да прилагат на практика в предишните класове. Последователността и селективността в граматиката най-добре се виждат в съдържанията по синтаксис и морфология от 1. до 8. клас. Същите принципи са проведени и в останалите области на езика. Например, алтернацията на съгласните: к, г, х, я, учениците най-напред откриват в строежа на думите в V клас, а чрез упражнения и езикови игри в този и в предишните класове придобиват навици за правилна употреба на дадените консонанти в говора и писането; елементарни информации за палаталните съгласни получават в шести клас, а *знанията за съществените звукови особености на българския език се систематизират в 8. клас.* По този начин учениците получават основна информаця за звуковите промени, научават се да ги прилагат в езикова практика, и не са натоварени с описанието и историята на посочените явления.

Елементарн информация по морфология учениците започват да получават от 2. клас и последователно от клас в клас разширяват и задълбочават. От самото начало учениците придобиват навици да откриват основните марфологични категории, например: във 2. клас освен откриване на думи, които обозначават предмети и същества се включва и разпознаването на рода и число на думите, а в 3. клас и разпознаването на лицето на глагола. По този начин учениците се въвеждат логически последователно в морфологичните, но и в синтактичните закономерности (разпознаване лицето на глагола - лични глаголни форми - сказуемо - изречение). Думите винаги трябва да се откриват и анализират в рамките на изречението, в което се проявяват техните функции, значения и форми.

Програмното съдържание, което се отнася до ударението не трябва да се представя като отделна методическа единица. Не само в езиковото обучение, но и в обучението по четене и езикова култура, учениците трябва да се учат на книжовната норма и с постоянни упражнения (по възможност с аудио-визуални записи) да придобиват навици за слушане на правилното произношение на думите.

За овладяване на правописа е нужно да се организират различни по съдържание различни системни упражнения по съдържание. Заедно с това от самото начало на училищното обучение учениците се учат да си служат с правописа и правописния речник (училищно издание).

Упражненията за овладяване и затвърдяване на знанията по граматика до степен прилагането им на практика в нови речеви ситуации произлизат от програмните изисквания, но са обусловени и от конкретната ситуация в класа - говорните отклонения от книжовния език, колебанията, грешките, които учениците допускат в писменото изразяване. Затова съдържанието на упражненията по езиково обучение трябва да се определят в основа на системното развитие на говора и писането на ученика. По този начин езиковото обучение ще има подготвителна функция за правилната комуниция на съвременен книжовен български език.

В обучението по граматика трябва да се работи в следните насоки, показали на практика своята ефектижност:

- Насърчване на съзнателните дейности и мисловна самостоятелност на учениците.

- Премахване на мисловната инерция и ученическата склонност за подражание.

- Запознаване с ценността и стилистичните на езиковите явления.

- Разбиране на ситуационната обуславеност на езиковите явления.

- Свързване на езиковото обучение с художествената литература.

- Откриване на стилистичните функции, т.е. на изразителността на езиковите явления.

- Използване на художествената литература за стимулиране изучаването на майчиния език.

- Системни и осмислени упражнения в говора и писането.

- По-ефективно преодоляване на етапите за разпознаване на езиковите явления.

- Свързване знанията за езика с непосредствената говорна практика.

- Осъществяване на непрекъснати и системни правописни и стилистични упражнения.

- Стимулиране на ежедневната езикожа изразност на ученика.

- Посочване на граматичния строеж на стилистичните граматични средства.

- Използване на подходящи илюстрации на езиковите явления.

В обучението по граматика ефективни са онези дейности, които успешно премахват мисловната инерция на учениците, развиват техният интерес и самостоятелност, с което се стимулира изследователското и творческото им отношение към езика. Изброените насоки в обучението предполагат неговата свързаност с живота, езиковата и художествена практика, т.е. с подходящи текстове и речеви ситуации. Затова използването на извадени от контекста езикови явления е неефективно в обучението по граматика. Изолираните от контекстта изречения представляват мъртви модели подходяши за формално преписване, учене наизуст и възпроизвеждане, а всичко това пречи на съзнателната дейност на учениците и създава предпоставка за възникване на мисловна инерция.

Съвременната методика на обучението по граматика акцентира върху съществените особености на езиковите явления, а това означава върху техните значими свойства и стилистични функции, което предполага изоставяне на формалните и второстепенните белези на изучаваните езикови явления.

В езиковото обучение е необходимо езиковите явления да се отркриват в ежедневието и в езиковото обкържение, които обуславят техното значение. Учениците трябва да се насочват към използването на удобни текстове и речеви ситуации, с които даденото

езиково явление естествено се явява и изказва. Текстовете трябва да са познати на учениците, а когато не са трябва да се прочетат и да се раязговаря върху тях.

За да подпомага учениците при откриването на стилистическите функции на езиковите явления, учителят трябва да знае, че запознаването със същността на езиковите явления често става чрез преживяване и разбиране на художествен текст. Това допринеся за развитието на ученическия интерес към езика, тъй като художествената литература поднася граматичното съдържание по-конкретно, по-лесно за прилагане.

Необходимо е учителят да има в предвид значителната роля на системните упражнения, т.е. учебният материал не е овладян добре, ако не е добре упражнен. Това означава, че упражненията трябва да бъдат съставна част о работата с учебните съдържание, повторението и затвърдняването на знанията.

Методиката по езиково обучение теоретически и практически доказва, че в обучението по майчин език трябва по-бързо да се преодолее равнището на припознаване и възпроизвеждане, а с търпеливо и упорито старание да възприемат значения и навици - за приложимост и творчество. За да се отговори на практика на тези изисквания, ефективно е във всеки момент знанията по граматика да бъдат: функция на тълкуването на текста, с което се преминава от припознаването и възпроизвеждането към практическо приложение.

Прилагане на знанията за езикам на практика и тяхното преминаване в умения и навици се постига с правописни и стилистични упражнения.

Учениците трябва непрекъснато да се да се подтикват към свързване на знанията с комуникативния говор. Един от ефективните начини на работа в обучението по граматика е упражняването в използването на подходящи примери от непосредствената говорна практика. Това доближава обучението по граматика до ежедневните потребности, в които езика се проявява като мисловна човешка дейност. Обучението по този начин по-практично и по-интересно, което носи удовлетворение на ученика и му предоставя възможност за творчество.

В съвременната методика на обучение съществуват редица методически похвати, които трябва да се прилагат в програмното съдържание по езикознание и които дават възможност да се върви по всеки път за усвояване на знанията, който в рамките на учебния час получи своята структура в съзнанието на учениците.

Работата по новата учебна програма предполага прилагане на следните методически похвати:

- Използване на подходящ текст, в който се открива и обяснява дадено езиково явление. Най-често се използват кратки художествени, научно популярни и публицистични текстове, както и примери от писмените упражнения на учениците.

- Използване на изкази (примери от подходящи текущи или запомнени текстове) в речевите ситуации.

- Стимулиране на учениците да разберат цялостно и подробно подходящия теккст.

- Затвърдняване и повторение на знанията за езиковите явления и понятия, които непосредствено допринасят за по-лесното разбиране на учебния материал (ползват се примери от учебен текст).

- Стимулиране на учениците да откриват в текста примери за езикови явления, които са предмет на учебното познание.

- Съобщаване и записване на новия урок и стимулиране на учениците да прилагат изследователски подход при откриването на езиковите явления.

- Осъзнаване важните свойства на езиковите явления (форми, значения, функции, промени, изразителни възможности...).

- Разглеждане на езиковите факти от различна гледна точка, сравнителен анализ, описване и класификация.

- Илюстриране и графично представяне на езиковите понятия и техните отношения.

- Дефиниране на езиковото понятие: подчертаване свойствата на езиковите явления и откритите закономерности и норми.

- Разпознаване, обяснение и прилагане на овладения учебен материал в нови ситуации въз основа на примерите, които дават самите ученици (непосредствена дедукция).

- Затвърдняване, повторение и прилагане на усвоените знания и умения (редовни упражнения в училището и у дома).

Посочените методически похвати се допълват взаимно и се реализират непрекъснато и едновременно. Някои от тях могат да бъдат реализирани преди започването на часа в който се разглежда даденото езиково явление, а някои след неговото завършване. Така например текст, който се използва за усвояване на знания по граматика трябва да бъде представен предварително, а някои езикови упражнения са задача за домашна работа. Илюстрирането, например, не трябва да бъде задължителен етап в учебната работа, а да се прилага когато ефективността му е безспорна.

Успоредно и в единство в посочения съзнателен път протичат всички важни логически операции: наблюдение, съпоставка, заключение, доказателство, дефиниране и даване на нови примери. Това означава, че в часовете, в които изучава съдържанието по граматика няма отделни етапи, т.е. ясно забележими преходи помежду тях. Очевиден е преходът между индуктивния и дедуктивния метод на работа, като и осъзнаването на езиковите явления и упражняването.

Литература

Въвеждането на ученици в света на литературата и в останалите т.нар.нелитературни текстове /популярни, информативни/ претставлява изключително отговорна

преподавателска задача. Именно в тази степен на образование се получават основни знания, умения и навици, от които до голяма степен зависи литературната култура на учениците, а също така и тяхната обща култура, върху която се изгражда цялосното образование на всеки образован човек.

Литературата, предназначена за всеки клас, е разпределена на литературни родове: лирика, епос, драма. Различията са в тяхната цялостна художествена или информативна стойност, които влияят на определени методически решения / приспособяването на четеното към вида на текста, тълкуване на текста в зависимост от неговата вътрешна структура, междупредметните връзки с граматиката, правописа, езиковата култура и др.

Четене и тълкуване на текст

Своеобразието на този предметен сегмент не са толкова в учебното съдържание, колкото във възрастовите вузможности на ученици да го възприемат до степен, в която усвоените знания и умения придобиват ефективност за цялостния процес на обучение. Поради тази причина четенето и тълкуването на текста осигурява понататъшното усъвършенстване на гласното четене, а по-късно и последователното и системното въвеждане в техниката за четене наум, както и усвояването на основните понятия и отношения, които се съдържат в прочетенич текст.

Четеното на текст е първото и основното овладявяне на тези знания и умения от учениците. Особено важно е учениците постепенно и ефективно да овладеят четеното на глас, което съдържа в себе си главните характеристики на логическото четене /изговор, височина на гласа, паузи, интонационно приспособявяне и др./. Четеното на глас естествено придобива по-голяма изразителност във втори клас / нагласяване, емоционално приспособяване, теми и др./, което улеснява усвояването техниката на изразителното четене в трети клас. Внимание се изисква към четенето на глас от всеки ученик поотделно. След прочитането на текста ученикът трябва да разбере кое е било доброто в това четене и какво трябва да се промени, за да стане още по-добро.

Последователността и системността могат да се използват при въвеждането на четене наум. Четененето наум всъщност съдържа редица сложни мисловни действия, които ученикят трябва спонтанно да овладее, а отделен проблем е т.нар. вътрешен говор. Безусловно по време на упражненията трябва да се прилагат различни видове мотивиране, стимулиране и насочване, в резултат на което се улеснява разбирането на четения текст. По такъв начин четенето наум от методическо изискване на съвременото обучение по литература се превръща в необходимо условие за правилно тълкуване на текста.

Тълкуване на текста в началните класове представлява извънредно сложен и деликатен учебен процес. Текстът е основно учебно съдържание, което има водеща и интеграционна роля в обучението, тъй като обединява в себе си съдържание и от други предметни области. Поради възрастовите ограничения за тълкуването и усвояването на основноте структурни единици и особено на художествения компонент на текста, е необходимо системно, упорито и творчески учениците да се обучават в откриване, разпознаване, а по-късно в анализ на образите и усвояване на основните компоненти на текста.

Необходимо е учениците системно и добронамерно да се подтикват към посещение на училищната и местната библиотека, организиране на класна библиотека, подготвяне

на книжна изложба, слушане и гледане на видеозаписи с художествени изказвания (говорене, рецитиране), организиране на срещи и разговори с писатели, литературни игри и състезания, водене на дневник за прочетените книги (заглавие, писател, впечатления, главен герой, избрани изречения, необикновени и интересни думи и т.н.), организиране на лична библиотека, видеотека и т.н.

Подобен методически подход за четене и тълкуване на текста осигурява реализирането на основните начала на съвременото обучение по литература, състоящи се в постепенното и осмислено въвеждане на ученика в сложния свят на литературното художествено произведение и плановото му обогатяване, усъвършенстване на езиковата култура на ученика. При това трябва да се обърне особено внимание на ролята на ученика като субект в процеса на обучение (колкото се може по-голяма самостоятелност, свободно проучване и изразяване, възможности за формиране и защита на лично мнение).

Четене и тълкуване на текста

Тълкуването на текста се основава на неговото четене, преживяване и разбиране. При това качеството на изпълнение на учебните задачи е обусловено от качественото четене. Затова различните форми на насочено четене са основна предпоставка за получаване на знания и за ориентация в света на литературното произведение.

Изразителното четене се провежда системно и с постоянно завишаване на изискванията, при което колкото се може повече да се използват способностите на учениците с цел да се постигне високо качество на имението за четене. Тези упражнения се провеждат планомерно и с предварителна подготовка от страна на учителя и на учениците. В своята подготовка учителят предварително подбира подходящ текст и подробно разглежда онези негови страни, които са свързани с изразителното четене. В зависимост от мисловно-емоционалното съдържание на текста учутелят заема и приспособява силата, тембъра, ритъма, темпото, интонацията, паузите, логическото ударение и звуковите трансформации кям конкретната обстановка. Понякога използва фоно записи на образцово четене. Изразителното четене се упражнява вурху предварително анализиран и добре разбран текст, в което се състои подготовката на учениците за провеждане на изразителното четене. В 6., 7. и 8. клас периодично се анализират психическите и езиково-стилистичните фактори, които са в основата на устното изказване. В отделни случаи учителят съвместно с учениците подготвя текст за изразително четене с предварително отбелязване на ударението, паузите и звукивите модулации.

Изразителното четене се упражнява върху различни по форма и съдържание текстове: изплолзват се лирически, прозаични, драматически текстове; в стихотворна и прозаична форма, в разказвателна и описателна форма, в монологична и диалогична форма. Особено внимание се обръща на емоционалната динамичност на текста, на неговата драматичност, на авторската реч и на речта на героите.

В класа е необходимо да бъдат осигурени условия за изразително четене и говорене: да се създаде заинтересована публика, способна критично и обективно да преценява качествата на изразителното четене и говорене. С помощта на аудио записи на учениците трябва да се даде възможност да чуят своето четене и критично да се отнасят към него. При разработването на уроци за анализ на литературно произведение също се включва изразително четене.

Четенето наум е най-продуктивната форма за получаване на знания и затова в обучението му се обръща особено внимание. То винаги е целенасочено и изследователско, чрез него учениците се упражняват във всекидневно получаване на знания и учене. Упражненията по четене се включват в останалите форми на работа като осигуряват получаване на знания и разбиране не само на литературен текст, но и на всички добре обмислени текстове. Прилагането на текст-метода в обучението предполага ефективни упражнения за овладяване на бързото четене наум с разбиране и допринася за развиване способността на учениците да четат гъвкаво, да хармонизират бързината на четенето с целта на четенето и характеристиките на текста.

Качественото четене наум се подтиква чрез предварително насочване на учениците към текст и чрез поставяне на съответни задачи, след изпълнението на които се провежда задължителна проверка за разбирането на прочетения текст. Информативното, продуктивното и аналитичното четене се стимулират чрез самостоятелни изследователски задачи, които се дават на учениците през подотвителния етап за усвояване на текста или за усвояване на материал по граматика и правопис. По този начин се подобряват логиката и темпото на четене и особено бързината на разбиране на прочетения текст, с което учениците овладяват самостоятелното учене. Учениците от по-горните класове се насочват към бегло четене, което представлява бързо и задълбочено прочитане на текста. То се състои в бързото търсене на информация и значения в текста, при което не се прочита всяка дума, а с поглед се преминава през текста и се чете с прескачване (междузаглавия, подзаглавия, първите редове на отделни части, увод, заключение). При провеждане на упражнения за усвояване на беглото четене предварително се поставят определени задачи (търсене на дадена информация, сведения и подробности), а след това се проверява качеството на тяхното осъществяване и се установява времето, изразходвано за реализиране на задачите. Учениците, владеещи беглото четене се научават да запомнят, възпроизвеждат и преговарят, четеъки текстта с молив в ръка.

Изразителното произнасяне на запомнени текстове и откъси в прозаична и стихотворна форма е значима форма на работа в развитието на говорната култура на ученика. Убедителното произнасяне на текст е важно условие за убедителното рецитиране на стихове. Затова е желателно понякога в един и същи час да се упражняват и сравняват произнасянето на текстове в проза и стих.

Наизуст да се учат къси прозаични текстове (разказване, описание, диалог, монолог), различни видове лирични стихотворения. Успехът на изразителното произнасяне зависи в значителна степен от начина на учене и логическото усвояване на текста. Ако се учи механично, както понякога се случва, усвоеният автоматизъм се пренася и върху начина на произнасяне. Затова самостоятелна задача на учителя е учениците да усвоят осмисленото и интепретативно учене наизуст. В процеса на упражнението трябва да се създават условия произнасянето да бъде "очи в очи", говорителят да наблюдава лицето на слушателя, за да осъществява емоционален контакт с публиката. Максимално внимание се отделя на говоримия език с неговите изразни възможности, а така също на естественото поведение на говорителя.

Усвояване на текста започва след успешното четене на глас и наум. Литературното произведение се чете толкова пъти, колкото е необходимо, за да предизвика определени преживявания и впечатления, нужни за по-нататъшно разбиране и анализ на текста. Различните форми на повторно и насочено четене на пълното

произведение или на откъс от него задължително се прилагат при работата върху лирични произведения и къси епични текстове.

При работа върху текста се прилагат комбинирани в повечето случаи аналитични и синтетични подходи. Към литературното произведение се подхожда като към сложен и уникален организъм, в който всичко е обусловено от причинно-следствени връзки, породено от жизнен опит и оформено с творческо въображение.

Учениците трябва да формират свои впечатления, станожища и съждения за литературното произведение, подробно и заинтересовано да се изказват, използвайки доказателства от самия текст като по такъв начин усвояват уменията за самостоятелен изказ, изследователска дейност и формиране на критични становища, оценки и заключения за литературното произведение.

Учителят трябва да има предвид, че тълкуването на литературното произведениев основното училище, особено в долните класове е по принцип предтеоретично и не изисква познаване на професионалната терминология. Това обаче не пречи разгожорът за прочетеното в долните класове да бъде професионално обоснован и реализиран с много творчество и изследователска любознателност. По своите качествени характеристики този подход представлява проектиране в съзнанието на учениците на една художествена картина и анализ на впечатленията, които тя предизвиква във въображението им. По такъв начин още от 1. клас учениците се научават да изказват своите впечатления, мисли, чувства, асоциации, предизвиквани от образния поетичен език.

Във всички класове работата върху литературното произведение трябва да бъде наситена с решаване на проблемни въпроси, които се основават на текста на художественото преживяване. По такъв начин ще се стимулира любопитството на учениците, съзнателната им активност и изследователската дейност и всестранно ще се опознае произведението. Много текстове и особено откъси от произведения в образователния процес изискват подходяща локализация, понягога и многопластова. Нобходимо е приспособяване на текста във времеви, пространствени и общественоисторически рамки, даване на определени сведения за писателя и възникването на произведението, както и предварителна информация за откъса. Всичко това са условия, без които в повечето случаи текстът не може да бъде интезивно преживян и правилно разбран. Затова психическата реалност, от която произлизат тематичния материал, мотивите, героите, трябва да се представи в подходяща форма и в онзи обем, който е необходим за пълноценно преживяване и сериозно тълкуване.

Методиката на обучението по литература вече няколко десетилетия се развива в теоретичен и практически план и е в основата на усъвршенстването на учителското и ученическото изследователско, изобретателско и творческо отношение към литературно-художественото произведение. Литературата в училище не се преподава и не се учи, а се чете, усвоява, за нея се говори, тя предизвиква наслада. По такъв начин обучението по литература разширява духовните хоризонти на учениците, развива техните изследователс-ки и творчески способности, тяхното критично мислене и художествен усет, култивира и стимулира литературната, езиковата и жизнената чуствителност.

Съвременатa модерна организация на обучението по български език и литература предполага активна роля на учениците в образователния процес. В съвременното

обучение по литература ученикът не трябва да бъде пасивен слушател, който след обучението да възпроизвежда преподаденото от учителя, а деен субект, който изследователски, изобретателски и творчески участва в изучаването на литературнохудожествените произведения.

Дейноста на ученика трябва ежедневно да включва три работни етапа: преди часа, по време на часа и след часа. През всички етапи учениците системно трябва да усвояват умението самостоятелно да решават многобройни въпроси и задачи, възникващи по време на четенето и изучаването на произведението. Тези въпроси и задачи трябва да бъдат такива, че в голяма степен да ангажират техните емоции и мисли, да им доставлят удоволствие и да събудят изследователското им любопитство. Подобни задачи се превръщат в силна мотивация за работа и са предпоставка за постигане на предвидените интерпретативни цели. Учителят трябва да постави задачи, които подтикват учениците към откриване, изследване, преценка и заключение. Ролята на учителя е в оказването на разумна помощна учениците, която да ги стимулира и насочва като по такъв начин развива техните индивидуални способности. Също така учителят трябва адекватно да оценява заложбите на учениците и резултатите, които те постигат във всички форми на дейност.

Изучаването на литературно-художественото произведение в обучението е сложен процес, който започва с подготовка на учителя и ученика/ мотивиране на ученика за четене, преживяване и изучаване на художествения текст, четене, локализация, на художествения текст, изследователски подготвителни задачи/ за тълкуване на произведението. Централни етапи в процеса на изучаване на литературнохудожественото произведение в обучението са методологическото и методическото обосноваване на интерпретацията и нейното развитие по време на часа.

В обосноваването и развитието на интерпретацията на литературно-художественото произведение трябва да преобладява методологическата ориентация към интерпретация на художествения текст. Съвременатa методика на обучението по литература следователно акцентира върху вътрешното / иманентно / изучаване на художествения текст, без да пренебрегва неопходимостта от прилагане на извънтекстови гледни точки, което позволява литературното произведение да бъде качествено и сериозно разтълкувано. Заедно с това методологическо изискване интерпретацията на художественото произведение трябва да отговори и на изискванията, съдържащи се в методиката на обучението по литература: да бъде оригинална, естетически мотивирана, всестранно хармонизирана с целите на обучението и познатите дидактически принципи, да има естествена кохерентност и последователност а методологическите и методическите изисквания за всяка отделна част да се осъществяват по пътя на единството между анализа и синтеза.

Един от най важните принципи при интерпретацията на литературно-художественото произведение е цялосното обхващане на произведението. При интерпретацията на литературно-художественото произведение действат следните комплексни фактори: художествено преживяване, текстови цялости, характерни структурни елементи / тема, мотиви, художествени картини, фабула, сюжет, литературни образи, поуки, мотивационни изисквания и литературни проблеми.

Следователно интерпретирането на литературно-художественото произведение трябва да се основава на адекватни естетически, методологически и методически

принципи. Няма универсални начини за навлизане в света на конкретните литературно-художествени произведения. Тези начини са различни, тъй като произведенията са автономни, самобитни и неповторими.

Литературни понятия

С литературните понятия учениците се запознават при работата върху дадени текстове и с помощта на ретроспективния поглед върху преди това изучени текстове. Така например при работа върху патриотично стихотворение се припомнят няколко стихотворения от същия вид, изучени по рано. По такъв начин се усвояват знания за този вид лирика. Запознаването с метафората трябва да стане тогава, когато учениците вече са откривали изразителността в определено количество метафорични картини.

Функционални понятия

Върху функционалните понятия не се работи отделно, а в процеса на обучението се посочва тяхната приложимост. Учениците ги усвояват спонтанно в процеса на работа върху текуща информация по време на час в резултат на присъствието на думата и понятието, която тя обозначава. Необходимо е само учениците да се насочаткъм разбиране, схващане и приложение на тези думи, както и на сходните на тях. Ако например се изисква да открият обстоятелствата, които влияят върху поведението на даден литрратурен герой, и ученикът ги открие, това е признак, че ученикът е разбрал пълното значение на понятието и съответната дума.

При устното и писменото изразяване между другото се проверява дали учениците са разбрали и правилно употребяват думите: причина, условие, обстановка, поука, отношение и др. под. В процеса на работа върху литературното произведение, както и в рамките на говорните и писмените упражнения, се изисква учениците да откриват колкото се може повече особености, чувства, духовни състояния на отделни герои. Тези думи се записват и така спонтанно се обогатява речникът с функционални понятия.

Функционалните понятия не трябва да се ограничават по класове. Учениците от един клас няма да могат да усвоят всички, предвидени в учебната програма понятия, но затова пък спонтанно ще усвоят значително количество понатия, предвидени в програмата в горните класове. Усвояването на функционалните понятия е непрекъснат процес в образователно-възпитателната дейност. Също така се осъществява и проверка в процеса на преподаване на учебното съдържание по всички програмно-тематични области.

Езикова култура

Оперативните задачи за реализиране на учебното съдържание на тази област ясно показват, че последователността в ежедневната работа за развитие на езиковата култура на учениците е една от най-важните методически задачи. Чрез изпит при записването в училище трябва да се проверят способностите на всяко дете за говорна комуникация. В 1. клас децата започват да упражняват езиковата култура чрез различни устни и писмени упражнени, последователно се учзт на самостоятелно изразяване на мислите и чувствата не само в процеса на обучение, но и в процеса на цялостния живот в училище и извън него, където има условия за добра комуникация и

разбиране. Правилна артикулация на звуковете и графически точна употреба на писмото, местният говор да се смени със стандартен книжовен език в говора, четенето и писането: свободно да преразказват, описват и правилно да употребяват научените правописни правила. Различни по вид устни и писмени упражнения с цел обогатяване на речника, овладяване на изречението като основна говорна категория и посочване на стилистичните особености на езика при говорене и писане и др. Всичко това са основни учебни задачи при реализацията на учебното съдърчание по езикова култура.

Тази предметна област е малко по-различно устроена в сравнение с предишните програми. Преди всичко е подбрано по-подходящо заглавие, което е по-просто и едновременно с това и по-всеобхватно от предишните. Също така преструктурирано е учебното съсържание, което сега е изградено системно, без повторения и обърквания. В процеса на началното обучение ученикът трябва системно и трайно да усвои определени езикови названия, които са включени в учебното съдържание. Тяхното трайно и ефективно усвояване се постига чрез разнообразни устни и писмени езикови изказвания на учениците, това най-често са: езикови игри, упражнения, задачи, тестове и т.н. Знанието и умението за описание се постига чрез ефективни упрачнения, които осигуряват трайността на езиковата култура на учениците. Това са говорни упражнения, писмени управнения (или умела комбинация на говерене и писане), писмени работи, изразително четене на художествени текстове, автодиктовка и др. под. Всичко това се отнася в по-голяма или в по-малка степен за всички останали видове езиково изразяване на учениците.

Преразказването на разнообразни текстове представлчва най-елементарен начинза езиково изказване на учениците в обучението. Преди всичко това означава предварително да се знае (а това се посочва в оперативните разследвания на учителя) кое учебно съдържание ученикът ще преразказва в процеса на а обучение.

Техният подбор трябва да включва не само текстове и не само тези от читанката, но и от други източници (печат, театър, филм, радио и телевизия и др. под.). След това учениците трябва своевременно да бъдат мотивирани, подтиквани и насочвани към този вид езиково изразяване, а това значи да им се даде възможност самостоятелно да се подготвят за преразказване, в което обаче предварително са интегрирани и изискванията на учебната програма. Необходимо е да се внимава, да се разказва само това учебно съдържание, което е анализирано и за кето е вече говорено с учениците. Накрая, и преразказването, и всички видове езиково изразяване на учениците трябва да бъдат оценени (най-добре в паралелката и с участие на всички ученици и с подкрепата на учителя).

Говоренето в сравнение с преразказването е по-сложна форма на езиковото изразяване на учениците. Докато преразказването е преди всичко репродукция на прочетеното, изслушаното и видяното съдържание, говоренето представлява особен вид творчество, което се крепи на онова, което учениците са преживели или произвели в своята творческа фантазия. Затова говоренето изисква особен интелектуален труд и особен строеж на езиковото изразяване. Поради тази причина учениците трябва да обръщат внимание върху подбора на темите и техните подробности, върху подреждането на подбрани детайли и върху начина на езиковото изобразяване на всички структурни елементи на разказа. Така например встъпителните разговори за домашните и дивите животни, работата върху басня, която се чете и тълкува, няма да дадат желаните резултати на равнище уводни говорни дейности, ако тези животни се класифицират по познати признаци, назовават или изброяват. Обаче свободното разказване на някои необикновени, интересни,

пореални срещи на учениците с животни, при които са изпитани страх, радост, изненада, въодушевление и т.н., ще създаде истинска изследователска атмосфера в часа. Говоренето пък, колкото и да е предизвикателно във всички свои компоненти за малките ученици, първоначално трябва да се реализира в широк учебен контекст, в който съществуват и други форми на езиково изразяване, преди всичко описанието. Описанието е най-важният вид езиково изказване на учениците. В по-голяма или помалка степен то е застъпено в ежедневния говор, тъй като е необходимо за формирането на ясна представа за съществените отношения между предметите и явленията в живота. Основа на преразказването е определено учебно съдържание, основа на говоренето е някое събитие, преживяване, а за описанието не са необходими отделни условия, а по-скоро контакт с явленията, които привличат вниманието във ежедневната езикова комуникация. Поради възрастовите особености на малките ученици трябва да се пристъпи особено отговорно към този вид езикова комуникация, както и да се спазват принципите на обучението и последователността при изпълнението на изискванията, учениците да се научат да гледат внимателно, да откриват, наблюдават и подреждат, а по-късно да оформят езиково жъз основа на възприетото. Учениците от тази възраст също така трябва да се стимулират и насърчват на първо място да овладеят някои общи умения от сложния процес на описанието, които да могат да използват, докато не се научат самостоятелно да реализират тази взускателна езикова форма. В този смисъл трябва да свикват да локализират онова, което описват /във времето, пространството, по отношение на причината/, да откриват, да отделят и оформят характерни свойства и да формулират своето мнение за наблюдаваните предмети. При провеждане на упражненията е необходимо сущо така да се акцентира върху онези упражнения, които позволяват да се прояви самостоятелността и индивидуалността на ученика. Тъй като описанието много често се свързва с четене и тълкуване на текст /особено литературнохудожествен текст/, необходимо е вниманието на ученика непрекъснато да се насочва към онези, които изобилстват с елементи на описание, особено когато се описват предмети, интериор, растения и животни, литературни образи, пейзаж и др. под. Именно това са най-добрите образци за спонтанно усвояване на описанието като трайно умение езиковото общуване. Тъй като за описанието е необходимо позадълбочена мисловна работа и повече време, предимство трябва да се даде на писмената пред устната форма на изпитване. Останалите методически подходи за усвояване на тази важна форма на езиковото изразяване са същите или сходни на методическите подходи при преразказването и говоренето.

Устните и псмените упражнения са замислени като допълнение към основните фирми на езиковото изразяване: започва се от най-простите /изговор на гласове и преписване на думи/ през по-сложните / лексикални, семантични, синтактични упражнения, други упражнения за овладяване на правилен говор и правопис/, до найсложните: домашни писмени задачи и тяхното четене и всестранно оценяване в час. Всяко от тези, предвидени в учебната програма упражнения, се планира и осъществява в онзи учебен контекст, в който е необходимо ефективно усвояване на дадени езикови явления или затвърдяване, повторение, систематизация на знания и приложението им в дадена езикова ситуация. По принцип това означава, че всички тези и подобни на тях упражнения, не се реализират в отделни учебни часове, а се планират заедно с основните форми на езиковото изразяване: преразказване, говорене, писане, или с определено учебно съдържание от останалите предметни области: четене, тълкуване на текст, граматика и правопис, основи на четенето и писането.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОБУЧЕНИЕ

Допълнителното обучение се организира за ученици, които в процеса на редовното обучение по обективни причини не успяват да постигнат удовлетворителни резултати по определени области от учебната програма.

В зависимост от установените резултати, чнанията на учениците, преподавателят оформя групи, с които се прожежда допълнително обучение. Например група ученици с недостатъчни знания по четене, фонетика и правопис, морфология, анализ на литературното произведение, устно и писмено изразяване и др.под. Въз основа на предварителни проучвания за всяка група се съставя отделен план за работа и се прилага дадена форма на работа: самостоятелна, групова, работа с текстове, работа с нагледни средства и др.под. Тук особено значение имат стимулиращите средства: похвали, награди, положителни бележки.

Допълнителното обучение се провежда в течение на цялата учебна година веднага след като се установи, че група ученици не са в състояние да овладеят определено учебно съдържание. След като овладеят учебното съдържание тези ученици се освобождават от допълнително обучение, но се наблюдават, за да не изостават и след това в овладяването на учебния материал. По отношение на тях се прилагат диференцирани задачи и упражнения.

СВОБОДНО-ИЗБИРАЕМА ПОДГОТОВКА

Свободно-избираемата подготовка (добавъчно обучение) се организира за ученици от 4. до 8. клас с високо развити способности и засилен интерес към обучението по български език. Целта е те да разширят и задълбочът своите знания по всички или отделни области от учебната програма за редовното обучение. Това са ученици, които проявяват повишен интерес още от 1.клас и затова трябва да бъдат наблюдавани от учителите и професионалната служба в училището.

Свободно-избираемата подготовка се провежда с един учебен час седмично в течение на цялата учебна година. Работата с тези ученици трябва да бъде непрекъсната през цялата учебна година. Ако пък тя е периодична, трябва през цялата учебна година да се поощтрява включването на тези учеци в други форми: индивидуална работа, работа в секции и кържоци.

Свободно-избираемата подготовка активизира и поощрява учениците да осъществяват самостоятелна работа, самообразование, развива техните мечти и ги стимулира за самостоятелно използване на различни източници на знания. Под ръководството на учителя учениците в този вид обучение си случат с литературен и нелитературен учебен материал и представят своите устни, писмени и практически произведения пред класа, училището и обществеността. Получените знания и умения учениците използват в редочното си обучение, секции и кържоци, при участие на конкурси. Тези ученици трябва да бъдат стимулирани с награди и стипендии.

Подборът на надарените ученици се извършва на първо място от учителя по български език и литература, както и от другите преподаватели, така и от професионалната служба в училището. Учителят изготвя ориентировъчна програма за работа с тези ученици. Тя може да не обхваща цялата учебна програма, а само отделни части по дадени области в зависимост от интереса на учениците.

Свободно-избираемата подготовка може да се реализира като индивидуална и групова за един или повече класове. Групите с течение на времето могат да се: променят, допълват, намаляват и пр. в зависимост от интереса на учениците.

Ролята на преподавателя по български език и литература при провеждане на свободно-избираемата подготовка е специфична. Той играе ролята на сътрудник, който професионално насочва работата на отделните ученици или група ученици. Отношенията между учителя и учениците са основани на доверието, разбирателството и уважението.

MAĐARSKI JEZIK
MAGYAR NYELV

A tantárgy tanításának céljai és feladatai

8. osztály nyelvtanának törzsanyagát az összetett mondat fajtáinak megismertetése, megtanítása és helyes használata képezi. A mondat felépítésének a rendszerszerűségét úgy kell tudatosítanunk, hogy a tanulók a mondatrészeket ne a mondatnak egymástól független elemeiként lássák, hanem mint a mondanivaló egységének kifejezőeszközeit. A 7. osztályos tananyag szerves folytatása ez, hiszen a tanuló eddigi ismereteire alapozhatunk a mondatfajták és mondatrészek terén, s egyben lehetőséget ad a 6. osztályos szófajok felelevenítésére is. Mindig szem előtt kell tartanunk az eddig tanultunkat, s lehetőség szerint ismételni, ami a 8. osztályban külön jelentőséget kap, hiszen az új tananyag mellett fel kell készítenünk a tanulókat a felvételi vizsgára.

Az összetett mondat mellett a tömegkommunikáció rendszerező összefoglalása, s az eddigi ismeretek kibővítése, elmélyítése a cél. Feladatunk, hogy a szókészlet gyarapításának módozatait: a szóösszetételt és szóképzést, valamint ezek helyesírását elsajátíttassuk és gyakoroltassuk a tanulókkal. A magyar nyelv történetének rövid felvázolására is a 8. osztályban kerül sor. A nyelvtani jártasság megszerzését ne definíciók megtanítására alapozzuk, hanem az irodalmi szövegek, illetve az élőbeszéd szövegeinek értelmezésére. Tudatosítanunk kell a tanulókban, hogy a nyelv nem egy különálló ismerethalmaz, hanem beszédünk szerves része, alkotóeleme, mozgatója.

Az irodalom tanításának a 8. osztályban nem feladata irodalomtörténeti ismeretek elsajátíttatása. Olyan ismeretek, elemzőkészség, illetve olvasmányélmények megszerzése a cél, amelyek révén a tanulók megszeretik az irodalmat, olvasókká, élmények befogadóivá válnak. A szövegek megközelítése értelmező jellegű: a tanult irodalmi/irodalomelméleti ismeretek alapján egy-egy lírai, epikai vagy drámai alkotás elemzése a cél (nem kell minden kötelező vagy ajánlott szöveget komplex elemezni). Az irodalmi szövegkorpusz törzsanyagból és kiegészítő/ajánlott olvasmányjegyzékből áll. A tankönyv mellett a tanár tetszőlegesen válogathat ismeretterjesztő, illetve a kortárs szerzők műveiből is olyan szövegeket, amelyek a tanulók képességeinek megfelelőek, s alkalmasak egy-egy új fogalom/ismeret bemutatására, illetve a már megszerzett jártasságok begyakorlására.

A tanulók tegyenek szert megfelelő jártasságra a szövegértelmezésben, mely során bátran használják a tanár által prezentált új irodalomértelmezéseket, váljanak nyitottá a szövegértelmezés új módszerei iránt.

A magyar irodalom tanításának feladata az is, hogy a tanulót nyitottá, fogékonnyá és érdeklődévé tegye az információszerzés módjai és forrásai iránt (Internet, napi sajtó,

televíziós ismeretszerzés, rádióműsorok, lexikonok), valamint a kulturális intézmények működése iránt (múzeumok, színházi előadások, könyvismertetők, egyéb művelődési rendezvények).

Az irodalmi anyag elsajátítása lehetővé teszi, hogy más tárgyakkal és művészeti ágakkal összefüggéseket fedezzenek fel, sőt ezeknek a korrelációknak felfedezésére serkenteni kell a tanulókat.

8. OSZTÁLY

(Heti óraszám: 4, évi óraszám: 144)

Operatív feladatok

A tanuló legyen képes:

- a tömegkommunikáció fogalmának, formáinak, műfajainak, szerepének és befolyásának felismerésére,

- az összetett mondat fajtáinak megkülönböztetésére (ezen belül az alá- és mellérendelések megnevezésére),

- a szóösszetétel fajtáinak felismerésére, valamint a szóképzés formáinak meghatározására,

- a magyar nyelv (vázlatos) történeti áttekintésére,

- az eddig megszerzett és új helyesírási ismeretek alkalmazására (szóbeli és írásbeli kifejezés során),

- az elsajátított műfaji és stilisztikai fogalmak felismerésére és feltárására,

- önálló és kreatív szövegértelmezésre,

- korrelatív viszonyrendszerben való gondolkodásra.

A TANTERV TARTALMA

I. NYELVTAN

A 7. osztályban tanult nyelvtani anyag ismétlése

Tömegkommunikáció

A tömegkommunikáció fogalma és formái.

A tömegkommunikáció műfajai: sajtó-, rádiós és televíziós műfajok.

A tömegkommunikáció szerepe és hatása.

A tömegkommunikáció befolyásának a felismerése.

Az összetett mondat.

Az összetett mondat fogalma.

Az összetett mondat fajtái: az alárendelő és a mellérendelő összetett mondat.

Az alárendelő összetett mondat fajtái:

− állítmányi alárendelő összetett mondat;

− alanyi alárendelő összetett mondat;

− tárgyi alárendelő összetett mondat;

− határozói alárendelő összetett mondat;

− jelzői alárendelő összetett mondat.

Az idézés fogalma.

A mondatrend.

A sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok.

A mellérendelő összetett mondat fajtái:

− kapcsolatos mellérendelő összetett mondat;

− ellentétes mellérendelő összetett mondat;

− választó mellérendelő összetett mondat; −

következtető mellérendelő összetett mondat;

− magyarázó mellérendelő összetett mondat.

A többszörösen összetett mondat.

Az összetett mondatok központozása.

A szóalkotás.

A szókészlet gyarapodásának módozatai: a szóösszetétel és a szóképzés.

A szóösszetétel fajtái: az alárendelő és a mellérendelő szóösszetételek.

A többszörös összetételek.

Előtag és utótag.

A szóképzés.

A szóelem fogalma. Az alapszó és a származékszó fogalma.

Az igék és a névszók képzésének lehetőségei.

A továbbképzett szavak.

A ritkábban használt szóalkotási módok: mozaikszó-alkotás, szóelvonás, szórövidülés.

A mai magyar nyelv rendszere.

A magyar nyelvtani rendszer felépítése, elemei.

A hang és a betű, a szó, a szószerkezet, a mondat és a szöveg rendszerező áttekintése.

A magyar nyelv története.

A magyar nyelv eredete. Nyelvrokonaink.

A legfontosabb nyelvtörténeti korszakok (megfelelő korabeli szövegek bemutatásával).

A magyar szókincs eredete.

Helyesírásunk története.

A mai magyar nyelv rétegzettsége: a nyelvváltozatok.

HELYESÍRÁS ÉS NYELVHELYESSÉG

Az összetett mondatok helyesírása: a tagmondatok meghatározása. Az összetett mondatok központozásának a gyakoroltatása. Az írásjelek használata.

Az idézés és a párbeszéd írásmódjának helyes alkalmazása. Az idézőjel használata.

Az összetett szavak helyesírása: egybeírás és kötőjelhasználat.

Az egybe- és különírás alkalmazásának a gyakorlása.

A mozaikszók helyesírása.

A tulajdonnevek helyesírási ismereteinek bővítése.

II. IRODALOM **Feldolgozásra**

szánt szövegek:

Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde (Részlet)- a romantika irodalma - a dráma

Arany János: Tengeri-hántás- a műballada: a szégyenbe esett lány témája Sári bíróné (A halálra táncoltatott leány)- a műballada és a népballada összehasonlítása

Mikszáth Kálmán: Bede Anna tartozása- a novella és a ballada: epikoballada

Orbán Ottó: Hallod-e te sötét árnyék...- a mai balladás dal

Ady Endre: A Tűz csiholója- a szimbolizmus - a Prométheusz-legenda

Ady Endre: Önéletrajz- az önéletrajz

Kosztolányi Dezső: Aranysárkány (Részlet)- a regény változatai - a műfajról tanultak kibővítése

Herceg János: Módosulások (Részlet)- az önélerajzi regény - a szülőváros mint tér

Garaczi László: Pompásan buszozunk! (Részlet)- az iskola mint tér: iskolanarratívák

Karinthy Frigyes: A rossz tanuló felel- a humor - a humoreszk - a humor változatai

Nagy Lajos: A bogár; A gólya- a karcolat

Örkény István: Hírek és álhírek- az abszurd és az irónia

Esterházy Péter: Akartok-e rabok lenni?- a groteszk humor

Tóth Árpád: Körúti hajnal- az impresszionista kifejezésmód: metafora és szinesztézia

Szirmai Károly: Veszteglő vonatok a sötétben- a látomás - a világ "sötét oldala"

Vida Ognjenović: Gyermekláncfű (Részlet)- az elbeszélés

Tersánszky Józsi Jenő: Kakuk Marci ifjúsága (Részlet)- a próza jellegzetességei; realizmus és naturalizmus

Nemes Nagy Ágnes: Mesterségemről- az önreflexív líra: ars poetica

József Attila: Karóval jöttél- a gondolati líra; önreflexió, ars poetika

Nagy László: Ki viszi át a szerelmet?- a szubjektív versbeszéd

Lázár Ervin: Berzsián és Dideki (Részlet)- a műmese - a meseregény

Mándy Iván: Csutak és a szürke ló (Részlet)- az ifjúsági regény

Anne Frank naplója (Részlet)- a háborús napló

Pilinszky János: Terek/Egy szenvedély margójára/ Intelem/Azt hiszem- a lírai én

Kertész Imre: Sorstalanság (Részlet)- a "lágerregény" - holokauszt-téma

Nagy László: Himnusz minden időben- a líra műfajai - összefoglalás

Nagy László: Tűz- a képvers

Ács Károly: Neked mondom, Szabadka- a tékozló fiú-téma

Székely Tibor: A lármás szellemek éjszakája (Részlet)- az útleírás

Nádas Péter: Évkönyv (Részlet)- a próza jellegzetességei - a prózaformák

Spiró György: Esti műsor- a párbeszéd és a közlés

Háy János: Dzsigerdilen (Részlet)- az áltörténelmi regény és az intertextualitás

Kiegészítő és ajánlott szövegek:

Örkény István: Tóték (Részlet)- dráma - a tragikomikus láttatás

Babits Mihály: Héphaisztosz- a művészlét szimbólumai - a Héphaisztosz-történet

Ady Endre: Az eltévedt lovas- látomás és szimbólum

Mészöly Miklós: Fakó foszlányok nagy esők évadján- az elbeszélő és az elbeszélés metaforái

Németh István: Öregapa, porcukorban- novella - önéletrajzi ihlet

Lovas Ildikó: Meztelenül a történetben (Részlet)- a "városregény" - a metanarratív/reflexív próza

Szathmári István: Gépek, kertek és Pacsirta párnája- rövidtörténet - városkép, emlékkép
Gobby Fehér Gyula: Mikor megérkeztem Újvidékre- rövidtörténet - groteszk és irónia

Domonkos István: Újvidék- a humor és a groteszk versnyelve

Parti Nagy Lajos: Petőfi Barguzinban- irónia és nyelvi humor - a "rontott nyelv"

Böndör Pál: Eleai tanítvány- az önreflexív líra

Jung Károly: Télvíz idején- gondolati líra - háborús tematika

Mészöly Miklós: Kökény kisasszony- mese-metaforikus láttatás

Závada Pál: A fényképész utókora- a gyermek- és ifjúkor elbeszélése

Alföldy Jenő: A Nobel-díj- az ismeretterjesztő szöveg

Tihanyi Péter: Igen, én viselkedem- interjú Szabó István filmrendezővel

Alföldy Jenő: A sajtó története- ismeretterjesztő szöveg

Kötelező házi olvasmány:

Hemingway: Az öreg halász és a tenger

Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig

Szabó Magda: Régimódi történet

Domonkos István: Via Itália v. Tolnai Ottó: Ördögfej **Ajánlott**

házi olvasmány:

Charles Dickens: Twist Olivér

Mikszáth Kálmán: A két koldusdiák Mándy

Iván: Robin Hood v. A locsolókocsi

Békés Pál: Bélyeggyűjtemény

Tandori Dezső: Madárlátta tollaslabda

Háy János: A gyerek v. A bogyósgyümölcskertész fia

Tóth Krisztina: Porhó

OLVASÁS

Célunk, hogy a tanuló általános iskolai tanulmányai végén kifejezően, szabatosan, az érzelmi, hangulati elemek érzékeltetésével tudjon felolvasni. A néma és hangosolvasás is legyen értő olvasás. A tanár bemutató olvasásának ezért is van jelentős szerepe; a tanulókra gyakorol érzelmi-esztétikai hatást.

SZÖVEGÉRTELMEZÉS

A tantervbe foglalt műfajok sokszínűsége lehetővé teszi, hogy felelevenítsük, illetve kiegészítsük a tanulók eddig szerzett irodalomelméleti ismereteit. Az irodalmi műfajok komplexebb formáit is bevezethetjük az értelmezésbe, olvasási stratégiákba; pl. a regény változatai (önéletrajzi, iskolaregény, háborús regény, áltörténelmi regény, ifjúsági regény, meseregény), az átmeneti műfajok: az epikoballada vagy a balladás dal. Habár nem a történeti szempont alapján közelítjük meg a szövegeket, elkerülhetetlen, hogy a naturalista, realista, impresszionista vagy szimbolista kifejezésmódok ismertetése által eljussunk egyegy irodalmi irányzat, kor, korstílus jellemzőinek, irodalmi beszédmódjainak megértéséhez.

A lírai, epikai, drámai alkotások értelmezése során a tanulók ismerkedjenek meg a lírai én (lírai beszélő) fogalmával, értsék meg szerepét és megszólalásmódjának lehetőségeit. Különböztessék meg a költő mindennapi személyiségétől. Ismerjék meg az egyes lírai

műfajok/kifejezésformák és a lírai én beszédmódja/hangvétele közötti összefüggéseket. Az irodalom értelmezése során határozzuk meg az epikai beszédmód lényegjegyeit. Világosan különítsük el az elbeszélő (narrátor) fogalmát az író személyétől. Vizsgáljuk szövegértelmezés során az elbeszélői pozíciókat, az elbeszélőnek az elbeszélt történethez való viszonyát (az elbeszélő változatait).

A tanulók fedezzék fel és vázolják fel az egyes epikai műfajok (novella, rajz, regény, napló, memoár stb.) karakterjegyeit, konstruktív elemeit, az elbeszélésformák szerkezeti elemeit (szerveződését). A drámai alkotások értelmezése során mutassunk rá a műnem társművészeti kapcsolataira.

Kerüljük az elavult nyelvi/módszertani formákat, vizsgáljuk meg az elbeszélői pozíciókat, a tanulók fedezzék fel egyes műnemek/műfajok karakterjegyeit stb.

A szövegértelmezés során tárjuk fel a stilisztikai eszközök és alakzatok szövegszervező funkcióját, jelentésalkotó szerepét, ne szabályokat és törvényszerűségeket tanítsunk.

A KIFEJEZŐKÉSZSÉG FEJLESZTÉSE

A tanulók alkalmazzák az irodalmi beszédmódokról tanultakat szóbeli és írásbeli gyakorlataik során.

Gyakoroltassuk a tanulókkal a különböző élethelyzetekben felhasználható szövegek megfogalmazását: különféle kérvények, űrlapok kitöltésének módozatait, írassunk önéletrajzot (az iskolai eredmények, szereplések feltüntetésével, iskolán kívüli tevékenységek felsorolásával, érdeklődési kör stb. bemutatásával).

Írásbeli gyakorlatokban fogalmazzanak a tanulók képtelen (nonszensz) apróhirdetéseket.

Rendezzünk "vitaórákat", ahol értékeljük a felszólalók hangnemét, a megnyilatkozások céltudatosságát stb.

Nézzünk meg (lehetőségekhez mérten) színházi előadásokat, majd beszéljünk a színpadi nyelvről, az előadás menetéről, díszletről, gesztusokról, kiemelt jelenetekről, színészi alakításokról, jelmezekről stb.

Szóban vagy írásban mutassunk be egy-egy várost, készítsünk belföldi útitervet.

A fogalmazás írását előzze meg vázlatkészítés. Nem feltétlenül kell hosszú fogalmazásokba bocsátkoznunk, egy-egy óra keretén belül a szöveghez kapcsolódóan kitérhetünk egy szegmentum részletes leírására, párbeszéd szerkesztésére, egy mozzanat részletezésére, egy humoros jelenet leírására, egypercesek létrehozására, ismeretterjesztő szöveg megírására (képtelen dolgokról), egy groteszk, abszurd vagy ironikus szituáció megfogalmazására.

Megjegyzés:

Nyolc írásbeli feladat és azok órán történő megbeszélése, értékelése.

Négy iskolai dolgozat.

VÁRHATÓ EREDMÉNYEK AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA VÉGÉN

A tanuló:

- felismeri a szófajok fajtáit, helyesen használja őket szóban és írásban,

- az ismeretlen szövegeket is folyamatosan tudja olvasni, ki tudja emelni a lényegi tartalmát, az epikus művek hőseit jellemezni tudja,

- következetesen tudja használni a megszerzett stilisztikai, verstani, műfajelméleti ismereteit,

- véleményt tud nyilvánítani a látott/halott/ olvasottakról,

- a tanuló önállóan is információkat tud szerezni a tananyaghoz, igazolva ezzel, hogy jártas a kézikönyvek, lexikonok, enciklopédiák és az internet világában,

- képes felismerni és megkülönböztetni a mondatfajtákat,

- képes az egyszerű mondatok önálló elemzésére (fő mondatrészek és bővítmények felismerése, jelölése, megnevezése),

- felkészült az írásjelek helyes használatára mondatvégen és az összetett mondat tagmondatainak határán,

- képes a koordinált, de lényegében önálló irodalmi szövegértelmezésre,

- alkalmas az elsajátított műfaji és stilisztikai fogalmak szövegben való felismerésére és jelentéseik feltárására,

- képes értelmezésének és véleményének szabatos írásbeli és szóbeli kifejezésére,

- képes az irodalmi műformák és alakzatok, témák, tartalmak tehetségéhez mért egyéni alkalmazására, újraalkotására, megformálására, kreatív elképzeléseinek kifejtésére,

- jártas az önálló szótár- és lexikonhasználatban, az interneten történő ismeretszerzésben,

- felismeri és meghatározza a tömegkommunikáció fogalmát és jelentőségét,

- megkülönbözteti és felismeri az összetett mondatok fajtáit, helyesen használja a kötőszavakat, felismeri a tagmondatok határait,

- felismeri a szóösszetételek fajtáit, meghatározza a szóképzés formáit,

- nyelvtörténeti jártasságra tesz szert,

- a helyesírási szabályokat tudatosan alkalmazza,

- ismeretlen szöveget önállóan tud értelmezni,

- felismeri az irodalmi műnemeket, meg tudja határozni a műfajokat.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA - TANTERVI UTASÍTÁS

A 8. osztályos tanterv magában foglalja a Magyar nyelv és irodalom tantárgy oktatásának céljait, operatív feladatait, a törzs- és kiegészítő ismeretanyagot, a tananyag részterületeinek céljait és feladatait, illetve rögzíti a 8. osztály végére elérendő teljesítményeket. A tananyag egy része magasabb szinten, bővebb tartalommal és más/újabb aspektusokból megismétli az előző osztályokban elsajátított irodalmi és nyelvtani ismereteket. A nyelvtan anyagának az egyszerű mondatot és fajtáit, a mondatrészeket, a szófajokat és a hangokat feldolgozó része az ötödikes, hatodikos és hetedikes tananyag ismétlését, az ismeretek szintézisét teszi lehetővé. Új ismeretanyag az összetett mondat és fajtái, az alárendelt és mellérendelt mondatok, a tömegkommunikáció, a szóképzés és a magyar nyelv eredetét és rokonait tárgyaló témakör. Az összetett mondatok tanításán belül az idézésnél lehetőségünk adódik beszélni a szakdolgozatról is, és röviden ismertetni a szakdolgozat korszerű kritériumait (jegyzékek, idézés, lábjegyzet, bibliográfia stb.). A tanulókat meg kell tanítanunk a különböző információs források (folyóiratok, kézikönyvek, lexikonok, enciklopédiák, szótárak stb.) használatára és helyes, célnak megfelelő idézésére (a források megjelölése). A *Tömegkommunikáció* című témakör célja a tájékozódás az alapvető tömegkommunikációs műfajokban, a tömegkommunikáció szerepének és hatásának fölismerése, a média nyelvének megismerése. A diákok elemezzenek és alkossanak tömegkommunikációs műfajokat szóban és írásban, különítsék el a tájékoztató és a véleményt közlő szövegműfajokat. Az anyanyelvi műveltség fontos összetevője a tájékozottság a nyelv és társadalom viszonyáról, a magyar nyelv eredetéről, rokonairól, helyéről a világ nyelvei között. A nyelvtörténeti témakör feldolgozásánál a diákok tájékozódjanak nyelvközösségünk és nyelvi rendszerünk történetének fontosabb periódusairól, figyeljék meg a korábbi évszázadokban íródott szövegek nyelvállapotát, és vessék össze a mai nyelvállapottal (nyelvi állandóság és változás a szókincs és a nyelvtani jelenségek szintjén). A tanterv irodalmi anyaga törzs- és kiegészítő/ajánlott tananyagra tagolódik. Műfaji sokféleség jellemzi. A szöveganyagban kortárs írók művei is bekerültek. Értelmezésükkel hozzuk közelebb a kortárs irodalom jeles alkotásait a diákokhoz, alakítsunk ki olyan befogadói magatartást náluk, hogy értő olvasóivá váljanak a mai irodalomnak, és a művekkel párbeszédet kezdhessenek. Az irodalmi művek elemzésénél figyeltessük meg az eddig tanult és számukra új költői képeket, alakzatokat, a korszakjellemző beszédmódokat, tér- és időmegjelöléseket, motívumokat, rámutathatunk a szövegközi utalásokra, kapocsolatokra (intertextualitás, intermedialitás), kezdeményezzünk beszélgetést, alakítsunk ki vitát. Az ismeretterjesztő szövegek az egyetemes és magyar művelődéstörténettel teremtenek kapcsolatot, és hozzájárulnak a tanulók **alapműveltségének** fejlesztéséhez. A népballada, műballada, dal feldolgozása alkalmat ad a népköltészetről és a műköltészetről tanultak ismételésére és rendszerezésére. A diákoknak ezen a fokon meg kell különböztetniük a műnemeket és műfajokat a népköltészetben és az irodalomban, ismerniük kell az irodalmi műfajok sajátosságait, és alkalmazniuk saját írásműveikben. Az irodalmi tanulmányok folyamán tájékozódjanak az emlékhelyekről, különösen a régió és a lakóhely irodalmi vonatkozásairól. Tartsanak kiselőadást egy-egy korstílusról, írók, költők pályaképéről, magyarországi és vajdasági folyóiratokról, napilapokról stb. (jártasság az önálló könyvtári munkában, az internet és más források használatában).

A szövegalkotási készséget különböző szövegtípusokban és műfajokban fejlesszük. Az írásbeli feladatok órán történő megbeszélésekor hívjuk fel a diákok figyelmét a nyelvtórákon tanult szabályokra, a helyesírási és nyelvhelyességi ismeretekre, a nyelvi elemek stílusértékére, és figyeltessük meg azoknak a gyakorlati alkalmazását. A diákok legyenek gyakorlottak a helyesírási szabályzat használatában.

RUMUNSKI JEZIK LIMBA ROMÂNĂ

Scopul activităţii instructive în clasa a VIII-a este:

- recapitularea şi sistematizarea noţiunilor însuşite la limbă şi literatură în clasele anterioare;

- sesizarea textelor scrise în diferite stiluri;

- receptarea mesajului în comunicarea cotidiană;

- însuşirea corectă a exprimării scrise şi orale;

- dezvoltarea şi îmbogăţirea vocabularului cu expresii şi cuvinte noi,

- dezvoltarea interesului faţă de creaţiile literare în limba română,

- dezvoltarea creativităţii prin activităţile de atelier şi activităţile individuale,

- să formeze criterii pentru analiza şi comentarea operelor literare potrivit vârstei. **Sarcini operative**

La sfârşitul clasei a VIII-a elevii trebuie:

- să-şi îmbogăţească vocabularul cu cuvinte şi expresii noi; - să facă distincţia dintre textele scrise în diferite stiluri;

- să însuşească valorile stilistice ale unor cuvinte dintr-un text literar şi nonliterar;

- să însuşească raportul dintre propoziţii în frază;

- să deducă sensul neologismelor dintr-un mesaj ascultat;

- să folosească şi aplice corect izvoarele de informaţie (reviste, manuale, dicţionare, enciclopedii, alte medii);

- să facă distincţia dintre formele de exprimare în limba română literară şi dialectală;

- să utilizeze corect limba română literară în diferite situaţii;

- să sistematizeze materia din toate domeniile prevăzute de programă;

- să aplice normele morfosintactice în comunicare - în propoziţii şi în fraze.

LITERATURA

Lectură şcolară

1. G. Coşbuc: Nunta Zamfirei
2. Luc Besson: Artur şi Cetatea Interzisă (fragment)
3. I. L. Caragiale: O scrisoare pierdută
4. Liviu Rebreanu: Proştii
5. Vasile Alecsandri: La gura sobei
6. M. Eminescu: Crăiasa din poveşti
7. I. Slavici: Scormon
8. M. Sadoveanu: Ploaie la Nada florilor
9. Al. Mateevici: Limba noastră
10. Gr. Alexandrescu: Lupul moralist
11. Ion Bălan: În pragul zilelor ce vin
12. Miroslav Antić: Toate culorile lumii
13. Jules Verne: Copiii căpitanului Grant, (fragment)
14. Lucian Blaga: Odă simplisimei flori
15. Ion Agârbiceanu: Bunica Safta
16. Ion Creangă: Moş Ion Roată şi Unirea
17. Branko V. Radičević: Legendă
18. Vasile Voiculescu: Noapte de martie
19. Literatura populară (oraţii de nuntă, bocete, colinde) variantă a "Mioriţei" - colind din Transilvania
20. Ionel Teodoreanu: Într-o noapte de toamnă
21. Literatura din Voivodina
22. Soacra rea - Balada populară românească

23. Baba Novak şi knjazul Bogosav - cântec sârbesc

Lectură

Mihail Sadoveanu: Baltagul

Agatha Christie: Zece negri mititei

Selecţie din literatura universală

Selecţie din literatura română

Analiza textului

Formarea criteriilor corespunzătoare pentru selectarea, valorificarea şi analiza textelor literare. Stabilirea contactului direct cu operele literare şi descoperirea mijloacelor de limbă şi stil cu ajutorul cărora sunt realizate imaginile artistice. Pregătirea elevilor pentru analiza independentă a operelor literare. Analiza completă a operei literare. Dezvoltarea raportului critic asupra operelor literare. Aprecierea expresiilor idiomatice, sensului propriu şi figurat al cuvântului. Identificarea noţiunilor de teorie literară. Identificarea temelor şi motivelor populare care stau la baza creaţiilor literare.

Noţiuni literare

Actualizarea noţiunilor literare din anii precedenţi. Genuri şi specii literare: Pastelul. Legenda. Balada cultă. Schiţa. Povestirea. Nuvela. Comedia. Romanul.

Anecdota. Portretul (fizic şi moral). Hiperbola. Antiteza. Metafora.

Stratul fonetic. Versificaţia. Sintaxa poetică. Tropii şi figurile de stil.

Piciorul metric. Rima. Versul liber.

Folclorul literar.

LIMBA

Originea limbii române. Dialectele şi subdialectele limbii române. Graiurile. Limba vorbită şi limba literară.

Vocabularul limbii române. Structura etimologică a vocabularului - cuvinte moştenite şi împrumutate. Inovaţii lexicale. Procedeele interne de îmbogăţire a vocabularului (actualizare).

Noţiuni de fonetică (actualizare).

Părţile de vorbire flexibile şi neflexibile (actualizare), cu accentul pe verb - diatezele, modurile şi timpurile verbului.

Părţile principale şi secundare ale propoziţiei (actualizare).

Raportul de coordonare în frază (actualizare).

Raportul de subordonare. Propoziţia regentă şi propoziţia subordonată.

Propoziţia subordonată completivă indirectă.

Propoziţiile circumstanţiale de timp, mod şi loc.

Propoziţiile circumstanţiale de cauză şi scop. Particularităţile stilistice ale propoziţiei.
Stilurile funcţionale şi particularităţile acestora. Analiza scrierilor în diferite stiluri.

Noţiuni de ortografie şi ortoepie

Consolidarea materiei parcurse în anii precedenţi.

Exerciţii aplicative.

CULTURA EXPRIMĂRII

Exprimarea orală

Exprimarea gândurilor şi propriilor atitudini în diferite situaţii de comunicare zilnică.

Dezvoltarea atitudinii de empatie culturală şi interculturală.

Identificarea valorilor etice şi culturale într-un text dat şi comentarii pe marginea lor.

Înţelegerea semnificaţiei generale a mesajului oral şi a ideilor exprimate.

Stabilirea legăturii dintre mesajul unei opere literare şi propria experienţă.

Receptarea textului literar şi comentarea lui ca mijloc de dezvoltare a exprimării orale.

Analiza orală a mijloacelor de limbă şi stil în textele literare.

Îmbogăţirea şi nuanţarea vocabularului elevilor pentru o comunicare mai diversificată şi calitativă.

Stabilirea legăturilor corecte dintre elementele unei unităţi gramaticale (propoziţie sau frază), precum şi folosirea corectă a categoriilor gramaticale specifice părţilor de vorbire.
Determinarea sensului unor cuvinte şi explicarea orală a semnificaţiei acestora în diferite contexte.

Observarea diferenţelor valorice dintre o operă artistică şi nonartistică.

Discuţii pe marginea unor cărţi citite, filme, emisiuni audiate şi vizionate.

Exerciţii de însuşire şi definire a noţiunilor - prin activităţi în ateliere.

Exerciţii de îmbogăţire a vocabularului.

Exprimarea în scris

Exprimarea în scris a unui punct de vedere personal.

Folosirea corectă şi creativă a elementelor de comunicare în scris.

Îmbinarea diferitelor forme de expunere (povestire, descriere şi dialog) în compunerile elevilor pe teme libere şi teme date.

Analiza textelor literare citite, rezumatul, caracterizarea personajelor.

Observarea mijloacelor de limbă şi stil în textele literare în versuri şi proză.

Folosirea elementelor de vocabular necesare unei exprimări corecte şi expresive.

Exersarea formelor de comunicare în scris într-unul din stilurile funcţionale.

Identificarea diverselor efecte stilistice într-un text.

Recapitularea prin exerciţii aplicative a materiei învăţate în clasele precedente din domeniul morfologiei şi al sintaxei. Se va insista asupra sintaxei frazei.

Exerciţii de identificare a noţiunilor de teorie literară.

Exerciţii pentru dezvoltarea creativităţii elevilor.

Scrierea diferitelor texte folosind corect regulile ortografice şi normele limbi române literare.

Patru teme pentru acasă şi analiza lor la oră.

Trei lucrări scrise (o oră pentru scriere şi o oră pentru corectare).

MODUL DE REALIZARE A PROGRAMEI

Programa pentru ***Limba română ca limbă maternă*** pentru clasa a ***VIII-a*** se realizează prin metode tradiţionale prezentate în forma unei succesiuni de etape clar delimitate.

În domeniul literaturii se propun următoarele activităţi: recapitularea şi sistematizarea noţiunilor însuşite la limbă şi literatură în clasele anterioare. Sesizarea textelor scrise în diferite stiluri. Dezvoltarea interesului faţă de creaţiile literare în limba română - dezvoltarea

creativităţii prin activităţile de atelier şi activităţile individuale. Să formeze criterii pentru analiza şi comentarea operelor literare potrivit vârstei. Identificarea noţiunilor de teorie literară. Redarea textelor epice. Abordarea poeziilor lirice. Abordarea operelor dramatice. Asemănările şi deosebirile dintre operele lirice şi epice.

În domeniul limbii se pune accent pe evaluarea posibilităţilor de exprimare prin expresii şi cuvinte noi în vocabularul activ al elevilor şi sesizarea sensului inovaţiilor lexicale în funcţie de context. Trebuie să identifice sensul unui cuvânt necunoscut, să aplice regulile de ortografie în scris, să sesizeze abaterile de la normele gramaticale într-un mesaj oral şi scris, să cunoască părţile de vorbire flexibile şi neflexibile. Mesajul pe care elevul îl va comunica în limba română trebuie să fie bazat pe structurile lingvistice în spiritul limbii române, determinate de gândirea în această limbă.

Cultura exprimării orale şi în scris are o importanţă deosebită deoarece reprezintă baza unei comunicări calitative. Din acest motiv în cursul activităţii trebuie insistat asupra îmbogăţirii fondului lexical, exprimarea în mod original a propriilor idei şi opinii. Stabilirea principalelor modalităţi de înţelegere şi interpretare a unor texte scrise în diverse situaţii de comunicare cotidiană - prin activităţi în ateliere. Stabilirea valorilor estetice şi stilistice în toate tipurile de texte şi de situaţii de comunicare. Elevii trebuie să manifeste interes pentru creaţiile literare în limba română literară, să utilizeze corect şi eficient limba română în diferite situaţii de comunicare şi formarea deprinderilor de muncă independentă, astfel se dezvoltă şi creativitatea acestora.

RUSINSKI JEZIK
РУСКИ ЯЗИК

Циль и задатки

Циљ настави руского язика то овладованє з руским кнїжовним язиком у розличних видох його витворйованя, од усней и писаней комуникациї по розуменє уметнїцкого кнїжовного дїла и самостойней литерарней роботи, здобуванє знаньох о язику як универзалним и символичним средству спорозумйованя заснованим на конвенцийох з котрима ше нормативно речулує у форми ґраматики и правопису; розвой способносцох школяра же би замерковал и дожил кнїжовни дїла усней традициї и уметнїцкей творчосци як вирази людского намаганя же би ше описало себе и швет; здобуванє спознаньох о универзалносци язика и кнїжовносци свойого народу и других народох як основох култури; розвиванє позитивного одношеня спрам других язикох и културох; ширенє духовного горизонту и розвой критицкого думаня и творчих способносцох; розвиванє и поспишованє тирвацого интересованя за язик и кнїжовносц и воспитованє за живот, роботу, творчосц и медзилюдски одношеня засновани у духу шлєбоди, гуманизма, солидарносци и толеранциї.

Задатки настави руского язика то:

- поступне и систематичне упознаванє руского язика у розличних його формох усного и писаного витворйованя,

- систематизация знаньох о язику и кнїжовносци и схоипносцох бешедовей комуникациї на руским язику котри здобувани у предходних класох,

- уводзенє школярох до самостойного читаня и анализи кнїжовного дїла, - уводзенє школярох до самостойного функционалного усного и писаного комуникованя за розлични потреби, од писаня молбох, поглєдованьох, сообщеньох, информацийох и подобне, по самостойни литерарни роботи,

- усвойованє и функционалне хасновање основних теорийних поняцох з подруча ґраматики, правопису, синтакси, як и кнїжовно-теорийних поняцох.

Оперативни задатки:

- усвойованє и оперативне (функционалне) хасновање основних поняцох ґраматики, правопису, теорії кнїжовносци,

- усвойованє нових поняцох з подруча лексикології, спрам програму,

- систематизация кнїжовно-теорийних поняцох о кнїжовних родох и файтох, стилских средствох, як и елементох историї кнїжовносци,

- розликованє правилних и нєправилних формох (кнїжовних и нєкнїжовних) словох, формох и фразеологїйних виразох и конструкцийох виреченьох,

- розликованє жридлових, аргаичних, странских и пожичених словох и конструкцийох, як и находзенє информацийох о тим,

- оспособйованє за функционалне розуменє и хасновање текста розличней кнїжовней и фаховей природи и походзеня; хасновање розличних жридлох информацийох,

- оспособйованє за самостойну писану комуникацию розличней намени, од приватней по урядову.

ЗМИСТИ ПРОГРАМА

ЯЗИК

Творенє словох

Творенє меновнїкох. Творенє прикметнїкох. Творенє дїєсловох.

Лексикологія

Лексика и лексикологія. Мотивованосц слова. Класификация лексики. Класификация рускей лексики зоз становиска походзеня. Карпатска и нова лексика.

Карпатска лексика - етимолоґийни состав: праславянска и общеславянска лексика. Пожички: мадяризми, ґерманизми, латинизми, грекизми, церковнославянизми, румунизми; други пожички. Нова лексика. Пременки у карпатскей лексики по приселєню. Сербизми; нови ґерманизми и мадяризми; анґлизми. Восточнославянски уплїв.

Творенє нових словох у руским язику. Творенє словох под цудзим уплївом: калки, семантични калки. Творенє нових словох без цудзого уплїву: нукашня деривация, нови слова з руских основох; реактивизация (врацанє до хаснованя) застареней лексики. Розширеносц нових словох у руским бешедним язику.

Фразеолоґия. Фразеолоґизми хтори чуваю мотивованосц; фразеолоґизми хтори страцели мотивованосц. Бешедни и кнїжково фразеолоґизми. Присловки, пригварки и терминолоґийни словозлученя; устаємнєни вирази.

Лексика зоз становиска териториялного хаснованя: общенародна лексика, диялектизми. Лексика зоз становиска социялного хаснованя: общенародна лексика, професионална лексика, жарґон и арґо. Лексика зоз становиска стила: нєутрална лексика, лексика усней бешеди, кнїжкова лексика, експресивна лексика. Лексика зоз семантичного становиска: єднозначни и вецейзначни слова. Гомоними. Синоними. Антоними.

Ономастика. Антропонимия. Руски власни мена. Руски презвиска и назвиска. Топонимия.

Лексикоґрафия. Описни, прекладни, правописни, фразеолоґийни, диялектолоґийни, етимолоґийни, историйни словнїки.

Робота зоз словнїками и енциклопедиями.

Правопис

Систематизация правилох писаня: велькей букви, числох, наводзеня, словох у котрих ше верши гласовна пременка, хаснованя знакох.

КНЇЖОВНОСЦ

Школска лектира

М. Антич, *Войводина*

Ш. Гудак, *На крижних драгох*

В. Ґарянски, *Бисер и блато*

С. Єсенїн, *Писня о суки*

М. Ковач, *Я дуб червоточни*

М. Ковач, *Ораче*

М. Ковач, *Путованє чловеково*

М. Колошняї, *Зарод*

Г. Костельник, *Цар над слунечнїками*

Н. Канюх, *Дакеди приду хвильки*

И. Г. Ковачевич, *Страх*

В. Кочиш, *Харитон на площи св. Марка*

В. Кочиш, *Дунайски ґалеб*

М. М. Кочиш, *Смутку нашому нє хиби причина*

Г. Надь, *Ґлоса* Г.

Надь, *Шерцу*

З. Няради, *Кридла як цо маю ангели*

Д. Папгаргаї, *Руснак*

Д. Папгаргаї, *Преклятство Косцелїска*

Д. Папгаргаї, *Ровняцки соблазнї*

Е. Планчак,*Михалова дїдовщина*

В. Попа, *Очох твоїх кед би нє було*

М. Рамач, *Михалово лєто*

С. Саламон, *Од шнїгу нєшкабили верхи горох*

И. Самоковлия, *Ношач Самуил*

Є. Солонар, *Желєнєє жито*

Лю. Сопка, *Нови живот*

М. Стрибер, *Далєко од вас*

М. Стрибер, *Стретнуца*

Ю. Тамаш, *Право на бешеду, право на цихосц*

Ю. Тамаш, *И мешачна ноц*

Ю. Тамаш, *Спаднєме як роса*

И. Франко, *Лєси и пасовиска*

Я. Фейса, *Одламани конар*

М. Шанта, *Анї мудросц, анї моц*

Т. Шевченко, *Мнє шицко єдно* **Домашня**

лектира

Руски народни приповедки (зборнїк)

Крижни драги (антологґия краткей прози, 10 прип. по вибору)

Обробок лектири

Детальна анализа теми, идеї, психологґиї подобох, композициї дїла, дружтвеного контексту.

Класични (традицонални) и модерни прозни вираз - розликованє на основи поровнованя обробених текстох.

Стилска анализа дїла на уровню лексики и синтакси.

Систематизованє основних поняцох о приповедней прози (роман, приповедка, драгопис, дньовнїк).

Цалосна анализа лирскей писнї.

Систематизованє основних поняцох о лирскей поезиї. Файти лирики, композиция писнї и основи версификациї.

Читанє

Усовершованє виразного читаня з вимогами яки були у предходних класох. Розвиванє особного тона при читаню и гутореню.

Усовершованє технїки швидкого читаня у себе з напредок поставеним задатком. Вежбанє дияґоналного (на прескаковацо) читаня у себе з цильом швидкого находзеня информацийох.

Поняца

Усвоюю ше шлїдуюци поняца: Творенє словох, лексика, лексикоґия, лексикоґрафия, класификация лексики, калк, фразеоґия, ономастика. Тема, идея, мотив, фиґура, попатрунок на швет. Роман, приповедка, новела, мемоари, драгопис, есей, поема, балада, рефлексивна писня.

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Усне висловйованє

Приповеданє о власних и цудзих дожицох з ефектним початком и законченьом.

Описованє: зложених предметох, зложених роботних поступкох, виражованє прецизносци; гумористични опис, наукови опис, урядови опис, розлики у ниянсох як розлики у значеню, интонация.

Портретованє: подоба зоз филмского, сценского витвореня, на основи фабули и диялогу; точносц и приблїжносц у висловйованю о звуку, фарби, руху, природним зявеню, характерних прикметох особох.

Висловйованє складаня, процивеня, обаваня, жаданя на директни и поштредни способ.

Розправянє з предходним вибором тезох, уводзенє до способох зазберованя податкох як арґументациї з рижних жридлох. Хасновање енциклопедиї, словнїкох, приручнїкох, лексиконох и подобних жридлох у друкованей и електронскей верзиї.

Критицки приказ новей кнїжки, филма, концерту. Збиванє розличних думаньох о истим зявеню з толкованьом причинох за таке або иншаке становиско, думанє або дожице.

Комуникация: Виражованє порозуменя и нєпорозуменя. Виражованє ниянсох.

Интонация и пременка значеня.

Схопносц згваряня: Обачованє, розуменє, менованє и виражованє подобносцох и розликох (ґенерацийних, полних, возростних, образовних, социялних, националних, вирских).

Виражованє становискох: Особних (я-ти), ґрупних (ми-ви), спознающих (хасновитечкодлїве), фахових (точне-нєточне), естетичних (красне-нєкрасне), моралних (добрезле).

Писане висловйованє

Преприповедованє, приповеданє и описованє (систематизованє).

Портретованє на основи фабули и диялогу. Автобиоґрафия и цурицулум витае (CV).

Кратки приказ кнїжки, филму, концерту, представи.

Форми новинарского висловйованя. Запис, вистка, интервю, репортажа.

Мотивованє школярох на самостойну творчосц. Самостойни роботи школярох.

Молба, записнїк, поволанка, информация.

Осем домашнї задатки и анализа на годзинох.

Штири писмени задатки (єдна годзина за писанє и два за виправок).

СПОСОБ ВИТВОРЙОВАНЯ ПРОГРАМА

Осма класа обовязного основного образованя то остатня етапа у циклусу та є по природи стварох источасно тота класа у котрей ше закончує и систематизує будова предвидзена за основне образованє. У цеку осем етапох як осем медзисобно повязаних класох по вертикали, програмски змисти нарастали по лоґики звекшаня количества очекованого знаня ускладзено з возростнима можлївосцами, ускладзено зоз нарастаньом наукових спознаньох о швеце и ускладзено зоз медзисобним преплєтаньом змистох розличних дисциплинох. Зоз становиска предмета мацеринскі язик, у тим случаю руски язик, крайнї смисел того осемкласового циклуса то здобуванє спознаня же язик то символични систем, же кнїжовносц то уметносц словох, а же култура висловйованя то схопносц комуникациї заснована на розуменю ниянсох.

У програмским подручу *язик*, поглєдованє и очековане програма то же би школяр звладал основи писменосци и же би през ученє и розуменє ґраматичних правилох здобул свидомосц о язику як ґлобалним систему людсйей комуникациї. За розлику од давних методикох ученя язика по лоґики деклинацийох и конюґацийох латинского язика, уж вецей як сто роки преовладує фахова свидомосц же ше язик жридлово учи без ґраматики, же дзецко чечно бешедує и у бешеди подполно розликує прешли, терашнї и будуци час, а аж о дзешец роки после хаснованя рижних конструкцийох дозна же ше то вола ґенитив. На тей лоґики, од Де Сосира по тераз, вельо утемелєнше думанє же школярови треба помагац же би звладал схопносц комуникациї як потрафяц припадки. Ученє ґраматики, значи, нє циль сам по себе алє є унапрямене на розвиванє свидомосци при школярови же єст цошка цо постої и дїйствує як зложени систем зоз своїм описом и фахову терминолоґию, же знука того система єст причиново вязи цо оможлївює установйованє законїтосцох а самим тим ґраматику квалификує як науку о язику Ґраматика, значи, то хасновита наука котра допомага же би ше похопело язик як систем и нє циль є сама по себе алє є на уровню основней школи множество систематизованих и доцильних знаньох. Прето ґраматику, без огляду же є у програму видвоєна як окремне програмске подруче, у добрей наставней пракси нїґда нє учиме окреме и саму за себе алє вше и обовязно на добрих и одвитуюцих прикладох кнїжовного язика. Нє мож учиц кнїжовни язик без кнїжовносци. Крайнї циль то розвита способносц же би ше информацию розумело и же би ше информацию пренєсло у комуникацийним каналу без завадзаньох. Прето ше у настави руского язика у осмей класи очекує же школяр на основи шицких предходних знаньох спозна же язик зложени систем алє и же за добру комуникацию потребни софистицироване ремесло а то

множество словох, або, як ше узвичаєло повесц - то активни и пасивни словнїк. Пре тоти причини лексиколоґия ше у осмей класи зявює як централна часц наставней материї у подручу язик. Шицки предходни усвойовани знаня обдумани так же би школяр по штварту класу научел шицки файти словох, шицки часи и основи синтакси. З концентричнима кругами то преширене у пиятей, шестей и седмей класи так же ше основа система язика у ствари закончує зоз седму класу, осма класа то финеси, систематизация и отверанє нового горизонта спрам скорей вихабених або нєменованих подручох у науки о язику.

Програмске подруче котре тримаме за окреме важне то култура висловйованя котрому ше у наставней пракси придава часточно менша увага цо, як нам ше видзи, условене и зоз кадровскима школами бо наставнїки на своїх факултетох жридлово закончели або на студийней чрупи за язик або на студийней ґрупи за кнїжовносц. У тим ше програмским подручу обєдинюю шицки поняца котри характеризую културу бешеди, нє лєм як имаґинарну красоту висловйованя алє скорей шицкого як способносц же би ше на найлєпши способ з язичнима средствами виниянсованей бешеди на найлєпши способ пренєсло думку котру собешеднїк так похопи як бешеднїк жадал. Очекує ше же тото програмске подруче у наставней пракси будзе витворйоване прейґ лексичних и других вежбох як язична пракса.

Кнїжовносц то уметносц словох и заснована є на чловековим намаганю же би описал и пренєсол свойо розуменє швета и живота, цо значи же ма цалком рационалну подлогу гоч за тото хаснує дзекеди ирационални средства. Кнїжовне дїло вше пробованє же би ше спознало швет и живот або же би з часци направело нови швет, як викрок з постояцого. Кед би то нє було так, кнїжовносц як и други уметносци нє мала би смисла у одношеню на точносц и зложеносц слики котру нам оможлївюю нашо чула. Прето нєпотребне вичерпйованє енерґиї на ученє писньох напамят окрем практичного або манифестацийного смисла. Школярох у основней школи ище лєм уводзиме до розуменя швета кнїжовного дїла та прето школярови указуєме на средства з котрима автор витворює свою намиру або указує свойо думки и чувства. Кнїжовносц на уровню основней школи ма даяку функцию та у складзе зоз задуману функцию прави ше вибор кнїжовних дїлох Тот вибор вше подредзени функциї, од поучуюцей по естетичну. За дожице кнїжовного дїла, окрем шицкого другого, потребна и атмосфера у котрей шицки димензиї дїла годни ше указац у своєй подполносци. Без доброго методичного пририхтованя як предходних условийох, чежко же дїло найдзе гевти чула з котрима треба дожиц уметнїцке дїло. Кнїжовне дїло вше треба указац як уметносц словох.

SLOVAČKI JEZIK
SLOVENSKÝ JAZYK

Cieľ a úlohy

Cieľom vyučovania slovenského jazyka a literatúry je, aby žiaci zvládli a poznali materinský jazyk jednak kvôli posilneniu svojho jazykového vedomia, jednak aby sa prostredníctvom jazyka dostali aj k prameňom slovenskej literatúry a celkovej slovenskej kultúry a vedy.

Pri vyučovaní slovenského jazyka sa v našich podmienkach musí prihliadať nielen na vzťah spisovnej podoby slovenského jazyka a našich nárečí, ale tiež na vzťah medzi slovenským jazykom a srbským jazykom, ktorý používame na mimoetnické dorozumievanie.

Úlohy vyučovania slovenského jazyka sú:

- viesť žiakov k poznávaniu jazyka ako štruktúrovaného a uceleného systému;

- rozvíjať komunikačné schopnosti žiakov, aby získali kvalitnú jazykovú kompetenciu;

- pestovať u žiakov lásku k materinskému jazyku a vedomie jazykovej príslušnosti k istému etniku, pocit jazykovej príbuznosti a spolupatričnosti s inými etnikami;

- prostredníctvom jazyka viesť žiakov k poznávaniu histórie a kultúry vlastného národa a k získavaniu iných poznatkov;

- prehlbovať estetické cítenie žiakov;

- rozvíjať etické cítenie žiakov;

- naučiť žiakov uplatňovať získané vedomosti v praxi.

ÔSMY ROČNÍK

Čiastkové úlohy:

- rozvíjať u žiakov kladný postoj k slovenskému spisovnému jazyku ako nevyhnutnému základu jazykovej kultúry a k národnému jazyku ako dôležitej zložke národnej kultúry a histórie; s tým súvisí aj rešpektovanie iných národných jazykov;

- zopakovať, aktualizovať a zároveň rozšíriť poznatky o tom, čo sa žiaci naučili z jazyka v predchádzajúcich ročníkoch;

- naučiť žiakov vhodne, výstižne a jazykovo správne sa vyjadrovať v konkrétnych spoločenských komunikačných situáciách t. j. so zreteľom na funkciu (cieľ) prejavu a na adresáta, a to v hovorených i písaných prejavoch;

- tvoriť jazykové prejavy hovorové (bežnej komunikácie), administratívne, náučné (odborné), rečnícke, prípadne aj umelecké; informačné, rozprávacie, opisné, výkladové a úvahové; - skvalitniť rečovú kultúru žiakov a pravopisnú správnosť ich písomných prejavov,

- vypestovať zručnosť a návyk v používaní výkladových a synonymických slovníkov, jazykových príručiek a rozličných encyklopédií;

- rozvíjať estetické cítenie najmä rozborom, hodnotením, citovaním a výrazným prednesom textov spisovateľov a publicistov, sústavnou starostlivosťou o estetiku vlastného ústneho a písomného prejavu;

- interpretovať a hodnotiť jazykové prejavy a texty cudzie i vlastné, zaznamenať a citovať;

- odôvodniť výber jazykových prostriedkov vo vlastnom prejave, argumentovať;

- estetickým a výchovným pôsobením literatúry formovať charakter žiakov: rozširovať vedomosti a poznatky žiakov o živote, ľuďoch, prírode a spoločnosti.

NÁPLŇ UČEBNÝCH OSNOV **JAZYK**

Z dejín spisovnej slovenčiny, slovenská jazykoveda.

Vývin slovenského jazyka od štúrovcov po súčasnosť (s ukážkami textov z jednotlivých období). Slovenčina ako národný jazyk a jeho podoby. Starostlivosť o čistotu spisovnej slovenčiny - základné normatívne diela. Prostriedky spisovného jazyka a ich používanie.

Jazyková kultúra

Jazyková kultúra vo verejnom a súkromnom styku. Problematika jazykovej kultúry u nás (systematicky poukazovať na funkciu nárečia a funkciu spisovnej slovenčiny a na vplyv srbčiny na slovenčinu v jednotlivých jazykových rovinách). Pohotová, vhodná štylizácia krátkych informačných útvarov podľa naznačenej komunikatívnej situácie ústne a písomne, telefonicky i v priamych dialógoch, napr. úradný list, ospravedlnenie, vyjadrenie sústrasti, blahoželanie, výzva; na nástenné noviny alebo do vysielania školského rozhlasu atď.

Lexikológia

Členenie slovnej zásoby (slová: spisovné - nespisovné; domáce - cudzie; bez citového zafarbenia - s citovým zafarbením; zastarané - nové). Zmeny slovnej zásoby a spôsoby jej obohacovania. Frazeológia v slovnej zásobe. Prevzaté slová, ich používanie, výslovnosť, skloňovanie a pravopis. Lexikálne, frazeologické, pravopisno-ortoepické cvičenia. Práca s rozličnými druhmi slovníkov. Štylistika

Funkčné jazykové štýly. Základné informácie o hovorovom, náučnom, publicistickom, administratívnom, rečníckom a umeleckom štýle (rozbor ukážok). Štýlotvorné činitele. Slohové postupy a slohové útvary a žánre.

Systematizácia jazykového učiva

(Vzhľadom na to, že 8. ročník ZŠ je záverečný, treba dať krátky a výstižný prehľad hláskovej, lexikálnej, morfologickej a syntaktickej roviny).

Hláskoslovie - samohlásky (krátke, dlhé), dvojhlásky, spoluhlásky (tvrdé, mäkké, obojaké; znelé, neznelé, nepárové znelé); rytmické krátenie

Tvaroslovie (morfológia) - slovné druhy (delenie podľa ohybnosti, vecného významu a vetnočlenskej platnosti)

Podstatné mená (gramatické kategórie, skloňovanie). Prídavné mená (skloňovacie vzory, pravidelné a nepravidelné stupňovanie). Zámená (osobné, zvratné, ukazovacie, opytovacie, neurčité; skloňovanie). Číslovky (skloňovanie, pravopis radových a násobných čísloviek).

Slovesá (gramatické kategórie, časovanie). Príslovky (odlíšenie prísloviek od ostatných slovných druhov). Predložky (predložky v slovenskom a srbskom jazyku s dôrazom na rozdiely v používaní predložiek rovnako znejúcich v oboch jazykoch). Spojky, častice, citoslovcia. Opakovanie a utvrdzovanie učiva z predchádzajúcich ročníkov. Zo syntaxe pádov. Štylistika pádov.

Skladba (syntax) - základné a rozvíjacie vetné členy, vetné sklady, jednoduchá veta, súvetie (priraďovacie a podraďovacie).

Pravopis

Systematizácia pravopisných poučiek o písaní y/ý a i/í. Práca s *Pravidlami slovenského pravopisu, Slovníkom cudzích slov, Krátkym slovníkom slovenského jazyka, Synonymickým slovníkom slovenčiny* (na hodinách).

KULTÚRA VYJADROVANIA - SLOH

Ústne vyjadrovanie

Otvorenie a záver podujatia. Príhovor. Slávnostný prejav (príležitostný).

Vyjadrenie vlastného názoru (pokus o diskusiu), vyjadrenie nesúhlasu (pokus o polemiku), riešenie konfliktných situácií.

Diskusia: vlastnosti tvorivej osobnosti, vzor v živote mladého človeka.

Pokus o hodnotenie postavy z filmu alebo drámy na základe fabuly a dialógov.

Samostatný výklad (na základe záznamu/osnovy a údajov vyhľadaných z rozličných zdrojov (encyklopédie, príručky a pod.).

Úvaha na aktuálnu tému (napr. tolerancia, správanie na verejnom mieste).

Kritický posudok filmu, knihy, televízneho vysielania a pod.

Reakcia na podnety: vyjadrenie obdivu, radosti, prekvapenia, pochvaly, pokarhania (simulovanie situácií).

Pokus o charakterizáciu jednotlivých štýlov na základe ukážok (napr. umelecký štýl analýzou práve spracúvanej poviedky, resp. básne).

Dopĺňanie rozprávania o opisné a úvahové prvky, dialógy, vnútornú reč postáv, zvyšovanie napätia krátkymi a nedokončenými vetami. Hľadanie námetov (konfliktov) v udalostiach všedného dňa: prepracovanie stručnej správy z tlače na umelecké rozprávanie atď.

Kompozičné a jazykové prostriedky dynamického, pútavého rozprávania.

Písomné vyjadrovanie

Charakteristika postavy z literárneho diela.

Vzťah medzi opisom a charakteristikou.

Druhy opisu: praktický (jednoduchý); odborný, umelecký; statický, dynamický, opis s dejovým rámcom.

Odborný opis. Opis pracovného postupu. Náladový (umelecký) opis.

Výťah, konspekt, zostavovanie osnovy.

Praktické písomnosti: zápisnica, žiadosť, životopis, pozvánka.

Nácvičné a kontrolné diktáty.

Osem domácich slohových prác a ich rozbor na hodine.

Štyri školské slohové práce (písanie na jednej a rozbor s opravou na dvoch hodinách).

Školské čítanie

Poézia

P. O. Hviezdoslav: Hájnikova žena (úryvok)

Ivan Krasko: Topole a iné básne

Vojtech Mihálik: Hračky

Miroslav Válek: Jesenná láska

Sergej Jesenin: List materi

Paľo Bohuš: Konopa

Ján Labáth: Keď sa zapaľujú slnečnice

Viera Benková: Výber z diela

Výber zo srbskej a svetovej lyriky

Výber zo súčasnej slovenskej lyriky

Slovenská populárna pieseň - výber

Próza

Janko Jesenský: Malomestské rozprávky (úryvok) Rudolf

Jašík: Námestie svätej Alžbety (úryvok)

František Hečko: Červené víno (úryvok)

Margita Figuli: Tri gaštanové kone (úryvok)

Milo Urban: Živý bič (úryvok)

Jaroslava Blažková: Výber z diela

Klára Jarunková: Jediná (úryvok)

A. P. Čechov: Žartík

Gustáv Maršall Petrovský: Baronica

Ján Čajak ml.: Zuzka Turanová (úryvok)

Pavel Grňa: Prázdniny v poli (úryvok)

Mária Kotvášová - Jonášová: Výber z diela

Výber zo slovenskej, srbskej a svetovej dievčenskej prózy

Výber zo slovenskej, srbskej a svetovej chlapčenskej prózy

Esej - výber zo slovenskej a svetovej tvorby

Úvaha - výber zo slovenskej tvorby

Reportáž - výber zo slovenskej tvorby *Dráma*

Výber zo slovenskej a svetovej tvorby

Domáce čítanie

Klára Jarunková: Jediná

Zo súčasnej slovenskej poézie pre deti a mládež (výber)

Zo súčasnej poézie vojvodinských Slovákov (výber)

Kniha podľa voľného výberu detí

Literárna teória Poézia

- reflexívna a spoločenská lyrika

- ľúbostná poézia - texty populárnej piesne **Próza:**

- epické dielo

- lyrizovaná próza

- poviedky a romány predstaviteľov slovenského realizmu

- dievčenský román

- vedecko-fantastický román

- úvaha

- reportáž

Náučná literatúra:

- esej

- literatúra faktu

- náučný slovník **Dráma:**

- tragédia, komédia

Literárnovedné pojmy

Umelecká literatúra, národná literatúra, svetová literatúra.

Reflexívna lyrika, spoločenská lyrika.

Rým, verš, strofa, metafora, personifikácia, prirovnanie, epiteton.

POKYNY PRE REALIZÁCIU PROGRAMU

JAZYK

Gramatika

Vyučovanie gramatiky a pravopisu v 8. ročníku má za cieľ umožniť žiakom komunikáciu v ústnej alebo písomnej podobe, používajúc spisovný slovenský jazyk. Žiak má poznať základné pravidlá z oblasti gramatiky. Systematizovať učivo z predchádzajúcich ročníkov (morfológia a syntax). Jazykové vyučovanie má v porovnaní s ostatnými vyučovacími predmetmi tú osobitosť a náročnosť, že osvojenie si každého poznatku musí byť preukázané nielen zručnosťou, ale aj návykom v rečových činnostiach. **Pravopis**

Pravopis treba vždy nacvičovať s odôvodnením paralelne so spracovaním učiva z jazyka, používajúc literárne texty z učebníc, ako východiskové texty pre analýzu pravopisných javov. Treba prihliadať na písanie ***i, í, y, ý*** po tvrdých, mäkkých a obojakých spoluhláskach, na písanie koncoviek pri slovesných časoch, pri jednotlivých pádoch podstatných mien, pri množnom nominatíve prídavných mien a číslovieк. Žiakov treba nacvičovať písať správne interpunkčné znamienka. Diktáty odporúčame: nácvičné: s dopĺňaním, s upozornením, zrakový, sluchový a kontrolný diktát. Odporúča sa so žiakmi diktáty nacvičovať s

odôvodňovaním pravopisných javov a len potom písať kontrolné diktáty. Diktáty sa píšu podľa potreby. Nemusí ísť o súvislé texty. Môžu to byť slová, slovné spojenia, samostatné vety. Kontrolné diktáty sa píšu po prebratí daného učiva, na ktoré je diktát zameraný.

LITERATÚRA

Odporúča sa na druhej hodine spracovania textu ponúknuť žiakom diferencované úlohy (podľa stupňov zložitosti). Okrem uvedených textov môžeme ponúkať žiakom texty podľa vlastného výberu z čítanky, detských a mládežníckych časopisov, novín, encyklopédií a iných foriem literatúry, ktorá im je vekove primeraná. Poskytnúť im základy literárneho vzdelania, utvárať ich estetické názory a vkus, viesť ich k tomu, aby rozumeli a obľúbili si hodnoty pravej literárnej tvorby a aby mohli rozlišovať hodnoty (ozajstné) literatúry od tendenčných a propagačných. Zároveň ich podnecovať k tomu, aby sa učili objavovať a chápať tematické a formálne prvky literárneho diela ako umeleckej výpovede spisovateľa o niektorej (zobrazenej) oblasti života. Na tomto základe poznania literárneho diela sa predpokladá aj žiakovo estetické prežívanie zobrazenej skutočnosti. Žiaci sa postupne menia z "naivných" čitateľov na čitateľov analytických.

Literárne diela: päť kníh podľa výberu učiteľa a žiakov.

Prednesom troch až piatich básní, kratších úryvkov z prózy alebo drámy majú žiaci vedieť vyjadriť pochopenie obsahu a estetickej pôsobivosti textu.

KULTÚRA VYJADROVANIA

Ústne vyjadrovanie

U žiakov v tomto veku treba pestovať spisovnú podobu slovenského jazyka v ústnom a v písomnom prejave s dôrazom na plynulosť prejavu, jasnosť, správnu dikciu a melódiu viet. Viesť ich k tomu, aby dokázali samostatne skomponovať príležitostný príhovor (prednes pripraveného i nepripraveného rečníckeho útvaru) a jeho tón prispôsobili poslucháčom a príležitosti a osvojili si pravidlá verejného vystupovania. Od žiakov sa očakáva výrazný prednes básne ako aj krátka reprodukcia jednoduchých textov z čítanky, detskej tlače, reprodukcia obsahu filmu, divadelnej hry, rozhlasových alebo televíznych vysielaní pre deti tohto veku - podľa osnovy. Jazykové didaktické hry treba používať vo funkcii zveľaďovania slovnej zásoby a skvalitňovania ústnej a písomnej komunikácie žiakov. Treba dbať na spisovnú výslovnosť, slovnú zásobu prehlbovať vysvetlením významu nových slov a slovných spojení, ako aj s významom slov v srbskom jazyku. Dopĺňanie rozprávania o opisné a úvahové prvky, dialógy, vnútornú reč postáv, zvyšovanie napätia krátkymi a nedokončenými vetami. Hľadanie námetov (konfliktov) v udalostiach všedného dňa: prepracovanie stručnej správy z tlače na umelecké rozprávanie atď. **Dramatizácia**

V oblasti dramatizácie textu je predvídané striedavé reprodukovanie textu so zreteľom na intonáciu vety, uvádzanie pohybu v priestore. V dramatických dielach (v dramatickom žánri) majú pochopiť a zvládnuť pomer textu a prednesu, hodnotia kompozíciu, dej, postavy, charaktery, dialógy, monológy, konflikt.

Druhy filmu: hraný, dokumentárny, animovaný (kreslený, bábkový). Literárny scenár, technický scenár. Film ako syntetické umenie. Filmová adaptácia literárnej predlohy. Réžia vo filmovom a dramatickom umení. Špecifické výrazové prostriedky filmového a dramatického umenia.

Formy spoločenského styku

S cieľom pestovať výchovný aspekt vzdelávania v škole treba dať dôraz na základné etické normy, ktoré sú ujaté v našom spoločenskom systéme. Žiakom treba pravidelne tlmočiť ujaté frázy a slovné spojenia a pestovať u nich spoločensky prijateľnú formu komunikácie a kódex správania.

Čítanie

V prvom rade treba v tomto veku žiakov učiť správne, s porozumením čítať. Žiak má vedieť plynule čítať prozaický text. Tempo čítania musí byť podobné hovorovej reči. Musí mať schopnosť rozlišovať v textoch dôležité veci od menej dôležitých. Má vedieť reprodukovať prečítaný text vlastnými slovami. Musí mať schopnosť vytvoriť si vlastný názor a postoj k prečítanému dielu, k postavám a situáciám a hodnotiť ho na základe vlastných a čitateľských skúseností. Pri zreprodukovaní básne alebo prózy uplatňuje doteraz určené teoretické vedomosti. Má spoznať a chápať kompozičnú ucelenosť diela. Pri čítaní nových textov musí spoznať doteraz spracované literárnoteoretické poznatky. Žiaci si upevňujú dosiaľ osvojené čitateľské zručnosti na náročnejších umeleckých textoch. **Písomné vyjadrovanie**

Aj v tomto veku sa dbá na dodržiavanie všetkých znakov písania s čiastočným formovaním vlastného čitateľného rukopisu u žiakov, s prihliadnutím na pravopis. Od žiakov treba žiadať dodržiavanie formy pri písaní (úvod, hlavná časť, záver). Školské slohové práce sa môžu robiť podľa danej osnovy, ale aj po rozbore a spoločnej analýze, ako má práca vyzerať a čo má obsahovať. Žiak vie samostatne zostavovať stručnú dejovú osnovu z prečítaných diel, pritom používa básnické výrazy a prostriedky. Musí byť schopný pokračovať, doplniť, prípadne pozmeniť, skrátiť alebo rozšíriť počutý text. Z pomocných kníh a učebníc ako aj z iných zdrojov zhromaždiť materiály na danú tému (odpoveď, riešenie úloh v skupine ap.). Odporúča sa analýza ôsmich domácich slohových prác na hodine a štyroch školských slohových prác - písanie na jednej hodine a oprava a rozbor na dvoch hodinách (so zreteľom na pravopis). Také práce si vyžadujú jednu alebo dve hodiny prípravy: ústnu a písomnú. V referáte má vedieť vyjadrovať svoje city, myšlienky, ktoré v ňom vyvolala prečítaná kniha. Samostatne hovoriť o zvláštnostiach epických diel, o kompozícii dramatických diel a v referáte o lyrických žánroch používať čím viac citátov. Tiež dokáže samostatne vysvetliť odlišnosti alebo podobnosti medzi literárnymi textami.

HRVATSKI JEZIK

HRVATSKI JEZIK

Cilj i zadatci:

- Razvijanje zaključivanje,

- Razvijanje kriterijuma za samostalnu analizu,

- Usavršavanje tehnike brzog čitanja u sebi sa razumijevanjem,

- Usvajanje pravila abc norme književnog jezika,

- Usustavljanje gradiva iz svih područja,

- Usavršavanje izražajnog čitanja i razvijanje ličnog tona,

- Osnovni pojmovi o stilu i štampi,

- Funkcionalni pojmovi - zadatci, refleksija, momorija, racijonalno, samokritičnost, samoinicijativnost,

- Jezik kao sredstvo komunikacije: štokavsko narječje, književni jezik i lokalni govori, kajkavsko i čakavsko narječje,

- Osposobljavanje učenike za uporabu hrvatskoga standardnoga jezika u svim tekstovnim vrstama, funkcionalnim stilovima i sredstvima priopćavanja.

OSMI RAZRED
(4 sata tjedno, 136 sati godišnje)

Operativne zadaće:

Učenici trebaju:

- biti osposobljeni za samostalno čitanje, razumijevanje i tumačenje književnih tekstova

- biti osposobljeni za jezično izražavanje i stvaranje

- spoznati povijest hrvatskoga jezika od prvih pisanih spomenika i njegovu ulogu u razvoju i njegovu ulogu u održanju nacionalne samobitnosti

- razvijati svijet o pripadnosti hrvatskoj nacionalnoj zajednici

- usvojiti naviku aktivnog slušanja i razvijati opću kulturu govorenja

- steći sposobnost pisanja svih vrsta tekstova na temelju pravopisnih normi

- steći sposobnost samostalnog čitanja, tumačenja i vrednovanja književnih djela

- razvijati umijeće svrhovite uporabe Interneta u nastavi hrvatskoga jezika

SADRŽAJI PROGRAMA

JEZIK

- Tvorba riječi: Načini tvorbe riječi: izvođenjem, umanjenice, uvećanice, odmilice

- Imenice: Mjesne imenice, mislene imenice, glagolske i zbirne imenice

- Pridjevi koji znače sličnost, opskrbljenost i obilje

- Tvorba riječi prefiksacijom

- Tvorba glagola

- Novotvorenice

- Sastavljno i rastavljeno pisanje riječi

- Rečenica

- Red riječi u rečenici

- Sročnost

- Višestruko složena rečenica

- Rečenični i prvopisni znakovi

JEZIČNO STVARALAŠTVO

- Uporaba funkcionalnih stilova

- Riječ u sredstvima priopćavanja

- Predavanje

- Zamolba, zahtjev, prijava

- Narječja hrvatskog jezika

- Štokavsko narječje

- Čakavsko narječje

- Kajkavsko narječje

RIJEČ

- Riječi iz drugih jezika

- Žargonizmi i vulgarizmi

GLAS

- Glas i slog

- Glasovne promjene (sve osim palatalizacije, sibilarizacije i jotacije)

- Naglasak

- Povijest hrvatskog jezika

- Hrvatski jezik od Baščanske ploče do danas

- Hrvatski jezik u 19. i 20. stoljeću

- Bartol Kašić i četiri stoljeća hrvatskog jezikoslovlja

LEKTIRA

1. Ivo Andrić: Pripovjetke (Djeca, Prozor)
2. Slavko Kolar: Breza i druge pripovjetke
3. Dragutin Tadijanović: Srebrne svirale
4. August Šenoa: Branka
5. Eugen Kumičić: začuđeni svatovi
6. Silvij Šesto Stipančić: Vanda
7. Miroslav Krleža: Novele
8. Dinko Šimunović: Izbor iz djela (Duga, Alkar, Muljika)
9. Sunčana Škrinjarić: Ulica predoka i druga proza
10. Antun Gustav Matoš: Izbor iz djela
11. Ivan Goran Kovačić: Sedam zvonara majke Marije KNJIŽEVNOST

- Silvije Strahimir Kranjčević: Moj dom

- Vesna Parun: Konjanik

- I. Mamužić: Smrt Smail-age Čengića - Noćnik

- A. Šenoa: Prosjak Luka

- J. Kaštelon: Svijetliš u travi

- I. Cankar: Šalica kave

- B. Stanković: Uvela ruža

- D. Cesarić: Slap

- A. B. Šimić: Opomena

- Višnja Stahuljak: Osvetnik

- Narodna: Smrt Senjanina Ive

MEDIJSKA KULTURA

- Dokumentarni film (O Sinju - Alka)

- Igrani film (po izboru)

IZBORNI SADRŽAJI

- Popridjevljeni glagolski prilozi

- Tvorba riječi - osnovni pojmovi i tvorbeni načini

- Tvorenje novih riječi prijenosom značenja

- Tvorenje novih riječi preobrazbom

- Novotvorenice

- Riječi iz stranih jezika

- Ne mogu se sve strane riječi prevesti na hrvatski. Ili ipak mogu?

- Obilježen red riječi i govorna sredstva

- Priložne oznake uzroka i namjere

- Uzročna i namjerna rečenica

- Sličnosti i razlike između rečenica s veznicima da i kako

- Najvažnije gramatike, pravopisi, rječnici i časopisi

- filološke škole

- Štokavsko, kajkavsko i čakavsko narječje

- Proučavanje govora materinskoga narječja i dijalekta

- Književnoumjetnički stil

- Znanstveni stil

- Popularno-znanstveni stil

- Vrste intervjua

- Moj prvi intervju

- Humoristično pripovijedanje

- Pisanje putopisa

- Pisanje scenarija i knjige snimanja

- Osvrt (esej)

- Nacionalni i umjetnički epovi

- Stari pisci hrvatski prema načelu zavičajnosti

- Povijest filma

- Filmski trik

- Filmska montaža

NAČINI OSTVARIVANJA PROGRAMA

Jezik je jedan od najopsežnijih predmeta, a ujedno i osnovno sredstvo sporazumijevanja pa je stoga vrlo bitno ovladavanje ovim predmetom kako bi se što uspješnije ovladalo svim nastavnim predmetima.

Predmet se ostvaruje u nastavnim područjima: hrvatskom jeziku, književnosti i jezičnom izražavanju.

Sadržaji i zadaće svih nastavnih područja međusobno se prožimaju i dopunjuju prema načelu unutarpredmetnog povezivanja, a prema načelu međupredmetnog povezivanja povezuju se s ostalim nastavnim predmetima. **Hrvatski jezik**

U nastavnom području hrvatski jezik poučavaju se sadržaji rječnika, gramatike, pravopisa i pravogovora. Učenici se osposobljavaju za samostalnu uporabu glasovnoga i pisanoga sustava hrvatskoga jezika. Učeći gramatiku učenici razvijaju sposobnost apstraktnog mišljenja i logičkog zaključivanja. Uvježbavajući pravilno pisanje, razvijaju osjećaj za točnost i urednost.

Književnost

U nastavnome području književnost razvijaju se literarne i jezične sposobnosti. Učenici sudjeluju u školskim interpretacijama reprezentativnih književnih tekstova različitih vrsta i tema. Razvijaju osjetljivost za književnu riječ, za njezine vrijednosti u životu čovjeka i za trajne ljudske vrijednosti. Za samostalan rad kod kuće preporučuje se razvijanje učenikova stvaralaštva u jezičnome izražavanju.

Učenici se osposobljavaju za samostalno čitanje književne lektire, za prosudbu i vrjednovanje pročitanih djela. U nastavi se treba koristiti različitim metodama rada, primjerice: metodom čitanja, metodom razgovora, metodom pisanja, metodom samostalnog rada na tekstu ili inserta, metodom obrade teme iz različitih perspektiva, metodom pisanja sastavaka na temelju zadanih pojmova...

Jezično izražavanje

Temeljna je zadaća jezičnog izražavanja razvijati učenikovu komunikacijsku sposobnost u svim funkcionalnim stilovima, učenikove jezične sposobnosti u govorenju i pisanju te njegovo jezično stvaralaštvo. Nastava jezičnog izražavanja upućuje učenika na kvalitetnu komunikaciju, u kojoj će poštivati pravila kulturnog razgovora, te mu omogućuje spoznaju da je sloboda govora osnovno ljudsko pravo svake osobe. Učenike treba osposobiti u područjima govorenja, slušanja, čitanja i pisanja. Nastava izražavanja uglavnom se obrađuje u sklopu sadržaja nastave jezika i književnosti. Tako se ostvaruje korelacija unutar svih nastavnih područja unutar predmeta.

U izvedbi nastavnik rabi različite metode i oblike rada, kao što su: analiza ključnih pojmova, činkvine (sažimanje), komparativna tablica, metoda pisanja "za sebe", oluja mozgova, poučavanje u koracima, čitanje sa zadatkom bilježenja citata, pisanje dvostrukog dnevnika, rad u skupinama na ispravljanju jezičnih pogrešaka, semantička mapa (grozd), "T" tablica, recipročno učenje, obilazak galerije, stvaralačka diskusija, vrijednosna os i dr.

SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje) **Cilj**

i zadaci

Cilj nastave srpskog jezika jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da produktivno ovladaju srpskim jezikom u okviru predviđene jezičke i leksičke građe, da upoznaju elemente kulture naroda koji govore tim jezikom i osposobe se za sporazumevanje, druženje i zbližavanje sa pripadnicima većinskog naroda i drugih nacionalnosti.

Zadaci nastave srpskog jezika jesu da učenici:

- produktivno ovladaju govornim jezikom u okviru osnovnih jezičkih struktura i rečnika od oko 2000/3000[1] frekventnih reči i izraza;

- razumeju sagovornika i usmena izlaganja o temama iz svakodnevnog života;

- usvajaju pravilan izgovor i intonaciju pri usmenom izražavanju i čitanju;

- osposobljavaju se za razgovor o temama iz svakodnevnog života;

- savladaju dva srpska pisma i osnove pravopisa radi korektnog pismenog izražavanja u granicama usvojenih jezičkih struktura i leksike; - upoznaju elementarne zakonitosti srpskog jezika;

- razumeju tekstove različitog žanra u okviru predviđene tematike;

- upoznaju se sa osnovnim karakteristikama kulture naroda čiji jezik uče;

- stiču navike samostalnog korišćenja rečnika i jezičkih priručnika i osposobe se za informisanje, obrazovanje i samoobrazovanje na srpskom jeziku;

- razviju interesovanja i motivaciju za učenje srpskog jezika i tako steknu veću komunikativnu kompetenciju i sposobnost razmišljanja na njemu.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- stiču jezičku i komunikativnu kompetenciju usvajanjem novih znanja o srpskom jeziku putem nastave gramatike i bogaćenjem rečnika od oko 250/400 novih reči i izraza; - razumeju na sluh novi tekst u okviru tematike;

- koriguju greške koje se javljaju na svim jezičkim nivoima;

- samostalno čitaju duže tekstove, u odnosu na prethodni razred, različitog žanra sa upoznavanjem kulturnog konteksta;

- dalje se osposobljavaju za analizu teksta;

- dalje se osposobljavaju za sadržajnu i estetsku analizu teksta;

- osposobe se za korektno pismeno izražavanje u okviru jezičke i leksičke građe;

- osposobe se da koriste jezičke priručnike i rečnike.

SADRŽAJI PROGRAMA

TEMATIKA

Škola: mogućnosti daljeg školovanja; srednje obrazovanje, više i visoke škole.

Iz života mladih: razne akcije; logorovanje; lična interesovanja mladih; takmičenja, smotre, festivali; oblačenje mladih; bolesti zavisnosti i mladi; posete galeriji slika, naučna fantastika.
Društvo i priroda: aktuelne teme; iz nacionalne istorije Srba; značajni događaji iz istorije

srpske kulture; značajne kulturne institucije: biblioteke, Matica srpska; prirodne lepote naše zemlje.

Komunikativne funkcije: slaganje ili neslaganje sa mišljenjem sagovornika, izražavanje tolerantnog stava prema sagovorniku, odobravanje nečijeg postupka, prigovor; izražavanje uverenosti, neuverenosti, davanje prednosti, saveta, ocene; iskazivanje simpatije, obećanja, izražavanje osećaja i osećanja, opraštanje.

GRAMATIKA

Glagoli. Glagolski vid (svršeni i nesvršeni, najčešći prefiksi i sufiksi u tvorbi glagola i njihova uloga u promeni glagolskog vida. Prozodijske i glasovne alternacije u promeni glagolskog vida; glagolski rod - prelazni i neprelazni glagoli, povratni glagoli).

Pregled obrazaca promene glagolskih oblika: lični i bezlični glagolski oblici (infinitiv, glagolski pridevi). Tvorba glagolskih priloga (Ukazivati na prateće glasovne i prozodijske promene).

Osnovno značenje prezenta, perfekta, futura I, futura II, potencijala, imperativa i infinitiva. Upotreba glagolskih priloga.

Upotreba reči se (Povratni glagoli).

Složena rečenica: nezavisna složena rečenica; zavisno-složena rečenica (objekatska, atributska, načinska, namerna, vremenska, mesna, uzročna, pogodbena).

Red reči u rečenici. Redosled rečenica u složenoj rečenici.

PRAVOPIS

Sistematizacija pravopisnih pravila usvojenih u prethodnim razredima uz isticanje različitih ortografskih rešenja koja se primenjuju u maternjem jeziku i u nematernjem.

GOVORNE VEŽBE

Prepričavanje slušanog teksta, iznošenje ličnog stava u vezi sa pročitanim tekstom.

Razgovori: na datu temu, o samostalno pročitanom tekstu, o pozorišnoj predstavi i dr.

Analiza tekstova. Književno - estetska analiza tekstova.

Analiza učeničkih izlaganja.

PISMENE VEŽBE

Kao i u prethodnim razredima.

Pisanje podsetnika za vođenje sastanka i učešće u diskusiji.

Dva pismena zadatka u toku školske godine.

ČITANJE

Čitanje dužih tekstova u odnosu na prethodni razred, različitog žanra sa upoznavanjem kulturnog konteksta.

Napomena: Nastavnik slobodno bira književne i druge tekstove za sva područja programa, izuzev za područje Lektira.

LEKTIRA

Narodna pesma: *Srpska djevojka*

Izbor iz narodne lirske poezije

Jovan Jovanović Zmaj: *Đulići* (izbor)

Desanka Maksimović: *Proletnja pesma*

Vasko Popa: *Očiju tvojih da nije*

Vuk Stefanović Karadžić: *Srpski rječnik* (izbor); *O narodnim pevačima*

Narodna pripovetka: *Nemušti jezik*

Laza Lazarević: *Sve će to narod pozlatiti*

Petar Kočić: *Kroz mećavu*

Ivo Andrić: *Most na Žepi*, izbor pripovedaka o deci

Branislav Nušić: *Sumnjivo lice*

Izbor iz enciklopedija i časopisa za decu i omladinu.

Obavezan je izbor najmanje pet dela za obradu.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Program sadrži: cilj, vaspitno-obrazovne zadatke, operativne zadatke, tematiku sa osnovnim oblicima komunikacije, jezičku materiju, govorne vežbe, čitanje (od II razreda). Svi elementi programa su međusobno povezani i tako ih treba realizovati.

Zadaci nastave sadrže: opšte zahteve koji se odnose na kvalitet znanja, posebne zahteve za razvijanje i sticanje jezičkih umenja i vaspitne zadatke. Svi delovi programa su u skladu sa zadacima nastave i treba da doprinesu njihovoj realizaciji.

Operativnim zadacima formulisani su zahtevi u pogledu obima programske građe koju učenici treba da savladaju u svakom razredu.

Tematika je data po razredima sa temama i situacijama u kojima se usvaja jezik. Ona sadrži nekoliko tematskih oblasti: **škola, porodica i dom, bliže i šire okruženje, priroda i društvo, aktuelne teme, slobodno vreme učenika, iz života mladih** i dr. Tematika je data okvirno da bi u izvesnoj meri usmeravala nastavnike i pisce udžbenika prilikom izbora najfrekventnije leksike u okviru datih područja.

Uz tematiku su date forme ophođenja (pozdravljanje, obraćanje, predstavljanje, molba, zahvaljivanje), počev od najjednostavnijih do složenijih, koje su potrebne za učenje autentičnog jezika, odnosno, ostvarivanje prirodne komunikacije.

Jezička materija data je u vidu rečeničnih modela koji su konkretizovani. U njima je izdvojena ona jezička materija koja pokriva veći deo govornog jezika. Ona je kumulativna jer se nova građa uvek naslanja na prethodnu. Jezički modeli se iz razreda u razred iskazuju drugim jezičkim i leksičkim sredstvima. Jednostavni iskazi postepeno se šire i međusobno kombinuju.

U odeljku **Gramatika** izdvojena je jezička građa koja je u funkciji bržeg savladavanja jezika na produktivnom nivou. U gramatici se pošlo od sintakse, zatim morfologije da bi u završnim razredima (VII i VIII) došlo do sistematizacije znanja o jezičkom sistemu.

Pravopis sadrži one pravopisne norme koje se, manje ili više, razlikuju od onih u pravopisu maternjeg jezika učenika.

U programu je dat i **proširen deo** koji se prevashodno tiče sadržaja u odeljku *Jezička materija*, a u zavisnosti od karakteristika pojedinih kategorija. Za njegovu realizaciju u celini ili fragmentarno, opredeljuju se škole na predlog predmetnog nastavnika. Obim realizacije ovog dela programa može da varira od škole do škole, od generacije do generacije, od odeljenja u istoj školi, u zavisnosti od nivoa predznanja učenika na koji utiče:

- nacionalni sastav sredine u kojoj učenici žive,

- srodnost nematernjeg jezika i jezika učenika, -

uslovi rada u školi i dr.

Organizacija vaspitno-obrazovnog rada

U nastavi srpskog kao nematernjeg jezika težište rada prenosi se na učenika: on aktivno učestvuje u radu, postaje subjekt nastave, a svojim zalaganjem i radom treba da stiče i razvija jezička umenja, da usvaja jezik i usvojeno znanje primenjuje u komunikaciji.

Nastavnik planira, vodi i organizuje nastavni proces (odabira sadržinu rada, leksiku, nastavne metode, oblike rada, tipove i broj vežbi itd.), koordinira radom učenika da bi se što uspešnije ostvarivali postavljeni zadaci.

Nastava mora biti postavljena tako da se svakom učeniku omogući što češće verbalne aktivnosti jer se samo govorenjem može produktivno ovladati jezikom. Neobično je važno da se poštuje princip individualizacije u radu, s obzirom na to da je znanje jezika veoma heterogeno i među učenicima jednog odeljenja.

Program je jedinstven za sve nacionalnosti. To, međutim, ne znači da pri njegovom ostvarivanju nastavnik ne treba da vodi računa o odnosu srpskog jezika i jezika učenika. Mada ne uvek, teškoće će biti veće ukoliko su i strukturne razlike između dva jezika veće. Poželjno je da nastavnik poznaje strukturu jezika učenika, kako bi težište rada (intenzivnijim vežbama) usmerio na one elemente koji ne postoje u jeziku učenika, a pri čijem usvajanju učenici najviše greše. Naime, pri učenju srpskog jezika javlja se interferencija maternjeg jezika jer formirani mehanizam maternjeg jezika učenika "teži da gotovo neprimetno naturi šablone akcenta, izgovora i rečenične strukture svojstvene maternjem jeziku ukorenjene još u najranijem detinjstvu". Da bi se uticaj maternjeg jezika isključio, nastava srpskog jezika organizuje se bez učešća maternjeg jezika, **direktnom metodom**, što znači da je jezik komunikacije na časovima srpski.

U realizaciji svih zadataka nastavnik treba maksimalno da motiviše učenike koristeći odgovarajuća AV - nastavna sredstva, kompakt - diskove, magnetofonske trake i kasete, aplikacije za flanelograf, ilustracije u udžbeniku, slajdove, dija - film, film, slike, fotografije, grafofolije, slojevite folije, TV - emisije i dr. Nastavnik mora podsticati učenike da se i oni angažuju na prikupljanju nastavnih sredstava vezanih za temu koja se obrađuje (razglednice, keširane slike, članci iz dnevne i nedeljne štampe i sl.).

Nastavu nematernjeg jezika treba povezivati sa nastavom jezika učenika, poznavanjem prirode i društva, istorije, geografije, muzičke i likovne kulture, tehničkog obrazovanja i drugih nastavnih predmeta. Uspostavljanje korelacije među ovim predmetima neophodno je jer omogućuje ostvarivanje obostrano efikasnijih rezultata. Nastavnik, naravno, mora voditi računa o tome da nove pojmove učenik najpre treba da usvoji u nastavi predmeta na svom maternjem jeziku.

Nastavni program od I do VIII razreda čini celinu, ali se u njemu mogu izdvojiti tri etape: I - II, III - VI, VII - VIII razred. Svaka etapa ima svoje specifičnosti.

I etapa (I i II razred)

Pristup u nastavi ovog predmeta je u osnovi oralan. Učenici usvajaju osnovne fonetsko - fonološke odlike jezika, artikulaciju novih glasova, akcenat - mesto, kvalitet i kvantitet akcenta, ritam i intonaciju izjavne, upitne i odrične rečenice, osnovne rečenične strukture i osnovni rečenični fond od oko 500 do 600 (u zavisnosti od realizacije i proširenog dela programa) leksičkih jedinica u okviru predviđene tematike; osposobljavaju se da razumeju na sluh jednostavne iskaze: da korektno i osmišljeno reaguju na imperativne iskaze i pitanja, osposobljavaju se za korišćenje i variranje usvojenih struktura i leksike u kraćim dijalozima vezanim za poznatu situaciju, za samostalno opisivanje slika i situacija na osnovu usvojenih elemenata i da usvoje i pravilno upotrebljavaju najosnovnije oblike komunikacije predviđene programom. Nastavnik mora podsticati učenike da se spontano stvaraju što prirodnije situacije u učionici koje se tematski uklapaju u predviđene sadržaje, a koje će biti podsticajne za njihovo verbalno uključivanje. **U II etapi** (III-VI razred) nastavlja se rad na razvijanju govornih sposobnosti učenika: savladavaju se elementi izgovora, jezički modeli, koji se proširuju novim elementima, kombinuju se i variraju i nova leksika (900/1600 leksičkih jedinica); koriguju se greške na svim jezičkim nivoima; **razvijaju se još dva jezička umenja** - čitanje i pisanje (prvo pismo, čiji se grafemi manje razlikuju od grafema maternjeg jezika učenika, usvaja se u III razredu, a drugo se usvaja u IV razredu); stiču se jezička znanja (gramatika od IV razreda) koja su u funkciji bržeg savladavanja jezika, odnosno u funkciji sticanja jezičke kompetencije; učenici se osposobljavaju da koriste usvojene jezičke modele i leksiku u dužoj dijaloškoj i monološkoj formi u odnosu na prethodnu etapu; osposobljavaju se za pismeno izražavanje, da razumeju na sluh komplikovanije jezičke iskaze u skladu sa

zahtevima programa, da usvoje i pravilno koriste komunikativne funkcije, osposobljavaju se za samostalno čitanje lektire (od V razreda), upoznaju se sa elementima kulture naroda koji govore srpski, upoznaju se sa najfrekventnijim sufiksima i pravopisnim normama srpskog jezika (od V razreda). Treća etapa (VII i VIII razred) je završna za učenike koji ne produžuju školovanje, ali je istovremeno i osnova za uspešno izučavanje jezika u okviru srednje škole. U ovoj etapi treba da se formiraju komunikativne sposobnosti učenika. U tom cilju nastavlja se rad na sticanju jezičke i komunikativne kompetencije učenika, usvajaju se komplikovaniji jezički modeli (VII razred), sistematizuje se jezička građa i upoređuje sa maternjim jezikom učenika, intenzivnije se koriguju greške intralingvalnog (u okviru istog jezičkog sistema) i interlingvalnog karaktera (pod uticajem jezika učenika), usvaja se nova leksika i frazeološki izrazi karakteristični za srpski jezik; razvija se pismeno izražavanje učenika, osposobljava se za analizu teksta i sistematizuje se pravopisna građa (VIII).

Uvežbavanje jezičkih modela. Da bi se učenici osposobili za pravilnu komunikaciju potrebno je da savladaju predviđene jezičke modele. Učenik treba da prepozna zvučnu sliku predočenog iskaza koji ilustruje jezički model, da ga razume, imitira, reprodukuje, da ga dugotrajnim raznovrsnim vežbama sa različitim sadržajem automatizuje. Nakon automatizacije jezičkog modela, učenik će moći samostalno da sastavi sopstvene iskaze, odnosno u normalnom govornom tempu moći će da gradi analogne strukture sa novim konkretnim sadržajem, steći će komunikativnu kompetenciju, što je i cilj učenja jezika.

Proces uvežbavanja jezičkih modela treba sprovoditi planski uz dosledno poštovanje principa postupnosti. Jezički modeli se najpre uvežbavaju u čistom obliku jer učenici treba da usvoje osnovne modele u okviru ograničenog vokabulara.

Modeli se usvajaju na poznatoj leksici. U određeni jezički model unosi se samo jedan novi elemenat jer bi istovremeno unošenje dva nepoznata elementa (npr. futur glagola i namenu iskazanu dativom imenice i zamenice) stvaralo nepotrebne teškoće i usporilo bi usvajanje određenog jezičkog modela. Kasnije se jezički modeli proširuju, kombinuju i uvode se u rad novi, složeniji.

Ilustrovaćemo to na jezičkom modelu **imenovanje predmeta i bića.** Na primer, u obrascu **Petar je učenik**, koji je jedan od konkretnih realizacija navedenog modela, može se predikativ **učenik** zameniti drugom imenicom u nominativu - **dečak, mladić, fudbaler, stolar** i sl., već prema stvarnoj situaciji. U normalnom iskazu te vrste akcenat je na predikativu, jer se njime otkriva ono što je novo, njime se imenuje lice, a to znači da subjekt i glagolska kopula moraju biti poznati učenicima od ranije da bi shvatili ovu konstataciju, odnosno da bi shvatili informaciju u celini. U praktičnom radu predikativ će se veoma često menjati, jer se na početnom stupnju učenja veoma često vrši imenovanje bića i predmeta kad god je potrebno savladati neku novu imenicu (npr. **Ovo je stolica, ovo je knjiga, a to je olovka** i sl.).

Ako se u tom jezičkom modelu želi savladati nova (leksički i morfološki) kopula, subjekt i

predikativ treba da su poznati, npr.: **je bio, će biti**

... Petar želi postati učenik, mora

biti.

Subjekat je takođe promenljiv elemenat u obrascu. Mesto imena **Petar** može se upotrebiti svako drugo ime ili zamenica u nominativu, već prema objektivnoj situaciji. Ako subjekt u obrascu promeni rod, po pravilu menja rod i predikativ i zato ovaj obrazac može poslužiti ne samo za uvežbavanje novih imenica, zamenica i pomoćnih glagola, nego i za uvežbavanje slaganja rodova.

Neposredni cilj uvežbavanja ovog obrasca jeste usvajanje novih reči (imenica, pomoćni glagol) i novih oblika (prezent, perfekt i futur pomoćnih glagola) i nekih glagolskih konstrukcija u službi glagolske kopule **(želi postati, mora biti, hoće da bude i sl.)**.

Konačni cilj uvežbavanja ovog obrasca jeste da učenici steknu sposobnosti da u novoj govornoj situaciji od novih reči stvore iskaz analogan uvežbanom obrascu.

Kad god se pojavi potreba da se imenuje neko biće ili predmet, učenici će automatski aktivirati u svesti jezički model imenovanja predmeta i bića, koji se može izraziti formulom S = P, gde je P glagolska kopula + imenica dakle uslovnom formulom.

S = P / = k + im.

Subjekt, kopula i predikativ su obavezni elementi ovog jezičkog modela. Oni moraju biti iskazani da bi iskaz bio potpun.

Ali ovakav iskaz može imati i neobavezne elemente, npr. atribut. Pošto se u obrascu mogu javiti dve imenice, obe mogu imati atribut ili čak svaka i po više atributa. Tako se početni obrazac popunjava novim elementima kako bi iskaz bio potpuniji, precizniji.

Atribut uz imenice u službi predikativa ima tu osobinu da povlači na sebe logički akcenat (npr. **Petar je dobar učenik** - u svesti i govornog lica i sagovornika ima u prvom redu kvalitativnu ocenu koju daje pridev dobar) i zato ne treba žuriti sa dodavanjem atributa predikativu ako nije automatizovano iskazivanje početnog obrasca.

U tome i jeste prednost ovakvog rada što se početna struktura koja je sintaksičko-semantički i leksičko-morfološki određena, obeležena, posle automatizovanja navike građenja osnovnog obrasca "otvara" i prima "neobavezne" elemente, to se na taj način proširuje, zasićuje se potrebnim semantičkim kvantitetom i ulazi u govorni proces, zauzima mesto u mehanizmu jezika.

Reč je o najprostijoj rečeničkoj strukturi koja služi za imenovanje bića i predmeta, ali treba imati na umu da se njome ne savlađuje samo sintaksička struktura S = P / = k + p /, niti se njome savlađuje samo nova leksika (imenice, pokazne i lične zamenice, pomoćni glagoli sa nepotpunim značenjem), nego se savlađuju i morfološke kategorije (nominativ imenica i zamenica, tri osnovna glagolska vremena i imperativ, brojna konstrukcija u službi subjekta i predikata, kategorija roda i kategorija broja i neki izuzeci od opštih morfoloških i sintaksičkih pravila).

Dakle, shematizovanje, uprošćavanje i ukalupljivanje izraza samo je prividno jer se obrazac u početnom obliku javlja samo na početku vežbanja, dok se ne postigne automatizacija, a kasnije se popunjava drugim elementima, dok se ne postigne bogatstvo potpunog iskaza. Za usvajanje jezičke materije koriste se raznovrsni **tipovi vežbi manipulativnog karaktera**. Funkcija tih vežbi je uvežbavanje, učvršćivanje i automatizacija jezičkih modela da bi se učenici osposobljavali da ih samostalno koriste sa različitim sadržajem u svakodnevnoj komunikaciji.

Manipulativne vežbe su strogo kontrolisane, što znači da pri uvežbavanju pojedinih jezičkih elemenata, nastavnik ispravlja učenika ako greši i ponovo uvežbava nesavladanu jezičku materiju dok je učenik ne usvoji.

U I etapi to su, na primer, vežbe razumevanja na sluh, oralno ponavljanje, odgovori na pitanja, postavljanje pitanja, vežbe supstitucije, vežbe dopunjavanja, vežbe transformacije rečenica (vreme, lice, broj, rod), vežbe sastavljanja rečenica od datih elemenata i datih reči prema modelu, vežbe povezivanja rečenica i dr.

Vežbe odgovora na pitanja i postavljanja pitanja zauzimaju centralno mesto pri uvežbavanju jezičkog modela i doprinose sticanju komunikativne kompetencije. Od ovih vežbi treba razlikovati pitanja i odgovore koji se koriste za proveru razumevanja teksta, razumevanja situacije i leksičkih jedinica.

Kod ovih prvih vežbi svako pitanje i odgovor sadrži obrazac jezičkog modela koji se uvežbava. Zbog toga odgovori učenika moraju biti potpuni, celoviti, što se pri proveri razumevanja teksta ne zahteva uvek.

U skladu sa obimnijim jezičkim gradivom i predznanjem učenika u II etapi, pored navedenih, koriste se složeniji tipovi govornih vežbi. Na primer, variranje modela (dodavanje sintagmatskih veza) pretvaranje u drugi model, transformacija niza rečenica (vreme, lice, rod, broj), integracija rečenica i njihovo proširivanje (skraćivanje i dr.).

S obzirom na to da učenici u III razredu usvajaju prvo pismo srpskog jezika i u prvom polugodištu IV razreda usvajaju drugo, u ovoj etapi koriste se i **pismene vežbe manipulativnog karaktera** kojima se, takođe, usvajaju pojedini jezički elementi.

Pismene vežbe se vezuju za prethodno oralno usvojenu sadržinu. Pored vežbi, kraćih diktata, dopunjavanja, supstitucije, koriste se i druge. Od IV razreda organizuju se vežbe uvođenja učenika u korišćenje rečnika. Postupno se, u ovoj i sledećoj (III) etapi, uvode i složenije pismene vežbe: sastavljanje rečenica od datih reči prema modelu, diktati lakšeg (težeg) teksta na osnovu usvojenih jezičkih modela i leksičkih jedinica, ali sa novim sadržajem, transformacije rečenice, transformacije niza rečenica, sastavljanje rečenica od datih reči prema supstitucionoj tabeli sa novim sadržajem, pravopisne vežbe, leksičke vežbe, korišćenja rečnika i priručnika i dr.

Koliko će se vremena posvetiti uvežbavanju jednog jezičkog modela zavisi, pre svega, od toga da li postoji velika razlika u određenoj jezičkoj konstrukciji u odnosu na maternji jezik. Onim jezičkim modelima koji predstavljaju problem zbog interferencije maternjeg jezika, posvećuje se više pažnje i više vremena da bi i oni prešli u automatizovanu naviku. Neopravdano je preći na uvežbavanje novog jezičkog modela ako nije usvojen prethodni. **Tematika i leksika**. Svi delovi programa: tematika, jezička materija, govorne i pismene vežbe i dr. ne čine poseban deo nastave, nego su sastavni delovi celokupnog rada kome je osnovni cilj formiranje i razvijanje govornih sposobnosti učenika.

Jedinstvo ovih oblasti, koje su u programu izdvojene samo zbog preglednosti, ogleda se u tome što se određena sintaksička konstrukcija - jezički model uvežbava na tematski najpogodnijoj materiji, a u radu se koriste oblici govornih i pismenih vežbi. Prema tome, predviđena tematika treba da obezbedi usvajanje, programom predviđene, jezičke modele, kao i usvajanje određene leksike. Iste tematske oblasti javljaju se u više razreda, ali se

ostvaruje drugom sadržinom koja je primerena poznavanju jezika i interesovanju učenika. Tema o porodici, na primer, u I razredu može se ograničiti na pet osnovnih jezičkih struktura: imenovanje predmeta i bića, iskazivanje osobine, iskazivanje radnje, iskazivanje objekta i iskazivanje prostornih odnosa.

Zadatak sve tri etape jeste i savlađivanje određenog fonda reči. Međutim, broj reči u početnoj nastavi nije tako bitan. Minimalni produktivni fond mnogo će uspešnije doprineti savlađivanju mehanizama na nematernjem jeziku, nego leksička rezerva u kojoj se učenik (i učitelj) na kraju izgubi, pa u kasnijim godinama zna samo reči, a ne zna da ih upotrebi. U prvoj etapi je osnovni cilj koristiti leksički minimum koji će omogućiti da se savlađuju bitni elementi jezika, a kada se oni savladaju, prirodno je i tako savladati potreban fond reči jer bogaćenje rečnika ide uporedo sa opštim razvojem, kao i sa razvojem izražavanja na maternjem jeziku. I reči svoga jezika uče se do kraja života, ali je mehanizam jezika savladan na početku. U detinjstvu su automatizovane navike sklapanja rečenica radi postizanja određenog cilja u procesu komunikacije.

Usvajanje leksičkih jedinica obuhvata semantizaciju i asimilaciju reči. Semantizacija se vrši korišćenjem predmeta, ili predmeta na slici, odnosno vizuelnih sredstava. Asimilacija reči vrši se u kontekstu, u rečenici i vezuje se za određene govorne situacije. Pored produktivnog leksičkog fonda učenici treba da savladaju i receptivno izvesne reči, rečenice i izraze.

Govorne i pismene vežbe. Osnovni cilj u toku celokupne nastave od I do VIII razreda jeste da se izađe izvan okvira receptivno - reproduktivne nastave i da se ne ostane na nerazvijenom, stešnjenom i siromašnom odgovaranju na pitanja, nego da učenici steknu sposobnost i razvijaju naviku dužeg izlaganja povezanih misli, što je moguće samo ako misle na srpskom jeziku.

Govorne sposobnosti se stiču i razvijaju govorenjem. Zbog toga treba odabrati metodičke postupke koji će učenike staviti u situaciju da **pitaju, odgovaraju,** izražavaju neslaganje ili slaganje sa određenom akcijom ili pojavom, kazuju mogućnost ili nemogućnost izvršenja određene radnje, itd.

Treba stvoriti situaciju koja stvarno odgovara realnoj govornoj komunikaciji.

Da bi se učenici osposobili da produktivno usvoje predviđene elemente govornog i pisanog jezika, pored navedenih manipulativnih vežbi, koriste se i komunikativne vežbe. **Komunikativne (govorne) vežbe** obuhvataju one tipove vežbi u kojima se jezik koristi samostalno, funkcionalno u određenoj govornoj situaciji. U situacionim vežbama učenici treba da usvajaju i pravilno koriste komunikativne funkcije koje su date uz tematiku. **Tipovi komunikativnih pismenih vežbi** dati su po razredima u programu u odeljku pismene vežbe.

U prvoj etapi preovladavaće pitanja i odgovori, ali treba nastojati da učenici postepeno iskazuju odgovore sa više rečenica. U II etapi odgovori na pitanja ne mogu biti samo prepričavanje, nego i komentar ili vezivanje svojih iskustava sa obrađenom temom. Osim raznih oblika prepričavanja učenici treba, u ovoj etapi sve češće samostalno da pričaju lične ili zajedničke doživljaje, a u III etapi treba da preovladava slobodno pričanje.

Sa učenicima koji realizuju prošireni deo programa, nastavnik koristi, osim navedenih, i različite oblike usmenog i pismenog izražavanja koji su prethodno uvežbani na časovima jezika učenika.

U odeljku **Pravopis** izdvojene su samo one kategorije gde postoje manje ili veće razlike u odnosu na pravopisnu normu maternjeg jezika. Stoga se, na primer, ne ističu kao posebni zahtevi: veliko slovo na početku rečenice, tačka na kraju rečenice, upitnik, uzvičnik, pisanje upravnog i neupravnog govora, pisanje dveju tačaka, tačka i zapeta itd.

Paralelno sa usvajanjem jezičke građe, učenici moraju sticati navike primene principa fonološkog pravopisa.

Izdvojene su prvenstveno one kategorije u kojima postoje drukčija rešenja u dva pravopisna uzusa (pravopisu jezika učenika i pravopisu srpskog jezika), što ne isključuje i poneka identična rešenja u njima. Međutim, i njih treba uvežbavati jer će se samo tako ukloniti mnogobrojne greške koje su evidentirane u pismenim zadacima učenika.

Za obradu pravopisne građe potrebno je izdvojiti 2-3 časa godišnje, ali se preporučuje da se predviđeno vreme razvije na 10-12 vežbi koje će se uklapati u druge časove gramatike i pismene vežbe.

Usvojenost svakog elementa pravopisnih normi može se povremeno proveravati kratkim diktatima koji su sastavljeni od poznate strukture i leksike. Kada učenici savladaju pisma, mogu se proveravati pojedinačni elementi. Na primer, upotreba velikih slova može se proveravati na taj način što se učenicima daju nastavni listići sa kratkim tekstom koji je napisan malim slovima. Za pisanje negacije glagola učenicima se daju nastavni listići sa tekstom u kome se izostavljeni glagoli. Nastavnik čita polako ceo tekst, uključujući i ispuštene glagole. Učenici prate tekst i upisuju glagole.

Domaći zadaci predstavljaju važnu komponentu nastavnog procesa. Njima se ne proverava samo koliko su učenici savladali određeno gradivo i njihova osposobljenost da to znanje primene, nego su pogodni za razvijanje jezičkih umenja (informativno čitanje i pisanje) i za pismeno uvođenje učenika u samostalni rad i samoobrazovanje. Oni se daju učenicima redovno sa osmišljenim ciljem. Zadaci treba da budu raznovrsni, a po težini treba da su odmereni, u skladu sa znanjem i sposobnostima učenika. Nastavnik na času pregleda 2-3 domaća zadatka detaljnije, a po određenom planu pregleda i ocenjuje domaće zadatke svih učenika.

Školski pismeni zadaci su oblik provere usvojenosti programske materije, tj. sinteze veće etape (tromesečja, polugodišta ili godine). Za svaki školski pismeni zadatak u godišnjem planu nastavnik treba da odvoji tri časa. Na jednom času učenici pišu, na drugom nastavnik obrazlaže svakom učeniku ocene, analizira sa učenicima najčešće greške i zajedno sa učenicima ih ispravlja, a na trećem času učenici ispravljaju svoje zadatke.

Rad na tekstu. U III razredu učenici razvijaju još jedno jezičko umenje - čitanje koje se realizuje identično kao i u nastavi maternjeg jezika učenika. **Savladavanje čitanja može započeti u II polugodištu II razreda**, posle savladanih lekcija u slikovnici, sa učenicima koji savladaju prošireni deo programa **samo ako po proceni nastavnika** postoje realne mogućnosti i interesovanja učenika. Na primer, ako u odeljenju ima učenika koji pokušavaju ili mogu da pročitaju naslove iz listova za decu i sl. ti učenici savladavaju čitanje, grupnim ili individualnim radom, globalnom metodom. To znači, da se čitaju cele reči i kratke rečenice koje učenici usmeno već dobro znaju. Nastavnik treba da koristi grafoskop, plakat, kartice, aplikacije ili slike sa ispisanim rečima koje se sastavljaju u rečenice poznate učenicima i sl. Vežbe u čitanju realizuju se prvo na osnovu zvučnog modela (nastavnik ili zvučni snimak), a kasnije i bez toga.

Upotreba rečnika je sastavni deo čitanja. Uvođenje učenika da se služe rečnikom (tehnika nalaženja reči) počinje IV razredu. Od V do VII razreda koriste se dvojezični i jednojezični rečnici te je potrebno da učenici savladaju tehniku nalaženja i biranja značenja reči.

Tekst u nastavi srpskog jezika pruža osnovu za savladavanje jezika na nivou sistema i na nivou komunikacije. Tekst ima najspecifičniji položaj u III razredu, jer se posle dvogodišnje oralne nastave prelazi na nastavu koja se temelji na udžbeniku, odnosno polazi se od teksta.

Rad na tekstu u III i IV razredu sadrži sledeće faze:

a) **obrada teksta** (uvodni razgovor sa semantizacijom novih reči, čitanje teksta, provera razumevanja pročitanog);

b) **korišćenje jezičkih i sadržinskih elemenata teksta za sticanje jezičke kompetencije** (dalje savlađivanje jezičkog sistema);

c) **vođenje razgovora o tekstu i povodom teksta uključujući i kulturni kontekst koji tekstovi sadrže.**

Od V do VIII razreda, pored navedenih elemenata, rad na tekstu obuhvata:

a) analizu teksta sa učenicima koji savladavaju proširen program a sa ostalim učenicima, u skladu sa njihovim mogućnostima i prema proceni nastavnika, analiza teksta vrši se u VII i VIII razredu i

b) rad na bogaćenju leksike.

Gramatika. Iskustva su pokazala da uvežbavanje određene jezičke materije bez gramatičkih objašnjenja i uputstava, bez funkcionalne sistematizacije ne obezbeđuje produktivno znanje određenog jezika. Stoga gramatika mora naći svoje mesto u nastavnom procesu i u skladu sa psihofizičkim mogućnostima učenika datog uzrasta. Imajući u vidu ovaj momenat opravdano je da se sa nastavom gramatike otpočne u IV razredu da bi njen udeo iz razreda u razred bivao sve veći. Drugi momenat koji opravdava uvođenje gramatike od IV razreda jeste i to što je jezički sistem u određenom obimu globalno savladan.

U učenju drugog jezika nemoguće je osloniti se isključivo na intuitivno usvajanje njegove gramatike. Kada je u pitanju ova nastava, mora se govoriti o didaktičkoj gramatici kojom se izgrađuju sposobnosti koje se uopšteno mogu nazvati jezičkim sposobnostima. Ovakva nastava gramatike podrazumeva nužno pojednostavljivanje pravila, definicije (definicije je moguće dati učenicima koji su bolje savladali jezik). Krajnji cilj didaktičke gramatike jeste da izgradi poimanje o funkcionisanju jezičkih pojava u sistem i razvijanje sposobnosti da učenik sam ispravlja greške.

Nastava gramatike je sredstvo da se uči jezik, a ne da se stiču znanja o jeziku. Od učenika ne treba zahtevati da nauči napamet različita gramatička pravila i paradigme, da ih ilustruje odgovarajućim primerima, već da se osposobe za njihovu upotrebu u komunikaciji.

Nastava gramatike ne predstavlja izolovanu nastavnu oblast ovog predmeta, već njen čvrsti integralni deo i pretpostavlja nekoliko faza:

a) davanje većeg broja primera vezanih za govornu situaciju i obrađeni tekst koji ilustruje jezičku pojavu;

b) navođenje učenika, individualnim putem, da shvate jezičku pojavu, da uoče njene karakteristike, da dođu do jezičke zakonitosti i pravila po kojima ona funkcioniše u sistemu, odnosno da dođe do zaključaka vlastitom misaonom delatnošću;

v) davanje objašnjenja - kratkih uputstava o tome čemu služi određena gramatička građa, šta se njome izražava, kada i u kojim okolnostima se upotrebljava, odnosno funkcioniše i princip po kojem funkcioniše u sistemu i

g) vežbanje.

Redosled usvajanja određenih jezičkih kategorija određuje kontrastivni odnos između jezika učenika i nematernjeg jezika. U nastavi, dakle, treba obezbediti kontrastivni pristup. Za građu koja ne postoji u jeziku učenika, nego samo u nematernjem jeziku, nastavnik preciznije objašnjava osobinu i funkciju tih pojava primereno uzrastu učenika. Jezička građa sistematizuje se frontalno, dok se u uvežbavanju primenjuje i grupni i individualni rad sa učenicima.

Za realizaciju gramatičke građe, gde god za to postoje uslovi koriste se šeme i tabele da bi se jezičke pojave bolje razumele.

Izbor, broj, vrsta vežbi zavisi od jezičke građe i njenog odnosa prema jeziku učenika. Gde su razlike izraženije koristi se veći broj različitih vežbi.

I u gramatici predviđen je proširen deo za učenike koji brže napreduju u savladavanju srpskog jezika.

Lektira je takođe domaći rad. Ona je predviđena u nastavnom programu od V do VIII razreda. Funkcija lektire je da se učenici osposobljavaju i navikavaju za čitanje u sebi, da samostalno dolaze do saznanja koja ih interesuju, na srpskom jeziku.

U toku školske godine, za lektiru u svakom razredu, učenici treba da pročitaju određeni broj tekstova po sopstvenom izboru ili po izboru nastavnika. Izbor se vrši iz literarnih tekstova, ali i iz listova za decu, odnosno omladinu (u VII i VIII razredu), iz naučnopopularnih tekstova.

Nastavnik može da zada isti tekst po svom izboru svim učenicima: duži tekst može da podeli na delove, isti deo, ili različite delove, koji čine celinu, da zada grupi učenika ili se za različite tekstove individualno opredeljuju učenici. Bilo da tekstove bira nastavnik ili učenik, nastavnik daje potrebna uputstva učenicima.

Prilikom određivanja časa lektire potrebno je motivisati učenike. Čitanjem, na primer, odabranog odlomka podsticaće se radoznalost i motivisanost učenika da pročitaju lektiru. Za bolje razumevanje teksta učenicima se mogu podeliti pripremljeni nastavni listići sa zadacima koji će ih usmeravati da bolje razumeju tekst i da se pripreme za razgovor.

Provera pročitane lektire vrši se dijaloškom metodom. Učenici koji ne savladavaju prošireni deo programa odgovaraće na pitanja nastavnika, samostalno će prepričavati tekst i sl. učenicima koji bolje znaju jezik i koji savladavaju prošireni deo programa postavljaju se veći zahtevi: da pročitaju ceo tekst, na primer, da daju više odgovora na postavljeno pitanje, samostalno prepričaju i komentarišu tekst i dr. Ovi učenici se postupno, iz razreda u razred, uvode u analizu teksta lektire kao i na časovima jezika učenika.

STRANI JEZIK (osma godina učenja)

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje)

Zajednički deo programa

Cilj Cilj nastave stranog jezika jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da ovladaju komunikativnim veštinama i razviju sposobnosti i metode učenja stranog jezika.

Zadaci nastave stranog jezika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju jesu:

- razvijanje saznajnih i intelektualnih sposobnosti učenika, njegovih humanističkih, moralnih i estetskih stavova,

- sticanje pozitivnog odnosa prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu, kao i prema drugim jezicima i kulturama, uz uvažavanje različitosti i navikavanje na otvorenost u komunikaciji,

- sticanje svesti i saznanja o funkcionisanju stranog i maternjeg jezika,

- unapređivanje znanja iz stranog jezika, koja će mu omogućiti da se u jednostavnoj usmenoj i pismenoj komunikaciji sporazumeva sa ljudima iz drugih zemalja,

- usvajanje normi verbalne i neverbalne komunikacije u skladu sa specifičnostima jezika koji se uči,

- podsticanje na dalje učenje istog ili drugog stranog jezika, bilo samostalno ili na višem nivou obrazovanja.

U procesu učenja stranih jezika učenik bogati sebe i, upoznajući drugog, stiče svest o značaju sopstvenog jezika i kulture u kontaktu sa drugim jezicima i kulturama. Učenik razvija radoznalost, istraživački duh i otvorenost prema komunikaciji sa govornicima drugih jezika.

Standardi

Razumevanje govora

Učenik razume i reaguje na usmeni tekst u vezi sa temama[1], situacijama i komunikativnim funkcijama predviđenim nastavnim programom. *Razumevanje pisanog teksta*

Učenik čita sa razumevanjem pisane i ilustrovane tekstove u vezi sa temama, situacijama i komunikativnim funkcijama predviđenim nastavnim programom. *Usmeno izražavanje*

Učenik se usmeno izražava, pristupa različitim komunikativnim situacijama i ostvaruje komunikativne funkcije u vezi sa temama predviđenim nastavnim programom. *Pismeno izražavanje*

Učenik se u pisanoj formi izražava u vezi sa temama i situacijama i komunikativnim funkcijama, predviđenim nastavnim programom, poštujući pravila pisanog koda.

Interakcija

Učenik ostvaruje komunikaciju i sa sagovornikom razmenjuje informacije u vezi sa temama, situacijama i komunikativnim funkcijama predviđenim nastavnim programom, poštujući sociokulturne norme interakcije.

Medijacija

U komunikativnim kontekstima, koji uključuju govornike učenikovog prvog jezika (L1) i ciljnog jezika (L2), prenosi i prevodi kratke poruke (u usmenoj i pisanoj formi), u skladu sa potrebama komunikacije.

Znanja o jeziku[2]

Učenik prepoznaje principe jezika, odnosno gramatičke i sociolingvističke kompetencije uočavajući značaj razvijanja ličnih strategija učenja stranog jezika.

Razumevanje govora

Učenik treba da:

- globalno, detaljno i selektivno (u zavisnosti od zahteva komunikativne situacije) razume različite usmene tekstove (dijaloge, monologe, pesme i drugo) o temama predviđenim

---

[1] Teme predviđene nastavnim programom obuhvataju i one teme koje su obrađene tokom prethodnih godina učenja stranog jezika.

[2]Pod znanjem o jeziku podrazumeva se funkcionalno znanje, odnosno sposobnost učenika da jezičke strukture pravilno upotrebi u datom komunikativnoj situaciji.

Operativni zadaci po jezičkim veštinama

Operativni zadaci po jezičkim veštinama postepeno se proširuju i usložnjavaju. Istovremeno se kontinuirano primenjuju i operativni zadaci iz prethodnih razreda.

nastavnim programom u trajanju od 3 do 5 minuta (u zavisnosti od stepena poznavanja teme i konteksta), koje čuje uživo ili sa audio vizuelnih zapisa.

a) Razume i reaguje na odgovarajući način na usmene poruke u vezi sa aktivnostima na času (govor nastavnika i drugova, audio i vizuelni materijali u nastavi);

b) Razume reklame, radio i TV emisije bliske interesovanjima učenika ili značajne za mlade, kao i o temama obrazovnog karaktera iz *popularne nauke;*

v) Razume usmene tekstove koje iskazuju govornici različitih standardnih varijeteta o temama iz svakodnevnog života bližeg i daljeg učenikovog okruženja, a koje se odnose na uzrasno specifična interesovanja. *Razumevanje pisanog teksta*

Učenik treba da:

- razume globalno, detaljno i selektivno (u zavisnosti od zahteva komunikativne situacije i ličnih potreba) različite pisane tekstove (pisma, novinske članke, jasna ilustrovana uputstva, oglase, prilagođene književne tekstove, tekstove u vezi sa gradivom drugih nastavnih predmeta i slično) o temama iz svakodnevnog života i popularne nauke, bližeg i daljeg učenikovog okruženja, a koje se odnose na uzrasno specifična interesovanja i čija dužina zavisi od činjenice u kolikoj meri učenik poznaje datu temu i kontekst.

Uviđajući nameru autora teksta i konteksta u kojem je tekst nastao (emocionalni i drugo), učenik čita:

a) da bi se informisao;

b) da bi pratio uputstva;

v) radi zadovoljstva. *Usmeno*

izražavanje

Učenik treba da:

- prilagođavajući svoj govor komunikativnoj situaciji, u vremenskom trajanju od dva do tri minuta, na strukturisani način:

a) govori o sebi i svom okruženju, o događajima i aktivnostima u školi i izvan nje;

b) izrazi svoje utiske, osećanja i argumentovano mišljenje i stavove u vezi sa temama koje su programom predviđene.

Interakcija

Učenik treba da:

- poštujući sociokulturne norme komunikacije, sa sagovornicima razmenjuje informacije, mišljenja i stavove o temama iz svakodnevnog života, bliske njegovom interesovanju ili iz popularne nauke i kulture,

- započinje i vodi razgovor o poznatim temama, održava njegov kontinuitet i završava

ga. *Pismeno izražavanje*

Učenik treba da piše:

- strukturisane i koherentne tekstove dužine od 140 do 160 reči u kojima, koristeći poznatu leksiku i morfosintaksičke strukture, opisuje događaje i lična iskustva,

- poruke i pisma (u elektronskoj i tradicionalnoj formi) različitog sadržaja (zahvaljivanje, pozivanje, izvinjenje, traženje i davanje informacija).

Medijacija

U situaciji kada posreduje između osoba (vršnjaka i odraslih) koje ne mogu da se sporazumeju, učenik treba da:

- usmeno prenosi suštinu poruke sa maternjeg na ciljni jezik i sa ciljnog na maternji,

- pismeno prenosi poruke i objašnjenja,

- prepričava sadržaj pisanog ili usmenog teksta.

Doživljaj i razumevanje književnog teksta

Učenik može da:

- izrazi utiske i osećanja o kratkom prilagođenom književnom tekstu i tekstu iz oblasti književnosti za mlade (pesma, skraćena verzija priče, muzička pesma), koristeći verbalna i neverbalna sredstva izražavanja (crteži, modeliranje, gluma),

- prepoznaje u tekstu elemente kulture zemalja čiji jezik uči, - uviđa sličnosti i razlike sa

matičnom i ostalim kulturama.

Znanja o jeziku i strategije učenja[3] Učenik

treba da:

• prepoznaje i koristi gramatičke sadržaje predviđene nastavnim programom,

• poštuje osnovna pravila smislenog povezivanja rečenica u šire celine,

• koristi jezik u skladu sa nivoom formalnosti komunikativne situacije (npr. forme učtivosti),

• razume vezu između sopstvenog zalaganja i postignuća u jezičkim aktivnostima,

• uočava sličnosti i razlike između maternjeg i stranog jezika i stranih jezika koje uči,

• razume značaj upotrebe internacionalizama,

• primenjuje kompenzacione strategije i to tako što:

1. usmerava pažnju, pre svega, na ono što razume,

2. pokušava da odgonetne značenje na osnovu konteksta i proverava pitajući nekog ko dobro zna (druga, nastavnika itd),

3. obraća pažnju na reči / izraze koji se više puta ponavljaju, kao i na naslove i podnaslove u pisanim tekstovima,

4. obraća pažnju na neverbalne elemente (gestovi, mimika itd. u usmenim tekstovima; ilustracije i drugi vizuelni elementi u pisanim tekstovima),

5. razmišljajući utvrđuje sličnosti i dovodi u vezu strane reči koje ne razume sa rečima u srpskom jeziku,

6. traži značenje u rečniku,

7. pokušava da upotrebi poznatu reč približnog značenja umesto nepoznate (npr. **automobil** umesto **vozilo**),

8. pokušava da zameni ili dopuni iskaz ili deo iskaza adekvatnim gestom / mimikom,

9. uz pomoć nastavnika kontinuirano radi na usvajanju i primeni opštih strategija učenja (generalizacija, indukcija, dedukcija, inferencija i pozitivni transfer).

---

[3] *Pod znanjem o jeziku podrazumeva se funkcionalno znanje, odnosno sposobnost učenika da jezičke strukture pravilno upotrebi u datoj komunikativnoj situaciji.*

Teme i situacije po domenima upotrebe jezika

Privatno	Javno	Obrazovno

- zajedničke aktivnosti i odnosa interesovanja u školi i izvan drugim nje (izlasci, dogovori, preuzimanje odgovornosti u dogovorenoj situaciji); - dogovor i uzajamno poštovanje među članovima porodice, kao i prema drugim osobama; - izražavanje obaveze, zabrane, nedostataka; - vršnjačka komunikacija i stanujemo ljudska prava (tolerancija, selu i u razumevanje, humanost); - profesionalna orijentacija (želje i realne mogućnosti u vezi sa daljim školovanjem i usavršavanjem)	- razvijanje pozitivnog prema životnoj sredini i živim bićima (opisivanje vremena, prognoza, zagađivanje/zaštita čovekove okoline); - tradicija i običaji u kulturama zemalja čiji se jezik uči; - odnos prema zdravlju (razvijanje svesti o zdravom načinu života); - stanovanje - kako (prednosti života u gradu); - znamenitosti, interesantna mesta i dešavanja u većim gradovima (u zemljama čiji se jezik uči); - znameniti ljudi i popularne ličnosti, njihova delatnost (u zemljama čiji se jezik uči)	- tematske celine i povezanost sadržaja sa drugim predmetima; - snalaženje u radu s kompjuterom - upotreba informacija iz medija i jačanje medijske pismenosti; - obrazovni sistem u drugim zemljama - profesionalna orijentacija (mogućnosti daljeg školovanja)

KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE

1. Predstavljanje sebe i drugih
2. Pozdravljanje
3. Identifikacija i imenovanje osoba, objekata, delova tela, životinja, boja, brojeva itd. (u vezi sa temama)
4. Razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i komandi
5. Postavljanje i odgovaranje na pitanja
6. Molbe i izrazi zahvalnosti
7. Primanje i upućivanje poziva za učešće u igri/grupnoj aktivnosti
8. Izražavanje dopadanja/nedopadanja,
9. Izražavanje fizičkih senzacija i potreba
10. Imenovanje aktivnosti (u vezi sa temama)
11. Iskazivanje prostornih odnosa, relacija i veličina (idem, dolazim iz..., levo, desno, gore, dole...)
12. Davanje i traženje informacija o sebi i drugima
13. Traženje i davanje obaveštenja
14. Opisivanje lica i predmeta
15. Izricanje zabrane i reagovanje na zabranu
16. Izražavanje pripadanja i posedovanja
17. Traženje i davanje obaveštenja o vremenu na časovniku
18. Skretanje pažnje

19. Traženje mišljenja i izražavanje slaganja/neslaganja
20. Iskazivanje izvinjenja i opravdanja

SADRŽAJI PROGRAMA

Svi gramatički sadržaji uvode se sa što manje gramatičkih objašnjenja, osim ukoliko učenici na njima ne insistiraju, a njihovo poznavanje se evaluira i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu, bez insistiranja na eksplicitnom poznavanju gramatičkih pravila.

Napomena:

U osmom razredu nastavniku se preporučuje da vrši česte sistematizacije gramatičkih sadržaja, čije je usvajanje i učenje bilo predviđeno u prethodnim razredima. Obim novih sadržaja koji se uvode u osmom razredu, kao i stepen njihovog produbljivanja, zavisi, prvenstveno, od nivoa savladanosti prethodno obrađivanih gramatičkih sadržaja, ali i od kognitivnog stila učenika.

Engleski jezik

Učenici treba da razumeju i koriste:

1. Imenice - receptivno i produktivno

a) Složenice: *downtown, waterfall, network, masterpiece, footprint, firework*

b) Kolokacije: *city centre, global worming, heart attack, climate change, brand name*

v) Sufikse za građenje imenica od glagola i prideva *(-ion, -ity, -ation, -ment, -ence, -y, -ness, -er, -or)*

2. Pridevi - receptivno i produktivno

a) Složeni pridevi *(breathtaking, hard-working, top-quality, well-off, part-time, freshwater)*

b) Sufiksi za građenje prideva od imenica i glagola *(-ive, -ful, -less, -ing, -ed, -ent, -ous, ious, -al, -ive)*

v) Negativni prefiksi *(un-, in-, il-)***3.**

Predlozi - receptivno i produktivno:

a) Posle prideva: *afraid of, keen on, allergic to*

b) Posle glagola: *apologize for, pay for, agree with, argue with, complain about, use as, arrive at, belong to, agree on, believe in, consist of, suffer from*

v) U izrazima: *by chance, for ages, for a moment, in trouble, off the coast, on the radio, face to face, on the move*

4. Glagoli:

a) *The Past Perfect Tense*

b) Indirektni govor: iskazi i pitanja

v) Pasiv

- *The Present Simple, the Past Simple Tense, the Present Perfect Tense, the Future Tense* - produktivno i receptivno

- Pasiv uz modalne glagole, pasiv uz glagol get *(get interviewed)* samo receptivno

g) *The Future Continuous Tense* - receptivno

d) Modalni glagoli

- Modalnost u prošlosti (*had to, was able to, should have done*)

- Spekulisanje o sadašnjim događajima (receptivno i produktivno) *He may be … He might be … He can't be …*

- Spekulisanje o prošlim događajima (receptivno) *He may have been...*

e) Prvi i drugi kondicional (obnavljanje), treći kondicional (receptivno)

z) Prepozicionalni i frazalni glagoli: *get down to, get on with, fall in love with, keep in touch with, hang around*

5. Prilozi i priloške odredbe (i receptivno i produktivno)

a) intenzifikatori: *extremely, quite, rather*

6. Brojevi

Veliki brojevi *(million, billion)*, čitanje decimala *(one point seven)* i razlomaka *(a half, a third)*, davanje brojčanih procena *(nearly 80%, over a half)* i poređenja *(twice, three times as many /as much)***7. Veznici**

a) *since, for, after, before, so… that, such a … that, because, because of, as, although, despite, in case, in order that*

b) *as well as, apart from, instead of*

8. Rečenične konstrukcije:

- I'd rather, I'd rather not

- To have /get something done

- Look like, be like

- After /before + -ing

- Having done …

- Didn't you … Haven't you …

9. Idiomatski izrazi

- safe and sound, spitting image

- be a light sleeper, heavy music, heavy rain

Italijanski jezik

Učenici treba da razumeju i koriste:

1. **Imenice** - vlastite i zajedničke, odgovarajući rod, broj, sa determinativom: *Signora/Signor Rossi, Maria, Anna, Federica, Giovanni, Riccardo, Belgrado, l'Italia, la Serbia, il Tirreno, l'Adriatico, le Alpi, gli Appennini; i miei genitori, mia madre, Il loro padre, il nostro paese, i vostri figli, questo studente, questa ragazza, quell'amico, quella casa.*

Derivacija imenica i građenje složenih imenica. Ponavljanje gradiva iz prethodnih godina učenja.

Alteracija imenica (osnovni sufiksi za augmentativ, pejorativ, deminutiv i hipokoristike *-ino, one, -accio, -etto, -ello, -uccio, -otto*).

Lažna alteracija *(focaccia, fioretto, montone...).*

Sistemski prikaz morfoloških karakteristika.

2. **Upotreba člana** sistematizacija

Partitivni član: *Ho comprato un'etto di prosciutto. Voglio delle mele. Non mangio pane.*

3. **Zamenice** za direktni i indirektni objekat: *Marco e Ana sono tuoi amici? Non, non li conosco. Il libro? Scusi, lo porto domani. E tu Marco, hai scritto a tua sorella? No, non le ho scritto, non ho avuto tempo.*

Zamenice za direktni i indirektni objekat, u paru, slaganje sa imperativom, infinitivom i *ecco: Che bel libro! Me lo compri? Sì, te lo compro per il compleanno. Devo comprarti anche l'orologuo, arrivi sempre in ritardo! Dove ho messo il biglietto per il cinema? Me l'ha portato Maria ieri sera. Eccolo, l'ho messo in tasca. Gerundio presente* + nenaglašene lične zamenice, refleksivne zamenice i rečce *ci, ne*.

Nenaglašene lične zamenice, sistematizacija.

Relativne zamenice *che, cui, il quale/la quale i dove: Ho incontrato il professore di matematica che mi ha detto di portare i compiti domani. Siamo andati a casa in montagna dove abbiamo passato le vacanza l'anno scorso*. Relativna zamenica *cui. E' il ragazzo di cui ti ho parlato. E' l'amica con cui vado al cinema spesso.*

Neodređene zamenice - pridevi *(niente/nulla, nessuno, qualcosa, qualcuno, qualche, alcuni).*

4. **Prideve** - odgovarajući rod, broj, mesto, poređenje: *un ragazzo grande, una ragazza grande, le persone simpatiche, un piore rosso, Giovanna è più alta della sua sorella, noi siamo meno veloci di voi. Giorgio è il più grande chiacchierone di noi tutti.* Alteracija prideva. Najčešći frazeološki izrazi uz prideve *(sano come un pesce, lento come una lumaca, matto da legare, ubriaco fradicio...)*. Komparacija prideva, komparativ i superlativ *Maria e' la piu' alta della classe.* Apsolutni superlativ *Maria è bellisima.*

Prisvojne prideve i zamenice: *Dove sono le tue scarpe? Ecco le mie!* Upotreba člana uz prisvojne prideve: *Mia madre parla l'italiano. La mia sorellina non va ancora a scuola. Il loro fratello fa la sesta.*

5. **Brojeve**: osnovne, redne: *E' un libro di cento pagine! Abito al settimo piano. Faccio la sesta.*

6. **Pitanja**: *Puoi venire a casa mia domani? Conosci la mia cugina? Che cosa aspettate? Dove andate? A che ora tornate a casa? E quando torni? Abiti qui? C'è qui il tuo indirizzo? Perché? Chi torna domani?*

7. **Negaciju**: *Io non mangio frutta. Tu non lo vedi domani.*

8. **Zapovedni način** za sva lica: *Fa' presto! Non tornare tardi! Non andate via senza di me.Prego Signora, entri! Mi dia un etto di prosciutto e tre tosette, per favore!* Imperativ sa nenaglašenim ličnim zamenicama: *Guardalo! Portami il libro!*

9. **Modalne glagole**: *dovere, potere, violere* i *sapere*, sa modalnom vrednošću, u svim vremenima. *Devi partire subito. Sai nuotare?* Upotreba pomoćnih glagola sa modalnim glagolima u složenim vremenima: *Ho dovuto comprare l'aspirina. Sono dovuto andare a letto tardi.* Slaganje nenaglašenih zamenica sa participom: *Hai il nuovo quadreno? Ho dovuto comprarlo per le ore di matematica.*

10. **Glagolska vremena**:

- Presente Indicativo frekventnih glagola, računajući i povratne;

- Congiuntivo Presente frekventnih glagola, vezana za medijaciju: *Penso che Maria non capisca bene. Penso che non possa venire alle sei.*

- Passato prossimo i Imperfetto- građenje i kontrastiranje upotrebe: *Dormivo quando è tornato Marco. L'ho conosciuto al mare, tanti anni fa, quando avevo appena cinque anni!* - Futuro: *Ragazzi, domani andremo tutti insieme a teatro. Giulia tornerà fra quattro mesi.*

- Imperfekat (Imperfetto): *C'era una volta un re e viveva in un castello.*

- Pluskvamperfekat (Trapassato prossimo): *Sono arrivato alla stayione quando il treno era già partito.*

- Prezent konjunktiva (Congiuntivo presente): *Penso che Maria debba studiare di più.*

- Prosti perfekt (Passato Remoto) tvorba i osnovna upotreba, **samo receptivno**: Marco entrò e vide il computer acceso. Ma nella stanza non c'era nessuno.

- Kondicional prezenta*(Condizionale Presente): Vorrei un chilo di mele, per favore! Potresti prestarmi il tuo libro di italiano?*

- *Gerundio presente*. Građenje i upotreba u vremenskim i načinskim rečenicama *Ho incontrato Marco tornando a casa. Maria andava a scuola mangiando il gelato.*

- Frazeološki izrazi sa glagolima *(fumare come un turco, ridere come un matto, bere come una spugna...).*

- Hipotetički period: realna pogodbena rečenica *Se fa bel tempo vado in gita. Se farà bel tempo andrò in gita* Irealna hipotetička rečenica sa imperfektom: *Se faceva bel tempo andavo al mare.*

Irealna pogodbena rečenica, sa imperfektom u protazi i apodozi: *Se faceva bel tempo, andavo in gita.*

11. **Predloge i sažete članove**: *Vivo a Kragujevac, in Serbia; in luglio andiamo in vacanza a Belgrado; ieri siamo andati allo Zoo; ritorni dalla scuola a quest'ora? E' in macchina, ariva a casa fra poco. Non faremo tardi al cinema, lo spettacolo inizia alle otto, ci aspetteranno a casa di Marco, ci andiamo tutti a piedi.*

12. **Priloge za vreme, mesto, način, količinu**: *prima, dopo, oggi, domani, sempre, qui, li, là, davanti, dietro, bene, male, poco, molto, tanro, troppo, più, meno.* Položaj priloga u odnosu na glagol. Položaj priloga *mai, sempre, ancora, già uz passato prossimo.*

Građenje priloga od prideva pomoću sufiksa *mente .*

13. **Rečce**: Priloške vrednosti rečca *ci* i *ne*: *Ci vado subito. Lui ci crede. Ci scherziamo tutti. Ne parlo spesso. Non ne penso nulla. Ne sono tornata ieru.*

14. **Veznike** *e, o, ma, se*.

Složena rečenica: upotreba veznika koji uvode zavisnu rečenicu (vremensku, uzročnu, relativnu, hipotetički period).

Nemački jezik

1. Imenica, zamenica, član, pridevi

Upotreba imenica sa svim kategorijama roda, broja, padeža. Upotreba osnovnih sufiksa za izvođenje imenica i njihovo genusno određenje: *die Freundschaft, die Meinung, die Müdigkeit; der Schlaf, der Lehrer; das Gerede, das Gebirge*. Upotreba frekventnijih izvedenih i složenih imenica (receptivno i produktivno).

Upotreba neodređenog, određenog, nultog, negacionog, upitnog, prisvojnog i pokaznog člana: *Ich habe ein Buch. Schau mal, das Buch da! Er trinkt gern Tee. Er trinkt keinen Tee. Welches Buch liest du? Gib mir dein Buch. Gibt mir dieses Buch.* Upotreba neodređenih

determinativa *(manch-, viel-, einig-, all-)*. Upotreba kontrahovanog člana: *im Buch, am Strand, ans Meer.*

Upotreba ličnih zamenica u nominativu, akuzativu i dativu. Upotreba neodređenih zamenica *man, jemand, etwas.*

Upotreba prideva u atributskoj funkciji (receptivno i produktivno). Upotreba komparativa i superlativa (uključujući i komparativske fraze: *Dein Haus ist billiger als meine Wohnung.).*

2. Glagoli i glagolska vremena, stanja i načina

Upotreba glagola u prezentu, preteritu, perfektu i futuru.

Upotreba glagola u konjunktivu II za izražavanje želje i ljubazne molbe. Upotreba imperativa.

Upotreba glagola u pasivu (receptivno).

Upotreba modalnih i osnovnih modalitetnih glagola: *Ich habe zu packen. Ich hoffe, dich wiederzusehen.*

Upotreba refleksivnih i recipročnih glagola: *Ich lege mich ins Bett. Wir küssen uns.*

3. Predlozi, prilozi, partikule

Upotreba predloga koji regiraju genitiv, dativ i akuzativ. Upotreba predloga koji regiraju po dva padeža - dativ i akuzativ *(Wechselpräpositionen)*.

Upotreba temporalnih, lokalnih i modalnih priloga.

Upotreba osnovnih partikula (receptivno): *Was machst du denn da? Kommst du einfach mal vorbei? Das kann ich aber nicht.*

4. Fraza i rečenica

Upotreba genitivske posesivne fraze: *das Haus meiner Eltern.*

Upotreba osnovnih glagola, imenica, prideva sa predložnom dopunom: *Interesse für Sport, interessiert daran, sich interessieren für.*

Glagolski kompleks: upotreba rečeničnog okvira i razokvirenje u komunikativne svrhe (receptivno).

Upotreba osnovnih bezličnih glagola *(Es regnet. Es blitzt.)*, jednovalentnih *(Ich schlafe. Ich laufe.)*, dvovalentnih *(Ich lese ein Buch. Ich schreibe einen Brief.)* i najfrekventnijih trovalentnih glagola - glagola saopštavanja i davanja *(Ich gebe meiner Mutter ein Geschenk.)*. Upotreba glagola sa većim brojem dopuna različitog oblika (imeničke i zamenične fraze) i njihov redosled u rečenici: *Ich gebe meiner Mutter ein Geschenk. Ich gebe ihr ein Geschenk. Ich gebe es meiner Mutter. Ich gebe es ihr.*

Ruski jezik

Učenici treba da razumeju i koriste:

1) Izgovor i beleženje akcentovanih i redukovanih samoglasnika *o* i *a*. Izgovor i beleženje suglasničkih grupa - asimilacija suglasnika po zvučnosti. Pojam fonetske reči.

Osnovni tipovi intonacionih konstrukcija u okviru složene rečenice.

2) Slaganje subjekta (imenica, zamenica) i imenskog predikata: *Я уверена (уверен) в том, что… Я согласна (согласен). Это новое пальто.*

3) Osnovni pojmovi o značenju i upotrebi glagolskog vida i sistema glagolskih vremena: *Анна (Вова) читает... вчера читала Вера (вчера читал Дима)... завтра будет читать Мила (Толя)... я прочитала (прочитал)... мы (вы, они) прочитали… я прочитаю... ты прочитаешь.*

4) Upotreba sadašnjeg i prošlog vremena glagola *хотеть, бежать, бегать, ехать, ездить, идти, ходить, лететь, летать, плыть, плавать.,*

5) Iskazivanje zapovesti: *Читай (читайте) вслух! Давайте повторим! Сядьте! Смотри, не опоздай! По газонам не ходить!*

6) Iskazivanje negacije: *Ученик пишет не карандашом, а ручкой. Нет, она не придёт. Никого (ничего) не вижу. Ни о ком (чём) не думаю.*

7) Iskazivanje načina vršenja radnje: *хорошо учиться, писать по-русски..; рассказать своими словами, написать без ошибок.*

8) Iskazivanje vremenskih odnosa: *сейчас, теперь, всегда, никогда; в среду, в сентябре, в 2008 году.*

9) Iskazivanje mesta i pravca: *сидеть дома, идти домой; в чем, во что; за чем, за что; быть у врача, прийти от врача; идти по городу (по улице).*

10) Upotreba glagola kretanja *идти, ходить* u prenesenim značenjima: *снег идет; часы идут; костюм тебе идет; идет!*

Francuski jezik

Učenici treba da razumeju i koriste[4]:

1. **Sredstva za naglašavanje rečeničnih delova** - poziciono naglašavanje: *Alors, cette chanson, elle vous plaît? Elles, on ne veut plus les voir!*

2. **Sredstva koja ukazuju na lice** - lične zamenice uz negativni imperativ: *Ne me regarde pas! Ne lui ouvre pas! Ne te fâche pas!*

3. Aktualizatore imenice:

a) Oblici *mon, ton, son* ispred imenica ženskog roda koje počinju samoglasnikom ili nemim h: *Mon école, ton amie, son héroïne;*

b) oblik *cet* ispred imenica muškog roda koje počinju samoglasnikom ili nemim h: *cet ami, cet homme.*

4. Sredstva za iskazivanje vremenskih i prostornih odnosa:

- pendant, de ... à, depuis, il y a..;

- près de ..., loin de..., au milieu de... au sommet de..., le long de..., au bord de... .

5. Glagolske oblike, načine, vremena i stanja:

- gerundiv: *Je lis mon journal en mangeant; il a réussi en travaillant jour et nuit;*

- futur drugi indikativa: *Tu sortiras quand tu auras fini tes devoirs;*

- receptivno (radi razumevanja književnog jezika): oblike prostog perfekta indikativa pravilnih glagola i frekventnih nepravilnih glagola;

- slaganje vremena u indikativu, uključujući i oblike kondicionala za iskazivanje budućnosti u prošlosti;

- imperativ (receptivno): *Sachez reconnaître les vrais amis!*

- pasiv: *Ce pauvre chien a été trouvé au bord de l'autoroute; il sera adopté par une famille qui aime les animaux.*

6. Modalitete rečenica:

- indirektni govor (zapovedne rečenice): Claire te demande de la rappeler; La dame vous demande / prie de fermer la porte.

7. Sredstva za iskazivanje argumenata i logičkih odnosa:

- comme: Comme j'étais en retard, j'ai pris un taxi;

- parce que i puisque: Je voulais venir avec toi parce que tu me semblais triste; mais puisque tu ne veux pas, je n'insiste pas;

- c'est pourquoi: Sa mère est tombée malade, c'est pourquoi elle n'a pas pu venir;

- pourtant: Ils étaient très fatigués: ils sont pourtant venus et ils ont dansé toute la nuit!

- à cause de / grâce à: Il s' est trompé à cause de moi, je suis désolé; Elle a réussi grâce au soutien de ses amis;

- pour: Je vous appelle pour réserver;

- pour que: Elle te le dit pour que tu fasses attention la prochaine fois;

- d'abord, ensuite, enfin: D'abord, je vous présenterai le plan de mon exposé; ensuite, je parlerai de quelques cas intéressants; enfin, je vous proposerai de discuter les questions suivantes...

---

[4]*Napomena: Date kategorije, uglavnom preuzete iz sementičkih gramatika koncipiranih za učenike francuskog kao stranog jezika, namenjene su autorima udžbenika i nastavnicima i nije potrebno da ih učenici znaju; savetuje se, stoga, što manja upotreba lingvističkih termina u nastavnim materijalima i u procesu nastave. Objašnjenja treba davati u što jednostavnijoj, po mogućnosti shematizovanoj formi.*

Španski jezik

1. Imenska grupa

Rod i broj imenica - sistematski prikaz morfoloških karakteristika; sistematizacija gradiva pređenog od 1. do 7. razreda.

Determinativi - sistemski prikaz morfoloških karakteristika; sistematizacija gradiva pređenog od 1. do 7. razreda.

Opisni pridevi - sistemski prikaz morfoloških i morfo-sintaksičkih karakteristika; sistematizacija gradiva pređenog od 1. do 7. razreda.

Zamenice - sistemski prikaz morfoloških karakteristika.

Brojevi - sistematizacija gradiva pređenog od 1. do 7. razreda.

Predlozi u imenskoj grupi - sistematizacija gradiva pređenog od 1. do 7. razreda

2. Glagolska grupa

Glagoli sistemski prikaz morfo-sintaksičkih karakteristika; sistematizacija gradiva pređenog od 1. do 7. razreda.

Glagolska vremena, indikativ: (futur, prezent, perfekat (*pretérito perfecto simple, imperfecto, pretérito perfecto compuesto*), plusvamperfekat) pravilnih i do tada usvojenih nepravilnih glagola.

Prezent subjunktiva pravilnih glagola i do tada usvojenih nepravilnih glagola.

Prezent 3. lica subjunktiva u funkciji imperativa.

Osnovne glagolske perifraze: *ir a + infintivo, tener que + infinitivo, deber + infinitivo, deber de + infinitivo, dejar de + infinitivo, estar + gerundio* u do tada obrađenim glagolskim vremenima.

Glagolska vremena: subjunktiv (prezent, perfekat *(pretérito perfecto simple, imperfecto, pretérito perfecto compuesto)*, pluskvamperfekat): tvorba i osnovna upotreba, **samo receptivno.**

Prilozi i priloške konstrukcije - sistemski prikaz morfoloških karakteristika; sistematizacija gradiva pređenog od 1. do 7. razreda.

Predlozi u glagolskoj grupi - sistematizacija gradiva pređenog od 1. do 7. razreda.

3. Složena rečenica

Složena rečenica - sistematizacija tipova složenih rečenica i njihovih upotreba:

Jukstaponirane složene rečenice *(Estaba durmiendo, no escucshé nada)* i

Koordinirane složene rečenice *(Pedro lee y Jorge escucha la música)*.

Direktan i indirektan govor sa *que*;

Bezlične i lične konstrukcije sa infinitivom i subjunktivom *(es necesario que trabajes/es necesario trabajar/te recomiendo que trabajes)*;

Subordirane rečenice sa *que, cuando, como*, uz upotrebu subjunktiva **(samo receptivno)**;

Kondicionalne rečenice: *si tengo dinero, viajaré a España; si tuviera dinero, viajaría a España; si hubiera tenido dinero, habría viajado a España* **(druga dva tipa samo receptivno)**.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Komunikativna nastava je kompletno usmerena na jezik kao sredstvo komunikacije. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovode i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike, u prijatnoj i opuštenoj atmosferi; govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;

- nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke i vaspitne elemente kao i elemente koji vode što boljoj socijalizaciji učenika;

- bitno je značenje jezičke poruke;

- nastavnik i dalje učenicima skreće pažnju i upućuje ih na značaj gramatičke preciznosti iskaza;

- znanja učenika mere se jasno određenim ***relativnim*** kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;

• u cilju unapređivanja kvaliteta i kvantiteta jezičkog materijala, nastava stranog jezika zasniva se i na socijalnoj interakciji; rad u učionici i izvan nje sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, potragom za informacijama iz različitih izvora (internet, dečiji časopisi, prospekti i audio materijal), kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;

• nastavnik upućuje učenike u zakonitosti usmenog i pismenog koda i njihovog međusobnog odnosa.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće:

• usvajanje jezičkog sadržaja ciljanim i osmišljenim učestvovanjem u društvenom činu;

• poimanje nastavnog programa kao dinamične, zajednički pripremljene i prilagođene liste zadataka i aktivnosti;

• nastavnik je tu da omogući pristup i prihvatanje novih ideja;

• učenici se tretiraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;

• udžbenici postaju izvori aktivnosti i moraju biti praćeni upotrebom autentičnih materijala;

• učionica postaje prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;

• rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče učenike na studiozni i istraživački rad;

• za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto;

Tehnike (aktivnosti)

Tokom časa se preporučuje dinamično smenjivanje tehnika / aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

1. Slušanje i reagovanje na komande nastavnika ili sa trake (slušaj, piši, poveži, odredi ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku, itd.).

2. Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.).

3. Manualne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera za učionicu ili roditelje i sl.)

4. Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa trake povezati pojmove u vežbanki, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.)

5. Igre primerene uzrastu

6. Pevanje u grupi

7. Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...)

8. Rešavanje "tekućih problema" u razredu, tj. dogovori i mini-projekti

9. Crtanje po diktatu, izrada slikovnog rečnika

10. Prevođenje iskaza u gest i gesta u iskaz

11. Povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom i tekstom, povezivanje naslova sa tekstom ili pak imenovanje naslova

12. Zajedničko pravljenje ilustrovanih i pisanih materijala (izveštaj/dnevnik sa putovanja, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije)

13. Razumevanje pisanog jezika:

- uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice...)

a. prepoznavanje veze između grupa slova i glasova

b. odgovaranje na jednostavna pitanja u vezi sa tekstom, tačno/netačno, višestruki izbor

c. izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi

14. Uvođenje dečije književnosti i transponovanje u druge medije: igru, pesmu, dramski izraz, likovni izraz.

15. Pismeno izražavanje:

• povezivanje glasova i grupe slova,

• zamenjivanje reči crtežom ili slikom,

• pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje "uljeza", osmosmerke, ukrštene reči, i slično),

• povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama,

• popunjavanje formulara (prijava za kurs, pretplatu na dečiji časopis ili sl, nalepnice za kofer),

• pisanje čestitki i razglednica,

• pisanje kraćih tekstova.

Elementi koji se ocenjuju ne bi trebalo da se razlikuju od uobičajenih aktivnosti na času. Isto tako, ocenjivanje treba shvatiti kao sastavni deo procesa nastave i učenja, a ne kao izolovanu aktivnost koja podiže nivo stresa kod učenika. Ocenjivanjem i evaluacijom treba da se obezbedi napredovanje učenika u skladu sa operativnim zadacima i kvalitet i efikasnost nastave. Ocenjivanje se sprovodi tako da težište bude na proveri postignuća i savladanosti radi jačanja motivacije, a ne na učinjenim greškama. Elementi za proveru i ocenjivanje su sledeći:

• razumevanje govora,

• razumevanje kraćeg pisanog teksta,

• usmeno izražavanje,

• pismeno izražavanje,

• usvojenost leksičkih i sintaksičkih sadržaja,

• usvojenost gramatičkih struktura,

• pravopis,

• zalaganje učenika na času,

• izrada domaćih zadataka i projekata (pojedinačnih, u paru i grupi).

Načini provere i utvrđivanja usvojenog znanja moraju biti poznati učenicima, odnosno u skladu sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje se primenjuju na redovnim časovima.

Predviđena su dva pismena zadatka, po jedan u svakom polugodištu.

Gramatički sadržaji u osmom razredu

U prethodnim razredima osnovne škole učenici su *usvajali* strani jezik. Učenje je na tom uzrastu bilo pretežno intuitivno: odgovarajućim nastavnim aktivnostima učenici su dovođeni u situaciju da slušaju strani jezik u okviru određenih, njima bliskih i razumljivih situacija, a zatim da naučene iskaze kombinuju da bi se usmeno i pismeno izrazili u sličnim kontekstima.

U petom razredu učenici su počeli da uočavaju prva jezička pravila koja su im olakšavala početno opismenjavanje na stranom jeziku.

Od petog razreda, paralelno sa *usvajanjem*, počinje i *učenje* stranog jezika; reč je o svesnom procesu koji posmatranjem relevantnih jezičkih (i nejezičkih) fenomena i razmišljanjem o njima omogućuje uočavanje određenih zakonitosti i njihovu konceptualizaciju. Gramatički sadržaji predviđeni u prethodnim razredima dati su, dakle, sa dvostrukim ciljem: da bi učenici mogli da unaprede svoju komunikativnu kompetenciju, ali i da bi stekli osnovna znanja o jeziku kao složenom sistemu.

Savladavanje gramatičkih sadržaja, stoga, nije samo sebi cilj, te se autorima udžbenika i nastavnicima predlaže da:

1. ohrabruju učenike da posmatranjem sami pokušavaju da otkriju gramatička pravila;

2. otkrivena gramatička pravila prikažu na shematizovan način;

3. u primerima i vežbanjima koriste što je moguće više poznatu leksiku;

4. primere i vežbanja kontekstualizuju;

5. dodatna objašnjenja - samo najneophodnija - zasnuju na analizi najčešćih gramatičkih grešaka svojih učenika;

6. ukazuju učenicima na nerazumevanje ili nesporazum kao moguće posledice gramatičke nepreciznosti / netačnosti.

Budući da se na ovom uzrastu gramatička znanja proširuju (sposobnost učenika da razumeju strani jezik i da se izraze njime umnogome prevazilazi njihova eksplicitna gramatička znanja), njihovo vrednovanje trebalo bi predvideti, pre svega, u okviru formativne evaluacije, to jest davanjem kratkih usmenih / pismenih vežbi kojima se proverava sposobnost učenika da primene određeno otkriveno gramatičko pravilo; ispravak je za učenike prilika da ga bolje razumeju i zapamte. U sumativnoj evaluaciji (na kraju polugodišta i školske godine), to jest u pismenim zadacima i prilikom provere sposobnosti usmenog izražavanja, ne bi trebalo davati gramatička vežbanja, već bi gramatičku tačnost nastavnik trebalo da vrednuje kao jedan od više elemenata kojim se ocenjuju različite receptivne i produktivne jezičke veštine. Elementi i skala vrednovanja, usaglašeni na nivou škole, potrebno je da budu dostupni, poznati i jasni učenicima.

LIKOVNA KULTURA

(1 čas nedeljno, 34 časa godišnje) **Cilj**

i zadaci

Cilj nastave likovne kulture jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i umetničku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da podstiče i razvija učeničko stvaralačko mišljenje i delovanje u skladu sa demokratskim opredeljenjem društva i karakterom ovog nastavnog predmeta.

Zadaci:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave likovne kulture svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave predmeta likovna kultura budu u punoj meri realizovani.

- razvijanje sposobnosti učenika za opažanje kvaliteta svih likovnih elemenata;

- stvaranje uslova da učenici na časovima u procesu realizacije sadržaja koriste različite tehnike i sredstva i da upoznaju njihova vizuelna i likovna svojstva;

- razvijanje sposobnosti učenika za vizuelno pamćenje i povezivanje opaženih informacija kao osnove za uvođenje u vizuelno mišljenje;

- razvijanje smisla za estetske likovne i vizuelne vrednosti, koje se stiču u nastavi, a primenjuju u radu i životu;

- razvijanje motoričkih sposobnosti učenika i navike za lepo pisanje;

- podsticanje interesovanja stvaranje i negovanje potrebe kod učenika za posećivanjem muzeja, izložbi, kao i za čuvanje kulturnih dobara i estetskog izgleda sredine u kojoj učenici žive i rade;

- stvaranje uslova da se upoznavanjem likovnih umetnosti bolje razumeju prirodne zakonitosti i društvene pojave;

- omogućavanje razumevanja i pozitivnog emocionalnog stava prema vrednostima izraženim i u delima različitih područja vizuelnih umetnosti;

- razvijanje sposobnosti za prepoznavanje osnovnih svojstava tradicionalne, moderne i savremene umetnosti. **Operativni zadaci**

Učenici treba da se:

- osposobe da opažaju i predstavljaju: slobodne kompozicije, vizuelne metaforike, kontrasta, jedinstva i dominante u prostoru, fantastike;

- formiraju navike za viši nivo kulture rada, kvalitet proizvoda, kulturu života i slobodnog vremena;

- likovno-vizuelno opismene, razviju kreativne sposobnosti, pripremaju za efikasno i savremeno uključivanje u rad odnosno za različita zanimanja.

Struktura:

1. Sadržaji programa

2. Kreativnost

3. Medijumi

SADRŽAJI PROGRAMA

1.1. SLOBODNO KOMPONOVANJE (3+2)

1.1.1. **Akciono slikanje** (1)

2.1.1. Neposredno prenošenje dinamičnog toka misli u određenom vremenskom intervalu

3.1.1. Slikanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.1.2. **Ritmičko-harmonijska kompozicija čistog odnosa boje i forme** (1)

2.1.2. Percepcija - apercepcija

3.1.2. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.1.3. **Sistem nizanja skupova tačaka, linija, boja, oblika volumena prema određenoj shemi** (1)

2.1.3. Kombinatorika unapred datog skupa geometrijskih bojenih površina, plastičnih elemenata ili lineatura

3.1.3. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.1.4. **Slobodno komponovanje - vežbanje** (2)

1.2. VIZUELNA METAFORIKA I SPORAZUMEVANJE (5+2)

1.2.1. **Amblem, simbol, znak, personifikacija, alegorije, heraldika, boja, oblik kao simbol, piktogrami...** (5)

2.2.1. Percepcija i apercepcija

3.2.1. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.2.2. **Vizuelna metaforika - vežbanje** (2)

1.3. KONTRAST, JEDINSTVO I DOMINANTA U PROSTORU (10+6)

1.3.1. **Kontrast kao sredstvo likovnog izraza** (1)

2.3.1. Opažanje i predstavljanje

3.3.1. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.3.2. **Jedinstvo kao osnovna vrednost kompozicije** (1)

2.3.2. Opažanje i predstavljanje

3.3.2. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.3.3. **Statično i dinamično jedinstvo** (1)

2.3.3. Opažanje i predstavljanje

3.3.3. Crtanje, slikanje, vajanje

4.3.3. Odgovarajuća sredstva i materijali

1.3.4. **Jedinstvo i ravnoteža** (1)

2.3.4. Opažanje i predstavljanje

3.3.4. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.3.5. **Jedinstvo izraza** (2)

2.3.5. Opažanje i predstavljanje

3.3.5. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.3.6. **Srodnost likovnih vrednosti** (2)

2.3.6. Opažanje i predstavljanje

3.3.6. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.3.7. **Dominanta kao uslov za povezivanje raznorodnih elemenata** (2)

2.3.7. Opažanje i predstavljanje

3.3.7. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.3.8. **Kontrast, jedinstvo i dominanta u prostoru - vežbanje** (6)

1.4. SLOBODNO KOMPONOVANJE I FANTASTIKA (4+2)

1.4.1. **Realni oblici u nerealnim odnosima** (4)

2.4.1. Apercepcija (zamišljanja, podsticanje imaginacije)

3.4.1. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.4.2. **Slobodno komponovanje i fantastika** (2)

ORIJENTACIONI IZBORI LIKOVNIH DELA I SPOMENIKA KULTURE

I CELINA: SLOBODNO KOMPONOVANJE

- Kolonijalni enterijer, 1976, Valerio Adami (1935)

- Veliki panoramički vibrirajući zid, 1966, Jesus Rafael Soto (1923)

- Odri I 1965. Kenet Snelson (1927)

- Figure na morskoj obali, 1952, Nikolac de Stal (1914-1955)

- Draži otoka, 1965, Kornel (1922)

- Sve u jednom Lyucra-priboru, 1965, Džim Dajn (1935)

- Je li to Če Ge Vara, 1969, Džo Tilson (1928)

II CELINA: VIZUELNA METAFORIKA I SPORAZUMEVANJE

- Jarac i drvo iz Ura, oko 2600. godine pre nove ere

- Boginja zmija, kritska umetnost

- Dobri pastir, IV vek

- Kralj Milutin, Kraljeva crkva u Studenici, XIV vek

- Mimohod maski koje predstavljaju stilizovane životinje

- Ilustracija, Toni Randal

- Igrač sa maskom iz oblasti Man, Obala Slonovače

- Reklama za računare

- Reklama za boju za kosu

- Video-slika

III CELINA: KONTRAST, JEDINSTVO, DOMINANTA

- Portret majke, 1631, Rembrant van Rijn (1606-1669)

- Šartr, unutrašnjost katedrale

- Oluja, 1505, Đorđone (1478-1510)

- Sloboda na barikadama, Ežen Delakroa (1798-1863)

- Četiri jablana, 1891, Klod Mone (1840-1926)

- Kupačica, Pol Sezan (1838-1906)

- Put sa čempresima i zvezdama, Vinsent van Gog (1853-1890)

- Park kraj Lucerna, 1938, Paul Kle (1878-1940)

- Tri igračice, 1925, Pablo Pikaso (1881-1973)

- Gospođica Pogani, Konstantin Brankusi (1876-1957)

- Mojsije, 1913-15, Mikelanđelo Buonaroti (1475-1564)

- Odmor, 1954, Zora Petrović (1894-1962)

- Atelje, 1960, Nedeljko Gvozdenović (1902)

- Spomen-područje Dudik, Bogdan Bogdanović (1922)

- Sopoćani, XIII vek

- Mileševa, 1228. godina

- Severni portal Šibenske katedrale, detalj

- Sveta Sofija u Carigradu, 523-537. godine

- Morača, 1252. godine

- Serigrafija I, 1966, Miroslav Šutej (1936)

- Krst sa Agilulfove krune, 615. godina

- Portret Karla Velikog, oko 1350. godine

- Katedrala u Pizi, XI-XIII vek

- Trenutak vremena, 1966, Stefan Manevski (1934)

- Vazdušni metro, 1955, Viera da Silva (1908)

- Bogorodičina kapela u Ronšanu, 1955, Le Korbizije (1887-1965)

- Minifestanti, 1957, Drago Tršar (1927)

- Podgarić, Dušan Džamonja (1928)

IV CELINA: SLOBODNO KOMPONOVANJE I FANTASTIKA

- Osetljiva žica, 1955, Rene Magrit (1898-1967)

- Predskazanje građanskog rata; konstrukcija s kuvanim pasuljom, 1936, Salvador Dali (1904)

- Torzo s krilom, 1932, Milena Pavlović Barili (1909-1945)

- Građanski rat, 1967, Miodrag Dado Đurić (1923)

- Crkva Daščara u Urnesu, IX-X veka

Sledeći

Prethodni

DODATNI RAD

Za dodatni rad od V do VIII razreda opredeljuju se daroviti učenici čija su posebna interesovanja iz oblasti nastave predmeta likovna kultura, odnosno koja žele da svoja znanja iz ove oblasti umetnosti prošire i prodube. Usvajanjem sadržaja dodatnog rada, kod učenika se naročito podstiče razvijanje stvaralačkog mišljenja i estetskog ukusa. Za ovaj oblik nastavnog rada opredeljuju se učenici čija se darovitost izrazitije ispoljava već u I, II i III razredu. Takve učenike prate i podstiču nastavnici razredne nastave, kao i pedagoškopsihološka služba škole sve do V razreda, kada se prvi put organizuje dodatni rad. Važno je da se dodatni rad izvodi tokom cele godine, odnosno sve dok traje realizacija utvrđenog programa. Iako se povremeno, iz objektivnih razloga, ova nastava ne organizuje u kontinuitetu, važno je da se rad sa darovitom decom ne prekida. U tom slučaju, neophodno je podsticati učenike na samostalni rad u drugim formama (pojačanom individualizacijom rada u redovnoj nastavi, davanjem posebnih zadataka i angažovanjem u slobodnim aktivnostima).

Dodatni rad je zasnovan na interesovanjima učenika za nova saznanja, proširivanje i produbljivanje umenja i veština. Neposrednije aktivira učenike i osposobljava ih za samoobrazovanje, razvija njihovu maštu, podstiče stvaralački rad i kreativnost i upućuje ih na samostalnost u traganju različitih izvora saznanja. Pod rukovodstvom nastavnika, učenici u dodatnom radu samostalno biraju odgovarajuće medijume, sredstva za rad i neposrednije izlažu svoj kritičan stav prema vrednostima. Angažovane učenike stoga valja posebno stimulisati (pohvale, nagrade, stipendije za dalje školovanje) i postepeno uvoditi u oblasti profesionalne orijentacije ka širokom polju likovnih delatnosti.

Programom rada obuhvaćeni su segmenti orijentacionih sadržaja programa (zavisno od mogućih interesovanja). Nastavnik u saradnji sa učenikom (eventualno roditeljima i školskim pedagogom-psihologom) sastavlja program dodatnog rada. U realizaciji programa nastavnik vodi razgovor, pronalazi i primenjuje najpogodnije oblike i metode rada, pre svega one koje motivišu učenike. Učenici se samostalno opredeljuju za rad, ali neophodno je proceniti motive koji su uticali na njihovu odluku. Nastavnik prati konkurse, smotre, takmičenja, izložbe i druga javna predstavljanja, te obaveštava i motiviše učenike u pravcu određene likovne aktivnosti i afirmiše dečje stvaralaštvo. Podržava ih u radu insistirajući na formiranju zbirke radova (mape) i, u saradnji sa roditeljima, u vreme nastave vodi dnevnik i prati razvoj deteta. Očuvanjem težnje darovitih učenika ka kreativnom izražavanju, zajedno sa ovladavanjem materijalom (razvoj tehničke spretnosti i senzibiliteta), doprinosi se njihovom daljem likovnom obrazovanju i podsticanju njihove individualnosti.

U tom cilju, sledeće oblasti će se realizovati u dodatnoj nastavi:

Crtanje: autonomnost linije kao samostalnog izražajnog sredstva u crtežu.

Slikanje: tehnika, akvarel; doslednost.

Grafika: visoka, duboka i ravna štampa, grafika u boji; primenjena grafika.

Teorija forme: osnovni likovni elementi; linija, boja, pravac, veličina, oblik struktura, valer; kompozicija.

UMETNIČKO NASLEĐE

Idejne osnove evropske umetnosti XX veka. Ekspresionizam, Kubizam, Futurizam, Nadrealizam. Pojava apstraktne umetnosti. Ruska umetnost početkom XX veka. Škola industrijskog dizajna - Bauhaus. Moderna umetnost - društveni i umetnički okviri epohe u Srbiji. Umetnost između dva rata. Posleratna umetnost u Srbiji. Savremena umetnost.

FILM

Teorija filma

Specijalnost filmskog jezika i načina filmskog izražavanja; način snimanja - kadar, gro-plan, uglovi snimanja, kretanje kamere; montaža; tehnički problemi filma; tehnologija razvijanja filma; idejna strana filma; kratka istorija filma; praktični zadaci - lakši zadaci u realizaciji.

Praktičan rad

Animiranje kolaž-tehnikom, animiranje pomoću crteža, izrada kraćih dokumentarnih filmova.

ARHITEKTURA

Teorija, potreba za oblikovanjem prostora; namena zgrada, materijali i tehnike gradnje, najosnovniji oblici u arhitekturi - stilovi u arhitekturi; savremena arhitektura i urbanizam u realizaciji arhitektonskih ideja, tehničko crtanje - perspektiva (upoznavanje).

OBLIKOVANJE I ZAŠTITA SREDINE

Čovek radom menja prirodu radi zadovoljavanja svojih potreba. Korišćenje energije i oblikovanje materijala dovodi do otpadaka gasovite, tečne i čvrste prirode koje zagađuju čovekovu sredinu. Ergonomija, kao nauka o prilagođavanju čoveka koji radi i njegovog rada, ima za cilj, putem projektovanja, inženjeringa i tehnologije, uzajamno prilagođavanje čoveka i njegovog rada. Razumevanje zakonitosti u ekologiji, u pogledu biološke ravnoteže permanentan je cilj obrazovanja dece. U skladu sa ovim poimanjem, tj. razumevanjem prirode, jasno se izdvaja jedan od značajnih ciljeva likovne kulture koji se odnosi na osposobljavanje učenika za stvaralačko prenošenje vizuelno-likovnih iskustava u prirodnodruštvena naučna područja i samim tim na razvijanje interesovanja za zaštitu prirode i smisao za unapređivanje kulture življenja.

VAJANJE

Teorijske poruke

Volumen i prostor su opšta orijentacija u vajarskim oblastima, odnosno funkcija plastike u arhitekturi, eksterijeru i enterijeru.

Sadržaji i ideje u vajarskim delima su nezamenljiv didaktički materijal kao primer rešenja likovnog problema koga je moguće realizovati u različitim varijantama.

Meki materijal - glina, gips, priprema i izrada konstrukcija i modelovanje pune plastike glinom ili gipsanom kašom.

Nanošenje gline ili gipsa.

Gipsana kaša sa usporenim vezivanjem.

Finalna obrada i sušenje radova.

Izrada jednostavnih alata za rad.

Opremanje i čuvanje izvajanih radova.

Pečenje glinenih predmeta.

Korišćenje primerenih tvrdih materijala koji se obrađuju postupkom oduzimanja.

Drvo i vajarski radovi od drveta, puna plastika u drvetu, reljef, upotreba raznovrsnih dleta, noževa, struga i alata za glačanje.

Izbor drveta i njegova obrada.

Kuvanje drveta, sečenje, struganje, glačanje, lakiranje i patiniranje.

Opremanje i konzerviranje vajarskih radova.

Vajanje u metalu, kovačka obrada metala, vajanje metala, obrada metalnih listića i lima.

Sečenje metala, spajanje (zakivanjem, lepljenjem i varenjem), bušenje, izvlačenje i poliranje.

Zaštita od korozije i patiniranje. Opremanje vajarskih radova.

Vajanje u vezanom gipsu, tvrdoj glini ili odgovarajućem kamenu.

Izrada svih oblika plastike koje dozvoljava krt materijal (glina, gips, kamen).

Korišćenje dleta, sekača, noža i čekića, brušenje, glačanje i patiniranje. Oprema i čuvanje vajarskih radova.

PLASTIČNE MASE

Odlivci (gips, plastika, metal) i umnožavanje vajarskih radova. Priprema kalupa, pravljenje mase za odlivke i skidanje kalupa.

Oblikovanje u peščanom kalupu i oblikovanje u kalupu za plastiku. Finalna obrada odlivaka, patiniranje i opremanje odlivaka.

KERAMIKA

Uvod u keramiku, svojstva keramičke gline. Istorija keramike, keramički proizvodi, tehnologija keramike.

Sticanje prvog iskustva u radu sa glinom.

Mešanje, gnječenje, dodavanje i oduzimanje mase gline.

Plastične forme.

Ispupčenje i udubljenje forme, puni i prazni prostor u raznim funkcijama (cigla sa šupljinama i slično).

Elementarno upoznavanje reljefa i razlika između reljefa i pune plastike u prostoru.

Obrada površina, upoznavanje crta i utiskivanjem drugih oblika ili reljefnim dodacima.

Izrada dekorativnih i funkcionalnih predmeta.

Proces sušenja i kontrola sušenja, slaganje - punjenje peći predmetima, nadgledanje pečenja, hlađenje i pražnjenje peći.

Slikanje pečenih predmeta. Pečenje i kontrolisanje pečenja i slikanje glaziranih predmeta.

Oslikavanje keramičkih pločica emajlom i glazurom.

Izrada kalupa i livenje keramičkih predmeta (broševi, medaljoni, pepeljare i vaze za ikebanu).

PRIMENJENA GRAFIKA

Osnovi primenjene grafike.

Korišćenje reproduktivne grafike u industriji.

Grafika u jednoj boji - nacrt za etiketu.

Grafika u dve boje - nacrt za plakat.

Grafika u više boja - nacrt za naslovnu stranu knjige (skica u kolažu).

Grafika i grafički slog (korišćenje grafike letraset-slova).

Grafika - skica za poštansku marku.

Grafika i ambalaža (kutije - nacrt i finalni rad).

Plakat - izvođenje visokom štampom. Plakat - nacrt - skica kolažom.

TAPISERIJA

Istorija tapiserije: tapiserija u srednjem veku.

Tapiserija u 18. i 19. veku.

Savremena tapiserija.

Izražajna sredstva tapiserije.

Tehnika tapiserija.

Materijali za tkanje; način tkanja.

Boje (biljne i mineralne) i načini bojenja.

Praktični rad. Izrada nekoliko manjih tapiserija u raznim tehnikama.

SLOBODNE AKTIVNOSTI

Crtanje, slikanje, vajanje, primenjena grafika; scenografija; kostim; keramika; tapiserija; zidno slikarstvo; vizuelne komunikacije; pantomima; istorija umetnosti i teorijsko izučavanje kulturnog nasleđa; praćenje savremenog likovnog života (izložbe i druge likovne manifestacije).

Formiranje i čuvanje zbirki (individualnih ili zajedničkih kolekcija): crteža, slika, grafika, figura (originala ili reprodukcija), vrednih stvari (delovi nošnje, stare pegle, stari satovi itd), interesantnih oblika iz prirode (korenje, kamen itd), umetničkih fotografija (crno-belih i u boji).

U toku školske godine članovi likovne sekcije učestvuju u estetskom uređivanju škole i njene okoline, kao i u pripremanju i opremi izložbi i raznih drugih manifestacija u organizaciji obrazovno-vaspitnog rada u okviru kulturne i javne delatnosti škole i šire. Uloga nastavnika je veoma značajna u podsticanju, okupljanju i angažovanju učenika.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Nastavni program likovne kulture za osmi razred podrazumeva postojanje određenog fonda znanja koji su učenici sticali od prvog razreda i pretpostavlja da se njegovo puno ostvarenje postiže u korelaciji sa drugim nastavnim predmetima (*srpski jezik, muzička kultura, biologija, hemija, istorija, fizika, matematika*) i različitim vannastavnim aktivnostima. Imajući u vidu da je u pitanju završni razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja neophodno je izvršiti sistematizaciju naučenog, kao i pripremu za izbor odgovarajuće stručne škole. U tom pogledu nastavnik treba da ukaže učenicima na široki spektar obrazovnih profila u kojima je obrazovanje u oblasti likovne kulture od velikog značaja. To je istovremeno razlog da se ukazuje na važnost predmeta.

Strukturu programa čine:

1) nastavni sadržaji koji se odnose na savladavanje likovnog jezika i upoznavanje sadržaja likovne kulture, poznavanje dela iz umetničkog nasleđa i elemenata likovne pismenosti; *2)*

kreativnost - razvijanje percepcije i apercepcije, podrška učenicima da otkrivaju i dolaze do novih rešenja; pretpostavka za podsticanje kreativnosti su motivacioni sadržaji praktičnih likovnih aktivnosti učenika, koji obuhvataju:

- domen učeničkih doživljaja,

- domen korelacije sa drugim obrazovno-vaspitnim područjima.

3) medijumi (tradicionalni i savremeni) i sredstva - korišćenje likovnih disciplina i upotreba određenih materijala u oblikovanju, kao i prošireni medijumi.

Nastavni program likovne kulture tako je koncipiran da posebnu važnost pridaje učeniku. Nastavnik koncipira metodičke postupke i oblike rada usaglašavajući obrazovno-vaspitne zadatke (likovne probleme) sa pobuđenim interesovanjem učenika, tako da ove zadatke prihvate na nivou samoinicijative, odnosno u skladu sa vlastitom izraženom potrebom. Različitim (primerenim) metodama rada treba tumačiti sadržaje programa kako bi učenici postupno i spontano usvajali nova znanja. U tom smislu, uloga nastavnika naglašena je u fazi izbora i didaktičke pripreme motivacionog sadržaja, a izbor teme zavisi od suštine likovnog zadatka, odnosno, konkretnog sadržaja kojim se učenik motiviše u pravcu određenog likovnog problema.

Nastavni sadržaji likovne kulture, problemski postavljeni, vertikalno se razvijaju od prvog do osmog razreda i proizilaze jedan iz drugog. Polazeći od uzrasnih mogućnosti učenika, vodilo se računa o prilagođenosti i spiralnim krugovima sadržaja obrazovnog karaktera za svaki razred posebno, što je i određeno u operativnim zadacima. Takvi sadržaji kao osnov imaju teoriju oblikovanja, a informativnost se stiče u praktičnom (delimično i u teorijskom radu) putem analiza umetničkih dela i estetskim procenjivanjem učeničkih radova. Nastavni programi ovog predmeta organizovani su na principu kumulativnog širenja znanja o pojmovima i pojavama planiranim za upoznavanje i izučavanje u ovoj oblasti u skladu sa uzrastom. Iz razreda u razred se širi opseg znanja i produbljuje njegovo usvajanje na saznajnom, iskustvenom i praktičnom (delatnom) nivou. Učenike je potrebno usmeravati ka kreativnim potencijalima uvažavanjem individualnih sposobnosti prema praktičnom radu gde ponuđene informacije nisu apsolutno obavezujući okviri delovanja i definitivne vrednosti. Podsticanjem kreativnosti učenika isključuje se gotovo rešenje i rad po šablonu. Problemski zahtevi ovog programa imaju karakter nastavnog sadržaja, a teme su u službi realizacije predviđenih zadataka. U procesu pripremanja za rad, neophodno je posvetiti pažnju realizaciji nastavnih tema kako ne bi preovladale nad sadržajima. Stoga je nastavniku data mogućnost da, u skladu sa individualnim sposobnostima učenika, bude slobodan u izboru didaktičke pripreme.

Imajući u vidu obrazovni karakter sadržaja predmeta neophodno je na časovima svaku tematsku jedinicu ilustrovati karakterističnim likovno-umetničkim delom iz različitih epoha. Metodom demonstracije učenike navoditi da uočavaju, upoređuju i razlikuju umetnička dela iz različitih kultura i perioda.

Imajući u vidu racionalno korišćenje vremena, umetničko nasleđe za osmi razred treba obraditi kroz povezivanje teorije oblikovanja sa praktičnim radom. Iz umetničkog nasleđa treba izdvojiti umetnička dela koja najpotpunije ilustruju teoretske probleme koji se obrađuju. Učenici će stoga istovremeno usvajati saznanja iz teorije oblikovanja i umetničkog nasleđa, koja će povezivati u praktičnom radu. Neophodno je imati u vidu i estetsko procenjivanje,

koje se vrši u funkciji praktičnih likovnih aktivnosti i didaktičko-metodičke opravdanosti. Programski sadržaji za osmi razred su organizovani u četiri tematske celine i za svaku od njih je preporučen broj časova koji se smatra optimalnim za realizaciju. Naravno, svaki nastavnik u skladu sa konkretnom situacijom (predznanjem i interesovanjima učenika, itd.) pri izradi operativnih planova može napraviti izvesne izmene u broju časova, vodeći računa da se ne naruši celina nastavnog programa i da svaka tema dobije adekvatan prostor.

U realizaciji sadržaja treba imati u vidu da je za njegovu obradu predviđeno (okvirno) 60% časova, dok je za vežbanje predviđeno 40%. Pod obradom se podrazumeva neposredna prva realizacija tematske jedinice. Pod vežbanjem se podrazumeva produbljivanje iste tematske jedinice u drugom medijumu (drugi, novi materijali i tehnike, utvrđivanje, ponavljanje, sistematizacija). Na časovima vežbanja, takođe, treba vršiti estetsku analizu umetničkih radova, estetsko procenjivanja učeničkih radova, vrednovanje i ocenjivanje. Neophodno je težiti otkrivanju suštine likovnih pojava putem selekcije i apstrahovanja. Nastavnik navodi učenika da vrši selekciju (odvaja bitno od nebitnog) kako bi razmišljao u pravcu kvalitetnog rešavanja likovnog zadatka. Odvajanje bitnog od nebitnog višestruko je celishodno i iz razloga racionalnog korišćenja vremena školskog časa. U programu likovne kulture za osmi razred nastavniku se nude moguća rešenja kojima se preporučuje opažanje i uočavanje neponovljivosti prirode, kao i prirodnog i veštačkog čovekovog okruženja. Mogućnosti učenja po modelu iz prirode i putem umetničke recepcije je samo jedna od metoda kojima nas priroda i umetnička dela uvode u oblike otkrivanja.

Na osnovu stečenog znanja iz sedmog razreda treba uspostaviti povezanost sa pojmom kompozicija i obraditi prvu celinu **Slobodno komponovanje.** Nastavnik treba da ima u vidu da su učenici skloni ovakvim aktivnostima kojima se često pristupa bez unapred određenog plana. Kao ishod stečenog likovnog iskustva i obrazovanja učenik treba da razume oslobađanje likovnog dela od opisa predmeta i figure. Stoga je neophodno celinu ilustrovati slikarstvom Vasilija Kandinskog i istovremeno je povezati sa teorijom oblikovanja.

Tematska celina **Vizuelna metaforika i sporazumevanje** se odnosi na karakteristike savremene komunikacije i tehnologije bliske uzrastu učenika. Potrebno je uspostaviti povezanost sa iskustvom iz šestog razreda i ukazati na karakter sadržaja u funkciji masovne komunikacije. U tom pogledu važno je istaći značaj ove celine kroz tumačenje amblema, simbola, znaka, personifikacije, alegorije, heraldike, piktograma i stilizacije u likovnom rešenju. Sadržaje treba povezivati sa nastavnim predmetom istorija.

Celina **Kontrast, jedinstvo i dominanta u prostoru** pretpostavlja odgovarajući nivo stečenih znanja kako bi se razumele likovne pojave, posebno one u oblasti savremene umetnosti. U obradi ove celine potrebno je pojmovno određenje kontrasta kao suprotstavljanja kvaliteta istih ili različitih likovnih elemenata. Učenicima treba ukazivati na aspekte dominacije maksimalne razlike veličina (veliko-malo, visoko-nisko, kratko-dugo), oblika (oblo-ugaono, jednostavno-složeno, puno-šuplje), boja (svetlo-tamno, komplementarni kontrast, toplo-hladno), linija (uske-široke, prave-krive,...), položaja (vodoravno-koso). U pogledu trodimenzionalnog oblikovanja takođe treba imati u vidu konveksno-konkavno, otvoreno-zatvoreno, itd. Pod *harmonijom* podrazumevati međusobni sklad elemenata kompozicije. Pojmovno određenje *dominante* u likovnom delu treba tumačiti kao naglašenu vrednost, isticanje najbitnijeg, onog što je u centru pažnje ili što predstavlja dominirajuće karakteristike kompozicije. Pojam *jedinstva* tumačiti sagledavanjem postupaka koji dovode do ujedinjenja svih likovnih elemenata u kompoziciju. Učenicima demonstrirati karakteristična dela iz savremene umetnosti.

Slobodno komponovanje i fantastika je poslednja celina drugog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja. Za tumačenje ovog sadržaja je neophodno objasniti pojmove: *fantastika, imaginacija i nadrealizam* i povezati ih sa slikarstvom Hijeronima Boša. Osnovni uslov za pravilno učeničko usvajanje nastavnih sadržaja jeste ozbiljna priprema nastavnika, koja proizilazi iz prethodnog proučavanja nastavnog plana i programa. Na taj način nastavnik može da, pored pisane pripreme, načini i odgovarajuću i vizuelnu pripremu.

Imajući u vidu broj časova, ovaj program je moguće realizovati samo ako nastavnik stavlja akcenat na likovni problem, čijim rešavanjem se razvijaju kvaliteti u likovnoj kulturi. Usavršavanje nastavnika stoga treba da bude permanentno i primereno savremenim zahtevima i dostignućima metodike nastave ovog predmeta. U vezi sa savremenom tehnologijom prenošenjem vizuelnih informacija u likovnoj kulturi, potrebno je omogućiti da učenici stiču što veću bliskost sa nastavnim sadržajima, oslanjajući se na prethodna znanja. Od njih se ne očekuje da budu samo pasivni posmatrači, već da kroz praktične aktivnosti razvijaju osetljivost za likovne vrednosti, motoričke sposobnosti, estetsko mišljenje i kritičku svest.

MUZIČKA KULTURA

(1 čas nedeljno, 34 časa godišnje) **Cilj**

i zadaci

Cilj nastave muzičke kulture jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu umetničku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da

- upoznaju muzičke kulture putem obrade tema povezanih sa muzikom različitih epoha; -

  razviju muzikalnost i kreativnost;

- neguju smisao za zajedničko i individualno muziciranje u svim oblicima vaspitnoobrazovnog rada sa učenicima.

Zadaci nastave muzičke kulture su sledeći:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave muzičke kulture svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave muzičke kulture budu u punoj meri realizovani;

- sticanje znanja o muzici različitih epoha;

- sticanje znanja o muzici različitih epoha;

- razvijanje sposobnosti izvođenja muzike (pevanje/sviranje);

- razvijanje navike slušanja muzike, podsticanje doživljaja i osposobljavanje za razumevanje muzike;

- podsticanje kreativnosti u svim muzičkim aktivnostima (izvođenje, slušanje, istraživanje i stvaranje muzike);

- dalje upoznavanje izražajnih sredstava muzičke umetnosti; - oformiti i negovati rad

školskog ansambla. **Operativni zadaci**

Učenik ume da:

- prepozna osnovne elemente muzičke pismenosti - opiše osnovne karakteristike:

- muzičkih instrumenata;

- istorijsko-stilskih perioda;

- muzičkih žanrova;

- narodnog stvaralaštva.

Učenik ume da analizira povezanost:

- muzičkih elemenata i karakteristika muzičkih instrumenata sa muzičkom;

- izražajnosti (npr. brz tempo sa živahnim karakterom);

- strukture i dramaturgije određenog muzičkog žanra (npr. operski finale sa događajima u drami);

- oblika narodnog muziciranja sa specifičnim kontekstom narodnog života.

Učenik:

- zna funkciju elemenata muzičke pismenosti i izvođačkih sastava u okviru muzičkog dela;

- razume istorijske i društvene okolnosti nastanka žanra i oblika muzičkog folklora;

- kritički i argumentovano obrazlaže svoj sud;

- ume kreativno da kombinuje izražajne muzičke elemente u estetičkom kontekstu (određeni muzički postupak dovodi u vezu sa željenim efektom).

Učenici umeju da:

- prepoznaju teme iz poznatih kompozicija domaćih i stranih autora;

- upoznaju muziku različitih žanrova;

- budu angažovani u svim muzičkim aktivnostima i sami stvaraju muziku;

- aktivno učestvuju u pripremanju programa za takmičenja i javne nastupe;

- stečena stvaralačka iskustva i iskustva u slušanju muzike koriste za procenu svojih i drugih muzičkih dela.

SADRŽAJI PROGRAMA

Upoznavanje muzike različitih epoha i izvođenje muzike

Primenjivati stečena znanja o muzici različitih epoha kroz muzičke primere.

Osnove muzičke pismenosti

Stečena znanja iz muzičke kulture proširivati i primenjivati na primerima za pevanje i sviranje.

Stvaranje muzike

- Podsticanje muzičke kreativnosti kroz improvizaciju na dostupnim instrumentima.

- Stvaranje dečjih kompozicija.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

U programu nastave muzičke kulture za osmi razred istaknuto mesto ima sticanje znanja o muzici, koje se ostvaruje praćenjem njenog razvoja u različitim epohama. Cilj nastave zasnovan je na obradi tema značajnih za razumevanje uloge muzike u društvu, upoznavanje muzičkih izražajnih sredstava, žanrova i oblika, kao i istaknutih stvaralaca i izvođača. Ovi ciljevi se ostvaruju slušanjem muzičkih dela i aktivnim muziciranjem (pevanje i sviranje). Osnove muzičke pismenosti i muzičko-teorijski pojmovi u ovakvom pristupu planirani su u funkciji boljeg razumevanja muzike i muzičkog dela.

Osnovni princip u ostvarivanju ciljeva i zadataka nastave muzičkog vaspitanja jeste aktivno učešće učenika na času. U tom procesu neophodno je na jednom času obuhvatiti različita područja iz programa predviđenog za taj razred i kombinovati različite metode i oblike rada u nastavi. Čas posvećen samo jednom području i izvođen samo jednom metodom (primenom samo jedne metode) nije didaktički i metodički osmišljen, deluje demotivaciono i monotononezanimljiv je za učenike.

Realizacija nastave muzičke kulture:

- sticanjem znanja o muzici;

- pevanjem, sviranjem i sticanjem muzičke pismenosti;

- slušanjem muzike;

- negovanjem dečjeg muzičkog stvaralaštva.

Grupnim i pojedinačnim pevanjem ili sviranjem razvija se interesovanje učenika za aktivno učestvovanje u muzičkom životu svoje sredine. **Preporuke za ostvarivanje nastavnog programa**

Sticanje znanja

Učenici usvajaju znanja o delatnosti muzičke profesije. Za usvajanje i utvrđivanje sadržaja nastave muzička kultura u osmom razredu, treba koristiti sledeće nastavne metode: dijaloška, metodu demonstracije i pokazivanja, monološku i dr. Prilikom obrade tema obavezno koristiti očigledna sredstva i uvek ih povezivati sa slušnim primerima i izvođačkom praksom.

Slušanje muzike

U oblasti *SLUŠANJA MUZIKE* učenik ume na osnovu slušanja muzičkih primera da imenuje:

- muzičke izražajne elemente;

- izvođački sastav;

- muzičke žanrove;

- srpski muzički folklor;

- opiše i analizira karakteristike zvučnog primera kroz sadejstvo opaženih muzičkih elemenata (npr. uzburkana melodija kao rezultat specifičnog ritma, tempa, agogike, dinamike, intervalske strukture);

- prepozna strukturu određenog muzičkog žanra;

- strukturalnom i dramaturškom dimenzijom zvučnog primera;

- žanrovskim i istorijsko-stilskim kontekstom zvučnog primera;

- kontekstom nastanka i primenom različitih oblika muzičkog folklora.

Osnove muzičke pismenosti

- Obnavljanje stečenih znanja iz muzičke pismenosti na konkretnim muzičkim primerima (predznaci, oznake za dinamiku i tempo, notne vrednosti, obrađene lestvice).

- Analiza muzičkih elemenata i karakteristika (tempo, karakter).

- Upoznavanje funkcije elemenata muzičke pismenosti i izvođačkih sastava.

Izvođenje pesama po sluhu i iz notnog teksta:

- ukazivanje na značaj pravilne higijene glasa, stalna briga o položaju tela pri pevanju, vežbe za pevačko disanje, vežbe artikulacije, raspevavanje uz instrumentalnu pratnju i bez nje, pevanje kadence;

- učenje pesme počinje uvođenjem u tematiku, zatim sledi nastavnikovo tumačenje literarnog teksta sa naglašavanjem vaspitnih elemenata;

- prilikom učenja pesama po sluhu prvo se demonstrira originalni oblik pesme (u tempu, sa dinamikom), a zatim se vrši jednostavna analiza pesme zbog razumevanja forme (zajedničko uočavanje ponavljanja i kontrasta);

- prilikom učenja pesama iz notnog teksta prvo se vrši analiza zapisa pesme (uočavaju se: ključ, predznaci, takt uz probu taktiranja, dinamičke i artikulacione oznake, dužine i imena tonova), zatim se notni tekst iščitava *parlato* (sa ponavljanjima dok se tekst ne utvrdi), uradi se vežba raspevavanja i prelazi na pevanje dok nastavnik svira melodiju;

- osmišljavanje početne intonacije pesme ostvarivati instrumentalnim uvodom;

- pesma se uči po delovima i frazama, uz instrumentalnu pratnju koja se u početku svodi na melodiju (aranžmane dodati tek pošto je pesma naučena);

- teže ritmičke figure i melodijske skokove obrađivati kombinovanjem ponavljanja i uvežbavanja;

- tokom učenja neprekidno insistirati na izražajnom i doživljenom pevanju.

Muzičko izvođenje

U oblasti *MUZIČKOG IZVOĐENJA* učenik ume da:

- peva jednostavne dečje, narodne ili popularne kompozicije;

- izvodi jednostavne dečje, narodne ili popularne kompozicije na bar jednom instrumentu;

- izvodi raznovrsni muzički repertoar pevanjem i sviranjem, kao solista i u školskim ansamblima;

- svira na instrumentima Orfovog instrumentarijuma;

- svira na frulici, melodici, tamburi, gitari i drugim dostupnim instrumentima;

- svira primere iz muzičke literature.

Muzičko stvaralaštvo

U oblasti *MUZIČKOG STVARALAŠTVA*učenik ume da:

- napravi muzičke instrumente, koristeći predmete iz okruženja;

- osmisli manje muzičke celine na osnovu ponuđenih modela;

- izvodi prateće ritmičke i melodijsko-ritmičke deonice na napravljenim muzičkim instrumentima;

- učestvuje u odabiru muzike za dati žanrovski i istorijski kontekst;

- osmišljava prateće aranžmane za Orfov instrumentarijum i druge zadate muzičke instrumente;

- improvizuje i/ili komponuje manje muzičke celine (ritmičke i melodijske) u okviru različitih žanrova i stilova;

- osmisli muziku za školsku predstavu, priredbu, performans; - improvizuje melodije na

zadati tekst.

Didaktičko-metodička uputstva

Sadržaji nastave učenicima pružaju znanja i informacije iz oblasti muzičke umetnosti, koja su neophodna za dalje razumevanje, doživljavanje, praćenje i procenjivanje osnovnih muzičkih vrednosti. Za uspešnu realizaciju sadržaja nastave muzičke kulture neophodno je ostvariti osnovni didaktički preduslov: kabinet sa nastavnim i očiglednim sredstvima. Osnovna nastavna sredstva su: klavir, komplet Orfovog instrumentarija za sve učenike, tabla sa linijskim sistemima, kvalitetni uređaj za slušanje muzike, a poželjni su i kompjuter, uređaj za emitovanje, Di-vi-di sa pratećom opremom. Očigledna nastavna sredstva su: slike pojedinačnih instrumenata, gudačkog i simfonijskog orkestra, slike stranih i domaćih kompozitora i izvođača, uglednih i značajnih poslenika iz oblasti muzičke umetnosti, kvalitetni snimci primera.

Sadržaji muzičke kulture pružaju učenicima dovoljno znanja i sposobnosti za formiranje istančanog muzičkog ukusa (kriterijuma za izbor pravih muzičkih sadržaja) i pomoći da razlikuju stvarne vrednosti i kvalitete u svetu muzike koja ih okružuje u svakodnevnom životu od onih sadržaja koji ne doprinose razvoju njihove muzičke percepcije, ukusa i estetskog vaspitanja.

Usvajanje znanja učenika zavisi od metodičke organizacije časa, koja mora biti dobro planirana, osmišljena i zanimljiva. Na časovima je neophodno učenike prethodno valjano motivaciono pripremiti za aktivno učešće u nastavnom radu, a sam čas muzičke kulture treba da kod učenika podstiče umetnički doživljaj muzičkog dela koje se interpretira. Različitim oblicima i metodama rada u nastavi, tehnikama i očiglednim sredstvima učenici se podstiču na usvajanje novih znanja. Nastavnik je u nastavnom radu ravnopravni učesnik u svim aktivnostima.

Domaće pismene zadatke ili pisane testove, kontrolne zadatke, referate ne treba zadavati ni u jednom razredu.

Sadržaje nastave, kad god je to moguće, povezivati sa drugim nastavnim predmetima, muzičkim životom društvene sredine i učestvovati na takmičenjima i muzičkim priredbama.

ZAHTEVI PROGRAMA PO AKTIVNOSTIMA

Izvođenje muzike

Pevanjem pesama učenik stiče nova saznanja i razvija muzički ukus. Izvođenjem muzike učenik ovladava pojmovima iz osnova muzičke pismenosti. Ciljevi i zadaci nastave doprinose razvijanju ljubavi prema muzičkoj umetnosti, podsticanju smisla za lepo, formiranju estetskih kriterijuma i svestranom razvoju ličnosti učenika, da učenika oplemeni i da mu ulepša život.

Prilikom izbora kompozicija nastavnik polazi od psihofizičkog razvoja učenika i njima bliskih sadržaja, šireći pri tom njihova interesovanja i obogaćujući dotadašnja znanja novim sadržajima. Takođe, potrebno je da se sagledaju i ocene mogućnosti učenika neophodne za izbor i realizaciju kompozicija za pevanje i sviranje.

Prilikom interpretacije pesme po sluhu potrebno je izvršiti analizu pesme, obraditi tekst i utvrditi o čemu pesma govori, kao i odrediti lestvicu u kojoj je napisana. Za saznavanje i doživljavanje narodne pesme važno je razumeti njeno etničko i geografsko poreklo, ulogu pesme u narodnim običajima ili svakodnevnom životu.

Takođe, u postupku izbora predloženih pesama, neophodno je voditi računa o tome da u toku rada budu zastupljene: državna himna, Himna Svetom Savi, umetničke, narodne i prigodne pesme savremenih dečjih kompozitora, kao i kompozicije koje su stvarala deca, zastupljene na festivalima dečjeg muzičkog stvaralaštva. Radi aktuelizacije programa, nastavnik, takođe, može predložiti i poneku pesmu izvan programa predloženih kompozicija ako je u skladu sa ciljevima i zadacima predmeta i ukoliko odgovara kriterijumima vaspitnih i umetničkih vrednosti.

Posebnu pažnju posvetiti izražajnosti interpretacije - dinamici, fraziranju, dobroj dikciji.

Muzičko izvođenje

U radu koristiti ritmičke i melodijske instrumente. Pošto su učenici opismenjeni, sviranje na melodijskim instrumentima biće olakšano jer se mogu koristiti notni primeri pesama koje su solmizaciono obrađene.

Različitim nastavnim postupcima potrebno je podsticati dečje predispozicije za muzičko oblikovanje i omogućiti im da dožive radost sviranja, čime se bogati ličnost u osetljivom periodu emocionalnog sazrevanja.

Obavezno je izvođenje državne himne i Himne Svetom Savi.

U svakom odeljenju postoji jedan broj učenika koji ima veće ili manje poteškoće u pevanju. Takvim učenicima pružiti mogućnost afirmacije sviranjem na dečjim muzičkim instrumentima i učešćem u grupnom muziciranju. **Slušanje muzike**

Slušanje muzike je aktivni psihički proces, koji obuhvata emocionalno doživljavanje i misaonu aktivnost učenika. Uloga nastavnika u organizovanju pravilnog pristupa slušanju muzike suštinski je važna za estetski odnos prema muzici i za tumačenje i doživljavanje muzičkog dela. Slušanje muzike je u funkciji sticanja znanja o muzici i deo je obrade zadatih tema.

Pre časova slušanja muzike potrebno je metodički tako organizovati nastavu da se prvo obnove znanja iz oblasti muzičkih izražajnih sredstava, koja se stavljaju u funkciju izabranog primera. Treba izbegavati utvrđene metodske postupke i tragati za novim pristupom u skladu sa delom koje se obrađuje. Ličnost stvaraoca se predstavlja celovito, u skladu sa njegovim umetničkim portretom i sa osnovnim hronološkim podacima, uz odabrane anegdote i uz nastojanje da se učenikova znanja iz različitih oblasti povežu i stave u funkciju razumevanja slušanog dela.

Elementi muzičkog oblika mogu se usvajati grafičkim predstavljanjem, ali je neophodno insistirati na zvučnoj predstavi svakog oblika kao osnovi razumevanja. Muzički oblici se usvajaju u okviru istorijskog konteksta u kojem su se pojavili. Poželjno je koristiti paralele sa savremenim stvaralaštvom korelacija sa ostalim srodnim nastavnim predmetima.

Muzičko stvaralaštvo

Dečje muzičko stvaralaštvo predstavlja viši stepen aktiviranja muzičkih sposobnosti koje se stiču u svim muzičkim aktivnostima, a kao rezultat kreativnog odnosa prema muzici. Ono ima veliku vaspitnu i obrazovnu vrednost: podstiče muzičku fantaziju, oblikuje stvaralačko mišljenje, produbljuje interesovanja za muzičku umetnost i doprinosi trajnijem usvajanju i pamćenju muzičkih reproduktivnih aktivnosti i znanja.

Navedene aktivnosti treba vrednovati u skladu sa stvaralačkim angažovanjem učenika, a ne prema kvalitetu nastalog dela jer su i najskromnije muzičke improvizacije pedagoški opravdane.

Praćenje i vrednovanje učenika

Da bi se ostvario proces praćenja napredovanja i stepena postignuća učenika u nastavi muzičke kulture, neophodno je da nastavnik prethodno upozna muzičke sposobnosti svakog učenika.

Vrednovanje usvojenog znanja i ocenjivanje učenika u nastavi sprovodi se organizovano. U postupku vrednovanja znanja, nastavnik posebno prati razvoj svakog učenika, njegov rad, zalaganje, interesovanje, stav, umešnost, kreativnost i slično. Takođe, nastavnik prati razvoj ličnosti u celini i objektivno procenjuje koliko je učenik savladao programske zahteve.

Smisao i svrha ocenjivanja u nastavi muzičke kulture ne treba da se odnose isključivo na ocenu i procenu muzičkih sposobnosti, već je potrebno da budu u funkciji nagrade i podsticanja za zalaganje, interesovanje, ljubav prema muzici. Ocenu treba koristiti kao oblik motivacije: ona treba učenike da motiviše na muzičke aktivnosti i na bavljenje muzikom, u skladu s njihovim stvarnim sposobnostima i potrebama.

Domaće pismene zadatke ili pisane tekstove, kontrolne zadatke i slično ne primenjivati u nastavi muzičke kulture ni u jednom razredu. Nastavni sadržaji muzičke kulture ostvaruju se samo u školi.

PROGRAM DODATNOG RADA

Dodatna nastava se organizuje za učenike koji su posebno dodatno motivisani za saznavanje, učenje i proširivanje znanja u oblasti muzičke umetnosti, kao i za sviranje na pojedinim instrumentima.

Zadaci nastave su:

- razvijanje muzičke sposobnosti učenika i želju za aktivnim muziciranjem i učestvovanjem u školskim ansamblima;

- korelacija instrumentalne nastave sa teorijskim znanjima iz oblasti muzike;

- podsticanje kreativnih sposobnosti učenika i smisla za kolektivno muziciranje.

Programom i sadržajima dodatne nastave obuhvatiti odgovarajuće udžbenike, priručnike i zbirke za pojedine instrumente.

Svoja postignuća u dodatnoj muzičkoj nastavi učenici predstavljaju i prikazuju na školskim i drugim priredbama.

VANNASTAVNE AKTIVNOSTI

U svakoj osnovnoj školi mogu se osnovati: grupe pevača vokalnih solista i solista instrumentalista koji uvežbavaju solo pesme, kraće komade, duete, tercete, kvartete; mali kamerni instrumentalni sastavi; sekcije ljubitelja slušanja muzike - koji će slušati razna muzička izvođenja u školi ili van nje (koncerte, radio i televizijske emisije, muzičke filmove i sl.). Osim sekcija vokalnih solista, instrumentalnih solista i ljubitelja slušanja muzike, moguće je organizovati sekciju mladih kompozitora i sa njima raditi individualno na razvoju muzičke kreativnosti. Takođe, moguće je osnovati sekciju mladih etnomuzikologa, koji će prikupljati nedovoljno poznate ili gotovo zaboravljene pesme sredine u kojoj žive. Broj i vrsta muzičkih sekcija koje je moguće oformiti u osnovnoj školi u odnosu na sposobnosti i interesovanja učenika određeni su samo afinitetom učenika i entuzijazmom nastavnika. Za slobodne aktivnosti određuje se 1 čas nedeljno.

Rad formiranih sekcija odvija se kontinuirano tokom cele školske godine.

HOR

Svaka osnovna škola je obavezna da organizuje rad horova, i to: hor mlađih razreda i hor starijih razreda. U svakoj školi u kojoj postoje uslovi treba osnovati školski orkestar. Časovi hora i orkestra se u okviru 40-časovne radne nedelje izvode kontinuirano od početka do kraja školske godine, u skladu sa nastavnim programom.

Repertoar školskih horova obuhvata odgovarajuća dela domaćih i stranih autora različitih epoha.

U toku školske godine hor izvodi najmanje deset kompozicija.

ORKESTAR

Školskim orkestrom se smatra instrumentalni ansambl sa najmanje deset instrumentalista koji izvode kompozicije u najmanje tri deonice. Orkestri mogu biti sastavljeni od instrumenata koji pripadaju istoj porodici (blok flaute, mandoline, tambure, harmonike, Orfov instrumentarijum itd.), ili mešovitog su sastava, prema raspoloživim instrumentima. Repertoar školskog orkestra čine dela domaćih i stranih kompozitora različitih epoha, u originalnom obliku ili prilagođena za postojeći školski sastav.

U toku školske godine orkestar izvodi najmanje osam dela, od kojih neka zajedno sa horom.

KOMPOZICIJE ZA PEVANJE I SVIRANJE

Himne

Državna himna

Himna Svetom Savi

Školska himna

Narodna muzika

Nadžnjeva se momče i devojče

Sve tičice zapjevale

Sedi moma na pendžeru

Ti, jedina

Treskavica kolo

Šano, dušo

Duhovne pesme

Božiću, naša radosti

Isajija Srbin - Aliluja

Pomozi nam, dragi Bože

K. Stanković - Mnogaja ljeta

Tropar za Božić

Tropar Svetom Savi

S. Mokranjac - odlomak iz liturgije, Budi imja

Starogradske pesme

Ajde, Kato, ajde, zlato

Nebo je tako vedro

Što se bore misli moje

Oj, jesenske duge noći

U tem Somboru

Pesme iz balkanskih ratova i svetskog rata

Kapetan Koča putuje

Kreće se lađa francuska

Tamo daleko

Kanoni

M. Pretorijus - Živela muzika

M. Pretorijus - Osvanu dan

J. Hajdn - Intervali

Pesme koje su komponovala deca

Izbor pesama nagrađenih na festivalu dečjeg muzičkog stvaralaštva.

Pesme nacionalnih manjina

Ak kojun (turska)

Zeka (mađarska)

Mala ptica (albanska)

Rodile su trnjine (rusinska)

Todoro, Todorke (bugarska)

Crvena jabuka (slovačka)

Čobančić (rumunska)

Đelem, đelem (romska)

Zabavna i filmska muzika

Izbor savremenih popularnih pesama.

KOMPOZICIJE ZA RAD HOROVA

Himne

Državna himna

Himna Svetom Savi

Pesme domaćih autora

K. Babić - Balada o dva akrepa

I. Bajić - Srpski zvuci

Z. Vauda - Mravi

Z. Vauda - Pahuljice

S. Gajić - Tužna muha

D. Despić - Kiša

D. Despić - Oglasi

D. Despić - Smejalica

V. Đorđević - Veće vrana

V. Ilić - Vodenica

D. Jenko - Bože pravde

D. Jenko - pesme iz "Đida"

J. Kaplan - Žuna P.

Konjović - Vragolan

J. Marinković - Ljubimče proleća

M. Milojević - Vetar

M. Milojević - Mladost

M. Milojević - Muha i komarac

S. Mokranjac - II rukovet S.

Mokranjac - X rukovet S.

Mokranjac - XI rukovet

S. Mokranjac - Na ranilu

S. Mokranjac - Pazar živine S.

Mokranjac - Slavska

S. Mokranjac - Tebe pojem

S. Mokranjac - Himna Vuku

B. Simić - Pošla mi moma na voda

T. Skalovski - Makedonska humoreska

M. Tajčević - Dodolske pesme M.

Tajčević - I svita iz Srbije Šistek-

Babić - Oj, Srbijo

Strani kompozitori

Autor nepoznat - La violeta

J. Brams - Uspavanka K.

M. Veber - Jeka

G. Gusejnli - Moji pilići

G. Dimitrov - Ana mrzelana

Z. Kodalj - Katalinka Z.

Kodalj - Hidlo Vegen

O. di Laso - Eho

L. Marencio - Ad una freska riva

V. A. Mocart - Uspavanka

D. Đovani - Ki la galjarda

S. Obretenov - Gajdar

Palestrina - Benediktus

Palestrina - Vigilate

B. Smetana - Doletele laste

F. Supe - Proba za koncert

F. Šopen - Želja

F. Šubert - Pastrmka

Kanoni

Autor nepoznat - Dona nobis pacem

L. Kerubini - Na času pevanja

V. A. Mocart - Noć je mirna

J. G. Ferari - Kukavica

V. Ilić - Sine muzika

J. Hajdn - Mir je svuda

ISTORIJA

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje) Cilj nastave istorije jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i naučnu pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i razvijanje istorijske svesti i humanističko obrazovanje učenika. Nastava istorije treba da doprinese razumevanju istorijskog prostora i vremena, istorijskih događaja, pojava i procesa, kao i razvijanju nacionalnog i evropskog identiteta i duha tolerancije kod učenika.

Zadaci nastave istorije su:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave istorije svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave istorije budu u punoj meri realizovani

- da učenici razumeju istorijske događaje, pojave i procese, ulogu istaknutih ličnosti u razvoju ljudskog društva i da poznaju nacionalnu i opštu istoriju (političku, ekonomsku, društvenu, kulturnu...).

Cilj i zadaci nastave istorije ostvaruju se kroz različite sadržaje, metode i oblike rada, uz poštovanje Obrazovnih standarda za kraj obaveznog obrazovanja. **Operativni zadaci**

Učenici treba da:

- steknu osnovna znanja o najvažnijim odlikama istorijskog perioda od druge polovine XIX do kraja XX veka

- steknu osnovna znanja o najvažnijim odlikama istorijskog perioda od druge polovine XIX do kraja XX veka na srpskom i jugoslovenskom prostoru

- steknu osnovna znanja o istoriji evropskih i vanevropskih država u periodu od druge polovine XIX do kraja XX veka

- razumeju najznačajnije političke ideje istorijskog perioda od druge polovine XIX do kraja XX veka

- steknu osnovna znanja o znamenitim ličnostima perioda od druge polovine XIX do kraja XX veka u opštoj i nacionalnoj istoriji

- se upoznaju sa kulturnim i naučnotehnološkim dostignućima na srpskom, jugoslovenskom, evropskom i vanevropskom prostoru u periodu od druge polovine XIX do kraja XX veka

- razumeju da nacionalna istorija predstavlja sastavni deo opšte istorije

- razvijaju istraživački duh i kritički odnos prema prošlosti i osposobe se da prepoznaju različita tumačenja istih istorijskih događaja

- razumeju uzroke i posledice najvažnijih istorijskih pojava u periodu od druge polovine XIX do kraja XX veka

- ovladaju veštinom korišćenja istorijskih karata za period od druge polovine XIX do kraja XX veka

- nauče da povezuju različite istorijske sadržaje (ličnosti, događaje, pojave i procese) sa odgovarajućom vremenskom odrednicom i istorijskim periodom

- poseduju svest o povezanosti pojava iz prošlosti sa pojavama iz sadašnjosti.

SADRŽAJI PROGRAMA

SVET U DRUGOJ POLOVINI XIX I POČETKOM XX VEKA

Promene u privredi, društvu i kulturi u drugoj polovini XIX i početkom XX veka (Druga industrijska revolucija, promene u svetskoj ekonomiji; političke ideje - imperijalizam, nacionalizam, rasizam, demokratija, socijalizam, klerikalizam; duhovni horizonti epohe - kultura, nauka, obrazovanje).

Međunarodni odnosi u drugoj polovini XIX i početkom XX veka (nastanak Trojnog saveza i Antante, borba za kolonije u Africi i Aziji, uspon SAD i Japana, podela Kine, međunarodne političke krize).

Velike sile i balkanske zemlje (Istočno pitanje - opadanje Osmanskog carstva, prodor Habzburške monarhije na Balkan; uticaj velikih sila - Rusije, Velike Britanije, Francuske, Nemačke, Italije; uobličavanje nacionalnih država na Balkanu - Grčka, Rumunija, Bugarska, Albanija).

SRBIJA, CRNA GORA I SRBI U HABZBURŠKOM I OSMANSKOM CARSTVU OD BERLINSKOG KONGRESA DO PRVOG SVETSKOG RATA

Srbija od 1878. do 1903. godine (sticanje nezavisnosti, prostor, društvo, privreda, nauka i kultura, obrazovanje, svakodnevni život, unutrašnja i spoljna politika, politički život - osnivanje stranaka, proglašenje kraljevine, Timočka buna, srpsko-bugarski rat, ustavi iz 1888. i 1901, Majski prevrat; ličnosti - kralj Milan, kraljica Natalija i kralj Aleksandar Obrenović, Jovan Ristić, Stojan Novaković, Nikola Pašić, Milutin Garašanin...).

Srbija od 1903. do 1914. godine (unutrašnja politika - Ustav iz 1903, razvoj parlamentarne demokratije; spoljnopolitičko okruženje - Carinski rat i Aneksiona kriza; modernizacija privrede i društva, kultura, obrazovanje - osnivanje Univerziteta 1905, svakodnevni život; ličnosti - kralj Petar I i prestolonaslednik Aleksandar Karađorđević, Jovan Cvijić, Jovan Skerlić, Mihailo Petrović Alas, Nadežda Petrović...).

Crna Gora od 1878. do 1914. godine (sticanje nezavisnosti, prostor, stanovništvo, društvo, privreda, kultura i obrazovanje; modernizacija državne uprave, svakodnevni život; unutrašnja i spoljna politika - odnosi sa Srbijom, donošenje Ustava 1905, političke podele, proglašenje kraljevine; ličnosti - kralj Nikola Petrović, Valtazar Bogišić, Marko Miljanov...).

Srbi u Habzburškoj monarhiji (Srbi u južnoj Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji, Dalmaciji - društvo, privreda, kultura i obrazovanje, položaj crkve; politički život - političke stranke; ličnosti - Mihailo Polit-Desančić, Jaša Tomić, Svetozar Pribićević, Stefan Mitrov Ljubiša...).

Bosna i Hercegovina pod austrougarskom vlašću (prostor, stanovništvo, pravni položaj Bosne i Hercegovine, uprava Benjamina Kalaja, Aneksija i Aneksiona kriza; društvo, privreda, kultura i obrazovanje, položaj crkve; politički život - političke stranke, omladinski pokret i Mlada Bosna, međunacionalni i međuverski odnosi; Sarajevo, Mostar i Banja Luka kao kulturni i politički centri; ličnosti - Aleksa Šantić, Jovan Dučić, Vladimir Ćorović, Petar Kočić, Osman Đikić...).

Srbi u Osmanskom carstvu (Kosovo, Metohija, Raška oblast i Makedonija - politička, imovinska i lična obespravljenost Srba; kulturne, prosvetne i crkvene prilike - značaj Prizrenske bogoslovije; uticaj Srbije; ličnosti - Bogdan Radenković, Petar Kostić...).

Balkanski ratovi (uzroci i povodi, suprotnosti između balkanskih nacionalnih politika, Mladoturska revolucija, Balkanski savez i Prvi balkanski rat - Kumanovska i Bitoljska bitka, teritorijalne promene; sukobi među saveznicima i Drugi balkanski rat - Bregalnička bitka; Bukureški mir i nove granice na Balkanu).

SAVREMENO DOBA PRVI SVETSKI RAT I REVOLUCIJE U RUSIJI I EVROPI

Svet u Velikom ratu (Velike sile i njihovi sukobljeni interesi, uzroci i povod, savezništva i frontovi, ratna hronika - prelomnice rata; aspekti rata - tehnologija rata, gubici i žrtve, vodeće ličnosti država u sukobu).

Čovek u ratu - lično i kolektivno iskustvo (život u pozadini i na frontu; rat i kultura - umetničko viđenje rata, rat kao poništavanje civilizacijskih vrednosti; lični doživljaj rata).

Revolucije u Rusiji i Evropi (društvene, političke i ekonomske prilike u Rusiji uoči i u toku Prvog svetskog rata, Februarska revolucija, Oktobarska revolucija i građanski rat, uticaj Oktobarske revolucije na prilike u Evropi, revolucionarno vrenje, anarhija i raspad velikih carstava; ličnosti - car Nikolaj II Romanov, Vladimir Iljič Lenjin, Roza Luksemburg, Maksim Gorki, Džon Rid...).

SRBIJA I CRNA GORA U PRVOM SVETSKOM RATU

Srbija i Crna Gora u Velikom ratu (odbrana otadžbine 1914. godine - Cerska i Kolubarska bitka; slom i okupacija - život u senci rata, bolest, glad i epidemije, odbrana Beograda, povlačenje kroz Srbiju, Mojkovačka bitka, Albanska golgota; okupacija i izbeglištvo - okupacione uprave, pljačka, represija i otpor, pokušaji menjanja nacionalnog i kulturnog identiteta stanovništva, država u izbeglištvu, život u izbeglištvu; Solunski front i oslobođenje, doprinos pobedi; ličnosti - regent Aleksandar Karađorđević, Radomir Putnik, Stepa Stepanović, Živojin Mišić, Petar Bojović, Janko Vukotić, major Gavrilović, Arčibald Rajs, Milutin Bojić...).

Iskorak ka Jugoslaviji (jugoslovenska ideja, državni programi i koncepti - Niška, Krfska, Majska i Ženevska deklaracija; činioci jugoslovenskog ujedinjenja - srpska vlada, Jugoslovenski odbor, Narodno vijeće, međunarodno okruženje; završne vojne operacije - dosezanje do granica nove države; ličnosti - regent Aleksandar Karađorđević, Nikola Pašić, Frano Supilo, Ante Trumbić...).

SVET IZMEĐU PRVOG I DRUGOG SVETSKOG RATA

Prilike u svetu posle Velikog rata(bilans Prvog svetskog rata - pobednici i poraženi, Mirovna konferencija u Parizu i nova karta Evrope i sveta; Društvo naroda, uloga Vudroa Vilsona).

Ekonomske, kulturne i društvene prilike (velike ekonomske krize i njihove posledice; svet u pokretu - kultura, nauka i obrazovanje, umetnički pokreti, masovna zabava, pojava radija, televizije, zvučnog filma, upotreba veštačkih materijala u industriji; ličnosti - Albert Ajnštajn, Aleksandar Fleming, Tomas Man, Štefan Cvajg, Ernest Hemingvej, Džon Golsvordi, Mihail Šolohov, Čarli Čaplin, Volt Dizni, Sergej Ejzenštajn, Pablo Pikaso, Salvador Dali...).

Svet između demokratije i totalitarizma (liberalne demokratije - Francuska, Velika Britanija, SAD; fašizam, nacionalsocijalizam, militarizam - Italija, Nemačka, Japan; komunizam - Sovjetski Savez; ličnosti - Frenklin Ruzvelt, Tomaš Masarik, Benito Musolini, Adolf Hitler, Josif Visarionovič Staljin...).

Svet na putu ka novom ratu (Daleki istok, intervencija u Etiopiji, građanski rat u Španiji; rušenje poretka - kriza Društva naroda, Anšlus, Minhenski sporazum, okupacija Albanije, pakt Molotov-Ribentrop).

JUGOSLOVENSKA KRALJEVINA

Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca od 1918. do 1929. godine (prostor, društvo i okruženje, konstituisanje države i međunarodno priznanje, Vidovdanski ustav, jugoslovenski

parlamentarizam; političke stranke, izbori i izborne borbe; ekonomske prilike; nacionalno i versko pitanje i pitanje demokratije; ličnosti - kralj Aleksandar Karađorđević, Nikola Pašić, Ljuba Davidović, Svetozar Pribićević, Stjepan Radić...).

Jugoslavija od 1929. do 1941. godine (lični režim kralja Aleksandra - osnovne karakteristike, međunarodni činioci, ideologija integralnog jugoslovenstva, Ustav iz 1931, oživljavanje političkog života, atentat u Marseju; vlada Milana Stojadinovića - unutrašnja i spoljna politika; izazovi novog rata - preuređenje države, stvaranje Banovine Hrvatske, vlada CvetkovićMaček, promena međunarodne pozicije Jugoslavije i porast separatizma; otvaranje srpskog pitanja - Srpski kulturni klub; ličnosti - knez Pavle Karađorđević, Milan Stojadinović, Vlatko Maček...).

Jugoslovenski kulturni prostor (kulturni uzlet, saradnja i prožimanja; univerzitet i nauka; umetnički pokreti, humanitarne i sportske organizacije; ličnosti - Milutin Milanković, Nikola Tesla, Mihajlo Pupin, Branislav Nušić, Isidora Sekulić, Ksenija Atanasijević, Miloš Crnjanski, Slobodan Jovanović, Sava Šumanović, Ivan Meštrović, Miroslav Krleža, Jovan Dučić...).

DRUGI SVETSKI RAT - TOTALNI RAT

Dominacija sila osovine i prelomne godine 1939-1941-1943. (uzroci i povodi, zaraćene strane, savezništva, napad na Poljsku i njena podela, sovjetsko-finski rat, rat na Zapadu do 1940. godine - pad Francuske, Bitka za Britaniju; ratne operacije na Balkanu; napad na SSSR i otvaranje Istočnog fronta; od evropskog ka svetskom ratu - Afrički front, rat na Pacifiku i ulazak SAD u rat; prelomne bitke - bitka za Moskvu, opsada Lenjingrada, Staljingradska bitka, bitka kod El Alamejna).

Pobeda antifašističke koalicije (pad Italije, iskrcavanje u Normandiji; kraj rata u Evropi i na Dalekom istoku - kapitulacija Nemačke i Japana; izgrađivanje novog poretka - od Atlantske povelje do Potsdamske konferencije, ličnosti - Frenklin Ruzvelt, Vinston Čerčil, Josif Visarionovič Staljin, Šarl de Gol, maršal Žukov, general Montgomeri, general Ajzenhauer, feldmaršal Romel...).

Posledice rata (ljudski i materijalni gubici, tehnologija smrti - logori smrti, genocid, holokaust; moderna vojna tehnologija - upotreba atomskog oružja; život u ratu; rat i kultura - umetničko viđenje rata, rat kao poništavanje civilizacijskih vrednosti; lični doživljaj rata).

JUGOSLAVIJA U DRUGOM SVETSKOM RATU

Aprilski rat i posledice poraza (od diplomatskog i vojnog pritiska do rata - pristupanje Trojnom paktu, vojni puč i demonstracije, vlada Dušana Simovića; tok rata - od bombardovanja Beograda do vojne kapitulacije; vlada i monarh u izbeglištvu, podela Jugoslavije, uspostavljanje okupacionih sistema i kolaboracionističkih režima, teror i represija, NDH - genocidna tvorevina).

Otpor, ustanak i građanski rat (komunisti i revolucionarna perspektiva, antiokupatorske snage građanstva; ustanak - egzistencijalni, ideološki i nacionalnooslobodilački motivi; suparnički pokreti otpora - različite strategije nacionalne politike; građanski rat, jugoslovensko ratište 1941-1942 - nosioci terora i genocida, osnovne institucije revolucionarne vlasti).

Jugoslovensko ratište i završna faza rata 1943-1945. (AVNOJ i stvaranje jugoslovenske federacije - nedovršena institucionalizacija; velike sile i jugoslovensko ratište - britanska politika kompromisa i borba za međunarodno priznanje nove Jugoslavije; obračun sa protivnicima revolucije; prelomne bitke na jugoslovenskom ratištu - Neretva, Sutjeska, Beogradska operacija, Sremski front i završne operacije za oslobođenje zemlje).

Bilans rata i doprinos Jugoslavije pobedi antifašističke koalicije (vojni doprinos pobedi, ljudski i materijalni gubici, demografske promene; logori smrti - Jasenovac, Stara Gradiška, Sajmište, Banjica...; genocid i holokaust; uništavanje i pljačka kulturnih i privrednih dobara; ratna svakodnevica; rat i kultura - umetničko viđenje rata; lični doživljaj rata; ličnosti - kralj Petar II Karađorđević, general Dragoljub Mihailović, Josip Broz Tito, general Milan Nedić, Ante Pavelić, Alojzije Stepinac...).

SVET POSLE DRUGOG SVETSKOG RATA

Posleratni svet i njegove suprotnosti (od ratnog savezništva do hladnog rata; nova karta sveta i nove podele - hladni rat u Evropi i Aziji, blokovska podela, trka u naoružanju, nova ratna žarišta, dekolonizacija i rađanje Trećeg sveta; pokreti emancipacije - pokreti za ženska i manjinska prava, antiratni i antirasni pokreti; naučna dostignuća, osvajanje svemira, mediji, popularna kultura; pred novim izazovima - globalizacija, terorizam, ekološki problemi...).

Evropske integracije - od ideje do realizacije (pad Berlinskog zida - simbolični kraj jednog poretka; Evropska unija, Savet Evrope...).

JUGOSLAVIJA POSLE DRUGOG SVETSKOG RATA

Nova vlast (proglašenje republike, izgradnja novog društvenog uređenja, politička i ekonomska osnova nove vlasti - hegemonija komunista; represija, međunarodni položaj - oslonac na Sovjetski Savez; obnova privrede i industrijalizacija, državna privreda i njene protivrečnosti; sukob Jugoslavije i socijalističkih zemalja - rezolucija Informbiroa, Goli otok; nova unutrašnjopolitička i spoljnopolitička orijentacija: samoupravljanje - nova koncepcija društvenog razvoja i nesvrstanost - iskorak ka Trećem svetu; Jugoslavija između istoka i zapada - od saradnje sa zapadom do pomirenja sa istokom; ličnosti - Josip Broz Tito, Aleksandar Ranković, Milovan Đilas, Edvard Kardelj...).

Društveni, ekonomski, politički i kulturni razvoj - glavni procesi i problemi (politika - ustavno, nacionalno, versko pitanje, pitanje političkih sloboda...; ekonomija - protivrečnosti ekonomskog razvoja i ekonomske krize; kultura, nauka i obrazovanje; svakodnevica, životni standard, popularna kultura; ličnosti - Ivo Andrić, Miloš Crnjanski, Bojan Stupica, Borislav Pekić, Dobrica Ćosić, Aleksandar Petrović, Aleksandar Popović, Dušan Kovačević…).

Društvena kriza i poraz Jugoslavije (poraz Jugoslavije kao ideje, političkog projekta i društvenog sistema; razbijanje i raspad Jugoslavije - ratovi u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini; velike sile i jugoslovenska kriza - internacionalizacija sukoba; nastanak novih država, posledice raspada jugoslovenske države - demografske, ekonomske i kulturne; sukobi na Kosovu i Metohiji i NATO intervencija 1999, Kosovsko pitanje, razdvajanje Srbije i Crne Gore; ličnosti - Slobodan Milošević, Franjo Tuđman, Alija Izetbegović, Zoran Đinđić…).

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Značaj perioda koji se izučava u osmom razredu osnovnog obrazovanja i vaspitanja zahteva posebnu pažnju u izboru nastavnih sadržaja. U programu su obrađeni najvažniji događaji, pojave i procesi, kao i znamenite ličnosti koje su obeležile razdoblje od sedamdesetih godina XIX do kraja XX veka. Ključni sadržaji u okviru nastavnih tema dati su u zagradama koje se nalaze iza naziva nastavnih jedinica. Ovakva struktura programa koncipirana je s ciljem da pomogne nastavniku u planiranju neposrednog rada sa učenicima jer mu olakšava određivanje obima i dubine obrade pojedinih nastavnih sadržaja. Nastavnik ima slobodu da sam odredi raspored i dinamiku aktivnosti za svaku temu uvažavajući ciljeve i zadatke predmeta.

Poželjno je na ovakav način osmišljeni program dopuniti sadržajima iz lokalne prošlosti, čime se kod učenika postiže jasnija predstava o tome šta od istorijske i kulturne baštine njihovog kraja potiče iz ovog perioda (učešće u balkanskim i svetskim ratovima, spomenici znamenitim ličnostima i učesnicima ratova, značajne građevine, ustanove kulture i obrazovanja...).

U školama na nastavnom jeziku neke od nacionalnih manjina mogu se, osim sadržaja iz njihove istorije koji su dati u programu, obraditi i prošireni nastavni sadržaji iz prošlosti tog naroda. Pri tome, nastavnici će nastojati da, korišćenjem raznovrsnih izvora i relevantne istoriografske i etnografsko-antropološke literature, učenicima pruže mogućnost da steknu jasnu predstavu o prošlosti naroda kome pripadaju, ali i okruženja u kome žive: kakav im je bio način života i koje su značajne ličnosti obeležile ovo razdoblje njihove istorije. Savlađujući nastavni program istorije, učenici osmog razreda, osim toga što stiču znanja o događajima, pojavama i procesima iz prošlosti, dobijaju i podsticaje za svoj intelektualni razvoj. Oni se, učeći istoriju, vežbaju u logičkom zaključivanju i shvatanju uzročnoposledičnih veza. *Istorija* je izuzetno pogodan nastavni predmet za podsticanje razvoja kritičkog mišljenja, odnosno za razlikovanje činjenica od pretpostavki, podataka od njihove interpretacije i bitnog od nebitnog. Zbog toga je posebno značajno kojim će se metodičkim postupkom i pristupom obrađivati nastavni sadržaji.

Istorija kao narativni predmet, u kome su usmeno izlaganje, opis, razgovor, objašnjenja, tumačenja, argumentovanje nastavnika i učenika glavna aktivnost, pruža velike mogućnosti za podsticanje učeničke radoznalosti, koja je u osnovi svakog saznanja. Nastavni sadržaji treba da budu predstavljeni kao "priča" bogata informacijama i detaljima, ne zato da bi opteretili pamćenje učenika, već da bi im istorijski događaji, pojave i procesi bili predočeni jasno, detaljno, živo i dinamično. Nastava ne bi smela biti statistička zbirka podataka i izveštaj o tome šta se nekada zbilo, već bi trebalo da pomogne učenicima u stvaranju što jasnije predstave ne samo o tome šta se tada desilo, već i zašto se to desilo i kakve su posledice iz toga proistekle. Program se ostvaruje uz primenu metoda interaktivne nastave.

Posebno mesto u nastavi *istorije* imaju pitanja, kako ona koja postavlja nastavnik učenicima, tako i ona koja dolaze od učenika, podstaknuta onim što su čuli u učionici ili što su saznali van nje koristeći različite izvore informacija. Dobro osmišljena pitanja nastavnika imaju podsticajnu funkciju za razvoj istorijskog mišljenja i kritičke svesti, ne samo u fazi utvrđivanja i sistematizacije gradiva, već i u samoj obradi nastavnih sadržaja. Precizno postavljena pitanja, kao poziv na razmišljanje i traganje za odgovorom "kako je uistinu bilo", obezbeđuju razumevanje, a samim tim i uspešno pamćenje i trajno usvajanje znanja i veština kod učenika. U zavisnosti od cilja koji nastavnik želi da ostvari, pitanja mogu imati različite funkcije, kao što su: fokusiranje pažnje na neki sadržaj ili aspekt, podsticanje poređenja, traganje za pojašnjenjem, procena mogućih posledica i dr.

Nastavnik, pored toga što kreira svoja predavanja, osmišljava i planira na koji način će se učenici uključiti u obrazovno-vaspitni proces. Nije bitno da li je učenička aktivnost organizovana kao individualni rad, rad u paru, maloj ili velikoj grupi, kao radionica ili domaći zadatak, već koliko i kako "uvodi" u prošle događaje, odnosno koliko podstiče učenike da se distanciraju od sadašnjosti i sopstvenog ugla gledanja.

Da bi shvatio događaje koji su se dogodili u prošlosti, učenik mora da ih oživi u svom umu, u čemu veliku pomoć pruža upotreba različitih istorijskih tekstova, karata i drugih izvora istorijskih podataka (dokumentarni i igrani video i digitalni materijali, muzejski eksponati, ilustracije, kao i obilasci kulturno-istorijskih spomenika i posete ustanovama kulture). Korišćenje istorijskih karata je izuzetno važno jer one omogućavaju učenicima ne samo da na očigledan i slikovit način dožive prostor na kome se neki od događaja odvijao, već im i pomažu da prate promene na određenom prostoru kroz vreme.

Nastava istorije ima uticaja i na razvijanje jezičke i govorne kulture (besedništva), jer istorijski sadržaji bogate i oplemenjuju jezički fond učenika. Naravno, potrebno je da se sve reči i pojmovi koji su nepoznati ili nedovoljno dobro poznati učenicima precizno objasne. Gde god je to moguće, poželjno je izbegavati pojmove visokog nivoa apstraktnosti. Kako nemaju svi učenici jednak dar za verbalno izražavanje, nastavnik će pozitivno vrednovati kada se učenik dobro snalazi na istorijskoj karti, postavlja promišljena pitanja ili vešto argumentuje u diskusiji, čak i onda kada je njegovo izražavanje, posmatrano po broju reči, siromašno.

U radu sa učenicima neophodno je imati u vidu integrativnu funkciju istorije, koja u obrazovnom sistemu, gde su znanja podeljena po nastavnim predmetima, pomaže učenicima da postignu celovito shvatanje o povezanosti i uslovljenosti bioloških, geografskih, ekonomskih i kulturnih uslova života čoveka kroz prostor i vreme. Takođe, poželjno je izbegavati fragmentarno i izolovano znanje istorijskih činjenica jer ono ima najkraće trajanje u pamćenju i najslabiji transfer u sticanju drugih znanja i veština. U nastavi treba što više koristiti zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija.

Postoji prirodna veza istorije sa drugim obaveznim i izbornim nastavnim predmetima (*geografija, srpski jezik, likovna kultura, muzička kultura, narodna tradicija, svakodnevni život u prošlosti, verska nastava, građansko vaspitanje...*) i zato je poželjna saradnja između predmetnih nastavnika, koja se može ostvarivati na različite načine (redovna nastava, dodatni rad, slobodne aktivnosti, izleti i ekskurzije...).

Program se ostvaruje uz uvažavanje Obrazovnih standarda za kraj obaveznog obrazovanja i nivoa znanja koji su u njima definisani (osnovni, srednji i napredni nivo).

GEOGRAFIJA

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje) **Cilj**

i zadaci

Ciljnastave geografije jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i naučnu pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i

obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da učenicima pruži znanja i objašnjenja o savremenim geografskim pojavama, objektima i procesima na teritoriji Republike Srbije. Oslanjajući se na prethodno stečena znanja i umenja učenika, nastava geografije će im omogućiti razumevanje osnovnih fizičko-geografskih odlika naše zemlje i upoznavanje složenih društveno-ekonomskih procesa i promena, kako u našoj državi, tako i na Balkanskom poluostrvu, Evropi i svetu kao celini.

Zadaci nastave geografije su stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave geografije svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave geografije budu u punoj meri realizovani. NJihovo ostvarivanje doprineće osposobljavanju i razvijanju znanja, veština, stavova i vrednosti koji su neophodni za razvoj humane, harmonične i interkulturno usmerene ličnosti, sposobne da se snalazi u složenim uslovima

društva u transformaciji i da doprinese razvoju svoje zajednice kao odgovoran građanin.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- određuju, povezuju i shvataju značaj geografskog položaja svoje zemlje na Balkanu, u Evropi i u svetu;

- steknu osnovna znanja o prirodno-geografskim i društveno-ekonomskim odlikama Srbije, njenim prirodnim lepotama i kulturnom nasleđu;

- primenjuju stečena znanja u svakodnevnom životu, kako bi sa razumevanjem mogli da prate društveno-geografske pojave, procese i odnose na prostoru naše zemlje, na Balkanu, u Evropi i u svetu;

- poznaju svojstva geografskih objekata, pojava i procesa u kraju u kome žive i povezuju pojave i procese na regionalnom i nacionalnom nivou;

- razvijaju sposobnosti povezivanja znanja iz geografije sa znanjima iz srodnih nastavnih predmeta;

- shvataju potrebu ličnog učešća u zaštiti, obnovi i unapređivanju kvaliteta životne sredine i značaj očuvanja prirode i prirodnih resursa;

- poseduju osećanja socijalne pripadnosti i privrženosti sopstvenoj naciji i kulturi, te aktivno doprinose očuvanju i negovanju nacionalnog i kulturnog identiteta;

- razvijaju međusobno uvažavanje, kao i saradnju i solidarnost između pripadnika različitih socijalnih, etničkih i kulturnih grupa i doprinose društvenoj koheziji;

- podržavaju procese međunarodne integracije naše zemlje;

- koriste različite izvore informacija i uočavaju njihovu važnost u geografskim saznanjima;

- budu osposobljeni da na terenu osmatraju, mere, analiziraju, intervjuišu, skiciraju i prikupljaju podatke i razvijaju sposobnost iskazivanja geografskog znanja rečima, slikom, kvantitativno, tabelarno, grafički i shematski;

- ovladaju tehnikama timskog/grupnog rada i grupnog odlučivanja;

- budu osposobljeni za kontinuirano obrazovanje i samoobrazovanje.

SADRŽAJI PROGRAMA

I UVOD U PROGRAMSKE SADRŽAJE (1)

Ciljevi, zadaci i programski sadržaji geografije za osmi razred osnovne škole.

II GEOGRAFSKI POLOŽAJ, GRANICE I VELIČINA SRBIJE (2)

Geografski položaj, državne granice i veličina Srbije.

III PRIRODNE ODLIKE SRBIJE (26)

Postanak i teritorijalni raspored glavnih reljefnih celina.

PANONSKI BASEN

Panonska nizija: geografski položaj, prostiranje, podela, odlike i značaj.

Južni obod Panonskog basena: geografski položaj, prostiranje, podela, odlike i značaj.

PLANINSKI RELJEF SRBIJE

Geografski položaj, prostiranje, osnovne odlike i podela.

SRPSKO-MAKEDONSKA MASA

Geografski položaj, prostiranje, podela, odlike i značaj.

DINARIDI

Dinarske planine, Šarske planine, Kosovska i Metohijska kotlina: geografski položaj, prostiranje, podela, odlike i značaj.

KARPATO-BALKANIDI

Karpatske i Balkanske planine: geografski položaj, prostiranje, podela, odlike i značaj.

KLIMA SRBIJE

Klimatski elementi i faktori.

Klimatske oblasti, tipovi klime i njihove odlike.

VODE SRBIJE

Reke crnomorskog sliva: osnovne odlike i ekonomski značaj.

Reke jadranskog i egejskog sliva: osnovne odlike i ekonomski značaj.

Jezera: postanak, razmeštaj i značaj.

Termomineralne vode: postanak, razmeštaj, značaj i iskorišćavanje.

ZEMLJIŠTE I BILJNI I ŽIVOTINJSKI SVET

Zemljište: osnovni tipovi, odlike, prostiranje i značaj.

Biljni i životinjski svet: rasprostranjenost i značaj.

ZAŠTITA PRIRODE

Zaštita geonasleđa, vazduha, vode, zemljišta i biljnog i životinjskog sveta.

Zaštićeni prirodni objekti i nacionalni parkovi u Srbiji.

IV STANOVNIŠTVO I NASELJA SRBIJE (9)

Stanovništvo: broj, gustina naseljenosti, prirodni priraštaj.

Migracije stanovništva: vrste, uzroci i posledice.

Struktura stanovništva: biološka, nacionalna, kulturno-obrazovna, socio-ekonomska, verska.

Narodi i etničke zajednice u Srbiji.

Naselja: podela, razmeštaj i perspektive razvoja.

Beograd - glavni grad Republike Srbije.

V PRIVREDA SRBIJE (13)

Osnovne odlike i podela privrede.

Poljoprivreda: prirodni i društveni uslovi za razvoj, mere za unapređivanje, prioriteti razvoja i značaj.

Grane poljoprivrede (zemljoradnja, stočarstvo, lov i ribolov), osnovne odlike i perspektive razvoja.

Šumarstvo: vrste šuma, eksploatacija i značaj.

Industrija: osnovne odlike, podela i značaj.

Rudarstvo: razvoj i značaj rudarstva; nalazišta ruda metala i nemetala.

Teška industrija: crna i obojena metalurgija, razmeštaj i značaj.

Energetika: vrste i razmeštaj izvora energije i njihov značaj.

Prerađivačka industrija: mašinska industrija, elektroindustrija, hemijska industrija, industrija građevinskog materijala i nemetala: razmeštaj proizvodnje i značaj.

Laka industrija: podela, odlike, teritorijalni razmeštaj i značaj.

Saobraćaj: podela, saobraćajna mreža, uslovi, perspektive razvoja i značaj.

Trgovina: unutrašnja i spoljna, obim i struktura izvoza i uvoza.

Turizam: podela i uslovi za razvoj, turističke regije i centri, privredni značaj turizma i perspektive razvoja.

VI ZAVIČAJNA GEOGRAFIJA (6)

Pojam zavičaja, geografski položaj, veličina i prostiranje u okviru Srbije.

Prirodne odlike zavičaja: reljef, klima, vode, zemljište, biljni i životinjski svet.

Vrste i tipovi naselja.

Stanovništvo: broj stanovnika, gustina naseljenosti, prirodni priraštaj, struktura stanovništva i migracije.

Glavne privredne delatnosti i grane.

Perspektive razvoja.

VII SRBI VAN GRANICA SRBIJE (6)

Srbi u susednim državama: Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Slovenija, Mađarska, Rumunija, Bugarska, Makedonija, Albanija; osnovne geografske odlike prostora u kojima žive Srbi.

Srbi u dijaspori: broj i teritorijalni razmeštaj; Evropa i vanevropski kontinenti; veze sa zemljom maticom.

VIII SRBIJA U SAVREMENIM INTEGRACIJSKIM PROCESIMA (3)

Značaj integracijskih procesa u Evropi i savremenom svetu.

Saradnja naše zemlje sa drugim državama i međunarodnim organizacijama: politička, ekonomska, kulturno-prosvetna i naučno-tehnološka.

GODIŠNJA SISTEMATIZACIJA NASTAVNOG GRADIVA (2)

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

U osmom razredu osnovne škole programsku strukturu čini osam nastavnih tema, raspoređenih tako da svaka prethodna nastavna tema predstavlja osnovu za razumevanje naredne, a sve one zajedno čine jedinstvenu celinu. To, praktično, znači da bi u procesu nastave svim delovima programa trebalo posvetiti određenu pažnju uvažavajući sve programske zahteve.

U okviru prve nastavne teme "Uvod u programske sadržaje" potrebno je da učenici upoznaju i razumeju svrhu, ciljeve i zadatke programskih sadržaja nacionalne geografije.

Nastavna tema "Geografski položaj, granice i veličina Srbije" obuhvata političko-geografske sadržaje. Programom je predviđena obrada samo osnovnih političko-geografskih elemenata: geografski položaj, granice i veličina.

Tema "Prirodne odlike Srbije" odnosi se na opšte oblike reljefa, klimatske, hidrografske, pedološke i biogeografske odlike naše zemlje. Prilikom obrade fizičkogeografskih sadržaja težište valja staviti na opšte sadržaje, kao i na interaktivne veze i odnose svih činilaca geografske sredine. Prilikom obrade navedenih geografskih sadržaja, posebnu pažnju neophodno je posvetiti problemima zaštite i unapređivanja životne sredine.

Vidno mesto u nastavnom programu ima nastavna tema "Stanovništvo i naselja Srbije". Izučavanje sadržaja ove teme trebalo bi da podstakne učenike da bolje upoznaju problematiku demografskog razvoja i naseljenošću Srbije. Ovo nastavno gradivo moguće je korelativno povezivati sa sličnim sadržajima drugih nastavnih predmeta, u cilju sagledavanja populacionih problema i izgrađivanja svesti o neophodnosti zajedničkog života različitih naroda. Kroz sadržaje ove nastavne teme učenici upoznaju populacionu politiku i značaje njenih odredbi za obnavljanje stanovništva. U vezi sa tim, neophodno je objasniti i ukazati na faktore koji su doveli do krupnih promena i transformacije na našim prostorima početkom ovog veka, što se snažno odražava na stanovništvo i naselja u našoj zemlji. Učenici treba da se upoznaju sa različitim funkcijama, tipovima i razvojem naselja u našoj zemlji.

Prilikom obrade teme "Privreda Srbije" neophodno je insistirati da učenici steknu znanja o razvoju privrede u celini i pojedinih privrednih delatnosti, kao i o prirodno-geografskoj osnovi razvoja. S obzirom na složenost ove problematike, težište treba staviti na najvažnije karakteristike razvoja, teritorijalni razmeštaj i neravnomernost u nivou razvijenosti, a izbegavati suvoparno nabrajanje obilja brojčanih podataka.

Nastavna tema "Zavičajna geografija" obuhvata pregled geografskih odlika lokalne sredine/zavičaja. Prilikom realizacije ovih nastavnih sadržaja učenici će koristiti stečena znanja i umenja postavljena zadacima nastave geografije. Uz pomoć nastavnika, grupno ili u paru, učenici će raditi kratka istraživanja, a potom prezentaciju geografskih odlika lokalne sredine, na osnovu čega nastavnik može da sagleda obim i kvalitet samostalnog rada svakog pojedinca.

U nastavnoj temi "Srbi van granica Srbije" obuhvaćeni su sadržaji koji se odnose na susedne države i njihove osnovne prirodne i društveno-geografske odlike u kojima živi srpsko stanovništvo i sadržaji sa teritorijalnim razmeštajem srpskog stanovništva u evropskim državama i državama van granica evropskog kontinenta. Potrebno je da učenici usvoje podatke o broju Srba koji se nalaze van granica Srbije, sa uslovima u kojima žive i rade i njihovim vezama sa matičnom državom.

U okviru nastavne teme "Srbija u savremenim integracijskim procesima" učenicima omogućiti da shvate razgranatost i razvojnost političke, ekonomske, kulturno-prosvetne i naučno-tehnološke saradnje naše države sa drugim državama i organizacijama u svetu. Važno je upoznati učenike sa aktuelnim integracijskim procesima u Evropi i svetu i ukazati na značaj i mesto naše zemlje u ovoj sferi.

Broj nastavanih časova po nastavnim temama dat je orijentaciono. Nastavnicima se preporučuje da, u zavisnosti od predznanja učenika i strukture odeljenja, mogu sami da odrede broj časova za usvajanje, vežbanje, ponavljanje, utvrđivanje i proveravanje programom predviđenih nastavnih sadržaja.

FIZIKA

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje) **Cilj**

i zadaci

Ciljnastave fizike jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i naučnu pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da upoznaju prirodne pojave i osnovne zakone prirode, da steknu osnovnu naučnu pismenost, da se osposobe za uočavanje i raspoznavanje fizičkih pojava u svakodnevnom životu i za aktivno sticanje znanja o fizičkim pojavama kroz istraživanje, da oforme osnovu naučnog metoda i da se usmere prema primeni fizičkih zakona u svakodnevnom životu i radu.

Zadaci nastave fizike su:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave fizike svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave fizike budu u punoj meri realizovani,

- razvijanje funkcionalne pismenosti,

- upoznavanje osnovnih načina mišljenja i rasuđivanja u fizici,

- razumevanje pojava, procesa i odnosa u prirodi na osnovu fizičkih zakona,

- razvijanje sposobnosti za aktivno sticanje znanja o fizičkim pojavama putem istraživanja,

- podsticanje radoznalosti, sposobnosti racionalnog rasuđivanja, samostalnosti i kritičkog mišljenja,

- razvijanje veštine jasnog i preciznog izražavanja,

- razvijanje logičkog i apstraktnog mišljenja,

- razumevanje smisla i metoda ostvarivanja eksperimenta i značaja merenja,

- rešavanje jednostavnih problema i zadataka u okviru nastavnih sadržaja,

- razvijanje sposobnosti za primenu znanja iz fizike,

- uočavanje i razumevanje povezanosti fizičkih pojava i ekologije i razvijanje svesti o potrebi zaštite, obnove i unapređivanja životne sredine,

- razvijanje radnih navika i sklonosti ka izučavanju nauka o prirodi,

- razvijanje svesti o sopstvenim znanjima, sposobnostima i daljoj profesionalnoj orijentaciji.

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- razlikuje fizičke veličine koje su određene samo brojnom vrednošću (vreme, masa, temperatura, rad, energija, količina naelektrisanja, električni napon i struja) od onih koje su definisane intenzitetom, pravcem i smerom (brzina, ubrzanje, sila, jačina električnog i magnetnog polja ...),

- ume da slaže i razlaže silu, jačinu električnog polja...

- razlikuje različite vrste kretanja (translatorno, oscilatorno, talasno) i da zna njihove karakteristike,

- zna osnovne karakteristike zvuka i svetlosti,

- zna da je brzina svetlosti u vakuumu najveća postojeća brzina u prirodi,

- razume da je rad sile jednak promeni energije i na nivou primene koristi transformaciju energije u rad i obrnuto,

- primenjuje zakone održanja (mase, energije, količine naelektrisanja),

- zna uslove za nastanak struje i Omov zakon,

- pravi razliku između temperature i toplote,

- ume da rukuje mernim instrumentima,

- koristi jedinice Međunarodnog sistema (SI) za odgovarajuće fizičke veličine.

SADRŽAJI PROGRAMA

OSCILATORNO I TALASNO KRETANJE (4+3+1)

Obnavljanje dela gradiva iz sedmog razreda koje se odnosi na zakon održanja mehaničke energije. Oscilatorno kretanje (oscilovanje tela obešenog o oprugu, oscilovanje kuglice klatna). Pojmovi i veličine kojima se opisuje oscilovanje tela (amplituda, period, frekvencija).

Zakon o održanju mehaničke energije pri oscilovanju tela. (2+1)

Talasno kretanje (mehanički talas). Osnovni parametri kojima se opisuje talasno kretanje (talasna dužina, frekvencija, brzina). (1+1)

Zvuk. Karakteristike zvuka i zvučna rezonancija. (1+1)

Demonstracioni ogledi. Oscilovanje kuglice klatna i tela obešenog o oprugu (u vazduhu i u tečnosti). Oscilovanje žica i vazdušnih stubova (frula zaronjena u vodu, ksilofon, različite zategnute žice, jednake staklene flaše sa različitim nivoima vode). Odakle dolazi zvuk (gumeno crevo sa dva levka, kanap i dve plastične čaše...). Talasi (talasna mašina ili kada).

Laboratorijska vežba

1. Merenje perioda oscilovanja klatna. (1)

SVETLOSNE POJAVE (7+6+2)

Svetlost (osnovni pojmovi). Pravolinijsko prostiranje svetlosti (senka i polusenka, pomračenje Sunca i Meseca). (1+0)

Zakon odbijanja svetlosti. Ravna i sferna ogledala i konstrukcija likova predmeta. (2+2)

Brzina svetlosti u različitim sredinama. Indeks prelamanja i zakon prelamanja svetlosti. Totalna refleksija. (1+1)

Prelamanje svetlosti kroz prizmu i sočiva. Određivanje položaja likova kod sočiva. Optički instrumenti. Lupa i mikroskop. (3+2)

Sistematizacija i obnavljanje gradiva. (0+1)

Demonstracioni ogledi. Senke. Hartlijeva ploča za ilustrovanje zakona o odbijanju i prelamanju svetlosti. Prelamanje svetlosti (štapić delimično uronjen u čašu s vodom, novčić u čaši sa vodom i ispod nje). Prelamanje bele svetlosti pri prolazu kroz prizmu. Prelamanje svetlosti kroz sočivo, oko i korekcija vida (optička klupa, geometrijska optika na magnetnoj tabli, staklena flaša sa vodom kao sočivo). Lupa i mikroskop.

Laboratorijske vežbe

1. Provera zakona odbijanja svetlosti korišćenjem ravnog ogledala. (1)

2. Određivanje žižne daljine sabirnog sočiva. (1)

ELEKTRIČNO POLJE (5+5+0)

Naelektrisavanje tela. Elementarna količina naelektrisanja. Zakon o održanju količine naelektrisanja. Uzajamno delovanje naelektrisanih tela. Kulonov zakon. (2+2)

Električno polje (linije sila, homogeno i nehomogeno polje). Rad sile električnog polja. Napon. Veza napona i jačine homogenog električnog polja. Električne pojave u atmosferi. (3+2)

Sistematizacija i obnavljanje gradiva. (0+1)

Demonstracioni ogledi. Naelektrisavanje čvrstih izolatora i provodnika. Elektrofor, električno klatno i elektroskop. Linije sila električnog polja (perjanice, griz u ricinusovom ulju i jakom električnom polju). Faradejev kavez. Antistatičke podloge. Influentna mašina. Mehuri sapunice u električnom polju. Model gromobrana.

ELEKTRIČNA STRUJA (8+8+3)

Električna struja (jednosmerna, naizmenična). Uslovi za nastajanje električne struje i izvori struje (EMS). Merenje električne struje i napona. (3+3) Električna otpornost provodnika. Provodnici i izolatori. Omov zakon za deo strujnog kola. Rad i snaga električne struje. Džul-Lencov zakon. Omov zakon za celo strujno kolo. Vezivanje otpornika. (4+4)

Električna struja u tečnostima i gasovima. (1+0)

Sistematizacija i obnavljanje gradiva. (0+1)

Demonstracioni ogledi. Demonstracioni ampermetar u strujnom kolu. Regulisanje električne struje u kolu reostatom i potenciometrom. Grafitna mina (olovke) kao potenciometar. Merenje električne otpornosti ommetrom. Zagrevanje provodnika električnom strujom. Proticanje električne struje u vodenom rastvoru kuhinjske soli. Limun kao baterija. Pražnjenje u Gajslerovim cevima pomoću Teslinog transformatora. ***Laboratorijske vežbe***

1. Zavisnost električne struje od napona na provodniku (tablični i grafički prikaz zavisnosti). (1)

2. Određivanje električne otpornosti otpora u kolu pomoću ampermetra i voltmetra. (1)

3. Merenje električne struje i napona u kolu sa serijski i paralelno povezanim otpornicima i određivanje ekvivalentne otpornosti. (1)

MAGNETNO POLJE (4+2+0)

Magnetno polje stalnih magneta. Magnetno polje Zemlje. (1+1)

Magnetno polje električne struje. Dejstvo magnetnog polja na strujni provodnik. (2+1)

Doprinos Nikole Tesle i Mihajla Pupina razvoju nauke o elektromagnetnim pojavama i njihovoj primeni. (1+0)

Demonstracioni ogledi. Linije sila magnetnog polja potkovičastog magneta i magnetne šipke. Magnetna igla i školski kompas. Erstedov ogled. Elektromagnet. Uzajamno delovanje dva paralelna provodnika kroz koje protiče struja.

ELEMENTI ATOMSKE I NUKLEARNE FIZIKE (5+3+0)

Struktura atoma (jezgro, elektronski omotač). Nuklearne sile. (1+1)

Prirodna radioaktivnost. Radioaktivno zračenje (alfa, beta i gama zraci) i njihovo biološko dejstvo na biljni i životinjski svet. Zaštita od radioaktivnog zračenja. (2+1) Veštačka radioaktivnost. Fisija i fuzija. Primena nuklearne energije i radioaktivnog zračenja. (2+1)

Demonstracioni ogled. Detekcija prisustva radioaktivnog zračenja. (školski Gajger-Milerov brojač)

FIZIKA I SAVREMENI SVET (2+0)

Uticaj fizike na razvoj drugih prirodnih nauka, medicine i tehnologije. (2+0)

DODATNI RAD (Orijentacioni sadržaji programa)

1. Fenomen Doplerovog efekta. Ultra zvuk. Problem buke.
2. Rezonancija. Određivanje brzine zvuka u vazduhu.
3. Videozapis ili simulacija na računaru različitih svetlosnih pojava u svakodnevnom životu.
4. Posmatranje udaljenih tela pomoću teleskopa ili posmatranje malih objekata pomoću mikroskopa.
5. Pomračenje Sunca i Meseca.
6. Eratostenov ogled za određivanje poluprečnika Zemlje.
7. Rešavanje problema koji se odnose na za zakon odbijanja svetlosti, sferna ogledala i konstrukciju lika.
8. Totalna refleksija svetlosti i njena primena.
9. Oko i korekcija vida.
10. Rešavanje problema koji se odnose na zakon prelamanja svetlosti, totalnu refleksiju, sočiva i optičke instrumente.
11. Videozapis ili simulacija na računaru različitih oblika električnih pojava u svakodnevnom životu.
12. Rešavanje problema koji se odnose na zakon o održanju količine naelektrisanja, Kulonov zakon, rad u električnom polju i napon.

13. Ampermetar i voltmetar u električnom kolu. Korišćenje multimetra.

14. Rešavanje problema koji se odnose na Omov zakon, rad i snagu električne struje i Džulov zakon.

15. Korišćenje računara u obradi eksperimentalnih rezultata merenja na primeru Omovog zakona.

16. Kirhofova pravila.

17. Rešavanje problema primenom Kirhofovih pravila.

18. Simulacija na računaru električnog kola jednosmerne struje s promenljivim parametrima.

19. Videozapis ili simulacija na računaru različitih oblika magnetnih pojava.

20. Rešavanje problema iz oblasti elektromagnetne indukcije.

21. Magnetno polje Zemlje i Sunca. Određivanje horizontalne komponente magnetnog polja Zemlje. Upotreba kompasa.

22. Teslin transformator i njegova primena u kabinetu za fiziku.

23. Videozapis ili simulacija na računaru različitih modela atoma, jezgra, nuklearnih reakcija i sl.

24. Interakcija radioaktivnog zračenja s materijom.

25. Primena radioaktivnih preparata, registracija prisustva radioaktivnosti i prirodni fon. Mere zaštite od radioaktivnog zračenja.

26. Poseta laboratoriji za fiziku na fakultetu, naučnoistraživačkom institutu, elektrani, fabrici, kabinetu u gimnaziji, Muzeju Nikole Tesle...

Pored ponuđenih sadržaja, mogu se realizovati i teme za koje učenici pokažu posebno interesovanje ili ih sami predlože.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Prilikom izradi ovog programa uzete su u obzir primedbe i sugestije nastavnika fizike osnovne škole, izrečene na stručnim skupovima i seminarima u okviru razgovora o programima i nastavi fizike u osnovnoj i srednjim školama. One se mogu sažeti u sledećem:

- smanjiti ukupnu opterećenost učenika,

- rasteretiti važeći program svih sadržaja koji nisu primereni psihofizičkim mogućnostima učenika,

- "vratiti" eksperiment u nastavu fizike,

- metodski unaprediti izlaganje programskih sadržaja i

- izvršiti bolju korelaciju redosleda izlaganja sadržaja predmeta fizika sa matematikom i predmetima drugih prirodnih nauka.

Na osnovu primedbi nastavnika fizike na važeći program i višegodišnjeg sopstvenog iskustva članova Stručne komisije, stečenog kroz izvođenje nastave fizike u osnovnoj i srednjoj školi i na fakultetu, Stručna komisija je pripremila izmenjeni i dopunjeni program fizike. On je po sadržaju, obimu i metodskom prezentovanju znatno prilagođeniji učenicima osnovne škole nego što je to bio prethodni program.

Polazna opredeljenja za koncipiranje programa fizike

Prilikom izrade programa fizike dominantnu ulogu imale su sledeće činjenice:

- osnovno obrazovanje je obavezno za celokupnu populaciju učenika,

- kod učenika osnovne škole sposobnost apstraktnog mišljenja još nije dovoljno razvijena,

- fizika je apstraktna, egzaktna i razuđena naučna disciplina čiji se zakoni često iskazuju u matematičkoj formi koja je učeniku osnovne škole potpuno nepristupačna,

- u nastavi fizike je zapostavljen ogled (iako je fizika eksperimentalna nauka) a laboratorijske vežbe učenici sve ređe izvode.

Navedene činjenice uticale su na *izbor programskih sadržaja i metoda logičkog zaključiv*anja, kao i na uvođenje jednostavnih eksperimenata, tzv. "*malih ogleda*", koji ne zahtevaju skupu i složenu opremu za demonstriranje fizičkih pojava.

1. Izbor programskih sadržaja

Iz fizike kao naučne discipline odabrani su samo oni sadržaji koje na određenom nivou mogu da usvoje svi učenici osnovne škole. To su, uglavnom, sadržaji iz osnova klasične fizike, dok su u osmom razredu uzeti i neki sadržaji atomske i nuklearne fizike. Obim odabranih programskih sadržaja prilagođen je godišnjem fondu časova fizike u osnovnoj školi. Međutim, i usvajanjem ovih sadržaja učenici mogu da upoznaju egzaktnost fizičkih zakona i raznovrsnost fizičkih pojava u makrosvetu, ali i u mikrosvetu koji nije direktno dostupan našim čulima. Pošto su makrofizičke pojave očiglednije za proučavanje, one dominiraju u nastavnim sadržajima šestog i sedmog razreda. U osmom razredu, pored njih, date su i tematske celine u kojima se obrađuju i neki procesi u mikrosvetu (omotač i jezgro atoma).

2. Izbor metoda logičkog zaključivanja

Od svih metoda logičkog zaključivanja koje se koriste u fizici kao naučnoj disciplini (induktivni, deduktivni, zaključivanje po analogiji itd.), učenicima osnovne škole najpristupačniji je induktivni metod (od pojedinačnog ka opštem) prilikom pronalaženja i formulisanja osnovnih zakona fizike. Zato program predviđa da se u proučavanju makrofizičkih pojava pretežno koristi induktivni metod.

Na ovako izabranim poglavljima fizike može se u potpunosti ilustrovati suština metodologije koja se i danas koristi u fizici i u svim prirodnim naukama u početnoj etapi naučnog

istraživanja, tj. u procesu sakupljanja eksperimentalnih činjenica i na osnovu njih formulisanja osnovnih zakona o pojavama koje treba da se prouče. Ova etapa saznajnog procesa obuhvata: posmatranje pojave, uočavanje bitnih svojstava sistema na kojima se pojava odvija, zanemarivanje manje značajnih svojstava i parametara sistema, merenje u cilju pronalaženja međuzavisnosti odabranih veličina, planiranje novih eksperimenata radi preciznijeg formulisanja fizičkih zakona i sl. Sa nekim naučnim rezultatima, do kojih se došlo deduktivnim putem, treba upoznati i učenike starijih razreda, ali samo na informativnom nivou. Zato program predviđa da se neka znanja do kojih se došlo deduktivnim putem koriste za objašnjavanje određenih fizičkih procesa u makro i mikrosvetu.

3. Jednostavni eksperimenti

Uvođenje jednostavnih eksperimenata za demonstriranje fizičkih pojava ima za cilj "vraćanje" ogleda u nastavu fizike, razvijanje radoznalosti i interesa za fiziku i istraživački pristup prirodnim naukama.

Jednostavne eksperimente mogu da izvode i sami učenici na času ili da ih ponove kod kuće, koristeći mnoge predmete i materijale iz svakodnevnog života.

Način prezentovanja programa

Programski sadržaji dosledno su prikazani u formi koja zadovoljava osnovne metodičke zahteve nastave fizike:

Postupnost (od prostijeg ka složenijem) prilikom upoznavanja novih pojmova i formulisanju zakona.

Očiglednost prilikom izlaganja nastavnih sadržaja (uz svaku tematsku celinu pobrojano je više demonstracionih ogleda).

Induktivni pristup (od pojedinačnog ka opštem) kod uvođenja osnovnih pojmova i zakona fizike.

Povezanost nastavnih sadržaja (horizontalna i vertikalna).

Stoga, prilikom ostvarivanja ovog programa bilo bi poželjno da se svaka tematska celina obrađuje onim redosledom koji je naznačen u programu. Time se omogućuje da učenik postupno i lakše usvaja nove pojmove i spontano razvija sposobnost za logičko mišljenje.

Program predviđa da se unutar svake veće tematske celine, posle postupnog i analitičnog izlaganja pojedinačnih nastavnih sadržaja, kroz sistematizaciju i obnavljanje izloženog gradiva, izvrši sinteza bitnih činjenica i zaključaka, i da se kroz njihovo obnavljanje omogući da ih učenici u potpunosti razumeju i trajno usvoje. Pored toga, program predviđa da svaka tematska celina, počinje *obnavljanjem dela gradiva iz prethodnog razreda koje se odnosi na*.... Time se postiže i vertikalno povezivanje nastavnih sadržaja. Veoma je važno da se kroz rad u razredu ispoštuje ovaj zahtev Programa, jer se time naglašava činjenica da su u fizici sve oblasti međusobno povezane i omogućuje učeniku da sagleda fiziku kao koherentnu naučnu disciplinu u kojoj se početak proučavanja nove pojave naslanja na rezultate proučavanja nekih prethodnih.

Uz naslov svake tematske celine naveden je (u zagradi) zbir tri broja. Na primer, Svetlosne pojave (7+6+2). Prva cifra označava broj časova predviđenih za neposrednu obradu

sadržaja tematske celine i izvođenje demonstracionih ogleda, druga cifra određuje broj časova za utvrđivanje tog gradiva i ocenjivanje učenika, dok treća cifra označava broj časova za izvođenje laboratorijskih vežbi.

Svaka tematska celina razbijena je na više tema koje bi trebalo obrađivati onim redosledom koji je dat u Programu. Iza teksta svake teme, u zagradi, naveden je zbir dve cifre: prva označava optimalni broj časova za obradu teme i izvođenje demonstracionih ogleda, a druga daje optimalni broj časova za utvrđivanje sadržaja teme. Pri tome, na primer, zbir (1+1) ne treba shvatiti bukvalno, tj. da se jedan čas koristi samo za izlaganje novog sadržaja, a sledeći čas, samo za obnavljanje i utvrđivanje. Naprotiv, pri obradi sadržaja skoro svake teme, na svakom času deo vremena posvećuje se obnavljanju gradiva, a deo vremena se koristi za izlaganje novih sadržaja.

Iza naziva svake laboratorijske vežbe nalazi se, u zagradi, cifra koja označava broj časova predviđenih za njeno ostvarivanje.

Kako program nastave matematike za osnovnu školu ne obuhvata sadržaje iz vektorske algebre, u okviru programa fizike nije predviđeno da se fizičke veličine, koje imaju vektorsku prirodu (brzina, ubrzanje, sila itd.), eksplicitno tretiraju kao vektori, već kao veličine koje su jednoznačno određene sa tri podatka: brojnom vrednošću, pravcem i smerom.

Osnovni oblici nastave i metodička uputstva za njihovo izvođenje

Ciljevi i zadaci nastave fizike ostvaruju se kroz sledeće osnovne oblike:

1. izlaganje sadržaja teme uz odgovarajuće demonstracione oglede,

2. rešavanje kvalitativnih i kvantitativnih zadataka,

3. laboratorijske vežbe,

4. korišćenje i drugih načina rada koji doprinose boljem razumevanju sadržaja teme (domaći zadaci, čitanje popularne literature iz istorije fizike i sl.) i

5. sistematsko praćenje rada svakog pojedinačnog učenika.

Veoma je važno da nastavnik tokom realizovanja prva tri oblika nastave naglašava njihovu objedinjenost u jedinstvenom cilju: otkrivanje i formulisanje zakona i njihova primena. U protivnom, učenik će steći utisak da postoje tri različite fizike: jedna se sluša na predavanjima, druga se radi kroz računske zadatke, a treća se koristi u laboratoriji. Uz to, ukoliko još nastavnik ocenjuje učenike samo na osnovu pismenih vežbi, učenik će s pravom zaključiti: *U školi je važna samo ona fizika koja se radi kroz računske zadatke*. Nažalost, često se dešava da učenici osnovne i srednje škole o fizici kao nastavnoj disciplini steknu upravo takav utisak.

Da bi se ciljevi i zadaci nastave fizike ostvarili u celini, neophodno je da učenici aktivno učestvuju u svim oblicima nastavnog procesa. Imajući u vidu da svaki od navedenih oblika nastave ima svoje specifičnosti u procesu ostvarivanja, to su i metodička uputstva prilagođena ovim specifičnostima. *Metodska uputstva za predavanja*

Kako se uz svaku tematsku celinu primenjuju demonstracioni ogledi, učenici će spontano pratiti tok posmatrane pojave, a nastavnik je dužan da podstakne učenika da svojim rečima, na osnovu sopstvenog rasuđivanja, opiše pojavu koju posmatra. Posle toga nastavnik, koristeći precizni jezik fizike, definiše nove pojmove (veličine) i rečima formuliše zakon pojave. Kada se realizuju sve etape u izlaganju sadržaja teme (ogled, učenikov opis pojave, definisanje pojmova i formulisanje zakona), prelazi se, ako je moguće, na prezentovanje zakona u matematičkoj formi. Ovakvim načinom izlaganja sadržaja teme nastavnik pomaže učeniku da potpunije razume fizičke pojave, trajnije zapamti usvojeno gradivo i u drugi plan potisne formalizovanje usvojenog znanja. Ako se insistira samo na matematičkoj formi zakona, dolazi se nekada do besmislenih zaključaka. Na primer, drugi Njutnov zakon mehanike F = ma učenik može da napiše i u obliku m = F/a. S matematičke tačke gledišta, to je potpuno korektno. Međutim, ako se ova formula iskaže rečima: *Masa tela direktno je srazmerna sili koja deluje na telo, a obrnuto srazmerna ubrzanju tela*, tvrđenje je s aspekta matematike tačno, ali je s aspekta fizike potpuno pogrešno.

Veliki fizičari, Ajnštajn na primer, naglašavali su da u makrosvetu koji nas okružuje svaka novootkrivena istina ili zakon prvo je formulisana rečima, pa tek zatim prikazana u matematičkoj formi. Čovek, naime, svoje misli iskazuje rečima, a ne formulama. Majkl Faradej, jedan od najvećih eksperimentalnih fizičara, u svom laboratorijskom dnevniku nije zapisao ni jednu jedinu formulu, ali je zato sva svoja otkrića formulisao preciznim jezikom fizike. Ti zakoni (zakon elektromagnetne indukcije, zakoni elektrolize) i danas se iskazuju u takvoj formi, iako ih je Faradej otkrio još pre 180 godina.

Metodska uputstva za rešavanje računskih zadataka

U postupku rešavanja kvantitativnih (računskih) zadataka iz fizike, u zadatku prvo treba na pravi način sagledati i razumeti zahteve i fizičke sadržaje, pa tek posle toga preći na matematičko formulisanje i izračunavanje. Naime, rešavanje zadataka odvija se kroz tri etape: fizička analiza zadatka, matematičko izračunavanje i diskusija rezultata. U prvoj etapi uočavaju se fizičke pojave na koje se odnosi zadatak, a zatim se nabrajaju i rečima iskazuju zakoni po kojima se pojave odvijaju. U drugoj etapi se, na osnovu matematičke forme zakona, izračunava vrednost tražene veličine. U trećoj etapi traži se fizičko tumačenje dobijenog rezultata. Ako se, na primer, primenom Džulovog zakona izdvoje različite količine toplote na paralelno vezanim otpornicima, treba protumačiti zašto se na otporniku manjeg otpora oslobađa veća količina toplote. Tek ako se od učenika dobije korektan odgovor, nastavnik može da bude siguran da je sa svojim učenicima zadatak rešavao na pravi način.

Metodska uputstva za izvođenje laboratorijskih vežbi Laboratorijske vežbe čine sastavni deo redovne nastave i organizuju se na sledeći način: učenici svakog odeljenja dele se u dve grupe, tako da svaka grupa ima svoj termin za laboratorijsku vežbu. Oprema za svaku laboratorijsku vežbu umnožena je u više kompleta, što omogućava da na jednoj vežbi (radnom mestu) rade dva do tri učenika. Vežbe se rade frontalno.

Čas eksperimentalnih vežbi sastoji se iz uvodnog dela, merenja i zapisivanja rezultata merenja.

U uvodnom delu časa nastavnik:

- obnavlja delove gradiva koji su obrađeni na časovima predavanja, a odnose se na datu vežbu (definicija veličine koja se određuje i metod koji se koristi da bi se veličina

odredila), - obraća pažnju na činjenicu da svako merenje prati odgovarajuća greška i ukazuje na njene moguće izvore,

- upoznaje učenike s mernim instrumentima i obučava ih da pažljivo rukuju laboratorijskim inventarom,

- ukazuje učenicima na mere predostrožnosti kojih se moraju pridržavati radi sopstvene sigurnosti, prilikom rukovanja aparatima, električnim izvorima, raznim uređajima i sl. Dok učenici vrše merenja, nastavnik aktivno prati njihov rad, diskretno ih nadgleda i, kad zatreba, objašnjava i pomaže.

Pri unošenju rezultata merenja u đačku svesku, procenu greške treba vršiti samo za direktno merene veličine (dužinu, vreme, električnu struju, električni napon i sl.), a ne i za veličine koje se posredno određuju (električni otpor određen primenom Omovog zakona). Procenu greške posredno određene veličine nastavnik može da izvodi u okviru dodatne nastave. Ako nastavnik dobro organizuje rad u laboratoriji, učenici će se ovom obliku nastave najviše radovati.

Metodska uputstva za druge oblike rada

Jedan od oblika rada sa učenicima su domaći zadaci. Nastavnik planira domaće zadatke u svojoj redovnoj pripremi za čas. Prilikom odabira zadataka, neophodno je težinu zadatka prilagoditi mogućnostima prosečnog učenika i dati samo one zadatke koje učenici mogu da reše bez tuđe pomoći. Domaći zadaci odnose se na gradivo koje je obrađeno neposredno na času (1-2 zadatka) i na povezivanje ovog gradiva sa prethodnim (1 zadatak).

Analiza rešenih zadataka vrši se na prvom sledećem času, kako bi učenici dobili povratnu informaciju o uspešnosti svog samostalnog rada i na taj način utvrdili grešku u izradi i otklonili nejasno i nenaučeno. *Praćenje rada učenika*

Nastavnik je dužan da kontinuirano prati rad svakog učenika kroz neprekidnu kontrolu njegovih usvojenih znanja, stečenih na osnovu svih oblika nastave: demonstracionih ogleda, predavanja, rešavanja kvantitativnih i kvalitativnih zadataka i laboratorijskih vežbi. Ocenjivanje učenika samo na osnovu rezultata koje je on postigao na pismenim vežbama neprimereno je učeničkom uzrastu i fizici kao naučnoj disciplini. Nedopustivo je da nastavnik od učenika, koji prvi put izučava fiziku, traži samo formalno znanje, umesto da ga podstiče na razmišljanje i logičko zaključivanje. Učenik se kroz usmene odgovore navikava da koristi preciznu terminologiju, razvija sposobnost da svoje misli jasno i tečno formuliše i ne doživljava fiziku kao naučnu disciplinu u kojoj su jedino formule važne.

Budući da je program, kako po sadržaju tako i po obimu, prilagođen psihofizičkim mogućnostima učenika osnovne škole, stalnim obnavljanjem najvažnijih delova iz celokupnog gradiva postiže se da stečeno znanje bude trajnije i da učenik bolje uočava povezanost različitih oblasti fizike. Istovremeno se obezbeđuje da učenik po završetku osnovne škole ovlada osnovnim pojmovima i zakonima fizike, da poznaje logiku i metodologiju koja se koristi u fizici prilikom proučavanja fizičkih pojava u prirodi i da ih primenjuje u svakodnevnom životu. ***Dodatna i dopunska nastava***

Dodatna nastava iz fizike organizuje se u osmom razredu sa po jednim časom nedeljno. Programski sadržaji ove nastave obuhvataju:

- izabrane sadržaje iz redovne nastave koji se sada obrađuju kompleksnije (koristi se i deduktivni pristup fizičkim pojavama, rade se teži zadaci, izvode se preciznija merenja na složenijim aparatima itd.) i

- nove sadržaje, koji se naslanjaju na program redovne nastave, ali se odnose na složenije fizičke pojave ili na pojave za koje su učenici pokazali poseban interes.

Redosled tematskih sadržaja u dodatnoj nastavi prati redosled odgovarajućih sadržaja u redovnoj nastavi. Ukoliko u školi trenutno ne postoje tehnički uslovi za ostvarivanje nekih tematskih sadržaja dodatne nastave, nastavnik bira one sadržaje koji mogu da se ostvare. Pored ponuđenih sadržaja, mogu se realizovati i teme za koje učenici pokažu posebno interesovanje ili ih sami predlože. Korisno je da nastavnik pozove istaknute stručnjake da u okviru dodatne nastave održe popularna predavanja.

Dopunska nastava se takođe organizuje sa po jednim časom nedeljno. Nju pohađaju učenici koji u redovnoj nastavi nisu uspešno savladali određene nastavne sadržaje. Cilj dopunske nastave je da učenik, uz dodatnu pomoć nastavnika, stekne minimum osnovnih znanja iz sadržaja koje predviđa program fizike u osnovnoj školi.

Slobodne aktivnosti učenika, koji su posebno zainteresovani za fiziku, mogu se organizovati kroz razne sekcije mladih fizičara.

Osnovna znanja i umenja učenika na kraju osmog razreda

Znati i razumeti

U okviru *funkcionalne pismenosti:*

- prikazivati relacije jednostavnim formulama i grafikom i znati da koristi dijagram i skicu (na nivou uzrasnih mogućnosti),

- razumeti ulogu modela i eksperimenta u prikazivanju fizičkih pojava, procesa i zakona,

- razumeti i znati osnovne zakone održanja (mase, energije, naelektrisanja..) i njihov značaj,

- razumeti ulogu eksperimenta, dokaza i kreativne misli u razvoju naučnih ideja, - razumeti

  nastajanje i značaj naučnih otkrića u fizici, kao i doprinos nekih naučnika, - primenjivati

  stečena znanja i veštine iz matematike i fizike.

U okviru *razumevanja pojava, procesa i odnosa u prirodi na osnovu fizičkih zakona:*

- znati i razumeti da fizika proučava osnovne zakone po kojima se dešavaju sve pojave,

- znati da je fizika eksperimentalna nauka i da se pojave opisuju zakonima i odgovarajućim fizičkim veličinama koje se mogu meriti,

- razumeti i uočavati da je uzajamno delovanje tela (mehaničko, gravitaciono, električno, magnetno) uzrok promena i pojava u prirodi i prepoznati uzrok konkretne promene ili pojave, - objašnjavati promene, pojave i procese u prirodi koristeći naučne pojmove,

- razumeti različite vrste kretanja i znati da opiše translatorno, oscilatorno i talasno kretanje, -

  znati prirodu vidljive svetlosti, njena svojstva i značaj za živi svet,

- razumeti da su makroskopske pojave uslovljene različitim nivoima strukture na mikronivou (atom, jon, molekul),

- razlikovati živu od nežive prirode i shvatiti njihovu međusobnu uslovljenost i promenljivost u vremenu i prostoru,

- razumeti gravitaciju i njen uticaj na kretanje tela, pojave i procese na Zemlji i u Sunčevom sistemu,

- razumeti povezanost kretanja sa silom i energijom,

- razumeti svojstva statičkog naelektrisanja i jednosmerne električne struje,

- razumeti da se magnetna svojstva ispoljavaju kroz interakciju magneta i nekih drugih objekata posredstvom magnetnog polja (tela od gvožđa, provodnik sa strujom i magnetno polje Zemlje),

- znati svojstva toplote i zvuka,

- upoznati radioaktivnost kao prirodnu pojavu,

U okviru *razvijanja sposobnosti za aktivno sticanje znanja o fizičkim pojavama kroz jednostavna istraživanje:*

- odlučivati o izboru opreme i tehnike rada,

- koristiti usmena i pismena uputstva za izvođenje ogleda i laboratorijskih vežbi,

- znati da opiše rečima i slikom postupke i korake u istraživanju,

- izražavati fizičke veličine u jedinicama Međunarodnog sistema jedinica (SI),

- objašnjavati podatke prikupljene posmatranjem i merenjima, izvoditi zaključke i procenjivati njihovu saglasnost sa predviđanjima,

- procenjivati greške merenih fizičkih veličina (srednja vrednost i apsolutna greška),

- znati da korišćenjem odgovarajućih mernih instrumenata izmeri i izračuna fizičke veličine: temperaturu, period oscilovanja klatna, struju, napon, električni otpor.

U okviru *razvijanja logičkog i apstraktnog mišljenja:*

- uočavati uzročno-posledične veze između nekih fizičkih pojava i odnose između fizičkih veličina,

- poznavati logičke procedure i vladati njima,

- koristiti različite načine za rešavanje problem-situacija,

- razlikovati činjenice i teoriju od njihovih interpretacija i ličnog iskustva,

- rezimirati i izvoditi zaključke.

U okviru *razvijanja radoznalosti i samostalnosti:*

- postavljati pitanja i pokazivati inicijativu u traženju odgovora,

- tražiti informacije iz različitih oblasti i različitih izvora.

U okviru *razvijanja sposobnosti za primenu znanja iz fizike:*

- znati da primeni stečena znanja u svakodnevnim školskim i vanškolskim situacijama,

- znati da prepozna fizičke procese i zakone u drugim naučnim disciplinama (npr. meteorologija, geografija, astronomija...),

- shvatiti da su znanja iz fizike uslovila tehnološki napredak. **Umeti**

U okviru *razvijanja funkcionalne pismenosti:*

- umeti da se jasno izrazi rečima, slikom, tabelom i da se koristi jezikom matematike i fizike,

- da precizno, koncizno i jasno izrazi svoje mišljenje i zaključke,

- koristiti različite izvore informacija (udžbenik, priručnik, popularnu naučnu literaturu, Internet...),

- koristiti u fizici svoju informatičku pismenost.

U okviru *razvijanja sposobnosti za aktivno sticanje znanja o prirodnim pojavama kroz istraživanje:*

- osmisliti i postaviti jednostavan eksperiment,

- prikupiti podatke posmatranjem, merenjem i dr.

- izvoditi jednostavne eksperimente,

- imati razvijene manuelne veštine za rukovanje priborom, mernim instrumentima i materijalom,

- opisati i prikazati (tabelarno, grafički) dobijene podatke,

- imati kritički stav prema izvorima informacija i njihovoj upotrebi

- izabrati i koristiti odgovarajuće merne jedinice, u zavisnosti od vrste i veličine objekta merenja i odabrati i koristiti odgovarajući pribor za merenje,

- oceniti rezultat nezavisno od merenja i računanja,

- procenjivati i proveravati smislenost rezultata merenja i računanja.

U okviru *razvijanja logičkog i apstraktnog mišljenja:*

- koristiti različite pristupe u razumevanju i predstavljanju problem-situacija i razlikovati bitne od nebitnih informacija,

- planirati i realizovati jednostavna istraživanja, formulisati pitanja, tražiti odgovore i izvoditi logičke zaključke,

- izvesti na osnovu primera (iz udžbenika, onih koje navodi nastavnik, prikazanih demonstracionih ogleda, primera iz okruženja...) odgovarajući zaključak.

U okviru *razvijanja samostalnosti i sposobnosti za rad u grupi:*

- saslušati druge, samostalno iskazivati svoje ideje i u timu razmenjivati znanja i iskustva,

- aktivno učestvovati u procesu učenja,

- svoje stavove braniti činjenicama i primerima i

- odgovorno preuzimati obaveze i biti spreman za njihovo ispunjenje.

MATEMATIKA

(4 časa nedeljno, 136 časova godišnje) **Cilj**

i zadaci

Ciljnastave matematike u osnovnoj školi jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i matematičku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, kao i da:

- osposobi učenike da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama;

- osposobi učenike da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima;

- razvije motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje;

- osigura da učenici usvoje elementarna matematička znanja koja su potrebna za shvatanje pojava i zakonitosti u prirodi i društvu;

- osposobi učenike za primenu usvojenih matematičkih znanja u rešavanju raznovrsnih zadataka iz životne prakse;

- predstavlja osnovu za uspešno nastavljanje matematičkog obrazovanja i za samoobrazovanje;

- doprinosi razvijanju mentalnih sposobnosti, formiranju naučnog pogleda na svet i svestranom razvitku ličnosti učenika.

Zadaci nastave matematike jesu:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave matematike svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave matematike budu u punoj meri realizovani;

- numeričko opismenjavanje radi uspešnog bavljenja bilo kojom profesijom i ostvarivanja kvaliteta života;

- sticanje znanja neophodnih za razumevanje kvantitativnih i prostornih odnosa i zakonitosti u raznim pojavama u prirodi, društvu i svakodnevnom životu;

- sticanje osnovne matematičke kulture potrebne za sagledavanje uloge i primene matematike u različitim područjima ljudske delatnosti (matematičko modelovanje), za uspešno nastavljanje obrazovanja i uključivanje u rad;

- razvijanje učenikovih sposobnosti posmatranja, opažanja i logičkog, kritičkog, analitičkog i apstraktnog mišljenja;

- razvijanje kulturnih, radnih, etičkih i estetskih navika učenika, kao i pobuđivanje matematičke radoznalosti;

- sticanje sposobnosti izražavanja matematičkim jezikom, jasnost i preciznost izražavanja u pismenom i usmenom obliku;

- usvajanje osnovnih činjenica o skupovima, relacijama i preslikavanjima;

- savlađivanje osnovnih operacija s prirodnim, celim, racionalnim i realnim brojevima, kao i usvajanje osnovnih svojstava tih operacija;

- upoznavanje najvažnijih geometrijskih objekata: linija, figura i tela, i razumevanje njihovih uzajamnih odnosa;

- osposobljavanje učenika za preciznost u merenju, crtanju i geometrijskim konstrukcijama;

- priprema učenika za razumevanje odgovarajućih sadržaja prirodnih i tehničkih nauka;

- izgrađivanje pozitivnih osobina učenikove ličnosti, kao što su: sistematičnost, upornost, tačnost, urednost, objektivnost, samokontrola i smisao za samostalni rad;

- sticanje navika i umešnosti u korišćenju raznovrsnih izvora znanja.

Operativni zadaci

Učenike treba osposobiti da:

- umeju da rešavaju linearne jednačine (nejednačine) i sisteme linearnih jednačina s jednom i dve nepoznate na osnovu ekvivalentnih transformacija, kao i da rešenja tumače grafički;

- odgovarajuće tekstualne zadatke izraze matematičkim jezikom i reše ih koristeći jednačine;

- uoče funkcionalne zavisnosti i da ih prikazuju na različite načine, tj. da shvate pojam funkcije i njenog grafika;

- ovladaju pojmom funkcije upoznavanjem/usvajanjem linearne funkcije i njenih svojstava, tako da mogu da crtaju i čitaju razne grafike linearne funkcije;

- umeju da tumače podatke predstavljene različitim dijagramima i tabelama;

- umeju da sastavljaju tabele i crtaju odgovarajuće grafikone-dijagrame raznih stanja, pojava i procesa; umeju da izračunaju medijanu i da je koriste;

- shvate međusobne odnose tačaka, pravih i ravni u prostoru;

- nauče najbitnije činjenice o projekcijama na ravan;

- nauče elemente i svojstva geometrijskih tela (prizma, piramida, valjak, kupa i lopta); umeju da crtaju mreže i da izračunavaju površinu i zapreminu tela;

- primenjuju znanja o geometrijskim telima u praksi, povezujući sadržaje matematike i drugih oblasti;

- primenjuju elemente deduktivnog zaključivanja.

SADRŽAJI PROGRAMA

SLIČNOST TROUGLOVA

Talesova teorema. Sličnost trouglova, primena sličnosti na pravougli trougao.

TAČKA, PRAVA I RAVAN

Odnos tačke i prave, tačke i ravni. Elementi koji određuju položaj prave i ravni. Odnosi pravih; mimoilazne prave. Odnosi prave i ravni, normala na ravan, rastojanje tačke od ravni. Odnosi dve ravni.

Ortogonalna projekcija na ravan (tačke, duži i prave).

Poliedar.

LINEARNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE S JEDNOM NEPOZNATOM

Linearna jednačina. Ekvivalentnost jednačina.

Rešavanje linearnih jednačina s jednom nepoznatom.

Linearna nejednačina. Ekvivalentnost nejednačina. Rešavanje jednostavnijih primera linearnih nejednačina s jednom nepoznatom.

Primena.

PRIZMA

Prizma: pojam, vrste, elementi.

Mreža prizme. Površina prizme: površina prave četvorostrane, pravilne trostrane i pravilne šestostrane prizme.

Zapremina prizme. Zapremina prizme: prave četvorostrane prizme, pravilne trostrane i pravilne šestostrane prizme; masa tela.

PIRAMIDA

Piramida; pojam, vrste, elementi.

Mreža piramide. Površina piramide; izračunavanje površine četvorostrane, pravilne trostrane i pravilne šestostrane piramide.

Zapremina piramide. Zapremina četvorostrane piramide, pravilne trostrane i pravilne šestostrane piramide.

LINEARNA FUNKCIJA

Linearna funkcija ($y = ax + b$). Grafik linearne funkcije; nula funkcije. Implicitni oblik zadavanja linearne funkcije. Crtanje i čitanje grafika linearnih funkcija.

GRAFIČKO PREDSTAVLJANJE PODATAKA

Predstavljanje zavisnih veličina tabelarno i u koordinatnom sistemu. Grafičko predstavljanje statističkih podataka u obliku dijagrama (stubičastih, kružnih,...). Računanje srednje vrednosti i medijane. Poređenje vrednosti uzorka sa srednjom vrednošću.

SISTEMI LINEARNIH JEDNAČINA S DVE NEPOZNATE

Pojam linearne jednačine s dve nepoznate. Pojam sistema od dve linearne jednačine s dve nepoznate. Ekvivalentnost sistema linearnih jednačina. Rešavanje sistema metodom zamene i metodom suprotnih koeficijenata; grafički prikaz rešavanja. Raznovrsni primeri primene sistema linearnih jednačina u rešavanju problema iz života, geometrije, fizike i dr.

VALJAK

Valjak i njegovi elementi. Mreža valjka. Površina i zapremina pravog valjka.

KUPA

Kupa i njeni elementi. Mreža kupe. Površina i zapremina prave kupe.

LOPTA

Pojam lopte i sfere. Preseci lopte (sfere) i ravni. Površina i zapremina lopte.

Napomena: Obavezna su četiri jednočasovna školska pismena zadatka godišnje (sa ispravkama 8 časova).

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Radi lakšeg planiranja nastave daje se orijentacioni predlog broja časova po temama po modelu (ukupan broj časova za temu; časova za obradu, časova za ponavljanje i uvežbavanje).

Sličnost trouglova (8; 3 + 5) Tačka,

prava i ravan (12; 6 + 6)

Linearne jednačine i nejednačine s jednom nepoznatom (18; 6 + 12)

Prizma (14; 6 + 8)

Piramida (16; 6 + 10)

Linearna funkcija (12; 5 + 7)

Grafičko predstavljanje statističkih podataka (8; 4 + 4)

Sistemi linearnih jednačina s dve nepoznate (12; 6 + 6)

Valjak (10; 4 + 6)

Kupa (12; 4 + 8) Lopta

(6; 3 + 3)

Sličnost trouglova. - Ponoviti da je sličnost trouglova uvedena preko jednakosti uglova. Talesova teorema (bez dokaza). Poređenje trouglova po sličnosti - koeficijent sličnosti. Primeniti sličnost na pravougli trougao i na taj način izvesti Pitagorinu teoremu.

Tačka, prava, ravan. - Učenike upoznati s međusobnim odnosima tačaka, pravih i ravni u prostoru i korišćenjem modela i objekata u realnom okruženju i na slikama (crtežima) kojima se predstavljaju. Elemente koji određuju ravan (tri nekolinearne tačke, dve prave koje se seku ili su paralelne) i odnos dveju ravni predstavljati slikama, i na taj način razvijati tu vrstu prostornog sagledavanja.

Posebno posvetiti pažnju odnosu ravni i na njoj normalne prave. Ortogonalna projekcija tačke na ravan i ortogonalno projektovanje duži (tačka-po-tačka). Nastavnik treba da demonstrira ova svojstva koristeći pripremljeni materijal, a ne da zahteva da to učenici samostalno rade.

Poliedar kao telo ograničeno konačnim brojem poligona. Neki osnovni poliedri će se detaljnije obrađivati (vidi dalje).

Linearne jednačine i nejednačine. - Do sada su učenici rešavali samo jednostavne primere jednačina i nejednačina, oslanjajući se na veze među operacijama i na stvojstva zbira i proizvoda. Sad se rešavaju i složeniji primeri, primenom pravila kojima se jednačine i nejednačine transformišu u njima ekvivalentne. Zato je potrebno obnoviti pojam algebarskog izraza sa promenljivom i osnovna pravila računanja s brojevima. Istaći da ova pravila važe i kad se brojevi zamene izrazima sa promenljivom.

Dva izraza su *ekvivalentna* (identički jednaka) ako se jedan od njih dobija iz drugog primenom pravila računanja u konačnom broju koraka. Istaći činjenicu da su *vrednosti dvaju ekvivalentnih izraza jednake za sve dopustive vrednosti promenljivih.* Iz ovoga sledi da su linearne jednačine $f(x)=g(x)$ i $f(x)=h(x)$ (odnosno nejednačine $f(x)>g(x)$ i $f(x)>h(x)$, tj. $f(x)<g(x)$ i $f(x)<h(x)$) ekvivalentne ako je izraz $g(x)$ ekvivalentan izrazu $h(x)$.

Treba reći da je algebarski izraz s promenljivom *x linearan* ako je ekvivalentan izrazu oblika $ax+b$, i jednačina (nejednačina) je linearna ako je ekvivalentna jednačini (nejednačini) oblika $ax+b=0$ ($ax+b>0$, $ax+b<0$).

Geometrijska tela - Da bi učenici što lakše upoznali geometrijska tela (prizmu, piramidu, valjak, kupu i loptu), njihove elemente i svojstva i naučili da izračunavaju površine i zapremine ovih tela, treba koristiti njihove modele, mreže, skice i slike. Preporučljivo je da i sami učenici crtaju mreže i izrađuju modele proučavanih tela. Izračunavati površine i zapremine samo onih tela koja su navedena u programu. Izvođenje formule za zapreminu vezivati za prihvaćenu formulu za zapreminu kvadra. Pogodnim primerima iz fizike pokazati vezu između zapremine, mase i gustine tela.

Računati površine i zapremine preko osnovnih elemenata (datih odgovarajućim formulama) kao i s njima zavisnih elemenata (dužine ivica, bočne visine, poluprečnika opisanog ili upisanog kruga,...). Praktično primenjivati ova znanja kroz različite konkretne primere računanja površina i zapremina objekata iz okruženja.

Linearna funkcija - Govoriti o linearnoj funkciji ne uvodeći opšti pojam funkcije. Detaljno obraditi linearnu funkciju i njena svojstva i naučiti učenike da crtaju grafike i čitaju njihova svojstva.

Grafičko predstavljanje statističkih podataka - Za primere statističkih podataka navedenih u sadržaju programa birati podatke koje učenici ovog uzrasta razumeju i koji za njih imaju relevantno značenje: školske ocene i proseci, rezultati medicinskih merenja i slične podatke iz svakodnevnog života.

Sistemi linearnih jednačina s dve nepoznate. - Učenici treba da upoznaju linearnu jednačinu s dve nepoznate, grafik jednačine s dve nepoznate (prava) i pojam sistema jednačina; oni treba da znaju da je grafik jednačine $ax + by + c=0$, gde je $a \neq 0$ ili $b \neq 0$ prava i da umeju da nacrtaju taj grafik. Grafički prikaz i interpretacija sistema linearnih jednačina s dve nepoznate imaju značajnu ulogu. Rešavati jednostavnije oblike sistema metodama zamene i suprotnih koeficijenata.

U izučavanju linearnih jednačina s jednom nepoznatom i sistema linearnih jednačina značajnu pažnju treba posvetiti u njihovoj primeni na rešavanju raznih jednostavnih problema.

Neophodno je da se osmišljenim planiranjem nastave izvrši ponavljanje i povezivanje gradiva nastavnih sadržaja iz prethodnih razreda i "tekućeg" gradiva, pri čemu posebnu pažnju treba obratiti na usvojene standarde postignuća učenika na kraju obaveznog obrazovanja. To bi doprinelo da učenici na kraju osnovne škole imaju zaokrugljena i sistematizovana matematička znanja. Takođe, poželjno je povezati nastavne sadržaje predmeta matematika sa nastavnim sadržajima drugih predmeta u saradnji sa kolegama koji predaju te predmete.

Dodatna nastava

Sadržaji dodatne nastave moraju, pre svega, biti vezani za sadržaje ovog razreda i na taj način biti njihova intenzivnija obrada. Uz to, mogu da se izaberu i sve druge zanimljive teme vodeći računa da su bitno sadržajne. Preporučuje se da rukovodioci stručnih veća kontaktiraju dobro afirmisane stručne institucije, kao što su Društvo matematičara Srbije, Matematička gimnazija, KMM "Arhimedes" itd.

BIOLOGIJA

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje) **Cilj**

i zadaci

Cilj nastave biologije jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i naučnu pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i

zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da usvajanjem obrazovno-vaspitnih sadržaja razvijaju znanja, veštine i umenja iz oblasti ekologije i zaštite životne sredine, uz primenu koncepta održivog razvoja.

Zadaci nastave biologije su:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave biologije. svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave biologije budu u punoj meri realizovani,

- upoznavanje ekoloških pojmova,

- obrazovanje za životnu sredinu,

- razvijanje potreba i mogućnosti ličnog angažovanja u zaštiti životne sredine,

- usvajanje i primena principa održivosti, etičnosti i prava budućih generacija na očuvanu životnu sredinu. **Operativni zadaci**

Učenici treba da:

- upoznaju pojam biološke raznovrsnosti i njen značaj za opstanak i evoluciju života na Zemlji;

- nauče i shvate nivoe organizacije živog sveta u prirodi;

- upoznaju predmet istraživanja ekologije i njen značaj; - upoznaju komponente životne sredine;

- upoznaju ekološke faktore i njihov značaj za živi svet;

- shvate osnovne odnose ishrane i povezanost živih bića u lancima ishrane;

- shvate uzajamne odnose živih bića i životne sredine i dinamiku odnosa materije i energije;

- shvate značaj ekološke ravnoteže za održavanje ekosistema;

- upoznaju osnovne tipove ekosistema i životne uslove u njima;

- steknu znanja u vezi sa izvorima i posledicama ugrožavanja životne sredine - ekosistema;

- upoznaju globalne posledice zagađivanja životne sredine;

- upoznaju pojam i koncepciju održivog razvoja;

- razumeju ulogu i značaj ličnog angažovanja u zaštiti životne sredine;

- upoznaju prirodne resurse, njihovu ograničenost i značaj racionalnog korišćenja;

- izgrade stavove, razvijaju znanja i umenja neophodna za zaštitu životne sredine i doprinos održivom razvoju;

- razvijaju ekološku, zdravstvenu i kulturu življenja.

SADRŽAJI PROGRAMA

I. UVOD

Biološka i kulturna evolucija čoveka.

Uslovi života na Zemlji.

Raznovrsnost živog sveta. Biodiverzitet.

Nivoi organizacije živog sveta.

II. EKOLOGIJA I ŽIVOTNA SREDINA

Predmet istraživanja, istorijski razvoj i značaj ekologije.

Životna sredina - pojam i komponente.

Životno stanište - biotop.

Uslovi života u staništu - ekološki faktori.

Odnos organizama i životne sredine (adaptacije, životne forme).

Populacija - osnovne odlike.

Životna zajednica i njena organizacija (ekološka niša, prostorna i vremenska organizacija).

Ekosistem - osnovni procesi koji se odvijaju u ekosistemu. Odnosi ishrane. Prenos energije i kruženje supstance (materije). Razvoj ekosistema (sukcesije).

Osnovni biomi na Zemlji. Biosfera.

III.UGROŽAVANJE, ZAŠTITA I UNAPREĐIVANJE EKOSISTEMA - ŽIVOTNE SREDINE
Raznovrsnost i struktura ekosistema (prirodni i antropogeni).

Ekosistemi kopnenih voda; zagađivanje i mogućnosti zaštite.

Ekosistemi mora; zagađivanje i mogućnosti zaštite.

Šumski ekosistemi; ugroženost i mogućnosti zaštite.

Travni ekosistemi; ugroženost i mogućnosti zaštite.

Antropogeni ekosistemi (agroekosistemi i urbani ekosistemi); ugroženost i mogućnosti zaštite.

Aktivnost: Uočavanje raznovrsnosti i strukture ekosistema u neposrednom okruženju.

Ugrožavanje i zaštita biodiverziteta.

Kategorije zaštićenih prirodnih dobara (nacionalni i međunarodni nivo).

Crvene knjige flore i faune.

Ugrožavanje i zaštita kulturnih dobara.

Unapređivanje životne sredine - značaj i mogućnosti.

Projekat: Istraživanje stanja ugroženosti životne sredine u neposrednom okruženju.

Aktivnost: Primeri pozitivnog i negativnog uticaja antropogenog faktora na životnu sredinu.

Aktivnost: Poseta jednom zaštićenom prirodnom dobru.

IV. GLOBALNE POSLEDICE ZAGAĐIVANJA ŽIVOTNE SREDINE

Klimatske promene. Efekat staklene bašte.

Oštećenje ozonskog omotača.

Kisele kiše. Sušenje šuma.

Erozija zemljišta. Širenje pustinja.

Nestajanje biljnih i životinjskih vrsta.

Projekat: Globalne posledice zagađivanja životne sredine (pretraživanje internet strana, naučnih časopisa ...).

V. ŽIVOTNA SREDINA I ODRŽIVI RAZVOJ Koncept održivog

razvoja.

Pravo na informisanost i učešće javnosti u donošenju odluka u vezi zaštitne životne sredine.

Prirodni resursi - održivo korišćenje.

Energetska efikasnost.

Aktivnost: Procena primene nekih oblika energetske efikasnosti.

Otpad i reciklaža.

Aktivnost: Konkretan doprinos selekciji otpada.

Debata na temu: Informisanost i učešće mladih u zaštiti životinja (dobrobit životinja).

VI. ŽIVOTNA SREDINA, ZDRAVLJE I KULTURA ŽIVLJENJA Pravo

na zdravu životnu sredinu.

Savremen način života i zdravlje (buka, brza hrana, duvanski dim...).

Kultura življenja (ekološka kultura).

Aktivnost: Organizacija i realizacija raznih aktivnosti unapređivanja zaštite životne sredine i kulture življenja.

Obnavljanje i sistematizacija sadržaja nastavnog programa petog, šestog, sedmog i osmog razreda (provera znanja definisanih obrazovnim standardima za kraj obaveznog obrazovanja).

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Sadržaji programa nastave biologije koji obuhvataju ekologiju i zaštitu životne sredine logički su raspoređeni u šest tematskih celina: Uvod, Ekologija i životna sredina, Ugrožavanje, zaštita i unapređivanje ekosistema - životne sredine, Globalne posledice zagađivanja životne sredine, Životna sredina i održivi razvoj i Životna sredina, zdravlje i kultura življenja.

Navedeni sadržaji programa, pored osnovnog teorijskog pristupa, poseduju i aktivan pristup koji je usmeren praktičnoj realizaciji zaštite životne sredine sa brojnim aktivnostima i projektima u učionici i u neposrednom okruženju. Ovako koncipiran program daje veliku kreativnu slobodu nastavnicima i učenicima da ga, shodno uslovima, mogućnostima i vremenu realizuju.

Uloga nastavnika je da uz primenu interaktivne nastave razvija odgovoran odnos prema životnoj sredini i usmerava interesovanje učenika u pokušaju da samostalno organizuju aktivnosti i realizuju projekte.

Nivoi postignuća znanja, veština i umenja učenika zahtev su definisanih obrazovnih standarda znanja za kraj obaveznog obrazovanja. Profesionalno iskustvo i adekvatno angažovanje nastavnika u radu sa učenicima doprineće ostvarivanju zahteva definisanih obrazovnim standardima.

Koncepcija programa pruža široke mogućnosti za primenu različitih nastavnih metoda, kao i upotrebu informacionih tehnologija. Izbor nastavnih metoda zavisi od cilja i zadataka nastavnog časa, psihofizičkih i mentalnih sposobnosti učenika, raspoloživih nastavnih sredstava i učila, kao i opremljenosti kabineta. Izbor oblika rada prepušten je nastavniku.

Prilikom izrade planova rada (globalnog i operativnog) neophodno je predvideti 60% časova za obradu novog gradiva i 40% za druge tipove časova.

Nastavnik za pripremu rada na času treba da koristi udžbenik odobren od Ministarstva prosvete i najnoviju stručnu literaturu.

HEMIJA

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje) **Cilj**

i zadaci

Cilj nastave hemije jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i naučnu pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i

- razvijanje funkcionalne hemijske pismenosti;

- razumevanje promena i pojava u prirodi na osnovu stečenih znanja o hemijskim pojmovima, teorijama, modelima i zakonima;

- osposobljavanje učenika za komuniciranje korišćenjem hemijskih termina, hemijskih simbola, formula i jednačina;

- razvijanje sposobnosti za izvođenje jednostavnih hemijskih istraživanja;

- razvijanje sposobnosti za rešavanje teorijskih i eksperimentalnih problema;

- razvijanje logičkog, apstraktnog i kritičkog mišljenja;

- osamostaljivanje učenika za traženje i korišćenje relevantnih informacija u različitim izvorima (udžbenik, naučnopopularni članci, Internet);

- razvijanje svesti o važnosti odgovornog odnosa prema životnoj sredini, odgovarajućeg i racionalnog korišćenja i odlaganja različitih supstanci u svakodnevnom životu;

- podsticanje učeničke radoznalosti, potrebe za saznavanjem o svojstvima supstanci u okruženju i pozitivnog odnosa prema učenju hemije;

- razvijanje svesti o sopstvenim znanjima i sposobnostima i daljoj profesionalnoj orijentaciji.

Zadaci nastave hemije jesu:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave hemije svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave hemije budu u punoj meri realizovani;

- omogućavanje učenicima da razumeju predmet izučavanja hemije;

- omogućavanje učenicima da sagledaju značaj hemije u svakodnevnom životu, za razvoj različitih tehnologija i razvoj društva uopšte;

- omogućavanje učenicima da razumeju naučni metod kojim se u hemiji dolazi do saznanja;

- osposobljavanje učenika da koriste jezik hemije kao nauke: da znaju hemijsku terminologiju i da razumeju kvalitativno i kvantitativno značenje hemijskih simbola, formula i jednačina;

- stvaranje nastavnih situacija u kojima će učenici do saznanja o svojstvima supstanci i njihovim promenama dolaziti na osnovu demonstracionih ogleda ili ogleda koje samostalno izvode, i razvijati pri tom analitičko i kritičko mišljenje;

- stvaranje nastavnih situacija u kojima će učenici razvijati eksperimentalne veštine, pravilno i bezbedno, po sebe i druge, rukovati laboratorijskim priborom, posuđem i supstancama;

- osposobljavanje učenika za izvođenje jednostavnih istraživanja;

- stvaranje situacija u kojima će učenici primenjivati teorijsko znanje i eksperimentalno iskustvo za rešavanje teorijskih i eksperimentalnih problema;

- stvaranje situacija u kojima će učenici primenjivati znanje hemije za tumačenje pojava i promena u realnom okruženju;

- omogućavanje učenicima da kroz jednostavna izračunavanja razumeju kvantitativni aspekt hemijskih promena i njegovu praktičnu primenu.

SADRŽAJI PROGRAMA

NEMETALI, OKSIDI NEMETALA I KISELINE (13) Operativni

zadaci

Učenik treba da:

- zna o zastupljenosti nemetala u prirodi, u elementarnom vidu i u jedinjenjima;

- razume osnovna fizička i hemijska svojstva važnijih predstavnika nemetala (vodonika, kiseonika, sumpora, azota i ugljenika);

- povezuje strukturu atoma nemetala sa njihovim svojstvima i položajem u Periodnom sistemu elemenata;

- zna koja svojstva nemetala određuju njihovu praktičnu primenu;

- zna da nemetali reaguju sa kiseonikom i grade okside;

- sastavlja formule oksida nemetala primenom znanja o valenci nemetala;

- zna da oksidi nemetala, koji reaguju sa vodom, sa njom grade kiseline;

- primenjuje znanje da je valenca nemetala ista u kiselini i odgovarajućem oksidu;

- ume da dokaže kiseline pomoću indikatora.

Sadržaji: (6+5+2)

Zastupljenost nemetala u prirodi i njihova osnovna fizička svojstva.

Vodonik, njegova svojstva i primena.

Kiseonik, njegova svojstva i primena.

Sumpor, njegova svojstva i primena. Sumpor(IV)-oksid, sumpor (VI)-oksid, sumporna kiselina i primena.

Azot, njegova svojstva i primena. Azot(V)-oksid, azotna kiselina i primena. Amonijak, njegova svojstva i primena.

Ugljenik, njegova svojstva i primena. Ugljenik(II)-oksid. Ugljenik(IV)-oksid, ugljena kiselina i primena.

Demonstracioni ogledi

Dobijanje i ispitivanje svojstava vodonika i kiseonika. Dobijanje sumpor(IV)-oksida, reakcija nastalog oksida sa vodom i ispitivanje svojstava nastale kiseline pomoću lakmus-hartije. Demonstracija pravilnog načina razblaživanja koncentrovane sumporne kiseline. Dobijanje ugljenik(IV)-oksida i ispitivanje njegovih svojstava (ne podržava gorenje, gustina u odnosu na vazduh).

Vežba I: Fizička svojstva nemetala

Ispitivanje fizičkih svojstava nemetala (agregatno stanje, rastvorljivost u vodi i nepolarnom rastvaraču).

Vežba II: Oksidi nemetala i njihova svojstava. Ispitivanje kiselosti

Dobijanje sumpor(IV)-oksida i ispitivanje njegovog uticaja na biljne pigmente. Dokazivanje kiselosti neorganskih kiselina pomoću lakmus-hartije. **Uputstvo za realizaciju nastavne teme**

U okviru teme potrebno je da učenici saznaju koji su najzastupljeniji nemetali u neživoj i živoj prirodi i da uoče sličnosti i razlike u zastupljenosti. Na osnovu znanja stečenog u sedmom razredu o strukturi atoma koja uslovljava reaktivnost elemenata i način njihovog međusobnog povezivanja (hemijska veza), učenici zaključuju u kom vidu se nemetali nalaze u prirodi (u elementarnom vidu ili u vidu jedinjenja).

Demonstracioni ogledi i laboratorijske vežbe omogućavaju učenicima da uoče fizička svojstva nemetala (agregatno stanje, rastvorljivost u vodi i nepolarnim rastvaračima).

Prilikom posmatranja demonstracionih ogleda za dobijanje vodonika i kiseonika, učenike pitanjima usmeravati i podsticati da uočavaju svojstva ovih gasova na osnovu načina prikupljanja (prikupljanje iznad vode ukazuje na malu rastvorljivost u vodi). Posmatrajući

ispitivanje svojstava vodonika, učenici uočavaju načine kojima se manipuliše gasovima i uče o merama opreza prilikom rukovanja zapaljivim gasovima.

Upoznajući kroz oglede svojstva kiseonika i nemetala, učenici treba da nauče da je važno hemijsko svojstvo kiseonika građenje oksida. Drugim rečima, oni formiraju znanje o tome da je kiseonik neophodan reaktant u reakcijama sagorevanja. Uputno je alotropske modifikacije prvi put spomenuti kod kiseonika i, kasnije, kod ugljenika.

Učenici treba da razlikuju okside nemetala koji ne reaguju sa vodom (na primer, CO) od onih koji sa vodom grade kiseline.

Kiselost neorganskih kiselina učenici dokazuju pomoću indikatora. Pri tome, mogu uporedo dokazivati kiselost njima poznatih kiselina iz svakodnevnog života (sirćetna kiselina, limunska kiselina). Pojam indikatora treba uvesti pri ispitivanju svojstava rastvora nastalog u reakciji između sumpor(IV)-oksida i vode.

Na svakom času na kome se izučavaju oksidi i kiseline, učenike podsticati da pišu formule oksida i kiselina. Uz trivijalne nazive oksida i nazive kiselina, dati i njihove nazive po anjonskoj nomenklaturi.

Veoma je važno da se na primerima ukaže na praktičan značaj izučavanih kiselina u svakodnevnom životu.

U prvoj vežbi (ispitivanje fizičkih svojstava nemetala), zavisno od opremljenosti škole, mogu se pored sumpora, ispitivati i svojstva drugih nemetala.

METALI, OKSIDI METALA I HIDROKSIDI (BAZE) (8)

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- zna o zastupljenosti metala u prirodi, u elementarnom vidu i u jedinjenjima;

- razume osnovna fizička svojstva metala;

- povezuje strukturu atoma metala sa njihovim svojstvima i položajem u Periodnom sistemu elemenata;

- razlikuje svojstva hemijski izrazitih metala od tehnički važnih metala;

- zna svojstva metala koja određuju njihovu praktičnu primenu;

- zna da metali u reakciji sa kiseonikom grade okside metala;

- sastavlja formule oksida metala primenom znanja o valenci metala;

- zna da oksidi metala, koji reaguju sa vodom, sa njom grade hidrokside (baze);

- zna da je valenca metala ista u hidroksidu i odgovarajućem oksidu;

- zna da je hidroksidna grupa jednovalentna;

- sastavlja formule hidroksida na osnovu valence metala;

- ume da pomoću indikatora dokaže bazna svojstva rastvora hidroksida;

- zna da u reakciji nekih metala sa kiselinama nastaje vodonik;

- zna da su metali podložni koroziji i postupke zaštite od korozije;

- zna da se legiranje vrši u cilju dobijanja materijala sa svojstvima pogodnim za određenu namenu.

Sadržaji: (4+3+1)

Zastupljenost metala u prirodi i njihova osnovna fizička svojstva. Kalcijum.

Kalcijum-oksid i kalcijum-hidroksid, svojstva i primena.

Gvožđe, aluminijum, bakar - svojstva na kojima se zasniva primena ovih metala. Korozija metala. Gvožđe(III)-oksid, aluminijum-oksid. Legure koje se najčešće primenjuju (bronza, mesing, čelik, duraluminijum, silumini).

Demonstracioni ogledi

Reakcija metala druge grupe Periodnog sistema elemenata sa vodom. Reakcija oksida metala druge grupe sa vodom i ispitivanje svojstava nastalog rastvora pomoću lakmushartije. Ispitivanje korozije gvožđa u različitim uslovima.

Vežba III: Fizička svojstva metala. Reakcija metala sa kiselinama

Ispitivanje provodljivosti toplote i elektriciteta, kao i magnetičnosti nekih metala.
Upoređivanje tvrdoće i gustine gvožđa, aluminijuma i bakra.

Reakcija razblažene sumporne kiseline sa magnezijumom i gvožđem.

Uputstvo za realizaciju nastavne teme

Obradu sadržaja ove teme započeti razmatranjem zastupljenosti metala u prirodi i povezivanjem sa zastupljenošću nemetala. Takođe, potrebno je podsticati učenike da povezuju vidove nalaženja metala u prirodi (u elementarnom vidu ili u vidu jedinjenja) sa strukturom atoma, odnosno reaktivnošću metala.

Fizička svojstva metala se obrađuju u pregledu. Hemijska svojstva tipičnih metala izučavaju se na primeru kalcijuma. Ako škola nema kalcijum, dobijanje oksida i hidroksida može se pokazati na primeru magnezijuma, uz ukazivanje na sličnost (i razlike) u hemijskim svojstvima magnezijuma i kalcijuma. Pored toga, važno je podsetiti učenike na gradivo sedmog razreda i podsticati ih da povezuju položaj metala u grupi i periodi Periodnog sistema elemenata sa njegovom reaktivnošću.

U okviru treće vežbe učenici ispituju osnovna fizička svojstva metala (agregatno stanje, boja, provodljivost električne struje i toplote, magnetičnost). Takođe, ispituju ponašanje metala sa razblaženom sumpornom kiselinom i proširuju svoje znanje time da je važno svojstvo kiselina reakcija sa metalima.

Na osnovu ogleda učenici uočavaju da zajednička svojstva metala nisu podjednako izražena kod svih metala. Oni treba da nauče da je kiseonik neophodan reaktant za reakcije oksidacije metala, kao što su rđanje i sagorevanje, i da upoređuju težnju različitih metala da podležu tom tipu reakcije. Demonstracionim ogledom pokazati da brzina korozije zavisi od uslova (pod vodom, na dodirnoj površini vode i vazduha, u vazduhu). Takođe, potrebno je ukazati na to da oksidi nekih metala sa vodom grade hidrokside, a neki ne reaguju sa vodom (gvožđe(III)-oksid i aluminijum-oksid). Dobijanje hidroksida ovih metala u reakciji između njihovih soli i hidroksida elemenata prve grupe može se demonstrirati kasnije u okviru nastavne teme: Soli. **SOLI (5) Operativni zadaci**

Učenik treba da:

- usvoji znanja o pojmu soli;

- sastavlja formule soli na osnovu valence metala i valence kiselinskog ostatka;

- sastavlja formule soli na osnovu naziva soli i obrnuto;

- zna da soli mogu nastati u hemijskim reakcijama: kiseline i baze, metala i kiseline, kiselog oksida i baze;

- uočava međusobnu povezanost oksida, kiselina, hidroksida i soli;

- predviđa proizvode reakcija u kojima učestvuju hemijski elementi i jedinjenja koja su predstavnici određenih klasa neorganskih jedinjenja;

- zna o zastupljenosti natrijum-hlorida i kalcijum-karbonata u prirodi;

- zna o značaju i primeni važnih soli.

Sadržaji: (3+1+1)

Soli. Formule i nazivi soli. Dobijanje soli.

Fizička svojstva soli (agregatno stanje, rastvorljivost). Hemijske reakcije soli (reakcije sa kiselinama, bazama i solima).

Primena soli.

Demonstracioni ogledi

Reakcija neutralizacije hlorovodonične kiseline i rastvora natrijum-hidroksida. Reakcija između metala i kiseline.

Hemijske reakcije soli: između kalcijum-karbonata i hlorovodonične kiseline, rastvora gvožđe(III)-hlorida i natrijum-hidroksida, rastvora srebro-nitrata i natrijum-hlorida.

Vežba IV: Dobijanje soli i utvrđivanje rastvorljivosti soli

Pripremanje rastvora olovo(II)-nitrata, kalijum-jodida, natrijum-sulfata i barijum-hlorida. Dobijanje olovo(II)-jodida i barijum-sulfata.

Dokazivanje ugljenik(IV)-oksida i nastajanje kalcijum-karbonata. **Uputstvo**

za realizaciju nastavne teme

Nastavnik planira nastavne situacije u kojima učenici vežbaju sastavljanje formula soli kiselina koje su obrađene u temi Nemetali, oksidi nemetala i kiseline.

Na primeru pripremanja fiziološkog rastvora, temu Soli povezati sa temom Homogene smeše - rastvori odnosno sa kvantitativnim sastavom rastvora, što je obrađivano u sedmom razredu. Učenici treba da znaju svojstva, primenu i dobijanje kuhinjske soli. Korelacija sa nastavom geografije može se ostvariti ukazivanjem na uslovljenost oblika krečnjačkog reljefa svojstvima kalcijum-karbonata i kalcijum-hidrogenbonata. Povezivanje sa svakodnevnim životom može se ostvariti ukazivanjem na tvrdoću vode, sastav mineralnih voda, demineralizaciju vode itd.

U okviru ove teme, učenicima se može pokazati kako se iz soli mogu dobiti hidroksidi metala čiji oksidi ne reaguju sa vodom. Takođe, učenici proširuju znanje o kiselinama još jednim njihovim svojstvom da reaguju sa solima ugljene kiseline uz izdvajanje ugljenik(IV)-oksida.

Na kraju obrade teme kroz različite primere (obuhvatajući i one obrađene u prvoj i drugoj temi) ukazati na međusobnu povezanost klasa neorganskih jedinjenja i tako sistematizovati usvojena znanja o svojstvima oksida, kiselina, hidroksida i soli.

ELEKTROLITIČKA DISOCIJACIJA KISELINA, HIDROKSIDA I SOLI (3)

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- razume kako pod uticajem polarnih molekula vode disosuju kiseline, hidroksidi i soli;

- zna da kiseline u vodi daju kao pozitivne jone H^+ jone;

- zna da u vodenim rastvorima baza postoje hidroksidni joni, OH^-;

- razume da je reakcija neutralizacije reakcija između H^+ i OH^- jona;

- razume da se dokazivanje kiselo-baznih svojstava rastvora pomoću indikatora zasniva na postojanju određenih jona u rastvoru;

- poznaje pH-skalu i na osnovu pH-vrednosti razvrstava rastvore u kisele, bazne i neutralne;

- razume međusobnu povezanost oksida, kiselina, hidroksida i soli.

Sadržaji: (2+1+0)

Elektrolitička disocijacija kiselina, hidroksida i soli.

Mera kiselosti rastvora - pH-skala.

Demonstracioni ogledi

Elektroprovodljivost destilovane vode, hlorovodonične kiseline, rastvora natrijum-hidroksida i rastvora natrijum-hlorida.

Dokazivanje baznih svojstava vodenog rastvora amonijaka.

Uputstvo za realizaciju nastavne teme

Cilj razmatranja sadržaja u okviru ove teme je uopštavanje i sistematizacija znanja o kiselinama, hidroksidima i solima. Pojam kiselina, hidroksida i soli definiše se na osnovu Arenijusove teorije elektrolitičke disocijacije. Primerima disocijacije kiselina i hidroksida u vodi obuhvatiti i one kiseline i hidrokside koji nisu obrađivani u okviru prve dve teme, kao što su, na primer, hlorovodonična kiselina i natrijum-hidroksid.

Učenike informisati o pH-skali kao načinu za iskazivanje kiselosti rastvora i ilustrovati primerima iz svakodnevnog života (sredstva za održavanje higijene, kozmetički preparati, prehrambeni proizvodi, telesne tečnosti). Učenici procenjuju pH-vrednost pomoću univerzalne indikatorske hartije.

Na času utvrđivanja posvetiti pažnju sastavljanju formula i izvođenju naziva kiselih soli, na primer, natrijum-hidrogenkarbonata i natrijum-hidrogensulfata.

UVOD U ORGANSKU HEMIJU (2) Operativni

zadaci

Učenik treba da:

- zna da su jedinjenja ugljenika, izuzev oksida, ugljene kiseline i njenih soli (karbonata i hidrogenkarbonata) organska jedinjenja;

- zna da su ugljenikovi atomi u molekulima organskih jedinjenja četvorovalentni;

- razume da se ugljenikovi atomi mogu međusobno povezivati u otvorene i zatvorene nizove (prstenove), da veza između atoma ugljenika može biti jednostruka, dvostruka i trostruka, te da je to uzrok mnogobrojnosti organskih jedinjenja;

- razume da ugljenikovi atomi u molekulima organskih jedinjenja mogu biti povezani i sa atomima drugih elemenata jednostrukom, dvostrukom ili trostrukom vezom.

Sadržaji: (1+1+0)

Svojstva atoma ugljenika. Mnogobrojnost organskih jedinjenja. Opšta svojstva organskih jedinjenja, razlike u odnosu na neorganska jedinjenja. **Demonstracioni ogledi**

Upoređivanje svojstava organskih i neorganskih jedinjenja:

- rastvorljivost u vodi (natrijum-hlorid, skrob, benzin, ulje); - ponašanje pri zagrevanju

  (natrijum-hlorid i skrob).

Dokazivanje ugljenika u organskim supstancama.

Uputstvo za realizaciju nastavne teme

U okviru ove teme, učenici uočavaju razlike u svojstvima organskih i neorganskih jedinjenja. Formiraju znanje o tome da u sastav svih organskih jedinjenja ulazi ugljenik i povezuju mogućnost građenja velikog broja organskih jedinjenja sa strukturom ugljenikovog atoma.

UGLJOVODONICI (12) Operativni

zadaci

Učenik treba da:

- razlikuje alkane, alkene i alkine na osnovu molekulske i strukturne formule i na osnovu naziva;

- razume strukturnu izomeriju;

- zna fizička svojstva ugljovodonika (rastvorljivost, agregatno stanje na sobnoj temperaturi);

- zna da ugljovodonici podležu reakciji sagorevanja u kojoj se oslobađa toplota;

- razume razlike u strukturi i reaktivnosti zasićenih i nezasićenih ugljovodonika, odnosno da dvostruka veza u molekulima alkena i trostruka veza u molekulima alkina uslovljava njihova hemijska svojstva;

- razume osnovne hemijske reakcije alkana (supstitucija), alkena i alkina (adicija);

- zna da su glavni prirodni izvori ugljovodonika nafta i zemni gas;

- zna važnije derivate nafte (benzin, petroleum, dizel ulje, ulje za podmazivanje i asfalt) i da

  su to smeše jedinjenja sličnih fizičkih i hemijskih svojstava. **Sadržaji:** (7+4+1)

Elementarni sastav, podela i fizička svojstva ugljovodonika.

Zasićeni ugljovodonici (alkani) i nezasićeni ugljovodonici (alkeni i alkini).

Hemijska svojstva ugljovodonika (sagorevanje, supstitucija, adicija). Aromatični ugljovodonici. Benzen.

Nafta i zemni gas - izvori ugljenikovih jedinjenja i energije.

Polimeri.

Demonstracioni ogledi

Ispitivanje rastvorljivosti i sagorevanje *n*-heksana (medicinski benzin).

Razlikovanje zasićenih i nezasićenih acikličnih ugljovodonika (reakcija sa kalijumpermanganatom).

Vežba V: Sastavljanje modela molekula ugljovodonika

Sastavljanje modela molekula, pisanje strukturnih formula i davanje naziva ugljovodonicima.

Uputstvo za realizaciju nastavne teme

Učenje o ugljovodonicima započeti isticanjem njihovog značaja i praktične primene. Da bi učenici ovladali pisanjem strukturnih i racionalnih strukturnih formula, omogućiti im da prethodno sastavljaju i posmatraju modele molekula ugljovodonika. Imenovanje ugljovodonika pokazati na nekoliko jednostavnih primera, uključujući i imenovanje izomera. Pojam izomera povezati sa ranije istaknutom činjenicom da se određen broj ugljenikovih atoma međusobno može povezivati na različite načine.

Razlike u reaktivnosti alkana, alkena i alkina objasniti na osnovu razlike u strukturi molekula ovih jedinjenja. Hemijska svojstva zasićenih i nezasićenih ugljovodonika treba obraditi uporedo, što omogućava sagledavanje njihove sličnosti (sagorevanje) i različitosti (supstitucija, adicija).

Od hemijskih svojstava ugljovodonika navesti ona koja omogućavaju praktičnu primenu ugljovodonika:

- sagorevanje - upotreba ugljovodonika kao izvora energije (zemni i rafinerijski gas, benzin, dizel gorivo, mazut);

- reakcije supstitucije i adicije - od ugljovodonika se može dobiti mnoštvo jedinjenja različite praktične namene koja, pored atoma ugljenika i vodonika, sadrže i atome drugih elemenata (na primer, proizvodnja plastičnih masa, teflona, freona, boja, insekticida…).

Aromatične ugljovodonike obraditi na informativnom nivou, ukazujući na njihovu slabu reaktivnost i toksičnost.

Učeći o derivatima nafte, važno je da učenici uoče da su proizvodi frakcione destilacije (kondenzacije) i dalje smeše ugljovodonika.

Reakciju polimerizacije predstaviti kao reakciju u kojoj se od reaktanata, određenih svojstava (na primer, gasovito agregatno stanje), dobijaju supstance sa novim svojstvima (čvrsto agregatno stanje). Naglasiti praktičnu primenu različitih polimera.

ORGANSKA JEDINJENJA SA KISEONIKOM (9)

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- razume da je funkcionalna grupa deo molekula koji uslovljava fizička i hemijska svojstva jedinjenja;

- zna funkcionalnu grupu alkohola i kako se alkoholi imenuju;

- razume kako hidroksilna grupa određuje fizička i hemijska svojstva alkohola;

- zna o dobijanju etanola alkoholnim vrenjem;

- razume osnovna fizička i hemijska svojstva etanola;

- zna o praktičnoj primeni alkohola (metanola, etanola, glikola i glicerola);

- zna o štetnom dejstvu etanola na ljudski organizam (alkoholizam), i o toksičnosti metanola;

- zna funkcionalnu grupu karbonilnih jedinjenja;

- zna da oksidacijom primarnih alkohola nastaju aldehidi, a sekundarnih alkohola ketoni;

- zna o praktičnoj primeni karbonilnih jedinjenja (metanala i propanona);

- zna funkcionalnu grupu karboksilnih kiselina i kako se karboksilne kiseline imenuju;

- razume kako karboksilna grupa određuje fizička i hemijska svojstva karboksilnih kiselina;

- zna da oksidacijom etanola može nastati etanska kiselina;

- zna o praktičnoj primeni karboksilnih kiselina;

- zna koje se karboksilne kiseline nazivaju masne kiseline;

- zna da u reakciji alkohola i karboksilnih kiselina nastaju estri i kako se nastali estri imenuju;

- razume fizička svojstva estara.

Sadržaji: (5+3+1) Alkoholi.

Karboksilne kiseline. Masne kiseline.

Estri.

Demonstracioni ogledi

Dobijanje alkohola alkoholnim vrenjem.

Dokazivanje kiselosti karboksilnih kiselina.

Laboratorijsko dobijanje i ispitivanje svojstava etiletanoata.

Vežba VI: Fizička i hemijska svojstva organskih jedinjenja sa kiseonikom

Ispitivanje rastvorljivosti alkohola i karboksilnih kiselina sa različitim brojem atoma ugljenika u molekulu.

Reakcija etanske i limunske kiseline sa natrijum-hidrogenkarbonatom.

Uputstvo za realizaciju nastavne teme

Učenici uočavaju da su svojstva organskih jedinjenja sa istim brojem ugljenikovih atoma različita, u zavisnosti od funkcionalne grupe. Takođe, uče imenovanje organskih jedinjenja prema funkcionalnoj grupi koju sadrže i povezuju određenu funkcionalnu grupu u molekulu sa svojstvima jedinjenja. Uz nazive jedinjenja prema IUPAC nomenklaturi navesti i trivijalne nazive predstavnika organskih jedinjenja sa kiseonikom.

Karbonilna jedinjenja uputno je obraditi kao oksidacione proizvode odgovarajućih alkohola, uz ukazivanje na praktični značaj metanala (formaldehida) i propanona (acetona). Pored primene u svakodnevnom životu, potrebno je naglasiti važnost organskih jedinjenja sa kiseonikom kao industrijskih sirovina. Učenicima treba ukazati na štetno fiziološko delovanje alkohola i problem alkoholizma. U korelaciji sa nastavom biologije, učenici mogu samostalno, iz različitih izvora, da prikupljaju informacije o uticaju alkohola na organizam. Tokom obrade nastavnih sadržaja o karboksilnim kiselinama, učenici uočavaju sličnosti i razlike u svojstvima neorganskih i organskih kiselina.

BIOLOŠKI VAŽNA ORGANSKA JEDINJENJA (12) Operativni

zadaci

Učenik treba da:

- zna šta su masti i ulja i njihova fizička svojstva;

- prepoznaje formule triacilglicerola kao glavnih sastojaka masti i ulja;

- razume osnovna hemijska svojstava masti i ulja (reakcije hidrogenizacije i saponifikacije);

- zna da se deterdženti po hemijskom sastavu i svojstvima razlikuju od sapuna, ali da je princip uklanjanja nečistoća isti;

- zna o značaju i ulozi masti i ulja u živim bićima;

- zna šta su ugljeni hidrati i o njihovom značaju i ulozi u živim bićima;

- razume fizička svojstva ugljenih hidrata;

- razlikuje prema složenosti monosaharide, disaharide i polisaharide i zna da hidrolizom disaharida i potpunom hidrolizom polisaharida nastaju monosaharidi;

- razlikuje saharozu od invertnog šećera;

- razume da su različita svojstva i biološka funkcija skroba i celuloze posledica razlika u njihovoj hemijskoj strukturi;

- zna o praktičnoj primeni ugljenih hidrata (na primer, da se hartija pravi od celuloze; da je pamuk, po hemijskom sastavu, celuloza);

- zna da molekuli aminokiselina sadrže karboksilnu i amino grupu;

- zna da su proteini prirodni polimeri proteinskih aminokiselina;

- zna da se esencijalne aminokiseline moraju unositi hranom;

- zna o značaju i ulozi proteina u živim bićima;

- navodi životne namirnice bogate mastima i uljima, ugljenim hidratima i proteinima;

- zna da se neki vitamini rastvaraju u vodi, a neki u mastima, što je uslovljeno njihovom hemijskom strukturom;

- zna o značaju i ulozi vitamina u ljudskom organizmu.

Sadržaji: (7+4+1) Masti

i ulja.

Ugljeni hidrati u pregledu: monosaharidi (glukoza i fruktoza), disaharidi (saharoza), polisaharidi (skrob i celuloza).

Aminokiseline. Proteini.

Vitamini.

Demonstracioni ogledi

Saponifikacija masti - sapuni.

Vežba VII: Masti i ulja

Ispitivanje rastvorljivost masti i ulja i ugljenih hidrata u vodi.

Dokazivanje skroba.

Denaturacija proteina.

Uputstvo za realizaciju nastavne teme

U okviru teme ne treba insistirati na pisanju strukturnih formula triacilglicerola, već na poznavanju svojstava ovih jedinjenja i njihovih smeša. Neophodno je da učenici znaju o svojstvima, biološkom i tehničkom značaju masti i ulja, kao i o primeni ovih jedinjenja kao sirovina ili poluproizvoda u daljoj hemijskoj preradi, na primer, dobijanje margarina iz ulja i proizvodnja sapuna. Energetska uloga masti i ulja u živim bićima i njihov značaj za pravilnu ishranu, kao i značaj nezasićenih masnih kiselina za ishranu, mogu da se obrade kroz samostalne radove učenika.

U korelaciji sa nastavom biologije učenici uče da glukoza, kao osnovni izvor energije za živa bića, nastaje procesom fotosinteze. Potrebno je učenicima hemijskom jednačinom prikazati proces fotosinteze, da bi sagledali da od jednostavnih neorganskih molekula, ugljenik(IV)-oksida i vode, pod određenim uslovima, nastaju složeni molekuli organskog jedinjenja (glukoze). Građenje polisaharida treba predstaviti kao način da se energija skladišti. Treba ukazati na gradivnu i zaštitnu ulogu celuloze u biljkama. Potrebno je istaći da su skrob i celuloza prirodni polimeri izgrađeni različitim vezivanjem istih monosaharidnih jedinica. Na tom primeru učenici mogu da uoče kako razlika u strukturi dovodi do razlike u svojstvima.

Važno je da se ukaže na široku zastupljenost ugljenih hidrata u prirodi i njihovu primenu u svakodnevnom životu: saharoze u prehrambenoj industriji, skroba u prehrambenoj i farmaceutskoj industriji, pamuka i celuloze u tekstilnoj industriji....

Na primeru saharoze i invertnog šećera obnoviti razliku između jedinjenja i smeša, a kristalizaciju meda predstaviti kao kristalizaciju prezasićenog rastvora.

Aminokiseline predstaviti kao jedinjenja koja u svom molekulu sadrže dve funkcionalne grupe: karboksilnu i amino grupu. Nastajanje peptidne veze, kao funkcionalne grupe polipeptida i proteina, objasniti kao reakciju amino grupe jedne aminokiseline sa karboksilnom grupom druge aminokiseline. Važno je ukazati na značenje pojmova: aminokiselina, *a*-aminokiselina, proteinska aminokiselina i esencijalne aminokiseline. Od najveće važnosti je, u korelaciji sa nastavom biologije, učenicima ukazati na biološki značaj proteina, njihovu gradivnu i katalitičku funkciju u organizmu. Značaj proteina za pravilnu ishranu može se obraditi kroz samostalne radove učenika. Posebnu pažnju posvetiti ogledima denaturacije proteina pod dejstvom toplote i kiselina.

U okviru teme učenici treba da nauče da se ishranom unosi šest glavnih vrsta supstanci neophodnih ljudskom organizmu (proteini, ugljeni hidrati, masti i ulja, vitamini, minerali i voda), o važnosti pravilne ishrane, kao i o poremećajima ishrane. U skladu sa tim, celishodno je i funkcionalno uputiti ih da iz različitih izvora pronađu informacije o važnosti vitamina (i minerala), kao i o namirnicama u kojima se nalaze navedene supstance.

HEMIJA ŽIVOTNE SREDINE (4) Operativni

zadaci

Učenik treba da:

- zna o značaju bezbednog postupanja sa supstancama i značaju pravilnog skladištenja;

- zna o zagađivačima (neorganskim i organskim supstancama) vazduha, vode i zemljišta i merama zaštite.

Sadržaji: (2+2+0)

Zagađivači vazduha, vode i zemljišta. Mere zaštite. **Uputstvo**

za realizaciju nastavne teme

U okviru teme učenici saznaju o neorganskim i organskim supstancama - glavnim zagađivačima vazduha, vode i zemljišta. U vezi sa tim, razmotriti uzroke zagađivanja životne

sredine i, na osnovu svojstava supstanci, razmotriti njihov uticaj na okolinu i živa bića, kao i mere prevencije.

Važno je istaći doprinos hemije za očuvanje i unapređenje kvaliteta životne sredine kroz istraživanje složenosti hemije zemlje, voda u prirodi, atmosfere i biosfere, kroz razvoj novih reagenasa, metoda i instrumenata za detekciju i identifikaciju opasnih supstanci.

Jedan od časova za utvrđivanje i sistematizaciju sadržaja ove nastavne teme može se predvideti za izradu mini-projekta o zaštiti životne sredine u lokalnim uslovima.

DODATNI RAD

Program dodatnog rada obuhvata proširivanje i produbljivanje sadržaja redovne nastave hemije.

SEDMI RAZRED

(Orijentacioni sadržaji programa)

Hemija i njen značaj

Razvoj hemije kao nauke. Hemija u savremenom životu.

Merenja u hemiji: merenje mase, merenje zapremine menzurom i pipetom.

Osnovni hemijski pojmovi

Metode razdvajanja smeša. Razdvajanje čvrsto-čvrste smeše natrijum-hlorida i joda sublimacijom i selektivnim rastvaranjem. Hromatografija kao metoda razdvajanja. Razdvajanje zelene boje lišća hromatografijom na koloni od prah-šećera i razdvajanje boje iz flomastera kružnom hromatografijom na papiru.

Homogene smeše ili rastvori

Rastvori - svojstva rastvora: eksperimentalna provera sniženja temperature mržnjenja rastvora natrijum-hlorida u odnosu na vodu. Rastvaranje kalijum-permanganata, nikal(II)sulfata, bakar(II)-sulfata i gvožđe(III)-hlorida u vodi i u rastvoru vodenog stakla - "silikatni vrt". Koloidni rastvori - rastvaranje želatina (sol i gel stanje).

Izračunavanje masenog procentnog sadržaja u postupku razblaživanja rastvora i u postupku mešanja rastvora različitog sadržaja.

Hemijske reakcije i izračunavanja na osnovu hemijskih jednačina

Osnovni tipovi hemijskih reakcija - sinteza aluminijum-jodida ili cink-jodida iz elemenata, elektroliza vode i elektroliza kalijum-jodida u elektrohemijskoj ćeliji od krompira.

Izračunavanja na osnovu relacija količina supstance, masa supstance i brojnost čestica. Eksperimentalno određivanje Avogadrovog broja.

Izračunavanje na osnovu hemijskih formula - izračunavanje masenog elementarnog procentnog sastava jedinjenja.

Izračunavanja na osnovu hemijskih jednačina, na osnovu odnosa količine, mase i broja čestica učesnika u hemijskoj reakciji.

Toplotni efekti pri fizičkim i hemijskim promenama supstanci: egzotermne i endotermne reakcije. Rastvaranje natrijum-hidroksida i rastvaranje amonijum-hlorida u vodi.

OSMI RAZRED

(Orijentacioni sadržaji programa) **Hemijski elementi i jedinjenja** Dobijanje hlora reakcijom hlorovodonične kiseline sa kalijum-permanganatom, ili piroluzitom, mikrotehnikom.

Fosfor, njegova svojstva i primena. Fosfor(V)-oksid, fosforna kiselina i primena. Dobijanje fosfor(V)-oksida i reakcija nastalog oksida sa vodom. Dobijanje amonijaka i "amonijačni vodoskok".

Ugljenik(IV)-oksid i simulacija uređaja za gašenje požara. Dobijanje penušavog osvežavajućeg pića.

Kalijum i kalijum-hidroksid, svojstva i primena. Upoređivanje reaktivnosti metala iste grupe (reakcija natrijuma i kalijuma sa vodom) i iste periode (reakcija kalijuma i kalcijuma sa vodom). Ponašanje metala (gvožđa, cinka i bakra) u reakcijama sa razblaženim kiselinama (hlorovodoničnom i azotnom).

Ispitivanje fizičkih svojstava olova i upoređivanje sa svojstvima drugih metala, na primer, aluminijuma.

Korozija metala i zaštita od korozije. Uloga kiseonika u procesu korozije metala. Zaštitne prevlake - galvanostegija.

Klase neorganskih jedinjenja

Prirodni kiselo-bazni indikatori. Ispitivanje kiselosti rastvora sokovima od crvenog kupusa, cvekle, voća i cveća.

Dokazivanje nekih katjona: Ca^{2+}, Cu^{2+} i Fe^{3+}

Dokazivanje nekih anjona: Cl^{-}, CO_3^{2-} i SO_4^{2-}

Tvrdoća vode. Stalna i prolazna tvrdoća vode. **Uvod**

u organsku hemiju

Eksperimentalno dokazivanje ugljenika i vodonika u organskim jedinjenjima (skrob i etanol).

Ugljovodonici

Tečni ugljovodonici kao nepolarni rastvarači - rastvaranje joda i masti u medicinskom benzinu (*n*-heksanu ili petrol-etru). Razlikovanje alkana i alkena u reakciji sa rastvorom kalijum-permanganata i bromnom vodom. Sagorevanje ugljovodonika kao egzotermna reakcija.

Organska jedinjenja sa kiseonikom

Razdvajanje etanola i vode. Akroleinska proba - dehidratacija glicerola. Dobijanje antifriza mešanjem glicerola i vode. Izračunavanje masenog elementarnog procentnog sastava u kiseoničnim organskim jedinjenjima. Razlikovanje aldehida i ketona - Tolensova i Felingova proba na formaldehid i aceton. **Biološki važna jedinjenja**

Dobijanje ulja presovanjem ili ekstrakcijom semenki suncokreta. Uklanjanje neprijatnog mirisa užeglih masnoća ekstrakcijom slobodnih masnih kiselina pomoću rastvora natrijumhidrogenkarbonata.

Reakcija glukoze i fruktoze sa Tolensovim i Felingovim reagensom.

Razlikovanje meda i saharoze.

Dokazivanje skroba u namirnicama jodnom probom. Rastvaranje celuloze i dobijanje veštačkih celuloznih vlakana.

Dokazivanje sumpora i azota u proteinima.

Dokazivanje proteina u uzorcima vune, perja i belanceta ksantoproteinskom reakcijom. Dokazivanje peptidne veze u proteinu belanceta biuretskom reakcijom.

Hemija životne sredine - eksperimentalni rad povezan sa konkretnim problemima lokalne sredine.

U okviru dodatne nastave i slobodnih aktivnosti, osim predloženih sadržaja, u okviru raspoloživog vremena nastavnik može, u zavisnosti od interesovanja učenika, da obrađuje i druge sadržaje.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Sadržaji nastave hemije u osnovnoj školi organizovani su tako da se u sedmom razredu uče osnovni pojmovi opšte hemije, a u osmom razredu sadržaji neorganske i organske hemije.

U sedmom razredu sadržaj je organizovan u okviru pet tema. U prvoj temi učenici usvajaju znanja o predmetu izučavanja hemije, o naučnom metodu kako hemičari dolaze do saznanja i o primeni i značaju hemije u svakodnevnom životu za razvoj tehnologije i društva.

U okviru druge teme uvode se osnovni hemijski pojmovi koji se u narednim temama dalje razvijaju.

Cilj učenja treće teme jeste saznavanje koje čestice izgrađuju supstancu, na koji način se one međusobno udružuju i uređuju i kako su svojstva supstance uslovljena njenom strukturom.

U četvrtoj temi učenici detaljnije uče o pojmu rastvora, rastvorljivosti i kvantitativnom izražavanju sastava rastvora, uz funkcionalno povezivanje navedenih pojmova sa svakodnevnim životom. Obrada rastvora posle obrade teme o strukturi supstance omogućava razumevanje procesa rastvaranja na čestičnom nivou, zašto se polarne supstance rastvaraju u polarnim rastvaračima i sl.

Peta tema obuhvata detaljnije razmatranje hemijskih promena, zakona po kojima se one odvijaju i kvantitativnog aspekta hemijskih reakcija. Time se omogućava ovladavanje kvalitativnim i kvantitativnim značenjem jednačina hemijskih reakcija. Kao model, mogu poslužiti jednačine reakcije sinteze ili analize binarnih jedinjenja. Kriterijum za podelu hemijskih reakcija na reakcije analize i sinteze posle učenja o strukturi supstance jasniji je jer se složenost supstanci može porediti. U okviru teme uvodi se fizička veličina količina supstance i njena jedinice mol, a važno je objasniti praktični značaj ove osnovne fizičke veličine i njene jedinice za planiranje hemijskih reakcija.

Nastavni sadržaji hemije za osmi razred razvijeni su u devet tema. U okviru prve dve teme, učenici upoznaju zastupljenost nemetala i metala u prirodi. Vidove nalaženja elemenata u prirodi učenici sagledavaju na osnovu strukture njihovih atoma i, prema tome, reaktivnosti elemenata. U pregledu i putem ogleda obraditi svojstva nemetala, oksida nemetala i kiselina. Svojstva tipičnih metala izučavaju se na primeru kalcijuma. Učenike stalno podsticati da samostalno sastavljaju formule oksida na osnovu znanja valence nemetala, odnosno metala, kao i da pišu formule kiselina i hidroksida.

Učenje o solima u okviru treće teme bazirati na znanju o jonskim jedinjenjima, stečenom u sedmom razredu. I u okviru ove teme učenike podsticati da samostalno sastavljaju formule soli, te da nauče o zastupljenosti njima najpoznatijih soli u prirodi, kao i o značaju i primeni važnih soli. Na kraju teme organizovati sistematizaciju znanja o sastavu i svojstvima oksida, kiselina, hidroksida i soli.

Cilj učenja četvrte teme jeste da učenici na osnovu teorije elektrolitičke disocijacije uopšte znanje o svojstvima kiselina, hidroksida i soli, tj. kako svojstva zavise od strukture ovih jedinjenja. Učenici treba da nauče o značaju reakcije neutralizacije u industrijskoj proizvodnji i u svakodnevnom životu. Takođe, potrebno je da se informišu o pH-skali kao načinu iskazivanja kiselosti rastvora.

Učeći gradivo prve četiri teme učenike stalno treba podsticati da povezuju sadržaje ovih tema. Na primer, kada uče o metalima, oni treba da uoče da neki metali reaguju sa kiselinama uz izdvajanje vodonika. Međusobna povezanost klasa neorganskih jedinjenja može se sagledati na primerima reakcija u kojima nastaju soli. Pored toga, učenici mogu uočiti da kiseline reaguju sa solima ugljene kiseline što je još jedno važno hemijsko svojstvo kiselina.

U okviru četiri naredne teme učenici uče o osnovnim svojstvima organskih jedinjenja, po kojima se razlikuju od neorganskih, i o fizičkim i hemijskim svojstvima nekih klasa organskih jedinjenja (ugljovodonici, alkoholi, karboksilne kiseline i estri), uključujući i biološki važna jedinjenja.

U okviru poslednje teme potrebno je razmotriti uzroke zagađivanja životne sredine, kako čovek svojim aktivnostima tome doprinosi i kako se posledice ovih uticaja mogu umanjiti. Polazeći od svojstava razmatranih neorganskih i organskih supstanci, neophodno je utvrditi šta su zagađivači vazduha, vode i zemljišta. Takođe, važno je istaći doprinos hemije za očuvanje i unapređenje kvaliteta životne sredine.

Specifičnost učenja hemije ogleda se u potrebi da se hemijski pojmovi razmatraju na tri nivoa: makro nivou, mikro nivou i simboličkom nivou. Značajno je planirati situacije u kojima se promene, koje se makroskopski opažaju u ogledima tumače na nivou čestica koje izgrađuju supstancu i to predstavlja pomoću hemijskih simbola, formula i hemijskih jednačina.

Formiranje hemijskih pojmova trebalo bi da bude rezultat istraživačkog pristupa koji obuhvata: prikupljanje podataka posmatranjem ili merenjem, predstavljanje podataka na strukturiran način (tabelarno), uočavanje pravilnosti među podacima, formulisanje objašnjenja i izvođenje zaključaka. Formiranje hemijskih pojmova uvek započinjati povezivanjem sa primerima iz svakodnevnog života, kao i sa prethodnim znanjem i iskustvom učenika. Takođe, zbog apstraktne prirode hemijskih pojmova, neophodno je da se njihovo formiranje zasnuje na ogledima koje demonstrira nastavnik ili ih učenici samostalno izvode. Ako u školi ne postoje supstance predložene u programu za izvođenje demonstracionih ogleda i laboratorijskih vežbi učenika, one se mogu zameniti supstancama dostupnim u prodavnicama i apotekama. Za mnoge vežbe učenici mogu doneti različite materijale od kuće. Da bi učenici razumeli svojstva supstanci, uslovljenost svojstava strukturom supstance, promene kojima supstance podležu i zakone prema kojima se promene odvijaju, njihove aktivnosti na časovima treba da budu različite. Aktivnosti planirati prema operativnim zadacima, navedenim uz svaku temu, imajući u vidu znanja i sposobnosti koja se kod učenika razvijaju. Te aktivnosti mogu biti sledeće:

- posmatranje svojstava supstanci i promena u ogledu koje nastavnik izvodi;

- analiza rezultata ogleda i njihovo povezivanje sa prethodnim eksperimentalnim iskustvom i postojećim teorijskim znanjem;

- formulisanje pretpostavki;

- planiranje ogleda;

- izvođenje ogleda uz bezbedno rukovanje laboratorijskim priborom, posuđem i supstancama;

- beleženje rezultata ogleda;

- formulisanje objašnjenja za pravilnosti uočene među prikupljenim podacima;

- izvođenje zaključaka;

- diskutovanje;

- pretraživanje i korišćenje različite literature;

- pretraživanje Interneta radi prikupljanja informacija;

- pripremanje izveštaja o eksperimentalnom radu;

- izveštavanje;

- pravljenje nastavnih sredstava;

- rešavanje računskih zadataka, pri čemu se izračunavanja mogu povezati sa eksperimentalnim radom itd.

Prilikom planiranja časa poći od operativnih zadataka, prema njima formulisati ciljeve časa i izabrati metode koje će na datom sadržaju na najefikasniji način omogućiti učenicima da trajno formiraju znanja ili veštine. To uključuje planiranje odgovarajućih zadataka, čijim će ispunjavanjem najveći broj učenika za raspoloživo vreme naučiti dati sadržaj. Kroz učenje hemije u osnovnoj školi svaki učenik treba da formira bazičnu hemijsku pismenost. Hemijski pismena osoba poseduje takvo znanje hemije koje joj, potom, obezbeđuje sagledavanje i razumevanje životnog okruženja, funkcionisanje na ličnom i budućem profesionalnom i društvenom planu. Ona bi trebalo da razume svojstva materijala kojima je okružena i koje koristi, da razume kako je upotreba materijala određena njihovim svojstvima i da, prema tome, bira odgovarajući materijal, kao i da bezbedno rukuje različitim supstancama. Hemijska pismenost omogućuje kritičku procenu informacija iz različitih izvora i procenu pouzdanosti samih izvora. Takvo znanje hemije omogućuje, takođe, i donošenje različitih odluka, na primer, od kog proizvođača kupiti određeni proizvod imajući u vidu hemijski sastav proizvoda, uz kritički odnos prema reklamnim kampanjama za proizvode.

Realizovanjem nastavnih sadržaja hemije učenici se podstiču na razumevanje pojava u prirodi i uče kako se primenom naučnog metoda dolazi do saznanja u hemiji. Takođe, veoma je važno isticati praktičan značaj tih saznanja u svakodnevnom životu, za razvoj tehnologije i, uopšte, za razvoj društva.

Učenička postignuća pratiti na svakom času i dati priliku učenicima da, primenom različitih oblika i metoda utvrđivanja i proveravanja znanja, ispolje svoj napredak u učenju hemije. Pri tome, neophodno je imati u vidu da način proveravanja i sadržaj obuhvaćen proveravanjem određuju način učenja učenika, usmeravajući često njihovu pažnju samo na one delove gradiva koji su proveravanjem obuhvaćeni i na nivo znanja koji se od njih traži. U skladu sa tim, prilikom osmišljavanja zadataka za ispitivanje učeničkih postignuća, veoma je važno utvrditi da li se tim zadacima proverava nivo znanja preciziran u operativnim zadacima i u kojoj se meri zadacima podstiče formiranje celovitog znanja, odnosno formiranje sistema pojmova.

Proučavanjem sadržaja nastave hemije učenici razvijaju i komunikacione sposobnosti, sposobnosti da iznesu ideje, da navode argumente, da se osposobljavaju za donošenje odluka i preuzimanje odgovornosti. Istraživanje u školskoj laboratoriji (hemijskom kabinetu) kao način učenja hemije, omogućava i podstiče razvoj navedenih veština. Učenici u takvim situacijama razvijaju sposobnosti da formulišu ideju u vidu pitanja/problema koji se može istražiti, da planiraju, da se dogovaraju, razmenjuju znanja i iskustva, da izveštavaju o urađenom na jasan i strukturiran način. **Slobodne aktivnosti**

U okviru slobodnih aktivnosti, okupljaju se učenici koji iskazuju povećano interesovanje za hemiju. Cilj slobodnih aktivnosti je podsticanje i proširivanje interesovanja učenika za hemiju, kao i razvoj njihovih sklonosti i sposobnosti u funkciji profesionalnog opredeljivanja.

Grupe za rad u okviru slobodnih aktivnosti formiraju se od deset do petnaest učenika, i mogu se povećati pri obradi teorijskih sadržaja, ili smanjiti prilikom izvođenja nekih hemijskih eksperimenata. Značajna uloga nastavnika u slobodnim aktivnostima jeste da identifikuje darovite učenike, prati i podstiče darovitost, i usmerava ih u daljem profesionalnom razvoju ka izboru zanimanja u području hemije.

Oblici rada u okviru slobodnih aktivnosti mogu da budu raznovrsni: izrada i prezentacija učeničkih projekata, obrada interesantnih tema u vidu predavanja i prezentacije nastavnika ili predavača po pozivu, kolaborativni rad učenika u postupku obrade aktuelnih tema iz oblasti hemijskih aspekata ugroženosti i zaštite životne sredine, organizovane kratke stručne ekskurzije (posete hemijskim fabrikama, postrojenjima za preradu vode i drugo), neformalna mini-takmičenja kroz kvizove znanja, izrada prigodnih učila (zbirke minerala, sirovina, poluproizvoda i finalnih proizvoda hemijske industrije ili izrada jednostavnih modela i uređaja). Posebno mesto u slobodnim aktivnostima zauzimaju učenički samostalni hemijski eksperimenti, a važan zadatak slobodnih aktivnosti jeste podsticanje interesovanja za hemijske eksperimente kao primarne izvore znanja u hemiji i razvijanje osnovnih laboratorijskih tehnika rada.

Teme koje se obrađuju u okviru slobodnih aktivnosti mogu da budu preuzete iz programa dodatne nastave, uz mogućnost korekcije u skladu sa nastavnikovom procenom i na osnovu učeničkih interesovanja.

TEHNIČKO I INFORMATIČKO OBRAZOVANJE

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje) **Cilj** nastave tehničkog i informatičkog obrazovanja u osnovnoj školi jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku, tehničku i informatičku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da se učenici upoznaju sa tehničko-tehnološki razvijenim okruženjem, steknu osnovnu tehničku i informatičku pismenost, razviju tehničko mišljenje, tehničku kulturu rada.

Zadaci predmeta su stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada nastave tehničkog i informatičkog obrazovanja svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave tehničkog i informatičkog obrazovanja budu u punoj meri realizovani, kao i da učenici:

- steknu osnovno tehničko i informatičko obrazovanje i vaspitanje,

- steknu osnovna tehničko-tehnološka znanja, umenja, veštine i osposobljavaju se za njihovu primenu u učenju, radu i svakodnevnom životu,

- saznaju osnovni koncept informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT),

- saznaju uloge IKT u različitim strukama i sferama života,

- upoznaju rad na računaru,

- nauče upotrebu računara sa gotovim programima za obradu teksta, za grafičke prikaze, interfejs i internet,

- razvijaju stvaralačko i kritičko mišljenje,

- razvijaju sposobnost praktičnog stvaranja, odnosno da realizuju sopstvene ideje prema sopstvenom planu rada i afirmišu kreativnost i originalnost,

- razvijaju psihomotorne sposobnosti,

- usvoje pretpostavke za svesnu primenu nauke u tehnici, tehnologiji i drugim oblicima društveno korisnog rada,

- savladavaju osnovne principe rukovanja različitim sredstvima rada, objektima tehnike i upravljanja tehnološkim procesima,

- razvijaju preciznost u radu, upornost i istrajnost prilikom rešavanja zadataka,

- stiču radne navike i osposobljavaju se za saradnju i timski rad,

- komuniciraju na jeziku tehnike (tehnička terminologija, crteži),

- steknu znanja za korišćenje mernih instrumenata,

- razumeju tehnološke procese i proizvode različitih tehnologija,

- prepoznaju ograničenost prirodnih resursa,

- prilagode dinamičke konstrukcije (modele) energetskom izvoru,

- odaberu optimalni sistem upravljanja za dinamičke konstrukcije (modele),

- izrade ili primene jednostavniji program za upravljanje preko računara,

- upoznaju ekonomske, tehničko-tehnološke, ekološke i etičke aspekte rada i proizvodnje i njihov značaj na razvoj društva,

- primenjuju mere i sredstva za ličnu zaštitu pri radu,

- znaju mere zaštite i potrebu za obnovu i unapređenje životnog okruženja,

- na osnovu znanja o vrstama delatnosti i sagledavanja svojih interesovanja pravilno odaberu svoju buduću profesiju. **Operativni zadaci**

Učenici treba da:

- prošire znanja o osnovnim komandama operativnog sistema,

- prošire znanja o korišćenju interneta i elektronske pošte,

- prošire znanja o korišćenju osnovnih programa za obradu teksta, tabela i slike, - obuče se za pripremu prezentacija,

- upoznaju podsisteme elektroenergetskog sistema,

- steknu pojam o distribuciji električne energije,

- upoznaju elektroinstalacioni materijal i elemente prema standardima navedenih elektromaterijala,

- upoznaju osnovne elektrotehničke simbole,

- nauče da čitaju elektrotehničke šeme, a jednostavnije da koriste u praktičnom radu,

- steknu osnovna praktična znanja i umenja u sastavljanju električnih strujnih kola,

- upoznaju osnovne delove elektrotermičkih i elektrodinamičkih aparata i uređaja u domaćinstvu,

- nauče da pravilno koriste električne uređaje i aparate,

- upoznaju osnovne elektronske elemente,

- nauče simbole i šeme u elektronici,

- shvate principe rada telekomunikacionih i audiovizuelnih uređaja u domaćinstvu,

- razvijaju konstruktorske sposobnosti izradom i sklapanjem modela elektrotehničkih i elektronskih uređaja i aparata prema odgovarajućim šemama.

SADRŽAJI PROGRAMA

INFORMATIČKE TEHNOLOGIJE (16)

Praktična primena računara. Računarske mreže. Korišćenje interneta - pristup svetskoj računarskoj mreži (*www*), elektronska pošta.

Upravljanje pomoću personalnih računara sa okruženjem. Primena računara korišćenjem interfejs tehnologije - upravljanje modelima.

Korišćenje prethodno savladanih programa za obradu teksta, podataka, tabela, grafika, pripremati prezentacije u različitim oblastima.

Izrada tehničke dokumentacija u elektrotehnici korišćenjem odabranih programa.

ELEKTROTEHNIČKI MATERIJALI I INSTALACIJE (10)

Elektroinstalacioni materijali i pribor - svojstva i primena (provodnici, superprovodnici, izolatori, prekidači, utikači, sijalična grla, osigurači, grejna tela, termostati).

Kućne električne instalacije.

Opasnosti i zaštita od strujnog udara.

ELEKTRIČNE MAŠINE I UREĐAJI (14)

Proizvodnja, transformacija i prenos električne energije.

Alternativni izvori električne energije.

Elektrotehnički aparati i uređaji u domaćinstvu.

DIGITALNA ELEKTRONIKA (12)

Osnovi analogne i digitalne tehnologije.

Osnovni elektronski elementi.

Struktura računara: matična ploča, procesor, memorija, interfejs, modem.

Elektronski uređaji u domaćinstvu.

Telekomunikacije i audiovizuelna sredstva: mobilna telefonija, GPS sistemi, internet i kablovska televizija.

OD IDEJE DO REALIZACIJE - MODULI (16)

Praktična izrada električnih kola - eksperiment - istraživanje od konstruktorskog materijala i simulacija korišćenjem računarskog softvera prema sklonostima učenika. Praktični primeri upravljanja pomoću računara. Modelovanje električnih mašina i uređaja, automatskih sistema i robota.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Informatičke tehnologije - nastavni sadržaji se realizuju u kontinuitetu sa prethodnim godinama. S obzirom da su osnovne škole sa veoma neujednačenim nivoom opreme kako hardverom tako i softverom, ovu nastavnu temu treba prilagoditi datim uslovima. Treba nastojati da učenici ovladaju praktičnom primenom računara u rešavanju različitih zadataka: obradom teksta, podataka, tabela, grafike. U individualnom prilazu omogućiti nivelaciju

opšteobrazovnih informatičkih znanja i kompetencija. Posebna pažnja u ovom razredu je posvećena modemskoj vezi, internetu i pristupu svetskoj računarskoj mreži (*www*), korišćenje interneta, elektronska pošta. Za realizaciju sadržaja vezanih za upravljanje pomoću personalnih računara (serijski i paralelni ulaz, izlaz, komunikacija personalnih računara sa okruženjem), neophodno je obezbediti odgovarajuće modele.

Upoznati simbole koji se koriste pri izradi crteža i električnih šema, kao najosnovnije crteže i šeme električnih strujnih kola. Pored upotrebe pribora, učenike upoznati sa mogućnostima upotrebe jednostavnijih softvera za izradu tehničkih crteža i šema.

Elektrotehnički materijali i instalacije predstavljaju praktičnu primenu prethodnih sadržaja o materijalima i grafičkim komunikacijama. Upoznavanje elektroinstalacionog materijala i pribora najefikasnije se može ostvariti primenom u različitim konstrukcijama strujnih kola. Elektroinstalacioni materijali i pribor - svojstva i primena (provodnici, superprovodnici, izolatori, prekidači, utikači, sijalična grla, osigurači, električno brojilo, uklopni sat). Ovu oblast realizovati tako da se ostvari logična i funkcionalna celina sa sadržajima koji su izučavani prethodnih godina. Voditi računa da se radi samo sa naponima do 24 v. Posebne mogućnosti pružaju adekvatni softveri koji omogućavaju konstrukciju različitih strujnih kola u virtuelnom obliku. Opasnosti i zaštita od strujnog udara. Upoznati učenike sa mogućim neželjenim posledicama dejstva struje, načinom zaštite od strujnog udara i pružanje prve pomoći.

Električne mašine i uređaji - kao oblast realizuje se u tesnoj korelaciji sa nastavnim sadržajima fizike, posebno sa aspekta zakona elektrotehnike na kojima su zasnovani razni uređaji na elektrotermičkom ili elektromagnetnom dejstvu električne struje. Težište je na proizvodnji, transformaciji i prenosu električne energije. Deo sadržaja posvetiti alternativnim izvorima električne energije. Upoznavanje elektrotermičkih aparata i uređaja u domaćinstvu početi od jednostavnijih kao što su rešo, pegla, grejalice, a zatim upoznati i složenije kao što su štednjak, peć, bojler. Upoznavanjem konstrukcije relea upoznati primenu elektromagneta i u drugim uređajima koji rade na sličnom principu kao što je električno zvonce, dizalica i dr. Upoznavanje električnih mašina (generator, elektromotor) i njihove primene kod automobila i aparata za domaćinstvo zahteva odgovarajuće tehničke uslove za realizaciju. Tu se pre svega misli na razne crteže, šeme, modele, uzorke, preseke kao i na multimedijalne prezentacije.

Elektrotehnički aparati i uređaji u domaćinstvu. Upoznati osnovne delove i principe rada elektromehaničkih (ventilator, bušilica ..), elektrotermičko-mehaničkih uređaja u domaćinstvu (fen za kosu, kalorifer, klima uređaj...)

Digitalna elektronika - upoznati učenike sa osnovama na kojima je zasnovana analogna tehnologija koja je na zalasku primene i osnove digitalne tehnologije koja je u sve većoj primeni. Objasniti prednosti digitalne tehnologije nad analognom. Upoznati osnovne elektronske elemente, logička kola, integrisana elektronska kola. U tom svetlu predstaviti osnovne delove računara: matična ploča, procesor, memorija, interfejs, modem. Elektronski uređaji u domaćinstvu - prelazak analogne na digitalnu tehniku, telekomunikacije i audiovizuelna sredstva (radio i TV), mobilna telefonija, GPS sistemi, internet i kablovska televizija.

Od ideje do realizacije - moduli. U skladu sa intencijama dokumenta "Evropske dimenzije

u obrazovanju" u kojoj se navodi "Cilj osnovne škole je da obezbedi učenicima osnovu za naredne nivoe obrazovanja, da osposobi učenike da koriste i usmeravaju svoje iskustvo iz sveta oko sebe kako bi i dalje razvijali svoje psihomotorne veštine.." kao i ... "razvijanje i korišćenje oblika rada koji omogućava individualni prilaz nastavi i učenja i, istovremeno stvaranje uslova za zajedničko učenje; unapređenje učenja putem otkrića; podrška projektnom radu uz učenju koji se zasniva na inerdisciplinarnim globalnim temama" nastava tehničkog obrazovanja organizuje se kroz module mogućnost individualizacije i diferencijacije nastave. U realizaciji ove teme ostavlja se mogućnost da učenici izraze svoje lične afinitete, sposobnosti, interesovanja pa i pol kako bi se opredelili za neku od ponuđenih oblasti: Praktična izrada električnih kola - eksperiment - istraživanje, od konstruktorskog materijala i simulacija korišćenjem računarskog softvera; Praktični primeri upravljanja pomoću računara; Modelovanje električnih mašina i uređaja, automatskih sistema i robota. Isto tako moguće je izabrati intenzivniji rad za obradu teksta, podataka, tabela, grafika i animacije, priprema prezentacija. Za svaku aktivnost za koju se učenici opredele rade po **algoritmu od ideje do realizacije.**

U osmom razredu učenik treba da:

- samostalno koristi gotove programe u rešavanju jednostavnih problema pomoću računara;

- ume da se uključi u računarsku mrežu;

- ume da čitaju jednostavnije šeme kod kojih su primenjeni osnovni elektrotehnički i elektronski simboli;

- zna namenu tehničko-tehnološke dokumentacije u elektrotehnici i elektronici;

- zna sastav električne kućne instalacije i sve značajne elemente u njoj, kvarove koji se mogu dogoditi;

- pravilno koristi električne i elektronske uređaje u domaćinstvu.

S obzirom na to da je nastava predmeta tehničko i informatičko obrazovanje teorijskopraktičnog karaktera, časove treba ostvarivati sa podelom odeljenja na 2 (dve) grupe, odnosno sa najviše 20 učenika.

FIZIČKO VASPITANJE

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave *fizičkog vaspitanja*jeste da raznovrsnim i sistematskim motoričkim aktivnostima, povezanim sa ostalim vaspitno-obrazovnim područjima, doprinese integralnom razvoju ličnosti učenika (kognitivnom, afektivnom, motoričkom), razvoju motoričkih sposobnosti, sticanju, usavršavanju i primeni motoričkih umenja, navika i neophodnih teorijskih znanja u svakodnevnim i specifičnim uslovima života i rada.

Opšti operativni zadaci:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave fizičkog vaspitanja svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave fizičkog vaspitanja budu u punoj meri realizovani;

- podsticanje rasta, razvoja učenika i uticanje na pravilno držanje tela;

- razvoj i usavršavanje motoričkih sposobnosti;

- sticanje motoričkih umenja koja su kao sadržaji utvrđeni programom fizičkog vaspitanja i sticanje teorijskih znanja neophodnih za njihovo usvajanje;

- usvajanje znanja radi razumevanja značaja i suštine fizičkog vaspitanja, definisanog ciljem ovog vaspitno-obrazovnog područja;

- formiranje moralno-voljnih kvaliteta ličnosti;

- osposobljavanje učenika da stečena umenja, znanja i navike koriste u svakodnevnim uslovima života i rada;

- sticanje i razvijanje svesti o potrebi zdravlja, čuvanja zdravlja i zaštiti prirode i čovekove sredine.

Posebni operativni zadaci:

- razvoj osnovnih motoričkih sposobnosti, prvenstveno brzine i koordinacije;

- sticanje i usavršavanje motoričkih umenja i navika predviđenih programom fizičkog vaspitanja;

- primena stečenih znanja, umenja i navika u složenijim uslovima (kroz igru, takmičenje i sl.);

- zadovoljavanje socijalnih potreba za potvrđivanjem, grupnim poistovećivanjem i sl.;

- estetsko izražavanje pokretom i kretanjima i doživljavanje estetskih vrednosti;

- usvajanje etičkih vrednosti i podsticanje voljnih osobina učenika.

ORGANIZACIONI OBLICI RADA

Cilj nastave fizičkog vaspitanja ostvaruje se putem sledećih organizacionih oblika rada:

- časovi fizičkog vaspitanja;

- korektivno-pedagoški rad;

- slobodne aktivnosti učenika;

- krosevi;

- logorovanja;

- zimovanja;

- sportske aktivnosti od značaja za društvenu sredinu;

- školska i druga sportska takmičenja;

- priredbi i druge društvene aktivnosti škole na planu fizičke kulture.

SADRŽAJI PROGRAMA

Programski sadržaji ovog vaspitno-obrazovnog područja usmereni su na:

- razvijanje fizičkih sposobnosti;

- usvajanje motoričkih znanja, umenja i navika; -

  teorijsko obrazovanje.

I. RAZVIJANJE FIZIČKIH SPOSOBNOSTI

Na svim časovima kao i na drugim organizacionim oblicima rada, posvećuje se pažnja:

- razvijanju fizičkih sposobnosti: brzine, snage, izdržljivosti i gipkosti - u pripremnom delu časa u okviru vežbi oblikovanja ili u drugim delovima časa putem onih oblika i metoda rada koji polaze od individualnih mogućnosti učenika i primereni su deci školskog uzrasta i specifičnim materijalnim i prostornim uslovima rada u kojima se nastava fizičkog vaspitanja izvodi;

- učvršćivanju pravilnog držanja tela.

II. USVAJANJE MOTORIČKIH ZNANJA, UMENJA I NAVIKA

ATLETIKA

1. Sprintersko trčanje - 60 m.

2. Štafetno trčanje - 4 x 60 m.

3. Trčanje na srednjim distancama i krosa (učenice 800 m, učenici 1500 m).

4. Skok u dalj - Koračna tehnika. 5. Skok u vis - "Leđna" varijanta.

6. Bacanje kugle - "Kružna" varijanta tehnike (korišćenje kugli težine 3 kg i 4 kg).

VEŽBE NA SPRAVAMA I TLU **Vežbe**

na tlu

- učenice i učenici:

1. Ponoviti vežbe iz sedmog razreda; 2. kombinacija vežbi koja sadrži: varijantu koluta napred i koluta nazad, stav na šakama - izdražaj uz pomoć; premet strance uporom i vežbe iz ritmike (plesni korak, skok, okret, ravnotežu),

- za naprednije učenike i učenice: kombinacija vežbi previđena za sve učenike i učenice sadrži teže varijante kolutova i stav na šakama, kolut napred.

Preskok: učenice i učenici (kozlić i konj, 110 ili 120 cm)

- učenici i učenice:

1. ponoviti sadržaje preskoka iz sedmog razreda; 2. konj u širinu visine 110 cm (uz kvalitetnu dasku visina konja 120 cm): zgrčka i raznoška - udaljavanjem daske od sprave usavršavanje faze prvog i faze drugog leta; 3. ukoliko škola ima uslove - skokovi sa trambuline: ponoviti skokove iz sedmog razreda, skokovi sa okretom oko uzdužne ose tela,

- za naprednije učenike i učenice: konj u širinu, učenice 120 cm, učenici 125-130 cm: zgrčka, raznoška i skolonka, pripremne vežbe za preskoke sa zanoženjem i preskoci sa zanoženjem, **Greda**

- ***učenice:***

1. Ponoviti vežbe i kombinacije iz sedmog razreda; 2. naskok: čeono prema gredi: iz mesta ili zaletom naskok premahom odnožno u upor jašući; okret za 90°gr čenjem nogu stopala postaviti iza grede i preći u upor čučeći; čučanj odručiti; usprav; 3. kombinovati različite načine hodanja, plesnih koraka, poskoka, okreta za 180°i ravnoteža); 4. saskoci pruženo i zgrčeno,

- za naprednije (učenice): program za sve učenice usavršiti: posle naskoka u upor čučeći preći zamahom nogama u zanoženje, a sva ostala kretanja i saskoke izvesti u težoj varijanti. **Vratilo**

- ***učenici***

1. ponoviti vežbe iz sedmog razreda; **dohvatno vratilo:**

2. sunožnim odskokom uzmak u upor prednji, spadom nazad saskok podmetno

doskočno vratilo:

3. njihanje u visu prednjem, u prednjihu saskok sa okretom za 1800 do stava na tlu

- za naprednije učenike: kombinacija vežbi: uzmak iz visa stojećeg, kovrtljaj nazad u uporu, spadom nazad saskok podmetno

Dvovisinski razboj (ili vežbe izvesti na vratilu, posebno u uporu i u visu)

- učenice:

1. Ponoviti vežbe iz sedmog razreda;

2. vis prednji, licem prema nižoj pritci: odgurivanjem jedne noge o n/p, zanjih prednjih do n/p, zanjih i spojeno saskok u zanjihu;

3. zaletom i sunožnim odskokom naskok u upor prednji,

- za naprednije učenice:

Kombinacija vežbi: zaletom i sunožnim odskokom naskok u upor prednji, kovrtljaj nazad u uporu, premah odnožno desnom, premah odnožno levom do upra stražnjeg, saskok sasedom,

Paralelni razboj

- učenici

1. Ponoviti vežbe iz sedmog razreda;

2. Kombinacija (iz položaja bočno): naskok u upor i spojeno prednjih, zanjih, prednjihom do seda raznožno pred rukama; kroz uzručenje prehvat do seda raznožno za rukama, zanoženjem snožiti, njihanje u uporu i sp. saskok prednoška,

- za naprednije učenike:

kombinacija: njih u potporu; prednjihom upor do seda raznožno; upor za rukama i spojeno kolut napred do seda raznožno **Krugovi:**

- učenici

1. Ponoviti vežbe iz sedmog razreda; **dohvatni krugovi**

2. Iz zamaha prednjihom vis uzneto, vis strmoglavo, vis uzneto, vis stražnji - saskok (uz pomoć);

3. Iz visa prednjeg vučenjem vis uzneto, vis strmoglavo - izdržaj, vis uzneto, otvaranjem vis prednji i spojeno saskok (uz pomoć).

- za naprednije učenike: predviđene

kombinacije izvesti bez pomoći. **Konj sa**

hvataljkama

- ***učenici:***

1. Ponoviti vežbe iz sedmog razreda;

2. Kombinacija: iz upora prednjeg na hvataljkama premah odnožno desnom do upora jašućeg; njih u uporu jašućem, premah odnožno levom do upora stražnjeg; premah odnožno desnom nazad do upora jašućeg, premah odnožno levom nazad i sp saskok;

- za naprednije učenike:

Naskok u upor prednji; premah odnožno desnom napred; premah odnožno levom napred, premah odnožno desnom nazad do upora jašućeg; njih u uporu sa izrazitijim prenošenjem težine sa ruke na ruku i spojeno premahom odnožno desne saskok sa okretom za 90° ulevo.

RITMIČKA GIMNASTIKA, PLES I NARODNE IGRE

Estetsko oblikovanje trupa vežbama za kičmeni stub i karlicu. Dalje usavršavati estetsko oblikovanje pokreta nogu i ruku.

Savladanu tehniku rada vijačom koristiti u pojedinim fazama časa: ritmički sastav loptom uz raznovrsnije korišćenje prostora (veći broj različitih formacija): ritmički sastav obručem; ritmičko udaranje čunjevima jedan o drugi i o pod: mali krugovi čunjevima (vertikalni i horizontalni). Plesovi: valcer, tango, jedan savremeni ples (aktuelan u datom trenutku) i jedna igra iz kraja u kojoj se škola nalazi. **Sportske igre**

Usavršiti jednu sportsku igru koja je obrađivana u nekom od prethodnih razreda, koju učenici i nastavnici zajedno odaberu prema sklonostima i potrebama učenika.

Minimalni obrazovni zahtevi (provera)

1. Atletika

- višeboj - petoboj: 60 m, skok u dalj, skok u vis, bacanje kugle, trčanje učenice

1 200 m / učenici 1 500 m

2. Vežbe na tlu: učenice i učenici: -

stav na šakama, izdržaj (uz malu pomoć)

Preskok: učenice i učenici:

- zgrčka sa izrazitijim fazama leta

Greda: učenice

- naskok: čeono prema gredi: iz mesta ili zaletom naskok premahom odnožno u upor

- jašući; okret za 90°gr čenjem nogu stopala postaviti iza grede i preći u upor

- čučeći; čučanj odručiti; usprav, hodanje u usponu do kraja grede; saskok pruženim telom, bočno.

Vratilo: učenici

- sunožnim odskokom uzmak u upor prednji, spadom nazad saskok podmetno

Dvovisinski razboj, niža pritka vratila: učenice

- zaletom i sunožnim odskokom naskok u upor prednji

Paralelni razboj: učenici

- na početku razboja: njih u uporu, prednjihom do seda raznožno za rukama; sasedom - snožiti i zanjihom saskok.

Krugovi: učenici

- zgibom vis uzneto, izdržaj; otvaranjem kroz vis prednji saskok (uz pomoć).

Konj sa hvataljkama: učenici

- iz upora prednjeg premah odnožno desnom do upora jašućeg; njih u uporu

- jašućem i spojeno premah odnožno levom do upora stražnjeg

3. Sportske igre (igra, odabrane igre).

4. Ritmička gimnastika ples i narodne igre: učenici: kompleks vežbi oblikovanja (lični sastav); učenice: sastav sa obručem (lični sastav); učenici i učenice: jedno kolo uz muzičku pratnju; plesovi: valcer, tango, jedan savremeni ples (aktuelni u datom trenutku). III. TEORIJSKO OBRAZOVANJE

Teorijsko obrazovanje podrazumeva sticanje određenih znanja putem kojih će učenici upoznati suštinu procesa vežbanja i zakonitosti razvoja mladog organizama, kao i sticanje higijenskih navika kako bi shvatili krajnji cilj koji se ostvaruje nastavom fizičkog vaspitanja..

Sadržaji se realizuju na redovnim časovima i na vančasovnim i vanškolskim aktivnostima, uz praktični rad za koji nisu predviđeni posebni časovi. Nastavnik određuje teme shodno uzrasnom i obrazovnom nivou učenika.

KOREKTIVNO-PEDAGOŠKI RAD

Korektivno-pedagoški rad organizuje se sa učenicima smanjenih fizičkih sposobnosti, oslabljenog zdravlja, sa telesnim deformitetima i lošim držanjem tela i to:

- radi savladavanja programskih sadržaja, u skladu sa propisanim programom, ali i sa njihovim individualnim mogućnostima, kao i razvijanja fizičkih sposobnosti, uglavnom gipkosti, snage, brzine i izdržljivosti;

- za učenike oslabljenog zdravlja rad se organizuje u saradnji sa lekarom-specijalistom, koji određuje vrstu vežbe i stepen opterećenja;

- koji imaju loše držanje tela ili deformitete rad sprovodi nastavnik u saradnji sa lekaromfizijatrom koji utvrđuje vrstu i stepen odstupanja od normalnog držanja tela i lakših slučajeva telesnih deformiteta i, s tim u vezi, vežbe koje treba primeniti; teži slučajevi telesnih deformiteta se tretiraju u specijalizovanim zdravstvenim ustanovama.

Svi učenici, koji se upućuju na korektivno-pedagoški rad, prema posebnom programu vežbaju na redovnim časovima i najmanje jedanput nedeljno na časovima korektivnopedagoškog rada. Program, koji je primeren zdravstvenom stanju učenika, sačinjavaju nastavnik i lekar-specijalista.

SLOBODNE AKTIVNOSTI

Rad se odvija u sportskim sekcijama koje se formiraju prema interesovanju, sposobnostima i polu učenika. Nastavnik izrađuje *poseban program*, uzimajući pri tom u obzir materijalne i prostorne uslove rada, uzrasne karakteristike i sposobnosti učenika, kao i takmičarski program za školsku populaciju.

AKTIVNOSTI U PRIRODI

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom, škola organizuje aktivnosti u prirodi i kursne oblike rada: *obavezni program:*

- dva krosa - jesenji i prolećni (dužinu staze određuje stručno veće);

- zimovanje - organizuje se za vreme zimskog raspusta: obuka smučanja, klizanja, kraći izleti na smučkama ili sankama

KURSNI OBLICI RADA

Program kursnih oblika smatra se integralnim delom obaveznog nastavnog programa. S obzirom na to da se za njihovu realizaciju specifični materijalni uslovi, ovu nastavu potrebni organizovati na poseban način: na časovima u rasporedu redovne nastave, u drugim objektima, u suprotnoj smeni od redovne nastave (plivanje) i na drugim objektima, a u za to planirane dane.

SPORTSKA AKTIVNOST OD ZNAČAJA ZA DRUŠTVENU SREDINU

Iz ukupnog fonda časova za zajednički programski sadržaj škola može da, kao kursni oblik rada, planira 12 časova za onu sportsku aktivnost koja nije obuhvaćena ovim zajedničkim programom, a za koju sredina u kojoj škola radi ima uslove i interesovanja (stoni tenis, borilački sportovi, veslanje i kajakarenje i drugo).

ŠKOLSKA I DRUGA TAKMIČENJA

Škola organizuje i sprovodi sportska takmičenja kao integralni deo procesa nastave fizičkog vaspitanja, prema planu stručnog veća i to:

Obavezna unutarškolska i međuodeljenjska takmičenja u: -

gimnastici (u zimskom periodu),

- atletici (u prolećnom periodu),

- najmanje u jednoj sportskoj igri (u toku godine).

Stručno veće sačinjava plan i program unutarškolskih i međuodeljenjskih sportskih takmičenja učenika Srbije, kao mogući deo plana rada škole, na početku školske godine i sprovodi ga tokom cele godine, u skladu sa materijalnim i prostornim uslovima rada.

Plan i program vančasovnih i vanškolskih aktivnosti se, na predlog stručnog veća, usvaja kao deo godišnjeg programa rada škole.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

I OSNOVNE KARAKTERISTIKE PROGRAMA

- Programska koncepcija fizičkog vaspitanja u osnovnoj školi zasniva se na jedinstvu nastavnih, vančasovnih i vanškolskih organizacionih oblika rada, kao osnovne pretpostavke za ostvarivanje cilja nastave fizičkog vaspitanja.

- Program nastave fizičkog vaspitanja pretpostavlja da se kroz razvijanje fizičkih sposobnosti i sticanje mnoštva raznovrsnih znanja i umenja, učenici osposobljavaju za zadovoljavanje individualnih potreba i sklonosti, u krajnjem, za korišćenje fizičkog vežbanja u svakodnevnom životu. Iz tih razloga, u programu su precizirani operativni zadaci s obzirom na pol i uzrast učenika, a program se ostvaruje kroz sledeće etape: utvrđivanje stanja; određivanje radnih zadataka za pojedince i grupe učenika; utvrđivanje sredstava i metoda za

ostvarivanje radnih zadataka; ostvarivanje vaspitnih zadataka; praćenje i vrednovanje efekata rada; ocenjivanje.

- Programski zadaci ostvaruju se, osim na redovnim časovima, i kroz vančasovne i vanškolske organizacione oblike rada, kao što su: izlet, kros, kursni oblici, slobodne aktivnosti, takmičenja, korektivno-pedagoški rad, dani sporta, priredbe i javni nastupi.

- Da bi nastava fizičkog vaspitanja bila primerena individualnim razlikama učenika, koji se uzimaju kao kriterijum u diferenciranom pristupu, nastavnik će svakog učenika ili grupe učenika, usmeravati na smanjene ili proširene sadržaje, koji su predviđeni nastavnim planom i programom, u časovnoj vančasovnoj i vanškolskoj organizaciji rada.

- U realizaciji programa polazi od činjenice da se cilj nastave fizičkog vaspitanja ne može ostvariti bez aktivnog i svesnog učešća učenika u nastavnim i drugim oblicima rada, te se predviđa sticanje određenih teorijskih znanja, koja omogućavaju učeniku da shvati zakonitosti procesa na kojima se zasniva fizičko vežbanje. Teorijsko obrazovanje trebalo bi da bude usklađeno sa nivoom intelektualne zrelosti i znanjima koje su učenici stekli u drugim nastavnim predmetima. Za obradu pojedinih tema ne predviđaju se posebni časovi, već se koriste razne mogućnosti da se u toku vežbanja učenicima pružaju potrebne informacije u vezi sa konkretnim zadatkom.

- Učenicima koji, usled oslabljenog zdravlja, smanjenih fizičkih ili funkcionalnih sposobnosti, lošeg držanja tela i telesnih deformiteta ne mogu da prate obavezni program, obezbeđen je i korektivno-pedagoški rad, koji se realizuje u saradnji sa odgovarajućom zdravstvenom ustanovom.

- Programski sadržaji odnose se na one vežbe i motoričke aktivnosti koje čine osnovu za sticanje trajnih navika za vežbanje i za koje škola ima najviše uslova da iz realizuje (prirodni oblici kretanja, vežbe oblikovanja, atletika, vežbe na tlu i spravama, ritmička gimnastika, igre). Kako su za ostvarivanje postavljenog cilja pogodne i one motoričke aktivnosti koje nisu obuhvaćene obaveznim programom, predviđaju se kursni oblici nastave. To su skijanje, plivanje, klizanje, veslanje, kao i one aktivnosti za koje je zainteresovana sredina u kojoj škola živi i radi.

- Radi ostvarivanja postavljenih programskih zadataka, određenim zakonskim regulativima precizira se obaveza škole da obezbedi sve prostorne i materijalne uslove za uspešno ostvarivanje veoma složenih društvenih interesa u školskom fizičkom vaspitanju.

II ORGANIZACIJA VASPITNO-OBRAZOVNOG RADA

Proces nastave fizičkog vaspitanja usmeren je na:

- razvijanje fizičkih sposobnosti,

- usvajanje motoričkih znanja, umenja i navika, -

  teorijsko obrazovanje.

Ove komponente čine jedinstven i veoma složen proces nastave fizičkog vaspitanja, a u praksi svi ti zadaci prožimaju se i povezuju sa situacijama koje nastaju u toku rada.

U cilju ***razvijanja fizičkih sposobnosti*** - gipkosti, snage, brzine, izdržljivosti, okretnosti i preciznosti na svim časovima, vančasovnim i vanškolskim oblicima rada, sprovodi se niz postupaka (metoda) i oblika rada putem kojih se postižu optimalne vrednosti ovih sposobnosti, kao osnove za uspešno sticanje motoričkih znanja, umenja, navika i formiranja pravilnog držanja tela.

Program za razvijanje fizičkih sposobnosti sačinjava nastavnik. Ovaj program se izvodi putem vežbi oblikovanja, frontalno, najčešće u pripremnom delu časa. U toku rada nastavnik postepeno usmerava učenike na samostalno izvođenje vežbi kako bi njegova pažnja bila usmerena na ispravljanje grešaka. U ovom delu časa mogu se, takođe, koristiti i vežbe koje, kao delovi biomehaničke strukture osnovnog zadatka na glavnom delu časa, služe za obuku i uvežbavanje konkretnog programskog zadatka. Učenicima, koji iz zdravstvenih razloga izvode posebno odabrane vežbe, potrebno je obezbediti mesto za vežbanje u ovom delu časa. Zatim, program realizovati u funkciji razvijanja, pre svega, gipkosti, snage, brzine i izdržljivosti. Najpogodnije metode za školsko fizičko vaspitanje prilagođene iz sportskog treninga su: metoda ekstenzivnog i intenzivnog rada i metoda trajnog rada. Nastavnik, za svakog učenika, sačinjava *radni karton*, sa programom vežbi i individualnim opterećenjem za svaku vežbu.

Nastavnik može da koristi i druge metode koje su poznate u teoriji i praksi.

Programske sadržaje, gde je to potrebno, realizovati odvojeno prema polu. Akcenat se stavlja na one motoričke aktivnosti kojima se najuspešnije može suprotstaviti posledicama svakodnevne hipokinezije i na one koje su u našoj sredini najrazvijenije i za koje ima interesovanja u pojedinim sredinama.

U programu su dati samo ključni programski sadržaji, ali ne i veći izbor vežbi pomoću kojih se ostvaruje. To je učinjeno da bi nastavnik fizičkog vaspitanja mogao slobodno i kreativno da iznalazi efikasna rešenja i bira vežbe pomoću kojih će tok fizičkog vežbanja da prilagođava individualnim mogućnostima učenika (diferencirani pristup) i prostornim i materijalnim uslovima rada.

Programom se predviđaju aktivnosti koje su značajne za sredinu u kojoj škola živi i radi (stoni tenis, veslanje, borilački sportovi i druge). Ove aktivnosti se smatraju integralnim delom obaveznog nastavnog programa i, s obzirom na to da su za njihovu realizaciju potrebni specifični materijalni uslovi, ova nastava se organizuje na poseban način: na časovima u rasporedu redovne nastave (stoni tenis, borilački sportovi....) u drugim objektima, ali u suprotnoj smeni od redovne nastave.

Od organizacionih oblika rada koji doprinose usvajanju umenja i navika, značajnih za svakodnevni život, program se realizuje u vančasovnoj i vanškolskoj organizaciji rada i predviđa:

- upućivanje učenika na samostalno vežbanje;

- korektivno-pedagoški rad;

- slobodne aktivnosti učenika;

- kroseve;

- zimovanja;

- takmičenja.

Predmetni nastavnik treba da upućuju učenike da, u slobodnom vremenu, ***samostalno vežbaju.*** Iako se programski sadržaji, u najvećoj meri, savladavaju na časovima fizičkog vaspitanja, za razvoj motoričkih sposobnosti potreban je obim rada, koji se ne može postići samo na časovima fizičkog vaspitanja. Zbog toga se uputstva na samostalan rad odnose, kako na učenike čije motoričke sposobnosti nisu na potrebnom nivou, tako i na ostale učenike, kako bi oni stekli trajnu naviku za vežbanje. U tom smislu, tokom časova fizičkog vaspitanja, važno je da nastavnik učenicima prikaže i objasni vežbe koje oni, potom, kod svojih kuća, samostalno, ili uz pomoć drugih, da savladaju za određeno vreme. Posle izvesnog perioda, nastavnik na redovnim časovima kontroliše rezultate učenika

Korektivno-pedagoški rad organizuje se za učenike koji imaju loše i nepravilno držanje tela (posturalni poremećaji). Rad sprovodi nastavnik u saradnji sa lekarom ili fizijatrom koji utvrđuje vrstu i stepen deformiteta i, u vezi sa tim, vežbe koje treba primeniti. Teži slučajevi telesnih deformiteta tretiraju se u specijalizovanim zdravstvenim ustanovama.

Svi učenici, koji se upućuju i na korektivno-pedagoški rad, uz ograničenja, vežbaju na redovnim časovima i najmanje jednom nedeljno na časovima korektivno-pedagoškog rada. Program sačinjavaju nastavnik i lekar specijalista, i on treba da je primeren zdravstvenom stanju učenika.

Kursni oblici rada. Program kursnih oblika smatra se integralnim delom obaveznog nastavnog programa. S obzirom na to da se za njihovu realizaciju traže specifični materijalni uslovi, ovu nastavu treba organizovati na poseban način: na časovima u rasporedu redovne nastave, u drugim objektima, u suprotnoj smeni od redovne nastave (plivanje) i na drugim objektima, a u za to planirane dane.

Sportska aktivnost od značaja za društvenu sredinu. Iz fonda časova za zajednički programski sadržaj škola može da planira 12 časova za onu sportsku aktivnost koja nije obuhvaćena ovim zajedničkim programom, a za koju sredina u kojoj škola živi i radi ima interesa (stoni tenis, borilački sportovi, veslanje, kajak, ...). Ova aktivnost planira se za učenike od trećeg do osmog razreda, a program sačinjava i sprovodi nastavnik fizičkog vaspitanja.

Krosevi se održavaju dva puta godišnje za sve učenike. Organizacija ovog zadatka zbog velikog broja učesnika, osim što pripada nastavniku fizičkog vaspitanja, zadatak je i svih nastavnika škole. Održavanje kroseva pretpostavlja blagovremeno i dobro pripremanje učenika. Kros se održava u okviru radnih dana, planiranih za ovu aktivnost. Stručno veće utvrđuje mesto i način održavanja i dužinu staze, kao i celokupnu organizaciju.

Takmičenja učenika čine integralnu komponentnu procesa fizičkog vaspitanja na kojima učenik proverava i afirmiše rezultate svoga rada. Škola je obavezna da stvori materijalne, organizacione i druge uslove kako bi školska takmičenja bila dostupna svim učenicima. Stručno veće na početku školske godine sačinjava plan takmičenja (propozicije, vreme, nivoe...). Obavezna su unutarodeljenjska i međuodeljenjska takmičenja iz *atletike, vežbi na tlu i spravama i jedne sportske igre.* Učenici učestvuju i na onim takmičenjima koja su u programu Ministarstva prosvete.

Zimovanje se organizuje od najmanje sedam dana (nenastavnih). U okviru ovih oblika rada organizuju se one aktivnosti koje se mogu ostvariti za vreme redovnih časova (skijanje,

klizanje), a koje doprinose aktivnom odmoru i jačanju zdravlja i navikavanju na kolektivni život. Stručno veće sačinjava konkretan plan i program aktivnosti koje se sprovode na zimovanju. Svaki učenik za vreme osnovne škole treba da bar jednom boravi na zimovanju.

Slobodne aktivnosti - sekcije organizuju se najmanje jednom nedeljno, prema planu rada koji sačinjavaju stručno veće i nastavnik fizičkog vaspitanja koji vodi određenu sekciju. Na početku školske godine, učenici se opredeljuju za jednu od aktivnosti za koje škola ima uslova da ih organizuje. Časovi slobodnih aktivnosti organizuju se za više sportskih grana.

Zahtev da se cilj nastave fizičkog vaspitanja ostvaruje i posredstvom onih organizacionih oblika rada koji se ostvaruju u vančasovno i vanškolsko vreme, podrazumeva i prilagođavanje celokupne organizacije i režima rada škole, te će se u koncipiranju godišnjeg programa rada vaspitno-obrazovno delovanje proširiti i na ove organizacione oblike rada i za njihovu realizaciju obezbediti potreban broj dana i neophodni materijalni uslovi za rad. Na taj način, čitav proces nastave fizičkog vaspitanja u časovnoj, vančasovnoj i vanškolskoj organizaciji rada biće jedinstven i pod kontrolnom ulogom škole, kao najodgovornijeg i najstručnijeg društveno-vaspitnog faktora kako bi se sačuvala osnovna programska koncepcija nastave fizičkog vaspitanja.

Teorijsko obrazovanje podrazumeva sticanje određenih znanja putem kojih će učenici upoznati suštinu procesa vežbanja i zakonitosti razvoja mladog organizma, kao i sticanje higijenskih navika, znanja o zdravlju, kako bi shvatili krajnji cilj koji se ostvaruje nastavom fizičkog vaspitanja. Sadržaji se realizuju na redovnim časovima, na vančasovnim i vanškolskim aktivnostima, uz praktičan rad i za to se ne predviđaju posebni časovi.

ČASOVI FIZIČKOG VASPITANJA - ORGANIZACIJA I OSNOVNI DIDAKTIČKOMETODIČKI ELEMENTI

Osnovne karakteristike časova fizičkog vaspitanja treba da budu: jasnoća nastavnog sadržaja; optimalno korišćenje raspoloživog prostora, sprava i rekvizita; izbor racionalnih oblika i metoda rada; izbor vežbi optimalne obrazovne vrednosti; funkcionalna povezanost svih delova časa - unutar jednog i više uzastopnih časova jedne nastavne teme; puna vedrina i aktivnost učenika tokom časa - motorička i misaona; vizualizacija pomoću savremenih tehničkih sredstava.

Časovi se metodički i didaktički moraju dobro organizovati, kako u pogledu jasnih i preciznih oblika i metoda rada, tako i u pogledu stvaranja radne i vedre atmosfere. U didaktičkoj četvorodelnoj podeli neophodno je da sadržaji budu predviđeni nastavnim programom. predmetni nastavnik, zatim prati tok rada i ukazuje na eventualne greške. Od nastavnih metoda preovladava metoda žive reči, praktični prikazi zadatka od strane nastavnika, kao i prikazi prigodnih sadržaja putem slika, skica i video-tehnike. Na kraju časa, predmetni nastavnik, uz prigodno obrazloženje ocenjuje nu rad tokom proteklog časa i učenike upoznaje sa sadržajem rada na sledećem času.

Prilikom izbora oblika rada, predmetni nastavnik uzima u obzir prostorne uslove rada, broj učenika na času, broj sprava i rekvizita, dinamiku obučavanja i uvežbavanja nastavnog zadatka, što znači da prednost ima onaj oblik rada (frontalni, grupni, individualni) koji se pravovremeno primenjuje. ***Frontalni rad*** se obično primenjuje u početnoj fazi obučavanja i kada su obezbeđeni optimalni uslovi, odnosno dovoljan prostor i broj rekvizita u odnosu na broj učenika (trčanje, vežbe na tlu, elementi timskih igara); ***grupni rad*** sa različitim zadacima primenjuje se u fazi uvežbavanja i to tako da su grupe stalne za jednu tematsku oblast, sastavljene prema individualnim sposobnostima učenika (homogenizirane), a koje i čine

osnov u diferenciranom pristupu izboru sadržaja u odnosu na te individualne sposobnosti. Radna mesta u grupnom radu, osim glavnog zadatka, sadrže i pomoćne sprave za uvežbavanje delova biomehaničke strukture glavne vežbe (predvežbe), kao i one vežbe koje se odnose na razvijanje one sposobnosti koja je relevantna za izvođenje glavne vežbe (najviše tri vežbe). Radno mesto je po sadržaju konzistentno u odnosu na glavni zadatak, što je u skladu sa principima intenzivno organizovane nastave. ***Individualan rad*** primenjuje se za učenike manjih sposobnosti, kao i za učenike natprosečnih sposobnosti.

Prilikom izbora metodičkih postupaka obučavanja i uvežbavanje motoričkih zadataka, nastavnik treba da odabere vežbe takve obrazovne vrednosti koje će za raspoloživi broj časova obezbediti optimalno usvajanje tog zadatka.

Demonstracija zadatka mora da bude jasna i precizna, uz korišćenje savremenih audiovizuelnih sredstava.

III PLANIRANJE OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA

Nastava fizičkog vaspitanja organizuje se sa po 2 časa nedeljno. Nastavnik treba da izradi: - ***opšti globalni plan rada,*** koji sadrži sve organizacione oblike rada u časovnoj, vančasovnoj i vanškolskoj organizaciji rada sa operativnim elementima za konkretne uslove i konkretnu školu;

- ***opšti globalni plan po razredima,*** koji sadrži organizacione oblike rada koji su predviđeni za konkretan razred i njihovu distribuciju po ciklusima; ovaj plan rada sadrži distribuciju nastavnog sadržaja i broj časova po ciklusima i služi kao osnova za izradu operativnog plana rada po ciklusima;

- ***plan rada po ciklusima*** sadrži obrazovno-vaspitne zadatke, sve organizacione oblike rada koji se realizuju u konkretnom ciklusu, raspored nastavnog sadržaja sa vremenskom artikulacijom (mesec, broj časova i redni broj časova), kao i metodičke napomene.

Nastavno gradivo podeljeno je u tri ciklusa ili u četiri, ukoliko se za taj razred predviđa kursni oblik. To su:

- jedan ciklus za atletiku;

- jedan ciklus za vežbe na tlu i spravama;

- jedan ciklus za sportsku igru; - jedan ciklus za kursni oblik.

Ukoliko se organizuje kursni oblik za aktivnost u časovnoj organizaciji rada, onda se planira četvrti ciklus, tako što se po četiri časa oduzimaju od prva tri ciklusa.

Nastavno gradivo po ciklusima može da se ostvaruje u kontinuitetu za jedan vremenski period (npr. atletika u jesenjem, vežbe na tlu i spravama u zimskom i timska igra u prolećnom) ili u dva perioda (npr. trčanje i skokovi iz atletike u jesenjem, a bacanje u prolećnom periodu).

IV PRAĆENJE I OCENJIVANJE

Ocenjivanje se vrši brojčano, na osnovu ostvarivanja operativnih zadataka i minimalnih obrazovnih zahteva.

Praćenje napredovanja učenika obavlja se sukcesivno, tokom cele školske godine, na osnovu jedinstvene metodologije koja predviđa sledeće tematske celine:

- Stanje motoričkih sposobnosti.

- Usvojene zdravstveno-higijenske navike.

- Dostignuti nivo savladanosti motornih znanja, umenja i navika u skladu sa individualnim mogućnostima učenika.

- Odnos prema radu.

Usvojenost ***zdravstveno-higijenskih navika*** prati se na osnovu utvrđivanja nivoa pravilnog držanja tela i održavanja lične i kolektivne higijene, a takođe i na osnovu usvojenosti i primene znanja iz oblasti zdravlja.

Stepen savladanosti ***motoričkih znanja i umenja*** sprovodi se na osnovu minimalnih programskih zahteva, koji je utvrđen na kraju navođenja programskih sadržaja.

Odnos prema radu vrednuje se na osnovu redovnog i aktivnog učestvovanja u nastavnom procesu, takmičenjima i vanškolskim aktivnostima.

Ocenjivanje učenika u okviru praćenja i vrednovanja nastavnog procesa, vrši se na osnovu *Pravilnika o ocenjivanju učenika osnovne škole* ("Službeni glasnik RS", broj 93), od 17. VIII 2004. godine, i na osnovu savremenog didaktičko-metodičkih pristupa.

V PEDAGOŠKA DOKUMENTACIJA I DIDAKTIČKI MATERIJAL Obavezna

pedagoška dokumentacija je:

Dnevnik rada: struktura i sadržaj utvrđuje se na republičkom nivou i odobrava ga ministar, a nastavniku se ostavlja mogućnost da ga dopuni onim materijalom za koje ima još potrebe.

Planovi rada: godišnji, po razredima i ciklusima, plan stručnog veća, plan vančasovnih i vanškolskih aktivnosti i praćenje njihove realizacije.

Pisane pripreme nastavnik sačinjava za pojedine nastavne teme koje sadrže: vremensku artikulaciju ostvarivanja nastavne teme (ukupan i redni broj časova, vreme realizacije), konzistentnu didaktičku strukturu časova (oblike rada, metodičke postupke obučavanja i uvežbavanja).

Radni karton: treba da ima svaki učenik, sa programom sadržaja vežbi koji sačinjava predmetni nastavnik, a koji je prilagođen konkretnim uslovima rada.

Formulari za obradu podataka za: stanje fizičkih sposobnosti, realizaciju programskih sadržaja u časovnoj i vančasovnoj organizaciji rada.

Očigledna sredstva: prikazi na CD-u i video kasetama uz adekvatne snimljene komentare ili komentare nastavnika, crteži, konturogrami, tablice orijentacionih vrednosti motoričkih sposobnosti, raznovrsna obeležavanja radnih mesta i drugi pisani materijali koji upućuju učenike na lakše razumevanje radnih zadataka.

B. OBAVEZNI IZBORNI NASTAVNI PREDMETI

VERSKA NASTAVA

(1 čas nedeljno, 34 časa godišnje)

Cilj verske nastavejeste da se njome posvedoče sadržaj vere i duhovno iskustvo tradicionalnih crkava i religijskih zajednica koje žive i deluju na našem životnom prostoru, da se učenicima pruži celovit religijski pogled na svet i život i da im se omogući slobodno usvajanje duhovnih i životnih vrednosti crkve ili zajednice kojoj istorijski pripadaju, odnosno čuvanje i negovanje sopstvenog verskog i kulturnog identiteta. Učenici treba da upoznaju veru i duhovne vrednosti sopstvene, istorijski date crkve ili verske zajednice u otvorenom i tolerantnom dijalogu, uz uvažavanje drugih religijskih iskustava i filozofskih pogleda, kao i naučnih saznanja i svih pozitivnih iskustava i dostignuća čovečanstva.

Zadaci verske nastave su da kod učenika:

- razvija otvorenost i odnos prema Bogu, drugačijem i savršenom u odnosu na nas, kao i otvorenost i odnos prema drugim ličnostima, prema ljudima kao bližnjima, a time se budi i razvija svest o zajednici sa Bogom i sa ljudima i posredno se suzbija ekstremni individualizam i egocentrizam;

- razvija sposobnost za postavljanje pitanja o celini i konačnom smislu postojanja čoveka i sveta, o ljudskoj slobodi, o životu u zajednici, o fenomenu smrti, o odnosu sa prirodom koja nas okružuje, kao i o sopstvenoj odgovornosti za druge, za svet kao tvorevinu božju i za sebe;

- razvija težnju ka odgovornom oblikovanju zajedničkog života sa drugim ljudima iz sopstvenog naroda i sopstvene crkve ili verske zajednice, kao i sa ljudima, narodima, verskim zajednicama i kulturama drugačijim od sopstvene, ka iznalaženju ravnoteže između zajednice i vlastite ličnosti i ka ostvarivanju susreta sa svetom, sa prirodom, i pre i posle svega, sa Bogom;

- izgradi sposobnost za dublje razumevanje i vrednovanje kulture i civilizacije u kojoj žive, istorije čovečanstva i ljudskog stvaralaštva u nauci i drugim oblastima;

- izgradi svest i uverenje da svet i život imaju večni smisao, kao i sposobnost za razumevanje i preispitivanje sopstvenog odnosa prema Bogu, ljudima i prirodi.

VERSKA NASTAVA - PRAVOSLAVNI KATIHIZIS

Naziv **Verska nastava - pravoslavni katihizis** predmeta: Godišnji fond **34** časova:
Razred: **Osmi**

TEMA (nastavne jedinice)	**CILJ**	**ISHODI** Po završetku teme učenik će:	**PREPORUČENI SADRŽAJI PO TEMAMA**	**NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA**
I - UVOD **1. Upoznavanje sadržaja programa i načina rada**	• Upoznavanje učenika sa sadržajem predmeta, planom i programom i načinom realizacije nastave Pravoslavnog katihizisa; • Ustanoviti kakva su znanja stekli i kakve stavove usvojili učenici u prethodnom razredu školovanja.	• moći da sagleda sadržaje kojima će se baviti nastava Pravoslavnog katihizisa u toku 8. razreda osnovne škole; • moći da uoči kakvo je njegovo predznanje iz gradiva Pravoslavnog katihizisa obrađenog u prethodnom razredu školovanja.	• Upoznavanje sa sadržajem programa i načinom rada	Katihizacija kao liturgijska delatnost-zajedničko je delo katihete (veroučitelja) i njegovih učenika. Katiheta (veroučitelj) bi trebalo stalno da ima naumu da katiheza ne postoji radi gomilanja informacija ("znanja o veri"), već kao nastojanje da se učenje i iskustvo Crkve lično usvoje i sprovedu u život kroz slobodno

II - ČOVEK JE IKONA BOŽIJA **2. Čovek - ikona Božja i sveštenik tvari** **3. Hrišćansko shvatanje ličnosti 4. Greh kao promašaj čovekovog naznačenja 5. Novozavetne zapovesti Božije** **6. Sloboda i ljubav u hrišćanskom etosu**	• Produbiti kod učenika znanje o čoveku kao ikoni Božijoj u svetu; • Razviti svest kod učenika o neophodnosti života u zajednici; • Razviti svest kod učenika da je greh zloupotreba slobode; • Omogućiti učenicima osnov za razumevanje hrišćanskog pojma slobode; • Podstaći učenike na uzajamnu ljubav i poštovanje; • Podstaći učenike na stalno preispitivanje svog života.	• moći da uvidi da je čovek ikona Božija jer je slobodna ličnost i da je služba čovekova da bude spona između Boga i sveta. • moći da uvidi da se čovek ostvaruje kao ličnost u slobodnoj zajednici ljubavi sa drugim. • biti podstaknut da učestvuje u liturgijskoj zajednici. • moći da sagleda greh kao promašaj ljudskog naznačenja; • moći da razlikuje slobodu od samovolje; • moći da uvidi da čovek može biti rob svojih loših osobina i navika; • biti podstaknut da uvidi vrednost bližnjega u sopstvenom životu; • moći da usvoji stav da jedino kroz ljubav čovek može prevazići konflikt; • moći da vrednuje svoje postupke na osnovu Hristovih zapovesti o ljubavi.	• Čovek - ikona Božja i sveštenik tvari • Hrišćansko shvatanje ličnosti • Greh kao promašaj čovekovog naznačenja • Dve velike zapovesti o ljubavi • Sloboda i ljubav u hrišćanskom etosu	učešće u bogoslužbenom životu Crkve. Na početku svake nastavne teme učenike bi trebalo upoznati sa ciljevima i ishodima nastave, sadržajima po temama, načinom ostvarivanja programa rada, kao i sa načinom vrednovanja njihovog rada. **Vrste nastave** Nastava se realizuje kroz sledeće oblike nastave: • teorijska nastava **(32 časova)** • praktična nastava **(2časa)** **Mesto realizacije nastave** • Teorijska **nastava se realizuje u učionici;** • Praktična **nastava se realizuje u crkvi - učešćem u liturgijskom sabranju;** **Didaktičko metodička uputstva za realizaciju nastave** • Uvodne časove trebalo bi osmisliti tako da doprinesu međusobnom upoznavanju učenika,

III - PODVIŽNIČKO - EVHARISTIJSKI ETOS	• Omogućiti učenicima osnov za pravilno razumevanje hrišćanskog	• moći da uvidi da je podvig način života u Crkvi; • moći da	• Hrišćanski podvig • Primeri podviga: sveti ljudi su imali	upoznavanju učenika s ciljevima, ishodima, nastavnim sadržajima, ali i tako da nastavnik stekne početni uvid u to
7. Hrišćanski podvig 8. Podvizi Svetitelja **9. Post** **10. Hrišćanske vrline** **11. Evharistijski pogled na svet**	podviga; • Uputiti učenike na smisao podviga svetitelja; • Objasniti učenicima način, smisao i cilj posta; • Upoznati učenike sa Žitijima Svetih; • Razviti evharistijski etos kod učenika.	prepozna različite podvige kao puteve koji vode ka istom cilju; • moći da objasni kad i kako se posti; • moći da uvidi smisao i značaj posta; • biti podstaknut na post i molitvu kao način služenja Bogu; • biti podstaknut da razvija hrišćanske vrline; • biti podstaknut da se kritički odnosi prema svojim postupcima; • biti podstaknut da čita Žitija Svetih; • biti podstaknut da zasnuje svoj odnos prema Bogu na zahvalnosti.	različite podvige • Hrišćanski post (duhovni smisao, način posta, evharistijski, jednodnevni i višednevni post) • Osnovne hrišćanske vrline • Evharistijski pogled na svet	kakvim predznanjima i stavovima iz područja Pravoslavnog katihizisa, grupa raspolaže. • Realizacija programa trebalo bi da se odvija u skladu s principima savremene aktivne nastave, koja svojom dinamikom podstiče učenike na istraživački i problemski pristup sadržajima tema. U toku realizacije stavljati naglasak više na doživljajno i formativno, a manje na saznajno i informativno. • Kvalitet nastave sepostiže kada se nastavni sadržaji realizuju u skladu sa savremenim pedagoškim zahtevima u pogledu upotrebe raznovrsnih metoda, oblika rada i nastavnih sredstava.

IV - LITURGIJA **12. Molitva - lična i saborna** **13. Crkva je Telo Hristovo 14. Božanstvena Liturgija (opis toka liturgije) 15. Liturgijski prostor (delovi hrama) 16. Osvećenje vremena**	• Ukazati učenicima na značaj lične i saborne molitve; • Objasniti učenicima važnost Liturgije tumačenjem značenja reči Evharistija i Liturgija (zahvalnost i zajedničko delo); • Ukazati učenicima da je liturgijsko sabranje izraz Crkve kao Tela Hristovog; • Ukazati učenicima na celinu liturgijskog	• moći da uvidi da je molitva razgovor sa Bogom; • biti podstaknut da preispita i obogati svoj molitveni život; • moći da shvati ličnu molitvu kao pripremu za sabornu molitvu; • moći da objasni značenje reči Liturgija i Evharistija; • moći da odnos među članovima Crkve poredi sa povezanošću udova u ljudskom telu;	• Molitva - lična i saborna • Crkva je Telo Hristovo • Božanstvena liturgija - Proskomidija - Liturgija reči (jektenija, mali vhod, čitanja) - Evharistija (veliki vhod, anafora, Molitva Gospodnja, pričešće) • Liturgijski prostor (delovi hrama) • Povezivanje vremena sa liturgijskim	• Imaući u vidu zahteve nastavnog programa i mogućnosti transponovanja nastavnog sadržaja u pedagoško didaktička rešenja, nastavnik bi trebalo da vodi računa i o psihološkim činiocima izvođenja nastave - uzrastu učenika, nivou psihofizičkog razvoja, interesovanjima, sklonostima,

	događaja kao uzajamnog darivanja Boga i njegovog naroda • Upoznati učenike sa smislom i osnovnim elementima Liturgije; • Podstaći učenike na zajedničko učešće u bogosluženjima; • Objasniti učenicima dinamiku bogoslužbenog vremena.	• moći da prepozna neke od elemenata Liturgije; • moći da uvidi da Molitva Gospodnja ima liturgijsku osnovu; • moći da navede najvažnije delove hrama i prepozna njihovu bogoslužbenu namenu. • moći da imenuje neka bogosluženja i da zna da postoje pokretni i nepokretni praznici; • biti podstaknut da aktivnije učestvuje u bogosluženjima;	doživljajem večnosti (dnevni, nedeljni i godišnji bogoslužbeni krug)	sposobnostima i motivaciji učenika. • U ostvarivanju savremene nastave nastavnik je izvor znanja, kreator, organizator i koordinator učeničkih aktivnosti u nastavnom procesu. • Nastava je uspešno realizovana ako je učenik spreman da Crkvu shvati kao prostor za ostvarivanje svoje ličnosti kroz zajedničarenje sa bližnjima i Trojičnim Bogom koji postaje izvor i punoća njegovog života. **Evaluacija nastave** Evaluaciju nastave (procenjivanje uspešnosti realizacije nastave i ostvarenosti

V - CARSTVO BOŽIJE **17. Carstvo Božije - cilj stvaranja** **18. Život budućeg veka** **19. Svedoci Carstva Božijeg 20. Oboženje - cilj hrišćanskog života 21. Znaci prisutva Carstva Božijeg u ovom svetu (čuda, mošti...)** **22. Ikona - prozor u večnost**	• Objasniti učenicima da je Carstvo Božije krajnji cilj istorije; • Ukazati učenicima na povezanost između vaskrsenja mrtvih i Carstva Božijeg; • Objasniti učenicima pojam oboženja ukazujući im na biblijski opis Preobraženja Gospodnjeg; • Razvijanje svesti učenika da je Liturgija ikona Carstva Božjeg; • Upoznati učenike sa svedočanstvima prisustva Božijeg u ovom svetu	• moći da objasni da je Bog stvorio svet sa ciljem da postane Carstvo Božije; • moći da objasni da Carstvo Božije u punoći nastupa po drugom Hristovom dolasku i vaskrsenju mrtvih; • moći da objasni da je Bog stvorio čoveka kao saradnika na delu spasenja; • moći da prepozna da je Liturgija ikona Carstva Božijeg; • biti podstaknut da aktivnije učestvuje u Svetoj Liturgiji.	• Carstvo Božije - cilj stvaranja • Vaskrsenje mrtvih i život budućeg veka • Etos hrišćana kao svedočanstvo Carstva Božijeg • Oboženje - život u savršenoj zajednici s Bogom i drugima • Znaci prisutva Carstva Božijeg u ovom svetu (čuda, mošti...) • Ikona - prozor u večnost	zadataka i ishoda nastave) nastavnik će ostvariti na dva načina: • procenjivanjem reakcije učenika ili prikupljanjem komentara učenika putem anketnih evaluacionih listića; • proverom znanja koje učenici usvajaju na času i ispitaivanjem stavova; **Ocenjivanje** Neposredno opisno ocenjivanje učenika može se vršiti kroz: • usmeno ispitivanje; • pismeno

	(čuda, mošti...); • Predočiti učenicima ulogu Crkve u svetu; • Pružiti učenicima osnovno znanje o ikonomiji Duha Svetoga; • Upoznati učenike sa ikonografijom kao izrazom eshatološkog stanja sveta i čoveka.	• moći da prepriča događaj Preobraženja Gospodnjeg; • moći da poveže pojmove svetosti i obožења sa dejstvom Svetoga Duha • moći da prepozna da je predukus Carstva Božijeg prisutan u moštima, čudotvornim ikonama, isceljenjima... • moći da prepozna razliku između pravoslavne ikonografije i svetovnog slikarstva; • moći da prepozna ikonu kao simvol Carstva Božijeg; • biti podstaknut da na pravilan način izražava poštovanje prema hrišćanskim svetinjama.		ispitivanje; • posmatranje ponašanja učenika; **Okvirni broj časova po temama** Uvod - **1** Čovek je ikona Božija - **6** Podvižničkoevharistijski etos - **7** Liturgija - **9** Carstvo Božije - **8** Evaluacija - **1+2**

KORELACIJA S DRUGIM PREDMETIMA / MODULIMA:

1. Srpski jezik i književnost
2. Istorija
3. Biologija
4. Likovna kultura
5. Muzička kultura
6. Građansko vaspitanje
7. Tehničko i informatičko obrazovanje

ISLAMSKA VJERONAUKA (ILMUDIN)

Cilj nastave islamska vjeronauka (ilmudin) u osnovnom obrazovanju i vaspitanju je da

pruži učeniku osnovni vjernički pogled na svet, sa posebnim naglaskom na vjernički praktični deo, a takođe i budući vječni život.

Cilj nastave islamski vjeronauk u osmom razredu jeste da učenike upozna sa osnovnim postulatima (temeljnim dužnostima) vjere islama, te da učenike upozna sa važnošću i sadržajem namaza (molitve) i njegovom ulogom u životu svakog pojedinca i zajednice u cjelini.

To znači da djeca na način primjeren njihovom uzrastu upoznaju vlastitu vjeru u njenoj duhovnoj, moralnoj, socijalnoj, misionarskoj i drugim dimenzijama.

Izlaganje vjerskog viđenja i postojanja sveta obavlja se u otvorenom i tolerantnom dijalogu sa ostalim naukama i teorijama.

Način pristupa je islamsko viđenje koje obuhvata sva pozitivna iskustva ljudi, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost i vjersko obrazovanje.

Zadaci nastave islamske vjeronauke (ilmudin)

- poznavanje osnovnih principa vjere islama;

- poznavanje vrijednosti molitve;

- poznavanje sastavnih dijelova molitve;

- upoznavanje međusobnih prava i dužnosti pojedinca i zajednice;

- razvijanje svijesti o Bogu kao Stvoritelju i odnos prema ljudima kao najsavršenijim božjim stvorenjima;

- razvijanje sposobnosti (na način primjeren uzrastu učenika) za postavljanje pitanja o cjelini i najdubljem smislu postojanja čovjeka i svijeta, o ljudskoj slobodi, životu u zajednici, smrti, odnosu s prirodom koja nas okružuje, kao i za razmišljanje o tim pitanjima u svijetlu vjere islama;

- razvijanje sposobnosti za odgovorno oblikovanje zajedničkog života sa drugima, za nalaženje ravnoteže između vlastite ličnosti i zajednice, za ostvarivanje susreta sa svijetom (sa ljudima različitih kultura, religija, pogleda na svijet, s društvom, prirodom) i s Bogom, u izgrađivanje uvjerenja da je čovekov život na ovom svijetu samo priprema za vječnost, da su svi stvoreni da budu sudionici vječnog života, da se iz te perspektive, kod učenika razvija sposobnost razumijevanja, preispitivanja i vrijednovanja vlastitog odnosa prema drugom čovjeku kao božjem stvorenju i izgradi spremnost za pokajanje.

Redni broj teme	Nastavna tema	Čas pripremanja	Čas obrade novog gradiva	Čas ponavljanja	Čas povezivanja pređenog gradiva	Čas proveravanja	Svega
1.	Uvod - temelji islama (šerijata) - šehadet	1	-	-	-	-	1

2.	Objavljene knjige	-	1	-	-	-	1
3.	Osobenosti kur‘ana kao božije objave čovečanstvu	-	4	-	1	1	6
4.	Hadis - sunnet, praksa božijeg poslanika	-	2	-	-	1	3
5.	Allahova svojstva	-	1	-	-	-	1
6.	Obaveze punoletnih muslimana	-	1	-	1	1	3
7.	Muslimanski pravci	-	1	-	1	-	2
8.	Tesavuf, šiizam	-	1	-	1	-	2
9.	Islamski bonton	-	5	1	1	1	8
10.	Prva četvorica halifa	-	1	-	1	-	2
11.	Velikani islama	-	1	-	1	-	2
12.	Islam i muslimani u našoj zemlji	-	1	-	-	1	2
13.	Islam i savremeni svet	-	1	-	-	-	1
	SVE UKUPNO	1	20	1	7	5	34

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

LEGENDA

Tip časa

PRI Pripremanje i uvođenje učenika u predmet ili temu
ONG Obrada novog gradiva
PON Ponavljanje nastavnih sadržaja
POV povezivanje nastavnih sadržaja
PRO Proveravanje i ocenjivanje znanja učenika

Oblik rada

FRO Frontalni rad
GRU Grupni rad
TAN Rad u parovima
IND Individualni rad

Nastavne metode

IZL Usmeno izlaganje
RAZ Razgovor TEK
Rad sa tekstom
DEM Demonstracija

Nastavna sredstva

UDŽB Upotreba udžbenika
LIT Teološka literatura
NEP Neposredna stvarnost
FIL Filmovi i televizijske emisije

SADRŽAJI PROGRAMA

Redni broj teme	Redni broj časa	Nastavna jedinica	Tip časa	Oblik rada	Nastavne metode	Nastavna sredstva	Napomena
1.	1.	UVOD - TEMELJI ISLAMA (ŠERIJATA) - ŠEHADET					
		Pojam šerijata, osnove	PRI	FRO	RAZ	LIT	
2.	2.						
		Tevrat, Zebur, Indžil, Kur‘an	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
3.	3.	OSOBENOSTI KUR‘ANA KAO BOŽIJE OBJAVE ČOVEČANSTVU					
		Mu‘džize (čuda) Kur‘ana	ONG	FRO	IZL	UDŽB	
	4.	Važnost učenja Kur‘ana	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
	5.	Memorisanje Kur‘ana - hifz	ONG	GRU	RAZ	UDŽB	
	6.	Prevođenje Kur‘ana, prevodi u svetu i kod nas, kako čitati prevod	ONG	FRO	IZL	LIT	
	7.	Kur‘an i prethodne Božije Objave	POV	GRU	RAZ	UDŽB	
	8.	Utvrđivanje pređenog gradiva	PRO	IND	RAZ	UDŽB	
4.	9.	HADIS - SUNNET, PRAKSA BOŽIJEG POSLANIKA					
		Hadis - pojam, Hadis kao temelj Šerijata; pojam Hadisa i sunneta	ONG	FRO	IZL	UDŽB	

	10.	Poznati muhadisi, prenosioci i sakupljači Hadisa; izučavanje Hadisa kod nas	ONG	FRO	IZL	UDŽB	
	11.	Utvrđivanje pređenog gradiva	PRO	IND	RAZ	UDŽB	
5.	12.	ALLAHOVA SVOJSTVA					
		Vladar sudnjeg dana - dan polaganja računa	ONG	FRO	IZL	UDŽB	
6.	13.	OBAVEZE PUNOLETNIH MUSLIMANA					
		Kelime-i-šehadet, namaz, ramazanski post, zekat i hadždž	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
	14.	Koliko izvršamo naše islamske obaveze?	POV	GRU	RAZ	UDŽB	
	15.	Utvrđivanje pređenog gradiva	PRO	GRU	RAZ	UDŽB	
7.	16.						
			ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
	17.	hanefijski mezheb - Ebu Hanifa kao sunijski učenjak	POV	FRO	RAZ	LIT	
8.	18.	TESAVUF, ŠIIZAM					
		Pojam tesavufa i šiizma; sekte	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
	19.	Šiizam i Ehli sunnet vel džema‘at	POV	FRO	RAZ	LIT	
9.	20.	ISLAMSKI BONTON - AHLAK					
		Čuvanje zdravlja i života - duvan, alkohol, droge, higijena	ONG	GRU	RAZ	UDŽB	
	21.	Odnos prema prirodi i životnoj sredini	ONG	GRU	RAZ	UDŽB	
	22.	Odnos prema ljudima - prijateljstvo	ONG	GRU	RAZ	UDŽB	
	23.	Odnosi između muškarca i žene - brak; Islam protiv prostitucije	ONG	GRU	RAZ	UDŽB	
	24.	Pohvalne i ružne osobine u ljudskom ponašanju	ONG	TAN	RAZ	NEP	
	25.	Kakav je naš ahlak?	PON	GRU	RAZ	NEP	
	26.	Pojam ahlaka i edeba u temeljima Islama - Kur‘anu i sunnetu	POV	GRU	RAZ	UDŽB	
	27.	Utvrđivanje pređenog gradiva	PRO	IND	RAZ	UDŽB	
10.	28.	PRVA ČETVORICA HALIFA					
		Hulefa-i-rašidin pravedni vladari Ebu Bekr, Omer, Osman i Alija r.a.	ONG	FRO	IZL	UDŽB	

	29.	Prva četvorica halifa kao primer u Islamu	POV	FRO	RAZ	LIT	
11.		VELIKANI ISLAMA					
	30.	Velikani Islama, uloga u očuvanju originalnosti Islama i razvoju islamske misli	ONG	FRO	IZL	FIL	
	31.	Naši uzori u praktikovanju Islama	POV	FRO	RAZ	LIT	
12.		ISLAM I MUSLIMANI U NAŠOJ ZEMLJI					
	32.	Islam u našoj zemlji - koreni; Islam i Muslimani danas	ONG	FRO	RAZ	LIT	
	33.	Velikani Islama iz naših krajeva	POV	GRU	RAZ	NEP	
13.		ISLAM I SAVREMENI SVET					
	34.	Islam i nauka, budućnost Islama	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	

VJERSKA NASTAVA - KATOLIČKI VJERONAUK

Naziv **Vjerska nastava - katolički vjeronauk** predmeta: Godišnji fond **34** časova
Razred: **Osmi**

TEMA	CILJ	ISHODI	PREPORUČENI	METODIČKE
		Po završetku teme učenik će biti u stanju da:	**SADRŽAJI PO TEMAMA**	**UPUTE**

I UPOZNAJMO I IZGRAĐUJMO SVOJ ŽIVOT	• Bolje upoznati sebe i druge, te razvijati duh zajedništva, služenja i prijateljstva • Spoznati kako je čovjek tjelesnoduhovnoj strukturi pozvan svoju spolnost shvaćati i živjeti u službi istinske ljubavi • Upoznati kršćanska stajališta po pitanju seksualnosti i ljubavi	• da shvati pubertet kao važnog prijelaznog razdoblja u cjelovitom sazrijevanju čovjeka • da razumije i prihvati znakove i zahtjeve istinskog prijateljstva • da usvoji stavove kršćanskog gledanja na spolnost, seksualnost i ljubavi	**1.** Na putu prema novom **2.** Radost prijateljstva i put ljubavi (zaljubljenost, brak, duhovna zvanja)	• Izlaganje, pripovijedanje • Primjeri iz svakodnevnog života i neposrednog iskustva o konfliktnim situacijama i zajedništva • Multimetodički i multimedijalni pristupi o odnosu mladih prema ljubavi i spolnosti u raznim časopisima • Čitanje i analiza 1Kor 13
II ČOVJEKOVO TRAGANJE ZA ŽIVIM BOGOM	• Upoznati se sa činjenicom kako svaki čovjek na različite načine traži Boga • Upoznati se sa traženjem Boga u novim religioznim pokretima • Graditi stav religioznosti i osobne vjere u Boga koji tu vjeru čovjeku daruje	• da uvidi kako je čovjek po svojoj naravi religiozno biće • da razlikuje pravu religioznost od pogrešnih oblika religioznosti (sekti) • da razumije značenje religije za čovjeka i njegov ukupni život	**3.** Svaki čovjek traži Boga **4.** Od religije do vjere **5.** Ljudska shvaćanja Boga (slike o Bogu, ateizam i vjerska ravnodušnost) **6.** Traženje Boga u novim religioznim pokretima	• Pripovijedanje, izlaganje uz fotografije • Iznošenje i vrednovanje statističkih podataka o religioznosti ljudi u svijetu • Problem situacije, razgovor • Demonstracija i analiza horoskopa • Filmovi, dijapozitivi

III TAJNA SVIJETA I ČOVJEKA U SVJETLU BIBLIJE	• Shvatiti značenje biblijskog govora o stvaranju svijeta i čovjeka • Spoznati da je grijeh nastao kao posljedica zloporabe ljudske slobode • Otkriti dostojanstvo i ljepotu čovjeka - slike Božje • Spoznati da je grijeh protiv	• da prepozna glavne naglaske knjige Postanka • da razumije poruke prvog i drugog izvješća o postanku • da uoči po čemu je čovjek sličan Bogu • da razumije slikovni govor: vrt, stablo spoznanja dobra i zla,	**7.** Bog se objavljuje čovjeku (priroda govori o Bogu) **8.** Odnos biblijske i znanstvene slike svijeta **9.** Čovjek je slika Božja (Post 1,27) **10.** Suprotstavljanje Bogu i razdor među ljudima (Post 2-11) **11.** Ponavljanje	• Izlaganje i tumačenje simboličkog govora • Analiza biblijskog teksta - rad u paru • Korišćenje fotografija i slika • Uspoređivanje biblijskog teksta sa znanstvenom spoznajom • Analiza likovnog govora, Biblija u
	čovjeka ujedno i grijeh protiv Boga • Probuditi i izgraditi svijest o čovjekovoj odgovornosti za stvoreni svijet i njegovu izgradnju	zmija...) • da shvati i razumije stav da su nam život i svijet darovani i da smo tu darovanost dužni dalje svjedočiti u susretu s ljudima	obrađene nastavne teme	umjetnosti • Razgovor o čovjeku kao Božjoj slici na temelju analize biblijskog teksta • Kolaž: Grijeh protiv Boga i grijeh protiv čovjeka • Preoblikovanje biblijskog teksta o kuli babilonskoj u naše vrijeme

IV U ISUSU KRISTU UPOZNAJEMO PRAVOGA BOGA	• Upoznati imena i naslove koji se daju Isusu Kristu a govore o njegovoj osobi i poslanju • Uvesti u osobni susret s Kristom i njegovom porukom i izgraditi osobni stav vjere • Produbljivanje, pročišćavanje vlastite slike o Isusu • Prepoznati u Isusu Kristu pravoga Boga i pravoga čovjeka	• da doživi misterij Božjeg utjelovljenja • da sagleda Isusovo javno djelovanje koje je usmjereno na čovjeka • da prepozna Isusovu neizmjernu ljubav prema čovjeku • da doživi uskrsnuće kao pobjedu nad smrću • da bolje shvati i doživi kristološke istine vjere	**12.** Utjelovljeni Bog **13.** Prošao je zemljom čineći dobro **14.** Ljubio nas je do kraja **15.** Uskrsnuće - pobjeda nad smrću **16.** Isus Krist pravi Bog i pravi čovjek **17.** Ponavljanje obrađene nastavne teme	• Čitanje, analiza i interpretacija biblijskih tekstova • Grupni rad s biblijskim tekstom uz reprodukciju • Zamišljeni intervju sa Isusom ili nekim biblijskim likovima ("Izgubljeni sin"...) • Razgovor na temu: "ljubio nas je do kraja u svjetlu pashalnog otajstva • Analiza nekih kristoloških izričaja u Vjerovanju
V MISTIČNO TIJELO KRISTOVO - CRKVA	• Upoznati nastanak i život Prve kršćanske zajednice • Upoznati djelovanje Duha Svetoga i ulogu apostola u životu Prve kršćanske zajednice • Doživjeti Pavlovu sliku Tijela Crkve • Usvojiti i razumjeti pojmove: sveta, katolička i apostolska • Upoznati crkvenost	• da doživi pojam Crkve - zajednice • da spozna kako zajednica raste djelovanjem Duha Svetoga, vjerom i krštenjem • da prepozna udove kao darove koje Bog daje za život Tijela Crkve • da shvati svoju važnost u konkretnoj crkvenoj	**18.** Pracrkva **19.** Crkva koja krsti **20.** Pavlovo poimanje Crkve **21.** Crkva - Sveta, Katolička i Apostolska **22.** Crkvenost u Pravoslavnom učenju **23.** Obnavljanje obrađene nastavne teme	• Izlaganje, tumačenje • Obrada biblijskog teksta • Kolaž: slika Crkve - grupni rad • Asocijacija i analiza pojmova - stikeri
	Pravoslavnog učena	zajednici, župi		

VI POTVRDA - SNAGA KRŠĆANSKOG POSLANJA	• Uvidjeti kako Duh Božji djeluje u ljudskoj povijesti i utječe na ljudsko djelovanje • Spoznati da Duh Sveti djeluje kroz povijest spasenja (SZ, NZ, kroz povijest Crkve do danas) • Postati svjestan da se sakramentom potvrde dariva Duh Sveti • Otvoriti se djelovanju Duha Svetoga • Naučiti koji su darovi Duha Svetoga • Spoznati da preko nas djeluje Duh Sveti u onim segmentima života u kojima smo prisutni • Uvidjeti i upoznati značenje i vrijednost rada za ljudski život	• da poveže sakramente krštenje i potvrdu • da raspoznaje i razlikuje djelovanje Duha Svetoga i zloduha u svijetu (na primjerima) • da uoči djelovanje Duha Svetoga u životu svetaca, u Crkvi, među ljudima u svijetu • da prepozna znakove i tijek obreda sakramenta potvrde • da bude spreman na kršćansko svjedočenje u snazi Duha Svetoga po primanju sakramenta kršćanske zrelosti - svete potvrde • da se nadahnjuje na kršćanskom shvaćanju rada	**24.** U potvrdi primamo Duha Svetoga (osobna potvrda krštenja) **25.** Duh Božji u Starom zavjetu **26.** Duh Božji u Isusovu životu **27.** Duh Sveti djeluje u Crkvi **28.** Slavlje sakramenta potvrde **29.** Naš život i djelovanje po Duhu - Božji darovi nas obvezuju **30.** Izbor zvanja **31.** Rad u službi osobnog razvoja i napretka **32.** Župa - zajednica vjere i života **33.** Ponavljanje obrađene nastavne teme **34.** Zaključivanje ocjena na kraju nastavne godine	• Izlaganje, tumačenje i vođenje razgovora • Asocijacija na pojmove: duh, Duh Božji - rad sa stikerima • Čitanje, analiza određenih biblijskih tekstova • Plakat :simboli Duha Svetoga • Analiza obreda svete potvrde • Usporedba krštenja i potvrde • Primjeri iz života kršćana različitih zvanja • Priprema za zajedničko sudjelovanje na župskom slavlju podjele sakramenta potvrde • Anketa: što želiš biti, zašto želiš to zanimanje?

KORELACIJA S DRUGIM PREDMETIMA / MODULIMA:

1. Maternji jezik i književnost
2. Građanski odgoj
3. Povijest
4. Geografija
5. Likovnakultura
6. Muzička kultura

Naziv predmeta:	**Vjerska nastava - Katolički vjeronauk**
Godišnji	**34**

фонд часова:
Разред: **Осми**

Тема	Циљ	**ИСХОДИ** По завршјетку теме ученик ће бити у стању да:	Препоручени саржаји по темама	Методичке упуте
I УПОЗНАЈМО И ИЗГРАЂУЈМО СВОЈ ЖИВОТ	• Боље упознати себе и друге, те развијати дух заједништва, служења и пријатељства • Спознати како је човјек тјелеснодуховној структури позван своју сполност схваћати и живјети у служби истинске љубави • Упознати кршћанска стајалишта по питању сексуалности и љубави	• да схвати пубертет као важног прије лазног раздобља у цјеловитом сазријевању човјека • да разумије и прихвати знакове и захтјеве истинског пријатељства • да усвоји ставове кршћанског гледања на сполност, сексуалност и љубави	**1.** На путу према новом **2.** Радост пријатељства и пут љубави (заљубљеност, брак, духовна звања)	- Излагање, приповиједање - Примјери из свакодневног живота и непосредног искуства о конфликтним ситуацијама и заједништва - Мултиметодички и мултимедијални приступи о односу младих према љубави и сполности у разним часописима - Читање и анализа 1Кор 13
II ЧОВЈЕКОВО ТРАГАЊЕ ЗА ЖИВИМ БОГОМ	• Упознати се са чињеницом како сваки човјек на различите начине тражи Бога • Упознати се са тражењем Бога у новим религиозним покретима • Градити став религиозности и особне вјере у Бога који ту вјеру човјеку дарује	• да увиди како је човјек по својој нарави религиозно биће • да разликује праву религиозност од погрешних облика религиозности (секти) • да разумије значење религије за човјека и његов укупни живот	**3.** Сваки човјек тражи Бога **4.** Од религије до вјере **5.** Људска схваћања Бога (слике о Богу, атеизам и вјерска равнодушност) **6.** Тражење Бога у новим религиозним покретима	- Приповиједање, излагање уз фотографије - Изношење и вредновање статистистичких података о религиозности људи у свијету - Проблем ситуације, разговор - Демонстрација и анализа хороскопа - Филмови, дијапозитиви

III ТАЈНА СВИЈЕТА И ЧОВЈЕКА У СВЈЕТЛУ	• Схватити значење библијског говора о стварању свијета	• да препозна главне нагласке књиге Постанка • да разумије	**7.** Бог се објављује човјеку (природа говори о Богу) **8.** Однос	- Излагање и тумачење симболичког говора - Анализа

БИБЛИЈЕ	и човјека • Спознати да је гријех настао као посљедица злопорабе људске слободе • Открити достојанство и љепоту човјека - слике Божје • Спознати да је гријех против човјека уједно и гријех против Бога • Пробудит и и изградити свијест о човјековој одговорности за створени свијет и његову изградњу	поруке првог и другог извјешћа о постанку • да уочи по чему је човјек сличан Богу • да разумије сликовни говор: врт, стабло спознања добра и зла, змија...) • да схвати и разумије став да су нам живот и свијет даровани и да смо ту дарованост дужни даље свједочити у сусрету с људима	библијске и знанствене слике свијета **9.** Човјек је слика Божја (Пост 1,27) **10.** Супротстављање Богу и раздор међу људима (Пост 2-11) **11.** Понављање обрађене наставне теме	библијског текста - рад у пару - Коришћење фотографија и слика - Успоређивање библијског текста са знанственом спознајом - Анализа ликовног говора, Библија у умјетности - Разговор о човјеку као Божјој слици на темељу анализе библијског текста - Колаж: Гријех против Бога и гријех против човјека - Преобликовање библијског текста о кули бабилонској у наше вријеме

IV У ИСИС КРИСТУ УПОЗНАЈЕМО ПРАВОГА БОГА	• Упознати имена и наслове који се дају Исусу Христу а говоре о његовој особи и послању • Увести у особни сусрет с Христом и његовом поруком и изградити особни став вјере • Продубљивање, прочишћавање властите слике о Исусу • Препознати у Исусу Христу правога Бога и правога човјека	• да доживи мистериј Божјег утјеловљења • да сагледа Исусово јавно дјеловање које је усмјерено на човјека • да препозна Исусову неизмјерну љубав према човјеку • да доживи ускрснуће као побједу над смрћу • да боље схвати и доживи кристолошке истине вјере	**12.** Утјеловљен и Бог **13.** Прошао је земљом чинећи добро **14.** Љубио нас је до краја **15.** Ускрснуће - побједа над смрћу **16.** Исус Крист прави Бог и прави човјек **17.** Понављање обрађене наставне теме	- Читање, анализа и интерпретација библијских текстова - Групни рад с библијским текстом уз репродукцију - Замишљени интервју са Исусом или неким библијским ликовима ("Изгубљени син"...) - Разговор на тему: "љубио нас је до краја у свјетлу пасхалног отајства - Анализа неких кристолошких изричаја у Вјеровању
V МИСТИЧНО	• Упознати настанак и живот	• да доживи појам Цркве -	**18.** Працрква **19.** Црква која	- Излагање, тумачење

ТИЈЕЛО КРИСТОВО - ЦРКВА	Прве кршћанске заједнице • Упознати дјеловање Духа Светога и улогу апостола у животу Прве кршћанске заједнице • Доживјети Павлову слику Тијела Цркве • Усвојити и разумјети појмове: света, католичка и апостолска • Упознати црквеност	заједнице • да спозна како заједница расте дјеловањем Духа Светога, вјером и крштењем • да препозна удове као дарове које Бог даје за живот Тијела Цркве • да схвати своју важност у конкретној црквеној заједници, жупи	крсти **20.** Павлово поимање Цркве **21.** Црква - Света, Католичка и Апостолска **22.** Црквеност у Православном учењу **23.** Обнављање обрађене наставне теме	- Обрада библијског текста - Колаж: слика Цркве - групни рад - Асоцијација и анализа појмова - стикери

VI ПОТВРДА - СНАГА КРШЋАНСКОГ ПОСЛАЊА	• Увидјети како Дух Божји дјелује у људској повијести и утјече на људско дјеловање • Спознати да Дух Свети дјелује кроз повијест спасења (СЗ, НЗ, кроз повијест Цркве до данас) • Постати свјестан да се сакраментом потврде дарива Дух Свети • Отворити се дјеловању Духа Светога • Научити који су дарови Духа Светога • Спознати да преко нас дјелује Дух Свети у оним сегментима живота у којима смо присутни • Увидјети и упознати значење и вриједност рада за људски	• да повеже сакраменте крштење и потврду • да распознаје и разликује дјеловање Духа Светога и злодуха у свијету (на примјерима) • да уочи дјеловање Духа Светога у животу светаца, у Цркви, међу људима у свијету • да препозна знакове и тијек обреда сакрамента потврде • да буде спреман на кршћанско свједочење у снази Духа Светога по примању сакрамента кршћанске зрелости - свете потврде	**24.** У потврди примамо Духа Светога (особна потврда крштења) **25.** Дух Божји у Старом завјету **26.** Дух Божји у Исусову животу **27.** Дух Свети дјелује у Цркви **28.**Славље сакрамента потврде **29.** Наш живот и дјеловање по Духу - Божји дарови нас обвезују **30.** Избор звања **31.** Рад у служби особног развоја и напретка **32.** Жупа - заједница вјере и живота **33.** Понављање обрађене наставне теме **34.** Закључивање оцјена на крају наставне године	- Излагање, тумачење и вођење разговора - Асоцијација на појмове: дух, Дух Божји - рад са стикерима - Читање, анализа одређених библијских текстова - Плакат :симболи Духа Светога - Анализа обреда свете потврде - Успоредба крштења и потврде - Примјери из живота кршћана различитих звања - Припрема за заједничко судјеловање на жупском слављу подјеле сакрамента потврде - Анкета: што желиш бити, зашто желиш то
		• да се надахњује на кршћанском схваћању рада		занимање?

Корелација с другим предметима/модуима:

1. Матерњи језик и књижевност
2. Грађански одгој
3. Повијест
4. Географија
5. Ликовна култура 6. Музичка култура

Tantárgy:	**Hitoktatás – katolikus hittan**
Évi óraszám:	**34**

Osztály:	**Nyolcadik**

TÉMA	**CÉLOK**	**EREDMÉNYEK** A téma feldolgozása után a tanuló:	**A TÉMÁKON BELÜLI AJÁNLOTT TARTALOM**	**AJÁNLOTT MÓDSZEREK**
I ISMERJÜK MEG ÉS ÉPÍTSÜK KI ÉLETÜNKET	• Jobban megismerni magunkat és másokat, valamint fejleszteni a közösségi szellemet, szolgálatot és barátságot • Megismerni, hogy az ember testi-lelki szerkezetével az igaz szeretet szolgálatára hivatott • Megismerni a keresztény álláspontot a szexualitásra és szerelemre vonatkozólag	• úgy tekint a serdülőkorra, mint fontos átmeneti időszakra a felnőtté válás folyamatában • érti és elfogadja az igaz barátság jeleit és követelményeit • elfogadja a keresztény álláspontot a nemiségről, szexualitásról és szerelemről	**1.** Valami új felé tartva **2.** A barátság öröme és a szeretet útja (szerelembe esés, házasság, lelki hivatások)	• Előadás, magyarázat • Életből és közvetlen környezetből vett példák a konfliktusos helyzetekre és a közösségre vonatkozóan • A fiatalok szerelmi- és nemi életével foglalkozó tömegtájékoztatási eszközök, pl. újságcikkek , fölhasználása • Olvasás és elemzés 1Kor 13,1-
II AZ EMBER KERESI AZ ÉLŐ ISTENT	• Belátni a tényt, hogy habár különböző módokon, de minden ember Istent keresi • Megismerkedni Isten keresésével az új vallási mozgalmakban	• belátja, hogy az ember természetéből fakadóan vallásos lény • különbséget tud tenni az igazi vallásosság és a vallásosság hibás formái között	**3.** Minden ember keresi Istent **4.** A vallásosságtól a Istenhitig **5.** Az ember Istenről alkotott felfogása (istenképek,	• Előadás és magyarázat képek alapján • A világon élő emberek vallásosságára vonatkozó statisztikai adatok bemutatása és értékelése

	• Kialakítani a vallásos magatartást és az Istenbe vetett személyes hitet, melyet Atyánktól kapunk	(szekták) • érti a vallás jelentőségét az emberre és életére nézve	ateizmus és vallási közömbösség) **6.** Istenkeresés az új vallási mozgalmakban	• Beszélgetés • Horoszkóp szemléltetése és elemzése • Filmek, diapozitívek

III **A VILÁG ÉS AZ EMBER TITKA A SZENTÍRÁS FÉNYÉBEN**	• Megérteni a világ és az ember teremtéséről szóló bibliai elbeszélés jelentését • Megérteni, hogy a bűn az ember szabad akaratának helytelen használata következményeké nt jött létre • Felismerni az ember méltóságát és szépségét mint Isten képmását • Megismerni, hogy az ember ellen elkövetett bűn egyben Isten ellen elkövetett bűn is • Felébreszte ni és kialakítani a tudatot, hogy az ember felelős a teremtett világért és annak fejlődéséért	• felismeri a Teremtés könyvének főbb mondandóját • érti az első és második teremtéstörténet üzenetét • belátja, miben hasonló az ember Istenhez • érti a képek üzenetét: kert, jó és rossz tudásának fája, kígyó... • megérti, hogy életünket és a világot ajándékba kaptuk és kötelességünk erről tanúságot tenni az emberek előtt	**7.** Isten kinyilatkoztatja magát (a természet Istenről beszél) **8.** A bibliai- és tudományos világkép kapcsolata **9.** Az ember Isten képmása (Ter 1,27) **10.** Ellenszegülés Istennek és viszály az emberek között(Ter 2-11) **11.** A feldolgozott tanegységek ismétlése	• A szimbolumok bemutatása és magyarázata • Bibliai szöveg feldolgozása – páros munka • Fényképek és képek használata • Bibliai szöveg összevetése a tudományos ismeretekkel • A képzőművészeti alkotások elemzése – Biblia a művészetben • Beszélgetés az emberről, mint Isten képmásáról bibliai szöveg elemzése alapján • Kolázs: Bűn Istennel szemben és bűn az emberrel szemben • A bábeli toronyról szóló szentírási szöveg időszerűsítése • Szentírási szövegek olvasása, elemzése és bemutatása • Csoportos munka szentírási szöveg alapján • Elépzelt riport Jézussal vagy más bibliai személyekkel („Tékozló fiú“...)

IV ISMERJÜK MEG JÉZUS KRISZTUSBA	• Megismerni a neveket és címeket, melyek Jézusra	• Érti Isten megtestesülésének titkát • Érzékeli, hogy	**12.** Megtestesült Isten **13.** A földön járva jót	• Beszélgetés a témáról: „mindhalálig szeretett

N A VALÓSÁGOS ISTENT	vonatkoznak, személyéről és küldetéséről beszélnek • Elvezetni a Krisztussal és üzenetével való találkozásra és kialakítani a személyes hibeli meggyőződést • A Jézusról kialakított kép elmélyítése, kitisztítása • Felismerni Jézus Krisztusban a valóságos Istent és a valóságos embert	Jézus nyilvános működése az ember felé irányul • Felismeri Jézus mérhetetlen szeretetét az emberek iránt • A feltámadást a halál felett aratott győzelemként éli meg • Jobban érti és megéli az egyház krisztológiai tanítását	cselekedett **14.** Mindhalálig szeretett minket **15.** Feltámadás – győzelem a halál felett **16.** Jézus Krisztus valóságos Isten és valóságos ember **17.** A feldolgozott tanegységek ismétlése	bennünket“ a húsvéti misztérium fényében • Néhány krisztológiai kifejezés elemzése a Hitvallásban
V KRISZTUS MISZTIKUS TESTE – AZ EGYHÁZ	• Megismerni az első keresztény közösség megalakulását • Megismerni a Szentlélek működését és az apostolok szerepét az első keresztény közösségben • Megélni Pál apostol képét az Egyházról,mint Krisztus titokzatos testéről • Megérteni a fogalmakat: szent, katolikus és apostoli • Egyházkép az ortodox egyháztanban	• Megéli az egyházat mint a hívők közösségét • felismeri, hogy a közösség a Szentlélek működése, a hit és a keresztség által növekszik • felismeri a tagokat, mint Isten ajándékait az Egyház életéért • megérti, hogy neki is fontos szerepe van az egyházközösségbe n, a plébánia életében	**18.** Ősegyház **19.** Egyház, amely keresztel **20.** Pál egyházképe **21.** Az egyház – szent, katolikus és apostoli **22.** Egyházkép az ortodox egyháztanban **23.** A feldolgozott tanegységek ismétlése	• Előadás, magyarázat • Szentírási szöveg feldolgozása • Kollázs: Az egyház képe – csoportos munka • Fogalmak elemzése és asszociáció - sztikerek

VI A BÉRMÁLÁS – A KERESZTÉNY KÜLDETÉS ÉS EREJE	• Felismerni a Szentlélek működését a történelemben és hatását az emberek cselekedeteire • Megismerni, hogy a Szentlélek a megváltás történetén	• Összeköti a keresztség és bérmálás szentségét • felismeri és megkülönbözteti a Szentlélek és a démonok működését a világban (példákon keresztül)	**24.** Bérmáláskor megkapjuk a Szentlelket (a keresztség személyes megerősítése) **25.** Szentlélek az Ószövetségben **26.** Szentlélek Jézus életében	• Előadás, magyarázat és beszélgetés • Asszociáció a következő fogalmakra: lélek, Szentlélek – sztikerek használata • Meghatározott bibliai szövegek
	keresztül működik (ÓSZ, ÚSZ, az egyház története a mai napig) • Tudatosítani, hogy a bérmálás szentségekor a Szentlélek ajándékait kapjuk • Megnyílni a Szentlélek működése előtt • Megtanulni, melyek a Szentlélek ajándékai • Megérteni, hogy rajtunk keresztül működik a Szentlélek • Belátni és megismerni a munka jelentőségét és értékét az emberek életében	• felismeri a Szentlélek működését a szentek életében, az egyházban, a mai emberek életében • ismeri a bérmálás szentségének jeleit és szertartását • készen áll a keresztény tanúságtételre a Szentlélek ereje által, melyet a keresztény nagykorúság szentségének felvételekor kapott • a keresztény értelmezésben vett munkára merítsen erőt	**27.** A Szentlélek működése az Egyházban **28.** A bérmálás szentségének megünneplése **29.** A Lélek által élünk és tevékenykedünk – Isten ajándékai köteleznek minket **30.** A hivatás kiválasztása **31.** A munka szerepe a személy fejlődésében és előrehaladásában **32**. A plébánia – a hit és élet közössége **33.** A feldolgozott tanegységek ismétlése **34.** Az év végi osztályzatok lezárása	olvasása és elemzése • Plakát: A Szentlélek jelképei • A bérmálás szertartásának elemzése • A keresztelés és a bérmálás összevetése • Példák a különböző hivatású keresztények életéből • Felkészülés a bérmálás felvételének megünneplésére az Egyházközösségben • Véleménykutatás: Mi szeretnél lenni, miért pont ezt a foglalkozást választottad?

KORRELACIÓ A KÜLÖNBÖZŐ TANTÁRGYAKKAL/ MODULOKKAL:

1. Magyar nyelv és irodalom
2. Polgári nevelés
3. Történelem
4. Földrajz

VERSKA NASTAVA - SLOVAČKE EVANGELIČKE CRKVE A.V.

Назив предмета:	**ВЕРСКА НАСТАВА - СЛОВАЧКЕ ЕВАНГЕЛИЧКЕ ЦРКВЕ А.В.**
Годишњи фонд часова:	**34**
Разред:	**ОСМИ**

ТЕМА (наставне јединице)	**ЦИЉ**	**ИСХОДИ** По завршетку теме ученик ће:	**ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ПО ТЕМАМА**	**НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА**
I - УВОД 1.Уводни час	- Упознавање ученика и вероучитеља; - Упознавање ученика са садржајем предмета и начином рада на часовима верске наставе; - Мотивисање ученика за похађање часова верске наставе.	**Когнитивни аспект:** Разумети основна сазнања о темама које ће се обрађивати на часовима верске наставе Словачке евангеличке а.в. цркве **Афективни аспект:** - бити подстакнут да активно учествује на часовима верске наставе	-Упознавање са садржајем програма и начином рада	Катихизација као литургијска делатност-заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација ("знања о вери"), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и

II - ИСТОРИЈА ПРЕДРЕФОРМАЦИЈЕ- 1918 2. Јан Хус 3. Мартин Лутер 4. Јурај Турзо, Елиаш Лани / Жилински синод 5. Јурај Трановски 6. Јозеф II. 7. Штуровци	Упознавање са основним животним подацима историјске личности Јана Хуса; - Сазнати о потреби живота у истини; - Објаснити појмове - истина, теологија, мученик, концил, хусити; - Упознавање са основним животним подацима историјске личности Мартина Лутера; - Упознати основне догађаје светске реформације; - Сазнати о последицама реформације на духовни, али и друштвени живот;	**Когнитивни аспект:** - зна основне податке о животу историјске личности Јана Хуса; - зна да објасни појам правда по Библијском зачењу (J 14); - зна основне податке о животу историјске личности Марина Лутера; - зна да објасни појмове: оправдање на основу вере, слобода савести; - ученик зна да опише главне линије светске реформације и њене чланове; - ученик зна да преприча ток Жилинског синода 1610;	- песма: Kto za pravdu horí… 564 ES - новозаветни текст: Ján 14 - о истини - презентација о Јанови Хусови - новозаветни текст: R 1, 16-17 - вероисповест М. Л. - презентација о Мартину Лутеру - Реформатор - Презентација о Јурају Трановском - читати цитате славних о музици - уџбеник с. 23 - Презентациј	спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве. На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада. **Врсте наставе:** Настава се реализује кроз следећеоблике наставе: - теоријска настава (33 часова) - практична настава (1 час) **Место реализације**

	- Објаснити појмове - реформација, оправдање на основу вере, слобода савести; - Упознати Ф. Меланхтона, сарадника М. Лутера; - Упознавање са основним животним подацима историјске личности Јураја Турза; - Упознати се са особама ЕЦАВ, које сз биле при рођењу ЕЦАВ на Жилинском синоду; - Објаснити појмове: суперинтендент, синод, рукоположење, храмова агенда; - Упознавање са основним животним подацима историјске личности Јураја Трановског; - Сазнати околности противреформа ције; - Објаснити појам Cithara Sanctorum; - Упознавање лика Јосипа II.; - Објаснити појмове: противреформа	- ученик зна главне биографијске податке личности; противреформа ције и њен ток у Угарској; - ученик може да оцени значај Cithary sanctorum за живот Цркве; - ученик зна да опише промене у Цркви после примања Толерачног патента; - ученик зна да објасни појмове противреформа ција, артикуле; - схватио је значај Толерационог патента - слобода за верски и литургијски живот евангелиста; - ученик зна основне биографијске податке Штуроваца; - зна оценити допринос и значај Штуроваца као националних будитеља и као Црквених представника у време мађаризације; -	а о Јосипу II. - Презентациј а о Штуровцима - обрада радног листа за дану тему - песма: Hymna Hrad prepevný 263 ES	**наставе:** - Теоријска настава се реализује у учионици; - Практична настава се реализује у цркви - учешћем у литургијском сабрању; **Дидактичко методичка упутства за реализацију наставе:** - Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима група располаже из подручја верске наставе Словачке евангеличке а.в.цркве. - Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе, која својом динамиком

	ција, артикуле; - Упознати се са ситуацијом у цркви после примања	зна да именује Штуровску генерацију; **Афективни аспект:** - ученик зна да		подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ

	Толерационог патента и новим могућностима (Изградња цркава); - Упознавање са биографијама Штуроваца; - Упознати појмове: штуровска генерација, мађаризација као о ситуацију у ЕЦАВ за време мађаризације;	објасни значај појединих представника и њихов допринос Цркви и друштву		садржајима тема. У току реализације стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно. - Квалитет наставе се постиже када се

III - ДОГМАТИКА - ТРЕЋИ ДЕО КРЕДА 8. Дух Свети 9. Црква-Богом дана 10.Црква-Тело Христово 11.Црква - Улога цркве	- Поновити Општу хришћанску веру: - Објашњење ОХВ по Малом катихизму Др. Мартина Лутера; - Утврђивање учења о Тројству са акцентом на особу Духа Светога; - Научити симболе Духа Светога; - Објаснити појмове: исповест, покајање, кредо; - Упознати се са појмом Црква; - Радити са текстовима, које говоре о настанку а развоју првобитне Цркве - Дела апостолска; - Упознавање са Павловим мисијним путевима; - Упознавање са текстовима који говоре и Цркви као о заједници	**Когнитивни аспект:** - ученик зна напамет ОХВ; - зна да именује особе Тројства и објасни њихове улоге и односе - ученик може једноставно објаснити учење о Светом Тројству - зна да карактерише особу Светога Духа као Посветитеља, Саветника, Даривателља, Тешитеља, Саветника - зна да именује симболе Духа Светога - ученик разуме, да жива вера доноси воће ДС - дефинише појам Црква - ученик зна текстове које говоре и настанку и развоју првобитне Црвкве, о оснивању и	- новозаветни текст Дела 2, 1-13 - послање Духа Светога на апостоле - крштење Исуса Gal 5, 22-23 - дарови Духа Светога Mat 28, 19-20 - мисијно послање 1K 12, 12-27 - Црква - Тело Христово - презентација о А. Швајцеру - Мисионар, уџбеник с. 47 - презентација о мисији у свету - израда радног листа за тему	наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава. - Имаући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе - узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. - У остваривању савремене

	верника, у којој свако има своје место, улогу и одговорност; - Упознати се са појмовима видљива и невидљива (скривена) Црква; - Објаснити разлику између свештеника и лајика; - Упознати улоге Цркве: проповедање Божије речи, служење Светих Тајни, служба Љубави; - Вести ка томе да види Цркви као свој духовни дом; - Упознати са појмовима: мисија, дијаконија; - Упознати се са разним формама мисије у историји и у садашњости	животу првих црквених општина - ученик разуме, да је Црква жива заједница, које сачињавају искрени верници у Христа, кде свако има своје место, своју улогу и одговорност - ученик зна да објасни појмове видљива и невидљива (скривена) Црква - зна да објасни ко је свештеник а ко лајик - ученик зна да именује основне улоге Цркве, и да их претрансформише на конкретна дела за свој живот - ученик зна да објасни појмове мисија, диаконија - ученик зна да именује разне начине мисије у свето - може да наведе примере личних могућности чињења мисије у свом окружењу **Афективни аспект:** - ученик види Цркву као свој духовни		наставе наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. - Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота. **Евалуација наставе** Евалуацију наставе (процењивање успешности реализације наставе и остварености задатака и исхода наставе) наставник ће остварити на два начина: - процењивањем реакције ученика или прикупљањем коментара ученика путем анкетних евалуационих листића; - провером знања које ученици усвајају на часу и испитаивањем

		дом		
IV ДИЈАКОНИЈА 12.Дијаконија	-- На основу Дела апостолских схватити	**Когнитивни аспект:** - ученик зна да објасни појмове:	- презентација о сестрама Рој	

	значење речи Дијаконија; - Упознати се са основном биографијом сестара Појових; - Објаснити појмове дијаконија, харита, служба.	диаконија, служба, дела љубави; - ученик зна основне податке о сестрама Поj, - ученик зна да објани значај диаконије у служби Цркве свету **Афективни аспект:** - схватамо потребу помагања другима а поготово онима, којима то највише треба	- Песма: Smieť žiť pre Krista... 475 ES	ставова; **Оцењивање** Непосредно описно оцењивање ученика може се вршити кроз: ***- усмено испитивање;*** ***-писмено испитивање;*** ***-посматрање понашања ученика;*** **Оквирни број часова по темама** I - УВОД - **1** II ИСТОРИЈА

V - РЕЛИГИОНИСТИКА - ХРИШЋАНСТВО 13 Евангеличка црква а.в. 14. Римокатоличка црква 15. Православна црква 16. Реформована црква 17. Евангеликалне цркве 18. Харизматичне 19. Екуменизам	-Упознати се са основнима учења и праксе ЕЦАВ; - Упознати структуру СЕАВЦ у Србији; - Научити основне принципе евангеличког учења; - Упознати осново учења и праксе Римокатоличке цркве; - Објаснити појмове: миса, папа, бирмовање, чистилиште; - Упознати осново учења и праксе Православне цркве; - Објаснити појмове: патријарха, епарха; - Упознати осново учења и	**Когнитивни аспект:** - зна када је настала евангеличка црква 25. јуни 1530 Карол 5. - ученик зна да именује осннове учења ЕЦАВ - упознао је основне принципе евангеличког учења - зна назив прве вероисповести - Confessio Augustana - зна где су евангеличке црквене општине а.в. у Србији - ученик је способан да опише учење и праксу Римокатоличке цркве - зна ко је папа и шта је целибат -ученик је	- презентација о ЕЦАВ уопштено - презентација о СЕАВЦ у Србији - презентација - римокатолична, православна, , реформована црква - презентација о евангеликалним црквама - баптисти, црква братска, матодисти, адвентисти - презентација о екуменизму - решавање радног листа	ПРЕДРЕФОРМАЦИЈЕ 1918 - **8** III - ДОГМАТИКА - ТРЕЋИ ДЕО КРЕДА - **4** IV - ДИЈАКОНИЈА - **1** V - РЕЛИГИНИСТИКА- ХРИШЋАНСТВО - **9** VI - РЕЛИГИОНИСТИКА - СЕКТЕ - **9** ЕВАЛУАЦИЈА - **1+1**

	праксе Реформоване цркве као паралелне реформатске традиције са ЕЦАВ; - Упознати се са разлозима настанка евангеликалних цркава; - Упознати се са разлозима настанка, основима учења и праксе харизматичког покрета; - Схватити на основу Дела апостолских, зашто је важан екуменизмус и јединство, упознати основне тезе екуменизма - Упознати се са дешавању на 2. ватиканском концилу. -Сазнати колико и у којој мери су ученици разумели, схватили и стекли знање на часовима веронауке у току целе школске године.	способан да опише учење и праксу Православне цркве - зна ко је патријарх - ученик је способан да опише учење и праксу Реформоване цркве, заједничке и различите карактеристике - зна да именује представнике - ученик је способан да опише разлог настанка евангеликалних цркава - зна да именује евангеликалне цркве - баптисте, методисте, цркву братску, адвентисте - ученик зна поводе настанка, основе учења, типичне карактеристике пентакосталних покрета - ученик зна да објасни настанак екуменског покрета - познаје основне тезе екуменизма - ученик познаје околности 2. ватиканског	на задату тему - песма: Aj keď sme... 568 ES	

		концила - утврдити у ком обиму је запамтио, схватио и стекао знање на		

		часовима веронауке у овом разреду **Афективни** **аспект:** -познаје оснивања првотне Христове Цркве.		

VI - РЕЛИГИОНИСТИКА- СЕКТЕ 20. Појам секте 21.Јеховини сведоци 22.Мормони 23. Сајентологија 24. УФО култ, Убилачки култови	-Упознати се са основним знацима секти, механизмом њиховог начина рада; - Сазнати, зашто су опасне, како их препознати и како се бранити њиховом утицају; - Упознати се са настанком, основним учењем и праксом ове секте са акцентом на чињеницу зашто је опасна по друштво и означено за секту; - Упознати се са настанком, основним учењем и праксом ове секте; - Упознати се са настанком, основним учењем и праксом ове секте са акцентом на чињеницу зашто је опасна по друштво и означено за секту; - Упознати се са популарним	**Когнитивни аспект:** - ученик познаје основне карактеристике секти, познаје њихов механизам, зна зашто су опасне и како да се брани од њиховог утицаја - зна да именује неке секте - ученик зна настанак, основе учења и праксе секте, зна зашто је опасна по њене чланове и како да реагује на агитације од стране њених чланова - ученик зна настанак, основе учења и праксе секте, зна зашто је опасна по њене чланове - ученик зна настанак, основе учења и праксе секте - ученик зна зашто је опасна по своје чланове и зашто је сматрана сектом - ученик зна типичне начине агитације и презентације овог друштва	- старозаветни текст 1 M 1, 1-2 2 M 20, 12 - презентација о сектама - презентација о сведоцима јеховим, о мормонох, о сајентологији - решавање радног листа на задату тему - Песма: Verím to pevne... 696 ES	

	феноменом настанка УФО култова, са разлизима настанка, са основима учења и праксе, са акцентом на чињеницу зашто је опасна по друштво	- зна да именује секте са убилачким и самоубилачким праксама - схватио је по чему су опане по њега **Афективни аспект:** - ученик познаје разлоге настанка оваквих удружења, њихово учење и праксу, у чему су опасне и како на њих нереаговати - верује, да је Бог створио људе на земљи		

КОРЕЛАЦИЈА С ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА / МОДУЛИМА:

1. Словачки језик и књижевност
2. Историја
3. Географија
4. Биологија
5. Ликовна култура
6. Музичка култура
7. Грађанско васпитање

За остваривање програма верске наставе - Словачке евангеличке а.в.цркве за осми разред основне школе користи се следећа литература: - BIBLIA - Stará a Nová Zmluva

- VIERA A ŽIVOT -dočasný učebný text evanjelického náboženstva pre 8.ročník základných škôl; Samuel Mišiak, Ján Lacko a kol.; Tranosius, L.Mikuláš, 1998.

- ŽIVOT V CIRKVI(náboženská výchova pre 8.ročník základných škôl - evanjelické a.v. náboženstvo); ThDr. Marián Krivuš, PaedDr. Dušan Havrila, PhD.,Mgr. Andrea Valentová, PaedDr.ThDr. Monika Zaviš, ThDr. Jana Bosáková, PhDr. Nora Baráthová, PhD.; Tranoscius, Liptovský Mikuláš v roku 2013.

- Радна свеска из верске наставе за осми разред- PRACOVNÝ ZOŠIT k učebnici náboženskej výchovy Život v cirkvi pre 8.ročník základných škôl - evanjelické a.v. náboženstvo; Dana Naďová; Tranoscius, Liptovský Mikuláš, 2013.

Názov predmetu:	**Náboženská výchova - Slovenskej evanjelickej cirkvi a.v.**
Ročný fond hodín:	**34**
Ročník:	**ôsmy**

TEMATICKÝ CELOK (Témy)	**CIEĽ**	**VÝCHODISKÁ** Po ukončení danej témy žiak:	**ODPORUČEN Ý OBSAH PO TÉMACH**	**SPôSOB REALIZOVANIA PROGRAMU**
I. - ÚVOD 1.Úvodná hodina	• zoznamovanie sa so žiakmi • Spoznávanie žiakov s plánom a programom náboženskej výchovy pre prvý ročník • Motivovanie žiakov, aby navštevovali hodiny náboženskej v.	***Kognitívny aspekt:*** • porozumie základným vedomosti o témach, ktoré sa budú spracúvať na hodinách náboženskej výchove ***Afektívny aspekt:*** • bude povzbudený, aby sa aktívne zapájal a zúčastňoval na hodinách náboženskej v.	• zoznamovanie sa s obsahom a spôsobom práce	Katechéta (učiteľ náboženstva) by mal vždy prihliadať na to, že katechizmus nie je len hromadenie informácii ("poznaní o viere"), ale znamená to snahu osobne prijať učenie a skúsenosti Cirkvi, ako i implementáciu do života prostredníctvom slobodnej účasti na cirkevnom liturgickom živote.

II. - DEJINY PREDREFORMÁCIA - 1918 2. Ján Hus 3. Martin Luther 4. Juraj Thurzo, Eliáš Láni /Žilinská synoda 5. Juraj Tranovský 6. Jozef II. 7. Štúrovci	zoznámiť so základnými životopisnými údajmi historickej osobnosti Ján Hus - dozvedieť sa o nutnosti života v pravde -vysvetliť pojmy - pravda, teológia, martýr, koncil, husiti - zoznámiť so základnými životopisnými údajmi historickej osobnosti Martin Luther - spoznať základné udalosti svetovej reformácie	***Kognitívny aspekt*** - žiak pozná základné životopisné dáta historickej osobnosti Ján Hus - žiak vie vysvetliť pojem pravda v biblickom význame (Ján 14) - pozná základné životopisné dáta historickej osobnosti Martin Luther - žiak vie vysvetliť pojmy: ospravedlnenie z viery, sloboda svedomia - žiak vie	- pieseň: Kto za pravdu horí… 564 ES - novozmluvný text Ján 14 - o pravde - prezentácia o Jánovi Husovi - novozmluvný text Rím 1, 1617 - vyznanie M. Luthera Prezentácia o Martinovi Lutherovi - reformátor - prezentácia o Jurajovi Tranovskom - prečítať citáty slávnych o hudbe učebnica str. 23 - prezentácia o Jozefovi II.	Na začiatku každej vyučovacej témy by mali byť žiaci oboznámení s cieľmi a východiskami výučby, tematickými obsahmi, spôsobom realizovania programu práce, ako i so spôsobom hodnotenia ich práce. **Realizácia výučby:** Výučba sa realizuje cez nasledovné druhy : - teoretickú výučbu (35 hodín) - praktickú výučbu (1 hodinu) **Miesto realizácie výučby:**

	- dozvedieť sa o dôsledkoch reformácie pre duchovný, ale aj spoločenský život - vysvetliť pojmy - reformácia, ospravedlnenie z viery, sloboda svedomia - spoznať F. Melanchtona, spolupraconíka M. Luthera - zoznámiť sa so základnými životopisnými údajmi historickej osobnosti - dozvedieť sa o osobnostiach ECAV, ktoré stáli pri zrode ECAV na Žilinskej synode -vysvetliť pojmy superintendent, synoda, ordinácia, chrámová agenda - zoznámťi so základnými životopisnými údajmi historickej osobnosti - spoznávať okolnosti protireformácie - vysvetliť pojem Cithara Sanctorum -spoznať osobnos -Jozef II. -vysvetliť pojmy protireformácia,	popísať hlavné línie svetovej reformácie a jej členenie - žiak vie prerozprávať priebeh Žilinskej synody 1610 - žiak pozná základné životopisné dáta historickej osobnosti a okolnosti protireformácie v Uhorsku - žiak dokáže zhodnotiť význam Cithary sanctorum pre život cirkvi - vie zhodnotiť zmenu situácie pre život ECAV po prijatí Tolerančného patentu - vie vysvetliť pojmy protireformácia, artikuly - pochopil význam Tolerančného patentu - sloboda pre náboženský a bohoslužobný život evanjelikov - žiak pozná základné životopisné dáta historických osobností Štúrovcov - dokáže zhodnotiť význam Štúrovcov nielen ako národných buditeľov, ale aj ako cirkevných predstaviteľov v dobe	- prezentácia o Štúrovcov - vypracovanie pracovného listu k danej téme - pieseň: Hymna Hrad prepevný 263 ES	- teoretická výučba sa realizuje v učebni - praktická sa realizuje v chráme Božom - zučastnením sa Služieb Božích **Didakticko - metodické návody pre realizáciu výučby:** - Úvodné hodiny by mali byť naplánované tak, aby prispeli k vzájomnému zoznámeniu sa žiakov, oboznámeniu žiakov s cieľmi, východiskami a vyučujúcimi obsahmi, tiež i začiatočný prehľad učiteľa o predchádzajúcich znalostiach a postojoch skupiny z oblasti náboženskej výchovy Slovenskej evanjelickej a.v. cirkvi. - Realizáciu programu treba konať v súlade s princípmi súčasnej aktívnej výučby, ktorá podľa svojej dynamiky podporuje žiakov na výskumný a problémový prístup k obsahovým témam. V priebehu realizácie treba dávať dôraz najmä na skúsenostné a formatívne, menej na kognitívne a informatívne. - Kvalita výučby sa dosahuje realizáciou

	artikuly - zoznamiť so situáciou v cirkvi po prijatí			

	Tolerančného patentu - dozvedieť o nových možnostiach pre ECAV v dobe po Tolerančnom patente /výstavba chrámov/ - zoznámiť sa so základnými životopisnými údajmi historických osobností Štúrovci - spoznávať situáciu v ECAV v období narastajúcej maďarizácie - vysvetliť pojmy štúrovská generácia, maďarizácia	maďarizácie - vie vymenovať Štúrovskú generáciu ***Afektívny aspekt*** - žiak vie zhodnotiť význam týchto jednotlivých predstaviteľov pre cirkev a spoločnosť		obsahu výučby v súlade s modernými pedagogickými požiadavkami s použitím rôznych metód, foriem práce a učebných pomôcok. - Majúc na zreteli požiadavky osnov vyučujúceho programu a možnosť presunu vyučujúceho obsahu do pedagogickodidaktickéh o riešenia, učiteľ treba aby bral do úvahy psychologické faktory realizovania výučby - vek žiakov, úroveň psychomotorického rozvoja, záujmy, schopnosti, a motiváciu žiakov. - Pri realizácii modernej výučby učiteľ je zdroj vedomostí, tvorca, organizátor a koordinátor žiackych

III. - DOGMATIKA TRETÍ ČLÁNOK KRÉDA- VVK 8. Duch Svätý 9. Cirkev - Bohom ustanovená 10. Cirkev - Telo Kristovo 11. Cirkev - Úlohy cirkvi	- zopakovať znenie VVK - upevniť vysvetlenie VVK podľa Malého katechizmu Dr. M. Lutera - upevniť si učenie o Trojici s dôrazom na osobu Ducha Svätého - naučiť sa symboly Ducha Svätého -vysvetliť pojmy vyznanie, pokánie, krédo - zoznámiť sa s pojmom cirkev - pracovať s textami, ktoré hovoria o vzniku a vývoji prvotnej cirkvi Skutky apoštolov - oboznámiť sa s	***Kognitívny aspekt*** - žiak vie naspamäť VVK - vie vymenovať osoby Trojice a vysvetliť ich úlohy a vzťahy - žiak dokáže jednoducho vysvetliť učenie o Svätej Trojici - vie charakterizovať osobu Ducha Svätého ako Posvätiteľa, Radcu, Darcu, Utešiteľa, Pomocníka - vie vymenovať symboly Ducha Svätého -žiak chápe, že živá viera prináša ovocie DS	- novozmluvný tex Sk 2, 1-13 - zoslanie Ducha Svätého na apoštolov Mat 3, 13-17 - pokrstenie Ježiša Gal 5, 22-23 - dary Ducha Svätého Mat 28, 19-20 - misijné poslanie 1K 12, 12-27 - cirkev - telo Kristovo - prezentácia o A. Schweitzer - misionár, učebnica str. 47 - prezentácia o misii vo svete - vypracovanie pracovného listu k danej téme	aktivít vo vyučovacom procese. -Výučba je úspešne realizovaná, ak je žiak pripravený pochopiť Cirkev ako priestor pre uskutočnenie svojej osobnosti prostredníctvom spoločenstva s blížnymi a Trojjediným Bohom, ktorý sa stáva zdrojom a plnosťou jeho života. **Evaluácia vyučby:** - hodnotením reakcií žiakov (cez

	Pavlovými misijnými cestami - zoznámiť sa s textami, ktoré hovoria o cirkvi ako o spoločenstve veriacich, kde každý ma svoje miesto, úlohu a zodpovednosť - zoznámiť sa s pojmami viditeľná a neviditeľná cirkev -vysvetliť aký je rozdiel medzi farárom a laikom - spoznávať úlohy cirkvi - zvestovať Slovo Božie, prisluhovať sviatosti, slúžiť v láske - viesť k tomu, aby vnímal cirkev ako svoj duchovný domov - zoznámiť sa s pojmom misia, diakonia - spoznávať misijné poverenie cirkvi - zoznámiť sa s rôznymi formami misie v histórii a súčasnosti	- definovať pojem cirkev - žiak pozná texty, ktoré hovoria o vzniku a vývoji prvotnej cirkvi, o zakladaní a živote prvých cirkevných zborov -žiak chápe, že cirkev je živé spoločenstvo, tvorené úprimne veriacimi v Krista, kde každý má svoje miesto, svoje úlohy a zodpovednosť - žiak dokáže vysvetliť pojmy viditeľná a neviditeľná cirkev -vie vysvetliť kto je farár a laik - žiak vie vymenovať základné úlohy cirkvi a pretransformovať ich na konkrétne skutky pre svoj život - žiak vie vysvetliť pojem misia, diakonia - žiak vie vymenovať rôzne spôsoby misie vo svete - dokáže uviesť príklady vlastných možností konania misie v prostredí, v ktorom sa žije ***Afektívny aspekt***		evaluačné lístky); - preverovaním vedomostí, ktoré si žiaci osvojili na hodine **Známkovanie** Opisné známkovanie sa môže konať: - ústnym spôsobom - písomným spôsobom, - pozorovaním správania sa žiaka **Počet hodín po témach:** I - ÚVOD - **1** II - DEJINY PREDREFORMÁCIE 1918 - **8** III-DOGMATIKA TRETÍ ČLÁNOK VVK - **4** IV. - DIAKONIA - **1** V.RELIGIONISTIKA - KRESŤANSTVO- **9** VI. - RELIGIONISTIKA - SEKTY - **9** EVALUÁCIA - **1+1**

		- žiak vníma cirkev ako svoj duchovný Domov		
IV. - DIAKONIA 12. Diakonia	- na základe Skutkov apštolov pochopiť význam slova Diakonia - oboznámiť sa so základnými životopisnými údajmi sestier Royových - vysvetliť pojmy diakonia, charita, služba	***Kognitívny aspekt*** - žiak bude vedieť vysvetliť pojmy: diakonia, služba a skutok lásky - žiak pozná základné údaje o sestrách Royových - žiak vie vysvetliť význam diakonie v službe cirkvi svetu ***Afektívny aspekt*** - uvedomuje si potrebu pomáhať druhým a najmä tým, ktorí to najviac potrebujú	- prezentácia o sestrách Royových - pieseň: Smieť žiť pre Krista... 475 ES	

V. - RELIGIONISTIKA KRESŤANSTVO 13. ECAV 14. Rímskokatolícka cirkev 15.Pravoslávna cirkev 16. Reformovaná cirkev 17. Evanjelikálne cirkvi 18. Charizmatické 19.Ekumenizmus	- zoznámiť sa so základmi učenia a praxe ECAV - zoznámiť sa o štruktúre SECAV v Srbsku - naučiť sa základné princípy evanjelického učenia - zoznámiť sa so základmi učenia a praxe Rímskokatolíck u cirkev - vysvetliť pojmy omša, pápež, birmovanie, očistec - zoznámiť sa so základmi	***Kognitívny aspekt*** -vie kedy vznikla evanjelická cirkev 25. jún 1530 Karol V. - žiak vie vymenovať základné učenie ECAV -spoznal základné princípy evanjelického učenia -pozná názov prvého vyznania - Confessio Augustana -vie kde sú Evanjelické cirkevné zbory a. v. v Srbsku	- prezentácia o ECAV všeobecne - prezentácia o SECAV v Srbsku - prezentácia - o rímskokatolíck ej cirkvi, pravoslávnej cirkvi, reformovanej cirkvi - prezentácia o evanjelikálnych cirkvách - bratská jednota baptistov, cirkev bratská, evanjelická cirkev metodistická, cirkev	

	učenia a praxe pravoslávnej cirkvi - vysvetliť pojmy patriarcha, eparcha - zoznámiť sa so základmi učenia a praxe reformovanej cirkvi ako paralelnej reformačnej tradície s ECAV - oboznámiť sa s dôvodmi vzniku a charakteristika mi evanjelikálnych cirkví - zoznámiť sa s dôvodmi vzniku, základmi učenia a praxe charizmatického hnutia - poznať učenie apoštolskej cirkvi - zoznámiť sa so vznikom ekumenického hnutia - pochopiť na základe prvotnej cirkvi zo Skutkoch apoštolov prečo je dôležitý ekumenizmus a jednota - zoznámiť sa so základnými tézami ekumenizmu - oboznámiť sa o udalostiach 2. vatikánského koncilu	- žiak je schopný popísať učenie a prax rímskokatolíckej cirkvi -vie kto je pápež a čo je celibát - žiak dokáže popísať učenie a prax pravoslávnej cirkvi -vie kto je patriarcha - žiak vie popísať základy učenia a praxe reformovanej cirkvi, spoločné a rozdielne črty - vie vymenovať predstaviteľov - žiak je schopný popísať dôvody vzniku evanjelikálnych cirkvi -vie vymenovať evanjelikálne cirkvi- Bratská jednota baptistov, Evanjelická cirkev metodistická, Cirkev bratská, Cirkev adventistov siedmeho dňa - žiak pozná príčiny vzniku, základy učenia, typické dôrazy charizmatických hnutí vo vzťahu s letničnými - žiak vie vysvetliť vznik ekumenického hnutia - žiak pozná príbeh	adventistov siedmeho dňa - prezentácia o ekumenizme - vypracovanie pracovného listu k danej téme - pieseň: Aj keď sme... 568 ES	

		založenia prvotnej Kristovej cirkvi		

		- pozná základné tézy ekumenizmu - žiak pozná udalosti o 2. vatikánskom koncile ***Afektívny aspekt*** - pochopil základné rozdiely medzi jednotlivými kresťanskými cirkvami a denomináciami		

VI. - RELIGIONISTIKA - SEKTY 20.Pojem sekta 21. Svedkovia Jehovovi 22. Mormoni 23. Scientológia 24. UFO kulty 25. Vražedné kulty	- oboznámiť sa so základnými znakmi siekt, mechanizmom ich pôsobenia; - dozvedieť sa, prečo sú nebezpečné, ako ich rozoznať a ako sa brániť ich vplyvu - zoznámiť sa so vznikom, základmi učenia a praxe tejto sekty s dôrazom na fakty, prečo je spoločenstvo nebezpečné a označované za sektu - zoznámiť sa so vznikom, základmi učenia a praxe tohto spoločenstva - zoznámiť sa so vznikom, základmi učenia a praxe tejto sekty s dôrazom na fakty, prečo je spoločenstvo	***Kognitívny aspekt*** - žiak pozná základné charakteristiky siekt, pozná mechanizmus ich pôsobenia, vie, prečo sú nebezpečné a ako sa brániť ich vplyvu -vie vymenovať niekoté sekty - žiak pozná vznik, základy učenia a praxe sekty, vie, prečo je pre členov nebezpečná a ako reagovať na agitáciu zo strany jej členov -žiak pozná vznik, základy učenia a praxe spoločenstva, vie, prečo môže byť pre členov nebezpečné - žiak pozná vznik, základy učenia a praxe sekty - žiak vie, prečo je pre členov aj	- starozmluvný text 1 M 1, 1-2 2 M 20, 1-2 - prezentácia o sektách - prezentácia o svedkoch Jehovových, o mormonoch, o scientológii - vypracovanie pracovného listu k danej téme - pieseň: Verím to pevne... 696 ES	

	nebezpečné a označované za sektu - zoznámiť sa s populárnym fenoménom vzniku UFO kultov, s príčinami vzniku a základmi učenia a praxe s dôrazom na fakty, prečo sú tieto spoločenstvá nebezpečné	spoločnosť nebezpečná a prečo sa považuje za sektu - žiak pozná aj typické spôsoby agitácie a prezentácie sa tohto spoločenstva -vie vymenovať sekty s vražednými a samovražedným i praktikami - pochopil v čom sú sekty nebezpečné ***Afektívny aspekt*** - žiak pozná dôvody vzniku takýchto spoločenstiev, ich učenie a prax, v čom sú nebezpečné a ako na ne reagovať -verí, že Boh stvoril ľudí na zemi		

KORELÁCIA S PREDMETMI:

1. Slovenský jazyk a literatúra
2. Dejepis
3. Zemepis
4. Biológia
5. Výtvarná kultúra
6. Hudobná kultúra
7. Občianska výchova

Pre realizovanie plánu a programu náboženskej výchovy - Slovenskej evanjelickej a.v.cirkvi pre ôsmy ročník odporúča sa nasledovná literatúra: - BIBLIA - Stará a Nová Zmluva

- VIERA A ŽIVOT -dočasný učebný text evanjelického náboženstva pre 8.ročník základných škôl; Samuel Mišiak, Ján Lacko a kol.; Tranosius, L.Mikuláš, 1998.

- ŽIVOT V CIRKVI (náboženská výchova pre 8.ročník základných škôl - evanjelické a.v. náboženstvo); ThDr. Marián Krivuš, PaedDr. Dušan Havrila, PhD.,Mgr. Andrea Valentová, PaedDr.ThDr. Monika Zaviš, ThDr. Jana Bosáková, PhDr. Nora Baráthová, PhD.; Tranoscius, Liptovský Mikuláš v roku 2013.

- PRACOVNÝ ZOŠIT k učebnici náboženskej výchovy Život v cirkvi pre 8.ročník základných škôl - evanjelické a.v. náboženstvo; Dana Naďová; Tranoscius, Liptovský Mikuláš, 2013.

REFORMATSKA HRIŠĆANSKA CRKVA U SRBIJI

Cilj nastave verskog vaspitanja Reformatske hrišćanske crkve jeste vrednovanje verskih i socijalnih datosti u hrišćanstvu i ljudskoj zajednici sa naglaskom na odgovornom stvaranju boljeg sveta. Mlade vodimo onim stavovima i istinama koje naučava Katehizam katoličke crkve.

Zadaci nastave verskog vaspitanja Reformatske hrišćanske crkve jesu: da misao vodilja verske nastave jeste izgradnja kompletne i odgovorne osobe u odnosu prema sebi, prema vjerskim vrednotama, prema drugim ljudima i konačno da se oseća pozvanim da te vrednote ne samo spoznaje i govori nego i potvrđuje životom.

SADRŽAJI PROGRAMA

	Tema	Glavni citat	Podela	Aplikacija	Pevanje
1.	Opšti uvod, osnovi gradiva				
2.	Opšta - praktična pitanja iz crkvenih delatnosti - života				
3.	Crkvena eparhija	I Sol. 5, 21-22	Sveštenstvo Staratelji - ekonom	Dužnosnici crkvene eparhije	Himna 344
4.	Crkvena opština	I Sol. 5, 19-20	Sveštenik Startatelj - ekonom Presbiteri	Dužnosnici crkvene opštine	Himna 152
5.	Reformatska Hrišćanska Crkva (Mađara u Srbiji) I deo	Mat. 6, 19	Crkvena hierarhija Uprava- Crkvena vlast		
6.	Reformatska Hrišćanska Crkva (Mađara u Srbiji) II deo	Mat. 6, 20	Sinod Crkveni sabor Eparhijska uprava		Psalm XXV
7.	Obeležja Reformatske Crkve	Otkr. 2, 10/b	Grb Slogan	Božje jagnje sa stegom Hristos pobeđuje	Psalm LXXVII
8.	Ponavljanje				
9.	Ponavljanje				

10.	Žitije Apostola Pavla I deo	II Kor. 5, 10	Biografski podaci Preobraćenje	Pavlova prosvjedočenja	Himna 399
11.	Žitije Apostola Pavla II deo	Ef. 5, 12	Učenja prosvjedočenja vere (jevanđelizacija) Poslanice Pavlove		Psalm XXXVI
12.	Pavlove misionarske putešestvije	Gal. 1, 3-4	Mala Asija i Balkan Grčka Makedonija Rim	Stvaranje novih župa	Psalm VI
13.	Ponavljanje				
14.	Ponavljanje				
15.	Reformatski pokret u Mađarskoj	II Kor 4, 6-7	Značaj Rezultati Značajniji reformatori		Himna 213
16.	Reformatski pokret u Slavoniji i Baranji	Psalm 23, 1-6	Značaj Rezultati		Himna 359
17.	Reformatski pokret među južnim Slovenima	Psalm 27, 7	Slovenija (Primoš Trubar) Značaj		Psalm LXV
18.	Vreme crkvene renesanse (Biblijski prevodi)	Rim. 10, 17	Karoli Gašpar S. Molnar Albert		Himna 209
19.	Transilvanija i njegovi vladari	Rim. 8, 28	Značaj Rezultati		Himna 428
20.	Mučeništva, robovanja na Galijama	II Kor. 4, 8-10	Prognanstva Poniženja	40 propovednika	Himna 389
21.	Ponavljanje				
22.	Ponavljanje				
23.	Obnavljanje (Reformisanje) osavremenjavanje Božje službe i propovedi	I Sol. 5, 17	Začetnici Glavni predstavnici reformacija	ECCLESIA SEMPER REFORMARI DEBET	Himna 362
24.	Oblici dodatnih bogosluženja	Rim. 1, 16	Biblijski časovi Diakonati Nedeljna škola Diaspore		Himna 393
25.	Ponavljanje				
26.	Ponavljanje				
27.	Misionarske delatnosti	Mat. 28, 1820 -			Himna 280
28.	Svetske vere	II Kor. 13, 4	Podela Osnovna učenja		Himna 411

29.	Hrišćanstvo	Isaije 41, 10	Protestanti Neoprotestanti	Tolerancija i prihvatanje različitosti	Psalm CL
30.	Istočno i zapadno hrišćanstvo	Gal. 3, 26	Podela Osnovna učenja	Put ka ekumenizam	Himna 476
31-34.	Ponavljanje na kraju školske godine				

Sledeći

Prethodni

HRIŠĆANSKA ETIKA EVANGELIČKE HRIŠĆANSKE CRKVE A.V.

Cilj nastave hrišćanske etike evangeličke hrišćanske crkve a.v. je upoznavanje učenika sa značenjem reči "Bog je među nama".

Zadatak nastave hrišćanske etike evangelističke hrišćanske crkve a.v. je sticanje znanja o Bogu i priznanja Bogu.

SADRŽAJI PROGRAMA

1. čas: Uzajamno upoznavanje. Upoznavanje nastavnog plana. Upoznavanje udžbenika za osmi razred.	Pevanje - igra Uvod
2. čas: Isusovo detinjstvo Cilj: Upoznati učenike sa Isusovim detinjstvom	Porodično stablo učenika. Isusovo poreklo.
3. čas: Isus uči i leči - Izlečenje nepokretnog. Cilj: Vera tvojih prijatelja i tebi pomaže.	Isus leči verom!
4. čas: Isus uči i leči - Izlečenje kod Betesde. Cilj: Da učenici razumeju da Bog uvek pomaže.	Zakon - milost - ljubav.
5. čas: Rekapitulacija Cilj: Upoznajmo dobrotu i ljubav Isusa.	
6. čas: Isus nas uči kako da se molimo. Cilj: Da učenici razumeju šta je suština molitve i njeno značenje.	Molitva nas približava Gospodu. Molitva - razgovor sa Bogom.
7. čas: Primer sejača. Cilj: Božja reč je seme, a naše srce neka bude plodna zemlja.	Seme - Božja reč. Sejač - propovednici. Zemlja - naše srce.
8. čas: Izgubljena ovca. Cilj: Da učenici razumeju da Isus nalazi izgubljene.	Isus - pastir.
9. čas: Zli sluga Cilj: Da učenici razumeju da Bogu moramo položiti račune.	Bog - Bog ljubavi. Bog - Bog koji prašta.

10. čas: Isus ugošćava 5000 ljudi. Cilj: Saznajmo da Isus Hrist od malog ume da stvori mnogo.	Pomažući nama, Isus daje primer kako da i jedni drugima pomognemo.
11. čas: Rekapitulacija. Cilj: Šta smo naučili?	Ponavljanje - igra - kviz
12. čas: Put ka Jerusalimu - Isus blagoslovljava decu. Cilj: Isusu su isto toliko bitna deca, koliko i odrasli.	Deca - kao "prazan list" stupaju pred Boga.
13. čas: Put ka Jerusalimu - Jalovo smokvino drvo Cilj: Samo Božjom milošću imamo još vremena da se iskupimo.	Iskupljenje - rodno drvo.
14. čas: Put ka Jerusalimu - Berači grožđa. Cilj: Bog daje ono što je za život potrebno.	Spasenje nam dolazi ne po učinku, već po milosti Božjoj.
15. čas: Rekapitulacija Cilj: Šta smo naučili?	Ponavljanje - igra - kviz
16. čas: Put ka Jerusalimu - Bogat mladić. Cilj: Nebesko blago važnije je od zemaljskog.	Ko je bogat, a ko siromašan? Mk. 10, 25
17. čas: Put ka Jerusalimu - Uskrsnuće Lazarevo Cilj: Isus je pobedio smrt!	Simbolika Lazarevog imena. "Ja sam uskrsnuće i život".
18. čas: Put ka Jerusalimu - "Ja sam..." izreke. Cilj: Upoznajmo ko je Isus.	Stari Zavet - predstavljanje Boga. Novi Zavet - učenje Isusovo.
19. čas: Put ka Jerusalimu - Isus u Betaniji. Cilj: Isusovo poslednje zaustavljanje pre Jerusalima.	Marija pomazuje Isusu noge.
20. čas: Poslednja nedelja - Isusov ulazak u Jerusalim. Cilj: Blagoslovljen ko u Božje ime dolazi.	Značaj blagoslova. Zemaljski kralj - nebeski kralj.
21. čas: Poslednja nedelja - poslednja večera Cilj: Hleb i vino je istinsko Isusovo telo i krv!	Greh - pokajanje - oproštaj greha.
22. čas: Poslednja nedelja - Hvatanje Isusa Cilj: Razumeti kako je i zašto Isus uhvaćen bez otpora.	Isus u vrtu. Judin poljubac - izdaja.
23. čas: Poslednja nedelja - Procesi protiv Isusa. Cilj: Isus sve podnosi.	Optuživanje. Mučenje.
24. čas: Poslednja nedelja - Razapinjanje Isusa na krst. Cilj: Isus je umro za naše grehe!	Put ka Golgoti. Razapinjanje sa razbojnicima. Isusova smrt.
25. čas: Poslednja nedelja - Prazan grob. Cilj: Isus je uskrsnućem pobedio smrt.	Prazan grob - Isus živi.
26. čas: Uskrs - najveći crkveni praznik. Cilj: Nada u uskrsnuće.	Apostolska Veroispovest - "uskrsnuće mrtvih".
27. čas: Rekapitulacija Utvrđivanje gradiva.	

28. čas: Uskrs - narodni običaji. Razgovor na temu.	Uskršnji zec. Uskršnja jaja. Darivanje. Polivanje.
29. čas: Misijska zapovest. Cilj: upoznati učenike da svi imamo misijsku dužnost.	Naš misijski zadatak:
30. čas: Misijska zapovest - krštenje Cilj: Razumeti suštinu krštenja	Svetinja - Božja reč i znamenje
31. čas: Čas ponavljanja	Ponavljanje - igra - kviz
32. čas: Kontrola naučenog gradiva	
33. čas: Svetinje u Evangeličkoj Crkvi Cilj: Da naučimo da prema Bibliji, postoje samo dve svetinje: krštenje i pričešće.	Svetinje je Isus odredio.
34. čas: Pričešće. Cilj: Razumeti suštinu pričešća.	Ispoved. Luterova ispovedna molitva.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

"Bliže Isusu Hristu"

Pedagoška metoda upotrebljena u udžbeniku

1. Razgovor (Dijalog)

Dijalog između veroučitelja i učenika, ali i uzajamno, među učenicima, neophodan je deo časa veronauke. Omogućava da učenik može relativno samostalno da dođe do svoga mišljenja, a takođe može da postavlja svoja pitanja.

2. Samostalan rad uz biblijski tekst

Tematika nastave se ostvaruje time što se koriste biblijski tekstovi, ponekad samo jedan stih iz Biblije. To je dobra prilika da učenici nauče i samostalno da upotrebljavaju biblijske tekstove.

3. Pomoćna sredstva

Pored teorije neizbežno je i korišćenje kratkih DVD filmova (ne dužih od 10 minuta) sa odgovarajućom tematikom, koji će pomoći boljem razumevanju gradiva.

4. Pevanje iz omladinske pesmarice

5. Upoznavanje sa planom nastave

Upoznavanje učenika sa planom nastave neophodan je deo utemeljivanja prave atmosfere među učenicima, ali i između učenika i veroučitelja.

VERONAUKA - JUDAIZAM

Cilj nastave jevrejske veronauke - judaizam jeste da učenici steknu osnovna znanja iz bogatog nasleđa jevrejske biblijske književnosti, istorije, rabinske književnosti i etike, kao i da se upoznaju sa jevrejskim praznicima, običajima i simbolima.

Zadatak iz predmeta jevrejske veronauke za osmi razred osnovne škole je da se učenici upoznaju sa jevrejskom istorijom Novog doba i XX veka.

SADRŽAJI PROGRAMA

Nastavne celine i jedinice:

1. NOVO DOBA: Jevrejska migracija i ekonomska delatnost evropskih Jevreja u XVII i XVIII veku, Procvat prosvećenosti, Jevrejstvo u zemljama islama, Borba za ravnopravnost i emancipaciju Jevreja u zemljama zapadne i srednje Evrope, Stradanja ruskog jevrejstva, Asimilacija Jevreja u XIX veku, Demografske i ekonomske promene u strukturi jevrejskog naroda krajem XIX i početkom XX veka., Državni antisemitizam u Rusiji i istočnoj Evropi do Februarske revolucije, Nacionalni pokret i početak samostalne političke delatnosti Jevreja, Jevrejsko središte u Palestini do kraja Prvog svetskog rata.

2. DVADESETI VEK: Promene u političkom položaju i društvenoj strukturi jevrejskog naroda posle Prvog svetskog rata, Stradanje ruskih Jevreja posle Oktobarske revolucije, Procvat
jevrejskog središta u SAD, Cionistički pokret i razvoj "nacionalnog ognjišta" u Palestini, Dolazak nacionalista na vlast u Nemačkoj i genocid nad evropskim Jevrejima u godinama Drugog svetskog rata, Rat za nezavisnost i proglašenje države Izrael, Jevrejska dijaspora posle Drugog svetskog rata, Stvaranje države Izrael.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Koristiti sledeće knjige: *Istorija jevrejskog naroda*, grupa autora (Ginko, Beograd 1996), *Kratka istorija jevrejskog naroda*, Simon Dubnov (Izdanje Saveza jevrejskih opština Jugoslavije).

Opšte napomene

Istorijsko pamćenje i istorijska perspektiva je od velikog značaja za razumevanje identiteta i sudbine jevrejskog naroda.

GRAĐANSKO VASPITANJE

(1 čas nedeljno, 34 časa godišnje) **Cilj**

i zadaci

Cilj

Cilj predmeta je da učenici steknu znanja, formiraju stavove, razviju veštine i usvoje vrednosti koje su pretpostavka za uspešan, odgovoran i angažovan život u demokratskom društvu.

Zadaci:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave građanskog vaspitanja svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave građanskog vaspitanja budu u punoj meri realizovani;

- razumevanje koncepta univerzalnosti prava deteta;

- sticanje znanja o uzrocima različitog stepena ostvarenosti prava deteta u savremenom svetu;

- podsticanje razvoja kritičkog odnosa prema pojavama zloupotrebe prava deteta;

- upoznavanje sa neophodnim uslovima za ostvarivanje najboljeg interesa deteta;

- upoznavanje sa mestom, ulogom i značajem međunarodnih organizacija koje se u svom radu bave unapređivanjem položaja dece;

- upoznavanje sa mestom, ulogom i značajem institucija i organizacija koje se u svom radu bave unapređivanjem položaja dece u Srbiji;

- upoznavanje sa nacionalnim zakonodavnim okvirom čiji je cilj zaštita interesa dece;

- razumevanje mesta, uloge i odgovornosti države, društva, porodice i deteta u unapređivanju položaja dece u jednom društvu;

- identifikovanje osobina, znanja i veština kod dece koje su značajne za njihovu aktivnu ulogu u unapređivanju položaja dece u društvu;

- razumevanje uloge i značaja medija u savremenom društvu;

- unapređivanje veština kritičkog razmatranja informacija dobijenih preko različitih medija; -

upoznavanje sa ulogom medija u kreiranju slike deteta u društvu.

SADRŽAJI PROGRAMA

1. UVOD (2 časa)

Pogled unazad - podsećanje na sadržaje programa *građanskog vaspitanja* za 5, 6. i 7. razred (prava i odgovornosti na nivou škole/lokalne zajednice i društva; aktivno učešće u životu škole/lokalne zajednice i društva). (1 čas)

Predstavljanje ciljeva, zadataka, sadržaja i metoda rada. (1 čas)

2. DECA U SAVREMENOM SVETU (18 časova)

Položaj dece u savremenom društvu (5 časova)

Položaj deteta u društvu - mesto, uloga i odgovornost države, društva, porodice i deteta.

Univerzalnost ljudskih prava i prava deteta, povezanost dečijih potreba sa pravima deteta.

Činioci koji utiču na ostvarenost dečijih prava - ekonomski razvoj, socijalni i politički ambijent, tradicija, kultura... Primeri zloupotrebe prava deteta - trgovina decom, deca vojnici, dečja pornografija, zloupotreba dečjeg rada, deca beskućnici, nasilje nad decom... Primeri koji pokazuju načine kojima se obezbeđuju uslovi za ostvarivanje najboljeg interesa dece - jednake mogućnosti za sve (u obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti...), zakonska regulativa koja zabranjuje telesno kažnjavanje dece, učešće dece u aktivnostima koje su od značaja za njih i društvo...

Međunarodne organizacije koje se bave unapređivanjem položaja dece i zaštitom njihovih interesa (1 čas)

Uloga i značaj organizacija kao što su Unicef, Unesko, Međunarodni komitet Crvenog krsta, *Save the children…*

Položaj dece u Srbiji (8 časova)

Analiza položaja dece u Srbiji (primeri uspešne zaštite interesa dece i primeri iz kojih se vidi da zaštita nije ostvarena).

Institucionalni okvir - ustanove koje se bave unapređivanjem položaja dece i zaštitom njihovih interesa i odgovarajuća zakonska regulativa u oblastima: socijalne zaštite, bezbednosti, obrazovanja, slobodnog vremena, aktivnog učešća, zapošljavanja, zaštite životne sredine.

Nacionalne i lokalne organizacije koje se bave pitanjima dece i organizacije u kojima deca uzimaju učešće (Prijatelji dece Srbije, Centar za prava deteta, Naša Srbija, Crveni krst Srbije...).

Kompetencije dece značajne za uključivanje u aktivnosti koje doprinose poboljšanju položaja dece u društvu (2 časa)

Osobine, znanja i veštine deteta koje su od značaja za preuzimanje aktivne uloge u društvu (osetljivost za probleme drugih, dobra informisanost, otvorenost za nove ideje, timski rad, inicijativnost, samopouzdanje, argumentovano iznošenje stavova....).

Aktivnosti za unapređivanje položaja dece u Srbiji (2 časa)

Razmatranje predloga učenika o mogućim aktivnostima društva koje bi imale za cilj unapređenje položaja dece u Srbiji i upućivanje inicijativa i odabranih predloga odgovarajućim ustanovama.

3. MEDIJI U SAVREMENOM DRUŠTVU (11 časova) *Mediji*

u savremenom društvu (2 časa)

Mesto, uloga i značaj medija.

Razumevanje i tumačenje medijskih poruka (4 časa)

Mediji kao izvor informacija; zloupotreba informacija, izobilje informacija, selekcija informacija, verodostojnost informacija.

Uticaj tačke gledišta na objektivnost informacija.

Deca i mediji (5 časa)

Uloga medija u stvaranju slike o položaju dece u jednom društvu i načini na koji se ona prikazuju (deca kao žrtve, deca i obrazovanje, deca i slobodno vreme, deca sa posebnim potrebama...).

Učešće dece u medijima - mogućnosti i načini.

Analiza odabranog domaćeg medija (TV, radio, internet, dnevne ili nedeljne novine...) sa ciljem da se utvrdi kako se u njemu, koliko često i na koji način, prikazuju deca.

Razmatranje predloga učenika koji imaju za cilj sadržajnije, verodostojnije i u većem obimu predstavljanje dece i njihovih problema u analiziranom mediju.

4. ZAVRŠNI DEO (3 časa)

Šta nosim sa sobom (3 časa)

Razmena učeničkih iskustava o aktivnostima realizovanim na časovima *građanskog vaspitanja* u toku osmog razreda i celokupnog drugog ciklusa. Procena korisnosti i upotrebljivosti stečenih znanja i veština za svakodnevni život.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Program osmog razreda nastavlja razvojni pravac predmeta *građansko vaspitanje* u drugom ciklusu osnovne škole sa fokusom na položaj deteta u savremenom društvu. Realizacijom programa ovog predmeta u 5, 6. i 7. razredu učenicima je pružena mogućnost da razumeju svoje mesto i ulogu u društvu i da se osnaže u tome da aktivno učestvuju u društvenom životu zajednica kojima pripadaju. Ta znanja i iskustva se ovim programom proširuju, čime se stvaraju uslovi da učenici još bolje razumeju problematiku u vezi sa položajem dece, kako na lokalnom tako i na globalnom nivou. Složeni zahtevi koji proizilaze iz programa su primereni učenicima završnog razreda osnovne škole jer su oni u stanju da uspešno analiziraju uzročno-posledične veze, prave poređenja, donose zaključke i imaju kritički odnos prema pojavama u društvu.

Za razumevanje programskih sadržaja neophodno je poći od bazičnih pojmova kao što su *potrebe deteta i prava deteta.* Sa ovim pojmovima, kao i sa Konvencijom o pravima deteta učenici su se već upoznali. Međutim, potrebno je još jednom ukazati na te sadržaje jer Konvencija, gde se kao četiri osnovna principa navode *nediskriminacija, najbolji interesi deteta, pravo na život i razvoj i participacija,* najbolje odražava cilj koji se želi postići u društvu kada je u pitanju položaj deteta. Primeri uspešne zaštite interesa dece i primeri zloupotrebe prava deteta u svetu i Srbiji pružaju mogućnost da učenici steknu znanja o uzrocima različitog stepena ostvarenosti prava deteta, ali i da izgrađuju kritički odnos prema negativnim pojavama.

Prava deteta su prepoznate potrebe deteta, a najveću odgovornost i obavezu da se ta prava što doslednije i svestranije ostvaruju ima država koja je potpisala i ratifikovala Konvenciju. Država sa svojim organima i nadležnim službama garantuje da će se ta prava i uživati. Zato je potrebno da učenici razumeju značaj i neophodnost institucionalnog okvira, odnosno da se upoznaju sa različitim ustanovama (lokalnim, nacionalnim i međunarodnim), i zakonskom regulativom koja je u vezi sa položajem deteta u društvu. Ova tematika je izuzetno složena i zato je važno pravilno odmeriti obim činjenica i njihovu funkciju u nastavnom procesu. Kako su zakoni i ostala dokumenta pisana jezikom koji je učenicima dalek i nerazumljiv, dovoljno je da se učenici upoznaju sa njihovim postojanjem, oblašću koju uređuju i razlozima za njihovo donošenje. Srbija je poslednjih godina usvojila više strateških dokumenata, zakona i podzakona protiv zlostavljanja dece, eksploatacije dece, trgovine ljudima i diskriminacije, kao i dokumenata o pravima dece s invaliditetom. Usvojeni su i Posebni protokol o postupanju policijskih službenika u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja, Posebni protokol za zaštitu dece u ustanovama socijalne zaštite od zlostavljanja i zanemarivanja, Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama. Ova dokumenta, a u pripremi nekih od njih učestvovala su i deca sa svojim predlozima i primedbama, pokazuju da država Srbija stvara uslove za unapređenje položaja dece i ostvarenje njihovih prava.

Institucionalni okvir, iako važan, nije dovoljan da obezbedi dobar položaj dece u jednom društvu. Stoga učenicima treba ukazati na značaj koji ima tzv. socijalni ambijent kojim se stvaraju uslovi da ono što je proklamovano na državnom nivou bude i ostvareno, odnosno primenjeno. Za stvaranje podsticajnog socijalnog ambijenta od izuzetne je važnosti da svi društveni akteri (porodica, mediji, organizacije civilnog društva...) svojim delovanjem doprinose zaštiti interesa deteta i unapređenju njegovog položaja.

Kroz realizaciju programa učenici treba da stvore jasnu sliku o sopstvenom mestu i značaju u aktivnostima čiji je cilj unapređivanje položaja deteta u društvu. Zato je neophodno da steknu potrebna znanja i veštine koje će im omogućiti preuzimanje inicijative u različitim aktivnostima. Blagovremenim upoznavanjem sa pravima koja im pripadaju samim rođenjem i koja im se garantuju Konvencijom, deca imaju veće šanse da se razvijaju u odgovorne osobe koje će znati da poštuju i tuđa prava i da se bore za što doslednije ostvarivanje svojih. U skladu sa tim, program predviđa da učenici sami pripremaju predloge mogućih aktivnosti društva kojima se može unaprediti položaj dece u Srbiji. Da ti učenički predlozi ne bi ostali samo u okviru odeljenja, mogu se proslediti odgovarajućim ustanovama, koristeći tehnike i procedure sa kojima su se učenici upoznali u 6. razredu.

Obrađujući nastavne sadržaje iz tematske celine koja se bavi medijima, učenici treba da shvate njihovu ulogu u savremenom svetu, a posebno u kreiranju slike deteta u jednom društvu i osetljivosti tog društva za poštovanje dečijih prava. Učenike treba upoznati sa činjenicom da mediji imaju moć da se različite teme i problemi učine vidljivim i da se, zahvaljujući njihovom uticaju, pokrene rešavanje tih problema. Za analizu medija, koja je

predviđena programom, mogu se izabrati i nacionalni i lokalni mediji. Kako u Srbiji postoji veliki broj lokalnih medija učenicima se može ukazati na prednosti pri njihovoj analizi (lokalni mediji često pored opštih sadržaja obrađuju i one iz lokalne zajednice, koji su učenicima bliži i razumljiviji). Na osnovu analize moguće je pripremiti predloge za sadržajnije i verodostojnije predstavljanje dece i njihovih problema, koji se, zatim, mogu dostaviti tim medijima. Kroz takve aktivnosti učenici imaju priliku da jačaju svoje veštine kritičkog razmatranja informacija, što je potrebna veština za život u svetu koga karakteriše izobilje informacija.

Načini i metode realizacije programa su isti oni koji su već korišćeni u okviru ovog predmeta. Kroz izborni predmet *građansko vaspitanje* i dalje se neguje i razvija proces saznavanja kroz aktivno učenje, odnosno kroz punu participaciju učenika, učenje od drugih i zajedno sa drugima, kao i učenje za život uz korišćenje iskustva učenika. U skladu sa razvojnim karakteristikama učenika osmog razreda sve češće se mogu koristiti složeniji načini rada kao što su diskusija, argumentovanje, debata, analiza slučaja i poređenje. Neki od sadržaja posebno su pogodni za rad u malim grupama ili parovima (npr. tematski sadržaji o ustanovama i zakonskoj regulativi u Srbiji u različitim oblastima, analiza medija...).

Kao i pri realizaciji prethodnih programa ovog predmeta, nastavnik je izvor znanja, organizator i voditelj učeničkih aktivnosti, kao i osoba koja daje povratnu informaciju. Učenici osmog razreda su u velikoj meri ovladali načinom rada koji podrazumeva lični angažman, saradnju i aktivnosti van učionice, tako da se nastavlja učenje kroz partnerski odnos između njih i nastavnika.

Tokom realizacije programa treba imati u vidu da se time završava obrazovanje iz *građanskog vaspitanja* u osnovnoj školi. Razmena iskustava učenika i evaluacija nastave predmeta u celini sa stanovišta šta su naučili i kako procenjuju upotrebljivost stečenih znanja i veština za svakodnevni život, predviđeni su za realizaciju u završnom delu programa. Međutim, to nije dovoljno, već je potrebno da se tokom svih časova vrši povezivanje i "umrežavanje" ključnih pojmova *građanskog vaspitanja* kao što su prava, slobode, odgovornosti, demokratija, poštovanje itd. sa sadržajem koji se obrađuje ovim programom. Cilj celokupnog programa *građanskog vaspitanja* u osnovnoj školi je da se kod učenika postignu promene na nivou znanja, veština, stavova, vrednosti kao pretpostavke za celovit razvoj ličnosti i za uspešan, odgovoran i angažovan život u savremenom građanskom društvu u duhu poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda.

STRANI JEZIK

Četvrta godina učenja

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje)

Cilj Ciljnastave stranog jezika jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da ovladaju komunikativnim veštinama i razviju sposobnosti i metode učenja stranog jezika.

Zadaci nastave stranog jezika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju su: razvijanje saznajnih i intelektualnih sposobnosti učenika, njegovih humanističkih, moralnih i estetskih stavova, sticanje pozitivnog odnosa prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu, uz uvažavanje različitosti i navikavanje na otvorenost u komunikaciji, sticanje svesti i saznanja o funkcionisanju stranog i maternjeg jezika. Tokom osnovnog obrazovanja i vaspitanja, učenik stiče, usvaja i unapređuje osnovna znanja iz stranog jezika koja će mu omogućiti da se u jednostavnoj usmenoj i pisanoj komunikaciji sporazumeva sa ljudima iz drugih zemalja, usvoji norme verbalne i neverbalne komunikacije u skladu sa specifičnostima jezika koji uči, kao i da nastavi, na višem nivou obrazovanja i samostalno, učenje istog ili drugih stranih jezika na različite načine i u svim okolnostima koje život stvori.

Učenje drugog stranog jezika, oslanjajući se na iskustva i znanja stečena učenjem prvog stranog jezika, pospešuje sticanje višejezičke i višekulturne kompetencije i razvijanje svesti o jezičkom bogatstvu užeg i šireg okruženja.

U procesu učenja nastavu stranih jezika učenik bogati sebe i upoznajući drugog, stiče svest o značaju sopstvenog jezika i kulture u kontaktu sa drugim jezicima i kulturama. Učenik razvija radoznalost, istraživački duh i otvorenost prema komunikaciji sa govornicima drugih jezika. Pored toga, učenik uočava značaj ličnog zalaganja u procesu učenja stranog jezika.

Standardi

Razumevanje govora

Učenik razume jednostavnu usmenu poruku iskazanu savremenim jezikom, ne dužu od 4 do 5 minuta; i to na nivou globalnog razumevanja (osnovno obaveštenje iz poruke), na nivou selektivnog razumevanja (pronalaženje tražene informacije). Razumevanje treba da se odnosi na različite vrste usmenih poruka (monolog, kraći razgovor, kratka informacija).
Razumevanje pisanog teksta

Učenik čita sa razumevanjem kraće pisane i ilustrovane tekstove u vezi sa poznatim temama, sadržajima i komunikativnim funkcijama.

Usmeno izražavanje

U okviru programom predviđene jezičke građe, učenik je u stanju da iskaže jednostavnu usmenu poruku, ispriča lični doživljaj, sadržaj razgovora ili narativnog teksta, samostalno ili uz pomoć nastavnika. *Pismeno izražavanje*

U okviru programom predviđene jezičke građe, učenik piše poruke i kratke tekstove.

Interakcija

Učenik ostvaruje komunikaciju i razmenjuje sa sagovornicima kratke informacije u vezi sa poznatim temama, sadržajima i komunikativnim funkcijama.

Znanja o jeziku

Prepoznaje osnovne principe jezika, odnosno gramatičke i sociolingvističke kompetencije.

Operativni zadaci na nivou jezičkih veština

Razumevanje govora

Na kraju osmog razreda, učenik treba da:

- razume nastavnikov govor i njegova uputstva,

- razume kraće usmene tekstove (do 15 rečenica i ne duže od 3 minuta) koje iskazuju govornici različitih standardnih varijeteta, na već obrađene i novouvedene teme u vezi sa svakodnevnim životom, bližim i daljim učenikovim okruženjem i uzrasno specifičnim interesovanjima,

- razume sadržaj tekstova savremenih muzičkih kompozicija iskazanih jednostavnim jezičkim sredstvima,

- u zavisnosti od komunikativnog cilja učenik u tekstu prepoznaje i identifikuje: a) njegov

opšti sadržaj,

b) važne informacije (specifikovane i/ili nalogom zahtevane),

c) suštinu poruke i govornikovu nameru, kao i emocionalni kontekst.

Razumevanje pisanog teksta

Učenik treba da:

- razume opšti smisao autentičnih i adaptiranih tekstova dužine do 150 reči (oglasi, kraći izveštaji i vesti, brošure, prospekti, servisne informacije, kraće reportaže, intervjui, stripovi) iz domena već obrađenih i novouvedenih tema u skladu sa uzrastom i interesovanjima (iz domena svakodnevnog života, bližeg i daljeg učenikovog okruženja, društvenih pojava značajnih za mlade),

- u zavisnosti od komunikativnog cilja učenik u tekstu prepoznaje i

identifikuje: a) njegov opšti sadržaj,

b) važne informacije (specifikovane i/ili nalogom zahtevane),

c) suštinu poruke i govornikovu nameru, kao i emocionalni kontekst.

Usmeno izražavanje

Učenik treba da:

- jednostavnim jezičkim sredstvima (usvojenim rečima, izrazima, rečenicama) dâ osnovne informacije o sebi, svojoj porodici, svom okruženju, školi i drugovima i ostalim uzrasno adekvatnim temama, kao i da kod sagovornika raspita o sličnim informacijama,

- uz nastavnikovu pomoć i uz upotrebu usvojenih jezičkih sredstava vodi kratak razgovor o poznatim, već obrađivanim temama. *Pismeno izražavanje*

Učenik treba da:

- zapisuje kratke beleške na osnovu nastavnikovog izlaganja,

- koristi kratke kontaktne forme: razglednice, elektronska pisma, kratka pisma sa sadržajem lične prirode,

- koristi kratke pisane forme da ostvari komunikativnu situaciju molbe, zahvaljivanja, upita, prihvatanja i odbijanja predloga (upotrebljavajući jednostavna i usvojena jezička sredstva),

- samostalno piše kratke sastave na poznate, uzrasno adekvatne i bliske teme, dužine do 70 reči.

Medijacija

U situaciji kada posreduje između osoba (vršnjaka i odraslih) koji ne mogu da se sporazumevaju, učenik treba da:

- usmeno prenosi suštinu poruke sa maternjeg na ciljni jezik i obrnuto

- pismeno prenosi jednostavne poruke i objašnjenja

- prepričava sadržaj kraćeg teksta, audio ili vizuelnog zapisa i kraće interakcije

- započinje kraći razgovor o poznatim temama, održava kontinuitet i završava ga. *Interakcija*

Učenik treba da:

- reaguje verbalno ili neverbalno na uputstva i postavljena pitanja u vezi sa konkretnom situacijom;

- postavlja pitanja i odgovara na njih;

- izražava dopadanje ili nedopadanje; nudi i prihvata ponudu, poziv ili izvinjenje;

- učestvuje u komunikaciji na času i van njega (u paru, u grupi, itd.);

- traži razjašnjenja kada nešto ne razume;

- ostvaruje jednostavnu interakciju uz ponovno formulisanje iskaza i vrši korekcije.

Znanja o jeziku

Učenik treba da:

- prepoznaje i koristi gramatičke sadržaje predviđene nastavnim programom;

- poštuje osnovna pravila smislenog povezivanja rečenica u šire celine;

- uviđa mogućnosti pozitivnog transfera znanja i strategija stečenih učenjem prvog stranog jezika;

- koristi jezik u skladu sa nivoom formalnosti komunikativne situacije (npr. forme učtivosti);

- razume vezu između sopstvenog zalaganja i postignuća u jezičkim aktivnostima;

- uočava sličnosti i razlike između maternjeg i stranih jezika koje uči;

- razume značaj upotreba internacionalizama; - primenjuje kompezacione strategije.

Teme i situacije po domenima upotrebe jezika

Privatno	**Javno**	**Obrazovno**
- zajedničke aktivnosti i interesovanja u školi i van nje - dnevne obaveze - obaveze u kući, uređenje prostora u kojem živi (kupovina životnih namirnica, podela posla...) - zdravstvena zaštita	- razvijanje pozitivnog odnosa prema životnoj sredini i drugim živim bićima (kućni ljubimci, nezbrinute životinje) - znamenitosti u kulturama zemalja čiji se jezik uči - obroci (zdrava ishrana) - stanovanje (blok, naselje, kuća, grad. selo) - kupovina (obraćanje i učtive forme obraćanja) - vremenske prilike - izlasci (slobodno vreme)	- predmeti, raspored časova, nedeljna opterećenost - slobodne aktivnosti (posete, sportski dani, humanitarne akcije)

KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE

1. Predstavljanje sebe i drugih
2. Pozdravljanje
3. Identifikacija i imenovanje osoba, objekata, delova tela, životinja, boja, brojeva, itd. (u vezi sa temama)
4. Razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i komandi
5. Postavljanje i odgovaranje na pitanja
6. Molbe i izrazi zahvalnosti
7. Primanje i upućivanje poziva za učešće u igri/grupnoj aktivnosti
8. Izražavanje dopadanja/nedopadanja

9. Izražavanje fizičkih senzacija i potreba
10. Imenovanje aktivnosti (u vezi sa temama)
11. Iskazivanje prostornih odnosa, relacija i veličina (*idem, dolazim iz..., levo, desno, gore, dole...*)
12. Davanje i traženje informacija o sebi i drugima
13. Traženje i davanje obaveštenja
14. Opisivanje lica i predmeta
15. Izricanje zabrane i reagovanje na zabranu
16. Izražavanje pripadanja i posedovanja
17. Traženje i davanje obaveštenja o vremenu na časovniku
18. Skretanje pažnje
19. Traženje mišljenja i izražavanje slaganja/neslaganja
20. Iskazivanje izvinjenja i opravdanja

SADRŽAJI PROGRAMA

Svi gramatički sadržaji uvode se sa što manje gramatičkih objašnjenja osim ukoliko učenici na njima ne insistiraju, a njihovo poznavanje se evaluira i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu, bez insistiranja na eksplicitnom poznavanju gramatičkih pravila.

Napomena:

U osmom razredu nastavniku se preporučuje da vrši česte sistematizacije gramatičkih sadržaja, čije je usvajanje i učenje bilo predviđeno u prethodnim razredima. Obim novih sadržaja koji se uvode u osmom razredu, kao i stepen njihovog produbljivanja, zavisi, prvenstveno, od nivoa savladanosti prethodno obrađivanih gramatičkih sadržaja, ali i od kognitivnog stila učenika. **Engleski jezik**

Učenici treba da razumeju i koriste:

1. Imenice - receptivno i produktivno

a) Brojive i nebrojive imenice: *rain, water, season, year*

b) Složenice: *make-up, tracksuit, sweatshirt*

v) Množina imenica na *-y, -f, -fe: body, bookshelf, wife*

g) Nepravilna množina: *feet, people, mice*

d) Saksonski genitiv sa imenicom u množini (pravilna i nepravilna množina)

2. Član

a) *neodređeni član*

- ispred reči: *hundred, thousand,* da označi jedan

- ispred imena pripadnika naroda: *a German*

- posle izraza, posle kojih sledi zajednička imenica: *There is a book on the table.* b) *određeni član*

- ispred prezimena da označi celu porodicu: *the Browns*

- ispred muzičkih instrumenata: *the guitar*

- ispred imenica koje označavaju nešto jedinstveno: *the earth, the moon* v) *nulti član*

- uz prisvojne zamenice: *my book, his house*

- ispred imena mostova, trgova, železničkih stanica, parkova, aerodoroma:

3. Zamenice

a) Povratne zamenice,
grade se dodavanjem
nastavka - *self*

b) Prisvojne zamenice: 4.

Determinatori

few/a few koristimo ispred brojih imenica *little/a*

little koristimo ispred nebrojivih imenica

Razlika ovih reči sa članom i bez člana je u sledećem sa *a* imaju pozitivno značenje (malo, ali ipak dovoljno), bez *a* imaju negativno značenje (vrlo malo, nedovoljno)

5. Pridevi

- izražavanje nacionalne pripadnosti: *British*

- poređenje sa: *as+positive+as: He is as tall as his brother.*

6. Brojevi

Prosti brojevi do 10000. Redni brojevi do 100. godine

7. Glagoli

a) *The Past Continuous Tense*, potvrdni, upitni i odrični oblici, receptivni i produktivno, za izražavanje radnje koja je trajala duži vremenski period u prošlosti

b) *Used to*

v) *The Future Tense*

g) Prvi kondicional

d) Modali *must /mustn't, have to, should /shouldn't, will/would, may /might*

đ) Prepričavanje iskaznih rečenica i pitanja u sadašnjosti

8. Prilozi i priloške odredbe

a) za vreme: *last year/week/month, ago, tomorrow, yesterday*

b) za mesto i pravac kretanja: *beside, by, upstains/downstairs, to*

v) za način: *well*

g) za učestalost: *every day, often, once, twice, three times, sometimes, usually*

Red priloga u rečenici 1. način, 2. mesto, 3. vreme (ako su zastupljeni):

They were working hard in the garden all day.

9. Predlozi - receptivno i produktivno (bez gramatičkih objašnjenja)

a) pozicija u prostoru: *between, in front of*

b) pravac kretanja: *away, from, into*

v) vreme: *at 10, on the fourth of July, in March*

g) doba dana, godišnje doba: *in spring, at noon*

d) poreklo: *from England*

đ) sredstvo: *with a pen, by bus*

e) namena: *for painting*

10. Veznici i vezнички izrazi: *then, before, after, during, later, in the end*

11. Rečenica

Red priloga u rečenici 1. način, 2. mesto, 3. vreme (ako su zastupljeni):

They were working hard in the garden all day.

Relativne klauze uz *who, which, where*

Italijanski jezik

1. Imenice

Vlastite imenice i zajedničke, odgovarajući rod i broj sa determinativom: *Maria, Giovanni, Belgrado, Roma, Signor Rossi, Signora Rossi, i miei genitori, il nostro paese, questa casa, l'Italia, la Serbia, il Tirreno, l'Adriatico, le Alpi, gli Appennini; i miei genitori, mia madre, Il loro padre, il nostro paese, i vostri figli, questo studente, questa ragazza, quell'amico, quella casa,* itd.

Sistemski prikaz morfoloških karakteristika.

2. Član

Oblici određenog i neodređenog člana. Osnovna upotreba.

Slaganje određenog i neodređenog člana sa imenicom ili pridevom.

Član spojen s predlozima *di, a, da, in, su* i *con*.

Određeni član ispred datuma: *Oggi è il 25 novembre*. Ispred imena dana u nedelji *abbiamo lezioni di lingua italiana il linedì e il gioveddì.*

Upotreba člana uz vlastita imena, geografske pojmove, imena gradova i država, prezimena.

Partitivni član kao supletivni oblik množine neodređenog člana *(C'è un libro: Ci sono dei libri).*

Upotreba člana uz prisvojni pridev i imenice koje iskazuju blisko srodstvo *(Mia sorella si chiama Ada. Domani andiamo a Roma con i nostri nonni).*

Položaj člana i predloga uz neodređeni pridev *tutto*.

Partitivni član. *Mangio delle mele*. Izostavljanje u negaciji. *Non mangio pane*. Upotreba predloga *di* uz izraze koji izražavaju određenu količinu. *Prendo un bicchiere d'acqua minerale*.

3. Zamenice

Lične zamenice u službi subjekta: *io, tu, lui, lei, Lei, noi, voi, loro*.

Naglašene lične zamenice u službi objekta: *me, te, lui, lei, Lei, noi, voi, loro*.

Naglašene lične zamenice u službi direktnog objekta *complemento oggetto*: *mi, ti, lo, la, La, ci, vi, li, le*

Nenaglašene lične zamenice u paru: *Compro il libro a Luigi. Glielo compro*.

Prisvojne zamenice *(mio, tuo, suo, nostro, vostro, loro).* Pokazne zamenice *(questo, quello).*

Upitne zamenice *chi?* i *che?/ che cosa?*

Neodređene zamenice pridevi *(niente/nulla, nessuno, qualcosa, qualcuno, qualche, alcuni)*

Relativne zamenice *(che, cui, il quale/la quale)*

4. Pridevi

Opisni pridevi, slaganje prideva i imenice u rodu i broju. Opisni pridevi *buono* i *bello*; neodređeni pridev *tutto*. Posebne karakteristike prideva *santo* i *grande*

Komparacija prideva: *Maria è più alta di Marta. Noi siamo più veloci di voi. Maria e' la piu' alta della classe.*

Apsolutni superlativ *Maria è bellisima.*

Prisvojni pridevi: *mio, tuo, suo, nostro, vostro, loro.* Upotreba člana uz prisvojne prideve.

Pokazni pridevi: *questo, quello*.

Naziv boja, morfološke osobenosti prideva *viola, rosa, blu, arancione.*

Glavni brojevi (preko 1000) i redni (do 20). Redni brojevi.

5. Predlozi

Prosti predlozi *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra* i njihova osnovna upotreba.

Predlozi *dentro, fuori, sotto, sopra, davanti dietro*.

Upotreba predloga ***di*** *(Marco finisce di fare i compiti. La mamma dice di non fare tardi),* ***a*** *(Vado a giocare. Sei bravo a pattinare. Usciamo a giocare con gli amici.),* ***da*** *Vengo da Belgrado. Andiamo dai nonni,* ***in*** *(vado in Italia, vivo nel lazio, ho un cappello in testa)* 6. Glagoli

Sadašnje vreme *(Presente Indicativo)*

Imperativ *(Imperativo)*, zapovedni način. Zapovedni način, za sva lica: *Fa' presto! Non tornare tardi! Non andate via senza di me. Prego Signora, entri! Mi dia un etto di prosciutto e tre tosette, per favore.*

Povratni glagoli.

Upotreba glagola *piacere*.

Perfekt *(Passato Prossimo)* Pravilnih i nepravilnih glagola: *Ho comprato un chilo di pesche. Sono andata alla stazione.* Perfekt modalnih glagola *volere, dovere, potere, sapere. Sono dovuto andare dal dentista. Ho potuto leggere i titoli in italiano.*

Kondicional prezenta *(Condizionale Presente): Vorrei un chilo di mele, per favore! Potresti prestarmi il tuo libro di italiano?*

Futur pravilnih i nepravilnih glagola. *Noi tormeremo a casa alle cinque.*

Imperfekat *(Imperfetto): C'era una volta un re e viveva in un castello.*

Pluskvamperfekat *(Trapassato prossimo): Sono arrivato alla stayione quando il treno era già partito.*

Prezent konjunktiva *(Congiuntivo presente): Penso che Maria debba studiare di più.*

Prosti perfekat *(Passato Remoto)* tvorba i osnovna upotreba, samo receptivno: *Marco entrò e vide il computer acceso. Ma nella stanza non c'era nessuno.*

7. Prilozi

Potvrdni, odrеđni *(sì, no)*. Osnovni prilozi *bene, male, molto, poco, troppo, meno, più* i priloški izrazi za određivanje vremena *(prima, durante, dopo)* i prostora. *a destra, a sinistra, dritto, davanti, dietro, sotto, sopra, su, giù*

Upitni prilozi: *quando?, come?, perché? dove?*

Građenje priloga od prideva pomoću sufiksa *mente*

Rečce

8. Rečca *ci* (s priloškom vrednošću), *ne*.

9. Veznici: *e, o, ma, se*.

10. Rečenica:

Prosta i proširena rečenica u potvrdnom i u odričnom obliku.

Upitna rečenica:

- s konstrukcijom izjavne rečenice potvrdnog oblika i upitnom intonacijom *(Leggete? Scrivete bene?)*;

- s konstrukcijom izjavne rečenice u odričnom obliku i upitnom intonacijom *(Non leggete? Non Scrivete?).*

Red reči u rečenici.

Složena rečenica: upotreba veznika koji uvode zavisnu rečenicu (vremensku, uzročnu, relativnu, hipotetički period)

Hipotetički period: Realna pogodbena rečenica *Se fa bel tempo vano un gita. Se farà bel tempo andrò un gita.*

Irealna pogodbena rečenica, sa imperfektom u protazi i apodozi: *Se faceva bel tempo, andavo un gita.* **Nemački jezik**

1. Imenica, zamenica, član

Upotreba imenica u kategorijama jednine i množine i svim padežima (nominativu, genitivu, dativu i akuzativu).

Upotreba najfrekventnijih obrazaca za izvođenje imenica, upotreba najfrekvenijih imeničkih složenica *(Sommerferien, Briefkasten).*

Upotreba neodređenog, određenog, nultog, negacionog, upitnog, prisvojnog i pokaznog člana: *Ich habe ein Buch. Schau mal, das Buch da! Er trinkt gern Tee. Er trinkt keinen Tee. Welches Buch liest du? Gib mir dein Buch. Gibt mir dieses Buch.*

Receptivna upotreba najfrekventnijih neodređenih determinativa (*manch-, viel-, einig-, all-*).

Upotreba kontrahovanog člana: *im Buch, am Strand, ans Meer*.

Upotreba ličnih zamenica u nominativu, akuzativu i dativu.

Upotreba neodređenih zamenica *man, jemand, etwas*.

2. Pridevi, predlozi i partikule

Upotreba prideva u atributskoj funkciji (receptivno).

Upotreba komparativa i superlativa (uključujući i komparativske fraze: *Dein Haus ist billiger als meine Wohnung.*)

Upotreba predloga za različite vrste prostronih i vremenskih odnosa, upotreba predloga koji regiraju i dativ i akuzativ *(Wechselpräpositionen): an, auf, in, hinter, über, unter, vor, zwischen)* za izražavanje mesta i pravca vršenja radnje.

Upotreba osnovnih partikula (receptivno): *Was machst du denn da? Das kann ich aber nicht.*

3. Glagol

Upotreba prezenta, upotreba osnovnih glagola u preteritu - pomoćnih, modalnih i najfrekventnijih jakih glagola, upotreba perfekta slabih glagola, kao i frekventnih glagola sa naglašenim i nenaglašenim prefiksom. Građenje i upotreba futura.

Građenje konjunktiva za izražavanje želje i ljubaznog pitanja: *Ich möchte nach Deutschland fahren. Ich hätte gern ein Kilo Äpfel.*

Upotreba imperativa.

Upotreba povratnih glagola sa povratnom zamenicom u akuzativu i dativu: *Ich wasche mich. Ich wasche mir die Hände.*

Upotreba modalnih i osnovnih modalitetnih glagola: *Ich habe zu packen. Ich hoffe, dich wiederzusehen.*

Fraza i rečenica

Upotreba genitivske posesivne fraze: *das Haus meiner Eltern.*

Upotreba osnovnih glagola, imenica, prideva sa predložnom dopunom: *Interesse für Sport, interessiert daran, sich interessieren für.*

Rečenični okvir. Razokvirenje u komunikativne svrhe (receptivno). Nezavisno složene i zavisno složene rečenice *(dass, ob, w-..., weil, obwohl).*

Ruski jezik

1) Izgovor grupa *ши, жи, ци.* Funkcija mekog znaka. Sistematizacija znanja o ruskom glasovnom sistemu, pravilima čitanja i pisanja.

2) Tipovi predikata bezličnih rečenica: *Мне хочется спать. Ей нужно хорошо отдохнуть*. (receptivno)

3) Iskazivanje uzroka: *Ученик ответил хорошо, потому что подготовился к уроку.* (receptivno)

4) Iskazivanje namere: *Я приехала сюда для того, чтобы отдыхать.* (receptivno)

5) Osnovni pojmovi o značenju i upotrebi glagolskog vida i sistema vremena glagola *братьвзять, говорить-сказать, класть-положить.*

6) Iskazivanje neodređenosti: *Кто-то пришел. Саша что-то сказал. Позовите когонибудь! Расскажи нам что-нибудь!* (receptivno i produktivno) 7) Iskazivanje osobine: *Сестра красивее брата. Сестра более красива, чем брат. Брат старше сестры. Брат рисует лучше сестры. Аня самая красивая девушка в классе.* (receptivno i produktivno)

8) Iskazivanje vremenskih odnosa: *Я родилась десятого августа девяносто шестого года...* (receptivno i produktivno)

9) Konstrukcije sa glagolima kretanja *нести-носить, везти-возить: Вон идет бабушка и несет нам подарки. К нам едет бабушка и везет нам подарки...* **Francuski jezik**

Učenici treba da razumeju i koriste[5]:

1. **Sredstva za naglašavanje rečeničnih delova** - poziciono naglašavanje: *Alors, cette chanson, elle vous plaît? Elles, on ne veut plus les voir!*

2. Sredstva koja ukazuju na lice - lične zamenice uz negativni imperativ: *Ne me regarde pas! Ne lui ouvre pas! Ne te fâche pas!*

3. Aktualizatore imenice:

a) Oblici *mon, ton, son* ispred imenica ženskog roda koje počinju samoglasnikom ili nemim *h: Mon école, ton amie, son héroïne;*

b) oblik *cet* ispred imenica muškog roda koje počinju samoglasnikom ili nemim *h: cet ami, cet homme;*

v) brojeve preko 1000.

4. Sredstva za iskazivanje vremenskih i prostornih odnosa:

- pendant, de ... à, depuis, il y a..;

- près de ..., loin de..., au milieu de... au sommet de..., au bord de... .

5. Glagolske oblike, načine i vremena:

- gerundiv: *Je lis mon journal en mangeant; il a réussi en travaillant jour et nuit;*

- futur drugi indikativa: *Tu sortiras quand tu auras fini tes devoirs;*

- receptivno: oblike trećeg lica jednine i množine prostog perfekta indikativa;

- slaganje vremena u indikativa, uključujući i oblike kondicionala.

6. Sredstva za iskazivanje argumenata i logičkih odnosa:

- comme: Comme j'étais en retard, j'ai pris un taxi;

- parce que i puisque: Je voulais venir avec toi parce que tu me semblais triste; mais puisque tu ne veux pas, je n'insiste pas;

- c'est pourquoi: Sa mère est tombée malade, c'est pourquoi elle n'a pas pu venir;

- pourtant: Ils étaient très fatigués: ils sont pourtant venus et ils ont dansé toute la nuit!

- à cause de / grâce à: Il s' est trompé à cause de moi, je suis désolé; Elle a réussi grâce à ses amis;

- pour: Je vous appelle pour réserver;

- pour que: Elle te le dit pour que tu fasses attention la prochaine fois;

- d'abord, ensuite, enfin: D'abord, je vous parlerai de ma famille; ensuite, je vous montrerai quelques photos; enfin, je vous présenterai mon frère qui est pompier.

[5] *Napomena: Date kategorije, uglavnom preuzete iz semantičkih gramatika koncipiranih za učenike francuskog kao stranog jezika, namenjene su autorima udžbenika i nastavnicima i nije potrebno da ih učenici znaju; savetuje se, stoga, što manja upotreba lingvističkih termina u nastavnim materijalima i u procesu nastave. Objašnjenja treba davati u što jednostavnijoj, po mogućnosti shematizovanoj formi.*

Španski jezik

1. Imenska grupa

Rod i broj imenica - sistemski prikaz morfoloških karakteristika.

Determinativi - sistemski prikaz.

Opisni pridevi - sistemski prikaz morfoloških karakteristika i osnovni principi sintaksičke upotrebe.

Zamenice

Lične zamenice - sistemski prikaz.

Relativne zamenice: *que i quien*.

Neodređene zamenice: *esto, eso, aquello, lo.*

Brojevi.

Brojevi preko 1.000. Upotreba osnovnih brojeva umesto rednih. *(Abre el libro en la página 8. 24. de abril).*

Predlozi: *de, a, por, para, en con,* u imenskoj grupi prema građi predviđenoj programom za VIII razred.

2. Glagolska grupa

Glagoli

Glagolska vremena (futur, prezent, perfekat *(pretérito perfecto simple, imperfecto, pretérito perfecto compuesto)*, pluskvamperfekat) do tada usvojenih nepravilnih glagola.

Prezent subjunktiva pravilnih glagola i do tada usvojenih nepravilnih glagola.

Prezent 3. lica subjunktiva u funkciji imperativa.

Osnovne glagolske perifraze: *ir a + infintivo, tener que + infinitivo, deber + infinitivo, deber de + infinitivo, dejar de + infinitivo, estar + gerundio* u do tada obrađenim glagolskim vremenima.

Prilozi

Formiranje priloga pomoću sufiksa - *mente* (iz osnovnog rečnika).

Prilozi za vreme: *ahora, siempre, a menudo, con frecuencia, nunca, a veces, de vez en cuando, etc...*

Prilozi za količinu: *mucho, poco, bastante, suficiente(mente).*

Prilozi za način: *bien, mal, así, de tal manera, rápido, despacio, voluntariamente.*

Prilozi za mesto i pravac kretanja: *aquí, allí, en la calle, en casa, en iglesia, a casa, a clase, etc.*

Predlozi

Predlozi: *de, a, en, por, para* vezivanje glagola i dodataka. *(Hablar por teléfono. Este regalo es para ti. Viajar en avión. Lo hago por ti. Lo hago para ti. Pienso en ti todos los días).*

3. Složene rečenice

Složene rečenice: jukstaponirane *(Estaba durmiendo, no escuché nada)* i koordinirane *(Pedro lee y Jorge escucha la música).*

Direktan i indirektan govor sa indikativom.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Komunikativna nastava jezik smatra sredstvom komunikacije. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovode i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za za učenike, u prijatnoj i opuštenoj atmosferi; govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;

- nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke i vaspitne elemente kao i elemente koji vode što boljoj socijalizaciji učenika;

- bitno je značenje jezičke poruke;

- nastavnik i dalje učenicima skreće pažnju i upućuje ih na značaj gramatičke preciznosti iskaza;

- znanja učenika mere se jasno određenim ***relativnim*** kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;

- u cilju unapređivanja kvaliteta i kvantiteta jezičkog materijala, nastava stranog jezika zasniva se i na socijalnoj interakciji; rad u učionici i van nje sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, potragom za informacijama iz različitih izvora (internet, dečiji časopisi, prospekti i audio materijal) kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;

- nastavnik upućuje učenike u zakonitosti usmenog i pisanog koda i njihovog međusobnog odnosa.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće:

- usvajanje jezičkog sadržaja ciljanim i osmišljenim učestvovanjem u društvenom činu;

- poimanje nastavnog programa kao dinamične, zajednički pripremljene i prilagođene liste zadataka i aktivnosti;

- nastavnik je tu da omogući pristup i prihvatanje novih ideja;

- učenici se tretiraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;

- udžbenici postaju izvori aktivnosti i moraju biti praćeni upotrebom autentičnih materijala;

- učionica postaje prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;

- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče učenike na studiozni i istraživački rad;

- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto.

Tehnike (aktivnosti)

Tokom časa se preporučuje dinamično smenjivanje tehnika / aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

1. Slušanje i reagovanje na komande nastavnika ili sa trake (slušaj, piši, poveži, odredi ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku, itd.).

2. Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.)

3. Manualne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera za učionicu ili roditelje i sl.)

4. Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa trake povezati pojmove u vežbanki, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.)

5. Igre primerene uzrastu

6. Pevanje u grupi

7. Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...)

8. Rešavanje "tekućih problema" u razredu, tj. dogovori i mini-projekti

9. Crtanje po diktatu, izrada slikovnog rečnika

10. "Prevođenje" iskaza u gest i gesta u iskaz

11. Povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom i tekstom, povezivanje naslova sa tekstom ili pak imenovanje naslova

12. Zajedničko pravljenje ilustrovanih i pisanih materijala (izveštaj/dnevnik sa putovanja, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije)

13. Razumevanje pisanog jezika:

- uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice...)

a. prepoznavanje veze između grupa slova i glasova

b. odgovaranje na jednostavna pitanja u vezi sa tekstom, tačno/netačno, višestruki izbor

c. izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi

14. Uvođenje dečije književnosti i transponovanje u druge medije: igru, pesmu, dramski izraz, likovni izraz.

15. Pismeno izražavanje:

- povezivanje glasova i grupe slova

- zamenjivanje reči crtežom ili slikom

- pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje "uljeza", osmosmerke, ukrštene reči, i slično)

- povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama

- popunjavanje formulara (prijava za kurs, pretplatu na dečiji časopis ili sl, nalepnice za kofer)

- pisanje čestitki i razglednica

- pisanje kraćih tekstova

Elementi koji se ocenjuju ne bi trebalo da se razlikuju od uobičajenih aktivnosti na času. Isto tako, ocenjivanje treba shvatiti kao sastavni deo procesa nastave i učenja, a ne kao izolovanu aktivnost koja podiže nivo stresa kod učenika. Ocenjivanjem i evaluacijom treba da se obezbedi napredovanje učenika u skladu sa operativnim zadacima i kvalitet i efikasnost nastave. Ocenjivanje se sprovodi tako da težište bude na proveri postignuća i savladanosti radi jačanja motivacije, a ne na učinjenim greškama. Elementi za proveru i ocenjivanje:

- razumevanje govora,

- razumevanje kraćeg pisanog teksta,

- usmeno izražavanje,

- pismeno izražavanje,

- usvojenost leksičkih i sintaksičkih sadržaja,

- usvojenost gramatičkih struktura,

- pravopis,

- zalaganje učenika na času

- izrada domaćih zadataka i projekata (pojedinačnih, u paru i grupi).

Načini provere i utvrđivanja usvojenog znanja moraju biti poznati učenicima, odnosno u skladu sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje se primenjuju na redovnim časovima.

Predviđena su dva pismena zadatka, po jedan u svakom polugodištu.

Gramatički sadržaji u osmom razredu

U prethodnim razredima osnovne škole učenici su *usvajali* strani jezik. Učenje je na tom uzrastu bilo pretežno intuitivno: odgovarajućim nastavnim aktivnostima učenici su dovođeni u situaciju da slušaju strani jezik u okviru određenih, njima bliskih i razumljivih situacija, a zatim da naučene iskaze kombinuju da bi se usmeno i pismeno izrazili u sličnim kontekstima.

U petom razredu učenici su počeli da uočavaju prva jezička pravila koja su im olakšavala početno opismenjavanje na stranom jeziku.

Od petog razreda, paralelno sa *usvajanjem*, počinje i *učenje* stranog jezika; reč je o svesnom procesu koji posmatranjem relevantnih jezičkih (i nejezičkih) fenomena i razmišljanjem o njima omogućuje uočavanje određenih zakonitosti i njihovu konceptualizaciju.

Gramatički sadržaji predviđeni u prethodnim razredima dati su, dakle, sa dvostrukim ciljem: da bi učenici mogli da unaprede svoju komunikativnu kompetenciju, ali i da bi stekli osnovna znanja o jeziku kao složenom sistemu. Savladavanje gramatičkih sadržaja, stoga, nije samo sebi cilj, te se autorima udžbenika i nastavnicima predlaže da:

1. ohrabruju učenike da posmatranjem sami pokušavaju da otkriju gramatička pravila;

2. otkrivena gramatička pravila prikažu na shematizovan način;

3. u primerima i vežbanjima koriste što je moguće više poznatu leksiku;

4. primere i vežbanja kontekstualizuju;

5. dodatna objašnjenja - samo najneophodnija - zasnuju na analizi najčešćih gramatičkih grešaka svojih učenika;

6. ukazuju učenicima na nerazumevanje ili nesporazum kao moguće posledice gramatičke nepreciznosti / netačnosti.

Budući da se na ovom uzrastu gramatička znanja proširuju (sposobnost učenika da razumeju strani jezik i da se izraze njime umnogome prevazilazi njihova eksplicitna gramatička znanja), njihovo vrednovanje trebalo bi predvideti, pre svega, u okviru formativne evaluacije, to jest davanjem kratkih usmenih / pismenih vežbi kojima se proverava sposobnost učenika da primene određeno otkriveno gramatičko pravilo; ispravak je za učenike prilika da ga bolje razumeju i zapamte. U sumativnoj evaluaciji (na kraju polugodišta i školske godine), to jest u pismenim zadacima i prilikom provere sposobnosti usmenog izražavanja, ne bi trebalo davati gramatička vežbanja, već bi gramatičku tačnost nastavnik trebalo da vrednuje kao jedan od više elemenata kojim se ocenjuju različite receptivne i produktivne jezičke veštine. Elementi i skala vrednovanja, usaglašeni na nivou škole, trebalo bi da budu poznati i jasni učenicima.

FIZIČKO VASPITANJE - IZABRANI SPORT

(1 čas nedeljno, 34 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave izbornog predmeta fizičko vaspitanje - izabrani sport jeste da učenici zadovolje svoja interesovanja i potrebe za sticanjem znanja, sposobnosti za bavljenje sportom kao integralnim delom fizičke kulture i nastojanje da stečena znanja primenjuju u životu (stvaranje trajne navike za bavljenje sportom i učešćem na takmičenjima).

Opšti operativni zadaci:

Opšti operativni zadaci se ne razlikuju od osnovnih opštih zadatka fizičkog vaspitanja:

- razvoj i održavanje motoričkih sposobnosti učenika;

- učenje i usavršavanje motoričkih formi izabranog sporta;

- sticanje teorijskih znanja u izabranom sportu;

- poznavanje pravila takmičenja u izabranom sportu;

- formiranje navika za bavljenje izabranim sportom;

- socijalizacija učenika kroz izabrani sport i negovanje etičkih vrednosti prema učesnicima u takmičenja;

- otkrivanje darovitih i talentovanih učenika za određeni sport i njihovo podsticanje da se bave sportom.

Posebni operativni zadaci:

- razvoj i održavanje specifičnih motoričkih sposobnosti (koje su naročito značajne za uspešno bavljenje izabranim sportom);

- učenje i usavršavanje osnovnih i složenih elemenata tehnike izabranog sporta;

- pružanje neophodnih znanja iz izabranog sporta (principi tehnike, način vežbanjatreniranja, sticanje osnovnih i produbljenih taktičkih znanja, pravila takmičenja u sportu itd.) i njihova primena u praksi;

- učenje i usavršavanje osnovne taktike izabranog sprta i njena primene u praksi;

- obavezna realizacija takmičenja na odeljenjskom i razrednom nivou;

- zadovoljavanje socijalnih potreba za potvrđivanjem i grupnim poistovećenjem i dr.;

- stvaranje objektivnih predstava učenika o sopstvenim mogućnostima za učešće u izabranom sportu;

- podsticanje stvaralaštva učenika u sportu (u domenu tehnike, taktike i takmičenja).

ORGANIZACIONI OBLICI RADA

Osnovni organizacioni oblik rada je nastavni čas.

SADRŽAJI PROGRAMA

Programski sadržaji fizičkog vaspitanja-izabranog sporta čini sledeća struktura:

- razvijanje motoričkih spoosbnosti učenika;

- sportsko-tehničko obrazovanje učenika (obučavanje i usavršavanje tehnike);

- individualna i kolektivna taktika izabranog sporta;

- teorijsko obrazovanje;

- pravila izabranog sporta;

- organizovanje unutar odeljenskih i međuodeljenskih takmičenja.

TEORIJSKO OBRAZOVANJE

Teorijsko obrazovanje:

- upoznavanje učenika vrednostima izabranog sporta;

- upoznavanje učenika sa osnovnim principima vežbanja u skladu sa njegovim uzrastom;

- upoznavanje učenika sa štetnim posledicama nepravilnog vežbanja i predoziranja u izabranom sportu;

- upoznavanje učenika sa etičkim vrednostima i slabostima sporta;

- upoznavanje učenika sa estetskim vrednostima sporta.

Minimalni obrazovni zahtevi:

Predmetni nastavnici utvrđuju minimalne obrazovne zahteve, u skladu sa usvojenim programom za svaki izabrani sport. Pod tim se podrazumeva:

- savladanost osnovne tehnike i njena primena;

- poznavanje i primena elementarne taktike;

- poznavanje i primena pravila;

- angažovanost i učešće učenika na takmičenjima u izabranom sportu.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Nastava fizičko vaspitanje - izabrani sport obavezan je izborni predmet i realizuje se u okviru redovne nastave sa jednim časom nedeljno koji se unosi u raspored časova škole. Časovi se upisuju prema redovnom rasporedu časova u rubriku dnevnika pod nazivom fizičko vaspitanje - izabrani sport (npr. atletika) i posebno se numerišu.

Svaki učenik je obavezan da se opredeli za jedan sport koje mu se ponudi početkom školske godine, a još bolje na kraju prethodnog razreda.

Škola učenicima treba da ponudi takav izbor da njime budu ponuđeni najmanje dva individualna i dva kolektivna sporta. Ukoliko škola ima optimalne uslove za rad, učenicima se može ponuditi i više sportova. Prihvataju se oni sportovi za koje se opredelilo najviše učenika u jednom odeljenju (celo odeljenje realizuje program izabranog sporta cele školske godine). Izbor sporta vrši se na nivou odeljenja.

Predlog za izabrani sport daje aktiv nastavnika fizičkog vaspitanja, u skladu sa uslovima rada škole. Predlog mora biti realan. Predlažu se sportovi za koje postoje adekvatni uslovi.

Učenici jednog odeljenja u osmom razredu mogu izabrati isti sport koji su upražnjavali u prethodnim razredima (V, VI, VII) ili mogu izabrati novi sport koji do tada nisu upražnjavali.

I OSNOVNE KARAKTERISTIKE PROGRAMA

Osnovne karakteristike programu su:

- izbornost;

- da služe potrebama učenika;

- omogućavanje nastavnicima ne samo da planiraju već i da programiraju rad u nastavi u skladu sa sopstvenim znanjima, iskustvima;

- program u velikoj meri omogućava kreativnost nastavnika;

- program je u funkciji celokupne nastave fizičkog vaspitanja učenika.

Predlog sportova koji se ponude učenicima kao izbor.

1. U prvom redu, sportovi koji se u određenom obimu obrađuju kroz nastavu fizičkog vaspitanja:

- atletika;

- gimnastika;

- ritmička gimnastika:

- rukomet;

- košarka; - odbojka; - mali fudbal; - ples.

2. Sportovi koji se nalaze u programima takmičenja "Saveza za školski sport i olimpijsko vaspitanje Srbije":

- atletika;

- streljaštvo;

- plivanje;

- odbojka;

- košarka;

- rukomet;

- mali fudbal;

- stoni tenis;

- gimnastika.

3. Sportovi za koje je zainteresovana lokalna sredina, odnosno lokalna samouprava.

4. Sportovi za koje postoje odgovarajući prirodni i materijalni resursi: -

skijanje;

- veslanje.

5. Sportovi sa kojima su se učenici upoznali kroz kursne oblike rada. *Didaktičko-metodičko uputstvo za realizaciju časova izabrane sportske grane (izbornog sporta)*

- Časove izabrane sportske grane potrebno je sa metodičkog stanovišta u što većoj meri prilagoditi modelu časa fizičkog vaspitanja.

- U skladu sa motoričkim formama koje karakterišu izabrani sport i koje se primenjuju u osnovnoj fazi časa, neophodno je birati vežbanja, kako za uvodno-pripremnu tako i završnu fazu časa.

- Težište rada u svim izabranim sportovima da je na tehnici i njenoj primeni u situacionim uslovima.

- Kod individualnih sportova insistirati na primeni kretanja u takmičarskim uslovima. Nastojati da se trči ili pliva što brže, skače što više ili baca što dalje, postiže što više krugova itd.

- Kod kolektivnih sportova (sportskih igara) forsirati uvežbavanje tehnike i taktike najviše kroz igru i situacione uslove približne uslovima igre.

- Na svakom času u određenim vremenskim intervalima sprovoditi takmičenje između ekipa. - U radu na ovim časovima neophodno je praviti timove-ekipe prema sposobnostima. - Na časovima izabranog sporta obavezno je primenjivati diferencirane oblike rada u skladu sa znanjima i sposobnostima učenika. Ovakav pristup je obavezan uvažavajući strukturu učenika koji su se opredelili za određeni sport (ima onih koji su se tim sportom već bavili ili se njime bave i učenika početnika).

- Sadržaje rada na časovima programiraju nastavnici zaduženi za realizaciju predmeta fizičko vaspitanje - izabrani sport u skladu sa znanjima o sportskoj grani i sagledavanjem sposobnosti i znanja učenika.

- Programirani sadržaji planiraju se kao i svi ostali časovi nastave fizičkog vaspitanja.

- Ocenjivanje učenika je u skladu sa obimom i kvalitetom onog naučenog sadržaja koji je za učenike određen (program za početnike i program za naprednije).

- Realizacijom časova fizičkog vaspitanja - izabrani sport pratiti i zapažati učenike koji su posebno talentovani za sport i upućivati ih da se njime bave i izvan škole u klubovima i sportskim školama ako to žele ili imaju interesovanja.

- Tokom rada sa učenicima uočavati one čije se interesovanje za određeni sport ne poklapa sa njihovim mogućnostima i istim na kraju školske godine savetovati za koji sport da se opredele u narednoj školskoj godini.

II ORGANIZACIJA VASPITNO-OBRAZOVNOG RADA

Sadržaji nastave fizičko vaspitanje - izabrani sport mogu se realizovati u objektima škole, na odgovarajućim vežbalištima - objektima van škole, pod uslovom da se nalaze u blizini škole ili da je za učenike organizovan namenski prevoz (sportska hala, bazen, otvoreni tereni, klizalište, skijalište itd.).

Časovi se mogu organizovati u istoj smeni u okviru rasporeda časova sa drugim predmetima ili u suprotnoj smeni, ako za tim postoji potreba i adekvatni uslovi.

III PLANIRANJE VASPITNO-OBRAZOVNOG RADA

Planiranje obrazovno-vaspitnog rada sprovode nastavnici u skladu sa osnovnim principima planiranja nastave fizičkog vaspitanja. Godišnji plan rada je obavezni oblik nastavnog planiranja iz koga proističu mesečni i nedeljni planovi rada.

Shodno uobičajenoj praksi, nastavnici obavezno izrađuju i pripremu za pojedinačan čas. Priprema za čas bazira se na prihvaćenoj četvorodelnoj strukturi časa primerenog potrebama nastave fizičkog vaspitanja.

IV PRAĆENJE I OCENJIVANJE

Praćenje i vrednovanje postignuća učenika

Praćenje napretka učenika obavlja se sukcesivno tokom cele školske godine, a na osnovu jedinstvene metodologije koja predviđa sledeće tematske celine. U osmom razredu ocenjivanje se vrši brojčano, na osnovu ostvarivanja operativnih zadataka i minimalnih obrazovnih zahteva:

- stanje motoričkih sposobnosti;

- usvojene zdravstveno-higijenske navike;

- dostignuti nivo savladanosti motornih znanja, umenja i navika u skladu sa individualnim mogućnostima; - odnos prema radu.

1. Praćenje i vrednovanje motoričkih sposobnosti vrši se na osnovu savladanosti programskog sadržaja kojim se podstiče razvoj onih fizičkih sposobnosti za koje je ovaj uzrast kritičan period zbog njihove transformacije pod uticajem fizičkih aktivnosti - koordinacija, gipkost, ravnoteža, brzina, snaga i izdržljivost.

2. Usvojenost zdravstveno-higijenskih navika prati se na osnovu utvrđivanja nivoa pravilnog držanja tela i održavanja lične i kolektivne higijene, a, takođe, i na osnovu usvojenosti i primene znanja iz oblasti zdravlja.

3. Stepen savladanosti motornih znanja i umenja sprovodi se na osnovu minimalnih programskih zahteva, koji je utvrđen na kraju navođenja programskih sadržaja.

4. Odnos prema radu vrednuje se na osnovu redovnog i aktivnog učestvovanja u nastavnom procesu, takmičenjima i vanškolskim aktivnostima.

Ocenjivanje učenika u okviru praćenja i vrednovanja nastavnog procesa, vrši se na osnovu pravilnika o ocenjivanju učenika osnovne škole i na osnovu savremenih didaktičko metodičkih znanja.

Pedagoška dokumentacija i didaktički materijal Obavezna

pedagoška dokumentacija je:

Dnevnik rada, struktura i sadržaj utvrđuje se na republičkom nivou i odobrava ga ministar, a nastavniku se ostavlja mogućnost da ga dopuni onim materijalom za koje ima još potrebe.

Planovi rada: godišnji, po razredima i ciklusima, plan stručnog aktiva, plan vančasovnih i vanškolskih aktivnosti i praćenje njihove realizacije.

Pisane pripreme nastavnik sačinjava za pojedine nastavne teme koje sadrže: vremensku artikulaciju ostvarivanja nastavne teme (ukupan i redni broj časova, vreme realizacije), konzistentnu didaktičku strukturu časova (oblike rada, metodičke postupke obučavanja i uvežbavanja).

Radni karton: ima svaki učenik sa programom sadržaja koji se vežba, a koji sačinjava učitelj ili predmetni nastavnik i koji je prilagođen konkretnim uslovima rada.

Formulari za obradu podataka za: stanje fizičkih sposobnosti, realizaciju programskih sadržaja u časovnoj i vančasovnoj organizaciji rada.

Očigledna sredstva: crteži, konturogrami, video-trake aranžirane, tablice orijentacionih vrednosti motoričkih sposobnosti, raznovrsna obeležavanja radnih mesta i drugi pisani materijali koji upućuju učenike na lakše razumevanje i ostvarivanje radnih ciljeva i zadataka.

V. IZBORNI NASTAVNI PREDMETI SVAKODNEVNI ŽIVOT U PROŠLOSTI

(1 čas nedeljno, 34 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj izučavanja predmeta *svakodnevni život u prošlosti* jeste proširivanje znanja iz oblasti opšte kulture i osposobljavanje učenika da, upoznavanjem s načinom života ljudi u prošlosti, bolje razumeju svet i vreme u kome žive i razviju svest o kontinuitetu i raznovrsnosti istorijskih pojava i procesa. Učenici bi trebalo da se upoznaju sa specifičnostima dinamike društvenih i kulturnih promena i da nauče kako da sagledaju sebe u odnosu prema "drugom"

kako bi sopstveni identitet potpunije i celovitije integrisali u širi kontekst razuđene i složene sadašnjosti.

Zadaci predmeta su da učenici, posredstvom nastave, koja je usmerena upoznavanju različitih elemenata svakodnevnog života, kao što su odnosi u porodici, ishrana, obrazovanje, igre, zabava, stanovanje, odevanje i drugo, uoče njihovu uslovljenost istorijskim događajima i procesima. Koncepcija nastave ovog izbornog predmeta naglasak stavlja na upoznavanje s osnovnim elementima svakodnevnog života u prošlosti Srbije, Evrope i sveta, s namerom da se uoče njihovi zajednički imenitelji i prepoznaju različitosti koje postoje u datom istorijskom kontekstu, kao i u odnosu na savremeno doba u kojem učenik živi. Podsticanjem radoznalosti, kreativnosti i istraživačkog duha u proučavanju ovog predmeta, učenici treba da ovladaju elementarnim znanjima o prikupljanju istorijske građe i da razviju kritički odnos prema toj građi i drugim ostacima prošlih vremena. **Operativni zadaci**

Učenici treba da:

- razumeju značaj proučavanja svakodnevnog života u prošlosti

- usvoje i prošire znanja o razlikama između svakodnevnog života danas i u prošlosti

- steknu znanja o svakodnevnom životu u Evropi i svetu od kraja XIX do kraja XX veka

- steknu znanja o svakodnevnom životu kod Srba od kraja XIX do kraja XX veka

- usvoje i prošire znanja o ulozi fotografije, filma, radija i televizije u svakodnevnom životu ljudi nekad i sad

- razvijaju istraživačku radoznalost

- razvijaju sposobnost povezivanja znanja iz različitih oblasti.

SADRŽAJI PROGRAMA

UVOD

Pojam svakodnevnog života(uočavanje razlike između političke istorije, društvene istorije i istorije svakodnevnog života i ukazivanje na osnovne tematske oblasti istraživanja - ishrana, stanovanje, odevanje, obrazovanje, odnosi u porodici i lokalnoj zajednici, lečenje, religioznost i verovanja običnih ljudi, zabava, takmičarske igre i dr.).

Značaj proučavanja svakodnevnog životau prošlosti (prošlost ne pripada samo vladarima, vojskovođama i državnicima, već i običnim ljudima - ženama, muškarcima i deci, čiji život možemo upoznati jedino istraživanjem njihove svakodnevice).

FOTOGRAFIJA, FILM, RADIO I TELEVIZIJA NEKAD I SAD

Fenomen fotografije, filma, radija i televizije (kao tehnička dostignuća, način umetničkog izražavanja, sredstva masovne komunikacije, saznavanja i obrazovanja, i kao izuzetan istorijski izvor).

Fotografija, film, radio i televizija u sadašnjosti (kao pratioci svih vidova života savremenog čoveka - njihova društvena funkcija, upotreba i zloupotreba; fotografija, film, radio i televizija u tržišnoj utakmici, ekonomskoj i političkoj propagandi).

Fotografija, film, radio i televizija u prošlosti (razvoj - optička sočiva, dagerotipija, mokra ploča, foto-aparat, filmska traka, pokretne slike, bioskop, radio talasi, katodna cev, ekran...; fenomen "tromosti oka", prva filmska projekcija 1895 - braća Limijer, filmski žurnali - film kao izvor informacija o događajima; "fabrika snova" u Holivudu - film kao masovna zabava i industrija, "zvezde" nemog filma - Čarli Čaplin, Baster Kiton, Rudolf Valentino, Glorija Svanson, Lilijen Giš...; početak ere zvučnog filma - Džez pevač iz 1927. sa Al Džolsonom u naslovnoj ulozi, pojava animiranih filmova - Volt Dizni i njegovi junaci; pojava kolor filmova; filmski trikovi, festivali i nagrade - Zlatna palma, Zlatni lav, Zlatni medved, Oskar...; osnivanje radio-stanica, pojava televizije 1925. godine i uvođenje prvih redovnih televizijskih programa 1935/36; prevlast televizije nad drugim medijima u drugoj polovini XX veka; primeri političke zloupotrebe fotografije, filma, radija i televizije u XX veku; najznačajniji reditelji - Dejvid Vork Grifit, Sergej Ejzenštajn, Luis Bunjuel, Čarli Čaplin, Džon Ford, Alfred Hičkok, Federiko Felini, Džon Hjuston, Orson Vels, Fransoa Trifo...).

Fotografija, film, radio i televizija u Srbiji nekad i sad (delatnost dvorskog fotografa Anastasa Jovanovića, porodični foto-albumi, prva filmska projekcija u Srbiji 1896, prvi srpski filmovi - *Krunisanje kralja Petra I* iz 1904. i prvi igrani film *Život i dela besmrtnog vožda Karađorđa* iz 1911. godine; bioskopi braće Savić i Svetozara Botorića u Beogradu, najznačajniji i najgledaniji filmovi, značajni filmski glumci - Ilija Stanojević, Dobrica Milutinović, Ljubinka Bobić i drugi; početak rada prve radio-stanice - Radio Beograda 1929, javna demonstracija televizije na sajmu u Beogradu 1939, tajno praćenje programa Radio Londona za vreme okupacije, osnivanje Televizije Beograd 1958, zajedničko gledanje TV programa, postojanje samo jednog televizijskog programa, kućni radio i TV aparati kao statusni simboli; međunarodno priznati srpski reditelji - Aleksandar Petrović, Živojin Pavlović, Dušan Makavejev, Emir Kusturica, Slobodan Šijan, Goran Marković, Srđan Karanović, Goran Paskaljević, Srđan Dragojević...).

SVAKODNEVNI ŽIVOT OD KRAJA XIX DO KRAJA XX VEKA Svakodnevni život u Evropi i svetu od kraja XIX do kraja XX veka

Način ishrane (promene u pripremanju namirnica, jelovniku, načinu čuvanja i konzerviranja hrane; kuhinjski aparati - električni šporet, frižider i dr; restorani "brze hrane", piće - pojava gaziranih bezalkoholnih pića, konzumiranje kafe, čaja, duvana i dr.).

Odevanje (prirodni i veštački materijali i načini obrade, stilovi u odevanju, kultura odevanja, modne kuće, pojava modne industrije, svakodnevna i svečana odeća, džins kao karakteristika odevanja mladih u čitavom svetu, nakit, frizure, šminka, parfemi, lična higijena...).

Porodični odnosi (tradicionalni i savremeni pogledi na porodicu, položaj deteta; promene nastale posle Prvog svetskog rata u odnosima među polovima, seksualna revolucija).

Stanovanje (građevinski materijali, način gradnje, razvoj građevinske tehnike, vrste objekata i organizacija prostora; razlika u načinu stanovanja između sela i grada i između bogatih i siromašnih; osvetljenje - gas i struja; grejanje, upotreba solarne energije, kućni inventar, kućni aparati - fen, mašina za veš, mikser, usisivač...; ukrašavanje stambenog prostora - slike, portreti članova porodice, fotografije).

Život u gradu (prostorno i urbano planiranje; industrijske četvrti, radnička naselja i predgrađa; boemske četvrti; pojava moderne infrastrukture - vodovod, kanalizacija, metro, problem zagađenja, odnošenje i skladištenje otpada; život u vreme svetskih ratova, primeri Pariza, Londona, Berlina, Njujorka, Moskve, Sankt Peterburga i dr.).

Život na selu (osnovni ritmovi agrarne proizvodnje, organizacija radnog dana, primena savremenih agrotehničkih mera i mehanizacije, migracije seoskog stanovništva u gradove).

Obrazovanje i vaspitanje (škole i univerziteti, uloga crkve i države - pojava svetovnog i obaveznog obrazovanja; širenje pismenosti, pojava školskih udžbenika, zabranjene knjige, pojava legata i zadužbina; položaj učenika - nagrađivanje i kažnjavanje, odevanje učenika, Skautski pokret).

Verski život (obeležja svakodnevnog života pripadnika različitih verskih konfesija - sličnosti i razlike u verovanjima i običajima između katolika, protestanata, pravoslavaca, muslimana, Jevreja; ateizam).

Vojska (život vojnika u ratu i miru, žene u vojsci, izrada i izgled vojne opreme: artiljerija, avijacija, podmornice, nosači aviona, automatsko oružje, torpeda, tenkovi, bojni otrovi, raketne jedinice, radari, nuklearno naoružanje i dr; razvoj moderne vojne strategije i taktike, uniforme i vojna odlikovanja; vojno obrazovanje, vojnici i civili u totalnom ratu).

Zabava (bioskopi, igre, ples uz muziku, gramofoni, magnetofoni, CD, kompjuteri, balovi, matine, maskiranje, ulični zabavljači, putujuća pozorišta; džez, rok i pop muzika i dr.).

Sport (moderne Olimpijske igre, amaterski i profesionalni sport, najpopularniji sportovi - košarka, fudbal, tenis, ragbi i dr.).

Komunikacije, putovanja i turizam (razvoj poštanskog, telegrafskog, telefonskog, železničkog, automobilskog i avionskog saobraćaja; auto i avio klubovi, novine i novinarstvo, Internet, otkrivanje novih destinacija, gostionice i hoteli, putničke agencije...). *Odnosi i stereotipi prema drugom i različitom* (prema pripadnicima druge nacije, veroispovesti, pola, rase, političkog uverenja, profesije, prema hendikepiranima i obolelima...).

Briga o telu i zdravlju - lečenje (bolnice, načini zdravstvene zaštite i preventive, razvoj medicine, rendgen zraci, humanitarne organizacije - Crveni krst; lekovi i lekovito bilje, apoteke, zarazne bolesti, bolesti mornara, higijenski uslovi, epidemije i dr.).

Svakodnevni život kod Srba od kraja XIX do kraja XX veka

Način ishrane (rekonstrukcija mogućeg jelovnika - dvor, grad, selo; promene u pripremanju namirnica, načinu čuvanja hrane i njenom konzerviranju; posni i mrsni ciklusi, nacionalna kuhinja, uticaji drugih kuhinja na karakter ishrane; piće, konzumiranje kafe i duvana).

Odevanje (materijali i tkanine, razlike u odevanju kod pripadnika različitih društvenih grupa; građansko odelo i uniforme; narodna nošnja u Srbiji, savremeni način odevanja).
Stanovanje(kultura stanovanja, građevinski materijali, način gradnje, izgled objekata i organizacija prostora; razlike u stanovanju kod Srba: dvorci, gradske kuće, konaci, seoske kuće; dvorovi vladara - Milana i Aleksandra Obrenovića, Petra i Aleksandra Karađorđevića, Nikole Petrovića, rezidencije Josipa Broza; ukrašavanje stambenog prostora - nameštaj, slike, ikone, portreti članova porodice, fotografije; uređenje dvorišta).

Industrija, trgovina i zanatstvo (industrijalizacija Srbije - pivare, staklare, tekstilna i automobilska industrija; stari zanati).

Život u gradu (osnovni tipovi gradskih naselja - grad, varoš, varošica, "divlja" naselja; orijentalni i evropski uticaji; elektrifikacija, javni gradski prevoz - fijakeri, tramvaji, trolejbusi i autobusi, život u gradu za vreme okupacije: 1915-1918. i 1941-1945. godine, primeri Beograda, Novog Sada, Niša, Kragujevca i dr.).

Život na selu (osnovni ritmovi agrarne proizvodnje; osnovna obeležja zemljoradnje, vinogradarstva i stočarstva; zadruga, moba, pozajmica; poljoprivredna oruđa, mlinovi, vetrenjače, čuvanje i skladištenje hrane, život na selu za vreme okupacije: 1915-1918. i 1941-1945. godine, migracije seoskog stanovništva u gradove).

Porodica (običaji životnog ciklusa - rođenje, svadba, smrt, sahrana; položaj muškarca, žene i deteta u porodici i lokalnoj zajednici, život u užoj i široj porodici).

Verski život(pravoslavni identitet, sličnosti i razlike u verovanjima i običajima između pravoslavaca i drugih veroispovesti - katolika, muslimana, Jevreja, protestanata; ateizam).

Društveni život (osnovni praznici - porodični, verski i državni; značaj praznika, promene praznika, promena kalendara; radni i neradni dani; uloga kafana, barova, "kafića", diskoteka; različiti oblici zabavnih aktivnosti: na selu - kolo, prela, posela, seoske slave; u gradu - balovi, matinei, soarei, klubovi, izleti, književne družine i čitališta, pozorište, bioskopi...).

Sport (osnivanje Srpskog olimpijskog kluba 1910, učešće na međunarodnim takmičenjima i veliki uspesi, sportska društva i klubovi - "Soko", "Partizan", "Crvena zvezda", "Vojvodina"...; savremeni sport i sportski život).

Odnosi i stereotipi prema drugom i različitom (prema pripadnicima druge nacije, veroispovesti, pola, rase, političkog uverenja, profesije, prema hendikepiranima i obolelima...).

Obrazovanje(širenje pismenosti u lokalnim sredinama, uvođenje obaveznog osnovnog obrazovanja, osnivanje muzičkih i umetničkih škola, ženskih učiteljskih škola i gimnazije, univerziteti, jedan dan u školi, školska slava, odevanje učenika, školovanje ženske dece, školovanje u inostranstvu, osnivanje pokreta *Trezvena mladež*, nasilje u školi).

Vojska (život vojnika u ratu i miru, žene u vojsci, izrada i izgled vojne opreme; razvoj vojne strategije i taktike, srpske i jugoslovenske vojne uniforme i odlikovanja; vojno obrazovanje - osnivanje vojne akademije).

Briga o telu i zdravlju - lečenje (bolnice u Srbiji, načini zdravstvene zaštite i preventive, humanitarne organizacije - Crveni krst; narodna i alternativna medicina, apoteke, zarazne bolesti, higijenski uslovi, epidemije...).

Komunikacije, putovanja i turizam (razvoj poštanskog, telegrafskog, telefonskog, železničkog, automobilskog i avionskog saobraćaja; auto i avio klubovi, novine i novinarstvo, Internet, otkrivanje novih destinacija, gostionice i hoteli, vizni režim kao presecanje komunikacija...).

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Nastavni program za osmi razred je koncepcijski tako postavljen da predstavlja smisaonu celinu koja se oslanja na nastavne sadržaje iz petog, šestog i sedmog razreda. Sastoji se iz tri tematske celine.

Prva celina se može odrediti kao bazična jer svi programi za ovaj predmet, od petog do osmog razreda, njome započinju. Sadržaji u okviru ove teme namenjeni su preciznijem određivanju pojma *svakodnevni život*, kao i objašnjavanju značaja proučavanja svakodnevnog života ljudi u prošlosti.

Druga celina obuhvata samo jedan sadržaj svakodnevnog života. U osmom razredu ta tema je *Fotografija, film, radio i televizija nekad i sad*, koja se obrađuje polazeći od sadašnjosti koja je učenicima poznata ka daljoj prošlosti, do vremena nastanka ovih medija.

Treća tematska celina se bavi različitim aspektima istorije društva i istorije svakodnevnog života u određenom vremenskom periodu. U osmom razredu to je savremeno doba (XX vek), čime se obezbeđuje veza sa proučavanjem istorijskih događaja u okviru obaveznog predmeta *istorija*.

Podelom na pomenute tematske celine, učenicima je omogućeno da se u bilo kojem razredu opredeljuju za ovaj izborni predmet prvi put, a da propušteni program(i) ne predstavljaju ozbiljniju prepreku. Oni učenici koji izaberu da tokom čitavog drugog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja izučavaju ovaj predmet, ovladaće najvažnijim pojmovima i pojavama koje čine svakodnevicu života ljudi u rasponu od praistorije do savremenog doba, a sa sadržajima četiri teme (po jedna za svaki razred) biće detaljnije upoznati.

Iako je ceo program zasnovan na saznanjima o prošlosti, neophodno je da se tokom rada sa učenicima vrši stalna komparacija sa savremenim dobom, čime se potencira shvatanje kontinuiteta u razvoju društva i bogatstvu sadržaja iz prošlosti. Programom se, takođe, aktuelizuju odnosi lokalno - globalno, pri čemu učenici imaju priliku da svoj zavičaj bolje prouče u odnosu na zadatu epohu.

U sadržaju programa date su osnovne tematske celine, a nastavnik ima slobodu da kreira konačnu verziju programa za svaku grupu sa kojom radi, uvažavajući interesovanja učenika i ciljeve i zadatke predmeta. Na početku školske godine, kad se učenici međusobno bolje upoznaju jer najčešće pripadaju različitim odeljenjima, potrebno je u dogovoru sa njima izvršiti izbor nastavnih sadržaja. Navodeći interesatne istorijske činjenice ili pitanja (kako su u prošlosti ljudi popravljali zube, kako su znali koliko je sati, na koji način su osvetljavali prostorije i dr.), nastavnik pobuđuje učeničku radoznalost i motiviše ih da se opredele za neke od ponuđenih sadržaja. Uloga i odgovornost nastavnika sastoje se u tome da te sadržaje, zatim, uobliči u konkretne nastavne teme, koje će biti obrađivane na časovima.

Na takav način odabran nastavni sadržaj, osnova je za dalji rad nastavnika, planiranje nastavnih aktivnosti i metodičko pripremanje za čas. Poželjno je da nastavnik tako organizuje svoj rad da planirane aktivnosti dobiju definisanu strukturu, koju odlikuju fleksibilnost i adaptibilnost. U pripremnoj fazi nastavnik prikuplja dovoljno informacija o sadržajima koji će biti predmet rada sa učenicima, ali će konačni obim informacija biti određen učeničkim potrebama i mogućnostima da ih pripreme i prime. Nastavnik je taj koji ne dozvoljava da dominira preterana faktografija, a nastoji da se postigne funkcionalnost znanja i povezanost činjenica u smisaone celine. On na različite načine podstiče osamostaljivanje učenika u prikupljanju i sređivanju istorijskih podataka, usmerava ih na različite izvore informacija i podučava ih kako da se prema njima kritički odnose. Na taj način se neguje istraživački duh i zanimanje za nauku, a podstiče se razvoj mišljenja zasnovanog na proverenim činjenicama i argumentima.

Osnovni pristup u radu jeste interdisciplinarnost i savlađivanje novih i nepoznatih činjenica pomoću onih bliskih i poznatih. U okviru ovog predmeta postoje velike mogućnosti za integraciju školskog i vanškolskog znanja učenika, za izlazak iz okvira školskih udžbenika i učionice, uključivanje roditelja i sugrađana koji poseduju znanja, kolekcije, knjige, filmove i drugu građu koja može da pomogne u realizaciji programa.

Nastavnik svakoj nastavnoj jedinici pristupa kao posebnom obrazovnom i didaktičkom problemu za koji zajedno sa učenicima pronalazi odgovarajuća rešenja. Uvek treba težiti kombinovanju različitih metoda rada (kratka predavanja, gledanje filmova, čitanje knjiga, diskusije, analiza pisanih izvora, slika i fotografija, posete arheološkim i istorijskim lokalitetima, pravljenje upotrebnih predmeta iz prošlosti...). Posebno je prikladno organizovati učenike u timove, gde se centralni zadatak rešava tako što svako ima svoj pojedinačni radni zadatak i ulogu u timu.

U izvođenju nastave samostalno istraživanje učenika je najvažnije, bez obzira na izabrane metode rada. Nastavnikova je uloga da organizuje nastavu, pruži pomoć učenicima u radu (od davanja informacija do upućivanja na izvore informacija) i da podstiče interesovanje učenika za predmet. U toku svih aktivnosti treba ohrabrivati razmenu informacija, kako između učenika i nastavnika, tako i između samih učenika.

Kvalitet nastave unapredиće upotreba različitih nastavnih sredstava kao što su: ilustracije, dokumentarni i igrani video i digitalni materijali, arheološki materijal ili kopije nalaza, posete kulturno-istorijskim spomenicima, kompjuterske igre koje se zasnivaju na rekonstrukciji društva iz prošlosti i dr.

Domaći zadaci imaju svoje opravdano mesto u realizaciji ovog programa. Ukoliko se dobro postave, neće dodatno opteretiti učenike niti kod njih izazvati odbojnost. Razlog za uvođenje domaćih zadataka ne proizilazi iz malog fonda časova i obimnog gradiva, već iz samog cilja predmeta. Domaći zadaci će doprineti da se učenici osamostale u istraživačkim aktivnostima i prikupljanju podataka, posebno kada se usklade s interesovanjima učenika (ne treba svi učenici da imaju isti domaći zadatak). Mnoge domaće zadatke učenici mogu raditi u paru ili manjoj grupi, uz pomoć porodice, za vreme raspusta, što su nedovoljno iskorišćeni modaliteti u radu s učenicima.

Kao i kod drugih izbornih predmeta kod kojih ocena ne utiče na školski uspeh, ocenjivanje dobija nešto drugačiju pedagošku dimenziju. Za ovaj predmet klasično pismeno i usmeno ispitivanje znanja nije pogodno. Svaka nastavna aktivnost je prilika da se učenik oceni. Nastavnik prati celokupni rad učenika i nagrađuju sve njegove aspekte. Pored stečenog znanja o svakodnevnom životu ljudi u prošlosti, nastavnik treba da nagradi i učeničko

angažovanje, učešće i posvećenost aktivnostima nezavisno od postignuća. Ocena je odraz individualnog napredovanja učenika i podsticaj za njegov dalji razvoj.

Kako je sadržaj predmeta povezan sa svim oblastima života (ishrana, odevanje, obrazovanje, lečenje, proizvodnja, zabava...), učenici imaju priliku da savlađivanjem programa ovog predmeta dobiju brojne informacije značajne za svoj budući profesionalni razvoj. Nastavnik treba da ima u vidu i ovaj aspekt predmeta i, ukoliko kod nekog učenika prepozna posebno interesovanje za određene sadržaje, ili ih učenik zatraži sam, može da mu ukaže kojom profesijom bi se mogao baviti, odnosno u kojoj srednjoj školi se stiču znanja i zvanja za određenu oblast.

Da bi se zadaci nastave što potpunije ostvarili, trebalo bi da postoji korelacija s drugim obaveznim i izbornim nastavnim predmetima kao što su *istorija, geografija, srpski jezik, likovna kultura, muzička kultura, crtanje, slikanje i vajanje, šah, verska nastava, građansko vaspitanje...*

Na kraju školske godine, kao mogućnost da se sistematizuje i rekapitulira usvojeno znanje, može se organizovati izložba, priredba ili druga prigodna manifestacija, na kojoj bi učenici pokazali stečeno znanje, materijale, predmete i drugu građu koju su prikupili izučavajući ovaj izborni predmet. Ovakve izložbe/priredbe zahtevaju od nastavnika da planira časove na kraju školske godine za njihovu pripremu.

Posebni zahtevi

Fotografija, film, radio i televizija nekad i sad

Realizovanjem nastavnih sadržaja ove tematske celine učenici će se upoznati sa ulogom i značajem fotografije, filma, radija i televizije u životu ljudi. Nastavne aktivnosti treba tako organizovati da učenici shvate psihološki i socijalni aspekt ovih medija i njihovu pozitivnu i negativnu ulogu.

Da bi razumeli taj aspekt, od učenika se može tražiti da zamisle kako bi se osećali kada bi im neko oduzeo sve fotografije iz njihovog dosadašnjeg života, uništio snimke proslava njihovih rođendana, izgubio snimke njihovih roditelja kad su bili mladi, ili kako bi im izgledao život kada ne bi imali ni radio, ni televizor, ni DVD. Na taj način će se ukazati na značaj koji ovi mediji, osim na društvenom planu, imaju i za identitet i integritet svakog pojedinca. Učenici će uočiti čovekovu potrebu da zadrži i sačuva trenutke, posebno one koji su mu značajni, da bude brzo informisan o aktuelnim događajima, da se zabavi, prevaziđe dosadu...

Od starijih članova porodice učenici mogu da saznaju kako se nekada živelo kad nije svaka kuća imala televizor, radio ili fotoaparat. Neophodno je ukazati na činjenicu da je tehnološki razvoj u poslednjih nekoliko decenija XX veka omogućio veću dostupnost ovih medija ljudima, a da je ranije to bio statusni simbol.

Istoriju razvoja fotografije, filma, radija i televizije treba obraditi u obimu u kojem učenici žele, bez velikog broja podataka, koristeći prethodno stečena znanja i sa fokusom na razumevanje toka tehnološkog razvoja i na to kako su veće tehničke mogućnosti pobuđivale kreativnost. Na osnovu toga, učenici mogu da daju svoju projekciju o potencijalnom pravcu daljeg razvoja medija.

Pored razmatranja prošlosti i budućnosti medija, ipak najviše pažnje treba posvetiti sadašnjosti. Učenici mogu da analiziraju medije koji su sada u upotrebi i shvate kakvu ulogu oni imaju u savremenom društvu. Ta analiza može biti dobra podloga za organizovanje debate između dve grupe, od kojih bi jedna "branila" medije navodeći koliko su značajni za život čoveka, a druga bi ih "napadala" obrazlažući njihov negativan uticaj. Cilj takve debate je realno sagledavanje dobrih i loših strana medija i razvijanje kritičkog odnosa prema onome što mediji nude. U tu svrhu, mogu se koristiti kao primer reklame jer su povezane sa svim pojmovima ove teme, a ima ih u velikom broju i učenicima su dostupne.

Kako su fotografija, film, radio i televizija kao fenomeni bliski učenicima i svakodnevno se sa njima susreću, postoje velike mogućnosti da se organizuju različite aktivnosti. Učenici mogu da naprave "kratku istoriju" svoje porodice od dostupnih fotografija s odgovarajućim komentarima. Grupe učenika mogu da pripreme scenario i snime film, čiji je cilj da se zabeleži neki trenutak sadašnjosti za koji procenjuju da bi bio interesantan u budućnosti. Može se, takođe, pripremiti izložba fotografija sa temom iz školskog života.

Svakodnevi život od kraja XIX do kraja XX veka

Nastavni sadržaji preporučeni u ovoj temi daju mogućnost učenicima da steknu jasniju predstavu o periodu od kraja XIX do kraja XX veka. Najveći deo prošlosti pripada običnim ljudima, koji su nam po mnogo čemu veoma bliski. Taj "običan" i uglavnom "bezimeni" svet pojedinaca i lokalnih zajednica (sagledanih kao opozicija centru) čini zapravo istoriju sveta, koju klasična istorija, politički i događajno usmerena, predstavlja samo kroz istoriju država, vladara i vladajućih elita. Upoznavanjem sa ljudskom svakodnevicom u savremenom dobu, kao i u bilo kojoj drugoj istorijskoj epohi, učenicima će se ukazati brojne sličnosti i razlike s današnjim vremenom.

Uočavanje sličnosti i razlika ima dva osnovna cilja. Prvo, učenicima će se apstraktnost istorijske nauke o istorijskim procesima i iščezlim državama i kulturama približiti kroz "konkretizaciju" prošlosti u pojavi svakodnevice običnih ljudi prošlih vremena. Time se kod učenika stvara svest da je prošlost nekada bila nečija sadašnjost, kao što i naša svakodnevica veoma brzo postaje prošlost. Drugo, u dijalogu sa različitim i drugim, učenici će moći da potpunije sagledaju neposredno okruženje i društvo u kojem žive, kao i sebe same. Na taj način, doći će do proširivanja stečenih znanja, a u isto vreme proces formiranja svesti o samom sebi i okolnom svetu biće upotpunjen saznanjem o razvoju i usavršavanju kulturnih odlika različitih zajednica, koje najčešće odgovaraju promenama njihovih društveno-ekonomskih sistema. Time bi trebalo da se kod učenika podstakne razvoj veštine posmatranja, upotrebe komparativnosti i kritičkog sagledavanja njihovog sopstvenog okruženja i sadašnjice.

ODABRANA LITERATURA:

R. Andrić, *Kako snimiti film*, Beograd 2008.

D. Babac, *Specijalne jedinice jugoslovenske vojske u Aprilskom ratu*, Beograd 2006.

D. Babac, Č. Vasić, M. Marković, *Crnogorska vojska1896-1916*, Beograd 2007.

Dž. Bejli, *Veliki pronalasci. Kako se svet menjao*, Beograd 2008.

Dž. Bejli, *Veliki pronalasci. Oružje nekad i sad,* Beograd 2008. L.

Bender, *Izumi,* Beograd 2005.

A. Veselinović, R. Ljušić, *Srpske dinastije,* Novi Sad 2001.

A. Vuletić, J. Mijailović, *Između posela i balova. Život u Srbiji u 19. veku,* Beograd 2005.

R. Vučetić, *Prestonica nezavisne Srbije (1878-1918)*, Beograd 2008.

Lj. Dimić, *Kulturna politika u Kraljevini Jugoslaviji 1918-1941,* I-III, Beograd 1996.

A. Đurović, *Modernizacija obrazovanja u Kraljevini Srbiji 1905-1914,* Beograd 2004.

Istorija privatnog života. IV. *Od Francuske revolucije do Prvog svetskog rata*, prir. F. Arijes i Ž. Dibi, Beograd 2003.

Istorija privatnog života. V. *Od Prvog svetskog rata do naših dana,* prir. F. Arijes i Ž. Dibi, Beograd 2004.

K. Kanduri, *Veliko istraživanje - istorija,* Beograd 2005.

D. Kosanović, *Počeci kinematografije na tlu Jugoslavije 1896-1918,* Beograd 1985.

P. J. Marković, *Beograd između Istoka i Zapada 1948-1965,* Beograd 1996.

P. J. Marković, *Trajnost i promena. Društvena istorija socijalističke svakodnevice u Jugoslaviji i Srbiji,* Beograd 2007.

B. Mladenović, *Srbija u Velikom ratu (1914-1918),* Beograd 2008.

K. Nikolić, *Strah i nada u Srbiji 1941-1944. godine. Svekodnevni život pod okupacijom,* Beograd 2002.

Obrazovanje kod Srba kroz vekove, Beograd 2001. R.

Plat, *Svet filma,* Beograd 2006.

Privatni život kod Srba u devetnaestom veku. Od kraja osamnaestog veka do Prvog svetskog rata, prir. A. Stolić i N. Makuljević, Beograd 2006.

Privatni život kod Srba u dvadesetom veku, prir. M. Ristović, Beograd 2007.

Službeno odelo u Srbiji u 19. i 20. veku, Beograd 2001.

N. Tomas, D. Babac, *Armije na Balkanu 1914-1918,* Beograd 2006.

CRTANJE, SLIKANJE I VAJANJE

(1 čas nedeljno, 34 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj vaspitno-obrazovnog rada u nastavi likovne kulture jeste da podstiče i razvija učeničko stvaralačko mišljenje i delovanje, u skladu sa demokratskim opredeljenjem društva i karakterom ovog nastavnog predmeta.

Zadaci:

- razvijanje sposobnosti učenika za opažanje kvaliteta svih likovnih elemenata;

- stvaranje uslova da učenici na časovima u procesu realizacije sadržaja koriste različite tehnike i sredstva i da upoznaju njihova vizuelna i likovna svojstva;

- razvijanje sposobnosti učenika za vizuelno pamćenje i povezivanje opaženih informacija kao osnove za uvođenje u vizuelno mišljenje;

- razvijanje osetljivosti za estetske, likovne i vizuelne vrednosti, koje se stiču u nastavi, a primenjuju u radu i životu;

- razvijanje motoričkih sposobnosti učenika i navike za lepo pisanje;

- podsticanje interesovanja, stvaranje i negovanje potrebe kod učenika za posećivanjem muzeja, izložbi, kao i za čuvanje kulturnih dobara i estetskog izgleda sredine u kojoj učenici žive i rade;

- stvaranje uslova da se upoznavanjem likovnih umetnosti bolje razumeju prirodne zakonitosti i društvene pojave;

- omogućavanje razumevanja i pozitivnog emocionalnog stava prema vrednostima izraženim i u delima različitih područja umetnosti;

- razvijanje sposobnosti za prepoznavanje osnovnih svojstava tradicionalne, moderne i savremene umetnosti. **Operativni zadaci**

Učenici treba da se:

- osposobe da opažaju i predstavljaju: slobodne kompozicije, vizuelne metaforike, kontraste, jedinstva i dominante u prostoru, fantastike;

- formiraju navike za viši nivo kulture rada, kvalitet proizvoda, kulturu života i slobodnog vremena;

- likovno-vizuelno opismene, razviju kreativne sposobnosti, pripremaju za efikasno i savremeno uključivanje u rad, odnosno za različita zanimanja.

Struktura:

1. Sadržaji programa

2. Kreativnost

3. Medijumi

SADRŽAJI PROGRAMA

1.1. **SLOBODNO KOMPONOVANJE** (6+2)

1.1.1. **Enformel**.... (2)

2.1.1. Neposredno prenošenje dinamičnog toka misli u određenom vremenskom intervalu

3.1.1. Slikanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.1.2. **Ritmičko-harmonijska kompozicija čistog odnosa boje i forme** (2)

2.1.2. Percepcija - apercepcija

3.1.2. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.1.3. **Sistem nizanja skupova tačaka, linija, boja, oblika i volumena prema određenoj shemi** (2)

2.1.3. Kombinatorika unapred datog skupa geometrijskih bojenih površina, plastičnih elemenata ili lineatura

3.1.3. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.1.4. **Slobodno komponovanje - vežbanje** (2)

1.2. VIZUELNA METAFORIKA (4+2)

1.2.1. **Amblem, površinsko oblikovanje** (2)

2.2.1. Percepcija i apercepcija

3.2.1. Crtanje, slikanje, vajanje, Odgovarajuća sredstva i materijali

1.2.2. **Amblem, trodimenzionalno oblikovanje** (2)

2.2.2. Percepcija i apercepcija

3.2.2. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.2.3. **Vizuelna metaforika vežbanje** (2)

1.3. KONTRAST, JEDINSTVO I DOMINANTA U PROSTORU (10+6)

1.3.1. **Kontrast, jedinstvo i dominanta u prostoru** (10)

2.3.1. Opažanje i predstavljanje

3.3.1. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.3.2. **Kontrast, jedinstvo i dominanta u prostoru - vežbanje** (4)

1.4. SLOBODNO KOMPONOVANJE I FANTASTIKA (3+1)

1.4.1. **Realni oblici u nerealnim odnosima** (2)

2.4.1. Apercepcija (zamišljanja, podsticanje imaginacije)

3.4.1. Crtanje, slikanje, vajanje, odgovarajuća sredstva i materijali

1.4.2. **Fotomontaža** (1)

2.4.2. Percepcija i apercepcija

3.4.2. Odgovarajuća sredstva i materijali

1.4.3. **Slobodno komponovanje i fantastika - vežbanje** (1)

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Koncepcija ovog izbornog predmeta poseban naglasak stavlja na podršku razvoju darovitih učenika, koji imaju mogućnost da produbе znanja u onim sadržajima koji se ne mogu realizovati u redovno-časovnom sistemu. Za izradu ovog programa stručna komisija oslonce je tražila, pre svega, u programu obaveznog predmeta *likovna kultura* kako bi se nastavila korelacija i utemeljila započeta realizacija sadržaja.

Programski sadržaji omogućavaju prepoznavanje i razvoj darovitosti učenika, njihovih

individualnih sposobnosti i postepeno uvođenje učenika u oblast profesionalne orijentacije.

Nastavni program likovne kulture za osmi razred podrazumeva postojanje određenog fonda

znanja koji su učenici sticali od prvog razreda i pretpostavlja da se njegovo puno ostvarenje postiže u korelaciji sa drugim nastavnim predmetima *(srpski jezik, muzička kultura, biologija, hemija, istorija, fizika, matematika)* i različitim vannastavnim aktivnostima. Imajući u vidu da je u pitanju završni razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja neophodno je izvršiti sistematizaciju naučenog, kao i pripremu za izbor odgovarajuće stručne škole. U tom pogledu nastavnik treba da ukaže učenicima na široki spektar obrazovnih profila u kojima je obrazovanje u oblasti likovne kulture od velikog značaja. To je istovremeno razlog da se ukazuje na važnost predmeta.

Strukturu programa čine:

1) nastavni sadržaji koji se odnose na savladavanje likovnog jezika i upoznavanje sadržaja likovne kulture, poznavanje dela iz umetničkog nasleđa i elemenata likovne pismenosti; *2) kreativnost* - razvijanje percepcije i apercepcije, podrška učenicima da otkrivaju i dolaze do novih rešenja; pretpostavka za podsticanje kreativnosti su motivacioni sadržaji praktičnih likovnih aktivnosti učenika, koji obuhvataju:

- domen učeničkih doživljaja,

- domen korelacije sa drugim obrazovno-vaspitnim područjima.

3) medijumi (tradicionalni i savremeni) i sredstva - korišćenje likovnih disciplina i upotreba određenih materijala u oblikovanju, kao i prošireni medijumi.

Nastavni program likovne kulture tako je koncipiran da posebnu važnost pridaje učeniku. Nastavnik koncipira metodičke postupke i oblike rada usaglašavajući obrazovno-vaspitne zadatke (likovne probleme) sa pobuđenim interesovanjem učenika, tako da ove zadatke prihvate na nivou samoinicijative, odnosno u skladu sa vlastitom izraženom potrebom. Različitim (primerenim) metodama rada treba tumačiti sadržaje programa kako bi učenici postupno i spontano usvajali nova znanja. U tom smislu, uloga nastavnika naglašena je u fazi izbora i didaktičke pripreme motivacionog sadržaja, a izbor teme zavisi od suštine likovnog zadatka, odnosno, konkretnog sadržaja kojim se učenik motiviše u pravcu određenog likovnog problema.

Nastavni sadržaji likovne kulture, problemski postavljeni, vertikalno se razvijaju od prvog do osmog razreda i proizilaze jedan iz drugog. Polazeći od uzrasnih mogućnosti učenika, vodilo se računa o prilagođenosti i spiralnim krugovima sadržaja obrazovnog karaktera za svaki razred posebno, što je i određeno u operativnim zadacima. Takvi sadržaji kao osnov imaju teoriju oblikovanja, a informativnost se stiče u praktičnom (delimično i u teorijskom radu) putem analiza umetničkih dela i estetskim procenjivanjem učeničkih radova. Nastavni programi ovog predmeta organizovani su na principu kumulativnog širenja znanja o pojmovima i pojavama planiranim za upoznavanje i izučavanje u ovoj oblasti u skladu sa uzrastom. Iz razreda u razred se širi opseg znanja i produbljuje njegovo usvajanje na saznajnom, iskustvenom i praktičnom (delatnom) nivou. Učenike je potrebno usmeravati ka kreativnim potencijalima uvažavanjem individualnih sposobnosti prema praktičnom radu gde ponuđene informacije nisu apsolutno obavezujući okviri delovanja i definitivne vrednosti. Podsticanjem kreativnosti učenika isključuje se gotovo rešenje i rad po šablonu. Problemski zahtevi ovog programa imaju karakter nastavnog sadržaja, a teme su u službi realizacije predviđenih zadataka. U procesu pripremanja za rad, neophodno je posvetiti pažnju realizaciji nastavnih tema kako ne bi preovladale nad sadržajima. Stoga je nastavniku data mogućnost da, u skladu sa individualnim sposobnostima učenika, bude slobodan u izboru didaktičke pripreme.

Imajući u vidu obrazovni karakter sadržaja predmeta neophodno je na časovima svaku tematsku jedinicu ilustrovati karakterističnim likovno-umetničkim delom iz različitih epoha. Metodom demonstracije učenike navoditi da uočavaju, upoređuju i razlikuju umetnička dela iz različitih kultura i perioda.

Imajući u vidu racionalno korišćenje vremena, umetničko nasleđe za osmi razred treba obraditi kroz povezivanje teorije oblikovanja sa praktičnim radom. Iz umetničkog nasleđa treba izdvojiti umetnička dela koja najpotpunije ilustruju teoretske probleme koji se obrađuju.

Učenici će stoga istovremeno usvajati saznanja iz teorije oblikovanja i umetničkog nasleđa, koja će povezivati u praktičnom radu. Neophodno je imati u vidu i estetsko procenjivanje, koje se vrši u funkciji praktičnih likovnih aktivnosti i didaktičko-metodičke opravdanosti. Programski sadržaji za osmi razred su organizovani u četiri tematske celine i za svaku od njih je preporučen broj časova koji se smatra optimalnim za realizaciju. Naravno, svaki nastavnik u skladu sa konkretnom situacijom (predznanjem i interesovanjima učenika, itd.) pri izradi operativnih planova može napraviti izvesne izmene u broju časova, vodeći računa da se ne naruši celina nastavnog programa i da svaka tema dobije adekvatan prostor.

U realizaciji sadržaja treba imati u vidu da je za njegovu obradu predviđeno (okvirno) 60% časova, dok je za vežbanje predviđeno 40%. Pod obradom se podrazumeva neposredna prva realizacija tematske jedinice. Pod vežbanjem se podrazumeva produbljivanje iste tematske jedinice u drugom medijumu (drugi, novi materijali i tehnike, utvrđivanje, ponavljanje, sistematizacija). Na časovima vežbanja, takođe, treba vršiti estetsku analizu umetničkih radova, estetsko procenjivanja učeničkih radova, vrednovanje i ocenjivanje. Neophodno je težiti otkrivanju suštine likovnih pojava putem selekcije i apstrahovanja.

Nastavnik navodi učenika da vrši selekciju (odvaja bitno od nebitnog) kako bi razmišljao u pravcu kvalitetnog rešavanja likovnog zadatka. Odvajanje bitnog od nebitnog višestruko je celishodno i iz razloga racionalnog korišćenja vremena školskog časa. U programu likovne kulture za osmi razred nastavniku se nude moguća rešenja kojima se preporučuje opažanje i uočavanje neponovljivosti prirode, kao i prirodnog i veštačkog čovekovog okruženja. Mogućnosti učenja po modelu iz prirode i putem umetničke recepcije je samo jedna od metoda kojima nas priroda i umetnička dela uvode u oblike otkrivanja. Nastavnik prati konkurse, smotre, takmičenja, izložbe i druga javna predstavljanja, obaveštava i motiviše učenike u pravcu određene likovne aktivnosti i afirmiše njihovo stvaralaštvo. Podržava učenike u radu i formiranju zbirke radova (mape), u vreme nastave vodi dnevnik i prati razvoj učenika.

HOR I ORKESTAR

(1 čas nedeljno, 34 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Opšti cilj nastave izbornog predmeta *Hor i orkestar* je razvijanje interesovanja za muzičku umetnost i upoznavanje muzičke tradicije i kulture svoga i drugih naroda.

Zadaci nastave su:

- negovanje razvoja muzičkih i kreativnih sposobnosti učenika;

- utvrđivanje osnova muzičke pismenosti i upoznavanje izražajnih sredstava muzičke umetnosti;

- podsticanje kreativnosti učenika;

- pripremanje programa za kulturnu i javnu delatnost škole. **Operativni zadaci**

Učenici treba da:

- pevaju/sviraju pesme naših i drugih naroda (narodne, umetničke, dečje, starogradske);

- upoznaju muzičke dela uz osnovne informacije o delu i kompozitoru;

- razvijaju stvaralačke sposobnosti i improvizuju ih na dostupnim instrumentima.

SADRŽAJI PROGRAMA

Znanja muzičke pismenosti, stečena u prethodnim razredima, proširivati i primenjivati na primerima za pevanje/sviranje. Izabrane kompozicije, velikim delom, oslanjaju se na dela srpske kulturne baštine, tako da su, osim dela duhovne muzike, u programima zastupljene narodne melodije, ali i dela savremenih srpskih kompozitora.

U okviru izbornog predmeta, potrebno je da učenici steknu osnovna znanja o izgledu i načinu sviranja na Orfovim instrumentima, osamostale se da sviraju iz notnog teksta, kao i da improvizuju ritmičke i melodijske motive, razvijaju i neguju sposobnost učenika u sviranju na instrumentima.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Sadržaji izbornog predmeta pružaju učenicima znanja i informacije iz oblasti muzičke umetnosti, neophodne za dalje razumevanje, doživljavanje, praćenje, razlikovanje i kvalitetnu procenu muzičkih vrednosti.

Za uspešnu realizaciju nastave neophodno je ostvariti osnovni didaktički preduslov: kabinet sa nastavnim i očiglednim sredstvima. Nastavna sredstva su: klavir, komplet Orfovog instrumentarija za sve učenike, tabla sa linijskim sistemima, kvalitetni uređaj za slušanje muzike, a poželjni su i kompjuter, uređaj za emitovanje DVD sa pratećom opremom. Očigledna sredstva uključuju: slike pojedinačnih instrumenata, gudačkog i simfonijskog orkestra, slike stranih i domaćih kompozitora i izvođača, vizuelno predstavljanje uglednika iz oblasti muzičke umetnosti, kvalitetne snimke primera.

Sadržaji izbornog predmeta treba da pružaju učenicima dovoljno znanja i obaveštenosti i umešnosti koje će im pomoći da razlikuju stvarne vrednosti i kvalitete u svetu muzike koja ih okružuje u svakodnevnom životu od onih sadržaja koji ne doprinose razvoju njihovog muzičkog ukusa i ne doprinose njihovom estetskom vaspitanju.

Usvajanje znanja učenika zavisi od organizacije časa, koja mora biti dobro planirana, osmišljena i zanimljiva. U nastavi je neophodno učenike motivisati za aktivno učešće u radu. Učenik treba da bude aktivan na času, a čas izbornog predmeta *Hor i orkestar* treba da kod učenika podstiče umetnički doživljaj. Različitim oblicima i metodama rada, tehnikama i očiglednim nastavnim sredstvima učenike motivisati za aktuelizovanje nastavnog rada. Nastavnik je u nastavi ravnopravni učesnik u svim aktivnostima.

Pevanjem/sviranjem učenici ulažu svoje individualne sposobnosti u cilju rešavanja kolektivnih zadataka. Umetnost pevanja obuhvata poeziju i muziku i zbog toga je potrebno sintetizovati ove činioce i posmatrati ih kao integrisane sadržaje. Obratiti pažnju koliko na reči toliko i na muziku. U tom smislu, potrebno je da probu hora započeti vežbama za raspevavanje, jer one razvijaju glas, disanje, učvršćuju ritam, dikciju i intonaciju. Poželjno je da čas počne pripremama za tehničke vežbe i vokalize tako što će se raditi vežbe na jednom

tonu, i to na menjanju suglasnika M-N. Ovim vežbama učvrstiće se mišići laringsa, što kasnije olakšava rad na impostaciji. Vežbe je potrebno izvoditi tiho, lagano i bez naprezanja. Za razvijanje i sticanje intonativne sigurnosti izvoditi dvoglasne varijante, pri čemu treba posebno nastojati da svaka deonica sluša drugu deonicu.

Savremena nastava muzičke kulture pretpostavlja korišćenje i primenu muzičkih instrumenata koji zahvaljujući svojoj jednostavnosti omogućuju učenicima mogućnost aktivnog učestvovanja u sviranju i usvajanje osnovnih elemenata muzike. Osnovni cilj sviranja jeste da učenici sviraju na svim raspoloživim instrumentima iz sastava ovog orkestra, a ne da se "usavršavaju" samo na jednom instrumentu. Na prvom času neophodno je sprovesti proveru sposobnosti, a zatim rasporediti instrumente za sviranje učenicima i registrovati pri tom koji učenik može da bude solista. Nastavnik u daljem radu može da daje melodijske fraze koje će, principom postupnosti, najpre da ponavljaju: svi učenici koji sviraju na jednoj vrsti instrumenta, po dva izvođača i pojedinačno, učenici sa različitom kombinacijom instrumenata itd.

Didaktičko-metodička uputstva

Iako na početku školske godine uvek imamo izmene u sastavu orkestra ili ansambla i pojavu novih učenika u njemu, to može da nas sputa, ali i da nam pruži novi izazov i mogućnost za kreativnost, a nikako da nas obeshrabri u radu.

Pre početka školske godine nemoguće je isplanirati realizaciju sadržaja rada izbornog predmeta, jer je nepoznat sastav učenika, nisu provereni njihovi afiniteti, predznanja i sposobnosti. U zavisnosti od rezultata prilikom provere muzičkih sposobnosti, nastavnik će učenicima podeliti štimove, pustiti snimak, ili će sam odsvirati klavirski izvod kompozicije koji je spremio za obradu.

Sam postupak rada na času sastoji se iz nekoliko etapa.

Prva etapa - obnavljanje ranije naučenih kompozicija na časovima muzičke kulture u prethodnim razredima.

Druga etapa - savladavanje sviranja pojedinih deonica (svaku deonicu savladavaju svi učenici pljeskanjem rukama, udaranjem olovke o klupu i čitanjem notnog teksta parlato). Teže deonice, za koje proceni da je potrebno, nastavnik će pokazati učenicima, dok će neke deonice učenici samostalno savladati. Uvežbavanje sviranja pojedinih deonica može biti uz pevanje cele grupe, ili uz pevanje samog nastavnika. Na taj način učenici se osposobljavaju da istovremeno sviraju svoju deonicu i pevaju pesmu. Pravilo je da teže deonice treba poveriti sposobnijim učenicima i obrnuto.

Treća etapa - izvođenje celog aranžmana, uz sviranje i pevanje, kontroliše nastavnik i eventualno ispravlja greške. Pri tom posebno voditi računa da svaka grupa instrumenata tačno izvodi svoju deonicu, dinamički je nijansira i izvodi u pravom tempu.

Od broja prijavljenih učenika zavisiće i organizacija samog časa. Na primer, kada se učenici podele u grupe i svako dobije svoj instrument, pristupa se prvo obradi ritma za svaki instrument postupno. Dok jedna grupa tiho vežba, nastavnik pokazuje drugima njihove deonice. Prilikom sviranja na metalofonu, u toku vežbanja, skrenuti pažnju učenicima da svoje štapiće okrenu naopako i tiho prosviravaju svoju deonicu kako na bi smetali drugima.

U radu ne treba realizovati nove sadržaje ukoliko se uoči problem i isti ne otkloni, bilo da je melodijski, bilo ritmički.

Nesigurnosti i probleme u radu prevazilaziti metodom ponavljanja, sistematičnosti i doslednosti, odnosno upornim ponavljanjem svi učenici savladavaju tehniku i nauče sviranje svoje deonice.

Jedan od mogućih problema može biti pevanje uz sviranje. U takvim situacijama dobro je praviti kombinacije u kojima će se pored slabih izvođača naći neko spretniji u izvođenju koji će im biti siguran oslonac i u pevanju i u sviranju.

Kada je kompozicija tehnički obrađena, pristupa se njenom doterivanju za korektno, tačno, lepo i izražajno izvođenje u odgovarajućem tempu i dinamici. Ako se kompozicija i peva, sviranje treba utišati kada nastupa hor.

Dobro je da svi učenici znaju da sviraju na svim instrumentima Orfovog instrumentarija, pa je zato potrebno da se menjaju učenici ili grupe učenika menjaju izabrane instrumente. Posle naučene kompozicije trebalo bi je snimiti, a zatim je analizirati i raditi na doradi i usavršavanju.

Najlepše melodije koje su učenici naučili za vreme časova izbornog predmeta mogu se snimiti i povremeno emitovati pre ili posle redovnog časa muzičke kulture. Time se vrši predstavljanje učeničkog rada, a i ostali učenici upoznaju rad izbornog predmeta i dodatno podstiču svoja interesovanja za muzičku umetnost. Ovakvim radom učenici će kroz muziciranje upoznati veći broj muzičkih dela.

U toku školske godine potrebno je izvesti najmanje osam kompozicija.

Za realizaciju potrebno je da sadržaji izbornog predmeta *Hor i orkestar* obuhvate odgovarajuće priručnike, kao i dela u originalnom obliku prilagođena sastavima učenika konkretne škole, dostupne izvođačkim mogućnostima učenika.

Učenici koji izučavaju izborni predmet predstavljaju svoje stvaralaštvo i svoja dostignuća na takmičenjima i drugim priredbama.

KOMPOZICIJE ZA PEVANJE

Državna himna

Himna Svetom Savi

Školska himna

Božuri

Presvjataja, prečistaja

Nadžnjeva se momče i devojče

Nebo je tako vedro

ARANŽMANI KOMPOZICIJA ZA SVIRANJE

Državna himna

Himna Svetom Savi

Školska himna

Valcer iz baleta "Začarana lepotica" - P. I. Čajkovski

Dunavski valovi - J. Štraus

Tema iz simfonije "Udarac timpana" - J. Hajdn

Veseli pataljuk - S. Nikolić

ARANŽMANI KOMPOZICIJA ZA PEVANJE I SVIRANJE

Državna himna

Himna Svetom Savi

Školska himna

Singing all together - T. Gummesson Marijo,

deli bela kumrijo - narodna

Maria me ta kitrina - V. Dimitrion

INFORMATIKA I RAČUNARSTVO

Naziv predmeta:	**INFORMATIKA I RAČUNARSTVO**
Godišnji fond časova:	**36 časova**
Razred:	**osmi**
Ciljevi predmeta na nivou drugog ciklusa osnovnog obrazovanja:	• Osposobljavanje učenika za učenje, život i rad u društvu koje se, razvojem digitalnih tehnologija, brzo menja • Razvijanje informatičkih znanja, veština i stavova neophodnih za samostalnu, odgovornu i primerenu upotrebu računara u rešavanju svakodnevnih zadataka u procesu učenja, rada i komunikacije • Osposobljavanje učenika da odaberu i upotrebe odgovarajuću tehnologiju shodno zadatku, oblasti u kojoj je primenjuju ili problemu koji rešavaju • Razvijanje kreativnosti i osposobljavanje za kreativno izražavanje primenom računarske, informacione i komunikacione tehnologije • Osposobljavanje učenika da prepoznaju problem, reše i po potrebi raščlane problem na delove i rešenje predstave u vidu teksta, algoritamskog dijagrama ili programa • Osposobljavanje učenika da planiraju strategiju rešavanja problema (pretpostave rešenja, planiraju redosled aktivnosti, izaberu izvor informacija, sredstava/opremu koju će koristiti, sa kim će sarađivati, koga će se konsultovati) • Osposobljavanje učenika za odgovornu primenu preporuka zaštite zdravlja, bezbednosti, lične i privatnosti drugih u svakodnevnom radu u digitalnom okruženju

TEMA	**CILJ**	**ISHODI** Po završetku teme učenik će biti u stanju da:	**OBAVEZNI I PREPORUČENI SADRŽAJI PO TEMAMA**	**NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA**

RAČUNARSTVO	Osposobljavanje da samostalno razvije ideju za rešenje problema, da je predstavi (tekstualno, dijagramom ili programom) i obrazloži - Razvijanje tehnika učenja kroz rešavanje problema i savladavanje tehnika programiranja - Osposobljavanje da samostalno ili konsultujući druge osobe (vršnjake, nastavnike, roditelje) preispituje način	- korišćenjem odgovarajućeg programskog jezika i pratećeg alata, rešavaju tipove problema poznate iz gradiva drugih predmeta u kojima se u postupku rešavanja prvo izražava formula u opštim brojevima a zatim zamenjuju konkretne vrednosti, pri čemu se zadatak formuliše tako da ga programom	- upoznavanje sa izabranim alatom (u okviru cele teme je potrebno opredeliti se za jedan alat i odgovarajući programski jezik koji se u praksi primenjuju u naučnim odnosno statističkim izračunavanjima) - podsećanje i upoznavanje sa teorijskom osnovom koja se koristi iz drugih predmeta - obrada primera i zadataka, od kojih se neki mogu vezivati za oba	Na početku teme učenike upoznati sa ciljevima i ishodima nastave odnosno učenja, planom rada i načinima ocenjivanja. **Oblici nastave** Predmet se realizuje kroz sledeće oblike nastave: • teorijske osnove u kratkim crtama, kroz uputstva za realizaciju zadataka, objašnjenja osnovnih pojmova, koncepata, strategija u cilju

	rešavanja problema kako bi postigao tačnost i preciznost rešenja.	treba rešiti u opštem slučaju, u slučaju koji pretpostavlja veći broj ulaznih promenjivih odnosno razlikovanje više mogućih scenarija i slično; - korišćenjem odgovarajućih alata i uz izražavanje postupka obrade u programskog kodu, planiraju i implementiraju obradu zadatog skupa podataka, kao i tabelarnu i grafičku prezentaciju obrađenih podataka	ishoda, kao što je obrada rezultata eksperimenata	razvijanja postupnosti, prepoznavanja i ustanovljavanja ličnih strategija učenja kod učenika • praktičan rad u grupama ili individualno, individualizacija je neophodna kod konkretnog zadatka za proveru ostvarenosti ishoda **Podela odeljenja na grupe** Nastava se realizuje u grupama (okvirno 15 učenika u grupi). Godišnji fond časova je 36. **Mesto realizacije nastave** Časovi se realizuju u kabinetu za informatiku-digitalnoj učionici
IKT	- Osposobljavanje učenika da bira i primeni najprikladniju tehnologiju zavisno od zadatka, oblasti u kojoj primenjuje ili problemu koji rešava - Razvijanje kritičkog mišljenja, kreativnosti i osposobljavanje za različite primene računarske, informacione i komunikacione tehnologije - Osposobljavanje	- realizuje kreativne projekte koji uključuju izbor, korišćenje i kombinovanje više aplikacija (poželjno na nizu uređaja) da bi dosegli izazovne ciljeve uključujući prikupljanje i analizu podataka i zadovoljavanje potreba poznatih korisnika - kreira, ponovo	- učestvuje, u timu, u identifikovanju nekog problema iz svakodnevnog života, stvaranju programa za njegovo rešavanje, dokumentovanju rada i njegovom predstavljanju	**Preporuke za realizaciju nastave** Projektni zadatak iz oblasti programiranja ili primene IKT-a: - Složenost zadataka treba da prati razvojne karakteristike uzrasta i predznanja sa kojim dolaze u osmi razred. - Za primere probleme birati probleme u kojima se simuliraju situacije iz predmeta koje

		koristi, revidira i pronalazi novu		

	učenika da koristi različite izvore informacija i ima kritički odnos prema njima, da barata informacijama, da odvaja bitno od nebitnog, da procenjuje ispravnost izvora i upotrebi ih na efikasan način - Osposobljavanje za rad u paru ili timu, kako da sa drugima istražuje, otkriva i povezuje nova znanja; koristi mogućnosti vanškolskog učenja; neguje i razvija lična interesovanja, i pregovara u timu o njenoj realizaciji; učestvuje u aktivnostima sa drugima u okviru svoje timske uloge. - Osposobljavanje za tumačenje i razlikovanje podataka i informacija kroz tabelarno, grafičko, tekstualno prikazivanje, pronalaženje primene, povezivanje sa prethodnim znanjem iz drugih predmeta - Razvijanje interesovanja za sticanje potrebnih znanja i razvoj veština koje bi upotrebio za dalje obrazovanje i	namenu digitalnim produktima namenjenim poznatoj publici - dizajnira, razvija, objavljuje i predstavlja radove pomoću nformacionokomunikacione tehnologije primenjujući saradničke aktivnosti		izučavaju u školi ili realnih situacija iz života. - Insistirati na preciznosti u analizi, proveri ispravnosti i naglasiti značaj ispravljanja grešaka prilikom izrade zadatka. **Ocenjivanje Vrednovanje ostvarenosti ishoda vršiti kroz:** - praćenje i ocena ostvarenosti ishoda u sticanju znanja (40%-50%) - praćenje i ocena razvoja veština pri izradi praktičnog rada učenika i aktivnost na času (30-40%) - projektni zadatak (20-30%) **Ocenjivanje** Vrednovanje ostvarenosti ishoda vršiti kroz: • praćenje ostvarenosti ishoda u sticanju znanja (40%-50%) • praćenje razvoja veština pri izradi praktičnog rada učenika i aktivnost na času (30-40%) • projektni

				zadatak (20-30%) **Okvirni broj časova po temama** • Informatika (75% časova) • IKT i Digitalna pismenost (25%

	profesionalnu orijentaciju			časova)
DIGITALNA PISMENOST	- Razvijanje stavova odgovorne komunikacije i saradnje u digitalnom okruženju - Osposobljavanje za odgovornu primenu preporuka zaštite zdravlja, bezbednosti, lične i privatnosti drugih u svakodnevnom radu u digitalnom okruženju	- koristi različite vrste tehnologije na siguran, etički, odgovoran i bezbedan način, vodeći računa o onlajn identitetu i privatnosti; - prepoznaje neprimereni sadržaj i/ili neželjene kontakte i štiti se od njih - aktivno učestvuje u sprečavanju elektronskog nasilja i neprimerene upotrebe IKT-a	- postupci i dobra pravila za predstavljanje na mreži - autorska prava i simboli koji predstavljaju licencu - zaštita zdravlja	

MATERNJI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje) **Cilj**

i zadaci

Cilj nastave maternjeg jezika sa elementima nacionalne kulture jeste da učenici:

- ovladaju normama standardnog maternjeg jezika, što podrazumeva gramatičku, leksičku, ortografsku i ortoepsku normu,

- razviju jezičke sposobnosti u govornoj i pisanoj upotrebi standardnog jezika i razviju i obogate leksički fond novim pojmovima, - upoznaju nacionalnu kulturu svog naroda,

- razvijaju pozitivno vrednovanja svog maternjeg jezika i nacionalne kulture,

- razviju svest o značaju upotrebe svog jezika,

- steknu zainteresovanost prema nacionalnoj književnosti i neguju literarne sposobnosti,

- razviju ljubav prema čitanju nacionalne književnosti, kao i književnosti drugih naroda i nacionalnih manjina sa ovog prostora.

Zadaci nastave maternjeg jezika sa elementima nacionalne kulture:

-
upoznavanje učenika sa jezikom, gramatikom i normama maternjeg jezika kroz učenje o raznim pojavama upoređujući ga sa jezikom, odnosno gramatikom, srpskog jezika;

- osposobljavanje učenika za slušanje, govor, čitanje i pisanje na svom maternjem jeziku;

- osposobljavanje učenika za govornu i pisanu komunikaciju, za izražajno čitanje, čitanje po ulogama i dramatizaciju književnih tekstova;

- upoznavanje, bogaćenje i razvijanje rečnika;

- usvajanje osnovnih ortografskih i ortoepskih normi jezika;

- upoznavanje i usvajanje fonološkog, morfološkog i sintaksičkog sistema jezika;

- proučavanje književnih dela nacionalne književnosti i književnosti naroda iz svog okruženja;

- razvijanje svesti o vlastitim korenima i identitetu, kulturi, običajima i tradiciji;

- upoznavanje, poštovanje i razvijanje vlastitoga nacionalnog i kulturnog identiteta;

- razvijanje osećanja za poštovanje osnovnih ljudskih vrednosti;

- razvijanje odgovornog ponašanja prema sebi i drugima, osposobljavanje učenika za procenu ljudskih vrednosti;

- razvijanje odgovornosti prema radu, obavezama, razvijanje samostalnosti u radu;

- razvijanje spremnosti za pomoć svojim drugovima, za saradnju i zajedništvo, razvijajući i negujući toleranciju među njima;

- osposobljavanje učenika za istraživački i stvaralački način učenja.

BOŠNJAČKI JEZIK
BOSANSKI JEZIK

Zadaci nastave bosanskog jezika su:

- razvijanje ljubavi prema svom maternjem jeziku i razvijanje potrebe da se on njeguje, čuva i unaprjeđuje;

- ovladavanje bosanskim standardnim jezikom u usmenom i pismenom izražavanju;

- postupno i sistematično usvajanje znanja iz gramatike i pravopisa;

-
- upoznavanje i njegovanje kulturne baštine Bošnjaka;

- upoznavanje bogate riznice narodnog stvaralaštva Bošnjaka (krajišnice, balade, sevdalinke…);

- sticanje znanja iz historije Bošnjaka;

uočavanje međusobnih kulturnih uticaja u zajednici i širem okruženju; -

njegovanje osjećaja za različite vrijednosti u sopstvenoj i u drugim kulturama;

- isticanje važnosti interkulturalnog dijaloga i poštivanje različitosti.

Operativni zadaci:

- obnavljanje, sistematizovanje i djelimično proširivanje znanja iz književnosti i jezika obrađenih u prethodnim razredima;

- upoznavanje historijskog razvoja bosanskog jezika i razvoja pisma kojim se služio i služi bosanski jezik (arebica, bosančica, ćirilica i latinica);

- formiranje kriterijuma za samostalan izbor, analizu i procjenu književnih umjetničkih djela primjerenih njihovom uzrastu;

- sistematizacija gradiva iz svih programskih oblasti ovog nastavnog predmeta.

SADRŽAJI PROGRAMA

1. JEZIK

- historijski razvoj bosanskog jezika;

- leksikologija - leksema, rječnici - leksikoni, leksika moga kraja;

- stvaranje riječi i poetska leksika;

- ponavljanje gradiva iz oblasti jezika obrađenog u prethodnim razredima. **Gramatika**

- naglasak (akcenat): naglašene i nenaglašene riječi; vrste naglaska po tonu i trajanju; priroda i funkcija naglasaka; pravila raspodjele naglasaka;

- obnavljanje i proširivanje znanja iz fonetike - glasovne promjene: jednačenje suglasnika po zvučnosti i jednačenje po mjestu tvorbe, ispadanje suglasnika, nepostojano ***a,*** **I** i **II** palatalizacija / sisilarizacija, jotovanje, prelazak ***l*** u ***o***, refleksi glasa ***jat***;

- tvorba riječi: korijen, tvorbena osnova i tvorbeni afiks; načini tvorbe - izvođenje i slaganje;

-
- sintaksa: višestrukosložena rečenica, red riječi u rečenici…

- alternacija JE/IJE;

- pregled usvojenog gradiva.

Pravopis

- razlike u srpskoj i bosanskoj pravopisnoj standardizaciji;

pregled i utvrđivanje prethodno obrađenog gradiva iz pravopisa.

2. KNJIŽEVNOST

• Meša Selimović	Derviš i smrt (odlomak iz romana)
• Šaban Šarenkapić	Bukvica / Šibica za njedra (odlomak)
• Ćamil Sijarić	Zelen prsten na vodi - pripovjetka
• Hamza Humo	Grozdanin kikot
• Faiz Softić	Pod Kun planinom
• Mak Dizdar	Modra rijeka
• Ejub Štitkovac	Nema više modre rijeke
• Safet Sijarić	Žena sa tromeđe (odlomak)
• Nedžad Ibrišimović	Nakaza i princeza - zbirka pripovjedaka - izbor
• Fatima Muminović	Kamen u sreći / Posmrče
• Nusret Idrizović	Efendija u tajnom gradu - roman (odlomak)
• Murat Baltić	Zekum i nesanica - roman (odlomak)
• Meho Ćorović	Hronika jednog odžaka - roman (odlomak)
• Ferid Muhić	Štit od zlata - zbirka eseja-priča
• Nedžib Vučelj	Zulfov kamen - pripovjetka
• Avdija Avdić	Sebi stećak podigoh - pjesma
• Aladin Lukač	Pjesma po izboru
• Zuvdija Hodžić	Gusinjska godina
• Zuko Džumhur	Nekrolog jednoj čaršiji - izbor
• Zaim Azemović	Zlatana i gladna brda - pripovjedake - izbor
• Redžep Nurović	Zemlja - pripovjetka
• Abdulah Sidran	Sjećaš li se Doli Bel (odlomak iz scenarija)
• Derviš Sušić	Veliki vezir (odlomak)
• Mevljuda Melajac	Amanet - roman (odlomak)

Književnoteorijski pojmovi

• Vrste poezije;

-

• Poezija: kompozicija, tema, ideja, motiv;

• Stilske figure: antiteza, paradoks, hiperbola, gradacija…

• Prozne vrste: putopis, memoari, humoreska, novela, vrste romana…

• Drama

3. ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

Bošnjačka narodna književnost

• O Avdu Međedoviću	Pjevač priča
• Tradicija guslarstva sandžačkih Bošnjaka; najpoznatiji guslari; rad na prikupljanju narodne	

književnosti Bošnjaka (savremeni sakupljači narodnog blaga - Husein Bašić, Zaim Azemović, Ljubiša Rajković - Koželjac, Husein Derdemez i dr.);

• Epska narodna pjesma Mujov Omer i Filip Madžarin (pjevao Hašir Ćorović)

• Lirska narodna pjesma Pošetale tri đevojke

• Sevdalinka Nit' ja jedem, nit' ja pijem

• Narodna priča Đerzelez ubija aždahu

Znamenitosti

• Život i običaji Bošnjaka;

• Sandžak kroz historiju;

• Događaji i ličnosti o kojima treba znati.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

U procesu nastave predmeta **Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture** treba uvažiti osnovnu pedagošku pretpostavku **da je učenik u centru obrazovno radne kreacije,** pa stoga nastavnik mora upoznati i uvažavati intelektualno-mentalne i psihološke sposobnosti učenika, kako bi pronašao didaktičku formulu koja će garantovati da će učenici moći savladati nove sadržaje.

Tokom nastavnog procesa treba na zanimljiv način prezentirati pažljivo odabrane jezičkoliterarne vrijednosti koje će učenici bez teškoća usvojiti i koje će im biti potrebne za dalje školovanje, bogaćenje opšte kulture i znanja o životu.

Sem opštih metoda u savremenoj nastavi jezika i književnosti treba primijeniti:

- metodu čitanja i rada na tekstu (tekst metoda)

- metodu razgovora - dijalošku metodu

- metodu izlaganja i objašnjavanja (monološku metodu)

- komparativnu metodu - pažljivo pripremljenim tekstovima, tematski povezanim, učenike treba navikavati da uočavaju sličnosti: ambijentalne, situacione, karakterne (kod književnih likova) i sl.

- metodu praktičnog rada - naučno-istraživačka metoda iz oblasti jezika, iz oblasti dijalektologije, uočavanje prozodijskih osobina lokalnog govora, sakupljanje raznih oblika usmene književnosti, rad na sredstvima medijske tehnologije (davanjem uloga i zaduženja kao: spiker, reporter, urednik, lektor, koreograf, glumac...).

Treba takođe primijeniti različite oblike rada kao što su: rad sa pojedincima - diferencirani rad, rad u parovima, rad u grupama, rad sa cijelim odjeljenjem - te učenje kroz različite vrste

igara, kao što su kvizovi na temu poznavanja nacionalne historije, tradicije i običaja Bošnjaka, recitali, imitacije, skečevi i slično, kako bi se nenametljivim ponavljanjem i uvježbavanjem došlo do ciljanih rezultata.

S obzirom da djeca imaju 4 časa nedjeljno srpskog jezika, uz 2 časa izbornog bosanskog, u procesu nastave treba iskoristiti prednost istog porijekla i sličnosti jezika, kako bi se potpunije mogli obraditi svi predviđeni sadržaji oba predmeta.

U osmom razredu već je moguće sintetizovati određene cjeline, pogotovu iz oblasti književnosti, pa treba predložene sadržaje kad je god to moguće i obrađivati na taj način. Naprimjer, Maka Dizdara i Ejuba Štitkovca, ili, Hamzu Humu i Faiza Softića, Zaima Azemovića i Redžepa Nurovića (tema iseljavanja u tursku) treba obrađivati jedne za drugim, ili uporedo, uz primjenu komparativne metode.

BUGARSKI JEZIK БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Образователни задачи:

- Овладяване на книжовната норма на българския език.

- Усвояване на нов речников фонд чрез възприемане на литературни произведения, произведения на изобразителното, филмовото и сценичното изкуство.

- Овладяване и възприемане на основните закономерности по фонетика, правопис, морфология и синтаксис.

- Разширяване на знания по лексикология и стилистика.

- Разширяване на знания за културата на българския народ.

- Получаване на нови знания за миналото и настоящето на българите.

- Оспособяване за самостоятелно учене и изследване.

- Оспособяване за критическо ползване на информации за откриване на близкости и разлики между езиците, религиите и културите.

ЕЗИК

Граматика

- Преговор и систематизация на основните фонетични правила и принципи./ Съотношение звук: буква; Променливо "Я". Подвижен "Ъ"/.

- Ударението в българския език.

- Преговор и систематизация на основните морфологични и граматични особености при изменяемите части на речта.

- Функционално значение на неизменяемите части на речта.

- Повторение и практическо приложение на изречението и неговите разновидности.

- Особености на основните функционални стилове.

- Стилистични категории думи.

- Междуезикова хомонимия / български - сръбски език/.

- Речници на българския език. Практическо ползване на речниците.

- Преговор и систематизация на знанията придобити в предишните класове.

Правопис и правоговор

Затвърдяване чрез упражнения на прилагането на изучени правописни и правоговорни правила.:

- Букви и буквени съчетания / Я, Ю, Щ, ЬО, ЙО, ДЖ, ДЗ/;

- Звучни съгласни в префиксално положение, междусловие и в края на думите; -

Глаголи от ýи ýýспрежение в 1.л.ед.ч. и 1.л. мн.ч. сег. вр.

- Двойно -нн-; Двойно -тт-;

- Частиците ЛИ, НЕ;

- Ударени гласни в края на думата /в членна форма/; - Главна и малка буква; -

Препинателни знаци.

ЛИТЕРАТУРА - За осъществяване на поставените цели и задачи по Български език с елементи от националната култура учениците могат да изплзват различни извори за подбор на жанрове, както от личното, така и от народното творчество при обработка на литературни текстове.

Произведения за осъществяване на програмата:

- Подбрани творби от Читанка за 8. клас

- Любен Каравелов: *Хубава си, моя горо*

- Христо Ботев: *На прощаване*

- Йордан Йовков: *Разказ /по избор*

- Елин Пелин: *Земя*

- Иван Вазов - *Под игото /откъс/*

- Димчо Дебелянов: *Да се завърнеш в бащината къща*

-

Подбрани творби от автори българите в Сърбия / Детко Петров, Миле Николов - Присойски, Арсо Тодоров, Биляна Цветкова, Мила Васов, Иван Царибродски, Иван Николов, автори от Банат и др./

- Текстове от детски списания, вестници и нциклопедии

- Илюстрирани книги и енциклопедии за деца и юноши

- Ползване на училищна и градска библиотеки

- Ползване на интернет, CD, литернет и др. съвремени аудиовизуални средства.

- Нагледни табла, схеми модели, илюстрации, снимки, портрети, карти

Четене и тълкуване на текст

- Четене на глас и наум като увод в разговор върху текста.

- Четене, което е съгласувано с вида и природата на текста: лирически, епически, драматични, научни, публицистични и др.

- По-нататъшно упражняване по изразително четене.

- Запаметяване на подбрани текстове / по избор на учителя/.

ЕЗИКОВА КУЛТУРА

- Основни форми на устното и писменото изразяване

- Описание, Разказване, Преразказване, Известяване/задълбочаване, овладяване и жязприемане на поставените задачи в предишните класове/. - Различни видове устни и писмени упражнения / **диктовки, фонетични, морфологични, лексикални, семантични, синтактични и стилистични**/ с цел правилно овладяване и възприемане на българската книжовна норма - поставени в предишните класове.

- Периодични писмени и тестови упражнения.

- Две класни писмени упражнения - по едно в полугодие.

ЕЛЕМЕНТИ ОТ НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА

Народно творчество

- Български народни песни: разнообразни видове - по избор.

- Български народни приказки: разнообразни видове - по избор.

Музика

- Мистерия на българските гласове

Фолклор

- Национални и международни фолклорни фестивали: / Варна, Пирин, Шумен, София/. **Народни обичаи**

- Кукери, Нестинари

История

- Българите в края на 19.в. /Освобождение от турско робство/

- Българите през 20.в

- Българите в Сърбия / историческа обусловеност, културно-просветно състояние /.

- Българите в началото на 21.в. / в рамките на ЕС /.

География

- физически особености, релеф, географски области, население, държавни и етнически граници, аминистративно деление на България.

РЕАЛИЗАЦИЯ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА - Учебният материал по Български език с елементи от националната култура в преден план е предназначен за ученици числящи се към българското малцинство в Република Сърбия, които нямат възможност да изучават български език като майчин - задължителна програма (българи разпръснати в малки и големи градски квартали, извън компактните им традициони поселища; или пък по друг начин са възпрепятствани да изучават майчиния си език: българите в Банат, горанците и др. както и принадлежащи към други народи, от национално смесени бракове, от смесени етнически среди и други малцинства и етноси, които проявяват интерес към българския език, култура, история...

- Програмата по български език е близка на програмите с езици от славянски произход: сръбски, хърватски, словашки, русински, украински. Така в съседство с тези народи и техните езици може да се осъществи голяма степен на сътрудничество и корелация при изучаване на българския език с елементи от национална култура. - За обогатяване на културното наследство тази Програма

-

може да бъде изучавана на пярво място от сърби, след това от хървати, русини, чехи, словаци, украинци, унгарци, румънци, роми, албанци, германци и др.

- При изучаването на български език с елементи от национална култура трябва да се приеме основният педагогически постулат, че дедето в центъра на образователнотрудовия процес. Въз основа на това учителят трябва най-напред да опознае и уважи интелектуално-психическите способности на ученика, за да пронамери съответната дидактическата формула, която ще бъде гаранция на ученика да овладее новите програмни съдържания.

По време на обучението езиково-литературните подбрани елементи трябва на учениците да се представят по привлекателен начин, за да ги овладеят с лекота и които ще им бъдат от полза за понататъшно обучение и богатство в живота. Освен общите методи, в съвременото обучение по език и литература трябва да се прилагат и следните методи и похвати

- Четене и работа върху текста

- Сравнително-съпоставителен метод и метод на корелация /взаимоотношение/ с други предмети и образователни области, на първо място с музука, история, география и близки езици на българския.

- Диалог

- Излагане и обяснение

- Наблюдаване и описване

- Практическа работа; научно-изследователска работа по: език, диалектология, ударение, събиране на народни умотворения, изработка на нагледни средства, включване в средствата на масова комуникация: говорител по радио и ТВ, редакторкоректор, хореограф, артист-аматьор.

- Също така трябва да се прилагат различни форми на работа: индивидуална, групова, работа по двойки, фронтална, както и учене чрез различни видове игри: тв-игри, рецитали, имитации, едноактовки, песнички за игра, скоропоговорки и под.

MAĐARSKI JEZIK MAGYAR NYELV

Operatív feladatok:

- Tovább kell fejleszteni a tanulók kommunikatív képességeit a beszédértést és a konkrét szituációkhoz mért megfelelő beszédreakciót.

- Gyakorolni kell a tagolt, érthető beszédet, a szupraszegmentális elemek helyes használatát

- Tovább kell bővíteni a diákok aktív és passzív szókincsét

- A diákoknak meg kell tanulniuk meghatározni a szöveg lényegét és a kulcsszavakat.

- Tovább kell fejleszteni a tanulók ismeretét a magyar nyelvtan köréből.

- A tanulóknak szembe kell tudniuk állítani a magyar nyelv részrendszereit a szerb nyelvrendszer megfelelő szintjeivel és jelenségeivel.

- Az elsajátított magyar és szerb nyelvtani ismereteik felelevenítésével meg kell tudniuk határozni a két nyelv között fennálló hasonlóságokat és különbségeket.

- Meg kell ismerkedniük a magyar irodalom klasszikusainak néhány alkotásával, valamint a kortárs magyar irodalom néhány művével, különös tekintettel a vajdasági magyar írókra.

- A tanulók aktív részvételével a kommunikációs gyakorlatokban fejleszteni kell mondanivalójuk helyes megfogalmazását, és hogy néhány mondatban összegezni tudják a szöveg rezüméjét.

- Ösztönözni kell a diákokat arra, hogy kinyilvánítsák véleményüket a feldolgozásra kerülő témákkal kapcsolatban.

- Rövid hírek és tudósítások alkotása.

TÉMAKÖRÖK ÉS TARTALMAK

ÁLTALÁNOS NYELVÉSZET

- A nyelv mint jelrendszer

- Bevezetés a szövegtanba: a szöveg fogalma, természete.

- A szövegkonnexitás, a szöveg globális és lineáris kohéziója.

KOMMUNIKÁCIÓ

- A beszédhelyzet összetevői.

- A beszélő és a hallgató szempontjai.

- A tömegkommunikáció alapvető feladatai.

- Az írott sajtó műfajai, a televíziós és rádiós műfajok (hír, tudósítás, glossza, interjú, riport, hirdetés).

- Nem verbális kódok a tömegkommunikációban.

-

- A felolvasással kapcsolatos tudnivalók. Különböző műfajú szövegek felolvasása (mese, elbeszélés, tudományos szöveg, hír stb.) - Az írásjelek és a felolvasás.

- Az írásjelek átértékelése. (Gyakorlás a tanult szépirodalmi és más szövegek felhasználásával.)

- A szövegértés fejlesztése: a diák különböző fajta hosszabb szövegeket hallgat és ért meg, az információszerzés elsősorban a szókincsbővítést szolgálja.

- A tanuló a kommunikációs helyzettel összhangban különböző jelenségeket ír le, jellemez és magyaráz.

- Fogalmazásírás megadott témára - élményleírás.

- Rövid hír szerkesztése egy mindennapi eseményről, vagy riportkészítés.

NYELVTAN

Az egyszerű mondat és szerkezete. A mondategység és a mondategész fogalma.

- Az összetett mondat két fajtája és szerkezetük.

- Az alárendelő mondat és fajtái. A főmondat és a mellékmondat szerepe, kapcsolatuk és jelölésük. A tagmondatok közötti kapcsolat valódi kötőszóval, vonatkozó névmással.

- A tagmondatok sorrendje: egyenes, fordított, megszakított. Az alárendelő összetett mondatok típusai: alanyi, állítmányi, tárgyi, határozói, jelzői.

- A mellérendelő mondat és fajtái (kapcsolatos, ellentétes, választó, következető, magyarázó).

- A többszörösen összetett mondat. A körmondat. A mondatrend. A mondatátszövődés.

- A magyar és a szerb nyelv szórendjének eltérései. A szószerkezet és az alárendelt összetett mondatok transzformációs összefüggései a magyar és szerb nyelvben. A tagmondatok közötti egyeztetés összehasonlítása.

- Az írásjelhasználat összevetése. HELYESÍRÁS

- A tagmondatok közötti írásjelek.

- Egyéb írásjelek használata: az idézés, a kis- és nagykötőjel, gondolatjel, pontosvessző.

- A helyesírási szabályzat használata.

BESZÉDMŰVELÉS

Beszédgyakorlatok során fel kell hívni a tanulók figyelmét a nyelvhelyességi kérdésekre, különös tekintettel a regionális hibákra:

- suksükölés,

- nákolás,

- a viszonyragok helytelen használata.

IRODALOMISMERET

- A próza, a líra, a dráma.

- Az elbeszélés, a novella, az esszé, a tanulmány.

- Az alaphelyzet, a kibontakozás, az ellentmondás, a bonyodalom, a feszültség, a csattanó.

- Versfajták, rímképletek (szabad vers, időmértékes verselés, keresztrím, betűrím, áthajlás)

- Elégia, óda, eposz

- Költői kép, szókép, megszemélyesítés, metafora, jelentésátvitel

- A stíluseszközök felkutatása a konkrét irodalmi művekben.

Az irodalomismeret keretében be kell mutatni a magyar irodalom klasszikusainak néhány alkotását (Arany, Petőfi, Móricz, József Attila, Ady), továbbá ízelítőt kell adni a magyar ifjúsági irodalomból, különös tekintettel a vajdasági magyar írókra: Fehér Ferenc, Német István, Gion Nándor, Kosztolányi Dezső, Tolnai Ottó művei kerüljenek bemutatásra a tanár megítélésére bízva a válogatást. Esetleg, a tanulók nyelvismeretének szintjét megítélve a tanár házi olvasmányként is feladhat egy-egy rövidebb elbeszélést vagy műrészletet.

Ajánlott irodalom:

Móricz Zsigmond: Hét krajcár

Németh István: Az utolsó nomád pulijai

Juhász Gyula: Milyen volt…

József Attila: Tél

Radnóti Miklós: Himnusz a békéről

Petőfi Sándor: Föltámadott a tenger

Déry Tibor: Szerelem (részlet)

Babits Mihály: Mozgófénykép (részlet)

-

Csáth Géza: Egy vidéki gimnazista naplójából Nagy

Lajos: Pesti gyermek egy napja

Gelléri Andor Endre: Egy fillér

Babits Mihály: Vasárnapi impresszió, autón

Kosztolányi Dezső: Negyven pillanatkép

Kosztolányi Dezső: Késő ősz a ludasi pusztán

Tolnai Ottó: Nem hangzott hasonló édes hang

Házi olvasmány:

Gion Nándor: A kárókatonák még nem jöttek vissza

Kortárs magyar novellaválogatás A

NEMZETI KULTÚRA ALAPJAI

- A magyar nemzeti jelképek (zászló, címer, himnusz)

- A magyar egyházi ünnepekhez kapcsolódó szokások

- A magyar film

- Magyar színházi előadás megtekintése

- Híres magyar zeneszerzők, festők

- Érdekességek a magyar történelemből

- A magyar konyha

A témakörök és azok feldolgozásának szintje feleljen meg a gyermek életkorának. A szövegek, amelyeket az órán feldolgoznak legyenek érthetőek, egyértelműek. A válogatás a vajdasági magyar gyermekirodalom és a magyar klasszikus és kortárs irodalom művein alapuljon.

A TANTERV MEGVALÓSÍTÁSÁNAK MÓDJA

A tanulók tevékenysége:

Olvasásfejlesztés

- Különböző műfajú szövegek felolvasása (mese, elbeszélés, novella, tudományos szöveg, hír, riport stb.)

- Az írásjelek és a felolvasás. **Szövegértés**

- Gyakorolni kell a különböző fajta hosszabb szövegek hallgatását és megértését

- A hírek, tudósítások és egyéb sajtószövegek megfigyelése

- A szereplők elemzése, belső tulajdonságaik jellemzésének megfigyelése

Irodalomelméleti fogalmak elsajátítása

- Az elbeszélés, a novella, az esszé, a tanulmány.

- A szöveg szerkezete (bevezetés, alaphelyzet, tárgyalás, kibontakozás, ellentmondás, bonyodalom, feszültség, csattanó, befejezés).

- Az alapvető versfajták ismerése (a szabad vers, az időmértékes verselés, a keresztrím, a betűrím, az áthajlás)

- Költői kép, szókép, megszemélyesítés, metafora, jelentésátvitel

- A stíluseszközök felkutatása a konkrét irodalmi művekben.

Szövegalkotás

- Személyek jellemzése a belső tulajdonságaik alapján

- Valamely híres személy életrajzának a megfogalmazása.

- A hír és riport jellemzői

- Természeti képek leírása

Szókincsbővítés

- A szövegben felbukkanó ritka és szép szavak, kifejezések felkutatása, kiemelése.

- Szinonimák, homonimák, ellentétes jelentésű szavak gyűjtése.

- Szómezők gyűjtése.

Vers- és szövegtanulás

- A diák életkornak megfelelő, a magyar klasszikus és kortárs irodalom néhány versének vagy szövegrészletének megtanulása - tetszés szerint a tanár sugallatára. **Elbeszélés**

- A diák számoljon be valamelyik utazásáról.

- Személyek jellemzése belső tulajdonságaik leírása alapján.

A kommunikációs készségek fejlesztése -

Dialógus folytatásának ismérvei.

- Felszólalás, beszéd, monológ.

- Riport és interjú (riporter, riportalany, beszélgetés).

- Hivatalos és magánlevél írása.

- Kérvény megfogalmazása.

- CV írása

Film- és színművészet

- A dráma, drámai műfajok, drámaíró, közönség, színjátszás (felvonás, jelenet, dialógus, monológ)

- A filmművészet (forgatókönyv, filmrendező, szereplők, közönség)

- A fő- és mellékszereplők felismerése és jellemzése.

Házi feladatok

Időnként a tanulók rövid, fél- egyoldalas fogalmazásokat írjanak, lehet az valamilyen sajtóműfaj is, mint pl. a riport.

Írásbeli dolgozatok

Tanév közben a diákok két iskolai dolgozatot írnak, félévenként egyet-egyet. A dolgozatok témáját a tanulók korosztályának megfelelően és általánosan kell meghatározni (Pl. Képzelt riport, Interjú a példaképemmel, Kirándulni voltunk, CV - életrajzírás stb.)

A felsorolt tevékenységeken kívül alkalmazni lehet és kell is a más tárgyak keretében éppen aktuális tevékenységeket is (pl. a szerb nyelvi órákon, vagy az idegen nyelvi órákon stb.) **A tanár tevékenysége**

A tanárnak szem előtt kell tartania a gyerekek életkorát, a diákok különböző nyelvi szintjét. A tanár szabadon dönthet a tanítási témák és tartalmak megválasztásáról és azokat összekapcsolhatja más tantárgyak témáival. A tanár nemcsak információkat továbbít, hanem irányítja a tanítási folyamatot, megszervezi a tanítási tevékenységet. **Szakirodalom**

A diákok nyelvtudásának szintjétől függően a tanár megválasztja a legmegfelelőbb könyveket és egyéb segédeszközöket, amelyek az előírt eredmények megvalósításához szükségesek. Használhatja már a meglevő könyveket, munkalapokat és gyakorlófüzeteket, amelyek az anyanyelvápolásra készületek, de az hatodik, hetedik osztályos magyar nyelvű olvasókönyvet is, valamint a gyermek-folyóiratokat. Esetleg sokszorosított formában is kioszthatja a témakörnek megfelelő konstruált szövegeket.

A tanár által használt oktatási segédeszközök

Irodalmi lexikon

Értelmező szótárk

Szinonímaszótár

Idegen szavak és kifejezések szótára

Fogalomszótárak

Enciklopédiák

Könyvismertetők

Internet, világháló

Napilapok, folyóiratok, és a diáklapok

Oktatási jellegű tévéműsorok

Munka- és feladatlapok az anyanyelvápolás tárgyköréből

ROMSKI JEZIK ROMANI ĆHIB

I BUTI SIKLJOVIBASIRI E ROMANE CHIBJAKIRI

I buti sikljovibasiri e romane chibjakiri si specifikaniZadaci. Ano siklovibano procesi, I romani chib dji avdisutno dive na sine standardizujimi, ja dj akana sine amen dajekh jekhutni forma hramimjase. Numa, sine dinde sine butendar propozalja thaj ano Romane Kongresja. Nijekhe Romese adala propozalja na sine sukar, "sose ol djandje posukar. I romani chib sine arakhli vakeribaja, ani adaja forma avdive isi amen ola. Adalese, kamela pes, maskar o Roma te zorjarel pes o godjalipe kotar olengiri phenli thaj olengoro maskarjekhutno dzivdipe thaj tolerancija, dji o dive keda I romani chib ka ovel ola po standardizacija. Adava ka avel kamlipnjaja, na zorjeja, sose thaj anglune manusa, maskar o gadje sine olen adava drom, isi olen dji avdisutno dive adava problemi.

Sa o vakeriba e romane chibjakere lena pes jekhe vlera thaj kerena avdisutni hramomi romani chib thaj sa o literaturakere kotora.

Fundamni buti e romane chibjakiri si:

- te locakerel pes e sikamlenge I siklovibasiri chib, a ki korelacija adala chibjaja, olakere planoja thaj programeja te sikljovel pes, te arakhel pest e buljarel pest e barjarel pes o kamlipe e romane sikamlengor te sikljoven pe dajakiri chib.

- te arakhel pes e mineretetesor identiteti,

- te sikljoven o sikamle hramomi romani chim olakere kanonenca, kolate vakeribaja thaj hramovibaja literarnikane ka vakeren thaj ka hramonen, te sikloven I literature, te analizirinen ola, sar thaj scensko, kinematografsko thaj sa aver artistikane kotora kotar romani thaj averengere chibja.

- te penđaren i istorija pere etnosesiri thaj avere manušengiri so dyivdinena ani Srbija, thaj i kultura kotar o zemanja.

- Te barjarel pes o gođalipe kotar manušikani-istorikani thaj kulturakiri rola e chibjakiri thaj e literaturakiri,

- te phandel pes o manušibe thaj olengiri kultura, te barjarkerel pes thaj te yorjarkerel pes e romane sikamlenkiri kotar o sikloviba e romane chibjakiri, e istorijakiri thaj i kulturakiri,

- tesikloven o sikamle i fundamni karakteristikani intonacija fonetikakere sistemesor, o vakeriba e avazengoro, akcentesoro, ritmesor, e lafjorjakere strukturakere thaj fundamno fondo lafja so ka sikljovel pes ki dendi tematika.

- te haljoven ko kan so kamela pes te vakerel pes, korktikane thaj gođale te reagujinen ko imperativikano vakeriba thaj pučiba,

- te haljoven thaj te vakeren savena vakeribasere strukture ani leksika ko dijalogja so si phanli ki penđardi situacija,

- te sikljovel pes o fundamno kanoni e romane chibjakor ko sa o vakeriba e romengoro so vakerela pes thaj adava te kerel pes komparacija e hramome romane chibjaja,

- te arakhen, barjaren i fundamni romani kultura te kamen ola, thaj te kamen sa o kulture avere manušengere thaj mineretotengere,

- te yorjaripe o goďalipe eRomengoro, so kamlape te nakhas akava drom, thaj so kamela pes te arakha sa adava so đivdinela maškaro amende,

- Po hari sistematikane te pendyarel pes i gramatika thaj i ortografija e romane chibjakiri,

- te penďarel pe e chibjakere karakteristike thaj te sikljovel pes normativikane gramatikakere, stilikano šajdipe ani romani chib,

- te ikaven pes o sikamle literaturno romani chib sar ko vakeriba aďahar thaj ko hramoviba,

- te haljovel pes autentikano thaj estetikane vlerja ani amari literatura,

- te sikljovel pes šukar drabariba sar avazesa aďahar thaj ano peste,

- haljoviba drabariba ano peste, te haljovel pes thaj adalestar averese te vakerel pes, kotar o sa o žanrja,

- te haljovel pes o drabariba sa dajekhe lilesoro, gazetakoro, žurnalesoro sar barenge aďahar thaj chavorenge ki romani chib,

- te haljoven o sikamlje sar scenikani aďahar thaj aver literatura,

- Te arakhel pes sa so isi kotar romani kultura thaj te barjarel pe

- Te del pes motivacija ko sikamle te hramonen korkoro ki romani chib,

- Te sikaven pes o sikamle te keren buti thaj avri e školakere sikamne buča,

- Te barjarel pes o patriotizmi thaj i edukacija sansaresiri, šukare kulturakere, te kerel pes šukar buti maškar o manuša thaj te del pes piko jekh jekhese

OPERITIVIKANE BUČA:

- Zorjariba, sistematizacija, iriba, odujto drom zorjariba thaj kotoralo buljariba o sikloviba so sikljilo pes anglune periodeste ani šola kotar o sa kotora sikljovibasere thaj ko anglune klasja,

- Penďariba e romane istorijakor thaj kulturakor kotar sa o kotora so si hramome kotar o Roma thaj averengere so hramonďe kotar o Roma,

- Penďariba e romane chibjakere istorija, olakere dromoja thaj sa so đanelapesolatar sar ali đi avdisutni forma,

- Te sikljovel pes olakoro šukar vakeriba thaj adava olakere karakteristikane avazengoro, olakoro akcenti thaj i intonacija,

- Te formirinel pes kriterijumi sar te arakhel pes kokorutni analiza thaj i vlera literaturengere kotorenge so kamela pes te sikljoven pes ko akala sikljovlengere berša,

- Te kerel pes buti sar o sikavne te hramonen kokori pere referatja,

- Te šaj o sikamle, korkori te keren kritikani analiza pere referatengere,

- Te šaj kerđa pes te sikljon te den o sikamle kokorutni analiza e literaturengere

kotorengere, - Te zorjarkeren pes o sikamle te ovel olen đandiba kotar o sa sikljojba so

sikljile ani škola.

IKERIBA E PROGRAMESORO

CHIB

IKERIBA E PROGRAMESOR

I CHIB

GRAMATIKA E ORTOGRAFIJASA (10+4)

Fundamne informacije kotar istorija e romane chibjakiri thaj harno dikhiba ano avdisutni buti, ani standardizacija e romane chibjakiri.

I chib sar fundamno instrumenti e komunicijakoro maskaro manusa. O ikloviba thaj o keriba e dajakere chibjakoro. E mujesiri thaj e hramimi chib. O keriba e romane abecedakoro. Komparacija e romane thaj e sanskritesere lilesoro. Fundamne informacije kotar o norme ani chib.

Zorlipe thaj i sistematizacija e dyandipasor kotar o sikamno dyandipe ano anglune nakhavne klasja, thaj te buljaripe adava sikljovibe ano akava klasi. Keriba neve lafja

Sistematiziriba e djandibasor kotar nakhavde thaj binakhavde lafja. Deklinacija e nakhavdine lafjengoro, o dyandipe thaj o chivdipe ki komunikacija e perutnengoro, fundamne informacije kotar o perutne ki romani chib.

Zoralipe thaj i sistematizacija e verbalengiri. O fundamne thaj o buljarde verbalengere vaktja.

Fundamne thaj serune droma ano akcenatska norme.

ORTOGRAFIJA - 4. arja

Sukar vakeriba: kh, ch, ph, th, numa thaj e kovle thaj e zoralea R, Rr, krlesoro H, thaj e hor krlesoro X,

Hramipe lendengere lafja kotar avera chibja, hramovibe e averengere ekvasbuljarde lafjengoro

Hramoviba e ablativesoro ani romani chib.

Sistematiziba o djandiba kotar ortografija: hramoviba e bare sabdajengoro, interpukcija, phanlo thaj ulaviba e lafjengoro ano hramoviba, hramoviba e lafjengoro, keda kamela pes te hramonen pes harnikane. Ulaviba e lafjengoro ko agor e lafjorjakoro.

LITERATURA

ŠKOLAKIRI LEKTIRA (15. arja)

Majšukar kotora kotar tradicionalnikani romani poezija

Majšukar kotora kotar tradicionalnikani romani proza

Mahabharata - kotora

Ramajane 'kotora

Poezija - Slobodan Berberskesir

Poezija - dr Rajka Đurića

Rade Uhlik: Kotora olesere bučatara

Ali Krasnići: Kotora olesere bučatara

Ruth Praver Jhabvala - Me ani Indija thaj o lil Smotra"

Radmila Gigić: "Namaste Indijo"

Oskar Davičo: "Srbija"

Đura Jakšić: "Otadžbina"

Laza Lazarević: "Sve će to narod pozlatiti"

Petar Petrović Njegoš: "Gorski" ikaldo kotor

Petar Kočić: "Kroz mećavu"

Sergej A. Jesenjin: Poezija

CHERUTNI LEKTIRA: (4. arja)

Džafer Šabanović: "Mukhen man " - gili

Ismet Jašarević: "Me sijum"

Bajram Saitović Bajram: "Poezija"

Desanka Ristić: "Poezija"

Ibrahim Osani: drama "Kotor kotar romano dživdipe"

Jovan Nikolić: "Poezija"

Gilja kotar etnikano minoriteti ani Srbija-

Branislav Nušić: "Sumnjivo lice"

Branko Ćopić: "Doživljaj Nikoletine Bursaća"

Gađikani (srbikane paramiza)

Bajrab Haliti: Izbor iz njegovih književnih delova

Ljuan Koka: Izbor iz njegovih književnih delova

Trifun Dimić: Izbor iz njegovih književnih delova

ELEMENTJA KOTAR ROMANI ISTORIJA (10. arja)

Bijandipe thaj o than e Romengor

Miti thaj i legenda - kotar migracijakor drom e Romengor

O Roma thaj i Indija

Roma thaj i Biblija

Sar alo o anav Ciganin - Rom

Aviba thaj o dživdipa e Romengor ano Balkani

Paldipe thaj o mudardipa e Romengor

Holokaust

Milja berš genocidi upralo Roma

Romane logorja

Aušvic

Genocidi upralo Roma ko logori Jasenovac

O Roma thaj olengiri registracija

O than thaj o tretiriba e Romengoro ani Evropa

Arakhiba e romengoro than ani Evropa

O than e Romengoro ani Srbija

Romano etnikano Konsili ani R. Srbija

ELEMENTJA KOTAR ROMANI KULTURA (8. arja)

Romani renesansa (kotar organizacija đi ko etnikano rodiba)

Romano pačiba (religija)

Hristijanstvo

Islamizmi

Protestantizmi

Romano dživdipe (o thana bešibasere)

Tradicija

Phirnipe

Muzika

Kheliba

Adetja

Arti e romengoro thaj o roma ano arti

O DROM REALIBASORO (PROGRAMI)

O sikljovibasoro plani thaj programi kerdo sit e resel I resin sheruni, a adaja sit e arakhel pes o barvalipe romano pana so achilo ani kultura. But si pharo te hramonel pes diso dijekhestar keda nane kotar te ljel pes j ate ovel dajekh sikljovibasiri hanik. Majpharo sit e vakerel pes, te hramonel pes e romane chavorenge te drabaren te sikljoven diso, keda nane sosstar. Akaja literature so si hramomi akale planeste si hramomi ani serbikani chib. But si pharo sar e sikamnenge adjahar thaj e sikamlenge, sostar te drabaren ki romani chib. Nane niso so si dindo nakhavdo ki romani chib.

Numa, sheruno sit e arakha adava so isi amen. Popalal bu'aja ka resa sa adava so nane amen. {eruni buti sit e la te sikljovel pes I romani chib thaj te phandel pes I sikljovna chibja. Te barjaripe o kamlipe amare romendete sikljoven I romani chib, adaleja amen ka arakhas o etnikano identiteti e Romengoro.

RESIN THAJ I BUTI:

Kamela pes te vakerel pes,so angleder thaj avdive, i chib jekh kotar sherune karakteristike jekhe etnosesere thaj so si i literarno chib ko akale themesete jekh kotar šeruno instrumenti te konstituisinipe jekh minoritetesiri kedin.

I chib si angluni thaj majšeruni karakteristika jekhe etnosesiri. Sadajekh etnosi vakerela pere chibjaja thaj palo oleste pendžarela pes, kole manušikane kedinate perela. Sa o etnosja arakhena, barjarena thaj buljarena piri chib sar angluni thaj majšeruno poro barvalipe. "I chib si adaja so parvarela thaj arakhela jekhe etnose" - vakerđa o Vuk Karadžić. I chib si palo gođavera manuša "adaja so arakhela o dživdipe e manušesoro", i chib si instrumenti kolaja o manušibe haljovela pes.

I romani chib perela ani nevi indijakiri kedin. Akala chibja ulje(iklistilje) kotar maškarindijakere chibja, kolengere si fundamni ano puraneindijakere chibja (vede thaj o sanskriti).
Buteberšengoro bihaljovipe e Romengoro sar te avel pes đi ki jekhutno ljil (abeceda) thaj i romani jekhutni chib.

o Romano Konsili (Konsili sikljovibasor thaj chibjakor) ani Srbija so ikerđa bute numerengere kedinja, kote sine sar romane ađahar thaj gadžikane lingvistja kotar Srbija thaj avrijal olatar, alo pes đi ko jekhutno haljojba thaj gođalipe, sar kamela pe te haljoven pes o Roma ani Srbija, lendo o fundamno džandipa, sar te ovel so po loke sa e Romenge o sikljoviba e romane chibjakor, andža akava phanlo paluno lafi ani Kedin.

I romani chib te ovel latinikano lil, (abeceda) kotar 36 šabdaja (grafeme), thaj adala si: a, b, c, č, ć, ch, d, dž, dj, e, f, g, h, x, i, j, k, kh, l, lj, m, n, nj, o, p, ph, r, rr, s, š, t, th, u, v, z, ž, a i standardikani romani chib kerena sa o romane vakeriba so vakerena pes ani Srbija. Ol kerena o fundamno e romane chibjakere. Nijekh vakeriba e romane chibjakoro nane ole nisavo šerunipe anglal avera.

Fundamni buti so ka sikljovel pes i romani chib, isi ola te penđarel pes i istorija thaj i kultura, te arakhel pes o identiteti e minoritetesor. Te barjarel pes o godžalipe kotar i romano manušibe, olesoro manušikano-istorijakoro thaj i kultura, olakiri rola ano sikljoviba e romane chibjakor thaj literaturakor. Te yorjarkerel pes o godžalipe e Romengor kotar olengoro penlakoro phanlipe pere dajakere phuvjaja. O sikljoviba e romane chibjakoro, olakere istorijakor thaj kulturakor si arakhiba, barjariba thaj buljariba e romane chibjakor, olesere identitetesor, sose si ov fundamno ko sa aver aktivitetja. Sikljovibaja e romane chibjaja, e istorijaja thaj i kulturaja, o sikamle ka sikljoven i istorija pere manušengiri' palo zemanja ani pere dajakiri phuv thaj avrijal olate. E romane chibjaja, lendo i komparativno metoda, po šukar thaj po lokhe ka sikljovel pes i sikamni chib (gađikani), so si thaj jekh kotar šeruno faktori te resen šukar suksesi amare chave ani škola. O bipenđaripe e gađikane chibjakor, anela o romane chave te muken i škola. Sa akava ka anelđi ko pošukar komuniciriba e gađikane rakhlenca, ko jekto sa adava ka anel te sikljoven sa o đandipe so dela pes, so sikljovela pes ani škola.I resin e sikljovibasiri e romane chibjakiri, isi ola po fundamno džandiba, te barjarel o kamlipe te sikljovel pes i romani chib a adaleja ka sikljovel pes i literarno romani chib, te šaj po palal te vakeren thaj te hramonen literarnone romane chibjaja, te penđaren pes e romane literaturaja, literaturaja avere manušengiri, scensko thaj kinematografijaja, po šukar te vakerel pes, te barjaren poro gođalipe kotar manušikaniistorijakiri thaj kulturakiri rola e chibjakiri thaj e literaturakiri, te phanden pes o manušiba, olengiri kultura sar te yorjarkerel pes o romano godžalipe te sikljoven pe dajakiri chib, istorija thaj i kultura romani. Te avel pes thaj te sikaven pes o Roma, so sine adava istorijakoro faktori, so anđa dž ko but aver varijante ko vakeriba ani romani chib. Sa adava sikljovibaja e romane chibjakor andor škole thaj sikljovibaja e romane literaturakor ka anel te formirinel pes romani elita so ka anel, đi ko sikljoviba, arakhiba thaj buljariba e romane chibjakor.

I chib si dživdi materija so barjola, so na achola sar so si.I chib si manušikani- kulturakoro fenomeni, jekh kotar šeruno faktori ko sa o kulture. O barjaripe olakoro si phanlo ano manušikano- politikakoro thaj istorijakere. Ekonomikane phanlipnjaja, kote jekh manušikani kedin dživdini thaj barjola.

I chib thaj I kultura vakeribasiri (6. arja)

Te kerel pes buti sar te barjarel pes I literaturakiri chib ko Roma, olakoro stili thaj sikljoviba sar kmela pes literaturnikane te kerel pes lafi, amaro lafi te ovel jagalo, haljardo kotar dajekh tema ja kotar dajekh vakti thaj adava anglal dajekh auditorijumi.

Kamela pest e sikljovel pes o romano vakeriba so vakerela pes ko jekh than, (lokalnikano). Te kerel pes diferencijalna gramatika, koja kamela pes te kerel pes komparacija e gramatikaja so si literarnikani. O sikamne kamela pes bi yorjesor te sikaven i literarnikani romani chib amare chavoren, ko kotora so si hramome adale vakeribaja ja e kotorenca so ka hramonen o chavore. Adava si šeruno, ko sikamne, so kamela pes, ola majanglal te đanen solduj vakeriba thaj so po lokhe te sikaven e sikamlen i romani hramomi chib.(kamela pes te ovel olen metodologija sikljovibasiri hramovibasiri, drabaribasiri thaj analiyiribasiri e hramome kotorengiri so ka ikljon ko chavorikane romane žurnalja.)

LITERATURA

But si pharo te arakhel pes hramome ljila ki literarnikani romani chib. Adalese si šeruni buti e sikamnengiri, te na kerđa pes đi adava vakti diso, kamela pes komparativikane metodaja te keren buti ko romane tekstja so isi.

Literarnikani romani chib (barjariba thaj olakere karakteristike) Save

stilja isi ki romani chib.

Fundamne karakteristike romane hramome chibjakere (kamela pes te arakhel pes kotora thaj šužarde misalja).

Te len pes šužore misalja hramome kotar chavorikane žurnalja.

Kotora kotar hramome drame - kotora literarna, scenska, radiosere, televiyijakere, analiza kote ka den o sikamle piri kritika sar so dikhlje thaj so dramarđe kotora kotar i literatura.

I chib(gramatika thaj ortografija (14.) arja 10+4)

O sikljoviba romane chibjakor ka del šajdipe e romane sikljovlenge te vakeren thaj te hramonen, te komunicirinen kanonikani romani chib. Ano sikljoviba I lafjori a penđarela pes sar gramatikakiri forma (ko dikhiba olakere formakiri thaj strukturakiri) ja sar komunikativnikani struktura, ko dikhiba olakere funkcijakiri ani komunikacija.

Fundamne programesere buća thaj o rodiba ano sikljoviba e gramatikakiri, te šaj e sikamlenge i chib dela pes thaj mothavela pes sar sistemi. Nijekh kotor e chibjakoro na kamela pes te sikljovel pes ulavde, avrijal o konteksti kote vakerela pes kotar olakiri funkcija thaj adava po hari, po lokhe, haljovde thajselektivikane te dikhel pes anglo jakha o baripe e sikamlengor.

Sikloviba palo kotora, loke, šaj te sikljol pes te arakhlja pes o sikljoviba i materija, te konkretizujinel pes o niveli sikljovibasor, sar drom sikljovibasor te šaj adava te ljel pes ki buti (ani praksa) ko disave klasja.

Selektiviba šaj te kerel pes te ljela pes fundamne chibjakere kanonja thaj informacije olendara.

Haljoviba thaj selekcija ano programi dikhela pes ko sikljoviba i sintaksa thaj e morfologijakor kotar o I đi o VIII klasi.

E programesoro ikeriba thaj sikljoviba kotar o akcenti, na kamela pes te sikljovel pes ulavde kotar aver sikljoviba. I sikamlje kamela pes po hari te sikavel pes ko sa dajekh klaso ko standardja e akcentesere thaj olesere norme. Kamelapes te ovel ko sadajekh ari sikljoviba adathar thaj o sikamno te vakerel e sikamlenge so si šukar thaj so na. Ko Roma si but pharo ka avel akava sikljoviba, thaj ka đal sar ka vakerel pes ko thana kote sikljovela pes romani chib, a i buti e sikamnesiri si te vakerel sar si o akcenti vakeribasoro ki literarnikani chib, thaj o sikamle ađahar te vakeren.

Ortografija sikljovela pes palo dendo sikljoviba ando lila, adala si bućakere lila, kote isi hramomo teksti thaj rodela pes te pherel pes. O sikale kamela pes adava ortografikano sikloviba te sikljoven po hari, sar si hramomo ano programi, po šukar te vakerav sar ka keren poro plani o sikamno. Sa adava sikljovela pes kotar anglune dive, keda o sikamlo khuvela ani škola. Isi sistematikano, elementarno sikljoviba ko hramonikani forma thaj adava
sar sikljovela sikljoviba kotar i gramatika thaj sa adava đala đi ko sikloviba ano hramoviba personalno so rodela pes programeja. Adava so sikljovela pes, po palal rodela pes programeja te dikhel pes kobor sikljilje o sikamlje ko sadajekh forma thaj ani praksa.

Sa adava sikljojba dikhola ko sikamlje, keda personalno hramonela thaj adathe dikhola kobor sikljilo thaj kobor isi ole đandipe kotar i ortografija e romane chibjakiri.

Na sikljoviba majšukar šaj te ikaljel pes:

- Te del pes e sikamlese gođalo aktiviteti thaj gođalo kokorutnipe te arakhel pere bange hamomo ortografijakor bišukaripe.

- Te našaljel pes gođakiri inercija

- Te sikljovel pes šerutnikano sikljoviba thaj đandiba.

- Te ljel pes e situacijakoro sikljovibasoro chibjakoro sikljoviba

- Te phandel pes o sikljoviba e chibjakoro sar haljilo e arteskoro kotor so drabardža.,

- Sistematikano thaj gođalo sikljoviba ano vakeriba thaj ano hramoviba,

- Arakhiba thaj chiviba ani praksa o sikljoviba,

Avdisutni metodika sikljovibasiri i gramatikakiri rodela sa so si adava fundamno sikljoviba chibjakere teme te oven haljarde thaj te vakerel pe olengere fundamne karakteristikendar, sa adava te ovel phandlo bute formenca sikljovibaja kotar sherune karakteristike thaj

stilistikakere funkcijenca. O tekstja, kamela pes te oven pendžarde e sikamlenge, te nane kamela pes te drabaren pes thaj te vakeren pes olendara.

O sikamlo kamela pes te ovel ole ki godi ko sadajekh momenti so si šeruno te del i sikamlenge hramomo sikloviba (vežbanja) thaj te kerel buti olenca sistematikane.

Haljoviba o teksti

Haljoviba o teksti phanlo si drabariba, sar haljovela pes andral thaj go]alipnjaja. Majčeruno si o kvaliteti e drabaribasor. Adalese si ki metodika vakerela pes kotar but droma drabaribasere. O drabariba si adava šeruno elementi haljovibasoro, goďalibasoro, aale kotoresoro literaturakoro so drabarela pes. O angluno drom te chiven pes o sikamle ano artistikano themi si o drabariba.

Izražajno (haljardo) drabariba arakhela pes keda lela pes te kerel pes buti sistematikane, a palo adaleste, rodela pes sa pobut thaj pošukar sar te dikhel pes thaj te lel pes sa o šajdipe o kvaliteti e sikamlesoro, sa adava đi keda na resala pes učo kvaliteti thaj đandipe ano drabaripa.

Po hari thaj vakteja analizirinela pes psihologikano thaj chibjakorostilikani forma so rodena o sikamle te ovel olen vakeribasiri realizacija.

Ko jekh drom arakhela pes thaj barjarela pes e sikamlengoro drabariba ano peste sose si ov majproduktivikano forma te lel pes o đandipe. Literarnoartistikano kotor drabarela pes butfar, đi keda ko manuš na đangavi haljoviba personalnikano thaj sa adava ka ikarel e sikamne te drabarel thaj te haljovel adava literarnoartistikano kotor.

Sikljovibasoro plani thaj programi e romane chibjakoro, pašljola ko metdikane droma so arakhena pes ki sikamli chib (ki serbikani chib so sikljovela pes sar dajakir), adalese, akate nane, thaj na rodela pe te hramonel pes o dujto drom, ki romani chib, sose sa adava arakhela pes ko plani e serbikane chibjate, sar so si fundamne elementja**: literaturakere lafja (pojimja), funkcionalna lafja, kultura sar kamela pes te vakerel pes.**

Majšeruni buti ki realizacija e sikljovibasere planesoro e romane chibjakoro, kamela pes te del pes so **ulavi akala chibja ko vakeriba thaj ko sa o forme gramatikane, stilistikane, leksikane thaj morfolikane, semantikane, sintetikane, sar te chiven pes o sikamle te hramonen korkore pere hramomne kotora so ka ulaven pes pere literarnoartistikane formaja.**

Jano leksikane thaj morfologikane forme sikljovibasere, kamela pes te baravarkerel pes e sikamlengoro đandipe kotar o lafi sar forma so lena pes na kokoritikane ani konjugacija thaj deklinacija ja sar kerena pes o lafja (fundamne, butelafjengere thaj ikalde). Te sikljoven pes sar kerena pes lafja soj kerde koter butlafja thaj o lafja so ikalena pes ki nevi forma, a sa adava kamela pes te dikhel pes kotar o lafja so si jekhutne ko teksti, a sa adava kamelapes te barvarkerel e sikamlengoro alavari.

Semantikano sikljoviba phandela pes e morfoligikane thaj sintaksikane sikljovibaja thaj na kamela pest e ulaven e sikamlengoro sikljoviba thaj te barjaren kotar fundamno šeruno đandipa e lafjengoro, a sa adava kamela pest e ovel phanlo te barjarel pes o đandipe te vakerel pes šukar.

Sa akava sikljoviba sar so si sintaktikano, morfoligikano thaj semantikano, adava sa khuvela ko majšeruno sikljoviba ano sa o klasja ani škola. O pharipe rodela, sar so đanelape, naturalno, sa adava palo baripe e sikamlengoro.

Sar te đangavel pe o interesovanje e sikamlengoro te hramonen kokorutne literarna kotora, adava sa kerela pe ko frontalnikani buti sa e klasa, a na sa adava te kerel pes ki literarno sekcija sar olengiri šeruni buti so rodela pes. I buti ani sekcija si mukli thaj kamli buti sa dajekhesiri.

E siklovibasere planeja isi diklo thaj chivdi buti, ja ko sa o siklovibasere kotora, ja na, athe isi izuzetci. Numa, akaja buti ki romani buti kamela pes te ovel bi ulavdi thaj biachavdi. Akale bucaja ka barjarel pes o kamlipa e sikamlengoro te sikljon e dajakiri chib, so đi akana na sikljiljipe.

But angleder thaj akana, but Roma ko sikljoviba e romane chibjakor, dikhena sar majpharo faktori, so o romane chavore nane olen suksesi ani škola. But Roma kotar o tikoripe na dinđe pere chavenge te sikljoven romani chib, ko than adalesoro sikađe olen e gadjikani chib. Adava avela, jekh sar so kamle te sikaven pe chave te ukljel e graste, angleder so sikljilo te phirel..

Adalese sine bange but projektja so kamle angleder te sikaven e romane chavoren serbikani chib, a o chavoro na đanđa romani. But đene kamena te keren thaj kerđe projektja, kote sine o gadjikane chavore ko po baro numero, adava sine duj kotar o trito gađikane a jekh sine romane chave. Sa adava igarđaki pherdi asimilacija thaj ko našaliba e romane chavengoro đandiba maškaral o serbja. Te rodinđe o Roma ulavde paralele romane chavenge o gađe vakerena so si adaja segregacija. Sa akala faktorja khuđe ko nasuksesi so sine olen o romane chave. Kamelape te del pes e Romenge jekhutno sajdipe sar so isi olen aver minoriteti. Sa adava ka kerel pes palo jekhutno plani e Srbijakor, a e dajakiri chib kamela pes te arakhel poro than ko sikljoviba ani škola.

Akaja forma siljovibasiri, kamela pes te realizujinel pes phere berseste, bi achavdo, a te dikhlja pes so kerela pharipe e sikamlenge, šaj jekh periodi te achavel pes.

UPREDERUTNI BUTI

Akale bućate lena pes o chavore, kola korkori kamena te šunen thaj isi olen šajdipe te sikljon šukar thaj mothavena šukar suksesi ani škola. Ko akava sikljoviba avena o chavore, so nane olenge pharo akava sikljoviba, ja olate kamena te aven te sikljoven po but so sikljovela pes
ani škola. Akale sikljovibaja e sikamljengoro đandipe barjarela pes thaj buljarelapes, thaj dikhola pes so ola korkori mothavena poro interesi sikljovibasoro e romane chibjakor. Ko akava sikljoviba sikljola pes so kamelao sikamno thaj sokamena o sikamle, ol dena pere propozja, sostar isi olen interesovanje. Majbuter ko akava sikljoviba dela pes o sikamle te siljon so na sikljona sa o chavore so olenca đana ano klasi. Ol sikljona i literatura po bulje, scensko'artistikano sikljoviba, kinomatografija, ja te rodinđe te sikljon po bulje kotar romani chib, istorija thaj kultura.

ORIJENTIKANO BERSESORO PLANI KERIBA BUTI E ROMANE CHIBJAKOR - 72. ARJA

BUTI ANO TEKSTI:

Skolakri lektira - 14. arja

Kherutni lektir - 4. arja

Elemen. e istorijakere - 10. arja

Elemen. E kultur - 8. arja

Vakeribasor siklj. - 6. arja

Hramomo sikljovi - 4. arja

Hramomi buti - 4. časa

Sistematikani buti - 3. časa

RUMUNSKI JEZIK LIMBA ROMÂNĂ

Scopul activităţii instructive în clasa a VIII-a este:

- dezvoltarea interesului faţă de creaţiile literare în limba română

- dezvoltarea capacităţii de exprimare în limba română literară;

- însuşirea noilor noţiuni de limbă şi literatură română;

- înţelegerea mesajului oral şi scris;

- dezvoltarea şi îmbogăţirea vocabularului cu expresii şi cuvinte noi

- înţelegerea mesajului în comunicarea cotidiană

- deducerea sensului unor cuvinte necunoscute într-un mesaj

- receptarea, iniţierea şi participarea la un act de comunicare oral şi scris în limba română literară,

- dezvoltarea creativităţii prin activităţile de atelier şi activităţile individuale.

Sarcini operative.

La sfârşitul clasei a VIII-a elevii trebuie:

- să-şi îmbogăţească vocabularul cu cuvinte şi expresii noi;

- să înţeleagă semnificaţia unui mesaj oral şi scris;

- să însuşească raportul dintre propoziţii în frază;

- să deducă sensul cuvintelor necunoscute dintr-un mesaj ascultat;

- să însuşească citirea expresivă, citirea pe roluri şi dramatizarea textelor literare;

- să-şi exprime clar şi precis gândurile, ideile şi sentimentele;

- să utilizeze corect limba română literară în diferite situaţii.

LITERATURA

Lectură şcolară

1. Vasile Alecsandri: Miezul iernii
2. Tudor Arghezi: Cuvânt
3. Mircea Cărtărescu: Florin scrie un roman (fragment)
4. Constantin Chiriţă: Cireşarii (fragment)
5. Gheorghe Brăescu: Un scos din pepeni
6. Ion Pillat: Mărţişor
7. Literatura română din Voivodina
8. I. Al. Brătescu-Voineşti: Privighetoarea
9. I. L. Caragiale: Un pedagog de şcoală nouă
10. Ion Creangă: Amintiri din copilărie (fragment)
11. George Coşbuc: Colindătorii
12. Mihai Eminescu: Floare albastră

Lectură

Selecţie din literatura română contemporană

Selecţie din literatura română populară

Analiza textului

Stabilirea contactului direct cu operele literare.

Formarea unor opinii personale despre opera analizată.

Identificarea noţiunilor de teorie literară.

Pregătirea elevilor pentru analiza independentă a textului literar.

Analiza completă a operei literare.

Abordarea poeziilor lirice.

Abordarea operelor dramatice.

Asemănările şi deosebirile dintre operele lirice şi epice.

Noţiuni literare

Actualizarea noţiunilor literare din anii precedenţi. Genuri şi specii literare: Pastelul. Legenda. Balada. Schiţa. Povestirea. Nuvela. Comedia. Romanul.

Antiteza. Metafora.

Tropii şi figurile de stil.

Versul liber.

Folclorul literar.

LIMBA

Repetarea şi consolidarea materiei din clasa precedentă.

Noţiuni de fonetică (actualizare).

Vocabularul limbii române. Neologismele şi importanţa lor în comunicarea în limba română literară.

Procedeele interne de îmbogăţire a vocabularului. Compunerea.

Părţile de vorbire flexibile (actualizare).

Pronumele (actualizare). Pronumele şi adjectivul interogativ-relativ. Acordul pronumelui relativ care în genitiv precedat de articol genitival. Pronumele şi adjectivul nehotărât.

Verbul. Diatezele, modurile şi timpurile (actualizare). Verbele auxiliare (actualizare). Părţile de vorbire neflexibile, cu accentul pe conjuncţii.

Sintaxa propoziţiei

Subiectul. Subiectul inclus. Subiectul subînţeles. Propoziţii defective de subiect.

Predicatul. Predicatul verbal şi predicatul nominal (actualizare). Verbe copulative. Numele predicativ. Acordul predicatului cu subiectul.

Părţile secundare ale propoziţiei. Atributul adjectival, substantival, pronominal (actualizare). Apoziţia. Exerciţii aplicative referitoare la atribut.

Complementul (actualizare). Complementele circumstanţiale de timp, loc şi mod. Ordinea cuvintelor în propoziţie. **Sintaxa frazei**

Propoziţia principală şi propoziţia secundară. Propoziţia regentă. Coordonarea (prin juxtapunere şi cu ajutorul conjuncţiilor). Propoziţii coordonate copulative, adversative, disjunctive şi conclusive. Subordonarea. Propoziţii subordonate atributive, completive directe.

Vorbirea directă şi vorbirea indirectă.

Noţiuni de ortografie

Scrierea corectă a substantivelor, pronumelor şi numeralelor (actualizare).

Punctuaţia în frază.

CULTURA EXPRIMĂRII **Exprimarea**

orală

Exprimarea propriilor idei şi opinii în diverse situaţii de comunicare.

Înţelegerea textului literar şi comentarea lui ca mijloc de dezvoltare a exprimării orale.

Exerciţii de însuşire şi definire a noţiunilor şi cuvintelor - prin activităţi în ateliere.

Stabilirea legăturilor corecte dintre elementele unei unităţi gramaticale (propoziţie sau frază), precum şi folosirea corectă a categoriilor gramaticale specifice părţilor de vorbire.

Exerciţii de pronunţare corectă a cuvintelor.

Transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă.

Transformarea monologului în dialog, exersarea dialogului (adaptarea tematicii, dinamismului, caracterului).

Discuţii pe marginea textelor literare şi a subiectelor libere.

Conversaţii pe teme libere.

Exprimarea în scris

Dictări libere şi de control.

Comentarea textelor literare citite, rezumatul, caracterizarea personajelor.

Transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă

Scrierea argumentată a impresiilor provocate de textele literare.

Stabilirea valorilor estetice şi stilistice în textele literare.

Îmbinarea diferitelor forme de expunere (povestire, descriere şi dialog) Exerciţii

de înţelegere şi explicare a noţiunilor de teorie literară.

Aprecierea şi evaluarea cărţilor citite, a emisiunilor, filmelor, CD-urilor audiate şi vizionate.

Jurnalul.

Folosirea în text a cunoştinţelor de morfologie şi sintaxă, respectând semnele de punctuaţie necesare.

Elemente de cultură naţională Filmul

românesc contemporan.

Prezenţe româneşti în cultura europeană a secolului al XX-lea

Creaţii de artă contemporană românească.

Istoria poporului român în secolele al XIX-lea şi al XX-lea.

Din istoria românilor din Voivodina.

Activitatea culturală a românilor din Voivodina

MODUL DE REALIZARE A PROGRAMEI

Programa pentru ***Limba română cu elemente de cultură naţională*** pentru clasa a ***VIII-a*** se realizează prin metode tradiţionale prezentate în forma unei succesiuni de etape clar delimitate.

În domeniul literaturii se propun următoarele activităţi: dezvoltarea interesului faţă de creaţiile literare în limba română. Dezvoltarea capacităţii de exprimare în limba română literară. Însuşirea noilor noţiuni de limbă şi literatură română. Identificarea noţiunilor de teorie literară. Redarea textelor epice. Abordarea poeziilor lirice. Abordarea operelor dramatice. Asemănările şi deosebirile dintre operele lirice şi epice.

În domeniul limbii se pune accent pe evaluarea posibilităţilor de exprimare prin expresii şi cuvinte noi în vocabularul activ al elevilor. Trebuie să identifice sensul unui cuvânt necunoscut, să aplice regulile de ortografie în scris, să sesizeze abaterile de la normele gramaticale într-un mesaj oral şi scris. Mesajul pe care elevul îl va comunica în limba

română trebuie să fie bazat pe structurile lingvistice în spiritul limbii române literare, determinate de gândirea în această limbă.

Cultura exprimării orale şi în scris are o importanţă deosebită deoarece reprezintă baza unei comunicări calitative. Din acest motiv în cursul activităţii trebuie insistat asupra îmbogăţirii fondului lexical, punându-se accentul pe limba literară. Stabilirea principalelor modalităţi de înţelegere şi interpretare a unor texte scrise în diverse situaţii de comunicare - prin activităţi în ateliere. Elevii trebuie să manifeste interes pentru creaţiile literare în limba română, să utilizeze corect şi eficient limba română în diferite situaţii de comunicare şi formarea deprinderilor de muncă independentă, astfel se dezvoltă şi creativitatea acestora.

RUSINSKI JEZIK РУСКИ ЯЗИК

Оперативни задатки то:

- оперативне, активне бешедне хаснованє модела комуникациї за упознаванє, представянє, знаходзенє у простору у нєпознатим стредку, гледанє и даванє информациї,

- коректне вигварянє гласох руского язика и наглашки,

- ґраматично коректне хаснованє часових одношеньох (прешлосц, терашньосц, будучносц),

- самостойне складанє опитного и розповедного виреченя, виражованє становискох и емоцийох,

- читанє и писанє на руским язику,

- здобуванє основних знаньох о историї и традициї Руснацох. ЗМИСТИ ПРОГРАМА

КУЛТУРА УСНОГО И ПИСАНОГО ВИСЛОВЙОВАНЯ

Систематизованє усного и писаного висловйованя. Овладованє з елементами приповеданя, преприповедованя, описованя и другима. Богаценє активного словнїка, розуменє цо векшого обсягу значеня словох, виразох, тематични ґрупи словох, контекст, комуникация з другима, локална бешеда.

Виражованє согласносци и нєсогласносци, можлївосци, одреканя, неґациї, упознаванє, привитованє, витанє, молба, информация; розуменє основного и пренєшеного значеня словох и виразох; розуменє и хаснованє опитней, розповедней и викричней вариянти висловйованя зоз словами и интонацию; синоними, антоними, гомоними, деминутиви, ауґументативи; форми висловйованя: вистка, репортажа, информация, писмо, интервю, здогаднїк, состав; познаванє словнїка рижних професийох и подручох роботи; виражованє становиска, чувства. Лексични и семантични вежби.

Два писмени задатки рочно.

РОБОТА НА КНЇЖОВНИМ ТЕКСТУ

Обробок вибраних прикладох з народней и уметнїцкей творчосци на руским язику.

Историйни прегляд кнїжовносци на руским язику.

Моноґрафски обробок - кнїжовне дїло Дюри Папгаргая, Мирослава Стрибера, Юлияна Тамаша.

ЛЕКТИРА

Руски народни приповедки (школске виданє зборнїка)

На крижних драгох (Антологґия краткей прози - вибор)

ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ

Историйни прегляд живота и творчосци Руснацох од присельованя по нєшка.

Систематизованє материї о култури и просвити, традициї, фолклору, музики, видавательству. Манифестациї култури Руснацох. Културни и други дружтвени орґанизациї Руснацох.

Нащива музейней вистави, Фестивалу култури, музичней манифестациї, видавательней хижи, РТВ редакциї.

Розгварки з писателями, малярами, музичарами и другима творителями. Розгварки з успишнима поєдинцами з привреди.

Упознаванє зоз школярами з других местох.

Стайомне сотруднїцтво зоз културно-уметнїцкима дружтвами и учасц у їх програмох, научиц танцовац и шпивац вецей руски шпиванки и танци.

ҐРАМАТИКА И ПРАВОПИС

Систематизованє здобутих знаньох, схопносцох и навикнуцох з подруча язика и правописа.

Слово - його форма, значенє, служба.

Файти словох и пременка. Деклинация и конюґация. Дїєсловни часи и форми.

Рядошлїд словох у вирече ню. Основни синтаксични правила складаня вирече ня.

Гласи - правилносц вигваряня и наглашки. Локални характеристики вигваряня и наглашки.

Глас, слово, виреченє - правилносц вигваряня и наглашованя, интонация виреченя и пременка збаченя з интонацию.

Правилносц писаня на руским язику. Фонетично-морфолоґийни и етимолоґийни принцип. Писанє словох вєдно и окреме; писанє неґациї; писанє словох у котрих ше окончує пременка гласох у контакту. Хасновanє знакох интерпункциї.

СПОСОБ ВИТВОРЙОВАНЯ ПРОГРАМА

Програм Руского язика з елементами националней култури през шицки класи основней школи поставени барз флексибилно пре вельочислени фактори. Статус предмета одредзени з наставним планом як єден з виборних предметох а за формованє ґрупи потребне найменєй 15 школяре; то школяре котри нє маю наставу на своїм мацеринским язику и барз розличне їх вообще їх язична компетентносц на руским язику без огляду на возрост. Ґрупи ше формую як комбиновани оддзелєня у котрих школяре розличного календарского возросту и розличного уровня овладаносци з мацеринским язиком. Шицко то вимага же би програм бул поставени барз флексибилно та же би з таку ширину оможлївел индивидуални приступ каждому школярови у складзе з його познаваньом руского язика. У найвекшим чишлє поєдинєчних случайох, язик ше учи як странски язик и найвецей ше хасную методи ученя странского язика.

Маюци у оглядзе шицку специфичносц природи и орґанизациї тей настави, програм найвекшу увагу пошвецує култури писаного и усного висловйованя праве прето же основни циль научиц читац, писац и згвариц ше по руски, у смислу глєданя информациї, даваня информациї. Маюци тиж так у оглядзе же школяре котри облапени з тоту наставу нє маю други школски можлївосци дознавац дацо о историї, традициї и култури свойого народу, програм уж зоз своїм насловом упутює на елементи националней култури.

За ученє у таких условийох препоручує ше ученє язика по ткв. моделох. Модели то образци або шеми у форми питаньох и одвитох як язични узвичаєни конструкциї. Так, напр. представянє або упознаванє руша од модела: *мойо мено то*; модел просторней оріентациї подрозумює питаня и одвити на варияциї: модлївас, *дзе ше находзи школа*? и одвит: *школа у першей улїчки на право*. Ученє по моделох оможлївює и здобуванє доброго ступня бизовносци у школярови понеже зна же у комуникациї по моделу не будзе гришиц, пред тим як цо ше самостойно почнє упущовац до вариянтох вецей можлївих вирекнуцох. Найвекши обсяг роботи вичерпює ше прейч лексичних и семантичних вежбох и то основни приступ ученю язика у околносцох у котрих ше орґанизує настава. Предзнаня школярох у истей ґрупи барз розлични та индивидуални приступ каждому школярови то основна мира и способ роботи наставнїка. Знука комбинованей ґрупи школяре ше нє дзеля спрам календарского возросту алє ше дзеля спрам ступня овладаносци з язиком та ше найчастейше бешедує о ткв. початним, стреднїм и висшим курсу.

Осма класа то законченє основного образованя, цо нє значи же кажди школяр предходно учел руски язик седем роки тє. седем класи. Календарски возрост осмей класи, медзитим, таки же допущує и цалком є вигодни за ученє историї, обичайох,

фолклору и подобне. Програм так конциповани же ше очекує жє школяре буду конкретно присуствовац на концерту, театралней представи и подобних културних манифестацийох та на директни способ як учашнїки або патраче здобуваю вше векше количество знаньох и информацийох зоз широко поставених можлївосцох, од правопису по ученє народних танцох.

Програмске подруче *книжовносц* упутює школяра на ґрупу найзначнєйших авторох на руским язику. Мало єст таких школярох котри можу з достаточним розуменьом читац и дожиц интеґралне дїло на руским язику, та ше очекує же наставнїк будзе тот котри вибере и препоручи виривки або векши цалосци за читанє маюци у оглядзе стварни язични можлївосци каждого школяра. Пре таки причини, програм нє прецизує конкретни наслови дїлох алє лєм менує найзначнєйших авторох.

SLOVAČKI JEZIK
SLEVENSKÝ JAZYK

Čiastkové úlohy:

Úlohou vyučovania slovenčiny v 8. ročníku je prehlbovanie a rozširovanie rečových zručností získaných v predchádzajúcich ročníkoch. Žiaci majú získať väčšiu pohotovosť, samostatnosť a istotu v tematických a obsahovo ohraničených prejavoch.

Prostredníctvom jazyka viesť žiakov k spoznávaniu histórie vlastného národa a vážiť si ľudí, ktorí sa zaslúžili o rozvoj a poznanie slovenského jazyka.

Prehlbovať estetické cítenie žiakov a tak im umožniť vnímať a precítiť krásu umeleckého slova či diela.

Z rečových zručností vo vyučovaní prevažuje ústny prejav, ktorý je stimulovaný počúvaním a čítaním. Písomný prejav je tiež zastúpený. Systematicky sa upevňujú návyky správnej výslovnosti. Dôležité je uschopňovať žiakov, aby vedeli:

- vhodne, výstižne a správne sa vyjadrovať v konkrétnych spoločenských komunikačných situáciách, a to ústne aj písomne

- aktívne a správne využiť svoju slovnú zásobu a obohacovať ju - používať výkladový a synonymický slovník, jazykové príručky, encyklopédie...

- samostatne a výstižne rozprávať a opisovať - používať pri tom rôzne formy vyjadrovania

- formulovať hlásenie, prosbu, ospravedlnenie, poďakovanie

- chápať a zaujímať postoj k danej situácii v literárnom texte ako i v každodennom živote;

- často sa zapájať do rečovej činnosti, do dialógov a súvislých prejavov a kvalitatívna úroveň týchto sa má zvýšiť.

JAZYK (gramatika a pravopis)

Písanie **i/y, í/ý** vo vnútri slova a v koncovkách.

Zvykať žiakov správne používať pády podstatných mien a iných ohybných slov s osobitným dôrazom na pravopis.

Podstatné mená a slovesá vo vete - ich funkcia. Písanie vlastných podstatných mien.

Slovesá, slovesné časy, neurčitok. Časovanie slovies.

Zámená - ukazovacie a opytovacie zámená.

Pravopis prídavných mien, zámen, čísloviek, slovies.

Veta - základné rozdelenie. Jednoduchá veta a súvetie.

Základné a rozvíjacie vetné členy.

Vety s tvarmi prídavných mien *rád, rada, radi, rady.*

Predložky - porovnávanie so srbčinou.

Neohybné slovné druhy.

Pravopisné cvičenia a pravopisný diktát.

KULTÚRA VYJADROVANIA

Ústne vyjadrovanie

Rozprávanie - o udalostiach a zážitkoch (časová postupnosť deja). Rozprávanie o vymyslenej udalosti na základe danej témy - podľa vypracovanej osnovy za pomoci učiteľa. Sloveso ako dynamizujúci prvok rozprávania.

Opis - enteriéru a exteriéru, ľudí, zvierat, detailu v prírode.

Dialóg - rozprávanie o udalosti prostredníctvom vynechania slov opisu; priama a nepriama reč. Majú povedať samostatne a súvisle najmenej osem viet o obrázku, precvičenej téme a viesť dialóg. Dávať dôraz na interpunkciu (bodka, čiarka, výkričník, otáznik).

Dramatizácia - textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života (na školskom dvore, v galérii, na ulici, v meste...); čítanie podľa úloh a striedania úloh.

Rozhovor - prihliadať na rozvoj slovníka každodennej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby, frazeológia. Frekventné vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania, vynaliezavosť, dôvtip. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Slovník - použitie slovníka pri obohacovaní slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Synonymá, homonymá, antonymá,

zdrobneniny. Obohacovanie slovnej zásoby žiakov pomocou didaktických hier z jazyka, rébusov, doplňovačiek, prešmyčiek, hlavolamov,... Písanie vlastného slovníka menej známych slov a výrazov.

Čítanie - Hlasné a tiché čítanie, správna dikcia a intonácia vety. Melódia vety. Slová, v ktorých nastáva spodobovanie spoluhlások.

Mimovyučovacie čítanie - časopisy pre deti a mládež, slovenská detská literatúra a ľudová slovesnosť.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň štyri básne, päť slovenských ľudových piesní, hádany, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, dve krátke prózy v rozsahu 10-12 riadkov a štyri krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne štyristo slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Písomné vyjadrovanie

Písanie kratších textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času...). Písanie krátkych slohových prác podľa osnovy alebo zadaných otázok. Výber tém sa ponecháva na učiteľa, ktorý má možnosť spracované učivo aktualizovať a prispôsobovať podľa vlastného uváženia. Písanie krátkych literárnych prác do časopisov.

Práca s textom

Čítanie a rozbor kratších poviedok alebo úryvkov z umeleckej tvorby slovenských autorov. Analýza výberu z poézie slovenských romantických spisovateľov a súčasných slovenských básnikov. Rozbor textov slovenkých populárnych piesní. Nacvičovanie plynulého čítania s porozumením, ktoré sa rovná hovoru. Pri spracovaní básní nacvičovanie umeleckého prednesu.

Reprodukcia a rozbor počutého a prečítaného textu: pozorovanie štruktúry deja podaného chronologicky (úvod - začiatok rozprávania, priebeh deja - poukazovanie na najdôležitejšie momenty, vyvrcholenie; ukončenie deja). Analýza postáv na základe ich konania.

Sledovať detské časopisy.

Spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia a filmu pre deti v slovenskej reči.

Školské čítanie

Poézia

Ján Labáth: Na Dolnej zemi

Paľo Bohuš: Sedliak

Pavel Mučaji: Ráno na rovine

Andrej Sládkovič: Marína

Ján Botto: Smť Jánošíkova

Samo Chalupka: Turčín Poničan

Juraj Tušiak: Jednoduché slová

Daniel Hevier: Výber z poézie

Miroslav Antić: Výber z poézie

Slovenská populárna pieseň: Výber

Próza

Božena Slančíková-Timrava: Ťapákovci

Klára Jarunková: Jediná (úryvok)

Martin Prebudila: O prvom bozku a prvom živom škorpióne Mária

Kotvášová-Jonášová: Lektúra sa píše sama

Anna Nemogová-Kolárová: Ľúbostný prípad

Výber zo súčasnej slovenskej literatúry pre deti

Výber zo súčasnej srbskej literatúry pre deti

Výber zo súčasnej svetovej literatúry pre deti

Slovenské noviny a časopisy (výber)

Umenie a kultúra vojvodinských Slovákov

Kresťanské sviatky

Dráma

VHV: Zem (úryvok)

Literárnovedné pojmy

Poviedka, román, rozprávač - autor, autorská reč, čitateľ - divák, poslucháč, rým, verš, strofa, metafora, personifikácia, prirovnanie, epiteton.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi dejín slovenskej menšiny vo Vojvodine a v Srbsku (dosťahovanie, kultúrne, vzdelanostné, cirkevné a hospodárske snahy, vrcholné kultúrne výsledky, relevantné organizačné formy a inštitúcie…), sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny vo Vojvodine, Srbsku, ale i na celej Dolnej zemi (folklór, remeslá, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje, demonológia…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať. Sprostredkovať deťom poznatky o slovenskej komunite vo Vojvodine a v Srbsku (osady, inštitúcie a organizácie, osobnosti, mená, priezviská, pôvod…), ale i stykoch s inými etnickými skupinami a kultúrami, o prínosoch Slovákov tunajšiemu prostrediu (v školstve, kultúre, umení, architektúre…). Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

POKYNY PRE REALIZÁCIU UČEBNÝCH OSNOV

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky, pekne čítať, písať a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Gramatika sa má podávať v implicitnej podobe, namiesto opravovania chýb sa využíva modelovanie správneho rečového variantu. Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy párovej konverzácie v interakcii učiteľ - žiak a žiak - žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania sa patrí jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

Program je možné realizovať aj cez prácu v dielňach a rôzne kultúrne manifestácie.

UKRAJINSKI JEZIK УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Оперативні завдання

В кінці восьмого класу учні повинні:

- правильно і плавно та з розумінням читати відомі та невідомі тексти;

- дотримуватись правил пунктуації при читанні;

- дотримуватись правил правопису на письмі;

- чітко писати писаними літерами під час диктантів та самодиктантів;

- висловлювати свої думки стосовно повсякденного життя;

- зрозуміти прочитане і зробити усний та письмовий висновок прочитаного тексту;

- правильно вимовляти і вживати в розмові близько 300 нових слів та виразів;

- висловлювати свої думки використовуючи реченнєві моделі у минулому, теперішньому і майбутньому часі;

- опанувати технікою переказу текста в рамках засвоєної теми;

- розпізнавати відомі структури тексту;

- поступово опановувати методикою написання творів на вільну тему; - збагачувати

знання про звичаї та традиції українського народу.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ **УКРАЇНСЬКИЙ**

ПРАВОПИС Вимова, читання,

письмо:

У восьмому класі потрібно систематизувати вже вивчений матеріал з морфології української мови і засвоїти деревацiйні способи української мови, а також найвживаніші моделі словотворення. Потрібно наводити учнів, щоб вони самі вбачали відмінності між українським і сербським словотворенням з метою запобігання деревацiйних кальок. Засвоєння правила написання частки не з прикметниками, прислівниками і дієслівними прикметниками.

Повторення вивченого в 5 класі.

Іменник: Основні словотворчі моделі і способи творення іменників.

Прикметник: Основні словотворчі моделі і способи творення прикметників.

Числівник: Основні словотворчі моделі і способи творення числівників.

Дієслово: Основні словотворчі моделі і способи творення дієслів.

Прислівник: Основні словотворчі моделі і способи творення прислівників.

Прийменник: Похідні (вторинні) прийменники та прийменникові конструкції у значенні прийменника.

Моделі речень

Розвиток усного мовлення шляхом засвоєння синтаксичних моделів наступного загального змісту.

Стверцувальне речення

Інформація про мету дії	Ми пішли до театру. До школи приїхали актори.
Інформація про призначення	Він купив книжку сестрі.
Інформація про спосіб дії	Ми пішли гуртом до кінотеатру.
Інформація про ступінь інтенсивності	Це надзвичайно цікава книжка.
Інформація про причину	Учень не прийшов до школи через хворобу.

Тематика

Сім'я: займання, професії.

Школа: шкільні гуртки і захоплення учнів.

Повсякденна інтеракція: в ресторані, під час відпочинку, національні страви.

Культура: період романтизму в українській культурі, реалізм та модернізм в українській літературі наприкінці IX - на початку XX століття.

Робота над літературним текстом

Закріплення знань про поезію і прозу як літературних видів. Характеристики української поезії періоду романтизму (Микола Костомаров, Левко Боровиковський, Маркіян Шашкевич та ін.). Життя і праця Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки, Василя Стефаника.

Аналіз тексту

Аналіз літературних творів та усної народної творчості.

Поділ текстів на частини. Вибір найцікавішої частини тексту. Висловлювання своєї думки про прочитане та дискусії на базі прочитаного.

Виділення головних героїв та другорядних дійових осіб. Характеристика головних дійових осіб.

Опис природи у тексті.

Пряме та переносне значення слів.

Аналіз поезії (тема, ідея).

Виділення та пояснення виразів, слів та діалогів в тексті стосовно поведінки головних героїв, драматичних ситуацій і їхніх причин та наслідків.

Аналіз частин тексту на базі головної думки тексту.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ

Розмовна мова

Розповідь про різні випадки та пригоди.

Складання розповіді на задану тему на вибір учня або викладача. Опис природи. Опис з використанням запропонованих слів. Воцення дискусії на задану тему.

Розмова про улюблену книгу, фільм, телепередачу.

Закінчення розповіді з заданим початком.

Розмови на актуальні теми, що цікавлять дітей. Розмови з використанням тематичних слів.

Переказ тексту.

Опис поодиноких предметів, осіб, природи та природних явищ.

Вправи для збагачення словникового запасу слів.

Короткі розмови на теми з повсякденного життя.

Письмо

Письмовий переказ цікавих пригод з особистого життя учнів.

Опис поодиноких предметів, осіб, природи.

Диктант, самодиктант.

Правильне написання різних граматичних форм слів вжитих у тексті. Складання

творів з дотриманням головних елементів (вступ, головна частина, кінцівка).

Вправи складання простих поширених речень. Вправи перетворення простих коротких речень в поширені.

Вправи правильного вживання правил пунктуації.

Виконання домашніх завдань і їхня перевірка на уроці.

Елементи національної культури Український

народний одяг.

Географічні поняття (міста України, туристичні центри).

Історія формування української нації.

Вивчання українських пісень.

Українські народні ігри.

Архітектура - специфічність української архітектури, деякі назви старовинних побутових предметів.

Презентація народних звичаїв, пісень та ігор на шкільних вечорах в традиційному народному одязі.

Історичний контекст доселення українців на терени південної Панонії.

Огляд доселень українців в колишню Югославію і сьогоднішню Сербію.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Традиційні методи виконання програми з української мови з елементами національної культури представлені у вигляді чітко сформульованих етапів.

У сфері літератури запропоновано дві адекватні системи: читання з розумінням тексту і письмо з вживанням правил правопису, засвоєних протягом минулих років навчання. Відповідна презентація цих систем та їхнє засвоєння, разом з тим і розуміння поетичних, прозових чи драматургічних творів, допомагають учням в правильному і логічному спілкуванні українською мовою.

В області мови наголос ставиться на вдосконалення спілкування шляхом збагачення словникового запасу, як і використання синонімів та антонімів. Мова учнів повинна грунтуватись на мовних структурах в дусі української мови.

Культура мови та письма є від виняткового значення, аце являє собою кістяк будьякого якісного спілкування. З цих причин, протягом роботи з учнями велику увагу потрібно приділяти збагаченню лексичного фонду та проширенню семантичного значення слів, плеканню національної культури, звичаїв, історії та культури.

HRVATSKI JEZIK

HRVATSKI JEZIK

Operativne zadaće:

- Uspoređivanje govornih vrijednosti hrvatskoga jezika s vrijednostima jezika okoline

- Proširivanje znanja o kulturi vojvođanskih Hrvata

- Njegovanje osjećaja za različite vrijednosti u vlastitoj i drugim kulturama - Upoznati osnovne promjene svakodnevnog života

- Oplemenjivanje i bogaćenje mašte, upućivanje u simboličke forme i njegovanje osobnog izraza i komunikativnosti učenika

- Upoznati važnost interkulturalnog dijaloga

- Upoznati raznolikost kulturnih utjecaja na razvoj vlastite kulture

- Aktivno sudjelovanje u društvenom životu okoline na temelju stečenog

SADRŽAJI PROGRAMA

1. Hrvatski jezik

Gramatika

- naglasak, vrste i mjesto naglaska u riječi osnovne značajke lokalnog govora

- narječja hrvatskog jezika

Pravogovor i pravopis:

- pisanje kratica

- izgovor i pisanje stranih imena

- izgovor i pisanje riječi iz drugih jezika - ususta vljivanje pravopisnog gradiva

2. Jezično izražavanje

Govorenje: -

opisivanje intervju

Čitanje:

- interpretativno čitanje

- analitičko čitanje

- čitanje tekstova različitim stilovima Pisanje:

- pisanje zahtjeva, zamolbe, prijave

- pisanje zapisnika

3. Književnost Školska

lektira:

- Dobriša Cesarić, Voćka poslije kiše

- Ivan Gundulić, himna slobodi

- Marija Jurić Zagorka, Kći Lotrščaka (ulomak)

- Slavko Kolar, Breza (ulomak)

- Silvije Strahimir Kranjčević, Moj dom

- Antun Gustav Matoš, Notturno

- Vesna Parun, Ti koja imaš nevinije ruke

- Antun Branko Šimić, Opomena Domaća lektira:

- Jasna Melvinger, izbor iz poezije

- Petko Vojnić Purčar, izbor iz proze

- Alojzije Stantić, Kruv naš svagdanji (ulomci po izboru)

- "Dužijanca", Lazo Vojnić Hajduk, dr. Andrija Kopilović, Alojzije Stantić (ulomci po izboru)

4. Elementi nacionalne kulture Glazba:

- glazba religijske tematike (božićne, uskršnje, korizmene)

- klasici hrvatske glazbe, Vatroslav Lisinski, dr. Josip Andrić - opera "Dužijanca" Filmska umjetnost:

- "Blagajnica hoće ići na more"

- "Tu"

Povijest:

- Hrvati i stvaranje zajednice SHS

- Značaj braće Radić za povijest

- Stradanje slavenskih naroda u II. svetskom ratu Geografija:

- Društvena obilježja Hrvatske (stanovništvo, naselja i gospodarstvo) po županijama - Kraj u kojem je škola Blagdani:

- vjerski: Sv. Nikola, Oce, Materice, Božić, Uskrs, Duhovi (izlaganje, čitanje, razgovor, priredbe)

- blagdani hrvatske nacionalne zajednice: Sv. Josip, rođenje bana Josipa Jelačića, Osnutak HNV, rođenje biskupa Ivana Antunovića

- Hrvati u dijaspori - običaji, blagdani, svjetski kongres

Običaji

- svadbeni

Kulturne manifestacije u zajednici:

- praćenje događaja putem neposrednog učešća Narodne rukotvorine:

- slamarstvo

- šling, vez,

NAČINI OSTVARIVANJA PROGRAMA

Metode izvođenja nastave:

- interaktivna, nastavnik-učenik

- radioničarska

- ambijentalna

- kooperativno učenje u skupinama učenika

- iskustveno učenje primjenjeno u saznajnim i socijalnim situacijama

- razne forme učenja putem otkrića i rješavanja problema

- integrativni pristup različitim područjima u sklopu kulture Aktivnosti nastavnika:

- Organizira nastavni proces (planira metode rada, sredstva, planira sadržaj)

- Realizira nastavni proces (stvara prilike za učenje, prezentira sadržaje, vodi ciljani razgovor, omogućuje primjenu stečenih vještina)

- Motivira učenika, podržava i razvija njihova interesovanja

- Prati efekte vlastitog rada

- Unapređuje vlastiti rad

- Sudjeluje u kulturnim događajima okoline s učenicima Aktivnosti učenika:

- Aktivni promatrači

- Aktivni slušatelji

- Aktivni sudionici u komunikaciji

- Partneri - suradnja s odraslima i vršnjacima, uzimaju u obzir i tuđe mišljenje

- Organizatori - učenje i angažman u zajednici

БУЊЕВАЧКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

BUNJEVAČKI GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

ОСМИ РАЗРЕД
OSMI RAZRED

Ciljnastave Bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture je proširivanje znanja iz prethodnih razreda o bunjevačkom govoru u okviru predviđenih sadržaja, proučavanje bunjevačke književnosti, osposobljavanje učenika za složenije usmeno i pismeno izražavanje, obogaćivanje rečnika novim rečima karakterističnim za bunjevački govor, kao i dalje upoznavanje i proširivanje znanja o istoriji i tradiciji bunjevačkog naroda. **Operativni zadaci**

- osposobljavanje za korektno reprodukovanje i korišćenje u govoru oko 250 novousvojenih reči i izraza;

- sistematizacija i delimično proširivanje znanja iz prethodnih razreda (gramatika, pravopis, književnost);

- ukazivanje na razlike između nekadašnjeg bunjevačkog jezika i savremenog bunjevačkog govora;

- osposobljavanje za dramatizaciju epskih dela;

- scensko izvođenje odabranih dramskih tekstova;

- sistematizacija gradiva iz ostalih programsko-tematskih celina;

- osposobljavanje učenika za sažeto prepričavanje tekstova domaće lektire uz uočavanje karakternih crta glavnih likova.

I. BUNJEVAČKI GOVOR

- štokavsko narečje i rasprostranjenost ekavskog, ijekavskog i ikavskog izgovora;

- informativno o narodnim govorima u Republici Srbiji;

- sistematizacija znanja o promenljivim i nepromenljivim vrstama reči i njihovim funkcijama u rečenici;

- proširivanje znanja o padežima i osobenostima padežnog sistema u bunjevačkom govoru;

- sistematizacija znanja o glagolima i glagolskim oblicima svojstvenim bunjevačkom govoru;

- sistematizacija obrađenih glasovnih promena sa posebnim akcentom na promene karakteristične za bunjevački govor;

- sistematizacija znanja o rečenici i njenim delovima;

- sistematizacija znanja iz pravopisa (upotreba velikog slova, pravopisni znaci i znaci interpunkcije).

II. KULTURA IZRAŽAVANJA Usmeno

izražavanje

- pričanje o vlastitim i tuđim doživljajima sa efektnim početkom i završetkom;

- raspravljanje o pročitanoj knjizi, pozorišnoj predstavi ili gledanom filmu;

- razvijanje kritičkog mišljenja prilikom usmenog prikaza navedenih sadržaja; - dalje

negovanje pravilne dikcije i izražajnog kazivanja poetskih tekstova.

Pismeno izražavanje

- kritički prikaz, osvrt na pročitano književno-umetničko delo;

- pisanje reportaže sa različitom tematikom;

- pisanje referata;

- književno-naučne vrste - putopis, dnevnik, memoari, biografija, autobiografija;

- pisanje putopisa;

- stranica dnevnika;

- podsticanje učenika na samostalno stvaralaštvo (čitanje učeničkih radova i razgovor o njima);

- pisanje 2 školska pismena zadatka (po 1 u svakom polugodištu);

- pisanje 4 domaće pismene vežbe sa obaveznom upotrebom novonaučenih reči bunjevačkog govora. **III. KNJIŽEVNOST Školska lektira**

- izbor iz bunjevačkih narodnih pripovedaka;

- izbor iz epskih pesama - GROKTALICE;

- lirske pesme ŠALAJDANI, ŠARANCI, NAMIGUŠE, BEĆARCI;

- Gabrijela Diklić - "Snaš Kata u varoši" - monodrama;

- Ivan B. Palković - "Dida, pripovidaj mi" (odlomak iz romana)

- Marko Peić - "Javorova smrt" (odlomak iz epa)

- Boza Šarčević i njegovo delo;

- Ivan Antunović i njegovo delo;

- Katica Marganić - "Didin salaš"

- Marko Marjanušić - "Tuga za zavičajom"

- Stipan Šarčević - "Usamljeni jablan"

- Gabrijela Diklić - "Mamine oči"

- Alisa Prćić - "Crni put"

- Ana Popov - "Badnje veče na Đurđinu"

- Geza Babijanović - "Na grobu Desanke Maksimović"

Domaća lektira

- Gabrijela Diklić - "Snaš Kata na mrginju"

- izbor iz antologije savremenih bunjevačkih pisaca "Lipota naši riči"

- "Bunjevačka lipa rič" - zbornik radova školske dece na maternjem jeziku **IV. ELEMENTI**

NACIONALNE KULTURE

- istorija - znameniti Bunjevci od XVII do XIX veka - Ivan Antunović, Mijo Mandić, Blaško Rajić;

- slikarstvo - Ana Bešlić, skulptura "Prozivka";

- muzika - dr Josip Stantić - Sanjala sam salaš bili, Ispod starog bagremara, Badnje veče na Đurđinu;

- bunjevačka kola - Tandrčak, Rokoko;

- domaća radinost - izrada krstića od drveta i pletenje korpi;

- verski običaji kod Bunjevaca vezani za Božić, Korizmu i Uskrs;

- narodni običaji kod Bunjevaca vezani za Božić, Uskrs, Kraljice, Dužijancu, svatove i prela;

- bunjevačka folklorna narodna nošnja;

- bunjevačka jela - prisnac;

- izdavaštvo - Bunjevačke novine, Tandrčak, Rič Bunjevačke matice;

- uključivanje učenika u obeležavanje nacionalnih praznika Bunjevaca.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Program Bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture u 8. razredu ostvaruje se u nekoliko jasno definisanih etapa.

U oblasti govora stavljamo akcenat na veći unos izvornih bunjevačkih reči u svakodnevno izražavanje, u njihovo pravilno naglašavanje, kao i u poseban oblik rečeničkog iskaza koji je karakterističan za bunjevački govor.

Kultura usmenog i pismenog izražavanja se nadovezuje na pravilan bunjevački govor i predstavlja osnovu za svaku dobru, bilo usmenu, bilo pismenu, komunikaciju. Posebno treba insistirati na dečijem proznom i poetskom izražavanju i uzimanju što masovnijeg učešća na nagradnom konkursu "Bunjevačka lipa rič" koji kontinuirano sprovodi Bunjevačka matica i koji okuplja decu osnovnih i srednjih škola sa prostora Subotice i Sombora, koja rado pišu bunjevačkom ikavicom. Kao krajnji rezultat svakog sprovedenog konkursa krajem tekuće godine objavljuje se zbornik sa najoriginalnijim radovima učenika.

U oblasti književnosti proučavaju se dela savremenih bunjevačkih autora, ali se kroz sve naredne četiri godine ne zanemaruje i obimno narodno stvaralaštvo, kao i u starijim razredima, starija bunjevačka umetnička književnost. Razvija se logičko mišljenje putem razumevanja i tumačenja poetskih, proznih i dramskih tekstova koji obogaćuju dečiju maštu i doprinose većoj kreativnosti na maternjem jeziku.

Upoznavanje i negovanje nacionalne kulture ostvaruje se postupnim usvajanjem znanja o bunjevačkoj istoriji, kulturi i tradiciji. U oblasti verskih i narodnih običaja svake godine obrađuju se iste teme proširivanjem i usvajanjem novih znanja. Posebna pažnja u ovom segmentu posvećuje se razvijanju kreativnosti učenika, kao i posetama bunjevačkim institucijama koje su organizatori mnogobrojnih kulturnih manifestacija.

LITERATURA ZA UČENIKE

1. Antologija savrimene bunjevačke književnosti "Lipota naši riči", 2009.

2. Tandrčkovo blago 1, 2008.

3. Tandrčkovo blago 2, 2010.

4. Zbornik dice stvaraoca na maternjem jeziku "Bunjevačka lipa rič 1", 2008.

5. Zbornik dice stvaraoca na maternjem jeziku "Bunjevačka lipa rič 2", 2010.

LITERATURA ZA NASTAVNIKE

1. Marko Peić, Grgo Bačlija - Rečnik bačkih Bunjevaca, 1990.

2. Marko Peić, Grgo Bačlija - Narodne umotvorine bačkih Bunjevaca, 1997.

3. Ive Prćić - Bunjevačke narodne pisme, 1971.

4. Mijo Mandić - Buni, Bunievci, Bunjevci, 2009.

5. Mara Đorđević Malagurski - Stara bunjevačka narodna nošnja i vez, 1940.

6. Lazar Malagurski - Pisme i igre u narodnim običajima bačkih Bunjevaca, 1997.

7. Tamara Babić - Muzička baština Bunjevaca, 2010.

8. Grupa autora - Bunjevački običaji kroz literaturu i narodna sićanja, kraj 19. i 20. vek

   SEVER BAČKE, 2005.

9. Antologija savrimene bunjevačke književnosti "Lipota naši riči", 2009.

10. Tandrčkovo blago 1, 2008.

11. Tandrčkovo blago 2, 2010.

12. Zbornik dice stvaraoca na maternjem jeziku "Bunjevačka lipa rič 1", 2008.

13. Zbornik dice stvaraoca na maternjem jeziku "Bunjevačka lipa rič 2", 2010.

14. Mr Suzana Kujundžić Ostojić, Jadranka Tikvicki, Ruža Josić - Gramatički priručnik govora Bunjevaca sa pravopisom (u pripremi)

15. Mr M. Stevanović - Metodički priručnik za nastavu srpskohrvatskog jezika i književnosti u osnovnoj školi, 1982.

16. Prof. V. Cvetanović - Samostalan stvaralački rad u nastavi srpskog jezika, 1996.

17. I. Ivić, A. Pešikan, S. Antić - Aktivno učenje 2, 2001.

NAPOMENA - pored preporučene literature, nastavnik sam bira literaturu kojom će ispuniti ciljeve i zadatke predviđene ovim programom.

ČEŠKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

CILJ I ZADACI Cilj nastave češkog jezika jeste da učenici ovladaju zakonitostima češkog književnog jezika na kom će se pismeno i usmeno pravilno izražavati, da upoznaju, dožive i osposobe se da tumače odabrana književna dela, pozorišna, filmska i druga umetnička ostvarenja iz češke kulturne baštine.

Zadaci nastave češkog jezika su sledeći:

1) razvijanje ljubavi prema maternjem jeziku i potrebe da se on neguje i unapređuje;

2) opismenjivanje učenika na temeljima književnog češkog jezika;

3) postupno i sistematično upoznavanje gramatike češkog jezika;

4) osposobljavanje za uspešno služenje književnim jezikom u različitim vidovima njegove pismene i usmene upotrebe u okviru tema iz svakodnevnog života (slušanje, čitanje, usmena i pisana produkcija i interakcija);

5) usvajanje pravilnog izgovora i intonacije pri usmenom izražavanju i čitanju;

6) savladavanje pisma i osnova pravopisa radi korektnog pismenog izražavanja u granicama usvojenih jezičkih struktura i leksike;

7) razvijanje osećanja za autentične estetske vrednosti u češkoj književnoj umetnosti; 8) upoznavanje, čuvanje, razvijanje i poštovanje češkog nacionalnog i kulturnog identiteta

na delima češke književnosti, pozorišne i filmske umetnosti, kao i drugih umetničkih ostvarenja;

9) razvijanje poštovanja prema češkoj kulturnoj baštini i potrebe da se ona neguje i unapređuje;

10) vaspitavanje u duhu mira, tolerancije, kulturnih odnosa i saradnje među ljudima;

11) sticanje svesti o interkulturalnosti i o važnosti interkulturalnog dijaloga.

OSMI RAZRED

(2 časa nedeljno, 68 časova godišnje) Ciljevi predviđeni nastavnim programom češkog jezika i književnosti sa elementima nacionalne kulture kao ishod imaju razvijanje sledećih **kompetencija** kod učenika:

- upoznavanje sa materijalnom i duhovnom kulturom svog naroda;
- sticanje osnovnih znanja, umenja i navika od kojih zavisi opšta i književna kultura učenika, izgrađivanje potrebe za književnoumetničkim tekstovima, poštovanje nacionalnog, književnog i umetničkog nasleđa;
- uvođenje u osnovne pojmove o književnosti;
- upoznavanje sa različitim književnoumetničkim tekstovima;
- aktivno slušanje čitanja teksta (audio i video zapisi);
- uočavanje bitnih elemenata književnoumetničkog teksta (motiva, teme, vremena i mesta radnje, fabule, likova);
- kazivanje napamet naučenih kraćih tekstualnih formi;
- upoznavanje, čuvanje, razvijanje i poštovanje češkog nacionalnog i kulturnog identiteta na delima češke književnosti, pozorišne i filmske umetnosti, kao i drugih umetničkih ostvarenja;
- razvijanje poštovanja prema češkoj kulturnoj baštini i potrebe da se ona neguje i unapređuje;
- vaspitavanje u duhu mira, tolerancije, kulturnih odnosa i saradnje među ljudima;
- sticanje svesti o samom sebi i svom mestu u svetu sličnih i različitih, formiranje predstave o sopstvenom kulturnom identitetu, čime se u multinacionalnoj i multikonfesionalnoj sredini Srbije čuvaju prava i osobenosti manjina i njihov identitet.

poznavanje čeških običaja vezanih za važne datume u životu pojedinca i kolektiva;

- poznavanje češke narodne nošnje;

- poznavanje geografskih pojmova (važni gradovi i turistički centri u Češkoj);

- poznavanje istorije i formiranja češkog naroda;

- poznavanje čeških folklornih pesama; - poznavanje čeških folklornih plesova;

- poznavanje arhitekture (specifične kuće u češkim selima u Srbiji i Češkoj, arhitektura gradova u Češkoj) i dr.

Nastavni program *Češkog jezika sa elementima nacionalne kulture* je osmišljen tako da pozitivno odgovori na različite kriterijume i potrebe. Drugim rečima, program ima mnogostruku upotrebu i podrazumeva: učenje češkog jezika, književnosti i kulture, s tim što je fleksibilan u meri koja omogućava prilagođavanje različitim uslovima, dorađivanje i proširivanje u zavisnosti od povratnih informacija iz prakse. Budući da sadržaj predmeta obuhvata češki jezik, književnost i elemente nacionalne kulture, korelacija ovih sadržaja može se iskoristiti kao prednost pri integrisanom tematskom planiranju u realizaciji razredne nastave, koje je prepušteno nastavniku.

OPERATIVNI ZADACI

U toku nastave *Češkog jezika sa elementima nacionalne kulture* u osmom razredu osnovne škole, učenici treba da:

- usvoje nove jezičke strukture i oko 250-400 novih reči i izraza radi daljeg razvijanja govornih sposobnosti;

- razumeju na sluh novi tekst u okviru obrađivane tematike;

- koriguju greške koje čine na svim nivoima češkog jezika;

- samostalno čitaju duže tekstove različitog žanra sa upoznavanjem kulturnog konteksta tekstova;

- osposobe se za (sadržajnu i estetsku) analizu (težih) tekstova;

- osposobe se za korektno pismeno izražavanje u okviru obrađene leksičke i jezičke građe;

- nastavom gramatike usvajaju nova zvanja o češkom jeziku koja će produktivno primenjivati;

- osposobe se za korišćenje jezičkih priručnika i dvojezičnih rečnika.

-

SADRŽAJI PROGRAMA

1. Češki jezik (jezička materija), **jezičko izražavanje** (veština slušanja, čitanja, pisanja, govorenja i govorne interakcije) i **tematika**

1.1. Ishod nastave i kompetencije učenika na nivou **jezičkog izražavanja** (veština komunikacije) nastavlja uvežbavanje pravilnog izgovora novih leksičkih jedinica i novih oblika. Korišćenje govornih vežbi iz prethodnog razreda i uvođenje novih.

1.1.1. Veština slušanja (razumevanje govora). Učenik treba da:

- globalno, detaljno i selektivno (u zavisnosti od zahteva komunikativne situacije) razume različite usmene tekstove (dijaloge, monologe, pesme i drugo) o temama predviđenim nastavnim programom u trajanju od 3 do 5 minuta (u zavisnosti od stepena poznavanja teme i konteksta), koje čuje uživo ili sa audio vizuelnih zapisa;

- razume i reaguje na odgovarajući način na usmene poruke u vezi sa aktivnostima na času (govor nastavnika i drugova, audio i vizuelni materijal u nastavi);

- razume reklame, radio i TV emisije bliske interesovanjima učenika ili značajne za mlade, kao i o temama obrazovnog karaktera iz popularne nauke;

- razume usmene tekstove koje izgovaraju govornici različitih standardnih varijeteta o temama iz svakodnevnog života, bližeg i daljeg učenikovog okruženja, a koje se odnose na uzrasno specifična interesovanja.

1.1.2. Veština čitanja. Učenik treba da:

- razume globalno, detaljno i selektivno (u zavisnosti od zahteva komunikativne situacije i ličnih potreba) različite pisane tekstove (pisma, novinske članke, jasna ilustrovana uputstva, oglase, prilagođene književne tekstove, tekstove u vezi sa gradivom drugih nastavnih predmeta i slično) o temama iz svakodnevnog života i popularne nauke, bližeg i daljeg učenikovog okruženja, a koje se odnose na uzrasno specifična interesovanja i čija dužina zavisi od činjenice u kolikoj meri učenik poznaje temu i kontekst;

- ume da čita da bi se informisao, kako bi pratio uputstva, kao i radi zadovoljstva.

1.1.3. Veština pisanja. Učenik treba da:

- ume da piše strukturisane i koherentne tekstove od 140 do 160 reči u kojima, koristeći poznatu leksiku i morfosintaksičke strukture, opisuje događaje i lična iskustva;

- ume da piše poruke i pisma (u elektronskoj i tradicionalnoj formi) različitog sadržaja (zahvaljivanje, pozivanje, izvinjenje, traženje i davanje informacija);

1.1.4. Veština govorenja (usmeno izražavanje). Učenik treba da:

- Prilagodi svoj govor komunikativnoj situaciji, u vremenskom trajanju od dva do tri minuta, i da na strukturisani način ume da govori o sebi i svom okruženju, o događajima i aktivnostima u školi i izvan nje; da ume da izrazi svoje osećaje, utiske i argumentovano mišljenje i stavove u vezi sa temama koje su predviđene;

1.1.5. Govorna interakcija (uloga sagovornika). Učenik treba da:

- poštujući sociokulturne norme komunikacije, sa sagovornicima razmenjuje informacije, mišljenja i stavove o temama iz svakodnevnog života, bliske njegovom interesovanju ili iz popularne nauke ili kulture;

  započinje i vodi razgovor o poznatim temama, održava njegov kontinuitet i završava ga.

1.2. Ishod nastave i kompetencije učenika na nivou **jezičke materije.**Učenik treba da:

- prepoznaje i koristi gramatičke sadržaje predviđene nastavnim programom;

- poštuje osnovna pravila smislenog povezivanja rečenica u šire celine;

- koristi jezik u skladu sa nivoom formalnosti komunikativne situacije (npr. forme učtivosti); - razume značaj upotrebe internacionalizama, primenjuje kompenzacione strategije, i to tako što: usmerava pažnju na ono što razume; pokušava da odgonetne značenje na osnovu konteksta i proverava pitajući nekog ko dobro zna (druga, nastavnika itd.); obraća pažnju na reči i izraze, koji se više puta ponavljaju, kao i na naslove i podnaslove u pisanim tekstovima; obraća pažnju na razne neverbalne elemente (gestovi, mimika, u usmenim tekstovima; ilustracije i drugi vizuelni elementi u pismenim tekstovima); razmišlja da li neka

reč koju ne razume liči na neku koja postoji u maternjem jeziku; traži značenje u rečniku; pokušava da upotrebi poznatu reč približnog značenja umesto nepoznate (npr. automobil umesto vozilo); pokušava da zameni ili dopuni iskaz ili deo iskaza adekvatnim gestom ili mimikom; uz pomoć nastavnika kontinuirano radi na usvajanju i primeni opštih strategija učenja;

- u osmom razredu nastavniku se preporučuje da vrši česte sistematizacije gramatičkih sadržaja, čije je usvajanje i učenje bilo predviđeno u prethodnim razredima. Obim novih sadržaja koji se uvode u osmom razredu, kao i stepen njihovog produbljivanja, prvenstveno

zavise od nivoa savladanosti prethodno obrađenih gramatičkih sadržaja, ali i od kognitivnog stila učenika.

1.3. Tematika sadrži nekoliko tematskih oblasti:

- škola: mogućnosti daljeg školovanja; srednje obrazovanje, više i visoko obrazovanje;

-

- iz života mladih: logorovanje, razne akcije; lična interesovanja mladih; takmičenja, smotre, festivali; oblačenje mladih; bolesti zavisnosti i mladi; posete galeriji slika, naučna fantastika;

- društvo i priroda, aktuelne teme: nacionalna istorija Čeha, značajni događaji iz istorije češke kulture, značajne kulturne institucije; prirodne lepote zemlje.

Program za osmi razred podrazumeva **komunikativne funkcije** kao i u prethodnom razredu. One se usložnjavaju leksičkim i gramatičkim sadržajima predviđenim nastavnim programom za osmi razred. Kada je reč o sadržaju komunikativnih funkcija, on može biti jednostavan ili složen, u zavisnosti od ciljne grupe (uzrast, nivo jezičkih kompetencija, nivo obrazovanja), a podrazumeva sledeće: pozdravljanje; predstavljanje sebe i drugih; identifikacija i imenovanje osoba, objekata, delova tela, životinja, boja, brojeva itd. (u vezi sa temama); razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i komandi; postavljanje i odgovaranje na pitanja; molbe i izrazi zahvalnosti; primanje i davanje poziva za učešće u igri/grupnoj aktivnosti; izražavanje dopadanja/nedopadanja; izražavanje fizičkih senzacija i potreba; imenovanje aktivnosti (u vezi sa temama); iskazivanje prostornih odnosa i veličina; davanje i traženje informacija o sebi i drugima; traženje i davanje obaveštenja; opisivanje lica i predmeta; izricanje zabrane i reagovanje na zabranu; izražavanje pripadanja i posedovanja; traženje i davanje obaveštenja o vremenu na časovniku; skretanje pažnje; traženje mišljenja i izražavanje slaganja/neslaganja; iskazivanje izvinjenja i opravdanja; negodovanje i iskazivanje protesta; prenošenje trećoj osobi osnovnog značenja iskazanog u okviru nabrojanih komunikativnih funkcija.

2. Češka književnost. Elementi nacionalne kulture (praznici, običaji, važni događaji)

Integrisanje nastave jezika sa nastavom književnosti i elementima nacionalne kulture omogućuje ostvarivanje efikasnih rezultata u svakoj od navedenih oblasti. Usvajanje književnoumetničkih sadržaja, kao i elemenata nacionalne kulture, pored slušanja sprovodi se i kroz čitanje na glas i u sebi. Tumačeći tekst, učenici stiču sposobnost izražavanja i argumentovanog obrazlaganja, kao i sledeće kompetencije: - prepoznavanje rime, stiha i strofe u lirskoj pesmi;

- određivanje karakterističnih osobina, osećanja, izgleda i postupaka likova;

- uočavanje veze između događaja;

- razlikovanje pripovedanja od dijaloga i opisivanja;

- povezivanje naslova pročitanih književnih dela sa imenima autora tih dela;

- razlikovanje tipova književnog stvaralaštva (usmena i autorska književnost);

- razlikovanje osnovnih književnih rodova (lirike, epike i drame);

- prepoznavanje različitih oblika kazivanja u književnoumeničkom tekstu: naracija, deskripcija, dijalog i monolog.

Izbor sadržaja vezanih za elemente češke nacionalne kulture se prepušta nastavniku, a preporuka je da se sadržaji ovog dela nastavnog programa ostvare i kroz muziku i ples (slušanje čeških pesama, upoznavanje sa instrumentima, narodnim plesovima), crtane filmove, filmove, priče, bajke, legende, značajne ličnosti i događaje iz češke istorije, običaje i njihovo predstavljanje kako na času, tako i na školskim priredbama i sl.

Na taj način učenici bi stekli i sledeće kompetencije:

- poznavanje običaja vezanih za određene praznike;

- poznavanje češke narodne nošnje;

- poznavanje geografskih pojmova (važni gradovi i turistički centri u Češkoj);

- poznavanje istorije češkog naroda (značajne ličnosti i događaji u različitim periodima);

- poznavanje čeških folklornih pesama, duhovnih pesama, starogradskih pesama;

- poznavanje pesama češke nacionalne manjine u Srbiji;

- češka zabavna i filmska muzika;

- poznavanje čeških folklornih plesova;

poznavanje kulturnog nasleđa Čeha u Češkoj;

- poznavanje kulturnih i naučno-tehničkih dostignuća Čeha;

- poznavanje i upoređivanje tradicije i običaja u češkoj kulturi (proslave, karnevali, manifestacije...) u Češkoj i u lokalnoj češkoj kulturi;

- aktuelne teme iz kulturne istorije Čeha;

- sticanje osnovnih znanja o stanovništvu, privredi, naseljima i gradovima u Češkoj;

- poznavanje arhitekture (specifične kuće u češkim selima) i dr.;

- uočavanje uticaja drugih na formiranje lokalne češke kulture;

- negovanje osećaja za sopstvene vrednosti, kao i za vrednosti drugih;

- isticanje važnosti interkulturalnog dijaloga u multikulturalnom prostoru u kom živimo.

Preporučuje se i upotreba:

- audio-vizuelnog materijala (filmova, muzičkih diskova), radio i TV emisija;

-

- zbirke narodnih igara i pesama;

- materijal iz porodičnih "arhiva"; usmena tradicija koju prenose stariji članovi porodice;

- preporučena lektira: Iva Maráková - Pranostiky a hry na celý rok; Josef Václav Sládek - Dětem (Dětská poezie); Můj první obrázkový slovník (Mezí zvířaty, Na statku); - Časopisi - Sluníčko, Mateřídouška.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Pristup. U domenu književnosti cilj je da se učenik uvede u razumevanje književnog dela, što podrazumeva prepoznavanje i razlikovanje poetskog, proznog i dramskog teksta, razumevanje konstrukcije teksta, kao što su uvod, zaplet, rasplet.

U domenu nastavnog programa koji se fokusira na elemente nacionalne kulture, preporučuje se komparativni metod, kao pristup koji omogućava sagledavanje elemenata kulture u užem ili širem kontekstu.

Kad je reč o jeziku, primenjuje se komunikativno-interaktivna nastava, kao i u prethodnim razredima.

Učenici. U nastavi češkog jezika sa elementima nacionalne kulture težište rada prenosi se na učenike: oni se tretiraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u nastavnom procesu, koji svojim zalaganjem i radom treba da stiču i razvijaju jezička umenja, da usvajaju jezik i stečena znanja primenjuju u komunikaciji. Učenici u početku slušaju i reaguju, tek kasnije počinju da govore. Kada je reč o književnosti i elementima nacionalne kulture, deca mogu da aktivno učestvuju u spontanom razgovoru na času ili sakupljanjem obaveštenja, istraživanjem i saznanjem od starijih članova porodice (posebno baka i deda) o nizu tema koje se tiču narodne tradicije.

Nastavnik planira, vodi i organizuje nastavni proces (odabira sadržinu rada, leksiku, metode rada, oblik rada, tipove i broj vežbi i dr.), koordinira radom učenika kako bi se što uspešnije ostvarili postavljeni ciljevi. Nastavnik poštuje princip individualizacije u radu, s obzirom da je
znanje jezika među učenicima veoma heterogeno i vežbe postavlja tako da svakom učeniku omogući što češće verbalne aktivnosti. Kada je reč o aktivnostima vezanim za sticanje znanja o elementima nacionalne kulture i književnosti, praktični vid nastave u ovom segmentu nastavnog programa podrazumeva aktivan dodir sa predmetima koji čine materijalnu komponentu tradicijske kulture, bilo da se izrađuju prema postojećem modelu, bilo da se sa njima upoznaje u autentičnom ambijentu.

U učionici se koristi ciljni jezik, a govor nastavnika prilagođen je znanju i uzrastu učenika. Nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke, vaspitne i socijalizirajuće elemente. Počev od petog razreda, očekuje se da nastavnik učenicima skreće pažnju i upućuje ih na značaj gramatičke preciznosti iskaza. Počev od petog razreda, nastavnik upućuje učenike na zakonitosti usmenog i pisanog koda i njihovog međusobnog odnosa. Svi gramatički sadržaji uvode se bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, osim ukoliko učenici na njima ne insistiraju.

Gde god je to moguće, u realizaciji nastave gramatike koriste se šeme i tabele kako bi se jezičke pojave bolje razumele. Izbor, broj i vrsta vežbi zavisi od jezičke građe i njenog odnosa prema jeziku učenika. Gde su razlike izraženije, koristi se više vežbi. I gramatika i jezičke veštine predviđaju prošireni deo za učenike koji brže napreduju u savladavanju češkog jezika.

Nastavna sredstva: visok nivo motivacije učenika nastavnik postiže upotrebom odgovarajućih audio-vizuelnih sredstava, kompakt-diskova, udžbenika i vežbanki, slika, fotografija, emisija, filmova i sl. Nastavnik mora da podstiče učenike da se i oni angažuju na prikupljanju nastavnih sredstava vezanih za temu koja se obrađuje (razglednice, čestitke, slike, članci iz novina i sl.). Kada je reč o podučavanju književnosti i elemenata nacionalne kulture, preporučena literatura je navedena, iako se izbor sadržaja u određenoj meri prepušta nastavniku.

Ocenjivanje: Ostvaruje se kao sastavni deo procesa nastave i učenja, a ne kao izolovana aktivnost. Evaluacija treba da obezbedi napredovanje učenika u skladu sa operativnim zadacima, kao i kvalitet i efikasnost nastave. Ocenjivanje se sprovodi sa akcentom na proveri postignuća, i savladanosti radi jačanja motivacije, a ne na učinjenim greškama. Ocenjuje se razumevanje govora, razumevanje kraćeg pisanog teksta, monološko i dijaloško usmeno i pismeno izražavanje, usvojenost leksičkih sadržaja, usvojenost gramatičkih sadržaja (poznavanje se evaluira i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu), pravopis, zalaganje na času, izrada domaćih zadataka i projekata (pojedinačnih i u paru). Načini provere moraju učenicima biti unapred poznati i usklađeni sa tipom vežbi koje su primenjivane na času.

Tehnike:

- Veština čitanja: prepoznavanje veze između slova i glasova povezivanjem reči i slike, odgovaranjem na jednostavna pitanja u vezi sa tekstom, izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi; uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice i sl.); odgovaranje na pitanja u vezi s tekstom, tačno - netačno, višestruki izbor; izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi;

Veština pisanja: pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje "uljeza", osmosmerke, ukrštene reči i sl.); povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama; popunjavanje formulara (prijava za kurs, pretplata na dečji časopis ili sl., nalepnice za putnu torbu i sl.); pisanje čestitki i razglednica; pisanje kraćih tekstova;

- Veština slušanja: reagovanje na komande nastavnika ili sa audio-zapisa (uglavnom fizičke aktivnosti: ustani, sedi, hodaj, skoči, igraj i sl., ali i u manuelne aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku i dr.); povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom; povezati pojmove u vežbanki (dodati delove slike koji nedostaju i sl.), selektovati tačne i netačne izraze, utvrditi hronologiju i sl.; "prevođenje" iskaza u gest;

- Veština govorenja: igre, pevanje u grupi, klasiranje i upoređivanje (po veličini, obliku, boji i dr.); pogađanje predmeta ili lica; "prevođenje" gesta u iskaz;

- Veština govorne i pisane interakcije: rešavanje "tekućih problema" u razredu, tj. dogovori u vezi sa aktivnostima; zajedničko pravljenje ilustrovanih materijala (albuma fotografija sa

-

izleta ili proslava; plan nedeljnih aktivnosti sa izleta ili druženja i sl.); interaktivno učenje, spontani razgovor; rad u parovima, malim i velikim grupama (mini dijalozi, igra po ulogama i
dr.);

- Transponovanje dečje književnosti u druge medije: igru, pesmu, dramski iskaz, likovni izraz i sl.

- **Literatura:**

- Remediosová Helena, Do you want to speak Czech?: workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen?: Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz; [ilustrace Ivan Mračeк-Jonáš]. - 2. vyd. - Liberec: H. Putz, 2001. - 224 str.

- M. Hádková, J. Línek, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik, Úroven A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci Katedra bohemistiky Filozofiché fakulty, podle "Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykúm, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotime" - vydáni prvni, vydalo Ministerstvo školstvi, mládeže a tělovýchovy České republiky / nakladatelstvi TAURIS, 2005. - 320 str.

- Koprivica Verica, Češko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník: [izgovor, gramatika] / [priredila] Verica Koprivica. - 1. izd. - Beograd: Agencija Matić, 2008 (Beograd: Demetra). - 540 str.; 20 cm. (Nova edicija)

- Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelstvi LEDA spol. s.r.o. - vydáni prvni, Voznice (Czech), 2002. - 592 str.

ČESKÝ JAZYK S PRVKY NÁRODNÍ KULTURY

CÍLE A ÚKOLY

Cílem výuky českého jazyka je to, aby žáci získali schopnost vyjadřovat se spisovným jazykem správně, a to jak v projevech ústních tak i písemných. Aby byli schopni interpretovat vybraná literární díla, divadelní hry, filmy a další umělecká díla týkající se českého kulturního dědictví.

Úkoly výuky českého jazyka jsou:

1) žák pěstuje lásku k mateřskému jazyku a prohlubuje si jeho znalost;

2) učí se spisovnou formu českého jazyka;

3) postupně a systematicky se seznamuje s pravopisem českého jazyka;

4) žák by měl být veden k osvojení si spisovné podoby češtiny, což mu umožní si osvojit nejen formu psanou, ale i mluvenou, naučit se česky komunikovat v běžných životních situacích (náslech, čtení, ústní a písemná reprodukce textu a interakce);

5) má správnou výslovnost a intonaci při ústním projevu a čtení;

6) ovládá české písmo a pravopis v rámci jazykových struktur a slovní zásoby;

7) osvojí si dovednosti potřebné pro hlubší vnímání estetické hodnoty české literatury;

8) respektuje, chrání a ocení své tradice a kulturní i historické dědictví, jejímž zdrojem je česká literatura, divadlo, film a jiná umělecká díla;

9) rozvíjí úctu k českému kulturnímu dědictví a potřebu aby se ono chránilo a rozvíjelo; 10) je vychován v duchu míru, tolerance, dobrých mezilidských vztahů a spolupráce mezi lidmi;

11) klade důraz na význam multikulturního dialogu.

OSMÁ TŘÍDA

(2 hodiny týdně, 68 hodin ročně) Cílem učebních osnov vyučovacího předmětu: český jazyk s elementy národní kultury je rozvoj odpovídajících **kompetencí**žáků:

- seznámí se z hmotnou a duchovní kulturou svého národa;

- rozpozná základní literární druhy, učí se vnímat jejich specifické znaky, žáci dospívají k takovým poznatkům a prožitkům, které mohou pozitivně ovlivnit jejich postoje a životní hodnotovou orientaci, učí se respektovat své kulturní dědictví;

- učí se základní literární druhy;

- odliší jednotlivé literární pojmy;

- čte litetrární texty, pozorně naslouchá čtení (audioorální metoda);

- identifikuje podstatné prvky literárního díla (motivy, témata, děj, čas a místo děje, postavy);

- stručně reprodukuje obsah literárního textu;

- definuje svou národní a kulturní identitu pomocí děl české literatury, divadelní a filmové tvorby a jiných uměleckých forem;

rozvíjí úctu k českému kulturnímu dědictví a potřebu aby se ono chránilo a rozvíjelo;

-

- je vychován v duchu míru, tolerance, dobrých mezilidských vztahů a spolupráce mezi lidmi;

- seznámí se zvyky v České republice, které jsou spojeny s významnými daty v životě jednotlivce i kolektivu;

- seznámí se s českým lidovým krojem;

- seznámí se s zeměpisnými údaji (významná místa a turistická centra v České republice);

- seznámí se s českými dějinami a procesem formování českého státu;

- seznámí se s českými lidovými písněmi;

- seznámí se s českými lidovými tanci;

- seznámí se s arhitekturou (typické stavby českého a srbského venkova, městská arhitektura v Česku) atd.

Vyučovací předmět český jazyk s prvky národní kultury je koncipován tak, aby vyhověl různým potřebám. Jinými slovy, program má vícenásobné použití, což znamená: výuku českého jazyka, literatury a kultury, s tím, že se přizpůsobuje různým podmínkám, vylepšuje a doplnuje, v závislosti na zpětnou vazbu. Vzhledem k tomu, že obsah výuky zahrnuje český jazyk, literaturu a prvky národní kultury, korelace těhto jednotlivých částí, se může využít při plánování integrální tématické výuky v hodině.

ZADANÉ ÚKOLY

V rámci výuky *Českého jazyka s prvky národní kultury* v osmé třídě základní školy, žák:

- rozvijí čtenářské a komunikační dovednosti, jeho slovní zásoba obsahuje zhruba 250 - 400 nových slov a výrazů;

- v rámci své slovní zásoby, v novém textu odvodí význam neznámých slovíček a slovních spojení;

- opraví chyby;

- samostatně čte delší texty různých žánrů, s důrazem na kulturní kontext textů;

- samostatně udělá rozbor složitějšího textu;

- správně aplikuje pravopisné a gramatické jevy ve složitějších písemných projevech, v rámci jazykových struktur a slovní zásoby;

- při výuce gramatiky získá nové poznatky o českém jazyce, které potom správně používá;

- i dále využívá slovníkové přiručky, cizojazyčný a výkladový slovník.

NÁPLN' PROGRAMU

1. Český jazyk (jazyková látka), **jazykový výraz** (náslech, psaní, čtení, hovor a hovorová interakce) a **tématika.**

1.1. Na výsledek výuky a dovednosti žáka na úrovni **jazykového projevu** (komunikační dovednost) navazuje cvičení správné výslovnosti nových jazykových tvarů. Opakování hlasových cvičení z minulého ročníku a zavedení nových.

1.1.6. Náslech (porozumí mluvenému projevu). Žák:

- souhrně, podrobně a selektivně (v závislosti na komunikativní situaci) rozumí smyslu přiměřeně obtížných textů (dialog, monolog, básně a pod.) porozumí krátkým dialogům předepsané učebním plánem od 3-5 minut, (v závislosti na stupni obtížnosti, na slovní zásobu či témata textů) živě, nebo z audiovizuálního záznamu;

- porozumí a reaguje na obsah slyšeného projevu v souvislosti z činností ve třídě (přednášku učitele, sdělení kamarádů, audiovizuální materiály ve výuce);

- porozumí a adekvátně reaguje na jazykové sdělení v souvislosti s osobní zkušeností a činností ve třídě (výzva ke hře nebo skupinové činnosti, příkaz, návod, událost z blízké minulosti, plány do budoucna, každodenní činnost, přání, volby atd.);

- porozumí podstatě krátké reklamy, rozhlasového a televizního pořadu, jejichž styl a pohled na svět je blízký mladým lidem, tématu z oblasti populární vědy a vzdělávacích pořadů;

- porozumí ústnímu projevu (různé variace standardního jazyka), jejímž tématem jsou situce z každodenního života blízká dětem tohoto věku.

1.1.7. Čtení. Žák:

- souhrně, podrobně a selektivně (v závislosti na komunikativní situaci a osobní potřebě) za pomoci jazykových prvků předepsaných učebním plánem, porozumí psanému textu (dopisy, články v novinách, návody k použití, inzeráty), z kratkých litetrárních forem (krátké příběhy, poezie a dramatické texty) odpovídající věku a zájmům žáka; porozumí krátkému textu, který se vztahuje na učební látku z jiných předmětů, v souladu se svou znalostí jazyka, jejímž tématem jsou situce z každodenního životaa blízká dětem tohoto věku;

- vystihne hlavní myšlenky čteného textu, což může přispět k vybudování vztahu dítěte ke čtení jako zdroji zábavy a poučení.

1.1.8. Psaní. Žák:

- píše strukturované a koherentní texty od 140 do 160 slov, ve kterých s použitím známých jazykových prvků a morfosyntaktické struktury popisuje události a osobní zkušenosti;

-

- umí napsat zprávu a formální dopis (jak v tištěné tak v elektronické formě.), ve formálních a neformálních situacích například (poděkování, žádost, omluva, prosba...).

1.1.9. Hovor (ústní projev). Žák:

- Svůj ústní projev přizpůsobí dané situaci, v samostatném ústním projevu (který trvá 2-3 minuty) mluví o každodenních tématech ze svého bezprostředního okolí, o dění ve škole a mimo ní, umí vyjádřit své pocity,dojmy, případně doplní o vlastní názor na zpracované téma.

1.1.10. Hovorová interakce (role partnera). Žák:

- během rozhovoru respektuje společenské normy komunikace, se svými spolubesedníky si vyměnuje informace, názory a postoje z různých tématických okruhů (z každodenního života, kultury, vědy..);

- aktivně diskutuje na známé téma, zahájí, udrží a ukončí rozhovor.

1.2. Výsledky výuky žáků na úrovni **jazykové látky.** Žák:

- používá gramatické prvky stanovené učebním plánem;

- dodržuje základní pravidla, spojuje krátké věty do souvětí a užívá k tomu vhodné spojovací výrazy;

- používá jazyk v souladu s komunikační situací (například formy zdvořilosti);

- pochopí význam multikulturní výchovy, používá kompenzační strategii a to tak, že: věnuje pozornost tomu, čemu rozumí; snaží se najít význam na základě kontextu a přesnost si ověří u toho kdo zná (spolužáka, učitele atd..); věnuje pozornost výrazům a frázím, které se stále opakují, jako jsou například titulky a podtitulky textech, věnuje pozornost neverbálním prostředkům (gesty a mimika v ústním projevu; ilustrace a druhé vizuální prostředky v písemném projevu); přemýšlí o tom, zda se výraz kterému nerozumí nepodobá nějakému výrazu v jeho mateřském jazyce; hledá jeho význam ve slovníku; pokouší se použít podobný výraz (například automobil místo vůz); pokusí se svůj projev doplnit, nebo nahradit adekvátním gestem nebo mimikou; za pomoci učitele dále rozvijí své kompetence.

- V osmé třídě vyučujícímu doporučujeme třídění a systematizaci gramatických pravidel, která vede žáky k tomu, aby si vyzkoušeli, kolik si z předešlé prezentace daného jevu pamatují a co si budou muset znovu zopakovat či doplnit.

1.3 Tématické okruhy:

- škola: možnost dalšího vzdělávání, středoškolské vzdělání, vysokoškolské vzdělání;

- ze života mládeže: pobyt na táboře, různé akce, zájmy a koníčky mladých lidí, soutěže, festivaly, moda pro mladé, drogy nejčastěji zneužívané školní mládeží, návštěva galerie, scifi filmy;

- společnost a příroda: české dějiny,aktuální témata z oblasti kulturních dějin Čechů, významné kulturní instituce, přírodní krásy země.

Komunikační funkce jsou v osmé třídě stejné jako v předchozím ročníku, jedině jsou obohaceny o nové lexikální a gramatické aspekty. Co jde o komunikační funkce, ony mohou být jednoduché nebo složité, v závislosti na cílové skupině /věk, úroven jazykové znalosti, vzdělání/ a zahrnuje: pozdrav, představení, představení sebe a druhých, pojmenování a popis lidí, částí těla, jiných živých bytostí, barev, čísel, klást a odpovídat na otázky, dávat instrukce, poprosit, poděkovat, pozvat a přijmout účast ke hře /skupinové činnosti/ vyjádřit

zálibu, odpor, vyjádřit své pocity a potřeby, popsat aktivity, popsat polohu a místo, dávat informace o jiné osobě nebo o sobě, vyžádat si a dávat informace, popsat osobu nebo předmět, zakázat a reagovat na zákaz, vyjádřit sounáležitost, upozornit na sebe, vyžádat si a dávat povolení, omluvit se, přimout omluvu, odpor, vyjádřit rozhořčení a protest, v rámci navedených komunikačních funkcí seznámit ostatní s textem a svými prožitky.

2. Česká literatura. Prvky národní kultury (svátky, zvyky, významné události)

Integrace výuky jazyka s výukou literatury a prvky národní kultury nám dává možnost dosažení dobrých výsledků v každé jednotlivé oblasti. V literární výchově při práci s textem si žáci osvojují dovednosti potřebné pro porozumění textu, pochopení jeho významu a smyslu a pro jeho hlubší vnímání. Při rozboru textu se žák naučí rozpoznat komunikační situace a výstavbu textu za pomoci odpovídajících kompetencí:

- v básni rozpozná rým, verš a sloku;

- v literárním díle určí vlastnosti, pocity a jednání postav;

- identifikuje vztahy mezi událostmi;

- rozdíl mezi dialogem, vyprávěním a popisem;

- spojí název literárního díla s jejím autorem;

- rozlišuje literární druhy a žánry (ústní lidová tvorba,autorská literární tvorba);

- rozlišuje základní literární skupiny (lyriku, epiku a drama);

- identifikuje různé formy žánru a vyjadřování: vyprávění, popis, dialog a monolog;

Výběr obsahu necháváme na učiteli, ale doporučuje se, aby se výuka této části učebních osnov realizovala prostřednictvím hudby a tance (poslech českých dětských písniček, seznámení s hudebními nástroji, lidovými tanci), kreslené filmy, filmy, povídky, pohádky, pověsti, významné osobnosti a události z české minulosti, staré zvyky a jejich interpretace jak ve třídě tak i na školních besídkách.

Tímto způsobem si žáci osvojí tyto kompetence:

- zná obyčeje a zvyky o svátcích;

- rozpozná český lidový kroj;

- seznámí se s zeměpisnými údaji (významná místa a turistická centra v České republice);

- seznámí se s dějinami českého národa, významné osobnosti a události z minulosti i současnosti ;

- seznámí se s lidovými písničkami, duchovními písněmi, šlágry;

- seznámí se s lidovými písněmi české menšiny v Srbsku;

- seznámí s s českou populární a filmovou hudbou; - seznámí se s českými lidovými tanci;

- seznámí se s kulturním dědictvím Čechů v Česku;

- seznámí se s úspěchy Čechů na poli jak kulturním tak i vědecko-technickém;

- seznámí se a porovná nevýznamnější české svátky a zvyky /oslavy, karnevaly a jiné manifestace/ se zvyky ve své místní komunitě;

- aktuální témata kulturních dějin Čechů;

- seznámí se s údaji o obyvatelstvu, průmyslu, městech a obcích v České republice; -

seznámí se s arhitekturou (typické stavby českého venkova) atd.

- rozpozná cizí vliv na utváření místní české kultury;

- naučí se vážit si jak vlastních společensko - kulturních hodnot, tak i hodnot ostatních národů;

- kláde důraz na význam multikulturního dialogu v multikulturním jazykovém prostoru, ve kterém žije;

Doporučuje se:

- audio-vizuální prostředky, CD, filmy, rádio a televizní pořady;

- sbírky lidových písní a tanců;

- materiál z rodinných "archivů"; ústně předávané tradice starších členů rodiny;

- doporučená literatura: - Iva Maráková - Pranostiky a hry na celý rok; - Josef Václav Sládek - Dětem (Dětská poezie); - Můj první obrázkový slovník (Mezí zvířaty, Na statku);

- časopisy - Sluníčko, Mateřídouška.

METODIKA VÝUKY

Metodika. Během výuky literatury seznámíme nejprve žáka se základními literárními druhy. Naučíme ho rozlišovat poezii, prozu, drama, a v samotném textu úvod a zápletku. V oblasti vyučovacích osnov, které se soustředí na prvky národní kultury, se doporučuje komparativní metoda, zde jazykový materiál musíme neustále umist‘ovat v užší nebo širší kontext.

Ve výuce jazyka se uplatnuje komunikativně-interaktivní metoda, stejně tak, jako v předchozích ročnících.

Žáci. Výuka českého jazyka s prvky národní kultury se zaměřuje především na žáky: žáci se považují za odpovědné, kreatvní a aktivní účastníky ve vyučovacím procesu, kteří vynakládají značné úsilí pro získání jazykových znalostí a potom je aplikují v komunikaci. Žáci z počátku jen naslouchají a reagují a teprve pozdějí se aktivně zapojují do rozhovoru v hodině. Během výuky literatury s prvky národní kultury, se děti aktivně zapojují do rozhovoru v hodině, nebo schromažďují informace o celé řadě témat souvisejících s lidovou tradicí, zejména od starších členů své rodiny (prarodičů).

Vyučující. plánuje, vede a organizuje vyučovací proces (výběr obsahu, lexiky, metody, druhu a počtu cvičení atd.), řídí práci žáků tak, aby mohli úspěšně zvládat učivo. Učitel zadává cvičení tak často, jak je potřeba, aby každý žák měl možnost si cvičit hovor, protože jednině tak se může kvalitně naučit jazyk. Učitel respektuje to, že znalost jazyka u žáků není na stejné úrovni a tak pracuje s žáky i jednotlivě. Co jde o aktivity vázané za výuku literatury a národní kultury, praktické metody v této části učebních osnov, zahrnuje kontakt s předměty, které tvoří významnou část lidové kultury, at' už jsou vyrobeny podle současných modelů, anebo se s nimi seznámíme v autentickém prostředí.

Ve třídě se používá cílový jazyk, a hovor učitele musí být přizpůsoben znalosti a věku žáků. Učitel musí mít jistotu, že žáci jeho výklad správně pochpopili a to včetně jeho výchovných a socializačních prvků. Počínajíc od páté třídy, od učitele se očekává, že seznámí žáky s významem gramatické správnosti textu. Od šesté třídy, učitel seznámí žáky s rovnocenností ústního a psaného kodu a jejich vzájemném vztahu. Tyto gramatické popisy se zavádí bez podrobného vysvětlení gramatiky, jedině jestli žák na vysvětlení netrvá.

Kdykoli je to možné, ve výuce gramatiky používáme schémata, tabulky a přehledy, které pomáhají pochopit gramatické jevy. Počet a tip cvičení přizpůsobíme jazykové úrovni žáků. Máme možnost kombinovat jednotky nižších úrovní do mnohem vyššího počtu jednotek na vyšší úrovni. Je potřeba volit individuální přístup ke každému žákovi. Toto je způsob určování vyšší úrovně znalosti českého jazyka a gramatiky.

Didaktické prostředky: vysokou motivaci žáků učitel zvyšuje pomocí vhodných audiovizuálních prostředků, CD, ilustrací v učebnicích, obrázků, fotografií, pořadů, filmů a podobně. Učitel by měl přimět žáky k tomu, aby se aktivně zapojili do shromažd'ování materiálů, které se vztahují k určité lekci (pohlednice, obrázky, články z novin atd.). Ve výuce literatury s prvky národní kultury, se doporučuje literatura i když výběr obsahu je do jisté míry ponechán na učiteli.

Hodnocení: Hodnocení není oddělená činnost, ale nedílná součást výuky. Učitel se při veškerých činnostech cíleně zaměřuje také na rozvíjení a hodnocení klíčových kompetencí žáků. Hodnoceni zde má motivační charakter. Různé formy hodnocení pojímají žákovu chybu a využívají jí k další práci. Hodnotí se komunikační kompetence, řečové dovednosti, slovní zásoba, monologický a dialogický projev, pravopis, pozornost v hodině, vypracování domácích úkolů a projektů, (jednotlivých nebo skupinových). Způsob ocenování musí žák znát předem, a musí být v souladu s cvičebními postupy v hodině.

Technika:

- Čtení: přiřazuje známá slova a věty k obrázkům,v souvislosti s textem se zeptá i jednoduše odpoví na dotaz, dobře - špatně, výbere z více možností,provádí metodické pokyny a příkazy; určí základní charakteristiku která určuje gramatické kategorie (rod, číslo, slovesný čas, osoba atd.) rozumí písemným pokynům;

- Psaní: najde chybějící slovo, dokončí řadu, najde vetřelce (křížovky, osmisměrky atd.), píše věty a kratší texty jejíž soudržnosti dosáhne s použitím známých jazykových prvků, na základě známého textu s vizuální oporou v učebnici; vyplní formulář (přihlášku do kurzu, předplatné na dětský časopis, jmenovka na cestovní tašku), píše blahopřání, pohledy a kratší texty;

- Náslech: reaguje na příkazy učitele nebo z audio záznamu (hlavně pohybová aktivita: sedni si, chod', skoč, tancuj apod., nebo manuální činnost spojená s prací ve třídě: kresli, vystřihuj, vybarvi, otevři/zavři sešit); pochopí obsah a smysl jednoduchého dialogu a nahrávky; seřadí ilustrace podle dějové posloupnosti, označí barevně správné a špatné odpovědi,; stanoví chronologii;

- Hovor: hra, zpěv ve skupině, porovnání a třídění (podle velikosti, tvaru, barvy atd.) identifikuje předmět nebo osobu; "utvoří" z gesta výklad;

- Hovorová a písemná interakce: řešení "aktuálních otázek" ve třídě, respektive dohoda ohledně činnosti; společná práce s ilustrovanými materiály (fotoalba, fotografie z výletu nebo nějaké slavnosti, týdenní plán aktivit); interaktivní učení, spontánní rozhovor, práce ve dvojicích, malých a velikých skupinách (mini dialog, výměna rolí atd.);

- převedení dětské litaratury do jiného media: tanec, zpěv, divadlo, výtvarná výchova.

Literatura:

- Remediosová Helena, Do you want to speak Czech? : workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen? : Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz; [ilustrace Ivan Mračeк-Jonáš]. - 2. vyd. - Liberec : H. Putz, 2001. - 224 str.

- M. Hádková, J. Línek, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk, Úroven A1, Univerzita Palackého v Olomouci Katedra bohemistiky Filozofické fakulty, podle "Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykúm, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotime" - vydáni první, vydalo Ministerstvo školstvé, mládeže a tělovýchovy České republiky / nakladatelství TAURIS, 2005. - 320 str.

- Koprivica Verica, Česko-srbský, srbsko-český slovník: [výslovnost, gramatika] / [autor] Verica Koprivica. - 1. vyd. - Bělehrad: Agentůra Matić, 2008 (Bělehrad : Demetra). - 540 str.; 20 cm. - (Nová edice)

Jeníková Anna, Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelstvi LEDA spol. s.r.o. - vydání první, Voznice (Czech), 2002. - 592 str.

ŠAH

(1 čas nedeljno, 34 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave ***šaha***jeste da učenici ovladaju osnovnim i naprednim zakonitostima i principima šahovske igre radi formiranja njihovih radnih sposobnosti, savesnosti, istrajnosti, upornosti, urednosti, radoznalosti, kreativnosti, originalnosti i spremnosti na saradnju uz uvažavanje tuđeg mišljenja i načela lepog ponašanja, da se kod učenika izgradi kultura rada, da se rad obavlja u određeno vreme u predviđenom radnom prostoru, kao i da se razvija svesna potreba da se započeti posao dovrši do kraja.

Zadaci nastave ***šaha*** su:

- razvijanje interesovanja za šahovsku igru kod učenika;

- stimulisanje učenika, njihove mašte, kreativnosti i radoznalosti tokom učenja šaha;

- povezivanje znanja o šahu sa životnim situacijama;

- izgrađivanje razumevanja šahovske igre kao osnove za logičko mišljenje;

- osposobljavanje učenika da samostalno donose odluke kroz igranje šaha;

-

jačanje tolerancije na frustraciju kao bitnog faktora emocionalne inteligencije;

- razvijanje svesti o sopstvenom napredovanju i jačanje motivacije za dalje učenje šaha;

- unapređivanje sposobnosti rešavanja šahovskih problema i studija i uživanje u stvaralaštvu velikih majstora ove umetnosti; - igranje šaha.

Operativni zadaci

Učenici treba da se:

- kroz veći broj zanimljivih i atraktivnih primera, a koji se odnose na veštinu igranja šaha, zainteresuju za razvijanje šahovske igre;

- kroz veći broj zadataka, ali i problema i studija, osposobe da samostalno donose odluke u toku šahovske igre, ali i u svakodnevnom životu.

SADRŽAJI PROGRAMA

UVOD (1+0)

Uvodni čas - upoznavanje sa ciljevima i zadacima programa i načinom rada

(demonstracija, interakcija; vežbanje - samostalno i u parovima, odigravanje partija kroz učeničke turnire, tema-turnire i simultanke).

SVETSKI ŠAMPIONI I NJIHOVO STVARALAŠTVO (9+9)

1. Vasilij Smislov

- Doprinos istoriji šaha. Primeri iz Smislovljevog stvaralaštva.

- Poučna partija: Botvinik - Smislov 0:1, Moskva (m/14) 1954.

(Kraljeva indijska odbrana).

2. Mihail Talj

- Doprinos istoriji šaha. Primeri iz Taljevog stvaralaštva.

- Poučna partija: Talj - Velimirović 1:0, SSSR - Jugoslavija 1979.

(Englesko otvaranje).

3. Tigran Petrosjan

- Doprinos istoriji šaha. Primeri iz Petrosjanovog stvaralaštva

- Poučna partija: Petrosjan - Spaski 1:0, Moskva (m/10) 1966.

(Kraljeva indijska odbrana).

4. Boris Spaski

- Doprinos istoriji šaha. Primeri iz stvaralaštva Spaskog.

- Poučna partija: Larsen - Spaski 0:1, Svet - SSSR, Beograd 1970.

(Nepravilno otvaranje).

5. Robert Fišer

- Doprinos istoriji šaha. Primeri iz Fišerovog stvaralaštva.

- Poučna partija: D. Bern - Fišer 0:1, Njujork 1956.

(Grinfeldova indijska odbrana).

6. Anatolij Karpov

- Doprinos istoriji šaha. Primeri iz Karpovljevog stvaralaštva.

- Poučna partija: Karpov - Hort 1:0, Moskva 1971.

(Sicilijanska odbrana - Keresov napad).

7. Gari Kasparov

- Doprinos istoriji šaha. Primeri iz Kasparovljevog stvaralaštva.

- Poučna partija: Kasparov - Topalov 1:0, Vajk an Ze 1999.

(Pirčeva odbrana).

8. Vladimir Kramnik

- Doprinos istoriji šaha. Primeri iz Kramnikovog stvaralaštva.

- Poučna partija: Kramnik - Topalov 1:0, Nica (Amber) 2008.

(Kraljeva indijska odbrana).

9. Višvanatan Anand

- Doprinos istoriji šaha. Primeri iz Anandovog stvaralaštva.

- Poučna partija: Anand - Kasparov 1:0, Njujork (m/9) 1995.

(Sicilijanska odbrana - Ševeniška varijanta).

ODIGRAVANJE PARTIJA (0+3)

-

Praktična igra: tema-turnir učenika (odabrana otvaranja, 2 časa).

- Simultanka predmetnog nastavnika protiv učenika (1 čas). PROBLEMSKI ŠAH (1+1)

- Semjuel Lojd i njegovo stvaralaštvo. Izabrani problemi.

- Studije. Primeri sa pozicijama koje podsećaju na praktičnu igru.

VRHUNSKI ŠAH NA NAŠIM PROSTORIMA (5+2)

- Predratni period. Bora Kostić.

Poučna partija: Kostić - Ilja, Buenos Aires 1913.

- Prvi posleratni uspesi. Petar Trifunović. Svetozar Gligorić.

Poučna partija: Smislov - Gligorić, Varšava 1947.

- Novi talas: Aleksandar Matanović, Borislav Ivkov, Milan Matulović...

Poučna partija: Ivkov - Portiš, Bled 1961.

Završna kombinacija: Matulović - Cvetkov, Varna 1975.

- Novi talas II: Dragoljub Velimirović, Ljubomir Ljubojević...

Poučna partija: Planinc - Velimirović, Novi Sad 1975.

Poučna partija: Ljubojević - Anderson, Vajk an Ze 1976.

- Ženski šah na ovim prostorima.

Prvi veliki uspesi: Milunka Lazarević, Verica Nedeljković.

Nova generacija: Alisa Marić, Nataša Bojković.

Poučna partija: A. Marić - Hauel, Hestings 1994. ODIGRAVANJE

PARTIJA (0+3)

- Turnir učenika (2).

- Simultanka predmetnog nastavnika protiv učenika (1).

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Nastava se realizuje u specijalizovanoj učionici opremljena za nastavu ***šaha***.

Grupa učenika za realizaciju sadržaja programa nastavnog predmeta ***šah*** broji od 10 do 16 učenika.

Pri sastavljanju programa vodilo se računa o obezbeđivanju postupnosti u ostvarivanju sadržaja, pa je neophodno da nastavnik poštuje redosled tematskih celina. Već u petom razredu se otvaranja razmatraju na nivou varijanata, a u šestom razredu novinu predstavlja uvođenje tema-turnira, na kojima učenici mogu da neposredno u praksi provere svoja znanja iz tematske celine koja prethodi, što se nastavilo u sedmom, a kompletira u osmom razredu, gde se partije iz pojedinih otvaranja proučavaju u okviru stvaralaštva svetskih šampiona, a zatim ta otvaranja tematski proigravaju u međusobnim susretima učenika, i/ili u okviru simultanke sa predmetnim nastavnikom. U petom razredu su se proučavali stari majstori iz perioda pre uvođenja zvaničnih takmičenja za prvaka sveta (Andersen i Morfi), u šestom razredu se pažnja posvećuje stvaralaštvu prve trojice svetskih prvaka: Štajnica, Laskera i Kapablanke, u sedmom razredu se obrađuju četvrti, peti i šesti svetski šampioni: Aljehin, Eve i Botvinik, da bi se u osmom razredu sve zaokružilo proučavanjem preostalih svetskih šampiona i upotpunilo stvaralaštvom naših vrhunskih igrača: Bore Kostića, Petra Trifunovića, Svetozara Gligorića, Borislava Ivkova, Aleksandra Matanovića, Milana Matulovića,
Dragoljuba Velimirovića, Ljubomira Ljubojevića, Milunke Lazarević, Verica Nedeljković, Alise Marić i Nataše Bojković.

Na ovo se nadovezuje deo iz problemskog šaha posvećen stvaralaštvu najvećeg "kompozitora" problema svih vremena - Semjuela Lojda, kao i izbor nekih od najpoznatijih studija koje podsećaju na pozicije koje mogu nastati u turnirskim partijama.

Uz svaku tematsku celinu dat je broj časova za ostvarivanje vežbi (posmatranje + vežbanje). Nastavnik može da izvrši manja odstupanja od predviđenog broja časova ukoliko se za tim ukaže potreba.

U uvodnom delu časa, nastavnik ističe cilj i zadatke odgovarajuće nastavne jedinice, zatim realizuje teorijski deo neophodan za vežbanje. Uvodni deo časa može da traje najviše 15 minuta.

Za vreme rada nastavnik će voditi računa o stečenom šahovskom znanju svakog učenika. Učenicima koji brzo savladaju postavljeni cilj i zadatke, poželjno je davati složenije zadatke za tu nastavnu jedinicu.

DOMAĆINSTVO

(1 čas nedeljno, 34 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave *domaćinstva*jeste da učenici steknu nova znanja, integrišu, funkcionalizuju i unaprede prethodna znanja i veštine, usvoje vrednosti i formiraju navike u vezi sa važnim aktivnostima u svakodnevnom životu u oblasti stanovanja, odevanja, ishrane i upotrebe različitih materijala.

Zadaci nastave domaćinstva:

-

- sticanje znanja i veština u vezi s važnim aktivnostima u svakodnevnom životu i razvijanje sposobnosti primene stečenih znanja i umenja u oblastima organizacije i funkcionisanja savremene porodice i domaćinstva, ishrane, kulture stanovanja i odevanja;

- razvijanje veština, stavova i navika održavanja odevnih predmeta i obuće, domaćinstva i okoline;

razvijanje sposobnosti pravilnog i bezbednog korišćenja različitih sredstava, oruđa i materijala u domaćinstvu;

- razvijanje sposobnosti za pouzdano i stručno korišćenje različitih uređaja u domaćinstvu, novih informacionih i komunikacionih tehnologija;

- razvijanje ekološke svesti i spremnosti da se sopstvenim delovanjem doprinosi očuvanju zdrave okoline, standarda i kvaliteta življenja;

- razvijanje pozitivnih i konstruktivnih stavova o korišćenju naučnih saznanja za unapređivanje kvaliteta života;

- razvijanje saradničkih odnosa sa okolinom, negovanje sposobnosti slušanja i uvažavanja mišljenja drugih, podsticanje sposobnosti tolerancije, iznošenja stava i formulisanja argumenata za izneti stav;

- razvijanje svesti o sopstvenim znanjima i sposobnostima.

SADRŽAJI PROGRAMA

SREDSTVA ZA ODRŽAVANJE LIČNE HIGIJENE I HIGIJENE STANA

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- usvoji znanja o korišćenju vode u domaćinstvu, o hemijskoj i mikrobiološkoj ispravnosti vode;

- ovlada znanjima o potrebi i značaju hemijske i mikrobiološke ispravnosti vode;

- pravi razliku između tehničke i pijaće vode;

- zna da su resursi pijaće vode ograničeni i racionalno je troši;

- zna kriterijume za određivanje kvaliteta vode za higijenske potrebe domaćinstva ("meka" i "tvrda" voda) i pravilno ih primenjuje u domaćinstvu;

- pravilno odabira i koristi sredstva za održavanje lične higijene (toaletni sapuni, šamponi, paste za zube) i kozmetičke preparate (dezodoransi, sredstva za negu kože i kose, dekorativna kozmetička sredstva);

- razume konvencionalne oznake na sredstvima za ličnu higijenu i kozmetičkim preparatima i u skladu sa njima ih koristi;

- zna načine čuvanja sredstava za ličnu higijenu i kozmetičkih preparata;

- saglasno konvencionalnim oznakama, čuva i primenjuje lekove i sanitetski materijal u kućnim uslovima;

- ume da prema svojstvima pravilno izabere i racionalno koristi sredstva za čišćenje i dezinfekciju i razume njihovo dejstvo (sredstva za čišćenje stakla, drvenih površina, keramičkih pločica, sanitarija, tekstilnih i metalnih materijala);

- razume funkcionalnost kao kriterijum za izbor materijala u domaćinstvu i koristi različite vrste materijala za opremanje stana (drvo, metal, plastika, staklo, keramika, tekstil);

- ume da bojenjem, lakiranjem i poliranjem zaštiti metalne, drvene i zidne površine od spoljašnjih uticaja;

- ume, zavisno od vrste materijala, da izabere lepak ili da izvede drugi odgovarajući način spajanja;

- razvrstava i pravilno odlaže čvrsti otpad u domaćinstvu primenom konvencionalnih i oznaka;

- pridržava se i/ili preduzima mere zaštite okoline od otpadnih materijala iz domaćinstva.

Sadržaji:

Voda i njen značaj za održavanje higijene.

Sredstva za ličnu higijenu (sapuni, šamponi, paste za zube i dr.).

Kozmetička sredstva. Sredstva za negu kože i kose. Dekorativna kozmetička sredstva.

Kućna apoteka - primena, čuvanje i odlaganje lekova i sanitetskog materijala.

Materijali za opremanje stana (drvo, metal, staklo, keramika, tekstil).

Održavanje stana. Sredstva za čišćenje i dezinfekciju. Održavanje nameštaja, zidova i podova u različitim prostorijama (soba, kuhinja, kupatilo).

Zaštita drveta, metala i zidova od atmosferskih uticaja, bojenje, lakiranje, poliranje.

-

Otpadni materijali u domaćinstvu - rukovanje, razvrstavanje i odlaganje. Zagađivanje okoline otpadom iz domaćinstva.

Vežbe:

Tumačenje oznaka sa sredstva za ličnu higijenu i kozmetičkih preparata.

Tumačenje oznaka sa sredstava za higijenu stana.

Planiranje kućne apoteke.

Uklanjanje mrlja sa stakla, nameštaja, tekstila i metalnih predmeta u domaćinstvu.

Bojenje i lakiranje drvenih predmeta (ram za sliku, ukrasne kutije).

ISHRANA ČOVEKA

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- zna da se ishranom unosi šest glavnih vrsta supstanci neophodnih ljudskom organizmu (proteini, ugljeni hidrati, masti i ulja, vitamini, minerali i voda);

- zna o zastupljenosti proteina, ugljenih hidrata, masti i ulja, vitamina i minerala u namirnicama životinjskog i biljnog porekla;

- zna o ekološkoj i genetski modifikovanoj hrani;

- ume da pravilno čuva i priprema namirnice tako da se održi njihova hranljiva vrednost;

- zna o značaju i postupcima konzervisanja namirnica u domaćinstvu i industriji;

- razume razlike u potrebama u gradivnim, energetskim i zaštitno-regulatorskim sastojcima hrane u zavisnosti od uzrasta, vrste zanimanja, pola, spoljašnje sredine, zdravstvenog i fiziološkog stanja organizma;

- planira dnevne obroke i sastavlja jelovnike, u skladu sa opštim principima pravilne ishrane;

- pravilnom ishranom doprinosi sopstvenom zdravom načinu života;

- zna o posledicama poremećaja u ishrani;

- formira praktična znanja i veštine pripremanja hrane i rukovanja priborom, posuđem, spravama i mašinama za pripremanje hrane;

- razvije higijenske navike rukovanja namirnicama (čuvanje namirnica, pripremanje i služenje), kao i održavanja posuđa i pribora za pripremanje i služenje jela;

- formira praktična znanja i veštine za posluživanje hrane; - formira kulturne navike prilikom

  uzimanja hrane; - neguje kulturu ishrane i života uopšte.

Sadržaji:

Biološki važne supstance: masti i ulja, ugljeni hidrati, proteini, vitamini, minerali i voda i njihova uloga u čovekovom organizmu (gradivna, energetska, zaštitna, regulatorska).

Namirnice biljnog porekla u ishrani. Zastupljenost biološki važnih supstanci u namirnicama biljnog porekla.

Namirnice životinjskog porekla u ishrani. Zastupljenost biološki važnih supstanci u namirnicama životinjskog porekla.

Voda - značaj u ishrani i pripremanju hrane.

Potrebe u gradivnim, energetskim i zaštitno-regulatorskim sastojcima hrane, u zavisnosti od uzrasta, vrste zanimanja, pola, spoljašnje sredine, zdravstvenog i fiziološkog stanja organizma.

Posledice nepravilne ishrane: gojaznost, bulimija, anoreksija, avitaminoze, hipovitaminoze, hipervitaminoze.

Ekološka hrana i genetski modifikovana hrana.

Zagađivanje hrane i zaštita od zagađivanja.

Odlaganje, čuvanje i konzervisanje namirnica (fizičke, hemijske i biološke metode). Pripremanje hrane. Načini obrade namirnica: tehnička i termička obrada. Priprema namirnica tako da se održi njihova hranljiva vrednost. Higijenski uslovi prilikom pripremanja hrane. Pribor i posuđe za pripremanje hrane. Mašine za obradu namirnica. Aparati za pripremanje i čuvanje hrane.

Kultura ponašanja za trpezom i kultura ishrane. Posluživanje i uzimanje hrane. Stono posuđe i pribor.

Svetske kuhinje.

Vežbe:

Sastavljanje jelovnika (raspodela ukupnih energetskih potreba po pojedinim obrocima u toku dana).

Sprovođenje istraživanja o navikama u ishrani.

Pripremanja hrane u sirovom stanju: salate i sokovi od voća i povrća.

Pripremanje mlečnih napitaka.

Pripremanje napitaka od kiselo-mlečnih proizvoda (voćni jogurt).

Pripremanje premaza od mlečnih proizvoda.

Aranžiranje hrane, stola i posluživanje.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Sadržaji nastave domaćinstva omogućuju učenicima da formiraju praktična znanja, veštine i navike koje će primenjivati u važnim aktivnostima u svakodnevnom životu, kao što su kultura stanovanja, odevanja, ishrane. Usvajanjem znanja iz oblasti nastavnog predmeta *domaćinstvo*, učenici će biti osposobljeni da samostalno vrše izbor i koriste različite materijale i sredstava.

Domaćinstvo u osmom razredu obuhvata dve teme: *Sredstva za održavanje lične higijene i higijene stana* i *Ishrana čoveka*. Zajedničko za obe teme je razmatranje sadržaja sa higijensko-zdravstvenog aspekta, u funkciji razvijanja zdravih stilova života.

U cilju formiranja veština i navika, preciziranih operativnim zadacima uz teme, važno je učenike postavljati u situacije da praktično primenjuju stečena znanja u vezi sa sadržajem tema i razvijaju veštine i stiču navike. Nastavne situacije, odnosno učenje u okviru obe teme, neophodno je tako planirati da se, u korelaciji sa drugim nastavnim sadržajima, funkcionalno povezuju i angažuju stečena znanja iz drugih predmeta, npr. biologija, hemija, fizika i dr.
Razmatranja fizičkih i hemijskih promena, primenjena u svim aktivnostima oko pripremanja hrane, pojačavaju motivaciju za rad time što se razume ono što se radi (na primer, kako se ostvaruje vezivanje brašnom, zašto skuvan voćni sirup postaje čvrst i providan kada se ohladi, zašto je so sredstvo za konzervisanje, kako dolazi do podizanja testa i sl.).

Praktične aktivnosti sadržane u temi *Ishrana čoveka*realizovati u školskoj kuhinji. Učenici mogu, u skladu sa svojim interesovanjima, razmatrati/istraživati pitanja u okviru malih projekata, praviti prezentacije, javna predstavljanja, takmičenja itd.

3. PREPORUČENE VRSTE AKTIVNOSTI U OBRAZOVNOVASPITNOM RADU

Preporučene vrste aktivnosti u obrazovno-vaspitnom radu date su uz obavezne i preporučene sadržaje svakog obaveznog i izbornog nastavnog predmeta, u odeljku Način ostvarivanja programa.

4. PREPORUČENI NAČIN PRILAGOĐAVANJA PROGRAMA OBRAZOVANJA ODRASLIH, UČENIKA SA IZUZETNIM SPOSOBNOSTIMA, PROGRAMA PREDMETA OD ZNAČAJA ZA NACIONALNU MANJINU I DVOJEZIČNOG OBRAZOVANJA

Prilagođavanje programa za obrazovanje odraslih vrši se u pogledu organizacije, trajanja, ciljeva i ocenjivanja, saglasno potrebama i mogućnostima odraslih u skladu sa zakonom.

Za učenike sa izuzetnim sposobnostima priprema se individualni obrazovnim plan, program i način rada kojim se utvrđuje obogaćen način obrazovanja i vaspitanja koji sadrži:

1) dnevni raspored aktivnosti časova nastave u odeljenju;

2) dnevni raspored rada sa licem koje pruža dodatnu podršku i učestalost te podrške;

3) ciljeve obrazovno-vaspitnog rada;

4) posebne standarde postignuća i prilagođene standarde za pojedine ili sve predmete sa obrazloženjem za odstupanje;

5) program po predmetima, precizirano koji sadržaji se obrađuju u odeljenju, a koji u radu sa dodatnom podrškom;

6) individualizovan način rada nastavnika, izbor adekvatnih metoda i tehnika obrazovnovaspitnog rada.

Prilagođavanje programa za obrazovanje i vaspitanje na jeziku nacionalne manjine vrši se tako što:

- se obrazovno-vaspitni rad ostvaruje na maternjem jeziku, dvojezično ili na srpskom jeziku;

- nastava srpskog jezika kao nematernjeg jezika ima status obaveznog premeta;

- fond časova za nastavu obaveznih predmeta srpski jezik ili srpski jezik kao nematernji jezik i maternjeg jezika određuje se nastavnim planom;

- u okviru dvojezične nastave ona se može izvoditi na jeziku nacionalne manjine i srpskom ukoliko postoje uslovi i stručan kadar za to;

- za pripadnike nacionalnih manjina program nastave prilagođava se u pogledu sadržaja koji se odnose na istoriju, umetnost i kulturu nacionalne manjine: u nastavi *istorije* obrađuju se sadržaji iz istorije te manjine sa fondom do 15% od ukupnog broja časova u toku školske godine; u nastavi *muzičke kulture* do 60% sadržaja koji se obrađuju pevanjem i sviranjem, odnosno do 20% sadržaja u oblasti slušanja muzike, po izboru nastavnika, obuhvata dela nacionalnih stvaralaca; u nastavi *likovne kulture*, do 30% sadržaja, po izboru nastavnika, obuhvata umetnička dela nacionalnih stvaralaca i nacionalne spomenike kulture.

Prilagođavanje programa za obrazovanje i vaspitanje na stranom jeziku, odnosno dvojezično vrši se tako što:

- se nastava, u skladu sa zakonskim odredbama, realizuje na stranom jeziku ili na stranom jeziku i srpskom/maternjem jeziku:

- škola, u skladu sa neophodnim uslovima za rad u dvojezičnoj nastavi i kvalifikovanim stručnim kadrom, određuje predmete, fond časova koji će se realizovati na stranom jeziku kao i način ostvarivanja nastave koja se odvija na stranom jeziku.

5. PREPORUKE ZA PRIPREMU INDIVIDUALNOG OBRAZOVNOG PLANA ZA UČENIKE KOJIMA JE POTREBNA DODATNA OBRAZOVNA PODRŠKA, KOJI SE SA ZAKAŠNJENJEM UKLJUČUJU U OBRAZOVNI PROCES, KOJI NE POZNAJU JEZIK NA KOME SE OSTVARUJE OBRAZOVNO-VASPITNI RAD

Individualni obrazovni plan se priprema za učenike kojima je usled socijalne uskraćenosti, smetnji u razvoju, invaliditeta, kasnijeg uključivanja u školovanje, nedovoljnog poznavanja jezika i drugih razloga potrebna dodatna obrazovna podrška. Cilj individualnog obrazovnog

plana jeste postizanje optimalnog uključivanja takvih učenika u redovan obrazovno-vaspitni rad 8. razreda i njihovo osamostaljivanje u vršnjačkom kolektivu.

Za svakog učenika pojedinačno, prema njegovim specifičnim potrebama i mogućnostima, priprema se prilagođen način obrazovanja koji obuhvata individualni obrazovni plan, program i način rada koji sadrže:

1) dnevni raspored aktivnosti časova nastave u odeljenju;

2) dnevni raspored rada sa licem koje pruža dodatnu podršku i učestalost te podrške; 3)

ciljeve obrazovno-vaspitnog rada;

4) posebne standarde postignuća i prilagođene standarde za pojedine ili sve predmete sa obrazloženjem za odstupanje;

5) program po predmetima, precizirano koji sadržaji se obrađuju u odeljenju, a koji u radu sa dodatnom podrškom;

6) individualizovan način rada nastavnika, izbor adekvatnih metoda i tehnika obrazovnovaspitnog rada.

Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog stručnog tima za inkluzivno obrazovanje. Tim za inkluzivno obrazovanje čine odeljenjski starešina i predmetni nastavnici, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi pedagoški asistent i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja.

Roditelj/staratelj daje saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana.

Nastavnik pri planiranju svog rada u odeljenju usklađuje svoj plan sa individualnim

obrazovnim planom učenika.

Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

6. DRUGA PITANJA OD ZNAČAJA ZA OSTVARIVANJE NASTAVNIH PROGRAMA

ŠKOLSKI PROGRAM

Školski program je osnovni dokument škole koji se priprema na osnovu definisanog nastavnog plana i programa i u čijoj izradi učestvuju svi nastavnici i stručni saradnici. Od autora Školskog programa očekuje se da uvaže interese, potrebe i interesovanja učenika, roditelja i lokalne zajednice. Školski program sadrži:

- nastavne predmete (obavezne, obavezne izborne, i fakultativne);

- nastavne teme, koje formiraju nastavnici u skladu sa definisanim ciljevima programa. Nastavne teme su osnov modela integrisanog učenja, kojim se pojedinačni nastavni sadržaji organizuju u šire teme i tematske celine. Ovakvo organizovanje nastavnih sadržaja može

biti na nivou pojedinačnog predmeta ili se integracija vrši na nivou širih oblasti ili domena znanja. Ovakav vid nastavnog procesa omogućava povezivanje znanja koje učenik stiče ličnim iskustvom, u porodici i široj zajednici, na jednoj strani, i u školi, na drugoj strani. Na ovaj način se učeniku omogućava da veći broj informacija organizuje u smislene celine, kao i lakši i brži transfer znanja; - vremensku dinamiku;

- metode i tehnike rada;

- aktivnosti nastavnika i učenika; - ocenjivanje.

PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA

ZDRAVSTVENO VASPITANJE

Cilj i zadaci

Opšti cilj nastave zdravstvenog vaspitanja jeste da učenici ovladaju osnovnim znanjima, veštinama, stavovima i vrednostima u oblasti zdravstvenog vaspitanja, koji predstavljaju osnovu za formiranje odgovornog odnosa prema sopstvenom zdravlju, kao i zdravlju drugih.

Ostali ciljevi i zadaci nastave zdravstvenog vaspitanja jesu:

- sticanje znanja, umenja, stavova i vrednosti u cilju očuvanja i unapređivanja zdravlja;

- razvijanje zdrave ličnosti, odgovorne prema sopstvenom i tuđem zdravlju;

- podsticanje pozitivnog odnosa prema zdravom načinu življenja i zdravstvenoj kulturi;

- motivisanje i osposobljavanje učenika kao aktivnih učesnika u očuvanju svog i tuđeg zdravlja;

- podsticanje humanog odnosa prema bolesnim osobama i spremnosti da im se pruži pomoć;

- prepoznavanje štetnih uticaja po zdravlje i ovladavanje veštinama zaštite. **Operativni**

zadaci

Učenici treba da:

- steknu znanja o razvojnom periodu adolescencije, posebno o polnom sazrevanju i reproduktivnom zdravlju;

- saznaju sve faktore rizika koji dovode do narušavanja zdravlja u ovom periodu;

- unaprede komunikaciju značajnu za očuvanje zdravlja;

- razvijaju komunikativne sposobnosti, veštine nenasilne komunikacije i konstruktivnog rešavanja sukoba sa odraslima i sa vršnjacima;

- formiraju pravilne odbrambene mehanizme ponašanja u cilju prepoznavanja i suprotstavljanja faktorima rizika;

- steknu znanja o zdravoj ishrani i bolestima koje nastaju kao posledica nepravilne ishrane;

- shvate značaj i ulogu fizičke aktivnosti u očuvanju zdravlja;

- znaju posledice zloupotrebe psihoaktivnih supstanci;

- prepoznavanjem primere i zadatke iz svakodnevnog života razvijaju zdravu ličnost koja će biti odgovorna za sopstveno zdravlje.

SADRŽAJI PROGRAMA

- Polno sazrevanje i reproduktivno zdravlje.

- Posledice nepravilne ishrane.

- Poremećaji rasta i razvoja usled nedovoljne fizičke aktivnosti.

- Bolesti zavisnosti (zloupotreba psihoaktivnih suspstanci, "kompjuterska" zavisnost, hazardske igre). Prevencija zloupotrebe psihoaktivnih suspstanci.

- Prepoznavanje i suprotstavljanje faktorima rizika odgovornim za narušavanje zdravlja mladih.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Škola kao obrazovno-vaspitna ustanova ima zadatak da, pored obrazovanja učenika, stvara uslove za vaspitni razvoj zdrave ličnosti deteta. Organizovanim i pedagoški osmišljenim radom, primenom raznovrsnih vidova obrazovno-vaspitne delatnosti škole, kod učenika treba uticati na usvajanje zdravih stilova života, razvijanje pozitivnog, aktivnog odnosa prema zdravom načinu života, formira nju potreba za čuvanjem i unapređivanjem fizičkog, mentalnog i socijalnog zdravlja. Kod mladih ljudi škola mora da formira razvije mehanizme odbrane koji će im pomoći da se suprotstave svim faktorima rizika koje savremeno društvo nudi, a koji mogu da naruše zdravlje.

Obrazovno-vaspitni rad sa mladima mora da sadrži aktivnosti oko formiranja fonda znanja i navika, što je neophodno kako bi učenici usvojena znanja mogli primeniti u svakodnevnoj praksi. Učenje sadržaja zdravstvenog vaspitanja podrazumeva prevođenje znanja o zdravlju u željeni način ponašanja, uz prepoznavanje pravih životnih vrednosti i podsticanja razvoja ličnosti. Osnovni cilj zdravstveno vaspitnog rada jeste razvoj autonomne, slobodne, sposobne, samosvesne, odgovorne i kreativne ličnosti otvorene za dijalog i saradnju, koja poštuje sebe i druge.

Zdravstveno vaspitanje je proces koji se planski i kontinuirano odvija. Naučna istraživanja pokazala su da 52% svih mogućih uticaja na zdravlje se odnose na svakodnevno ponašanje pojedinca. Veliki broj patoloških stanja mogao bi se izbeći pravilnim odnosom prema zdravlju i životu. Zdrav način života se uči u porodici, školi i široj društvenoj zajednici. Škola treba vaspitno da deluje na učenika i da pokrene pozitivne emocije i formiranje pravilnih

stavova i navika, da sprovodi pozitivnu akciju za zdravlje, ugradi znanja u obliku navika u karakter učenika i trasira put ka veštinama zdravog življenja. Ciljeve i zadatke zdravstveno-vaspitnog rada škola može ostvariti samo u jedinstvenom delovanju svih oblika rada škole.

Školski period obuhvata razvoj deteta od polaska u školu do 18-te godine. Adolescencija i pubertet često se koriste kao sinonimi, iako to nisu. Pubertet je skup fizičkih i fizioloških promena, a adolescencija je širi pojam koji osim biološkog obuhvata i psihosocijalno sazrevanje. Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji, hronološki se adolescencija definiše kao period između 10 i 19 godine. Adolescencija se deli na tri perioda: ranu: (10 do 13 godina), srednju (14 do 16 godina) i kasnu (17 do 19 godina). Ova podela je arbitrarna jer se
stadijumi rasta i razvoja međusobno preklapaju, odvijaju se u kontinuitetu. Prema nekim autorima, srednja adolescencija je period od 15 do 18 godine, a kasna obuhvata uzrast od 19 do 23 godine, po nekima i do 25. godine.

Za period puberteta karakteristična je velika varijabilnost biološkog rasta, saznajnog i emocionalnog razvoja. Imajući u vidu da normalan razvoj u ovom periodu može biti asinhron i prekidan periodima regresije, neophodno je pažljivo planirati i realizovati date sadržaje. Adolescent je veoma osetljiv i sklon stalnom upoređivanju sa vršnjacima i procenjivanju da li su njegove promene uobičajene, odnosno normalne u ovom periodu.

Ranu adolescenciju karakterišu krupne promene, kao što su intezivnije druženje sa vršnjacima, veća mobilnost u kretanju, povećana radoznalost i potreba za nezavisnošću što stvara uslove za povećanje rizičnog ponašanja kada je u pitanju zdravlje.

Za zdrav razvoj ličnosti učenicima je neophodno pomoći da sigurnost traže i nalaze u sopstvenoj moći poimanja sveta, intelektualno, emocionalno i estetski. Zdravo ponašanje je neposredno povezano sa zdravljem i predstavlja svaku aktivnost preduzetu u cilju očuvanja, unapređivanja i održavanja zdravlja. Suprotno ovom, "rizično ponašanje" definisano je kao specifičan oblik ponašanja koji povećava osetljivost za specifične poremećaje zdravlja.

Same informacije nisu dovoljne da učenici prihvate zdravo ponašanje. To je samo početna faza, odnosno azbuka vaspitnog procesa koja se mora dopuniti savremenim zdravstvenovaspitnim strategijama, sa dobro planiranim i kontrolisanim intervencijama koje utiču na postepeno dobrovoljno prihvatanje ponašanja koje vodi zdravlju.

Na nivou aktiva i nastavničkog veća (škola) prilikom donošenja školskog programa, škola planira i realizuje tematska područja iz oblasti zdravstvenog vaspitanja, u skladu sa potrebama. Izuzetno je važno prethodno odrediti na koji način i u okviru kojih aktivnosti će biti realizovani sadržaji programa, kako bi se ostvarili postavljeni ciljevi i zadaci predmeta.

Sadržaji programa se mogu realizovati u sledećim oblicima:

- obavezna nastava i izborni predmeti,

- izborni i fakultativni predmeti,

- časovi odeljenjskog starešine,

- dodatni rad, sekcije i slobodne aktivnosti,

- saradnja sa roditeljima,

- rad stručnih saradnika

- saradnja sa lokalnom zajednicom.

Nastava kao osnovni oblik obrazovno-vaspitnog rada predstavlja polaznu osnovu za sve oblike rada koje škola organizuje. Nastava kao najzastupljeniji oblik rada pruža povoljne mogućnosti za široko i svestrano vaspitno delovanje na učenike. Svaki nastavni predmet pruža velike mogućnosti da se putem sadržaja predmeta aktivno utiče na zdrav razvoj ličnosti učenika. Govoreći o značaju i ulozi škole pre svega veoma je važna uloga nastavnika kao glavnog realizatora obrazovnih i vaspitnih zadataka. Istraživanja su pokazala da u svim vidovima stimulacije koja se primenjuje na času, 86% zauzimaju one koje je izazvao nastavnik, a samo 14% učenici.

U okviru redovne nastave, izbornih i fakultativnih predmeta postoje velike mogućnosti za integraciju zdravstveno-vaspitnih sadržaja. Za učenje ovih sadržaja veoma je važno primeniti različite metode i oblike aktivnog učenja i saznavanja nastavnih sadržaja, vršnjačku edukaciju i sve one metode rada koje doprinose ne samo sticanju znanja, već i formiranju veština i razvoju pozitivnih stavova i vrednosti što su posebno važni ciljevi ovog programa.

Realizacija ciljeva i zadataka zdravstveno-vaspitnog rada u velikoj meri zavisi od kvaliteta saradnje odeljenjskog starešine sa učenicima i njihovim roditeljima. Odeljenjski starešina je koordinator i organizator vaspitnih uticaja socijalne adaptacije mladih i njihovog razvoja. Posle roditelja, on ima najznačajniju ulogu u procesu razvoja i formiranja ličnosti. Saradnja sa roditeljima primenjujući različite oblike rada doprinosi efikasnijem rešavanju u slučajevima kada dođe do poteškoća i problema u razvoju.

Na časovima odeljenjske zajednice učenika:

- realizuju se sadržaji koji nisu obrađeni u okviru obaveznih nastavnih predmeta;

- ostvaruje se sinteza znanja, koriguju i utvrđuju stavovi i uverenja;

- objektiviziraju se kriterijumi vrednovanja;

- ostvaruje se saradnja sa nosiocima aktivnosti (roditeljima, vršnjačkim edukatorima i zdravstvenim radnicima).

Dobro osmišljeno korišćenje slobodnog vremena omogućava razvijanje pozitivnih osobina ličnosti, kao i sticanje specijalizovanih znanja koja su u funkciji očuvanja zdravlja. U slobodnim aktivnostima učenici se uključuju u rad sekcija koje kao jedan od glavnih ciljeva imaju održavanje zdravstveno-higijenskih uslova u školi. Vannastavne aktivnosti su pogodne
za rad klubova zdravlja koji mogu sprovoditi: akcije za unapređivanje školskog prostora i prostora oko škole, akcije posvećene zdravoj ishrani i svim ostalim aktivnostima planiranih kalendarom zdravlja, saradnju sa zajednicom, humanitarne akcije, organizovanje kulturnih aktivnosti i drugih sadržaja za kreativno i rekreativno korišćenje slobodnog vremena. Za uspešno ostvarivanje programa posebna odgovornost pripada direktoru škole i stručnim saradnicima. U svom preventivnom radu stručni saradnici, pre svega, moraju da uspostave

dobru saradnju sa nastavnicima, odeljenjskim starešinama i roditeljima da bi što bolje preduzeli mere savetodavnog rada koji će doprineti kreiranju boljih uslova za svestran i potpun razvoj ličnosti.

Istovremeno, pripremaju godišnji program rada škole i na taj način sa direktorom planiraju aktivnosti i obezbeđuju saradnju sa ustanovama i saradnicima van škole, kao i stručno usavršavanje nastavnika i saradnika koji čine deo tima za realizaciju ovog programa.

Prilikom donošenja godišnjih programa rada škole, polaziti od uloge svakog oblika aktivnosti za celokupni razvoj ličnosti učenika i predvideti njihov doprinos u ostvarivanju ciljeva zdravstvenog vaspitanja.

Uloga direktora škole, stručnih saradnika i celokupna organizacija rada, bitna je za uspostavljanje uspešnih i pozitivnih relacija sa roditeljima, društvenim organizacijama, institucijama iz okruženja i pojedincima koji mogu dati svoj doprinos u realizaciji ovog programa. Za uspešnu promociju zdravlja i zdravih stilova života, veoma je važno efikasno partnerstvo između nastavnika, zdravstvenih radnika i resornih ministarstava.

Nosioci zdravstveno-vaspitnog rada u školama, pored prosvetnih radnika, jesu i zdravstveni radnici.

Realizacija programa ostvaruje se na nivou škole, razreda i odeljenja. Učesnici u realizaciji programa su školski odbor, direktor škole i pedagoška služba kao koordinatori aktivnosti. Realizatori programa su nastavnici, roditelji, učenici, usko specijalizovani stručnjaci angažovani za određenu oblast i ostali radnici škole.

U cilju uspešnije realizacije sadržaja poželjno je organizovati seminar za koordinatore i realizatore programa, na kome će se bolje upoznati sa sadržajem, tehnikama i metodama rada.

Vaspitni proces usmeriti na celokupan razvoj ličnosti sa njenim afektivnim, kognitivnim i psihofizičkim karakteristikama. Nastavnici biologije, geografije, književnosti, umetnosti, građanskog vaspitanja, fizičkog vaspitanja, kao i nastavnici drugih predmeta, u okviru svoga rada, korelativno povezuju nastavne sadržaje i pružaju učenicima osnovne naučno zasnovane informacije iz programa zdravstvenog vaspitanja.

Učešće učenika je dobrovoljno, ali je obaveza škole da im stvori uslove za rad i obezbedi mentora za rad. Metod realizacije sadržaja, vreme i način, zavise od mogućnosti škole, od organizacije i uslova rada škole, stručnih saradnika, nastavnika i odeljenjskog starešine.

U zdravstveno vaspitnom radu veoma je važno odabrati pravu informaciju i metod rada sa učenicima. U skladu sa uzrasnim karakteristikama sadržaji zdravstveno-vaspitnog rada se poput koncentričnih krugova šire.

Metode nastavnoga rada potrebno je prilagoditi sadržaju pri čemu prednost treba dati metodama aktivnog učešća i radu u grupama. Najčešće se preporučuju kako individualne, tako i grupne metode rada: planirani razgovor, kreativne radionice, zdravstveno predavanje, igranje uloga i simulacije, izložbe, pisani radovi, analiza situacija i praktični primeri, debate, audio i vizuelne aktivnosti, vežbanje životnih veština specifičnih za određeni kontekst i rad u maloj grupi. Učešće samih učenika kao organizatora ili vršnjačkih edukatora poželjno je i u praksi je pokazalo pozitivne rezultate.

PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA SLOBODNIH AKTIVNOSTI

HOR I ORKESTAR

Hor

Učešćem u horu mlada ličnost sagledava vrednosti zajedničkog rada u postizanju određenog umetničkog zadatka. Hor je najmasovniji vid kolektivnog muziciranja u osnovnoj školi i od njegovog rada zavisi ugled škole. Od učesnika hora se zahteva jedinstveni pristup i rad svih učenika. Horsko pevanje može biti:

- odeljenjsko horsko pevanje,

- razredno horsko pevanje,

- horsko pevanje starijih razreda.

Pevanje u horu ima obrazovni i vaspitni cilj. Obrazovni cilj obuhvata razvijanje sluha i ritma, širenje glasovnih mogućnosti, učvršćivanje intonacije. Vaspitni cilj obuhvata razvijanje osećanja pripadnosti kolektivu, razvijanje estetskih osećanja, komunikaciju sa drugim članovima hora.

Razredni hor obuhvata sva odeljenja istog razreda u školi.

Hor učenika starijih razreda obuhvata uzrast učenika od petog do osmog razreda, sa nedeljnim fondom od 3 časa.

Časovi hora ulaze u fond časova neposrednog rada sa učenicima.

Repertoar hora obuhvata dela domaćih i stranih kompozitora. Na repertoaru hora starijih razreda uvrstiti dvoglasne i troglasne kompozicije a kapela ili uz instrumentalnu pratnju.

U toku školske godine potrebno je sa horom uraditi osam do deset kompozicija i nastupati na smotrama, takmičenjima i drugim muzičkim manifestacijama. **Orkestar**

Orkestar koji najbolje odgovara interesovanjima i mogućnostima učenika jeste Orfov instrumentarij. Kako se na ovim instrumentima lako savladava tehnika sviranja, velika je mogućnost za odabir najbolje uvežbanih učenika za ovaj sastav.

Na početku rada na Orfovim instrumentima sviranje se svodi na praćenje ritma, pevane pesme ili muzičke igre. Sviranje na melodijskim instrumentima uvodi se kasnije kada se učenici priviknu na zajedničko muziciranje.

U školi se može formirati orkestar sastavljen i od neke druge grupe instrumenata (harmonika, mandolina, tambura, blok flauta).

Časovi rada orkestra predviđaju 3 časa nedeljno i ulaze u fond časova neposrednog rada sa učenicima.

U toku školske godine potrebno je sa orkestrom uraditi najmanje 5 kompozicija i nastupiti na koncertima, priredbama, smotrama, takmičenjima i drugim muzičkim manifestacijama.